HITZ-ELKARKETA/3

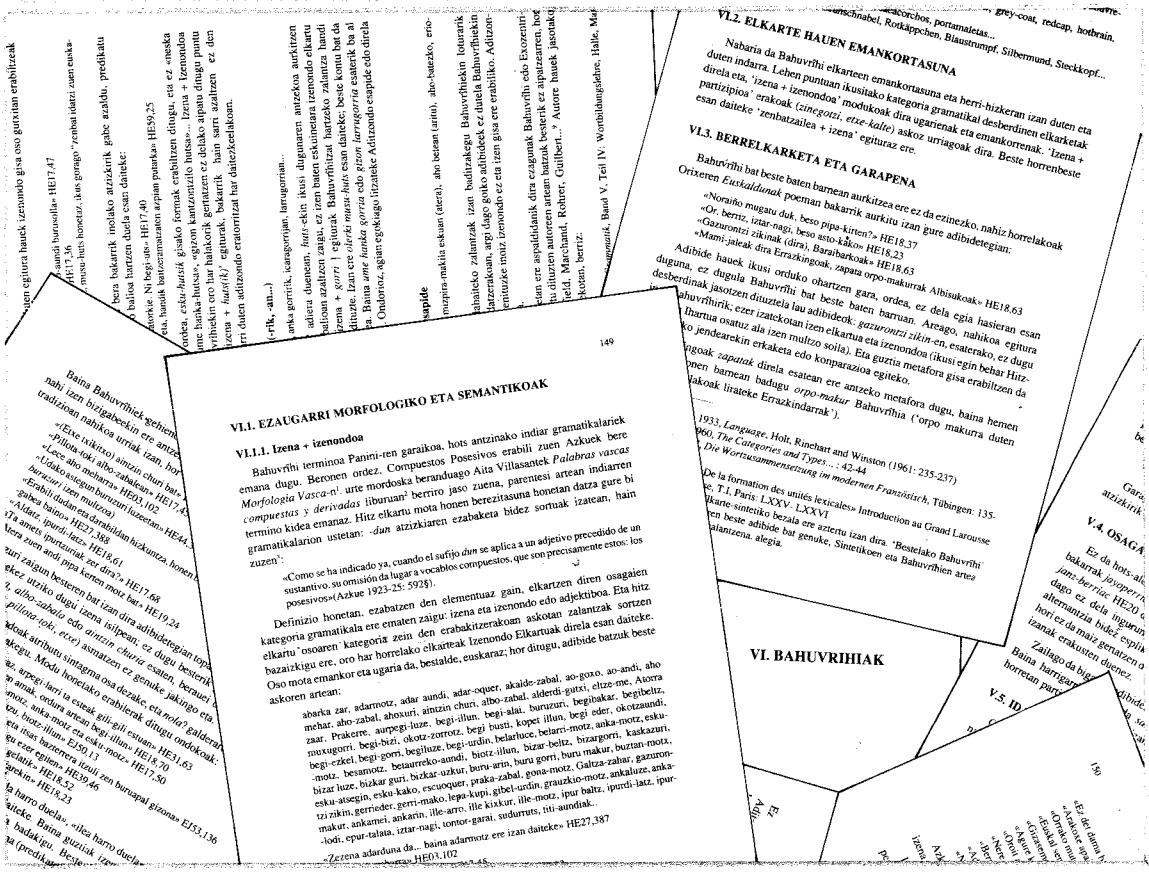

LEF BATZORDEAREN LANAK

EUSKALTZAINDIA

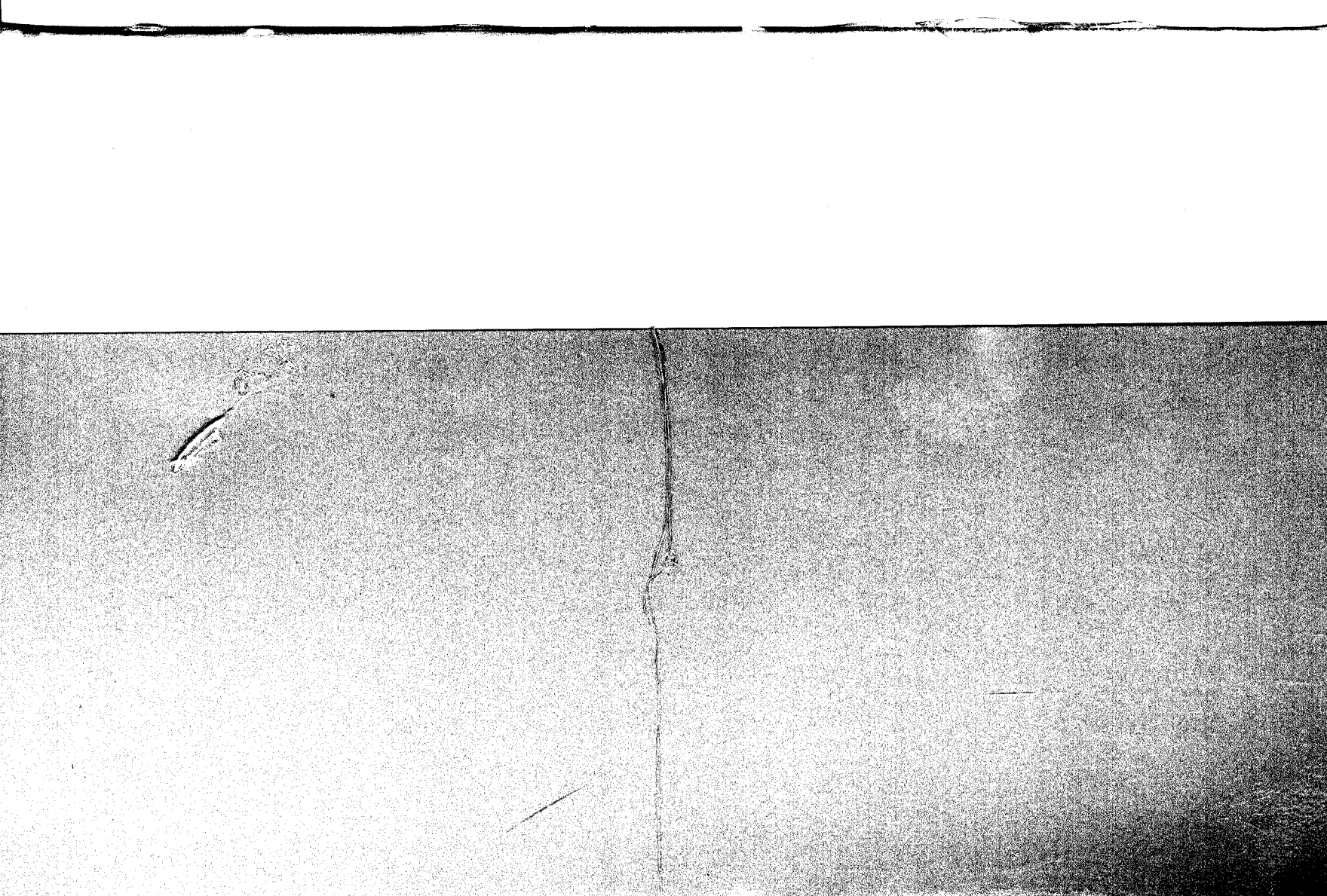

HITZ-ELKARKETA/3

LEF BATZORDEAREN LANAK

HITZ-ELKARKETA/3

EUSKALTZAINDIA
1991

Txostengileak

Kepa Altonaga, Miren Azkarate, Martxel Ensunza,
Jose Mari Larrarte, Juan Karlos Odriozola, Lourdes Otaegi,
Beñat Oyharçabal, Txomin Peillen, Andoni Sagarna,
Tomas Uribeetxebarria, Patri Urkizu, Mikel Zalbide

Liburuaren moldatzailea

Miren Azkarate

© Euskaltzaindia
Lege-gordailua BI-1531-91
Inprimategia Artes Gráficas Rontegui, S.A.L.

AURKIBIDEA

Sarrera gisa XVII

I. ADITZ-ELKARTEAK 1

I.1. Egiazko aditz elkartuak 3

I.1.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 3

I.1.1.1. izena + aditza 3
I.1.1.2. A + *etsi/eritzi* 4
I.1.1.3. Leku-denborazko mugatzailedunak 5

I.1.2. Emankortasuna 6

I.1.3. Berrelkarketa edo garapena 7

I.1.4. Osagaien arteko hots-aldaketak 7

I.1.5. Idazkera 8

I.2. Aditz-esapideak 8

I.2.1. Izena + *egin/eman/hartu* 8

I.2.1.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 8
I.2.1.2. Emankortasuna 12
I.2.1.3. Berrelkarketa edo garapena 12
I.2.1.4. Osagaien arteko hots-aldaketak 13
I.2.1.5. Idazkera 13

I.2.2. Aditzoina + *erazi* 14

I.2.2.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 14
I.2.2.2. Emankortasuna 15
I.2.2.3. Berrelkarketa edo garapena 15
I.2.2.4. Osagaien arteko hots-aldaketak 16
I.2.2.5. Idazkera 16

I.2.3. Aditza + *behar/nahi* 18

I.2.3.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 18
I.2.3.2. Emankortasuna 18
I.2.3.3. Berrelkarketa edo garapena 18
I.2.3.4. Osagaien arteko hots-aldaketak eta idazkera 19

I.2.4. Partizipioa + *gogo/uste (izan)* 19
I.2.5. Izena + *izan* 19
I.2.5.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 19
I.2.5.2. Emankortasuna 20
I.2.5.3. Berrelkarketa edo garapena 20
I.2.5.4. Hots-aldaketak eta idazkera 20
I.3. Sintaxi-egiturak 21
I.3.1. Izenaz osatutako Predikatu Sintagma + *egon/joan/ egin/bihurtu* 21
I.3.2. Izenondo/aditzondoaz osatutako Predikatu Sintagma eta aditza 22
I.3.3. *Elkar* + aditza 22

II. HITZ-ELKARTE SINTETIKOAK 25
II.1. Sarrera 27
II.2. Elkarte sintetikoen sailkapena 31
II.2.1. Egile-elkarte sintetikoak 32
II.2.1.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak. Berrelkarketa eta garapena 32
II.2.1.1.1 Errokariak 33
a) A-*gin*, A-*gile* 33
b) A-*zain* 35
c) A-*dun* 35
II.2.1.1.2. Soilak 38
II.2.1.1.3. Egile-elkarte osatuak 39
a) A-x-*(tzai)le* 39
b) A-x-*garri* 42
c) A-x-*ari* 42
d) A-x-*ki* 43
e) A-x-*tu* 43
II.2.1.2. Osagaien arteko hots-aldaketak 44
II.2.1.3. Idazkera 45
II.2.2. Ekintza-elkarte sintetikoak 46
II.2.2.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak. Berrelkarketa eta garapena 46
II.2.2.1.1. Errokariak 46
a) A-*gin(e)an* 46
b) A-*gintza*, A-*gite* 47
c) A-*zantza* 48
II.2.2.1.2. Soilak 48
II.2.2.1.3. Osatuak 49
a) A-x-*t(z)e* 50
b) A-x-*keta* 52
c) A-x-*pen* 53
d) A-x-*era* 53
e) A-x-*kunde/-kuntza/-dura* 53
f) A-x-*tza* 54
II.2.2.2. Osagaien arteko hots-aldaketak 54
II.2.2.3. Idazkera 55

II.2.3. Jardun-elkarte sintetikoak 55
II.2.3.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 55
II.2.3.1.1 Soilak 56
a) A-*bila* 56
b) A-*eske* 56
c) A-x-*zain* 57
d) A-*pasa* 57
II.2.3.1.2. Osatuak 57
a) A-x-*ka* 57
b) A-x-*ari* 58
II.2.3.2. Osagaien arteko hots-aldaketak 58
II.2.3.3. Idazkera 58
II.2.4. Exosintetikoak 58

XI. *JARLEKU* MODUKO HITZ ELKARTUAK 61
XI.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 63
XI.2. Emankortasuna 67
XI.3. Berrelkarketa 67
XI.4. Osagaien arteko hots-aldaketak 68
XI.5. Idazkera 73

IX. ATRIBUTU ETA KOORDINAZIOZKO ELKARTEAK 75
IX.1. Atributuzko *AB* izen-elkarteak 79
IX.1.1. *A* den *B* 79
IX.1.2. *B* den *A* 80
IX.1.3. *A* nolako *B* da 80
IX.1.4. Emankortasuna 81
IX.1.5. Berrelkarketa edo garapena 81
IX.1.6. Osagaien arteko hots-aldaketak 81
IX.1.7. Idazkera 82
IX.2. Koordinaziozko elkarteak 83
IX.2.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 83
IX.2.2. Emankortasuna 84
IX.2.3. Berrelkarketa edo garapena 84
IX.2.4. Osagaien arteko hots-aldaketak eta idazkera 84

X. APOSIZIOAK 87
X.1. Sarrera 89
X.2. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 90

X.2.1. Izen propioa + izen arrunt bizigabea 90
X.2.2. Izen propioa + izen arrunt biziduna 94
X.2.3. Izen arrunt biziduna + izen propioa 95
X.2.4. *Jaun/andere* osagaitzat duten aposizio-elkarteak 96
X.2.5. Izen arrunta + izen arrunta 97
X.3. Emankortasuna 98
X.4. Berrelkarketa eta garapena 99
X.5. Hots-aldaketak 99
X.6. Idazkera 99

III. ASMO-ELKARTEAK 101
III.1. A/x + *gura* 103
III.1.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 103
a) Izena + *gura* 104
b) Aditz-partizipioa/aditzoina + *gura* 104
III.1.2. Emankortasuna 105
III.1.3. Berrelkarketa eta garapena 105
III.1.4. Osagaien arteko hots-aldaketak 105
III.1.5. Idazkera 105
III.2. A/x + *nahi* 106
III.2.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 106
a) Aditz-partizipioa + *nahi* 106
b) Izena + *nahi* 106
III.2.2. Emankortasuna 107
III.2.3. Berrelkarketa eta garapena 107
III.2.4. Osagaien arteko hots-aldaketak 107
III.2.5. Idazkera 107
III.3. A/x + *-gale* 107
III.3.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 107
III.3.2. Emankortasuna 108
III.3.3. Berrelkarketa eta garapena 108
III.3.4. Osagaien arteko hots-aldaketak 109
III.3.5. Idazkera 109
III.4. A/x + *gose, egarri* 109
III.4.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 109
III.4.2. Emankortasuna 110

III.4.3. Berrelkarketa eta garapenak 110
III.4.4. Hots-aldaketak eta idazkera 110
III.5. A/x + *uste, usteko* 110
III.5.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 110
III.5.2. Emankortasuna 111
III.5.3. Berrelkarketa eta garapena 111
III.5.4. Osagaien arteko hots-aldaketak 111
III.5.5. Idazkera 111
III.6. A/x + *min* 112
III.6.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 112
a) Aditz-partizipioa + *min* 112
b) Izena + *min* 112
III.6.2. Emankortasuna 112
III.6.3. Berrelkarketa eta garapena 113
III.6.4. Osagaien arteko hots-aldaketak eta idazkera 113
III.7. A/x + *behar* 113
III.7.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 113
a) Aditz-partizipioa/aditzoina + *behar* 113
b) Izena + *behar* 113
c) Aditzlaguna + *behar* 113
III.7.2. Emankortasuna 114
III.7.3. Berrelkarketa eta garapena 114
III.7.4. Osagaien arteko hots-aldaketak 114
III.7.5. Idazkera 114
III.8. A/x + *beldur* 115
III.8.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoa 115
a) izena + *beldur* 115
b) aditz-partizipioa + *beldur* 115
III.8.2. Emankortasuna 115
III.8.3. Berrelkarketa eta garapena 116
III.8.4. Hots-aldaketak eta idazkera 116
III.9. A/x + *larri* 116
III.9.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 116
III.9.2. Emankortasuna 116
III.9.3. Hots-aldaketak eta idazkera 116
III.10. A/x + *gogo* 117
III.11. A/x + *asmo* 117

IV. IZAERA-ELKARTEAK 119
IV.1. x-*gaitz*, x-*erraz* 121
IV.1.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 122
IV.1.2. Emankortasuna 124
IV.1.3. Berrelkarketa eta garapena 124
IV.1.4. Hots-aldaketak 124
IV.1.5. Idazkera 124
IV.2. x-*ezin* 124
IV.2.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 124
IV.2.1.1. *ezin* + partizipioa / partizipioa + *ezin* 125
IV.2.1.2. Aditzoina + *ezin* 125
IV.2.2. Emankortasuna 126
IV.2.3. Berrelkarketa eta garapena 126
IV.2.4. Hots-aldaketak 126
IV.2.5. Idazkera 126
IV.3. x-*zale* elkarteak 127
IV.3.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 127
IV.3.1.1. Izena + *zale* 127
IV.3.1.2. Izenondoa + *zale* 127
IV.3.1.3. A-*ra* + *zale* 128
IV.3.1.4. Aditz-izena + *zale* 128
IV.3.1.5. Izen-sintagma/aditz-sintagma + *zale* 128
IV.3.1.6. Zalantzazkoak 129
IV.3.2. Emankortasuna 129
IV.3.3. Berrelkarketa eta garapena 129
IV.3.4. Hots-aldaketak 130
IV.3.5. Idazkera 130

VII. *LOTSA-GABE, LO-FALTA* 131
VII.1. *Lotsa-gabe* mota 133
VII.1.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 133
VII.1.2. Emankortasuna 135
VII.1.3. Berrelkarketa eta garapena 135
VII.1.4. Osagaien arteko hots-aldaketak 135
VII.1.5. Idazkera 137
VII.2. *Lo-falta* modukoak 137
VII.2.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 137
VII.2.2. Emankortasuna 138

VII.2.3. Berrelkarketa 138
VII.2.4. Osagaien arteko hots-aldaketak eta idazkera 138
VII.3. Izena + *ez(a)* 138

V. *EZKONBERRI* ELKARTEAK 139
V.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 141
V.2. Emankortasuna 143
V.3. Berrelkarketak 143
V.4. Osagaien arteko hots-aldaketak 144
V.5. Idazkera 144

VI. BAHUVRÎHIAK 147
VI.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 149
VI.1.1. Izena + izenondoa 149
VI.1.2. Zenbatzailea + izena 151
VI.1.3. Bestelako Bahuvrîhi Exozentrikoak (Posesibo ez direnak) 152
VI.1.4. Zalantzazkoak 153
a) Bukaeran eratorpen-atzizkia dutenak 153
b) Izena + *huts(-ik/-ka...)* 155
c) Izena + *gorri(-rik, -an...)* 156
d) Beste hainbat esapide 156
VI.2. Emankortasuna 157
VI.3. Berrelkarketa eta garapena 157
VI.4. Osagaien arteko hots-aldaketak 158
VI.5. Idazkera 159

XII. *ERDI-ASE* ELKARTE-MOTA 161
XII.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak 163
a) *erdi* + izenondoa 163
b) *erdi* + aditza 164
c) *erdi* + aditzondoa 164
d) *erdi* + izena 165
XII.2. Emankortasuna 168
XII.3. Berrelkarketa edo garapena 168
XII.4. Osagaien arteko hots-aldaketak 168
XII.5. Idazkera 169

XIII. HITZ-ANDANA IHARTUAK 171
XIII.1. Izen-sintagma barneko hitz-andana ihartuen sorrera eta bilakaera 173
XIII.1.1. Ihartze-mailak 174
XIII.1.1.1. Ihartu gabeko hitz-andana libreak (izen-sintagma arruntak) 175
XIII.1.1.2. Osabetezko hitz-andana ihartuak 175
XIII.1.1.3. Ihartze-bidean dauden hitz-andanak 176
XIII.1.2. Ihartze-neurpideak 176
XIII.2. Ihartze-ereduak 177
XIII.2.1. *Galtza-motxak* eredua 177
XIII.2.2. *Gernikako Arbola, aitapontekoa* eredua 179
XIII.2.3. *Artizarra* eredua 180
XIII.2.4. *Emagaldua* eredua 181
XIII.2.5. *Gurutze Gorria* eredua 182
XIII.3. Gainerako hitz-elkarteetako hitz-andana ihartuak 183
XIII.3.1. Hitz-elkarte sintetikoak 183
XIII.3.2. Bestelako hitz-elkarteetakoak 184

ADIBIDETEGIA 187
Kodeen azalpena 189
Aditz-elkarteak 193
Hitz-elkarte sintetikoak 231
Jarleku moduko hitz elkartuak 303
Atributu eta koordinaziozko elkarteak 343
Aposizioak 353
Asmo-elkarteak 365
Izaera-elkarteak 383
Lotsa-gabe, lo-falta 399
Ezkonberri elkarteak 405
Bahuvrîhiak 411
Erdi-ase elkarte-mota 425
Hitz-andana ihartuak 431

BIBLIOGRAFIA 453

SARRERA GISA

Hiru urte luze igaro dira 1987ko ekainean Lexikologi Erizpideen Finkapenerako Batzordeak *Hitz-Elkarketa/1* liburua kaleratu zuenetik. Euskaltzaindiaren Hiztegigintza Batzordeko atal den Batzorde hau ez da ordutik hona geldirik egon, ordea. 1987 eta 1988. urteetan Jardunaldiak egiten jarraitu zen, *Hitz-Elkarketa/1*-ean argitaratu zen sailkapenaren ildotik, hitz-elkartu mota desberdinak aztertuz. 1988ko irailean Gernikan eta urte bereko azaroan Uitzin egindako Jardunaldietan eztabaidatu ziren txostenak dira, hain zuzen, gaurko liburukia osatzen dutenak. Hamabi txostenetan landu ziren beste horrenbeste elkarte-mota, Belokeko sailkapeneko VIII. saila osatzen zuten *Eguzki-lore* motako elkarteak kenduz gero, aztertzeko geratzen zirenak.

Harridura sor dezake, dena den, *Hitz-Elkarketa/3* kaleratzeak bigarrena baino lehen. Bi urtez, 1987an zehar eta 1988ko udaberria arte, hamabost azpisailetan banaturik landu zen *Eguzki-lore* motako menpekotasunezkoa da *Hitz-Elkarketa/2* osatuko duena. Baina ulertzekoa da bakarka idatzi eta aztertu ziren hamabost txosten horietan zenbait puntu eta gai errepikaturik aurkitzea. Horrexegatik, hamabost horietatik bakarra egin behar delako, eskatzen du liburu horrek askoz lan handiagoa. Beste bide bat izan zitekeen gaur ateratzen den honi *Hitz-Elkarketa/2* izena ematea, baina, esan dugun bezala, bi izenez osatutako menpekotasunezko izen elkartuak dira berez *Hitz-Elkarketa/2*-ko gaia, eta bidezko dirudi hala izan dadin. Izan ere, liburu honetan aztertzen diren hainbat elkarte-mota menpekotasunezkoak direla diogunean, mota honen ezaugarriak aldez aurretik landu eta finkatutzat ematen dira. Horrenbestez, hilabete batzuren aldea egonik ere liburu baten argitaratzetik bestearenera, nahiago izan dugu luzarora begira, hasieran pentsatua zegoen kaleratze-ordenari eustea.

Azalpen labur honen ondoren, gatozen berriro gaur plazaratzen den liburuaz zenbait argibide ematera. Belokeko sailkapena, *Hitz-Elkarketa/1*-ean azaldu zena, izan dugu begien aurrean, hasieran esan bezala. Sailkapen horri dagozkio, hain zuzen, elkarte-mota bakoitzaren aurrean ageri diren zenbaki erromatarrak. Hala ere, behin eta berriro esan genuen lehen liburuan sailkapen hori behin-behinekoa zela, lanean hasteko bide bat baino ez zela. Eta aldaketa nabarmenik egon ez arren, mota bakoitza zehazkiago aztertu eta landu den neurrian, ezinbestean gertatu dira aldaketa batzuk. Halakoetan, beti saiatu gara Belokeko sailkapena nola eta zergatik aldatu den argitzen. Era berean, sailkapenean zalantzak sortu dizkiguten egiturak ere bereziki azpimarratu nahi izan ditugu, eta, edozein sailkapenetan gertatzen den legez, zenbait mugako adibide, sail batean zein bestean koka litezkeenak, beren anbiguotasun osoan aurkeztu nahi izan ditugu, errezeta errazegietatik ihes egin nahirik.

Elkarte-mota guztietan aztertzen diren azken bi puntuez, osagaien arteko hots-aldaketez eta idazkeraz, zerbait esan behar da. Izan ere, garai hartan Euskaltzainbu-

ru zen aita Villasantek *Hitz-Elkarketa/1*-en sarrera-hitzetan zioenez, «lantalde honen helburua edo xedea ez da erabakiak hartzea, gaia bera istudiatzea eta sakontzea baizik». Eta horretan ahalegindu gara atal horietan, adibidetegiaren emaitza aztertzen; deskripzio soila izan nahi du, eta behar du, beraz, hots-aldaketez eta idazkeraz diogunak. Ez dagokigu guri hortik inolako araurik ateratzea, eta ez genuke nahi beste inork horrelakotzat har ditzan puntu horietan esaten direnak. Bide beretik, adibidetegian agertzen diren lema edo sarreren idazkerek ez dute inolako biderik markatu nahi; gehienaz ere, horretan aritu garenon joerak adieraziko lituzke. Eta askotan horixe ere ez, sarrera horiek modu batera edo bestera idatzi beharrari eman zaion ahal bezalako erantzuna baino ez bait da. Horrexegatik, Batzordean bertan ere jokabide eta eritzi bakarrik ez dagoela adierazi nahian, ageri da batzutan beste zenbaitetan falta den marratxoa. Adibideetan, azkenik, jatorrizko grafia gorde da, egin den aldaketa bakarra gandorraren ordez, **rr** grafiarena izan delarik (eta berau makinak zailtasun handia zuelako ´ zeinua kontsonante gainean ezartzeko).

Elkarte-mota guztiak aztertu ondoren, liburuaren bukaeran, adibidetegi osoa doa, *Hitz-Elkarketa/1*-ean egin bezala. Adibidetegi hau ere hamabi sailetan dago banatua, elkarte-mota bakoitzari dagozkion adibideak berariazko sailetan bildu dira eta. Baina hor amaitzen da adibidetegiaren sailkapena, elkarte-mota bakoitza aztertzean egin diren azpisailak adibidetegian jasotzea ez bait zaigu beharrezko iruditu. Areago, adibide jakin baten bila doanari sail xeheegiek nahi duena aurkitzea erraztu ordez oztopatu ere ez ote lioketen egingo iruditu zaigu. Horregatik egin ditugu beharrezko iruditu zaizkigun azpisail eta atalak mota bakoitza aztertzean; baina gero, amaierako adibidetegian, elkarte-klase horri dagozkion adibideak zerrenda alfabetikoaren arabera bildu ditugu. Adibideon mekanizazio-lana, ordenagailuan sartu eta sailkatzea, UZEIn egin da. Adibidetegiarekin batera, noski, horko kodeen azalpena ere ematen da, adibidetegia osatzeko baliatu ditugun liburuen zerrenda, alegia.

Azkenik, geure azterketa eta sailkapenak oinarritzeko eta irakurleari ere sail bakoitzaz ahalik eta informazio osoena eman nahian, han eta hemen aipatzen ditugun liburu guztiak bildu ditugu *Bibliografia*-ren atalean.

Eta eskerrak ematen hasi aurretik, hitzerditxo bat estiloaz; luma desberdinak ageri dira. Nahita utzi ditugu idaztankera desberdin horiek, bereziki egilearen euskalkiari zor zaizkion ñabardurak liburua aberastu besterik egiten ez dutelakoan.

Bukatzeko, eskerrak eman nahi dizkie LEF Batzordeak Gernika eta Uitziko udalei, Jardunaldiak egiteko egoitza eta laguntza osoa eskaini zutelako.

I. ADITZ-ELKARTEAK

Aditz-elkarte deiturapean Belokeko sailkapenean azaltzen diren egiturak ikusita, badirudi lehen lanak txosten honetan terminologia bera argitzea izan behar duela. Egia da orain arte *elkarte* inolako oztoporik gabe erabili dugula (*Bahuvrîhi*-elkarteak, *Eguzki-lore* elkarteak...) beti ere aztertzen genituen egiturak elkartuak, konposatuak ziren heinean. Oraingoan, ordea, txostenean zehar egindako planteamenduak eta egitura bakoitzari buruzko zehaztapenak zuzenak badira behintzat, *Aditz-elkarte* hauen barnean egiazko *Aditz-elkartuak* eta bestelako egiturak, *Aditz-elkarte*, edo *Aditz-perifrasi* edo beste moduren batean bataiatu beharrekoak ditugu. Gauzak hala badira, eta txostena atzekoz aurrera idazteko arriskuan eroririk ere, ikus ditzagun zeintzuk liratekeen aditz elkartuen ezaugarriak, eta honenbestez erkatu ahal izango dugu gainerantzeko egiturek ezaugarri hauek badituzten ala ez.

Euskaraz, aditz elkartuek, *Menpetasunezko Izen Elkartuen* antza dute. Hau da, bigarren osagaia, eskuinekoa izan ohi da garrantzitsuena, egituraren kategoria gramatikala erabakiko duena. Honek, noski, esan nahi du bigarren osagaia beti aditza izango dugula. Horretaz gain, egitura elkartua den heinean, osagaien hurrenkera aldakaitza izango da, ezingo ditugu lehen eta bigarren osagaia lekuz aldatu; hitz elkartuko osagaiek, sintaxikoek duten askatasunik ez bait dute izaten. Esan gabe doa, noski, bi osagaiek aditz elkartua eratzen dutenez, elementu lexiko bakar bezala azalduko zaizkigula gero perpausetan; lehen osagaia ezin da inoiz perpauseko atal beregaina izan. Oinarritzat bi erizpide hauek harturik, lehen osagaiaren kategoria gramatikala zehaztu eta, ondorioz, aditz elkartuen barnean euskaraz emankor diren egiturak zeintzu diren erabakitzea izango litzateke gure eginkizuna. Honekin batera, bigarren osagaia aditza denez, lehen osagaia zein motatako konplementu edo osagarria den ere azter dezakegu; hau da, perpaus batetan, lehen osagai hori zein motatako osagarria izango litzatekeen aditzari buruz.

Guzti hau gogoan izanik, ekin diezaiogun *Aditz-elkarteak* ataleko egitura desberdinen azterketari.

I.1. EGIAZKO ADITZ ELKARTUAK

I.1.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

I.1.1.1. izena + aditza

Egiazkotzat jo ditugun aditz elkartu hauen ezaugarri morofologiko eta semantikoak zein izan daitezkeen hobeto aztertu ahal izateko, ikus ditzagun lehenenego zenbait adibide:

> «Askok eta askotara azaldu izan dute miragarrizko *antzaldatze* hori» HE27, 297
> «gañeraco guciac guelditu ciran guciz *biotz-aldatuac*, len ciran ez-bezalacoac» HE08,98[1]

[1] Egia da hemen berez predikatu sintagma osatzen duen partizipioa/izenondoa dugula, *Hitz-elkartu Sintetikoen* artean ikusiko ditugunen erakoa (ik. *gogolanduak* etab.). Beraz, agian

«piztu zala, haec *gurutziltzatu* zuen Jesu Christo» HE08,98
«begietan *bur-txoratzearen* kandelak piztu» HE58,54[2]
«guero garija erne onduan, biar da jorratu, *escu-etendu,* zalguia ta bedar char guztija aterateco» HE20,150
«*odol-usten* ari zaigu arnasa galdurik» HE18,48
«bardoen antzea *gatzoztu* zen izigarritan» HE30,235
«gauza guztiak *itxuraldatu* ziren» HE27,371
«Baña Christauac etciran batere bildurtzen: orregatic etsaiac aec castigatzeco, cebiltzan asmatzen castiguric gogorrenac:... *larririquitzen* cituen, ta ateratzen cizten sabelac» HE08,115
«ongi *gizazi*-bearrez» HE17,50
«bere buruak *odol-oztu* ta onezkoak egiten dituzte» HE38,165
«eguzkiarekin eta ilargiarekin *maitemindutzea* » HE56,9[3]
«Agur zuei bere, gure artetik goizegi *errialdatu* zaren Broussain ta Agirre» EJ06,76
«hain justu neurrirat heltzen bainintzen, eta etzen *lokartzerik* » EJ04,81
«*loac artu* = dormirse» EI31,330
«*hotzildu zen* poliki-poliki» HE27,375

Zalantzak zalantza, goiko adibideetan azaldu zaizkigunak aditz-elkartuak direla esan dezakegu: aditza dute bigarren osagaitzat, izena da lehen osagaia, biak hurrenkera finko, aldakaitzean doaz, azentu bakarraz ahoskatzen dugu aditz osoa... Aditz hauek gainera badute berezitasun bat: lehen osagai den izena, perpaus batetan aditzaren *aditzlagun*[4] litzateke, ez osagarri zuzen, esaterako. Horrela ditugu: *antzaz aldatu, gurutzean iltzatu, odolez hustu, itxuraz aldatu,bihotzez aldatu* (aditz-elkartutzat hartu behar baditugu behintzat)... Horrexegatik dira gehienak *da* (nor) motakoak. Nor-motakoa izanik ere, lehen osagaiari dagokionez salbuespena, *lo(a)kartu* dugu, mugatzaileak oraindik ere ergatibo marka gordetzen bait du. Dena den, lehen osagaiak ergatiboa jasotzen dueneko adibideak ez dira hain bakanak *Elkarte Sintetikoetan* aurrerago ikusiko den legez.

I.1.1.2. A + etsi/eritzi

Era berean, egiazko aditz elkartutzat har ditzakegu *etsi, eritzi* bigarren osagaitzat dutenak:

asketsi, berantetsi, betetsi HE34,31[5], eder eretxi HE24, ederretsi , erdietsi, ezetsi (esetsi), gacherechi, gacherichi HE20, gaitzetsi, galetsi HE18,75, goretsi, gupidetsi,

---

zuzenago litzateke adibidea *Hitz-elkartu Sintetikoen* sailera eramatea. Hala eta guztiz ere, 'Espiritu Santua hartu zutenak bihotz-aldatu ziren' perpausak ez dirudi ezinezkoa, are gutxiago ez-gramatikala.

2 Hemen ere *burtzoratu* aditz-elkartu ote ala *burtzoro* Bahuvrihia gehi *-tu* , beraz, aditz eratorria? Bi eratara har daitekeela iruditzen zaigu.

3 *Maitemin* + *-tu* ala *maite* + *mindu* ote? Lehen kasuan oinarritzat Menpetasunezko Izen Elkartua duen aditz eratorria genuke; bigarrenean aditz-elkartua, 'maitez mindu'.

4 Ikus *Euskal Gramatika. Lehen urratsak* I Aditzlagunaren definizioa.

5 Autore jakin batek erabili duen adibide ez hain ezaguna denean zehaztu dugu liburuaren kodea. Bestelakoetan adibidea soilik eman dugu.

gutiagoetsi HE03, handietsi, hautetsi, luzetsi, miretsi, oneritzi[6] (= 'maitatu'), onetsi, sinetsi, zilegi etsi HE28,90

«Parke bustiaren bakardadeari biotzez betesten eta ederresten ez dakitenak» HE34,31
«Txoarre bildurkorren eran mugitzen ditu bere niniak; eta betetsi ezin nik» HE34,65
«Poz ar-emanak ezin lezake maitetasuna galetsi» HE18,75
«Irakurleak obeki uler dezan zillegi etsitu dugu aldakuntza narro hau» HE28,90
«abegi au eder eretxirik, erregea poztu zan» HE24,134
«gacherechi eutsan Camilori alango billauquerija ta oquer eguin biarrac» HE20,217
«gutiagoets neçaque» HE03,100
«zeren, bada, hon deritzat hon ezteriztanari? A que, pues, amar al que no me ama?» HE01,114
«emendic aurrera nayçaytyt onerici, eta seruiçatu arrazio den beçala» EJ57,89

Lehen osagaia oro har izena edo izenondoa da; salbuespena Orixeren *galetsi* dugu, *galerazi*-ren esanahia duela dirudiena.

Etsi bigarren osagai duten aditzotan ere osagaien hurrenkera aldakaitza, azentu bakarra... aurkituko ditugu. Bi osagaien arteko erlazio sintaktikoari behatuz, ordea, jatorriz lehen osagaia aditzaren predikatu osagarri zela ohartzen gara; hots, *etsi*-k garai batetan gaur ez bezalako esanahia zuen, '-tzat hartu, kontsideratu' edo antzekoa; gaur oraindik ere bizkaieraz, zenbait lekutan behintzat, *eritzi*-k gordetzen duena, adibideen artean ikusi ahal izan dugunez (ik. 'luze eritzita nengoen' etab.). Alde honetatik, Marchand-en (1960: 14-15)[7] iritziz ez dute egitura elkartua izateko ezinbesteko den baldintza betetzen: sintaxian ez bezalako egitura osatzearena, alegia. Jatorriz gaurko *luze joan, luze egin*...-en pareko egiturak ziratekeen, denboraren poderioz elkartu direnak. Beste maila batean, baina *Hitz-andana Ihartuen* antzekoak beraz.

Bada azkenik adibidetegian adibide berezi samar bat *on aipatu*, testuingurua ikusirik bi osagaien artean predikatu sintagma-aditz erlazioa dagoelakoan (bigarren osagaitzat *etsi/eritzi* daramaten elkarteetako erlazio sintaktiko bera, alegia), hemen sartu duguna:

«Oi danez, jana on aipatu du» HE18,80

I.1.1.3. Leku-denborazko mugatzailedunak

Hirugarrenik, hasierako sailkapenean 'Leku-denborazko mugatzailedunak' deitu zitzaienak ditugu:

aurreikusi HE39, azpimarkatu HE33, gainbiurritu HE18, gainxuritu EJ03, goraipatu HE33, EC16, goraltxatu EC16...

---

[6] *Oniritzi* izen bezala ere agertzen da testuetan:
«celango onirichi ta asco-guria artuten ezteutsa bere ugazabari?» HE20,92
«beguiratu cion Jaungoicoac oniritziz Abeli» HE12,4

[7] MARCHAND Hans 1960: *The Categories and Types of Present-day English Word-formation*, Wiesbaden

«goraltchatu = engrandecer» EC16,114
«gizonki ta kementsu jokatu bait ziren goraipatuak izatea merezi dute» HE33,85
«izorratzea ere beraz aurreikusirik dagoela gure kodioan?» HE39,50
«esia gainbiurrituz utsartez-utsarte» HE18,67
«gainxuritzen jakin bear dik batek; maltzurkeriaz jokatzen» EJ03,59

Adibide gutxi dira, mende honetakoak, eta badirudi lehen osagaia aditzlaguntzat har daitekeela: 'aurrez/aurretik ikusi', 'azpian markatu', 'gainetik bihurritu/xuritu'. Ez dirudi, beraz, azken urteetan zenbait erdal aurrizki hauen bidez ordezkatzeko hedatzen ari den joerak tradizio handiegirik duenik. *Azpimarkatu*, bestalde, bi eratara uler daiteke: *azpi* + *markatu* ('azpian markatu') aditz elkartu bezala, edota *azpimarka* +-*tu* aditz eratorri gisa; bigarren kasu honetan, oinarria menpetasunezko izen elkartua genuke, 'leku-denborazko mugatzailea' duena. *Gora* aditzlaguna mugatzaile duten *goraipatu*, *goraltxatu* eta aurreko saileko den *goretsi* aipa daitezke azkenik, emankorregi ez dirudien egitura-motaren adierazle direnak. Dena den, Marchand-en erizpideari jarraituz, hemen ere sintaxi-egitura ihartu bat besterik ez genuke izango, *-ra* kasu-markaz osatutako aditzlaguna eta aditza biltzen dituena.

I.1.2. Emankortasuna

Autore batek baino gehiagok aipatu du inguruko hizkuntzetan aditz-elkarteen urritasuna; hau da, frantsesez, espainieraz, ingelesez, alemanez... aditz-elkartuen kopurua benetan txikia da izen edo izenondo-elkartuekin alderatuz gero. Areago, zenbaitek aztergai zuen hizkuntzan aditz-elkarturik ez dagoela ere esan du[8]. Horrenbestez, ez da harritzekoa euskaraz ere 'izena + aditza' moduko elkarte gehiegirik ez aurkitzea. Beste edozein izen-elkarturekin alderatuz, —dvandvak, atributiboak, edo menpetasunezko izen-elkartuetako edozein azpisailekin—, benetan adibide gutxi azaldu zaizkigu corpusean. Baina, esan bezala, ez litzateke euskararen berezitasuna, hizkuntza desberdinei ere badagokielako, ikuspegi teoriko batetik aztertu beharreko murriztasuna baizik.

Etsi/eritzi bigarren osagaitzat duten aditzen emankortasunari dagokionez, egitura ihartutzat jo ditzakegu. Alde batetik, mende honen hasierako zenbaitzu (eta beranduagoko bakanen bat, gaurko *zenbatespen* ere hor legoke) alde batera utzita, aspaldidanik ez dugu aditz berririk sortu. Bestalde, gaur egun etsi, aditz hauetan duen

---

[8] Ikus, esaterako, Marchand-ek (1960: 59) dioena, gaur egun ingelesez ez dagoela egiazko aditz-elkarterik. Edo Giurescu-ren (1975:92) hitzak, «les verbes composés, beaucoup moins nombreux que les noms et les adjectifs composés, apparaissent surtout dans le registre familier» (Giurescu Anca 1975: *Les mots composés dans les langues romanes*, Mouton), aditz elkartuak, izen eta izenondo elkartuak baino askoz urriago izateaz gain, bereziki lagunarteko erregistrokoak direla, alegia. Oso antzeko baieztapenak egin dituzte Bauer L. 1983: *English Word-formation*, Cambridge University Press edo Henzen-ek (1947: *Deutsche Wortbildung*, Tübingen) ere.

balioan, bera bakarrik erabiltzen ez badugu, hitz elkartua osagai beregainez eraikitzen denez, sor al ditzakegu era honetako egitura *elkartuak*? Ezetz dirudi.

Leku-denborazko mugatzailea duten aditz-elkarteak ere urriak direla erakutsi digu adibidetegiak, dozenerdi adibidetik gora aurkitzea nekeza da eta. Leku-denborazko mugatzaileekin elkartzen den mugakizuna izena izan ohi da (ik. *Hitz-Elkarketa* II); bestelakoak, *gain, goi, aurre...* + *aditza* erakoak nahikoa bakanak, areago gehienak mende honetakoak, dira gure literatur tradizioan.

I.1.3. Berrelkarketa edo garapena

Adibidetegian ez zaigu berrelkarketa kasurik azaldu. Garapenaren eremuan, bestalde, edozein aditzi dagozkion eratorriak izango genituzke, hau da, egilea edota ekintza adierazten dutenak: *gainxuritze*, *miresle*, *hautespen*, *antzaldatzaile*... modukoak.

I.1.4. Osagaien arteko hots-aldaketak

Adibideetan zehar ikusi ahal izan dugunez nolabaiteko aldaketa izan zezaketen mugatzaileak hartuz, honakoa aurkitzen da:

— gehienetan gertatzen den hots-aldaketa bokal-kontrakzioa da, batez ere *etsi* mugakizun duten elkarteetan: **a** + **e** → **e** eta **e** + **e** → **e**; **a** + **a** → **a** ere ikus dezakegu:

asketsi, betetsi, goretsi, gupidetsi, hautetsi, itxuraldatu, luzetsi, miretsi.

— beste batzutan, ordea, kontrakzioa egin zitekeenean, forma osoak gordetzen dira:

aurreikusi, errialdatu, escu-etendu, ezku-izkribatua,.

— mugatzailea bi silabako izanik eta **u** bokalaz amaiturik, **-u** → **Ø** (buru, larru → bur-, lar-):

bur-txoratzearen HE58, larririquitzen HE08

lehena ekialdeko autore batena, (oro har Mitxelenak dioenez aldaketa hau ekialdean egiten da), mendebaldeko XIX. mendekoarena bestea.

— mugatzaileak bi silabatik gora izanik azken bokala erori eta ondorioz **-r** → **-l** aldaketa gertatu da *errialdatu* EJ06 elkartean.

— **gizon** → **giza-** aldaketa ezaguna (azken sudurkaria erori eta bi silabako mugatzailea denez **-o** → **-a**) ageri da *gizazi* HE17 aditz-elkartuan.

— inolako aldaketarik gabe ditugu, aldiz, *handietsi* HE38, EC16 eta *zillegi etsi* HE28. Lehen adibidean mugatzailea bi silabako izanik, **-i** → **Ø** gerta zitekeen eta ondoren **-d** → **-t**, *hantetsi*. Bigarrenean ere bi silabatik gorako lehen osagaiak gal zezakeen azken bokala eta ondoren herskaria neutralizatu, *zilletetsi* emanaz. Ez da, ordea,

halakorik gertatu. Bietan *etsi* delarik mugakizuna, pentsa daiteke agian horrelako elkarteetan bokal kontrakzioak beste aldaketarik ez dela gertatzen; baina hipotesi hau baieztatzeko nahikoa datu ez dugu. Konstatazio soil gisa gera bedi, beraz.

I.1.5. Idazkera

Idazkerari dagokionez, aditz-elkarte hauetan zenbait kasu bereiz daitezke elkarte--motaren arauera:

— 'Izena + aditza' modukoetan bi osagaiak elkarturik edo marratxoaz loturik agertzen zaizkigu; bi osagaiak banandurik, ostera, adibide batean besterik ez:

antzaldatze, biotz-aldatuac, bur-txoratzearen, errialdatu, escu-etendu, gatzoztu, gurutziltzatu, itxuraldatu, larririquitzen, lokartze, maitemindutzea, odol-usten HE18, EJ78, odolustu HE39, EJ50, hotzildu.

eta banandurik: *loac artu.*

— 'A/x + etsi/eritzi ' elkarteetan bi osagaiak elkarturik agertzen dira ia beti *etsi* denean mugakizuna, inoiz behin marra (*eder-ets* HE02...) edo bi osagaiak banandurik azaldu arren: *zilegi etsi*, *gaitz etsi* ED46, 209, *andi esten* HE38,161. *Eritzi* bigarren osagai denean, ordea, errazago aurkitzen dira bi osagaiak banandurik: *eder eretxirik* HE24

— 'leku-denborazko mugatzailedunetan' ere bi osagaiak bata besteari loturik doaz aurkitu ditugun adibide urrietan.

I.2. ADITZ ESAPIDEAK

Ondoren, arrazoi batengatik edo bestearengatik aditz elkartutzat, konposatutzat hartu ez ditugun egiturak aztertuko ditugu.

I.2.1. Izena + *egin/eman/hartu...*

I.2.1.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Aditz esapideetan bereizi dugun lehen sail honetako osagaiak honakoak dira: izena eta oro har *egin*, *eman*, *hartu* aditzak eta agian besteren bat (*jo*...). Dena den, aditz jokatu forman azaldu zaizkigun adibideak bakarrik hartu ditugu kontutan; izan ere, *-t(z)e, -t(z)en*... forman azaltzeak ez du besterik gabe esan nahi aditz baten nominalizazioaren aurrean gaudenik: *harri jasotze*, **harri jaso*-ren nominalizazio dela uste duena oker dago (ikus 'Elkarte sintetikoak'). Horrela

«meza da sacrificio eguitea Christo gure iaunas, eta adicera ematebat» EJ57,7

ez dugu *sakrifizio egin* aditz esapidearen adibidetzat hartuko.

egin:

lo egin, hitzegin, amor egin, alde egin, otoitz egin, negar egin, eztanda egin, bekatu egin, farre egin, agur egin, salto egin, oihu egin, zin egin, huts egin, burla egin, proba egin, bultza egin, entzungor egin, zurrut egin, bide egin, gogoeta egin, juramentu egin, dei egin, topo egin, poto egin, gogait egin, ihes egin, txistu egin, zintz egin, tink egin, tupust egin, txirrist egin (ohar gaitezen lehen osagaia onomatopeia ere izan daitekeela), leku egin, on egin (ikus 'A + *etsi/eritzi*' sailean sartu dugun *on aipatu*), orazio egin, orru egin, so egin, tiro egin, promes egin, galdegin, porrot egin, lan egin, fin gaitz egin, dei eztitsu egin, ez ikhusi iduri egin[9]...

eman:

amor(e) eman, animu eman, antzeman, aurpegi eman, amorru eman, buru eman, gibel eman, hauteman, hitz eman, kontu eman, musu eman, laztan eman, leku eman, beldur eman, kontentu eman, lur eman, ohore eta errespetu eman, poz eman, su eman, buruko min eman, fabore eman, gogo eman, ats eman, kontseilu eman, kunplimentu eman, parte eman, begi-eman...

hartu:

min hartu, eskuhartu, etsenplu hartu, atsegin hartu, kargu hartu, onartu, su hartu, parte hartu, plazer hartu, gogo hartu, fin hartu, gorroto artu, hats hartu, kontu artu, lur-hartu, neurri artu, poz artu...

eduki:

esku eduki, intencio eduki, contu eduqui, on eduki

eragin[10]**:**

amets eragin, atseden eragin, dardar eragin, gogait eragin, ihes eragin, leher eragin, negar eragin, barre eragin, juramentu eragin, zin eragin...

«nik neuk eztizut orregatik akar egiten» HE38,165
«bando egin zuten guri etxeetan lo tokiak atontzeko» HE23,46
«buruko min eman zerauen» HE58,75
«Jainkoak esku eduki nahi draukula» HE02,63
«bizi izateak poz emango du gure mundu zabalean» EJ69,66
«latinak ere on eduki zuen» HE04,58
«guardiari tiro egiteko gogo eman zidan» HE23,107
«ezin begi-emango diotet atzez-aurreka baizik» HE17,21
«danai kontu artu ezinik» HE23,98
«figura guziek fin hartu ukhan dutela» HE02,24
«gorroto artzen die aita ta amari» HE25,33
«atheak ere maiz, ez ikhusi iduri eginik hertsten zaiztela» HEAX,45

Adibide guztietan lehen osagaia izena dela esan daiteke (salbuespena *on* lehen osagai duten *on egin, onartu, on eduki*...ditugu), aditzaren osagarri zuzena jasotzen

---

[9] Osagaiak kategoria berekoak izanarren, hots 'izena + *egin*', hor dugu *ahalegin* izen balioa duena, eta, horrenbestez, salbuespentzat har dèzakeguna.

[10] *Egin*-en erazlea delako sartu dugu hemen, baina *erazi*-ren ondoan ere izan dezake leku, hots, aditz erazleen artean.

duena hain zuzen (*egin* aditzarekin onomatopeiak ere agertzen dira lehen osagai gisa). Inoiz behin, izen soilaren ordez izen multzoa, izena eta izenondoa ere aurki daiteke: *fin gaitz egin, dei eztitsu egin:*

«bizikidetasunera ta alkartasunera dei eztitsu eginaz» HE28,82
«heriotzeak atrapaturik, fin gaitz eginen duzu» HEAX,105

Ohar gaitezen, dena den, lehen adibidean ez dugula aditz jokaturik, partizipioa baizik; hau da, azken batean ez dugula *dei eztitsu egin zuen* bezalako aditz forma baten lekukotasunik.

Zein arrazoi dugu, ordea, goiko egiturok *aditz elkartu* ez, baizik *Aditz Esapide* edo direla esateko? Argumentu bakarra ematekotan, izenak sintaxiko beste edozein osagarri zuzenek bezala jokatzen duela esan dezakegu, berezitasun bakartzat bere mugagabetasuna duelarik:

1. Izenak partitibo marka har dezake: edozein euskaldunek esan dezake lasai asko «ez du lanik egin», «ez du negarrik egin», «ez du minik hartu», «ez diote minik eman», «ez diote konturik hartu»... Marchanden ustez hitz elkartuaren funtsezko ezaugarri dena, beraz, ez da betetzen. Honek ez du esan nahi, noski, partitibo marka beti eransten dugunik; areago, zenbaitetan izena eta aditza esapide estu bihurtu direnetan, ezingo dugu partitiborik erabili. Ezin dugu esan, adibidez, «ez du alderik egin» edo «lurrik hartu al du?», izan ere, esapide edo lokuzioaren ezaugarri nabarmenenetako bat osagaiak beren askatasuna galdu eta bata bestearekin urtzea bait da[11]. Hona gure corpusetik hartutako zenbait adibide, ezezko perpausetan esapideko izenak duen jokabide bikoitza —batzutan partitibo marka hartuaz, bestetan inolako markarik gabe azalduaz— erakusten dutenak:

«aitzitik amorik eman gabe» HE04,59
«premina andi baga, bearric eguin, edo eguin-erazo badozu» EC61,130
«gaurko nornahik ez dezake entzungor egin» HE27,302
«barre egitea osagarria da. Barrerik egiten eztauana galdua dok» HE44,5
«gogait eguingo ezpacendu» HE20,139
«zirka hori ez du huts egin behar Martik» HE32,40[12]
«orhoit hadi heure lan guztietan eta huts eginen eztuk biziko egunetan» EJ80,151
«munduaz eta mundukoez etsitzen du, eztu hetzaz konturik egiten» HEAX,61

---

[11] Ikus puntu honetaz eta, oro har, 'izena + *egin/eman/hartu* ' egiturako aditzez Mitxelena L. "Notas sobre compuestos verbales vascos" in *Palabras y Textos* , Euskal Herriko Unibertsitatea Argitarapen Zerbitzua, 1987, 311-335 or. Ikus, era berean, Sarasola I. "Sobre la bipartición inicial en el análisis en constituyentes" in *Anuario del Seminario de Filología Vasca "Julio de Urquijo"* XI, 1977, 51-90 or.

[12] *Huts egin*-ek bi adiera ditu: bata, hemengoa, *trena huts egin* eta antzekoetan agertzen dena, beste IS absolutu bat onartzen duena, eta, horrenbestez aditz esapide hauen artean oso berezia dena. Bestea, hurrengo adibidekoa, non *huts*-ek IS absolutuaren lekua hartzen duen.

2. Izena galdegai/mintzagai gisa lekuz alda daiteke:

«eguin det becatu» HE07,303
«diz diz alaxen egiten dezu nola izarrak zeruan» HE61,67
«eguizu farre gaizqui mintzacenbadut» EJ00,192
«Hartzak ematen dit beldur, erantzun zion nagusiak» EJ53,97
«ceruiçaceco conueniden gucia, eta emandrazon fauore obratan eçarceco» EJ57,56
«geroak erranen du nork eginen duen amor» HE59,115
«lanak ukan baitituzte katedralerat sartzeko bide ezin egin araziz» HE14,159
«aradenagatic, aurrera indaçu fauore, eta gracia emendanadin» EJ57,89
«egizu kontu egizu gogoeta, ea zenbat urthe duen bekhatutan zaudela« HEAX,87
«ezcon-gurari lecu gueyegui emanic» HE07,320
«beste barik, egizu otoitz nire alde» EJ05,178
«orra, maite politak klaro eman parte» HE61,30

Guztietan, galdegaia perpauseko beste atalen bat delako, esapideko izena aditzaren atzean azaltzen da, edota izenaren eta aditzaren artean beste elementuren bat tartekatzen da, hitz elkartuetako osagaien hurrenkera aldakaitza erabat hautsiaz. Hitz batetan, izenak, perpauseko osagarri zuzen gisa jokatzen du. Areago, aditz esapide hauetako izena, bera bakarrik azaldu ordez, zenbatzaileekin ere ager dakiguke IS osatuaz. Baina IS absolutu konplexuagoa osatu arren, ez da esanahia aldatzen:

«orrenbeste erronka jo gabe, esan ezakean» HE57,146

Bi arrazoi hauek direla eta, zuzenago dirudi 'Izena + *egin/eman/hartu*' egiturak aditz elkartutzat ez hartzea. Jatorriz sintaxi-egiturak direla esan daiteke, erabileraren poderioz ihartzera jotzen dutenak, aditz esapide bihurtuaz.

Esan dezagun, azkenik, literaturan zehar aurki ditzakegula beste aditz bakan batzu ezkerretara osagarri zuzenaren funtzioa beteko lukeen izen mugagabea daramatenak, baina sail luzeago baten adierazle ez diruditenak:

«Baimen eskatu genun Arenas'etara joateko» HE23,28
«azquen adio esan» EI31,271
«barkhamendu eskatzen zaie» HEAX61
«gero frantsesak eremu galdu bazuen ere» HE30,209
«gaitz sofrituz "soportando el mal"» HE01,122
«ez, othoi, hargatik arbuia eta ez gaitz erran» HEAX,17
«neure guraso leguez, contu escatuco deust, niri eustan maitetasun, ta asco-gurearena» EC61,42
«eta desseorequi atraceco prouechu alas eta ascota joatengaradenean» EJ57,45
«Herreros'en arkitu diat arotz ikasteko lantegia» HE50,75

Eta *jo* aditzarekin sail luzexeagoa: *txistu jo, lur jo, erreka jo, txalo jo, erronka jo...*

«oroi gaitezen, eta txalo jo dezaun!» EJ51,90
«laster lur jo biar du jauregi orrek» HE54,151

Ez da nahasi behar, bestalde, 'izena + *egin*' esapidea, 'aditza + *egin*' egiturarekin:

«identifikatu den neurrian, hil egin behar dugu» EI94,49
«alaba, gure beste laguna eta nik, sukaldetik apurtxo bat irten egin bear izan genduan» EJ49,85
«eta irakurtzeko, papiro-zerrendari tiratu egin bear izaten zitzaion» EC07,93

Bigarren egitura hau, mendebaldean aditza galdegai dela azpimarratzeko bidea besterik ez bait da eta, horrenbestez, mintzagai/galdegai egiturari dagokiona, ez lexikoari[13].

I.2.1.2. Aditz esapide hauen emankortasuna

Adibideen zerrendan ikusi ahal denez, 'izena + *egin*' da emankortasunik handieneko egitura, ehunetik gora adibiderekin. Ondoren, *eman* aditzarekin osatuak ditugu, eta, azkenik 'izena + *hartu*' motakoak. *Eduki*-rekin, aldiz, hiruzpalau besterik ez zaizkigu azaldu.

I.2.1.3. Berrelkarketa edo garapena

Egin edo *eman* aditzaren ezkerreko izena (beste aditzekin ez zaigu adibiderik azaldu) izan daiteke aldi berean izen elkartua: hots-uztardura (*guilli guilli, diz diz*), koordinaziozko elkartea (*irribarre*), edota sail bereko bi esapide elkar daitezke, errepikatzen den aditza eskubian gorde eta izen desberdinak juntagailu bidez elkartuz (*ohore eta errespetu eman...*).

bizi ta su eman HE28, diz diz egin HE61, ernegu eta iuramentu egin HEAX, guilli guilli eguin HE20, irripar egin HE35, ler, edo estanda egin HE20, mehe eta barur egin EJ04, negar eta negar egin HE39[14], ohore eta errespetu eman EJ80,147

«ametsetan irripar egiten du» HE35,44
«latza dago, guilli guilli eguiten deust» HE20,117
«xahal tipiari bi eskuekin lepotik oraturik negar eta negar egin zuen» HE39,35
«izarrak diz diz egiten dute zeruko urdin puruan» HE61,67
«bizi ta su eman oi zion "Marsellesa"ri» HE28,78

Lehen begiratu batean, Berrelkarketan sartuko genituzke ondokoak ere:

apur-apur egin, garbi-garbi egin, trimin-trimin egin, epel-epel egin, neka-neka egin, zati-zati egin, oker-oker egin, triska-triska egin, bero-bero egin, zapal-zapal egin...

«guztia itxiko ebala apur-apur eginda» HE21,24
«mutilla bero-bero eginda amarengana joan zan» HE57,124
«an zerbait galdetzera joanta-edo, an zagoen ederki-ederki jarria, epel-epel egina» EJ79,61

---

[13] Ikus EUSKALTZAINDIA 1987: *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak I. Eraskina*, Bilbo, 21-46 or.

[14] Balio indargarria duena.

«garbi garbi eguinic guaz mai batera» HE20,145
«egunsentian neka-neka eginda, Aramaio'n agertu ginan» EJ49,112
«an etorri zitzaigun pintxea, ardia bizkarrean zuala, oker-oker eginda» HE29,127
«gabico oneec daruez trimin trimin eguitera» HE20,138
«trisca trisca eguinda, nosian bein escu ta belaunagaz samurtuten dabee igortzijac emonaz» HE20,139
«zapal-zapal eginda itxirik etxeko seme batzuk» HE21,36
«idazki ori zati-zati eginda... botaizue» HE21,44

Adibideok astiroago aztertuz, ordea, zenbait desberdintasunez ohartzen gara:

1. Lehen osagai den bikoiztapenak ez du osagarri zuzenaren funtzioa, predikatu sintagma edo antzeko zerbaitena baizik.
2. Areago egitura osoa, 'bikoiztapena + *egin*' da IS absolutu baten predikatu sintagma.
3. Goikoaren ondorio dena, egitura hauek ez zaizkigu inoiz aditz jokatu forman azaltzen, *egin* partizipioa eta aditzondo-atzizkiren bat (*-ik*, *-ta*...) da bigarren osagaia.

Azkenik, aditz esapide hauen egilea edo ekintza bera adierazten duten eratorriak ditugu Garapenaren atalean:

aldegite, bekatu egite, bekatu eragile, otoitz egite, otoitz egile, min hartze, min emate, irri egile, kontu hartze, lan egite...

etab. luzea.

I.2.1.4. Osagaien arteko hots-aldaketak

Esapide hauetako izenak duen askatasunaz esanak kontutan izanik, ez gaitu harritu behar izenaren eta aditzaren artean hots-aldaketarik ez aurkitzeak. *Hauteman* edo *gogartu* bezalako bokal kontrakzioren bat kenduz gero, bi osagaiek jatorrizko itxura gordetzen dute.

I.2.1.5. Idazkera

Idazkerari dagokionez ere, bi osagaiak banandurik idazteko joera gailentzen da, inoiz behin marraz loturik azaldu arren:

antz-eman HE17, begi-eman HE17, galde-egin, gibel-eman HE17, hitz-eman HE60, igues-eguin HE45, HE13, klisk-egin EJ50, lecu-eman HE45, lur-artu HE30, oju-egin, otoi-egin EJ63, zin-egin EJ50.

Bi osagaiak elkarturik ditugu, azkenik:

(h)atzeman, antzeman, bategin, bidęgin, galdegin, gogartu EJ05..., hitzartu HE17, HE59, hitzeman, hotseman, hutsegin, jaunartu, minhartu, on(h)artu, otsegin, soegin HE58, zinegin HE34.

Hauen ondoan, ordea, ia beti (*hauteman*, *(h)atzeman* eta agian besteren bat kenduz gero) agertzen da esapide bera bi osagaiak banandurik:

so egin, itz eman, galde egin, bide egin, gogo hartu, iges egin, zin egin...

I.2.2. Aditzoina + *erazi*

I.2.2.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Aditzoinak (zenbait kasutan, bereziki mendebaldeko testuetan, partizipioa izan arren lehen osagaia, gogoan izan behar dugu aditzoina dela lehen osagaiaren forma jatorra) eta *arazi/erazi*-k osatutako egiturak ditugu.

Adibideak:

abiarazi, adierazi, asaldarazi, bilaka arazi, bazka erazi, damu erazi, ezagutarazi, entzun erazi, esanarazi, ezar arazi, egin erazi, ekarrarazi, galerazi, ganbiarazi, hel arazi, iraunerazi, hilerazi, isilarazi, irudi arazi, inprimierazi, ikusarazi, ihes egin erazi, jaso--erazi, lotsarazi, nekarazi, oroitarazi, mugierazi, nekarazi, sortarazi, sorrarazi, sumin erazi, ukierazi, utz erazi, xahuarazi, zorarazi, zutiarazi, ireki arazi, irakin arazi, ipin arazi...

Arazi/erazi-ren ordez *eragin* eta *erazo* ere aurki ditzakegu bereziki bizkaieraz:

atera eraguin EJ07, bearric eguin-erazo EC61, boterazo HE45, damuerazo HE20, emon eragin HE20, ernegarazo EC61, eser-erazo HE45, ezconerazo HE45, galerazo HE20, HE21, HE45, gomuterazo EC61, igarri eragin EJ59, il eragin HE21, illerazo HE07, HE45, iraunerazo EC61, jausi-eraso EC61, juramentu eguin eraguin EC61, kendu--erazo HE31, zoraerazo HE20.

Añibarro, Mogel, Lardizabal, Kirikiño, Agirre Asteasukoa... dira *erazo* edo *eragin* formak darabiltzatenak. *Eragin* bera, bestalde, *egin*-en erazlea denez, aurreko puntuan aipatu ditugun 'izena + *eragin*' saileko esapideek (*iges-eragin*, *juramentu eragin*, *negar eragin*...) ere balio faktitiboa dute. Hauen ondoan, dena den, *nigar eginarazi* HE51, *galde eginarazi* EJ68, *par eginarazi* HE18... aurki ditzakegu, zenbait euskalkitan *egin - eragin* bikotearen ordez *egin - eginarazi* erabiltzen bait dute.

Eman berri ditugun egiturok aditz elkartutzat ez hartzeko zein oztopo dugu? Hasteko, *arazi* ez da osagai beregaina; bera bakarrik ez dugu inoiz erabiliko; bere eginkizuna, aurrean daraman aditzoinari [+erazle] tasuna erastea besterik ez da[15]. Euskaraz, aditz erazle, faktitibo edo kausatiboen kategoria markatzeko elementu lexiko batez baliatzen gara beste hainbat hizkuntzatan bezala. Hein batetan, Postposizioen pareko genuke: zeregin gramatikalerako baliatzen dugun elementu lexikoa.

---

[15] Ikus aditz erazleez Euskaltzaindia 1987: *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak*. II, Bilbo, 60-64 or.

Euskal gramatikalariek ere ez dute aditz elkarketan sartu: Azkuek[16] (1923-25:§252) 'auxiliar' deitzen dio. Lafitterentzat[17] (1944:§445) 'suffixe' da. Rebuschirentzat[18] (1984:391 e.h.) euskaraz 'kausatiboa' adierazteko marka besterik ez da. Aita Villasantek[19] (1974) ere «Composición Impropiamente Dicha» sailean sartu zituen *esan arazi* bezalakoak.

Azkenik, edozein aditzoinek onartzen duen elementua izateak berak ere, besterik gabe, pentsaraziko liguke ez gaudela aditz-elkarketaren aurrean, hitz-elkarketaren berezitasunetako bat, nolabait esatearren, elkarketa bakoitzaren bakartasuna izanik.

I.2.2.2. Emankortasuna

Emankortasunaren aldetik, *arazi/erazi* edozein aditzoinek har dezakeenez, horrelako aditz formen kopurua ia mugagabea dela esan daiteke; aditz berri bat sortzen edo mailegatzen dugun bakoitzean izango bait du ondoan bere forma erazlea.

I.2.2.3. Berrelkarketa edo garapena

Berrelkarketari dagokionez, bi eratako egiturak aipa ditzakegu:

1. *Erazi/arazi* aditz esapideari elkartzen zaionekoak:

   nigar eginarazi, galde eginarazi, juramentu eguin eraguin, irripar eginarazi, par eginarazi...

   «zuc guzurraz juramentu eguinaz, edo eguin eraguinaz» EC61,129 (*juramentu eragin-* en ordain bitxi samarra)

2. Aditzoina bera elkartua, edo hitz elkartu batetik eratorria denean: *euskal kontzientziaratzea* EI94

   «euskal arazoen giro hortan sortu zen belaun berriaren euskal kontzientziaratzea» EI94,70

   Alde honetatik, adibidetegian ondoko forma erazlerik agertu ez bada ere, *gurutziltzarazi*, *antzaldarazi*, *onets arazi* etab. erabat zilegi genituzke. Hau da, lehen puntuan aztertu diren 'izena + aditza' eta 'izenondoa + *etsi/eritzi*' egiturako edozein aditzen forma erazlea sor daiteke *arazi/erazi* erantsiz.

Eta garapenean, aurrekoetan esan bezala, 'x-*erazle*' edo 'x-*erazte*', hots, egilea edo ekintza adierazten duten formak.

---

[16] Azkue R.M. 1923-25: *Morfología Vasca* (1969 Bilbo, La Gran Enciclopedia Vasca)
[17] Lafitte P. 1944: *Grammaire Basque* (1979 Donostia, Elkar)
[18] Rebuschi G. 1984: *L'estructure de l'énoncé en basque* , Paris, Selaf
[19] Villasante L. 1974: *Palabras compuestas y derivadas*, Oñate, ed. franciscana Aránzazu

I.2.2.4. Osagaien arteko hots-aldaketak

Bi eratako aldaketak somatzen dira gure adibideetan:

1. *Arazi*-ren kontrakzioa da bigarren osagai gisa agertzen dena: *azi*, hizkuntza mintzatuaren erregistroari dagokiona, euskalki mailakoa (gipuzkerazko testuetan azaltzen dena batipat), eta idazteko gomendagarri ez dena:

   baimenazi HE64, eramanazi EJ64, errendiazi HE33, galazi HE57, gogorazi HE33, irtenazi HE23, itzegin-azi HE55, jakinazi HE50, xamurtu-azi HE28, zoritu-azi HE28

   Desberdina da aditzoinaren bukaeran *-ra* dugunean gertatzen den laburpena: **-ra + arazi → -razi**

   atzerazi HE27, aurrerazi HE27, dardarazi HE27

2. Aditzoinaren bukaeran gertatzen diren hots-aldaketa bakanak:

   amilderazi EC48, ernegarazo EC61, ezagutarazi, ezkontarazi HE57, gomuterazo EC61, idekarazi HE14, ikustarazi HE27, EI94, jarraikarazi HE59, mugidarazi HE04, oroitarazi HE33, HE27, EJ68, sortarazi HE27, ugaltarazi HE17, utzirazi HE13

   Bokal kontrakzioak (*gomuterazo, ernegarazo, jarraikarazi, idekarazi*) eta erabat irregularra den *utzirazi* (cf. *utz erazi, utzarazi*) alde batera utzirik, **t** herskaria da eztabaida handienak sor ditzakeena. Epentesi kontsonante da ala aditzoinaren atal? *Ugaltarazi* eta *ikustarazi*-ren kasuan, behintzat, garbi dago epentesi kontsonantea dela, *ugari*-tik eratorritako aditza dugulako batean (ezin da pentsatu *ugald → ugalt-* azken posizioan geratu den herskaria ahoskabetu duen aldaketari zor zaionik **t** hori), eta *ikusi* partizipioaren aditzoina, ezinbestean *ikus-* delako, bestean (hemen herskaria ezin da inola ere aditzoinaren atal izan). Beste horrenbeste esan daiteke *ezkontarazi* formaz ere: *ezkon* hartzen dugu aditzointzat, ez *ezkond- → ezkont-*. Zalantzazkoagoak dira *sortarazi* (nahiz *sor arazi, sorrarazi...* ondoan izan), *oroitarazi* eta *ezagutarazi*; batez ere azken honetan *ezagut* erabiltzen bait dute aditzoin gisa zenbait euskalkitan. Ohar gaitezen, azkenik, lotura kontsonante denean, herskari ahoskabea, **t**, agertzen zaigula, bai kontsonante ozenen (**l** edo **n**) ondotik ere *ugaltarazi* eta *ezkontarazi* formetan; baina hor dugu *amilderazi* ere, herskari ahostuna daramala lotura kontsonantetzat. *Mugidarazi*, aldiz, erabat forma bakana da, askoz normalagoa den *mugiarazi/mugierazi*-ren ondoan; izan ere hor ez dago aditzoinean **d** herskari ahostuna eskatuko lukeen kontsonante ozenik.

Oro har, ordea, aditzoina eta *arazi/erazi*-ren artean ez da hots aldaketarik gertatzen.

I.2.2.5. Idazkera

Idazkerari dagokionez, nahaste handia ageri da adibidetegian. Badirudi aditzoina eta elementu erazlea elkarturik idazteko joera gailentzen dela:

harrierazi, aserretuarazi, hautemanarazi, hedarazi, helarazi, illerazi, illarazi, hitzemanarazi, iganarazi, igonerazi, ikustarazi, inprimierazi, irakinarazi, iraunerazi, idekarazi, irtenazi, ixillarazi, issurarasi, itzalerazi, iziarazi, jakinarazi, ipinerazi, jakinerazi, jarriarazi, jarraikarazi, jauzarazi, joarazi, jostarazi, kenarazi, kenduerazi, kordokarazi, kurrierazi, leherrerazi, lerrarazi, liluratuarazi, limurrarazi, lotsarazi, maitarazi, minarazi, minçaraci, mugiarazi, mugidarazi, mugierazi, murgilduarazi, nekarazi, obediarazi, oroitarazi, oroiterazi, sarrarazi, sartuarazi, sarrerazi, sentiarazi, sinestarazi, sorrarazi, sortarazi, sortuarazi, sorterazi, ugaltarazi, ukierazi, urmariarazi, utzirazi, utzarazi, zartarazi, xutiarazi, zorarazi, abiarazi, adierazi, agerrarazi, aiderazi, alharazi, amilderazi, asaldarazi, galaraci, aurrerazi, baimenazi, bazterrarazi, belaunikarazi, bilakarazi, biziarazi, dardarazi, eranazi, eguinarazi, egosarazi, ekarrerazi, emanarazi, entzunarazi, eramanazi, errendiazi, erranarazi, esanarazi, esnarazi, itsiarazi, ezagutarazi, ezaguterazi, ekontarazi, galduerazi, galerazi, galazi, ganbiarazi, gelerazi...

adierazo, boterazo, damuerazo, ernegarazo, ezconerazo, galerazo, gogoerazo, gomuterazo, illerazo, iraunerazo, zoraerazo, farreragin...

Gutxiagotan azaltzen da marra:

agur-egin, ager-arazi, auldu-arazi, aintzin-arazi, argitara-arazi, aurreratu-arazi, atera--erazi, berma-razi, eran-azi, egon-arazi, ekarri-arazi, eman-erazi, erran-arazi, eçar--araci, gal-erazi, geldi-arazi, gelditu-erazi, hel-arazi, ill-erazi, itzegin-azi, huts-arazi, ibil-erazi, ikus-arazi, irakin-arazi, atzar-arazi, iraun-arazi, iraun-erazi, iduri-arazi, itxuri-erazi, yaiki-arazi, jetxi-arazi, jakin-arazi, iar-erazi, jaso-erazi, jo-erazi, joan--arazi, kurri-arazi, luza-razi, oler-zaletu-arazi, pasa-arazi, sar-erazi, sartu-erazi, sort--arazi, sor-erazi, sufri-arazi, utz-erazi, zabal-erazi, zati-arazi, zoritu-azi...

eser-erazo, jausi-eraso, kendu-erazo, iges-eragin

Eta bi osagaiak banandurik:

aurki araci, bide egin arazi, bazka erazi, ekarri arazi, eman arazi, entzun erazi, etzan erazi, ezkon erazi, gal arazi, garbitu arazi, geratu erazi, gueldi araci, gogoratu erazi, gorritu arazi, asarretu arazi, hil arazi, ikus araci, iben arazi, iragan araci, isuri eraci, itzal erazi, jakin erazi, jo erazi, korriji erazi, kurri erazi, lo arazi, pitz arazi, sar arazi, senti arazi, sinhests arazi, sor arazi, sumin erazi, trabailla arazi, utz erazi, uztar erazi...

amets eragin, atera eraguin, bekatu eragin, dardar eragin, juramentu eguin eraguin, emon eraguin, barre eragin, gogait eragin, il eraguin, igarri eragin, juramentu eraguin, ler eragin, negar eragin, zin eragin...

Erraz aurki daiteke, dena den, aditz forma bera hiru/lau modutara idatzia:

sorrarazi, sort-arazi, sor arazi, sor-erazi, sortarazi, sortuarazi, sorterazi; hil arazi, illerazi, illarazi, ill-erazi / jakin erazi, jakin-arazi, jakinerazi / ikus araci, ikus-arazi, ikustarazi / sar-erazi, sar arazi, sarrarazi, sartuarazi, sarrerazi, sartu-erazi / gelerazi, geldi-arazi, gueldi araci, gelditu-erazi, geldierazi, geratu erazi...

Zaila da, horrenbestez, idazkera bakar bat proposatzea. Datu hauek sakonkiago aztertu ondorengo lana dateke, nahiz 1971.eko *Euskera* aldizkarian ere arreta berezia eskaintzan zaion puntu honi.

Aditz erazlearen formari dagokionez, berriz, *arazi* ala *erazi*, bietatik bakarra bultzatu behar ote den etorkizunean, ala biak libre utzi behar diren, hiztegigileek eta Euskaltzaindiak erabaki beharreko auzia litzateke.

I.2.3. Aditza + *behar / nahi*

I.2.3.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Osagaien kategoria zein den garbi dago: partizipioa eta *behar*, baina, 'Aditz elkarteak' aztertzen ari garenez, *behar izan* aditz balioan azaltzen zaigun neurrian (partizipioa eta *beharra*, izena, egiturakoak 'Asmo-elkarteak' sailean aztertzen bait dira). Era berean hemen sartuko lirateke 'partizipioa + *nahi /gura izan*' egiturak ere.

Adibideak nahi adina aipa genitzake edozein partizipiori erants diezazkiokegulako *behar* eta *nahi* :

> aldegin behar, aitortu behar, parkatu behar, bete behar, egon behar, eman behar, babestu bear, egin behar, eruan bear, erre bear, errespetatu egin bear, eldu bear...
>
> aldegin nahi, aitortu nahi, parkatu gura, bete nahi, egon nahi, eman nahi, babestu nahi, egin nahi, eruan gura, erre nahi, errespetatu egin nahi, eldu nahi...

Ez dirudi zuzena, ordea, 'partizipioa + *behar/nahi izan*' egiturok aditz elkartutzat hartzeak. Inguruko hizkuntzetan 'perifrasi modal' eta antzeko deiturak eman dizkiete. Lafittek (1944:§647), esaterako, 'Principaux verbes employés dans les locutions' atalean, 'des noms à valeur modale' azpiatalean ematen ditu. Azkuek ere (1923-25:§738) 'Locuciones verbales' sailean aipatzen ditu, lokuzio edo esapide direla eta ez aditz konposatu bereziki azpimarratuaz.

Horretaz gain, partizipioa eta *behar/nahi izan* ez dira nahi eta ez hurrenkera honetan azaltzen, egitura hanpatuetan *orain behar duzu erabaki* bezalakoak esaten bait dira, bereziki ekialdean. Hitz-elkarketan ezinbestekoa den hurrenkera finko, aldakaitzaren baldintza ez da, beraz, betetzen.

Gogora dezagun, azkenik, hitz-elkarketan, kategoria lexikoek (izena, aditza, izenondoa...) hartzen dutela parte; ondorioz, aditzoina izan beharko luke lehen osagaia, ez partizipioa. Baina euskalki guztietan, bai eta aditzoinaren erabilera zuzena gorde duten ekialdekoetan ere, partizipioa da lehen osagaia.

I.2.3.2. Emankortasuna

Edozein partizipiorekin elkar ditzakegu *behar izan* eta *nahi/gura izan*, ekintza horri buruzko 'beharra' edo 'nahia' ñabardurak adierazteko. *Arazi/erazi*-ri buruz esan duguna errepika dezakegu, beraz.

I.2.3.3. Berrelkarketa edo garapena

Egiazko aditz-elkartuak ez diren heinean, zaila da benetako Berrelkarketa edo Garapenaz hitz egitea. Ezer aipatzekotan, partizipioa, hobeki esan, partizipioari dagokion aditzoina bera egitura elkartua deneko kasuak sartuko lirateke hemen:

gurutziltzatu behar, odolustu behar, aitamatu behar, neska zahartu behar...
gurutziltzatu nahi, odolustu gura, aitamatu gura, neska zahartu nahi...

lirateke askoz sail zabalagoaren adibide gutxi batzu.

I.2.3.4. Osagaien arteko hots-aldaketak eta idazkera

Ohi bezala, partizipioa bere horretan gordetzen da, inolako aldaketarik gabe. Idatzi ere, partizipioa eta *nahi/behar izan* banandurik idazten dira.

I.2.4. Partizipioa + *gogo/uste (izan)*

'Partizipioa + *behar/nahi izan*' egiturez esan duguna errepika daiteke hitzez hitz hauetan ere. Berezitasuna, ekialdeko euskalkietako aditz esapidea izatea litzateke.

Adibideak:

egin gogo, esan uste, edan gogo, hil uste, garaitu uste, mirakuillu egin gogo izan...

«Zer egin gogo duzu?» HEAX,142
«Hil uste duenak» HEAX,144
«erabaqui zuten eraso bear-zanean, cucha santua berequin eramatea, onen babesean garaitu uste zutelako» HE45,192
«eztuzunaz egin gogo duzu mirakuillu» HEAX,71

Aita Villasantek 'Locuciones o perífrasis verbales compuestas' sailean ezartzen dituenak. Azken batetan berehala aipatuko ditugun *gogo izan, uste izan*-ek menpeko perpauseko aditza, sujetuak erreferentzikide diren heinean, partizipio gisa onartzeak esplikatuko lituzke halako egiturak. Bestalde, lehen ere aipatutako osagaien hurrenkeraren finkotasunik eza garbi ikusten da azken adibidean.

1.2.5. Izena + *izan*

I.2.5.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Aditz esapideen artean, azkenik, 'izena + *izan*' aditzaz osatutako egiturak ditugu. Hauen artean, bi azpisail egin daitezke, *izan* aditzak berak har ditzakeen bi balioen arauera; edo, nahiago bada, 'izena + *izan*' eta 'izena + **edun*' egiturak bereiz daitezke.

Adibideak:

lotsa izan, beldur izan, gose izan, egarri izan, gai izan...
maite izan, gorroto izan, higuin izan, nahi izan, behar izan, balio izan, merezi izan, ezagun izan, damu izan...

Azkue eta Lafittek ere aditz esapidetzat hartu dituzten egitura hauek hein batetan lehen ataleko 'izena + *egin/eman/hartu*' motakoekin lotu beharko genituzke:

a. osagaiak izena eta aditza dira

b. haietan bezala, izena aditzaren atzera eraman daiteke beste osagai bati galdegaiaren lekua utziaz: *bihotz-bihotzez zaitut maite* etab.

Desberdintasunak ere badira, baina, bi egituron artean. Izan ere, aztertzen ari garen hauetan *izan* eta **edun* ia laguntzaile soilak direla esan daiteke, aditzaren aspektu balio desberdinak adierazteko bidea; hau da, aspektu burutua edo burutugabeari dagozkion markak aditz laguntzaile hauek hartzen dituzte: *maite izan dut*, *maite izaten dut*, *maite izan nuen*... Areago, balio puntukaria adieraztean, *izan* edo **edun* partizipioak ez dira agertzen izenaren ondoan: *maite dut*, *higuin dut*, *gose naiz*, *egarri naiz*...

Bigarren desberdintasuna, lehen osagai den izenaren funtzioan legoke. 'Izena + *izan*' esapideetan, izenak atributu funtzioa betetzen du; horrexegatik, ez dirudi alde handiegirik dagoenik esapide hauen eta *egoki da, zilegi da, zori da...*, loturazko aditzaz eta atributu sintagmaz osatutako aditz sintagmen artean.'Izena + **edun*' dugunean, aldiz, izena ez da objektu zuzena ('izena + *egin/eman/hartu*' esapideetan gertatzen den legez); horren frogarik argiena, perpausean objektu zuzenaren funtzioa hartzen duen sintagma absolutua agertzea da: *soineko berria behar dut*[20]. Izena egiaz aditzaren barruan dagoela esan daiteke, beraz, aditz bihurtu dela, **edun*-en laguntzaz.

I.2.5.2. Aditz esapide hauen emankortasuna

'Izena + **edun*' egiturakoak 'izena + *izan*' modukoak baino ugariago izan arren, adibideek zerrenda dagoeneko osatua eratzen dutela dirudi; horrelako esapide berririk ez dela aspalditxoan sortu, alegia. Sinkroniaren ikuspegitik ezingo genuke, beraz, 'emankortasuna'z hitzegin.

I.2.5.3. Berrelkarketa edo garapena

Berrelkarketaz hitz egiteko aukera bakarra, izena egitura elkartua izatea litzateke; eta ez dirudi horrelakorik aurki dezakegunik. Garapenean, bestalde, ekintza adierazten duten *gose izate* edo *behar izate* bezalakoak ditugu; ez bait dugu euskaraz **iza(i)le* formarik.

I.2.5.4. Hots-aldaketak eta idazkera

Izenaren eta *izan*, **edun*-en artean ez da inolako hots-aldaketarik gertatzen. Idatzi ere, banandurik idatzi ohi dira bi osagaiok.

---

[20] Badira hauen artean 'deponente' deitzen diren aditzak ere, hots, nor-nork motakoak, baina nor-sintagmarik gabe erabiltzen direnak: *balio izan.*

I.3. SINTAXI-EGITURAK

Aurreko ataleko aditz esapideen ondoan, baditugu erabat sintaxi mailako egitura direnak, eta, horrenbestez ez aditz esapideetan, are gutxiago aditz elkartuetan, lekurik ez dutenak. Hiru egitura jasoko ditugu hauen artean, ezaugarri nagusiak labur-labur azalduaz:

I.3.1. Izenaz osatutako Predikatu Sintagma + *egon/joan/ egin/bihurtu...*

Lehen begiratuan 'izena + *egin/eman/hartu*' esapideekin nahas daitezkeen sintaxi-egiturok, predikatu sintagmaz eta aditzaz osatuok, ongi bereizi behar dira.

Adibideak:

> preso hartu, soldadu joan, guda-mutil joan, gizon bihurtu, gizon egin, idolo bilakatu, ikasle egon, kaletar bihurtu, lagun hartu, morroi bidali, morroi etorri, morroi joan, morroi sartu, mutil egon, neskame ibili, orfeoi bihurtu, otoi bihurtu, mandatari etorri, preso altxatu, soldadu ibili, Israel-co erregue hartu...

Nahiz eta itxuraz *argi egin* eta *apaiz egin* egitura bereko aditz esapideak iruditu, egitura horiek nolako perpausak osatzen dituzten aztertzean, berauen arteko desberdintasun sakonaz jabetzen gara:

> «ez degu beti izango onelako alderdi onik, ta onek argi egin dezayeke besteai» HE61,28
> «Periko, apaiz egin zan» HE50,17

Bigarren adibidean, bi IS ditugu, bata *Periko*, bestea *apaiz*. Aditz laguntzailea, bestalde, nor motakoa dugu, *zan*. Horrenbestez, perpaus honen analisia egitean, *Periko* subjektua dela esango dugu (nor motako aditza dugunez, absolutu kasua hartzen duena) eta *apaiz* subjektuari dagokion predikatu sintagma, mugagabean ageri zaiguna (ikus Euskaltzaindia 1985: 132)[21]. Lehen adibidean, ostera, nor-nork motako aditza dugu, *onek* IS ergatiboa delarik subjektua eta *argi* IS mugagabea objektua. Kasu honetan *argi*-k ez du ondoan beste IS absoluturik onartzen, ez subjektu, ez objektu funtzioa beteko duenik, ez bait da beste IS bati dagokion predikatu sintagma, egiazko IS objektuaren funtzioa hartzen duen osagarria baino.

Garbi dago, beraz, goiko *apaiz egin* eta antzekoek, hots, beste IS absolutu bati dagokion predikatu sintagma eta aditza biltzen dutenek, ez dutela inolako loturarik aditz esapideekin. Gramatikak, perpausen atal desberdinak aztertzean, emango digu horien berri. Predikatu sintagma, izenondoak ere osa dezake, noski, *pelma jarri*, *triste egon*, *alfer egon*, *merke saldu* eta abarretan ikus dezakegun legez (beti ere izenondoak osatzen duen sintagma hori IS absolutuari bait dagokio). Hona, azkenik, argigarri gisa, predikatu sintagma (mugagabea) eta aditzaz osatutako zenbait adibide:

---

[21] Euskaltzaindia 1985: *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak* - I, Iruñea, 132. or.

«gure aita zana-ta, gure aitona-ta, artzaiak ziran. Ni ere *artzai ibilli* nintzan gaztetan» EJ79,46
«bada haur beror gerthatzen da, *alfer dagoena* baithan ere» HEAX,39 (kasu honetan izenondoa da Predikatu Sintagma osatzen duena, ez izena)
«gosari arrunta iduri eta begira-begira egon ondoan haragi bila joatea erabaki zuen» EJ53,31
«Etxepare jauna buru eman zutelarik» HE59,17
«beren gizonen etsai bihurtu zituen» HE58,79
«beste danak gaizto jo, geu bakarrik ontzat, auxen da gozamena gutar askorentzat» EJ69,83
«Jainkoa, azkenik, gizon egin zen» EI94,44
«aspaldiko mendeetan hauts bihurtu zirenen nahiak» HE27,315
«historian zehar kultura jakin batekin nahasturik idolo bilakatu bai da Jainkoa» EI94,43
«Henares-eko ikastoki famatuen ikasle egon zen» HE52,4
«zu baldin bazatoz mandatari dudarik gabe» HE61,78
«Santusek eskatu ziolako morroi bialdu ninduan» HE50,48
«ni eliz-etxean morroi negoan garaian» HE50,56
«Patxienera morroi etorri zan» HE50,47
«baserrira morroe joan nintzan» HE50,49
«eliz-etxean morroe sartu nintzan» HE50,49
«edozein lekutan eta edozein ordutan, edozein talde orfeoi bihurturik» HE44,12
«zein ederra dan olerkaritza otoi biurtzen danean!» EJ50,17

Egitura hauetako predikatu sintagma, absolutu kasuan doan izenak betetzen duena, beste izen sintagma absolutu mugatu bati dagokio.

I.3.2. Izenondo/aditzondoaz osatutako Predikatu Sintagma eta aditza

Goiko egitura bera dugu azken batean, predikatu sintagma izenak osatu ordez, izenondoak osaturik.

Adibideak:

kantari etorri, konforme gelditu, lodi jarri, loi-loi itzi (utzi), pelma jarri, triste jarri...

«oso pelma jartzen ari naiz» HE35,52
«kea pafa-pafa egotziz gozoro ola egiten dut nigan gogoeta» EJ50,75
«eta Timoteogana zucenduaz prestatua eta ernai bici dedilla» HE40,62
«Etxeberria'ren berri nik emanik, oso triste jarri zaitzaigun gajoa» EJ49,83
«Gelditu ziran biyak konforme» HE61,82

I.3.3. *Elkar* + aditza

Elkar izenordain elkarkaria[22], objektu zuzenaren funtzioa betetzen duen sintagma absolutua osatzen duenak, eta aditza ditugu osagaiak; aditz sintagma baten aurrean gaudela esan daiteke, beraz.

---

[22] Ikus Euskaltzaindia 1985: *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak* - I, 107-109

Adibideak:

elgar hatzeman, elkar galdu, alkar ill, elkar ikusi, elkar maite, elkar jo.

«elgar hatzeman = encontrarse» EC16,123
«bi santuak etzuten artian alkar ezagutzen» HE54,171
«len, egun bat elkar ikusteke ezin pasa» HE57,121
«gaua familier eta communa da elkar maitedutenac, elkarrequin vrron direnean» EJ58,13

Adibidetegian, ordea, beste bi hauek ere azaltzen zaizkigu:

«Bein peri egun batean alkar topo egin zuten» HE22,20
«Beste tribuetako Afrikatarrekin elkarbideratzeko» EI94,31

Lehen adibidea besterik gabe txartzat jo daiteke, *alkar* erabili ordez, idazleak *alkarrekin* erabili beharko zukeela esanez. Baina bigarrena? *Elkar* + *bideratu* ala *elkarbide* + *-ratu* ote zatiketa zuzena? Mujikaren (1981) hiztegian[23] *elkarbide* izena jasotzen da, eta ondoan *elkarbidetu* aditza. Dena den, gauza bat geratzen da garbi, *elkar* erdal aurrizkiren baten (latinezko *cum*-en ordain askotan) edo erdal *se* elkarkariaren ordainetan erabiltzeko azken urteetako zenbait saiok ez duela euskal tradizioan errorik. Honek ez du esan nahi, noski, erabilera berria gaitzestekoa denik. Baina jakinaren gainean egon behar dugu, egitura berria ezartzen ari garela.

[23] Mujika P. 1981: *Diccionario Vasco-castellano* I, Mensajero, Bilbo, 618 or.

II. HITZ-ELKARTE SINTETIKOAK

II.1. SARRERA

Euskal elkarte sintetikoak zeintzu diren mugatu ahal izateko, ezinbestekoa zaigu hizkuntzalariek mota hau nola definitu duten jakitea. Joan den mendearen amaiera aldera ageri zaigu lehen aldiz deitura hau, Jacobi-k[1] dioskunez, Schroeder-ek[2] erabili bait zuen bigarren elementutzat osagai beregaina ez zuten sanskritozko *Kumbha-Kará*, grekerazko `logo-poios`, edo latinezko *arti-fex* hitz elkartuak izendatzeko. Baina elkarte sintetikoen funtsezko ezaugarria honako hau zen Schroeder-en iritziz: lehenik, atzizkiren baten bidez zein inolako atzizkirik gabe, izen bihurtu den aditzerro bat beste hitz batekin elkartzea. Jacobi-k ere hitz-elkarketa sintetikoa, aditza eta bere osagarria izen bihurtzeko bide bezala definitu zuen.

Schroeder-en definizioaren lehen zatian, hau da, bigarren osagaiaren beregaintasun ezean oinarritzen da Pei-ren definizioa[3]: hitz elkartu bat sintetikotzat hartuko dugu, beronen osagaietako bat, bakarrik ager ez daitekeen forma lotua denean (adibidez *orfèvre* frantsesez, non *or* latinezko *auri* genitibotik datorrena eta *faber* ditugun).

Marchand-ek[4], aldiz, funtsean Jacobi-ren definizioa ematen du. 'Elkartu sintetiko' izenburupean, *householder* 'etxe eramaile', *housekeeping* 'etxe zaintze' edo *heartbreaking* 'bihotz hauste' bezalakoak aztertzen ditu, egitura hauen analisi formalaren eta logikoaren arteko kontraesana azpimarratuaz. Izan ere, ezin da esan goiko adibideok **to household* 'etxe eraman' edo **to housekeep* 'etxe zaindu' aditzetatik (aditz elkartuetatik) eratorritako izenak direnik, gaurko ingelesez ez dagoelako horrelako aditzik. Izen horien egitura formala, gramatikala, beraz, 'house + holder' edo 'house + keeping' da. Esanahiaren aldetik, ordea, zatiketa hori ez zaigu hain egokia irudituko, berehala somatzen bait du hiztunak bi osagai horien arteko aditz/objektu erlazioa. Eta ingelesari buruz Marchand-ek esanak, hitzez hitz balio du euskararako ere: *harri-jasotzaile* ez genuke 'harrien jasotzaile' bezala aztertuko, 'harriak jasotzen dituen (pertsona)' izango litzateke gure azalpena. Hala ere, osagaiak *harri* eta *jasotzaile* direla esan behar dugu, **harri-jaso* aditz elkartuaren eratorritzat hartzea ezinezko da eta. Berezitasuntzat duten azterketa logiko eta formalaren arteko ezadostasunagatik eman zaie, hain zuzen, 'sintetiko' deitura elkarte hauei.

Marchand-en azalpenarekin jarraituz, aurreraxeago honako hau dio: elkarte hauetako bigarren osagaia ez dela askotan izen beregain gisa existitzen. Ez dira inongo hiztegitan agertuko, ez bait dira esanahi-unitateak. *Jasotzaile*-ren balio

---

1 Jacobi H., 1987: *Compositum und Nebensatz*, Verlag von Friedrich Cohen, Bonn, 5. or.

2 Schroeder L., 1874: *Über die formelle Unterscheidung der Redetheile*, Leipzig, 206. or.

3 Pei M., 1966, *Glossary of Linguistic Terminology*, Anchor Books, 273. or.

4 Marchand H., 1960, *The Categories and Types of Present-day English Word-formation*, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 12. or.

lexikoa[5], esaterako, hutsa litzateke, *jaso* aditzaren egile-aspektua besterik ez omen du aditzera ematen; *harri-jasotzaile*, ostera, unitate lexikoa da. Elkarte sintetikoetan, bigarren osagaiak, lehenarekin elkartzen den heinean bakarrik lortuko du unitate lexiko izatea, hots, esanahidun unitate izatea.

Euskaraz, konposatu sintetikoak lehenik Mikel Zalbidek aipatu zituen, *Hizkuntzalaritza Hiztegia*-n argitaraturiko «Hitz-eraketa: Lexiko-sorkuntzarako baliabideak» artikuluan[6]:

> *Konposizio sintetikoa*: H. Marchand-ek bederen erabili ohi duen zentzu zabalean, ondoko azpimultzo hauek bereiz daitezke gutxienez:
>
> a) eragile-konposizio sintetikoak: itxuraz forma zaharrenak diren *artzain, atezain, oilo-lapur, zamargin, okin, gaizkile, ongile, dirudun, euskaldun*, modukoez gainera, gaur egun erabiliagoak diren *ardo-saltzaile, meza-ema(i)le, harri-jasotzaile, soinu-jotzaile, kilometro-kontagailu, negar-eragile, begi-mingarri* erakoak sartzen dira hemen. Euskarazko bibliografian, halaz ere, lehen saileko *-zain, -gin, -dun* eta abarreko horiek eratorpenaren sailean sartzeko joera da nagusi, bigarren osagai horiek bere hartan autonomia lexikalik ez dutenaren aitzakian.
>
> b) ekintza-konposizio sintetikoak: itxuraz forma zaharrenak diratekeen *artajorra, diru-eskea, logalea, uztarrigintza* eta antzekoen ondoan gaur eguneko *etxe-zuriketa, diru-bilketa, tenperatur gorapena, entropi gehikuntza, hitz-sariketa* edo *urre-bilaketa* modukoak hemen.
>
> Badirudi jatorriz konposizio sintetiko hauek gehienetan "*osagarri zuzen + aditz-erro*" sekuentzia sintagmatiko finkoaren nominalizazioaz sortuak direla (diru(a) bil(du) → diru-biltzaile, diru-bilketa; euskera (e)dun → euskaldun; ate(a) zaind(du) → atezain...) eta, beraz, zenbait hizkuntzalarik agertu izan duenez, eratorpenaren sailean azaltzeko ez litzatekeela arrazoirik faltako. Ikuspegi sinkronikoak dela dela, *diru-bildu, zamar-egin, urre-bilatu, soinu-jo, harri-jaso* moduko eraikuntzek egungo euskal erabide morfosintaktikoetan normalean bizi-arnasarik ez dutenez (...), baliabide hau konposizioaren barrutian kokatzera bultzatu du» (203. or.)

Zalbidek berak dioen legez, berak 'konposizio sintetiko'tzat hartzen dituen hainbat osagai (*-zain, -gin, -dun*...) eratorpen atzizkien artean aztertu dituzte Azkue, Lafitte edo Villasantek[7]. Eritzi desberdin hauen aurrean:

1. Kontutan izan behar dugu Marchand-en eta Pei-ren definizioak ez direla erabat berdinak. Pei-k ematen duen adibidea, behintzat, ez da Marchand-ek ematen

---

[5] 'Balio lexikoa', esanahia da Marchand-entzat. Era berean, 'unitate lexikoa', esanahia duen unitatea.

[6] Zalbide M., 1982, «Hitz-Eraketa: Lexiko-sorkuntzarako baliabideak» *Hizkuntzalaritza Hiztegia* /1. Donostia, Elkar, 197-207 or.

[7] Azkue R.M., *Morfología Vasca*, 1969, Bilbo, La Gran Enciclopedia Vasca.
Lafitte P., *Grammaire Basque*, 1979, Donostia, Elkar.
Villasante L., 1974, *Palabras vascas compuestas y derivadas*, Serie 'Luis de Eleizalde' sobre unificación del euskera escrito, Fascículo 3, Oñate, Editorial Franciscana Aránzazu.

dituenen (eta oro har ingelesez beste hainbat hizkuntzalarik emandakoen) sail berekoa. *Orfèvre* sinkroniaren ikuspuntutik ez genuke hitz elkartutzat hartuko; *fèvre* ez bait da gaur egun elementu beregaina. Areago, latinez ere *faber/-ri* izena zen, ez zuen aditzarekin inolako loturarik. Marchand-en adibideak, aldiz:

a. formalki behintzat beregain diren osagaiak biltzen dituzte

b. bigarren osagaia aditzetik eratorritako izena da, ekintzaren egilea, edo ekintza bera adierazten duena.

2. Egokiago dirudi Marchand-en bidetik jarraitzea, ingelesez behinik behin horrela ulertu izan delako 'elkarte sintetiko' terminoa (hau da, 'izena + aditzetik eratorritako izena edo partizipio/izenondoa' dute egitura formala, baina logikoki, esanahiari dagokionez, izenak eta aditzak adierazten duten ekintzaren egilea, egitea... bezala ulertzen dena).

3. Marchand-en aztermoldea jarraituz, *ikazkin*, *talogile*, *etxegintza*... izenak elkarte sintetikotzat hartu behar ote diren ala ez eztabaida daiteke nahiz Schroeder-en arauera elkarte sintetiko liratekeen bete betean. Alde batetik, garbi dago aditz/objektu erlazioa badela izenotan; bigarren osagaiak ere ekintzaren egilea (zero atzizkiaren bidez gauzatzen dena *-gin* osagaian) edota ekintza bera adierazten du. Hala jaso zuen Andoni Sagarnak «*Eguzki-lore* moduko A-B hitz elkartu arruntak» izeneko txostenean[8]:

> «Demagun *kale-garbitzaile* elkartea aztertzen ari garela. Osagaien kategoria gramatikalak zein diren galdetzen badigute, agian erantzungo dugu *kale* eta *garbitzaile* direla osagaiak eta biak izenak direla. Gauzak sakonxeago arakatzen baldin baditugu, ordea, beste zerbait ikusiko dugu. *Kale-garbitzaile* elkartea guztiz gardena dugu esanahiaren aldetik. Ados egongo zarete noski nirekin esanahi hori aditzera emateko parafrasirik egokiena *kalea(k) garbitzen d(it)uen norbait* dela esaten badizuet. Ikusten duzuenez, hemen aditz iragankor bat dugu *garbitu* eta honen osagarri zuzena *kalea(k)* da.
>
> Analisi-mota berbera egin dezakegu *behor-gidari*, *gorputz-estalki*, *diruzain*, *bekatu-gin*, etab.ekin. Beti azalduko zaigu sakoneko egituran aditz iragankor bat: *gidatu*, *estali*, *zaindu*, *egin* eta honen osagarri zuzena den izan bat: *behor*, *gorputz*, *diru*, *bekatu*. Horregatik, elkarte hauek A-B egitura ez baina, A-x-ari, A-x-ki, A-zain, A-gin egiturak dituztela, hurrenez hurren, esatea nahiago izan dugu».

Diakronia mailan, garai batean, berjabe ziratekeen *-gin*, *-gile*, *-gintza* edo *-dun*-ek ez dute, ordea, sinkronia mailan inolako berjabetasunik; ezin dugu, beraz, gaur egun esan *talo* + *gile* bi unitate beregain direnik. Horrenbestez esan ote daiteke egitura *elkartuak* direla? Oro har onartzen bait da egitura elkartua bi elementu beregain (edo gehiagoz) osatua dela, eta eratorrian, berriz, elementuetako bat lotua dela.

---

[8] Sagarna A., 1988, «*Eguzki-lore* moduko A-B hitz elkartu arruntak». Eztabaidarako txostena. Lexiko-Erizpideen Finkapenerako IX. Jardunaldiak. Bidarrai.

4. Hitz elkarketa eta eratorpena ez dira, bestalde, beti eta nahi eta ez eremu erabat desberdinak, inolako loturarik ez dutenak. Hizkuntzalari batek baino gehiagok aipatu ditu 'sufijoideak', 'erdi-sufijoak'[9]'..., jatorriz elementu beregain izanik, atzizki bihurtzeko bidean direnak izendatzeko. Bide hori egina dutela goiko *-gin*, *-gintza* etab.ek pentsa dezakegu; nahiz oraindik gorde beren jatorria salatzen duten ezaugarri formal eta semantikoak.

   Orain arte esanaren ondorioz, eta erdibidea izan daitekeelakoan, guztiak aztertuko ditugu 'Elkarte sintetiko'etan, Belokeko sailkapenean agertzen den bezala. Baina aldi berean diakronia/sinkronia bereizketa ez dugu alde batera utzi nahi. Horregatik, *-gin, -gile, -gintza, -dun* edo *-gite*, bi lekutan aztertuko ditugu. Alde batetik 'Elkarte Sintetikoak' atalean, aditz/objektu erlazio hori oso gardena delako oraindik; atzizkien artean, bestalde (ondoren, eratorpena aztertzean), sinkronian, gaurko ikuspuntutik, beregaintasuna galdua dutenez.

5. *Hitz-Elkarketa* /1 liburuan agertzen den 'Elkarte Sintetiko'en behin-behineko sailkapenarekin alderatuz, elkarte mota hau aztertu ondoren:

   — A-*zale* (II.1.1.b) saila kendu egin dugu (eta 'Izaera elkarte'etara pasa). Izan ere, ez dirudi aditz/objektu erlaziorik atzeman daitekeenik *esnezale* eta antzekoetan. *Zale* izenondotzat hartzen dugu azken batez, ez aditz baten egile-eratorri gisa. Eta horrenbestez, Jacobi-rengandik hasita, elkarte sintetikoetarako funtsezkotzat jo den bigarren osagaiaren aditz-izaerarik ez dugu hemen[10].

   — A-*din* (II.1.1.e) ere kendu egin dugu *-din* horren balioa bat ere garbi ez dagoenez. Atzizkien artean ere ez da aipatu izan. Badirudi, hortaz, filologia mailan aztertu beharreko elementua dela; ez sinkronian eratorpenean, are gutxiago elkarketan, sartzekoa.

   — A-*egin*, A-*egite* (II.2.2.a) saila, *hutsegin* edo *hutsegite*, azken batean, aurreko elkarte motaren, hau da, dagokien Aditz Esapidearen (*hutsegin*--en, kasu honetan) eratorri besterik ez dira eta.

Aldaketa hauen ondoren, hona nola geratzen den ondoren zehazkiago aztertuko ditugun 'Elkarte Sintetiko'en sailkapena:

---

[9] Ikus, besteak beste, Marchand H., 1960, *The Categories and types....*, 290. or; Rohrer C., 1967, *Die Wortzusammensetzung im modernen Französisch*, Tübingen, 16. or. Dimitrescu F., 1969, «Notes sur les Suffixoïdes dans le Roumain Littéraire Actuel» *Revue Roumaine de Linguistique*-1, 3-6 or.; Guilbert L., 1971, «De la formation des unités lexicales» *Introduction au Grand Larousse de la langue française* T.I, Paris, Larousse, LXXIII or.

[10] Jacobi H., 1897: *Compositum und Nebensatz*, Verlag von Friedrich Cohen, Bonn, 16. eta 20. or.

II.2. ELKARTE-SINTETIKOEN SAILKAPENA

II.2.1. Egile-elkarte sintetikoak
- errokariak
  - A-gin, A-gile: okin, langile.
  - A-zain: mugazain
  - A-dun: euskaldun
  - x-dun : erostun
- soilak: oilo-lapur, lur-jabe, etxe-maite
- osatuak
  - A-x(tzai)le: kale-garbitzaile
  - A-x-garri: berri-mingarri
  - A-x-ari: behor-gidari
  - A-x-ki: gorputz-estalki
  - A-x-tu: gose-pasatu
  - Bestelakoak: oro-jakintsu

II.2.2. Ekintza-elkarte sintetikoak
- errokariak
  - A-ginean: txixagin(en...)
  - A-gintza, gite: langintza, talogite
  - A-zantza: artzantza
- soilak: artajorra, lurrikara, behaztopa, eskuerakutsi
- osatuak
  - A-x-t(z)e: adar-jotze
  - A-x-keta: diru-bilketa
  - A-x-pen: hats-beherapen
  - A-x-era: bertso-erantzuera
  - A-x-kunde/kuntza/dura: bihotz-erredura
  - A-x-tza: odol-eskaintza

II.2.3. Jardun-elkarte sintetikoak
- soilak
  - A-bila: ostatu bila
  - A-eske: ur eske
  - A-x-zain: eguna zabaldu-zain
  - A-pasa: denbora-pasa
- osatuak
  - A-x-ka : gerri-makurka
  - A-x-ari : kontu-kontari

II.2.4. Exosintetikoak: teleikusle, jainkofago

Ondoren, eta sailez sail, mota bakoitza aztertuko dugu, bestetan bezala, ezaugarri morfologiko eta semantikoak, emankortasuna, berrelkarketa, hots-aldaketak eta idazkerari buruzko xehetasunak emanaz. Dena den, komeni da lehenik bi osagaien

arteko erlazioaz zerbait esatea, hau ere Elkarte Sintetikoen ezaugarri amankomunetakoa bait da: konposatu gehienetan, baina ez guztietan, emaniko definizioa, hots, "osagarri zuzena + aditz (erro)-aren nominalizazioa" betetzen dela, alegia. Objektu/aditz erlazio hori oraindik ere gardena izateak bultzatu gaitu, hain zuzen, *-gin*, *-gile* edo *-zain* elkarte sintetikoetan aztertzera. Horrela, Egile elkarte-etan,

- okin = ogia egiten duena
- langile = lana egiten duena
- mugazain = muga zaintzen duena
- euskaldun = euskara duena
- kale-garbitzaile = kalea(k) garbitzen d(it)uena
- begi-mingarri = begia mintzen duena
- behor-gidari = behor(rak) gidatzen d(it)uena
- gorputz-estalki = gorputza estaltzen duena
- oro-jakintsu = oro dakiena...

bezala definituko genituzke. Era berean, Ekintza-elkarte-etako:

- txixagin = txixa egiteari dagokion ekintza
- langintza = lana egiteari dagokion ekintza
- talogite = talo(ak) egiteari dagokion ekintza
- artzantza = ardiak zaintzeari dagokion ekintza
- artajorra = artoa jorratzeari dagokion ekintza
- behaztopa = behatz(ak) topatzeari dagokion ekintza
- eskuerakutsi = eskua erakusteari dagokion ekintza
- adar-jotze = adar(ra) jotzeari dagokion ekintza
- diru-bilketa = dirua biltzeari dagokion ekintza
- hats-beherapen = hatsa beheratzeari dagokion ekintza[11]...

II.2.1. Egile-elkarte sintetikoak

II.2.1.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak. Berrelkarketa eta garapena

Egile-elkarte sintetikoetan jaso ditugun hitz elkartuek, bigarren osagaitzat, 'egilea' adierazten duen izena dute (beti ere kontutan izanik sarreran, azterketa morfologiko eta semantikoaz esan duguna): 'zaintzen duena', 'egiten duena', 'zerbait duena'... Lehen osagaia ere izena da gehienetan eta 'zer' zaintzen duen, 'zer' egiten duen, 'zer' duen... norbaitek adierazten digu; beste hitz batzutan esateko, lehen

---

[11] 'Ekintza-elkarte' deitura eman diegu guztiei, nahiz ekintza eta ekintzaren ondorioa ere adierazi; bien arteko bereizketa ez bait da bat ere garbia. Ikus Goenaga, P. 1984: *Euskal Sintaxia: Konplementazioa eta Nominalizazioa*, Doktorego Tesia, argitaragabea, Euskal Herriko Unibertsitatea, bereziki 395-399 eta 422-430. or. Era berean Levy, J. 1978: *The Syntax and Semantics of Complex Nominals*, Academic Press, New York/San Francisco/London, bereziki 168. or.

osagaiak perpauseko objektu zuzenaren funtzioaren parekoa luke. Horregatik biltzen ditu Marchand[12]-ek halakoak 'objektu-aditz-subjektu' sailean. Baina azter ditzagun azpisail bakoitzaren ñabardurak.

II.2.1.1.1 Errokariak

Egile-elkarte errokari izenpean jaso ditugu bigarren osagaitzat *-gin*/*-gile*, *-dun* edo *-zain* dutenak, hots, Azkue, Villasante edo Lafittek (bere gramatikaren hasieran egiten duen atzizkien sailkapenean behintzat), atzizki direlakoan, eratorpenean aztertu dituztenak. Sarreran esan bezala, hauetan ere garbi dago 'norbaitek zerbait duela/egiten duela/zaintzen duela'. Erlazio hau da, hain zuzen, hemen axola diguna; beraz, lehen osagaiaren kategoria gramatikala eta erlazio sintaktikoa (perpaus-osagai balitz izango lukeena) besterik ez dugu jasoko. Bestelakoak, *-gin* eta *-gile* atzizkien arteko harremana, esaterako; edo zenbateraino den zuzena, zenbateraino den hedatua, *-gin* eta *-ari* aditzoinarekin elkartzea, eratorpenean aztertzeko utziko ditugu. Hemen, 'objektu-aditz-subjektu' erlazio horri dagokiona bakarrik aztertuko dugu.

a. A-*gin*, A-*gile*

Lehen osagaia izena da (*esana* izena bait da *esangin* elkartean); bigarrena, *egin* (edo nahiago bada gaur beregaintasunik ez duen *-gin*) inolako atzizkirik gabe 'egilea', 'egiten duena' adierazten duena; jatorriaren kontuak alde batera utzita (horretarako bereziki Lafon-en 1943ko *Le sistème du verbe basque au XVI*ème *siècle* (1980, Elkar, Donostia) ikus daiteke), hauxe da sinkroniaren ikuspuntutik axola zaiguna: *egin* aditzoinak adierazten duen ekintzaren egilea adierazten duela *-gin*-ek.

> abarketagin, adulteriogin, ardao guin, barkugin, beargin, pecatuguin, bichiguin, bizargin, buruguin, desapijoguin, emagin, gaizkin, gaiztagin, gaztanguin, guerragin, harakin, hargin, eriotzaguin, esangin, ikazkin, ilagin, langin, legegin, luebagin, lugin, okin, papergin, zurgin, zamargin, zapata(g)in, uztargin, sugin, zimaurgin
>
> «pekatu ete-da ba abarketagina izatea» HE31,38
> «Errazkin'go zamargin ez daukat azturik» HE18,15
> «zapatain horrek egiten du zapata onak» EI58,32
> «paperginak ase-ezin batzu omen dira-ta» HE17,22
> «neure eriotzaguinen atzian ibillico etzana» HE20,210
> «gizon ori esangina da: obediente» EJ06,74

Ondoko bi adibideetan, aldiz, *x-gin* dugu, aditza bait da lehen osagaia. Berez ez dira 'Egile-elkarte sintetikoak', ez dago hor inon 'objektu-aditz-subjektu' erlaziorik; 'aditz-subjektu' soilik genuke, edo, nahiago bada, aditza eta egilea adierazten duena.

---

[12] Marchand H., 1965: «The Analysis of Verbal Nexus Substantives», *Indogermanische Forschungen* 70, 57-71. or.

Hori da, hain zuzen, eratorpenean, *-le* eta *-tzaile* atzizkien zeregina. Badirudi, hortaz, zuzenago liratekeela *eraberritzaile* eta *sendatzaile*; baina eratorpenean itzuliko gara honetara. Oraingoz, aski bedi aipamen hau: *eraberrigin, sendagin/sendakin...*

«"Euskaltzaleak"en eraberrigin ta zuzpertzalle» HE17,36
«Donostian egon zinaten sendagin edo medikuarekin» HE16,21

-gile izenaz, goian esandakoa hitzez hitz jaso dezakegu: *egin* aditzoinari dagokion egile-izena dugu; oraingoan, ordea, euskaraz egilea adierazten duen *-le* atzizkia garbi asko ikusten da. Lehen osagaia ere izena da (*gozo* eta *plural* ere izentzat hartu behar direla bait dirudi):

alpargatagille, amesgile, amugile, bearguille, belhagile, bertsogile, birauguille, bizargile, egurgile, eltzegile, eresgille, erlojugille, errebolu ziogile, esanguille, etxegile, euskal-eresgile[13], ezkontzagile, gaizkigile, gaizkile, goxogille, arritaillugille, erriguille, historigile, iltzegile, inflaziogile, iruzurgille, juramentuguille, caridadeguille, kondairagille, labanguille, langile, legueguille, letragile, libruguille, limosnagille, mirarigille, morroilogile, nobelagile, ongigile, ongille, ontzigile, paperguille, penitentzigille, pluralgile, santuguille, taloguille, txipigile, usuraguille, zestogille, zillarguille, zinemagile, zulogille

«auetxek ziran mende bi aietako euskal-eresgilleak, santutegian ez-ezik gure parrokietan ere» EL70,168
«Antxa: Antsa-ren txipigilea, diminutiboa» EJ48,20[14]
«ez amesgileak eta pentsalari "sakonak"» HE27,39
«errillia, edo usuago, erriguillia» HE20,180
«sobietikoak izaeraz errebolu ziogileak direnez» HE37,104
«eta zure alabac, on eta esanguilleac becela, jaquina da gordeco dutela zure aguindua» HE40,146

-gin legez, aditzari loturik ere topatu dugu; ezin esan daiteke, ondorioz, egile-elkarte sintetiko direnik, *osatzaile/sendatzaile* izen eratorrien ordain baino: *osagile, sendagile*

«injineruak, legegizonak, osagilleak, irakasleak» HE31,34
«sendagillea ekarri bearko degu» HE57,107

Lehen osagaia izan daiteke aldi berean izen elkartua: *euskal-eresgile* EL70, berrelkarketa osatuaz. *Larrugilletza* HE23, berriz, *larrugile*-ren garapena dugu, *larrugile*-en ofizioa adierazten duena (*bertsolaritza* etab.en pareko):

«orduan ikasi nun larrugilletza» HE23,125

---

[13] Berez anbiguoa dena, bi eratara uler bait daiteke: euskal + eresgile, hau da, eresgilea, euskalduna dena, eta, horrenbestez, *Eguzki-lore* elkartea litzateke; edota, 'euskal eres(i) + -gile', hitz elkartu sintetikoa, beraz. Bigarren adieran ulertu dugu guk zein testuingurutan azaltzen den ikusi ondoren.

[14] Lehen osagairen kategoria gramatikalaren gainean zalantzak sortzen dizkiguna: 'txipi' izenondotzat hartu behar ote dugu, eta osagaien arteko erlazioa ohizko 'objektu-aditz-subjektu' izan ordez, 'predikatu sintagma-aditz-subjektu' dela esan ('Antsa txipi egiten

b. A-*zain*

Elkarte hauetan ere lehen osagaia oro har izena da, eta bigarrena *zain*, 'zaintzen duena' adieran. Aurreko azpisailean ez bezala, *zaina*, izen beregaina, euskal testuetan aurki daiteke, nahiz askoz maizago agertzen den beste izen bat aurrean duela (hau da, egile-elkarte sintetikoa osatuaz):

> arimazain, artxibu-zain, artzain, athal-zain, ate zain, astazain, baratzazai, beor-zailla[15], bei-zai, bidezai, diruzain, eiherazain, elizain, erizain, errotazain, etxe-zai, euskaltzain, gaxo-zai, gibeltzain, gizazain, aurzain, herrizain, itzai(n), ixtazain, labazain, lemazain, lorazain, mahaizain, mandazai(n), mugazai(n), sabelzai, tripazai, "Txadon Zaya"[16]

> «Amaika bider entzun diotegu orixe "Larreko" ta "Txadon-Zaya" idazleei» HE17,58
> «basakatua lakoxe beor-zaillak dozak ba ta ango baserritarrak» HE21,93
> «nola duten bere athal zaina, eta behar ere bai» HEAX,35
> «aurzaina» HE15,4

Berezia da, bestalde, adibidetegiko *adizai*, lehen osagaia aditzoina delako. Baina *Orotariko Euskal Hiztegiak*[17] dioen bezala neologismoa, hitz berria, da, era horretako bakarra; ez da beste sorkuntza batzutarako eredu izan, beraz:

> «ill ta bereala guertaco da arimea Jangoicoaren Adizain, ta Judicioan» EC61,28

Berrelkarketa kasurik ez dugu aurkitu. Garapen adibide bat bai, ostera: *bakezaingo*, *bakezain*-en erakundea, elkartea, adieraziaz:

> «Antoni, bake zaingoak denentzat izan behar dikek indar ukaiteko» HE58,100

Bestalde, Ekintza-elkarte sintetikoetako A-*zantza* egiturak, horko zenbait adibidek behintzat, badirudi hemen ere lekua izan dezakeela ofizioa adieraziaz, goiko *larrugilletza* horren pareko (ekintza-elkarte sintetikoetan arituko gara honetaz).

c. A-*dun*

Hain ugaria den egile-elkarte mota honetan, bigarren osagaia *duen* erlatibotik datorrela garbi dago; lehen osagaia izena da askotan. Badu, ordea, elkarte honek berezitasun bat, erlatibozko aditzetik datorren bigarren osagai horrek ematen dioena hain zuzen: izan ere, erlatibozko perpausak, orohar, izen sintagma baten ezkerretara azaltzen zaizkigu (*etxea erosi duen laguna* etab.). Horrexegatik:

---

duena' alegia); ala, 'txipitu' aditza ote eta, ondorioz, beheko *osagile* edo *sendagile*-ren pareko izenaren aurrean geundeke?

[15] 'Behor zaile' denez agian 'Egile-elkarte osatuak' azpisailean kokatu beharko genukeena; baina *zaina* eta *zailia* (bigarren hau bizkaieraz batipat) erabat baliokide direnez eta, gainera, forma hau behin bakarrik azaldu zaigunez, hemen, errokarien artean, utzi dugu.

[16] Berez 'eleiza zain'en kide izan arren, idazle baten goitizen gisa erabilia.

[17] Michelena L., 1987: *Orotariko Euskal Hiztegia I*, Euskaltzaindia, Bilbao, editorial Desclée de Brouwer S.A. & Ediciones Mensajero S.A.

1. Bigarren osagaitzat erlatibo laburtua duen elkarte osoaren kategoria gramatikala izenondoa dela esan dezakegu[18], behin baino gehiagotan izen kategoria hartu arren elkarteak.

2. Lehen osagaiak erlatibozko perpaus baten osagai zuzenak izan dezakeen egituretatik edozein har dezake. Izena gehienetan:

   aldun, abarketadun, aberedun, adardun, amodiodun, amonadun, animadun, antiojodun, araudun, ardaodun, arduradun, argidun, armadun, arnaridun, arrazoidun, arropadun, artodun, astodun, axiadun, axoladun, bakaldun[19], baliodun, barnedun, begidun, bazterdun, behardun, belardun, beribildun, betozkodun, bihoztun, bitxidun, bitzdun, bizardun, boteredun, buruñurdun, dirudun, diskobolodun, erretxinadun, erredoladun, errudun, eskerdun, eskoladun, esnedun, etxedun, euridun, euskaldun, "euskeradun", famadun, fededun, fosfatodun, prakadun, gonadun, fruitudun, fusildun, gabardinadun, galdun, galtzadun, garrantzidun, gorbatadun, gorputzdun, gorrotodun, burdidun, ankadun, armadun, harridun, atsdun, haurdun, egodun, idrokarbonatodun, hiztun, hobendun, iretargidun, iledun, indardun, inglesdun, izurdun, kabidun, kakodun, kaltedun, kapitaldun, kargudun, karismadun, karreradun, klasedun, margodun, koxkordun, kulturadun, lanadun, latindun, legedun, lerdodun, letoi(n)dun, letradun, liburudun, lumadun, lurdun, miadun, mokodun, mototsdun, mugatzailedun, mustatxdun, muturdun, negardun, nitrojenodun, tesidun, ondasundun, osasundun, pantaloedun, partedun, paratxudun, pazientziadun, pistoleta dun, potasadun, potrodun, sardekadun, xamardun, raiadun, predominiodun, segadun, seindun, sermoidun, sinesmendun, sokadun, taloidun, tachadun, tituludun, txapeldun, umedun, usaindun, ustaidun, xixpadun, zaindun, zakudun, zaldun, zaragidun, zentzudun, cetacadun, zintzardun, zordun, zurdadun

   «gure bakalduna edo errege Espaiñan laster jarri daigunean» HE21,57
   «galdunak berak ere badu zertaz poztu» HE18,35
   «asieran, lagun oiek, galtzadunak oi-ziran» HE57,122
   «Alemaniako eliz-gizon latindunek izen hori asmatu zuten» HE30,225
   «osasundun beiaren esneak, baldin garbi jetxi ba-da, ontzi garbietan, bereala oztu ta otzetan euki ba-da» EF92,93

Izen kategoriaren barnean sar ditzakegu letra-izena, zenbatzailea (erabilera honetan, bederen) eta *-t(z)e* atzizkiaz eratutako *hartze* eta *siniste*. Dena den, azken bi hauek ez dira beherago ikusiko ditugun 'ekintza-izena + *-dun* ' bezalakoak; izan ere, *hartzek* ez du hemen *har(tu)* ekintza adierazten (*hartzeko*-ren kide da), ez eta *siniste*-k, *sinis(tu)* ekintza ere (ekintza horren ondorioa edo litzateke *sinistea*, azken batean *sinismen*-en sinonimotzat har daitekeena): *H-dun, amardun, hartzedun, sinistedun*

«zientzi mailan erabiltzen diren maileguzko h-dun hitzak ere ez dira zerrendan aipatzen» EJ56,57

---

[18] Azkuek ere Izenondoak sortzeko balio duten atzizkien artean sailkatzen du.

[19] Jatorriz *bat ahal dun* izan arren, erabat ilundua dagoelakoan, oinarrian izena dutenekin batera sartu dugu.

«Amardun[20] batekin jabearen esku utzi, sanotasun osoan» EJ00,188
«belar tratua konkretatu gabe uztea ere alde zetorren, hartzedun baitzegoen» HE39,95

Baina izenetik gorako kategoria ere izan dezake lehen osagaiak. Izen multzoa, hau da, izena + izenondoa, adibidez:

ahalguztidun, aho lasaidun, atorra dotoredun, arpegi ederdun, azal ederdun, azkazal garbi gorriztadun, begi-argidun, begi bixidun, begi urdin ederdun, biotz garbidun, biotz gogordun, biotz andidun, biotz zabaldun, biotz-zintzodun, kolore bizidun, bizarzuridun, bruxa beztun, eguzki berodun, narru baltz eguzkitsudun, estalki zuridun, min gozodun, griña txardun, egal biribil ta lucedun, osto aundidun, ile harrodun, jantzizuridun, lurrusteldun, margo zuridun, piperr zarr mindun, pañuelo zuridun, polo desberdindun, prakazardun, zoru sendodun

«bezero guzien aurrean, begi-argidun errodaballo eder bat eskuetan emeki arturik» EJ64,85
«sartu dira capela querizgarrijac, ta egal biribil ta lucedunac» HE20,94
«saltatu zuen polo desberdindun bi munduen arteko xinpartak» HE39,34
«guk ez dogu ezagutuko gizagurentzat, biotz gogorduntzat... baino» HE21,24

Edota izen sintagmaren egitura: [izenlaguna + [izena + izenondoa]], nahiz zenbatzailedun izen sintagma:

buruko ille luzedun, edurrezko esku zuridun

bi gorringodun, bustin askodun, elebidun, emeretzi urtedun EJ03[21], ogei-etxedun, edozein irabazpidedun, kare gutxidun, lau langadun, lau zango luzedun

«alegia, buruko ille luze dunak» HE50,74
«neurrian bota bear dira ta beti lur-min, kare gutxidun ta bustin askodun lurretan bota» EF92,34
«orain patata multzo zimel bat zetzan zoikoan, lau zango luzedun ehomakina ugarreztatu batek babesturik» HE39,52

Lehen osagaitzat izen elkartua duten ondoko adibideak berrelkarketak genituzke:

arto-bizardun, bitxi-azaldun, egi-itxuradun, ekaitz-itxuradun, euskal-itxuradun, arkoskodun, arpidedun, izenburudun, leka-azidun, lore-aledun, motho-buztandun, on-uste osodun, seme-alaba azidun

«idazki txiki bat egingo nuke, bitxi-azaldun, paper bikañez, sakelerako erakoa» HE17,33
«gañera abono berdetzat artzen diran landareak beti leka-azidunak bear dute izan» EF92,26
«gure artzain on-uste osoduna» HE21,26
«geienak ezkonduak eta seme-alaba azidun gurasoak ziranez» HE57,118

---

[20] Hamarreko bertsoa, erdaraz 'décima' deritzana, alegia.

[21] *-dun* eta *-ko* atzizkien arteko auzian sartu gabe ere, harrigarri egiten zaiguna. Ondo-ondoan *ogei ta amar urteko* azaltzeak esplika dezake agian *-dun* atzizkia aukeratu izana bigarren aldian, errepikapenari ihes egin nahirik edo.

-dun egile-elkartea bera ere izan daiteke beste elkarte bateko osagai, aurrizki bat erantsirik (garapena) edo *Eguzki-lore* motako elkarte bateko mugakizun izanik (berrelkarketa): *anti-euskaldun, pelota-txapeldun*

> «Bestela Orixe'k inperialismoaren eta fazismoaren alderdi anti-euskalduna hartuko zuen!» EJ51,31
> «Josetxu, atorra dotoredun pelota-txapelduna» HE27,311

Izena, ekintza-izen eratorria izan daiteke: *erakuste*, *irabazte*, *joste*..., azken bokala erori eta **-t + d- → t-** bilakatuaz, hots, bi herskarietatik bigarrena, ahoskabeturik, geldituaz. Hauetan, berriz, 'objektu-aditz-subjektu' erlazioa ez dago bat ere garbi; zalantzan jartzekoa da, beraz, ondokoak Egile-elkarte sintetiko diren ala ez (x-*dun* egiturakoak dira, goiko x-*gin* eta x-*gile* bezala; eta hauek bezala, ondoan *erakusle*, *irabazle* etab. dituzte):

> erakustun, ikasidun (*ikastun* formaren ordaina, lehen partizipioa delarik lehen osagai), irabaztun, jakitun, oroyakitun, jostun, jatun
>
> «apezak ez ditugula erakustuntzat onesten» HE59,61
> «ikasidunai, bertsolari ta txistulariai» HE31,20
> «irabaztunak, orde, ez zertaz oillartu» HE18,35
> «euskaldunok oso jatunak gara» HE44,22

II.2.1.1.2. Soilak[22]

Hemen sartu ziren *oilo-lapur*, *lur-jabe* (eta honekin batera 'izena + *jabe*' egitura duten guztiak), *diru-maite, etxe-maite* bezalakoak, egilea zero atzizkiaren bidez adierazia zegoelakoan; edo, nahiago bada, egilea ez duelako atzizki berezi batek biltzen. *-gin* eta *zain* aztertzean ere beste horrenbeste gertatzen dela ikusi dugu, 'egile' adiera dute, baina marka formalik ez. Hain zuzen, zero atzizkia, kategoria batetik besterako aldaketak inolako atzizki formalik gabe gauzatzea, gramatikalari askok aipatu dute[23]. Baina *lapur*, *jabe* edo *maite* atzizki berezirik gabe eratutako egile-izenak ote dira? Hala badira, ekintzaren egilea adierazten duen izenak lehenik ekintza hori adierazten duen aditzoina eskatzen duenez, *lapurtu → lapur, jabe (izan) → jabe* eta *maite (izan) → maite* eratorpenak gauzatu direla esan nahiko luke. Horrelakoetan, alabaina, beti aipatu izan da eratorpena zein zentzutan —hots izena → aditza, ala aditza → izena— gertatu den jakiteko zailtasuna. Lehen begiratu batean pentsa genezake aditza dela izenetik sortua, *-tu* atzizkia erakusten duelako. Baina orduan zergatik ez dugu **lapurtzaile*, **jabetzaile* bezalako egile-izenik? (Bai, ordea,

---

[22] Ikus Bahuvrîhi-elkarteetako VI.1.3. puntua ere.

[23] Beste askoren artean, honakoak aipa ditzakegu: Scalise 1987: *Morfología Generativa*, Madrid, Alianza editorial, 132. or.; Guilbert 1975: *La créativité lexicale*, Paris, Larousse "Université", 164-165. or.; Marchand 1960: *The categories...*, 293-295. or.; Adams 1973: *An Introduction to Modern English word-formation*, London, Longman, 36-55. or.,

maitale; beraz, *maite* ez ote beste biak bezalakoa?). Bestalde, atzizkirik gabe eratutako egile-izentzat har daitezkeen izenon adierek, *lapur* eta *jabe* ez direla agian zaku bereko pentsatzeko bide ematen digute. Izan ere, Sarasolaren hiztegian honako definizioak aurki ditzakegu:

> *lapur*. iz. eta adj. Lapurtzen duen pertsona, ik. *ohoin* (ipar). *ebasle* (kult.). (*Euskal Hiztegi Arauemailea*. Lehen prestaera)
> *jabe* iz. 1. Adierazten dena berea duen pertsona. 2. *Jabe egin*. 3. Adierazten dena mendean duena. (*Hauta-Lanerako Euskal Hiztegia*)
> *jabetu* ad. Zerbaiten jabe egin edo bihurtu... (*Euskal Hiztegi Arauemailea*. Lehen prestaera).

Badirudi, beraz, argi samar dagoela *lapur*-en egile-izen izaera. *Jabe* eta *maite* askoz zalantzazkoagoak dira. Seguru asko *ate-aize-jabe* (HE18), *etxe-jabe* (HE28), *idi--jaube* (HE20), *ontzi-jabe* (HE33) '*Eguzki-lore* elkarte'etan ere sailka ditzakegu. *Maite* bigarren osagaitzat dutenak, aldiz, 'Egile-elkarte sintetiko' en artean, baina, 'Osatu'en barnean, 'A-x-tu' egiturakoak direla esango genuke. Hain zuzen, *diru--maite*, 'dirua maite duena' da, hau da, izenondoa (izen funtzioa beteaz askotan agertuko dena), *ezku-izkribatu*, *gogolandu* etab. bezalaxe. 'Egile-elkarte soilak' sailean, bete-betean, 'A-*lapur*' bakarrik geratuko litzaiguke, beraz:

> «Timadoreak dira orreetariko lapurrak, atzipe-lapurrak» HE21,43
> «Bartel zerga lapurrarekin topo egin zuen berriro» HE39,47

Ez da, bestalde, harritzekoa bistako atzizkirik gabeko egile-izenon urritasuna. Zero atzizkiaz ari direnean aztertzen dituzten adibideak 'ekintza-izenak' bait dira (ondoren azalduko ditugun 'Ekintza-elkarte sintetiko soilak', alegia); Adams (1973: 51) da zero atzizkiaz osatutako 'egile-izenak' aipatzen dituen bakarretakoa, beti ere garbi geratzen dela 'ekintza-izen'ekiko urritasuna.

II.2.1.1.3. Egile-elkarte osatuak

Elkarte sintetiko hauetan bigarren osagaia aditzoinaz eta egilea adierazten duen atzizkiren batez osatua dago. Hortaz, formalki,

$$\text{izena} + {}_{\text{iz.}}[\text{aditzoina} + \text{atzizkia}]_{\text{iz.}}$$

egitura dugu; esanahiari dagokionez, aldiz, 'izena + aditza'k biltzen duten ekintzaren egilea.

a. A-x/-*(tzai)le*

-le eta *-tzaile* atzizkien arteko harremanak eratorpenerako utziaz, azter ditzagun hitz elkartu diren aldetik dituzten ezaugarririk nabarmenenak. Egile-elkarte sintetiko diren heinean, osagaien artean gehienetan atzematen den erlazioa perpausean objek-

tu, aditz eta subjektuaren artean gertatzen dena bera da. Elkarte osoaren kategoria gramatikala, berriz, izena dela esan daiteke[24]; lehen osagaia ere izena da ia beti.

-tzaile atzizkiak eratutako Egile-elkarte sintetikoak bilduaz lehenik:

> adarjotzaile, albistari-zabaltzalle, (anai arteko) giro sortzaille, ardizaintzaille, ardao saltzalla, aterki-saltzaille, azeri artzalle, azpi-arrotzale, bake-apurtzaile, belar-pikatzale, bertso-biltzalle, bertso-jartzalle, bide urratzaile, bide zaitzaille, bizikentzalle, danza-sartzalle, enkargu betetzaile, erropa garbitzaille, eskutiz-zabaltzaille, esne-saltzale, echeondatzalle, eche-galzailia, ezkilla jotzaille, ezkontza kolpatzaile, fede asmatzalle, fede austzalle, fedeucatzaille, gai-jartzalle, gaiso-osatzalla, gauza biltzale, german mintzazaile, guezur somatzalle, gizon ezagutzaille, guizon iltzalle, gona-neurtzaile, goxo-saltzalle, agin-ateratzalle, arri jasotzaille, aur-yasotzaille, indar erabiltzaile, inflazio-sortzaile, itun-saltzalle, jai-antolatzalle, jan-ontzalle, janprestatzalle, janari--jartzalle, Jaungoico-ucazallia, kale-garbitzalle, karga-jasotzaille, kitarra-jotzaille, korda tiratzaile, liburu-inprimatzaile, liburu saltzaile, meza-lagunzalle, musika jotzalle, mutur-jotzaile, odolateratzalle, zauri-osatzalle, odolberozailia, ogi-banatzaile, organu-jotzalle, soñu-jotzalle, pipa-artzaille, santu jantzizalle, chardina-saltzale, sasi-garbitzalle, sardina-jantzale, suskriziño-batzailla, talde-zaitzalle, txakolin-saltzaille, txalo-jotzalle, txistu jotzalle, txori-iltzalle, txori zaitzalle, zerga kobratzaile, zezen-iltzalle, zomorro iltzalle

> «Galdezka mendi ta ibarretako gizonai. Ardizaintzailleai» HE31,20
> «nik ainbat erru badu txakolin-saltzailleak» HE16,14-15
> «ez da dudarik inflazio-sortzaile izango zirela» EB20,45
> «batean esan nion emengo gai-jartzalle bati» EJ66,159
> «gizon ori karga-jasotzaillea zan» HE29,42

Inoiz behin beste kategoria bateko lehen osagaia aurki daiteke, aditzondoa esaterako, erlazioa ere orduan 'adberbio-aditz-subjektu' izanik.

> «geldi-asmatzalle, gibelaundi, eta gauza txikiena oartzen aldi luze batean egon oi diranak» HE24,19

Ez da zaila berrelkarketa adibideak topatzea. Ondokoetan, batzutan lehen osagaia dela aldi berean izen elkartua ikus dezakegu; beste batzutan, mugatzaile koordinatua dugu (*ille ta bizar*) mugakizuna, egile-izena, biei dagokiela adieraziaz. Berrelkarketatzat hartu ditugu, azkenik, egile-elkarte sintetikoa beste izen baten eskuinera daramaten adibideak, 'izena + egile-elkarte sintetikoa' osorik Atributu elkarte delakoan:

> toki-izen-billatzaille, txistu ta danbolin jotzalle, ate ta jantzi-kutxa apurtzalle, ille ta bizar moztzale, sagardo, ardo ta kafe-saltzalle, (eiztari) txori-iltzalle, (andracume) azur imintzalla, zatarzar biltzaile, ontzi berri asmatzaile, (abade ta praille) erdera-zabaltzaille...

---

[24] Dena den *mutil gau-eskale* HE18, *abade ta praille erdera-zabaltzailleak* HE21 bezalakoen aurrean elkarte osoa izena ala izenondoa den galde dezakegu. Baina *-le* / *-tzaile* atzizkiek izenak ala izenondoak sortzen dituzten eratorpenean aztertzeko utziko dugu.

«andracume azur imintzalla» HE20,52
«azpi-lapur, ebasle, ate ta jantzi-kutxa apurtzalle» HE28,56
«Raymond toki-izen billatzaillearen eun-urte-buruko omenaldia» HE31,54

-le atzizkiaz osatutako egile-elkarte sintetikoen adibideak, ostera, ondokoak dira:

aljebra-irakasle, apaizjale, ardijaole, argi-emaille, ertilari-ikasle, arto-jale, askatasun eragile, historia egile, bake nahasle, belarki-jale, berri ecarle, berri-emalle, bertsoegile, bertso emale, bide-erakusle, bizi-emaile, botu emaile, dixon-egille, ejerzizio-egille, epai-emale, eskola egile, eskolemaile, eskultura-egille, esne-emale, "Euskal Esnalea", euskaltzaletasun-eragille, euskera emoteille, ezkon-ausle, ezkurjale, filosofia irakasle, frutu emalle, gai emale, gaizki esale, gaizkiegile, gatzemaille, gerla egile, giz-eralle, gitarra joile, gezur-iresle, gorputz maitale, gizon-jale, gun emalle, aragi-emalle, eriotz--emalle, ill-epalla, historia jakile, hitz-jale, izkera-irakasle, hojalatero-ikaslari, hots--emaile, indar-emalle, indar-eraguille, infernura malle, irrati-entzule, justizia egile, kanpai jole, kantu-egile, catu beguirale, kondu-egile, lege-ezarle, lege-hausle, liburu--idazle, lina jailla, luma-epalle, mami-jale, mandatu-emalle, mezemalle, musika-erakusle, nai-eraguille, neque-emalle, neurtitzegile, ogi-egille, ondasun eguille, ongi--egile, otaepalle, paperjale, polizi ikasle, pronostiko-egille, soñu-jole, suspich-emalle, txorijagola, zinema-ikusle, zuzen egile

«Jainkoa zuzen egile da!» EJ71,34
«On Juan Apezetxea dala orain euskera emoteillea Iruneko abadegai etxean» HE31,82
«urrenarte, agur irrati-entzuleok» HE57,131

Hitz-elkarte Sintetikoen sarreran eta Egile-elkarte Errokarietan ere esan duguna, alegia, *-gile* izen beregain ez izan arren *egile* → *gile* harremana gardena zela, garbi asko ikusten da adibidetegian jaso ditugun bikote hauetan:

historigile HE28, EJ61 / historia egile EI94
gerragin HE09 / gerla egile HE58
bertsogile EJ00 / bertsoegile HE35
ongigile HE30, HE06 / ongi-egile HE59, HE32

Eta zer esan ondoko adibideez?:

«ogi-egille edo panadero» EJ62,80
«nik aukeratu nuen ogille joatea» HE50,72
«neque barrijac oguiguinentzat» HE20,151

Aditzlagun-aditz-subjektu erlazioa adierazten duten adibideak ere badira, batzutan lehen osagaia izena bada ere, *gauez* balioa duelako; bestetan postposizioa edota kasu-markadun aditzlaguna delako[25].

gau-eskale, gaujaola, kontra esale, "Montebideorat joaileak"

«biar labean erre ba lezate opil, mutil gau-eskaleak an ba dute zer-bil» HE18,127
«1853-an Abbadie-ren sariketako igortzen du "Montebideorat joaileak"» HE43,14
«zu zera erejien kontra esale zorrotza» HE54,172

[25] *Montebideorat joaile* dena dela, berezi samarra da, ez aditzlaguna hitz elkartuaren lehen osagai izan ohi ez delako bakarrik, bai eta *-le* egile-atzizkia nor-motako aditzarekin azaltzen delako ere.

Berrelkarketa kasurik ere ez da falta:

abere sal-erosle, aker-buru-jale, baba-txior-jale, galarrots egile, poz-negarraldi adierazle

«Amezketa'ko Pedro Sautse, abere sal-eroslea» HE50,24

ez eta garapenaren adibiderik ere:

«euskal liburuen iritzi-emoteilletzan be ugari idatzi dau» HE31,57

b. A-x-*garri*

Besteak bezala orohar objektu-aditz-subjektu erlazioa erakusten duten Egile-elkarte hauei *-garri* atzizkiak ematen dien adiera azaldu nahi bagenu, 'izenak eta aditzak adierazten duten ekintza egin dezakeela' parafrasiaz balia gintezke. Elkarte osoaren kategoria gramatikala, bestalde, izenondoa da, *-garri*-k izenondoak sortzen ditu eta. Badira, halere, izen bihurtutakoak (edo agian hasieratik izen bezala sortu zirenak) *lokarri* edo *ongarri* bezalakoak; orduan elkarte osoa izena izango da, noski. Baina orohar, 'ahoa gozatzen duen zerbait', 'belarria mintzen duen zerbait', 'bihotza sendatzen duen zerbait'... ematen dute aditzera elkarteok:

abarka-lokarri, abel-ongarri, ao-gozagarri, belarri-mingarri, animagalgarri, arratz--apaingarri, bihotz altxagarri, bihotz-berogarri, bihotz-erdiragarri, bihotz-hunkigarri, biotz pizgarri, biotz-sendagarri, biotz-urragarri, buru aringarri, buru eragotzkarri, buruautsigarri, denbora pasagarri, etxe-galgarri, erri-caltegarri, neke-aringarri, placer eguin-garri

«zugaitz-sustraientzat on eta aldaskarentzat galgarri, abel-ongarria bezala» HE39,150
«mortxil-dindil gorriak arratz-apaingarri» HE18,16
«senharrak dauka tratu txarrak izan direla, etxe-galgarriak» HE43,9

Lehen osagaia aditzondo balioko izenondoa delako aditzlagun-aditz-subjektu erlazioa dugu hurrengo adibidean:

«naiz edeak euritik legor-gordegarri» HE18,16

c. A-x-*ari*

-ari eta *-le -tzaile*-ren arteko auzia, hau da *entzulari* ala *entzule*, *neurlari* ala *neurtzaile* behar lukeen, eratorpenean jorratzeko utziaz, elkarte hauen adiera A-x-(tzai)le sailekoena dela garbi ikusten da: izenak eta aditzak biltzen duten ekintzaren egilea, edo ekintza horretan ari dena. Lehen osagaia izena ohi da eta osagaien arteko erlazioa, objektu, aditz eta subjektuaren artean gertatu ohi dena:

aitorrentzulari, ardi-zaindari, beor-gidari, erbi-eizari, film-kritikari, gogo-zaindari, hitz neurlari, ontzigidari, eguraldi asmakari

«zenbait film-kritikariren jipoiaz "bixitua", HE27,307
«aitorrentzularia, frai Diego de Ibarra, gipuzkoarra zan» HE24,132
«gauean ara bilduta jarduna ba dute: eguraldi-asmakari, ipui ta bikote» HE18,46

Bada, ordea, beste *-ari* bat (edo nahiago bada, *-ari* atzizkiaren bigarren balio bat), izen bizigabeak sortzen dituena. *Ehizaria* ehizean ari den biziduna dela esaten dugu; *eskaria*, ostera, ez da eskean ari dena, 'eskatu' ekintzaren ondorioa edo produktua baizik. Bigarren erabilera honi dagozkio ondoko adibideak, mugatzaile den izenak beti ere 'zer' eskatzen den edo asmatzen den biltzen duelarik:

eskubide-eskari, langile eskari, ondasun-eskari

«tenor batetan langile premia dagoelako eta langile eskaria handia delako» EB20,32

Badira, azkenik, *kantari* eta *kontari*, lehen saileko *-ari*-k sortutako izen bizidunak, askotan predikatu-osagarri funtzioan[26] erabiltzen direnak (eta horrexegatik hain zuzen Jardun-elkarte sintetikoetan berriro aipatuko ditugunak):

kanta-kantari, kontu-kontari, maite-kantari

«urretxindorra ote, ene ingurun, maite-kantari?» EJ50,13
«lagunak atsegin zuten ta Tabuyo kanta kantari ari zan» HE61,22

Izen elkartu Dvandva mugatzaile duelako Berrelkarketa-kasu dugu:

«gaurda edo mendi-baso zaindari ipini zuen» HE50,35

d. A-x-*ki*

Tresna, objektua adierazten duen *-ki* atzizkia da aditzari lotzen zaiona elkarte sintetikoa eratzeko. 'Egilea' zentzu zabalean ulertu behar da, beraz, 'burua estaltzen duen zera', 'topina estaltzen duen zera'... bezala. Ez da, gainera, aurrekoak bezain ugaria.

ao-estalki EJ07, buru estalqui HE20, corputz-estalqui HE20, topin-estalqui HE20

«Ameriketatik etorritako ichuran jantzia ao-estalki edo poncho batekin» EJ07,4
«gure euscaldunen buru estalquija zan» HE20,201

e. A-x-*tu*

Elkarte sintetiko mota honi eman diogun deituran, 'x-*tu*'-k aditzaren lehen partizipioa, forma burutua, biltzen du. Izan ere, elkarte hauetan bigarren osagaia partizipio burutua da, beti izenondo balioa hartzen duena (aski bait da euskaraz horretarako mugatzailea erastea[27]). Hortik datorkio elkarte osoari izenondo kategoria. Lehen osagai izenaren (*askojakina* da salbuespena, mugatzailea aditzondo baliokoa duelako) eta aditzaren arteko erlazioa, orain artekoetan bezala, bi eratakoa izan daiteke: 'lotsa galdu duena', 'etxea maite duena', 'kalte hartu duena'..., edota 'eskuz izkribatu d(ut)ena', hau da, aditzlagun-aditz modukoa.

---

[26] Ikus Euskaltzaindia 1985: *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak-1*, Iruñea, 257-258 eta 333. or.

[27] Ikus Euskaltzaindia 1985: *Euskal Gramatika Lehen Urratsak-1*, 250-254. or.

begi busti, bekoki tximurtua, bihotz-zimurtu, bilo frijatu, buru-yantzienak, eskuazaldu, ezpain-autsi, gogolandu, uste-galduak, zainil, ezku-izkribatua, erdal-kutsatuak, caltartu, askojakina, gose-mindu, erdal-yario, gezur jario, hitz-jario, lerde-yario, poza jario...

«Gure arteko buru-yantzienak» HE17,9
«Giza-alderdi buru-yantzienari eztio gogoak eman» HE17,51
«Ulezuridun, eskuazaldu eta bekoki tximurtua» HE31,18
«Emen zegok ezpain-autsi» HE15,17
«Gogolanduak gertu daude berezitasun orretarako» HE24,4
«Lotsagaldurik balitz andik aizatzeko» HE18,18
«Neskazar uste-galduak orain billa dute» HE18,58
«Zainil, herbail, ergal, okilo eta huntz loti saldo bat omen ziren bakezaleak» HE58,73
«ausardia honi esker onik atera zuen bere "Diario de la Expulsión de los Jesuítas de españa" egunkari ezku-izkribatua» EJ00,196
«dacargun disputaren gañeco joan-etorri onetan gucian caltartuen irteten gueranac gu ezquera!» HE40,119
«Azpeiti Azkoitiko boluntarioak ez dira falso eta gezur jarioak» HE23,74
«Zaharrago eta hitz-jarioago izaten omen gara, gainera» HE27,367

Era honetakoa da ondokoa ere, *-ta* aditzondo-egilea erantsia duela:

«geldi ditezen biotz-ukituta Aita zerukua alabatzeko» HE54,166

II.2.1.2. Osagaien arteko hots-aldaketak

Egile-elkarte Sintetikoetan orohar beste edozein hitz-elkartu motatan atzeman daitezkeen hots-aldaketa berak ikus daitezke. Beti bezala, ez dago salbuespenik gabe gertatzen den aldaketarik; batzuk hedatuago daude, baina beti daude aldaketarik gabeko adibideak. Adibidetegian aurkitu dugunaren nondik norakoak hauek lirateke:

a. **-r** → **-l**, lehen osagaiaren azken bokala erori ondoren:

erdal-zabaltzaille HE21 (baina autore berak: erdera-zabaltzaille), euskal-eresgille EL70, galdun HE18, abel-ongarri HE39 (baina abere sal-erosle HE50, abere-zai HE50, aberedun EF92 etab.), erdal kutsatua HE17, athal-zaina HEAX

b. **gizon** → **giza**, osagaiaren amaierako **-n** galdu eta **-o** → **-a** aldaketaren ondorio: *gizazain* HE15

Baina horren ondoan *gizon ezagutzaille* HE21 eta *guizon iltzalle* HE08, HE40.

Sudurkariei dagokien beste aldaketa bat aipatzekotan, lehen osagaiaren azken bokala erortzean, ezkutaturik zegoen sudurkaria berragertzen da: *gaztanguin* HE20

c. **-e** → **-a**, lehen osagaia bi silabakoa denean: *ilagin* HE27, *etxagile* HE38. Baina hor dugu *etxegille* HE23 ere.

-o → **-a**: *gaiztagin* HE03, HE20, HE10, HE07, HE06, HE51, HE18; *mandazai(n)* HE16, HE18, HE24, HE29, EJ53, EJ66, EI99 (baina *mandozain* EJ72, EJ81), *astazain* HE20 (baina *astodun* HE21)

d. Aspaldiko hitzetan, azken bokala erori ondoren elkarren ondoan geratu diren bi herskarietatik bigarrena (ahoskabeturik) gordetzen da:

og(i) + -gin → okin
harag(i) + -gin → harakin

Edo azken posizioan geratu den herskaria, **t** herskari ahoskabe forman neutralizatu da: *itzai* HE18, *artzai(n)* (gehienetan, baina *ardi zai* EJ49, HE53)

e. **-tz + -g/-d → -z + -k/-t**, hau da, batzutan, txistukari afrikatua frikari bihurtzen da eta ondoko herskaria ahoskabetzen du:

ikazkin, gaizkin/gaizkile (baina baita *gaitzgille* HE08 ere), hiztun (baina hor daude *hitztun* HEAX eta *itzdun* HE25 ere), bihoztun HE27 (eta *bihotzdun* HE59), bruxa beztun HE25.

Hor ditugu, halere:

biotz pizgarri HE58, bihotz-beragarri HE58, gorputzdun HE40, bitzdun EJ70, atsdun HE20, mototsdun HE50, mustatxdun HE60

Txistukari afrikatua frikari bihur daiteke ondoko herskaria ahoskabetu gabe ere:

amesgile HE27, gorpuzdun HE31

f. Bi silabako osagaietan **-i → ø**: *hargin*

g. **-l/-r + z- → -l/-r + tz-**, hau da, kontsonante ozena bukaeran eta bigarren osagaiaren hasieran txistukari frikaria dugunean, inoiz, afrikari bihurtu da

euskaltzain (baina *aurzain, athal-zaina* HEAX), gibeltzain EJ61

h Beste zenbait aldaketa: *lugin* EI99, *luebagin* HE20. Aspaldiko hitzetan gertatzen dena Mitxelenak dioenez, lehen osagaiaren bukaerako **-r** galdu egin da (beste batzutan aspiratu egiten da edota **/g/** herskari ahostun belare bihurtu).

II.2.1.3. Idazkera

Egile-elkarte sintetikoetan aztertu ditugun sail desberdinen idazkera bateraturik egon ez arren, zenbaitetan joera bat edo beste nabarmen gailentzen da. Beti bezala, jokabide desberdinak bilduko ditugu, baina ez gara ausartu gomendio berezirik egiten, azterketa sakonagoa beharko bait litzateke horretara iristeko (egile-elkarte osatuetan A-x-*tzaile* eta A-x-*le*-ren arteko desberdintasuna argitzeko, adibidez). Horrela:

— Errokarien sailean:

- *-gin,-gile* eta *-dun* ia beti lehen osagaiari loturik aurkituko ditugu
- *-zain* bigarren osagai duten elkarteak, erdiak baino zerbait gehixeago elkarturik idatzirik daude. Ehuneko berrogeia inguru marraz loturik; askoz gutxiagotan ikusi ditugu bi osagaiak banandurik.

— Egile-elkarte soilen adibide bakanak aztertuaz, *jabe*, *lapur*... bigarren osagai duten elkarteak gehienetan marratxoa daramate; zerbait gutxiagotan banandurik idatzi izan dira, eta inoiz ez elkarturik, gure adibidetegian behintzat.

— Egile-elkarte osatuen sailean, azkenik:

- A-x-*tzaile* eta A-x-*le* erakoek ez dute jokabide bera erakusten. Lehenengoen artean, bi osagaiak banandurik idazteko joera gailentzen zaio marraz loturik idaztekoari; eta azkenik, nahikoa gutxitan, elkarturik. A-x-*le* egiturakoetan, aldiz, marra aurkituko dugu erditan baino askoz gehiagotan; eta gero banandurik nahiz loturik antzeko portzentaian, alde handirik gabe.
- A-x-*garri* eta A-x-*ari* elkarteak marraz idazteko joera da nagusi, banandurik idaztekoa ondoren (askoz gutxiagotan, dena den, A-x-*ari* modukoetan); oso bakanka agertzen dira bi osagaiak elkarturik. Beste horrenbeste esan dezakegu A-x-*ki* egiturako adibide urriez ere.
- A-x-*tu* modukoetan desberdintasunak ez dira hain nabarmenak. Gure adibideetan, zerbait ugariago agertzen da marra; bi osagaiak banandurik eta loturik dituzten adibideen kopurua, berriz, berdintsua da.
- Azken sailean bildu dugun *orojakintsu* izenondoan bi osagaiak loturik ageri zaizkigu.

II.2.2. Ekintza-elkarte sintetikoak

II.2.2.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak. Berrelkarketa eta garapena

Bigarren Elkarte-sintetiko mota nagusi honetan, aditzari eransten zaion atzizkiak egile-adiera ez, baina ekintza-adiera ematen dio. Hortaz, elkarte osoak ekintza-izen balioa hartzen du. Aurrekoetan bezala, azterketa formala, 'izena + $_{iz.}$[aditzaoina + ekintza-atzizkia]$_{iz.}$' den bitartean, azterketa logikoa, 'izenak eta aditzak biltzen duten ekintza horren egitea' genuke. Berriro ere, ekintza-atzizkia morfologikoki nolakoa den kontutan hartuaz, honako azpisailkapena egin daiteke:

II.2.2.1.1. Errokariak

Azpisail honetan bildu dira berjabe ez diren ekintza-izenak, nahiz 'objektu - aditz -ekintza' erlazioa oso gardena izan elkartean.

a. A-*gin(e)an*

Bereziki mendebaldean erabiltzen den elkarte mota honek 'A egiten' adiera du. *Txixaginean*, *kakaginean*, *txorixoginean*... bezalakoak erabat arruntak izan arren, elkarte-mota honen kasu bi aurkitu ditugu adibidetegian:

«Baina arabar olerkaria bere bertsoginean nondik nora ibilia dugun erakusgarria dela esango nuke» EJ00,206
«suiña txorixogiñan ibiltzen da» HE21,39

'Zertan' adierazten duen *-n* horri buruz, berriz, Ekintza-elkarte osatuak aztertzean arituko gara.

b. A-*gintza*, A-*gite*

Egintza, *egite*-ren laburdura diren *-gintza* eta *-gite* atzizkiek ezin argiago adierazten dute elkartearen esanahia: lehen osagaiak, izenak, adierazten duen hori egite-ekintza, alegia. Dena den, ez dira emankortasun bereko ekintza-elkarteak, A-*gintza* modukoak besteak baino askoz ugariagoak bait dira; euskalki mailako desberdintasunak ere badituzte, A-*gintza* batez ere mendebaldekoa izanik, eta A-*gite* ekialdekoa.

abarketagintza, gurigintza, gazta-gintza, barkugintza, burdingintza, beargintza, bertsogintza, bidegintza(n), dibujugintza, elizagintza, eungintza, ermitagintza, etxagintza, ezcontza guintzia, gaizkintza, gizagintza, argintza, lanquintza, armagintza, haurgintza, herrigintza, heroigintza, hesigintza, ormagintza, ikazkintza, itsasgintza, izadi-gintza, kulturgintza, liburugintza, literaturgintza, lurgintza, moldaguintza, nobelagintza, okintza, olagintza, ontzigintza, orrazi-gintza, zapata-gintza, zepilo-gintza, paper-guintza, plangintza, poemagintza, politikagintza, saskigintza, pronostikugintza, sozialismogintza, xextogintza(n), zurgintza

«bera baino lehenagoko euskal poetaz, haien bertsogintzaz batikbat, bere usteak eta iritziak» EJ80,9
«hiriko isasgintzak beherapen tamalgarria nozitu behar izan zuen» HE33,93
«Bizkai ta Gipuzkoatik 648 langile ibilli ziran jo ta ke bidegintzan, jaiera utsez, beste alogera gabe. Tripa-truke?» EL70,205-206
«La Editorial Vizcaina derichon moldaguintzan» EJ07,3

-gin eta *-gile* aztertzean ikusi legez, hemen ere baditugu 'x-*gintza*' moduko eraketak, Ekintza-elkarte sintetikotzat hartuko ez genituzkeenak. Izan ere, *hilketa* edo *sineste/sinesmen*-en kide dira ondoko:

«ilquintz izugarri onec guziac arri-eguinic utzi zituen» HE45,218
«lehena eta luzeena sineskintzaz mintzo da. Bigarrena eginbideetaz» EJ71,10

Sendakintza, aldiz, A-*gin* egile-elkarte sintetikoaren garapentzat ere har daiteke, bi adiera izan ditzakeelako: 'sendatzea' (ekintza-elkarte sintetikoetatik kanpo, eratorpeneko dena) eta 'sendakinen ofizioa' (A-*gin* egile-elkarte sintetikoen garapen litzatekeena):

«lenengo bere jaioterrian ekin zion sendakintzari» HE28,61

-gintza-ren mugatzaile den izena izan daiteke aldi berean elkartua (Dvandva, *Eguzki-lore* elkartekoa...) egitura berrelkartuak sortuaz:

artile-arigintza, erdal bertsogintza, izneurgintza, lurlangintza, sasi-absolutuguintza

«... ta beroietatik datozen sal-erosketak (guri-gintza, gazta-gintza, artile-arigintza)» EF92,69

«erdal bertsogintzarako eskolatzen hasten den une berean iturri xotilago baten isuria somatzen diogu arabar bakun honi» EJ00,183

A-*gite* elkarte sintetikoaren adibide ditugu azkenik ondokoak:

egurgite, eleiz-gite, etxegite, languite, hongigite, oracio-guite, plazergite, talogite, txanpon-gite

«txanpon-giteko mailluz jotzean agian, itsas litezke» HE18,87
«Arantzazuko etxegiteak ez du egonik ezagun» EL70,74

c. A-*zantza*

Goraxeago *sendakintza* dela eta aipatu dugun anbiguotasun bera aurkitzen dugu orohar A-*zantza* elkartean, 'izena eta aditzaren bidez adierazitako ekintzaren egitea' nahiz 'A-*zain* egile-elkarte sintetiko errokarien ofizioa' bezala uler daitezke eta ondoko adibideok:

«artzantzan dabillen beste bat ere badet» HE45,207
«ardizaintzan ibilten ziran Mugarrapeko larrabasoetan» HE31,22
«nobizi-aroa asteko oraindik gaztetxo ta misiotaratzeko zaletua dagoenez, gaixo-zaintza-ikasketak egingo ditu lenbizi» EJ03,46

A-*za(i)ntzan* forma dugunean, halere, badirudi ekintza-adiera dugula. Azken adibideko *gaixo-zaintza-ikasketa* (berrelkarketa, bidenabar) 'ofizioa' adieraren barnean sar daiteke erraz asko.

II.2.2.1.2 Soilak

'Egile-elkarte sintetiko'en atalean esanak jaso behar dira hemen ere, oraingoan 'ekintza' balioa, adiera, delako zero atzizkiaren bidez, bestela esan, ageriko atzizki berezirik gabe, ematen dena. Baina 'ekintza-izen soil' hauek beste ikuspuntu batetik ere aztertu behar dira, izan ere, ez dira guztiak maila berekoak nolabait esatearren. Horietatik batzuk hiztegian izen kategoriarekin jasoak daude (*garraio, isuri, ukitu, erauntsi* etab.); beste batzuk, ordea (*alda, eracutsi, sega* edo *ikusi* bezalakoak), ez ditugu ekintza-izen balioan erabiltzen[28]. Hala ere, elkarte hauetan ezinbestean izen balioa hartzen dute; bestela, bigarren osagaia izena ez balitz, nola lortuko luke elkarte osoak izen kategoria? Eta ukaezina da *eskuikusi* edo *esne-ekarria* izenak direla.

Orain arteko elkarte sintetikoetan bezala izen mugatzaileak objektu zuzenaren funtzioa hartuko luke gehienetan. *Egunsenti* eta *uxo-pasa* elkarteetan, ostera, lehen osagaia subjektutzat har daiteke.

arbi-jorra(n), ardo-garraio, arta jorra(n), atxurjorra(n), azpijorra, landara jorra, egunsenti, eskuerakutsi, eskuikusi, esne-ekarria, euri jasa, gaizki-eguina, harri erauntsi, itz-

---

[28] Ikus honetaz Euskaltzaindia 1987: *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak-II*, Bilbo, 84-87. or.

-eskaini, kale-ibilia, itz alda, lubagi, odol isuri, poz-eracutsi, beatz-topa, ganadu trafiko, muxar-eize, sokatira, uxo-pasa, zoko-mira(n), itz-jario, zorion-jario, bihotz--ukitu

«arratsalde artan, arbi-jorran aita-semeak ari zirala, onela asi zan semea» EJ62,85
«parrokiari ere eskuerakutsi eder bat egin zion» HE33,71
«sakoneraño jeisten badegu, esne-ekarria geitu egingo da» EF92,91
«onen azpitik izaten dala uxo-pasa» HE23,71
«eta zoko-miran ibilliko nintzan ni; sagarrik al zegoan-edo» EJ87,47
«zorion-jarioak gazteturik edo» HE34,63
«itz-jario jator eta bizi baten bitartez» HE33,63
«Eta ez bihotz-ukitu izila, irrifarre goibela, malko isurtze nabarmena baizik» HE27,318

Berrelkarketa dela eta, ekintza-elkarte soila izan daiteke hitz elkartu bateko mugatzaile:

«lapurtarrek erakuts belar-sega-lanen» HE18,15

edo gerta daiteke Dvandva egiturako ekintza-izen soila izatea, ezkerreko izena bi ekintzei dagokien objektua izanik:

«begi-itxi-edekian pesteguna degu» HE18,17

II.2.2.1.3. Osatuak

Azpisail honetan bildu ditugu,

'izena + $_{iz.}$[aditzoina + ekintza atzizkia]$_{iz.}$'

egituradun elkarteak. Beti bezala, goiko egitura formala ez dator bat elkarte horien egitura logikoarekin, hau da 'izenak eta aditzak adierazten duten ekintzaren egitea' adierarekin. Kontutan izan behar da, bestalde, aditzoinari lotzen zaizkion atzizkien artean, 'ekintza' adierazten dutenak bakarrik axola zaizkigula hemen. Zehazkiago esanda, atzizki hauek adiera bat baino gehiago izan ohi dituztenez, ekintza-adierak bakarrik hartu behar dira kontutan. Adibidez, ez dugu zalantzan jarriko *-keta* atzizkiak ekintza adierazten duenik; baina horren ondoan, 'produktua, ondorioa' ere adierazten du hainbatetan, hala nola *erosketa* izenean. Halaber, *-era*-k ekintza-izenak sor ditzake, baina beste balio batzuk ere har ditzake *-era*-dun izenak: *sarrera* izenak, esaterako, ekintza adierazten du *zure sarrerak harrituta utzi ditu han bilduta zeudenak* diogunean, baina 'nondik sartzen den', lekua, adierazten du *sarreran itxadongo dizut* perpausean. Bigarren adiera hau, edo 'eroste' ekintzaren ondorio diren *erosketak* ekintza-elkarte sintetikoetatik kanpo geratzen dira[29].

---

[29] Aditzoinari eransten zaizkion atzizkien adiera desberdinez ikus Levy J. 1978: *The Syntax and Semantics of Complex Nominals*, Academic Press, New York/San Francisco/London, 167-172. or.; eta Goenaga P. 1984: *Euskal Sintaxia: Konplementazioa eta Nominalizazioa*, Doktorego Tesia, argitaragabea, 395-399. or. eta 414-419. or.

a. A-*x*-*t(z)e*

-tze atzizkia da edozein aditzek har dezakeena ekintza adierazteko. Horregatik, ez da harritzekoa A-x-*tze* egiturakoek mota ugariena osatzea ekintza-elkarte sintetikoetan. Ekintza soila, inolako ñabardurarik gabekoa adierazten gain, ekialdeako euskalkiek -era atzizkia ezagutzen ez dutenez, mendebaldeko *-era*-ren ordez *-tze* erabiltzen dute (*sartze*, hortaz, *sarrera*-ren ordez). Baina kontutan izan behar da izenak sortzen dituen *-tze* interesatzen zaigula, ez edozein perpaus mugagabe (aditz jokaturik gabeko) bihurtzeko erabiltzen deneko balioa: *zuk barkamena eskatuko diezula esateak ez nau lasaitzen* bezalakoetan duen erabilera alegia.

Ondoko adibideetan, orain artekoetan ikusi legez, 'objektu-aditz-ekintza' erlazioa gertatzen den gehienetan. Baina *urtebetetze*, *prediku-hatse*, *euskalki nahaste*, *jendealdatze*... anbiguoak dira 'subj.-aditz-ekintza', 'nahiz obj-aditz-ekintza' bezala har daitezkeelako.

adar jotze, aditz-jokatze, andra-ikuste, andre hartze(an), arbol botatze, arbola mozte(n), arbola xertatze(n), ardi biltze(n), gaztai egite(n), ardi-jate, ardo edate(n), arpa jotze(n), arraultze egite(n), arta-jalkitze(n), arta-zuritze(n), artourkultze, ate jote, atun-jate, aurpegi-auste, auzo gobernatze(n), aza jate(n), azeri artze, barau auste, barkhamendu erdieste, bei-umatze, belar emaite(n), belar ebakitze(n), belar higitze(n), bertso biltze(n), bertso kantatze(ra), bertso paratze, bertso saltze, beso agertze, bide berritze, bide galtze, bide-konpontze(n), bihotz-gogortze, biko-egite(n), bizar egite(ko), bonba--botatze, bonba tiratze(n), buru-eskolatze(ra), buruauste, buru jazte, buru-lantze, buru--makurtze, denbora galtze, denbora pasatze, diru irabazte(ra), diru-aldatze, diru biltze, diru harrapatze(ko), diru kontatze(n), diru ugaritze, diru xahutze, kamio egite, egur egite(n), eleiza konpontze(tan), eske biltze, esker emate, esker-erakuste, eskola-emote, escu eraguite, escu-uquitze, esku uzte, esne jeiste, esne batitze, etsai-barkatze, etxe bilatze(n), etxe eroste, euskalki nahaste, ezpain estutze, kolore aldatze, eskontza auste, galjaite, ganadu ateratze(n), garagar-aizetze, gariebagite, ogi epaite, guerra irabazte, gezur kondatze(n), giro-berotze, giza-iltze, gizon galtze, gogo-galtze, gogo-lantze, gurdimaneratze, aize-astintze, aize artze, arbi-eraite, haragiste (haragi uzte), arri jasotze, hats-hartze, azi ereite, azi-naste, haur hazte, hegazti jate, este-betetze, ile mozte(ra), itz-alkartze, berbaemote, itz-trucatze, izkera-atalkatze, izkuntz-ikaste, osto biltze, indar galtze, indar-neurtze, ipuin kontatze(n), ipurdi-berritze(n), irabatute(n), irin egite(n), izen trukatze, jai-kentze, jendealdatze, kale garbitze(n), kamio-apaintze, konformitate emate, kozina-laguntze, christau-batze, cristau-izate, labore batze(n), lakatz-biltze(ko), lan-pillatze, lan-uzte, landare-emate, larru kentze(n), lasto kentze, lege-hauste, lio-jotze, lo-galtze, lur-lantze, lur trukatze(n), lur saltze(n), mahats biltze, malko-isurtze, mami aldatze, mekanika egite, neska laguntze(n), nitrojeno galtze, odol aterate, odol galtze, odol-isurtze, ogi joite, ogi txikitze, oihal marruskatze(n), ordenu aldatze, oroimen-galtze, ostatu hartze, ot'epaite(n), patata zuritze(n), peludo harrapatze(ra), pipa erretze(n), pauso-kontatze(n), posesio artze, poxpolo piztutze, postura-hartze, pozoin iate(n), prediku-hatse, prezio-altxatze, prezio-goratze, sagar jate, santu egite, zezeina-jate, senatu berritze, soñoco aldatute, soinu-jotze(ra), sos galdetze(n), tiro tiratze(n), chalo jote, ur-botatze(n), urtebetetze, zama-pairatze, txerri--iltze, txerri-tximeltze, zur-lantze(n)

«lehen bai lehen, peludo harrapatzera!» HE59,30
«ezpaitegu denbora arpa-jotzen galtzeko astirik» HE57,117
«eraintzak ene baitan maitasun-azia; emaitzetan ederren etsai barkatzia» EJ50,11
«euskalki nahastea ere saio tankera horretatik datorkio» HE27,348

Beste adibide hauetan, ostera, argiago ikusten da mugatzaileak subjektuari dagokion funtzioa jasotzen duela:

argi haste(an), argi urratze, argui zabaldute, idazle-ugaltze, oillarite (*oilar-jaite)[30], primadera haste

«idazle-ugaltze orreri» HE17,66
«biharamun goizean, argi urratzearekin, ikusten dut aita» HE59,33

Mugatzailearen kategoria gramatikalaren ikuspuntutik arraro samarra da 'zertan beldurturik'-en baliokide dirudien *zer-bildurtzerik*:

«zer-bildurtzerik etzegoela sinistu nuen azkenik» HE34,41

Izan ere, alde batetik galdetzailea du lehen osagai eta bestalde, ez dugu uste partitibo markarik gabe erabil daitekeenik; hau da, beste ekintza-elkarte sintetikoen pareko izena denik, izen sintagma osatu eta ondoren edozein kasu-marka har dezakeena (**zer-bildurtzeak*, **zer-bildurtzeaz*... bezalakoak ezinezkoak dira). *Zer* lehen osagai denean, bigarren osagaia partizipio burutua izan ohi da (*zeresan*, *zeregin*, *zerikusi*...), ez aztertzen ari garen ekintza-elkarte sintetikoak bezalakoa.

Goiko adibideei azken ohar bat eginez, eta zalantza-iturri izan direnez, esan dezagun 'ekintza-elkarte sintetikoa + *-n* edo *-ra*' egiturak bereziki jaso nahi izan ditugula kasu-marka parentesi artean emanaz. Alde honetatik, ez genituzke nahasi behar:

«garbitoki freskoaren ondoan, ipuin kontatzen hasten zitzaionean» HE39, 90

eta egituraz antzeko den:

«garbitoki freskoaren ondoan, ipuina kontatzen hasten zitzaionean»

Lehen adibideko *ipuin kontatzen* ekintza-izen gehi *hasi* aditzak bere osagarriari eskatzen dion *-n* bezala ulertu behar da, hau da, *dantzan hasi* edo *lanean ikasi* egituren parekoa da, non inork ez duen ukatuko *dantza* eta *lan* izenak direnik. Bigarren adibidean, aldiz, perpaus txertatua da (eta ez izena) *hasi* aditzaren osagarria; honen lekukorik onena, perpaus-osagarriak gehituz sor daitekeen:

«bezperan aitonari entzun zion ipuina kontatzen hasten zitzaionean»

bezalako adibide bat dugu. Lehen adibidean, ostera, ezin da horrelakorik egin, izenak ez bait du perpaus-osagarrien bidezko hedapenik onartzen[31]:

*«bezperan aitonari entzun zion ipuin kontatzen hasten zitzaionean»

---

[30] Jatorriz sail honetakoa izan arren, erabat ihartua dagoena eta, horrenbestez, Hitz-Andana Ihartu-etan aztertuko dena. Ikus honetaz Mitxelena: *Fonética Histórica Vasca*, 68. or.

[31] Ikus honetaz Goenaga P. 1984: *Euskal Sintaxia: Konplementazioa eta Nominalizazioa*, Doktorego Tesia, argitaragabea, 193-194 or. eta 425-426 or.

Berrelkarketa kasuak ere aurki ditzakegu ekintza-elkarte osatu hauetan, subjektu--aditz-ekintza nahiz objektu-aditz-ekintza erlazioak atzeman daitezkeelarik:

abar eta egur eihar karreatze(n), arau-izte edo aldatze, barku-betetze ta ustutze, baxaran-biltze(n), ditxo eta pertsu moldatze(n), alkar-erakarte lege, frogabide bilakatze, itz-barri-eraltze lan, oliba eta amanda biltze, lansari-altxatze, lehen ministru aldatze, olerkari-xuxperrarazte, paper-langille-ugaltze, sagardo edate(n), sare, saski eta otharre egite(n), sasitzar miatze(n), zerrikume eroste

«Mayi abar eta egur eihar karreatzen arizan» HE32,21
«orduantxe ugari: gure itz-barri-eraltze lan atsegingarrijari, beti gogoz jardungo leuskijoenok eurok ere, ase ta aspertzeko lain ere bai» EJ06,85
«igoko balira, ez litzake lansari-altxatze hau inflaziogile izanen berez» EB20,32

b. A-x-*keta*

Ekintza-elkarteak aztertzen ari garenez, begibistakoa da ondoko adibideetan *-keta* atzizkiak 'ekintza' adiera duela (gogoan izan 'ekintza-elkarte osatu'-en sarreran esanak). Osagaien arteko erlazioari dagokionez, aurreko azpisailean bezalaxe, gehienetan agertzen den 'objektu-aditz-ekintza' erlazio moduaren ondoan, 'subjektu--aditz-ekintza' (*osto-loraketa*) erlazioa ere badugu. *-ketan* forma dela eta, bestalde, *-tzen*-i buruz esandakoa hitzez hitz alda dezakegu, ekintza-izena eta aditzaren erregimenak eskatzen duen *-n* kasu-markaren aurrean gaude eta

adimen-azterketa, aitzakiasmaketa, ardi-erosketa, arropa-konponketa, arta-kordaketa, arta-zuriketa, azeri-lapurreta, diru erabilketa(n), diru-kontaketa, egitura azterketa, esku-aldaketa, etxe-aldaketa, etxe-miaketa, froga berriketa(n), ganadu konparaketa(n), gazta-erosketa, gaztain bilketa, gaztain-mozketa(n), gezi-jaurtiketa(n), gizarte aldaketa, gizarte-banaketa(n), gizon-bilketa, arma gordeketa(n), ipui-leiaketa, "ipui-sariketa", yakintza asmaketa, yakintza-eraketa, izen-apurketa, jantzi erosketa, jantzi-garbiketa, jende-aldaketa, margo banaketa, komentu-miaketa, kristau heziketa, lan-banaketa, landare aldaketa, langille-aldaketa, lino ezpateta, liturji berriketa, mutil bilketa(n), mustur astinqueta, nazio definiketa, odol isurketa, ogi-oreketa, oial-joketa(n), olerki--sariketa, ordu-aurreraketa, osto-loraketa, sari banaketa, saski-aldaketa,

«harek zituen "plantation" delako jende-aldaketak asmatu eta obratu» HE30,211
«udaberriko osto-loraketa miragarria an etengabekoa ezagutu izan dute gizaldi guziak» EL70,74
«lehenik esan dezagun marxismoak Stalinen ahoz nazio definiketa bat egiten duela» EJ52,23
«arta-zuriketa zuten gauez Errekalde'n» HE18,46

Lehen osagaitzat izen elkartua duten berrelkarketa kasuak dira ondokoak:

abelgorri-lapurreta, eskualde banaketa, gaixo-zaintza-ikasketa, gaitzizen bilketa, platano ta kakaues-azal bilaketa(n), liburu eta paper-ikerketa, zurgin-lantegi garbiketa

«zurgin-lantegi garbiketa alako lana» HE50,77
«etzituen, bada, ikusi lengoan bat baino geiago, platano ta kakaues-azal bilaketan?» EJ03,15

c. A-x-*pen*

Aurrekoak besteko emankortasunik ez duen ekintza-elkarte osatu honetan lehen osagai den izenak (*maite* izena ere bada ekialdean, *maitasun*-en baliokide) ekintzaren objektua nahi subjektua adierazten du.

berri laburpen, diru ugalpen, hats beherapen, hitzarmen, maite-aitorpen

«asteko berri laburpena» HE17,67
«maite-aitorpen bat, barru-hustu bat, ordainezko karta-eske bat» EJ00,208

Aurkitu ditugun adibide urrietan ez zaigu berrelkarketa kasurik azaldu, nahiz *diru eta ondasun ugalpen*, adibidez, erabat gramatikala litzatekeen.

d. A-x-*era*

Atzizkien beraien azterketa eratorpenerako utzi dugula esan arren, ezinbestekoa da *-era*-k dituen bi adierak, 'ekintza' eta 'ekintza gauzatzeko modua', aipatzea, biak azaltzen direlako ondoko adibideetan. Ondorioz, hiru eratako erlazioak gertatzen dira osagaien artean gure adibideetan: 'subjektu-aditz-ekintza' (*sorgin-bilera, nobizio--sarrera...*), 'objektu-aditz-ekintza' (*bertso-erantzuera*) eta 'objektu-aditz-ekintza modua'. Teorian gerta daiteke 'subjektu-aditz-ekintza modua' motako erlazioa ere, baina ez zaigu halakorik azaldu:

arrai-prestaera, bertso-erantzuera, hitz joskera, jatordu asiera, klase-izakera, nobizio--sarrera, odolki-prestaera, sorgin-bilera, ur-sarrera, XIX mende bukaera

«banan Pastor Izuelaren bertso-erantzuerarik ezagunena, onako au da» HE53,32
«antziñako sorgin-billerak akerraren menpean egin ziran» HE24,59
«nobizio-sarrerako paperak letra garbi eta dotorez ditu firmatuak» EJ00,177
«estatuaren funtsean klase-izakera bera zalantzan ipintzen den unetik» EJ52,42

Berrelkarketetan ere 'objektu-aditz-ekintza' eta 'objektu-aditz-ekintza modua' adierazten duten adibideak jaso ditugu:

«Bedayo-ko kamio egite asiera garai artantxe izan zan» HE50,36
«bakallau, txipiroi ta txitxardin-prestaeretan berdintsu samarrak dira biak» EJ64,81

e. A-x-*kunde*/*-kuntza*/*-dura*

'Ekintza' adiera ala beste adieraren bat duten zalantzak izan arren, bilketa zabala eginaz, A-x-*kuntza*, A-x-*kunde* eta A-x-*dura* egiturak ere ekintza-elkarte osatuetan jaso ditugu. Nabaria da gainera emankortasunaren aldetik orain artekoak baino askoz urriagoak direla elkarte hauek. Ohar gaitezen, azkenik, *abere-sendakintza* eta *erlijio irakaskintza* A-x-*kintza* elkarte direla, egiazko elkarte sintetiko, beraz; ez x-*gintza* soila, *sendakintza* modukoa, elkarte sintetiko ez denaren parekoa. Dena den, aditzoinari *-kuntza* atzizkia eranstea jatorragoa delakoan, A-x-*kuntza* izenpean bildu ditugu adibide guztiak (baina behin eta berriro esan legez, eratorpenean aztertuko da sakonago *-kintza*/*-kuntza* harremana).

iraultza-nahikunde EB20; abere-sendakintza HE26, erlijio irakaskintza HE36, folklore-ikaskuntza HE24; bihotz-erredura HE59

«Ordutik iraganxea zukeen gure mirikuak gerla aintzineko bere bihotz-erredura» HE59,15
«USA-n ere iraultza-nahikunde ugari agertzen da» EB20,50
«abere-sendakintzaz traktatu bat utzi zeraukun» HE26,270

f. A-x-*tza*

Aurreko atalean azaldu dugun atzizkiaren 'ekintza' adierari buruzko zalantza bera izan dugu hemen ere: eskaintze eta eskai*ntza* bereizten ditugun heinean behintzat, *-tza* atzizkiak 'ekintza' soila baino zerbait gehiago adierazten duela dirudi eta. Hala ere izenak aditzaren objektu funtzioa betetzen duenez elkarte sintetikoetan leku izango lukete ondokoek:

birjasotze-ekintza EJ03, gizalantza HE30, "lan eskaintza" EB20, lanordu-eskaintza EB20, odol eskeintza EJ05

«odol eskaintza, Altzu'k egina» EJ05,191
«lansariaren gorapenak ez duela "lan eskaintza" handituko» EB20,28
«gizalantzaren bideetarik ibili nahi badugu» HE30,219

Adibideen artean agertzen den *birjasotze-ekintza* izenak iruzkin berezia merezi du, lehen osagaia ere ekintza-izena bait da. Hortaz, erlazioa ez da objektuari eta aditzaren artean egon ohi denaren parekoa, Aposizio gisako zerbait baino: lehen osagaiak ekintza konkretuki zein den adierazten du.

II.2.2.2. Osagaien arteko hots-aldaketak

Hauek dira ekintza-elkarte sintetikoetan atzeman ditugun hots-aldaketak:

a. **-r** → **-l**, lehen osagaiaren azken bokala erori ondoren: *galjaite* HE20; baina baita *gariebagite* HE31 ere.

b. **gizon** → **giza**, osagaiaren amaierako **-n** galdu eta **-o** → **a** aldaketaren ondorio:

giz-eralle HE08, HE28 (gainera bokal kontrakzioa gertatuaz), giza-iltze HE57, gizalantza HE30, gizagintza EI94

Hauen ondoan badira, ordea, beste hauek ere: *gizon galtze* HE51, *gizon-hiltze* HE08, HE09, EJ71

c. **-e** → **-a** lehen osagaia bi silabakoa denean: *etxagintza* EL70. Askoz gehiagotan dena den *etxegintza* HE56, EB20, *etxegite* EJ51, EL70, *etxe-miaketa* EJ05, *etxe eroste* EJ81...

-o → **-a**: *arto* → *arta-* izan da aurkitu dugun aldaketa bakarra

arta jorra HE19, HE53 (baina honen ondoan artho-jorran HE60), arta-zuriketa HE18 (eta arto zuriketa HE25), arta-zuritzen HE18 (eta arto zuritze HE29), arta-jalkitze HE18, arta-kordaketa HE18

d. **-tz + -g/-d** →**-z + -k/-t**, hau da, txistukari afrikatua frikari bihurtzen da eta ondoko herskaria ahoskabetzen du: *ikazkintza* eta *gaizkintza* HE21, HE40

e. Bi silabako osagaietan **-i** bokala erori ondoren azken posizioan geratzen den herskaria neutralizatu egiten da **-t** izanik leku horretan agertu ohi den herskaria: *artzantza*.

f. Bokal kontrakzioak ere gerta daitezke: *ot-epeite* HE56, goiko *giz eralle* HE08, HE28, *lubagi* HE21 (ikus egile-elkarte sintetikoetan osagaien arteko hots-aldaketak aztertzean honetaz dioguna).

II.2.2.3. Idazkera

Berriro ere joera nagusiak bilduaz:

— Errokariak sailean erabateko joera aurkitu dugu bi osagaiak loturik idazteko. Inoiz behin marra ere agertzen da, batez ere, A-x-gintza egiturakoetan.

— Ekintza-elkarte soiletan nahasketa handiagoa nabari da: zertxobait ugariagoak dira marradun adibideak elkarturik eta banandurik idatzitakoak baino; aldea ez da, baina, handia.

— Ekintza-elkarte osatuetan, azkenik:

- A-x-*t(z)e* erakoetan bi osagaiak banandurik idazteko joera (ehuneko berrogeita-marretik gora) eta marra erabiltzekoa (ehuneko berrogei inguru) dira nagusiak. Bi osagaiak loturik oso gutxitan aurkitu ditugu.
- A-x-*keta* elkarteak ere marraz (zertxobait gehiagotan) edo banandurik idazten dira; loturik idatzitako adibiderik ez dugu aurkitu. Beste horrenbeste esan dezakegu A-x-*era*, A-x-*kuntza*, A-x-*kunde* eta A-x-*dura* modukoez.
- A-x-*pen* eta A-x-*tza* elkarteetan, aldiz, bosna adibide baino ez dugu, honela banaturik:
  - A-x-*pen*: hirutan osagaiak banandurik daude; batean elkarturik eta beste batean marraz loturik.
  - A-x-*tza*: bi marraz, bi banandurik eta bat loturik.

Gutxitxo dira, dena den, inolako ondoriorik atera ahal izateko.

II.2.3. Jardun-Elkarte sintetikoak

II.2.3.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Kategoria gramatikala da elkarte honi batasuna ematen diona, aditzondo edo adberbio kategoriako elkarteak dira eta sail honetan bildu ditugunak.

II.2.3.1.1. Soilak

Egile eta ekintza-elkarte sintetikoetan egindakoari jarraiki, bigarren osagaiak aditzondo balioa inolako atzizkiren beharrik gabe lortzen duelako eman diegu 'jardun-elkarte sintetiko soilak' izena. Bi mota desberdin bildu ditugu hauen artean:

a. A-*bila*

Ondoan *ibili* aditza eraman ohi duen *bila* dute bigarren osagai mota honetako egiturek, lehen osagaiak, izenak, 'zeren' bila adierazten duelarik:

> abaro-bila, anparo-billa, ardi-billa, ardo billa, argi billa, argitasun bilha, asto billa, ataka-billa, atun-bila, baimen billa, pake billa, pekatu-billa, bide bila, egi-billa, haragi bila, ari billa, inozente billa, jan-billa, lora billa, ogi-billa, operaziyo billa, pausu bilha, sagu bila, segurantza bila, sosegu billa, sustrai bila, ur bila

Berrelkarketatzat har daitezkeen ondoko adibideotan, lehen osagaia izenetik goragoko kategoria ere izan daitekeela ikusten dugu, izenlagunaz eta izenaz osatutako multzoa, esaterako:

> argibide billa, argigune billa, barrusakon billa, Baztango gai-billa, gure diru ta iskillo billa, hilezkortasun bila, "Larreko" osagille ta euskal idazlearen barri-billa, senargai bila

> «Itsaso delako norbaitekin dabiltza beti zirika, atun-bila» HE27,310
> «ta ba dira segurantza bila ibiliaz horietan finkatzen direnak» EI94,77
> «Baztango gai-billa urte askotan ibilia» HE31,78
> «30 indiyotar bazeuden, batzuek gu gorde nayez, besteak gure diru ta iskillo billa» EJ81,47

b. A-*eske*

Berez izena da *eske*, baina 'zerbaiten eske ibili', 'zerbaiten eske etorri' etabarretan predikatu-osagarri balioa hartzen du, aditzondoetatik oso gertu dagoena[32]. Horregatik, mugakizunaren funtzioaren arauera bi kategoria bereizi ditugu: *ogi-eskea egin du* bezalako perpaus batean *eske* izena da eta elkarte osoa *Eguzki-lore* elkartea. *Ardo eske etorri zaigu* diogunean, aldiz, Jardun-elkarte sintetikotzat hartu dugu *ardo eske*.

> ardo eske, argitasun eske, axari-eske, bai-eske, barka eske, bataio eske, bertso-eske, bizitza eska, erabaki eske, euri eske, gupida eske, jaramon-eske, caridade-esque, leialtasun eske, monopolio eske, ogi-eske, olio eske, osasun eske, pillura eske, salbazio eske, seme-esque, ur-eske, lan-sari eske

> «bai-eske natorkizu inola al baleite» HE18,120
> «neronen beste denbora bat agiri baizat, bertan, leialtasun eske bezela» EJ05,195
> «inudea lan-sari eske eta etxe-jabea errenta-zai» HE28,58

---

[32] Ikus Euskaltzaindia 1985: *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak/I*, 255. or.

c. A-x-*zain*

A-eske elkarteetan ikusi dugun bikoiztasun bera dugu hemen ere: *artzain* izena batetik, *artzain ibili/egon/joan...* bestetik. Bigarren balio hau da hemen jaso duguna, lehen osagai izenak 'zeren' zain adierazten duelarik:

aberezain, ardi zai, bei-zai, basurde-zain, errenta-zai, ganadu-zai, aur-zai, ontzi zai...

«ango pampetan 35 urte, ganadu-zai, egin ondoren» HE50,9
«azkenik, basurde-zain, artotan estali» HE18,47
«beltz batalloi bat, ontzi zai» HE23,116

Bada ordea *zain egon* esapidean oinarritzen den erabilera berezi bat, 'zeren' zain egon adierazten duen atala perpaus osoa izan bait daiteke:

eguna zabaldu-zai, burura etorri zai, David irten-zai

«mutil kaiku oiei burura etorri-zai egon bear guk» HE57,132

d. A-*pasa*

Elkarte osoak 'nola' adieraziarren, *pasa* aditzoina da eta ez da aditzondo balioan erabiltzen; izena ezkerretara duela elkarte sintetikoa osatzen duenean bakarrik hartzen du halako balioa. Egia esan gutxi dira horrela sortutakoak, adibidetegian jasoa dugun *denbora pasa* eta hitzetik hortzera erabiltzen ditugun *egun pasa*, *gau pasa* (izen bezala ere erabiltzen ditugunak) eta agian besteren bat.

«denbora pasa kantuan asiko dala» HE19,95

II.2.3.1.2. Osatuak

Jardun-elkartearen ezaugarri atzizki jakinen bat duten hitz elkartuak dira hurrengoak.

a. A-x-*ka*

Ekintza edo egile elkarte sintetikoetan gertatzen den forma eta esanahiaren arteko ezadostasuna topatzen dugu hemen ere: *aho + zabalka* egitura formalari 'ahoa zabaldu ekintza eginaz' adiera dagokio. Lehen osagaia izena da, objektu funtzioa biltzen duena:

ahozabalka, ate-joka, arpegi emanka, begizabalka, beatz-topaka, beso gainka, beso-urtika, errosario esaka, esker emanka, esku zartaka, gaitz-esaka, itz-ernarika, itz-etenka, ihurtzuri-eskainka, isats-eraginka, isil-ostuka, mamu atzemanka, mokil-urtika, mutur joka, ostatu-galdezka

«besoak tirahala luzatuz, ahozabalka hasi zen, pozez Otsoko» EJ53,31
«neska-mutillak ibilten dira gaubean isil-ostuka» EJ70,62
«eta horra nolako gizonei dioten gure izenean beren boza eman beso gainka, egun izigarri hautan» HE14,153

«lurrean belauniko jausirik eta bi besoak altxatuz, malkotan blai, itz-etenka, oiu egiten omen zioten giz-eredu eder aiek» EL70,94

Bi adibide aurkitu ditugu Jardun-elkarte soiletako A-*eske* gehi erredundante gertatzen den *-ka* aditzondo-atzizkia daramatenak:

arrai-exur eskeka EJ03, parkeskeka HE44

b. A-x-*ari*

Berez A-x-*ari* egile-elkarte sintetiko direnak, baina predikatu-osagarri funtzioan askoz maizago erabiltzen ditugunak:

«lagunak atsegin zuten ta Tabuyo kanta kantari ari zan» HE61,22
«neguko igande batean zeuden trabenan kontu kontari baserritar batzuek» HE22,83

II.2.3.2. Osagaien arteko hots-aldaketak

Parkeskeka HE44 elkarteko bokal kontrakzioa kenduz gero, **a + e → e**, ez dugu beste hots-aldaketarik aurkitu. Elkarte honetan bertan ere, hor ditugu, ordea, *barka eske* HE27, EJ50. Ba dirudi, beraz, jardun-elkarte sintetikoetan, bi osagaiak bere osotasunean gordetzen ditugula.

II.2.3.3. Idazkera

Bigarren osagaitzat *bila* eta *eske* dituzten jardun-elkarte sintetikoetan, bi osagaiak banandurik idazteko joera nabarmentzen da, nahiz marraz elkartuak ere ez diren hain urriak. Bi osagaiak loturik, nekez aurki daitezke. Jardun-elkarte osatuetan, aldiz, pitin bat ugariago dira marratxoz idatziak banandurik idatziak baino; eta bizpahiru adibide loturik.

II.2.4. Exosintetikoak

Izen hau eman diegu bi osagaietatik bat grekeratik edo latinetik hartua ("kulto" delakoa[33]) duten elkarte sintetikoei. Bi aurkitu ditugu halakoak, biak egile-elkarte liratekeenak. *Teleikusle* izena 'urruti' adierazten duen osagai kultoaz eta erabat gardena den *ikusle* eratorriaz osatua dago, A-x-*(tzai)le* sailekoa da, beraz. *Jainkofago* izenean, aldiz, bigarren osagaia da grekeratik hartua, elkartearen esanahia 'Jainkoa fagozitatzen/jaten duena' izanik; ondorioz, egile-elkarte sintetiko soiletatik ez dagoela oso urruti esango genuke.

«hoa Larraunera Jainkofagoak ezagutzera» HE39,70
«zer kantatuko diezue teleikusleei?» HE39,102

---

[33] Osagai "kulto"ak direla eta, ikus Guilbert L. 1975: *La créativité lexicale*, Paris, Larousse "Université", 224-248. or.; Adams V. 1973: *An Introduction to Modern English Word-formation*, London, Longmann, 128-134. or.

Hitz-elkarte sintetikoen azterketa amaitzeko, hain emankor eta bizia den elkarte modu honen balio praktikoaz bi hitz esan nahi genituzke, oso baliagarri bait zaigu ondoko hizkuntzetako 'izena + izenondo erlazionala'[34] egiturako elkarte sintetikoak itzultzeko. Izan ere, espainolez edo frantsesez askotan egilea edo ekintza adierazten duen izena doa lehen (gogoan izan behar dugu Villasantek azpimarratu bezala euskaraz 'mugatzailea + mugakizuna' egitura dugun bitartean hizkuntza erromantzeetan 'mugakizuna + mugatzailea' hurrenkera dutela) eta objektua bilduko lukeen izena, izenondo bihurturik azaltzen zaigu: *transporte de ciudad* esan ordez *transporte urbano* esan ohi da; *invención de estudiantes* baino askoz maizago entzungo dugu *invención estudiantil*, *responsable didáctico* egitura *responsable de didáctica*-ren ordez etab. Gure etengabeko itzultzen jardute horrek duen arriskuetako bat, betidanik geurea izan dugun *didaktika arduradun* alde batera utzi eta *arduradun didaktiko* bezalako mordoilokeriei atea irekitzea da. Horrelakoetan kontutan izan behar dugu ingelesaren eta alemanaren bidea, euskararenetik askoz hurbilago dagoena, *hiri--garraio* edo *ikasle-asmakizun* esateko, *city transportation* (bai *urban transportation* ere), *student invention* edo *Studenterfindung* bezalako elkarte sintetikoak eskaintzen dizkiguna.

---

[34] Izenondo erlazionalak direla eta, ikus bereziki Ensunza M. 1989: "Erdal adjektibo erreferentzialetarako euskal ordainak" *Euskera* XXXIV, 577-596. or.

XI. *JARLEKU* MODUKO HITZ ELKARTUAK

XI.1. EZAUGARRI MORFOLOGIKO ETA SEMANTIKOAK

Hitz elkartu hauek, osagaien kategoria gramatikalaren aldetik, 'aditzoina + izena' modukoak dira; zenbaitetan, batez ere mendebaldeko euskalkietan, partizipioa ere ageri zaigu mugatzaile gisa:

abialeku, abiapuntu, agerleku, agertoial, aitorleku, agertoki, amiltoki, amil-leku, aterrune, aztersaio, azterpuntu, ikuspuntu, bilgune, biltoki, biltorri/bildu-orri, bizigiro, bizigune, bizkor-belar, borragoma, edanontzi, egon giro, egongune, egonleku, ehomakina, elikatoki, eragin-indar, erakustoki, eraman-indar, erne-indar, erne leku, erosi--txartel, erre-burni, errebedar, esar leku, esertalde, esertoki, etzan-leku, etzun-toki, ezkon-bidaia, ezkon-otordu, ezkon-urte(ak), ezkondu hitza, ezkon-egun, ezkont lege, finkaleku, ezkonsari, gal-leku, garbileku, garbitoki, geldileku, geldiune, geltoki, gertaleku, gertirudi, gorde-leku, ariltoki, asi-garai, haz-ama, haz-pentsione, helburu, helduleku, igi-almen, il-toki, hil-xede, ibil-leku, ibil-egun, idazkola, idaz-makina, idazpuru, idaz-tankera, ihes-leku, ikas-ahalegin, ikasordu, ikastoki, ikus-muga, ipini--ordu, irabaz-lege, irakur-lan, irakurzati, irar-huts, irarkola, irart-oker, iratzar-dei, irten-muga, itxaron-gela, itxi-garai, jaiotegun, jaioterri, jaioteuskalki, jaiot-hizkuntza, idatz-hizkera...

«bizitza arruntean preminazkoen dituen irakurzatiak leitu» EI94,35
«Noemi Moab-en bizi izan zan, Israel-era itzuli gabe, semeac ezcon-urtietara igo arteraño» HE45,202
«tribunaletako paperek erakusten dute, Etxahun maiz ibiltzen zela jujetan, bere haurren ganik gero eta haz-pentsione joriagoak beharrez» HE43,13
«saltokian biltorri (bildu-orri) nabari bat yantzita agertuko nituke: bertan itz arro batzuk, erderaz» HE17,33
«bere bizi tankera eta nortasunari gagozkiola» HE28,55
«lau zango luzedun ehomakina ugarreztatu batek babesturik» HE39,52
«onenbeste-ainbeste eman-agiria sendotzen dutelarik» HE17,69
«idatz-hizkerak, berriz, ororentzat behar du izan» HE26,276
«irar-huts askoz Azpiazuk 1926ko Donestebeko Euskal Jaietan ezaguterazita» EJ00,203

'Aditzoina + izena' egiturako elkarteak menpetasunezko elkarteak dira, hau da *Eguzki-loreak* azken batean: bigarren osagaia, izena, da zertaz ari garen (*tankera* batez, *makina* klase batez, *agiri* batez, *huts* mota batez...) adierazten duena, eta elkarte osoari kategoria gramatikala ematen diona, aipatu berri ditugun adibide guztiak (eta 'aditzoina + izena' elkarteak oro har) izenak dira eta. *Eguzki-lore* izenaz bataiatu ditugun elkarteekin duten berezitasuna, lehen osagaiaren, mugatzailearen kategoria gramatikalean datza: *Eguzki-lore* elkarteetan, mugatzaile nominala, izena, dutenak bildu genituen; aztergai ditugun elkarteotan mugatzailea aditzoina (zenbait adibidetan partizipioa) da. Ez da harritzekoa, ondorioz, *Eguzki-lore* elkarteetako azpisail bat baino gehiago atzematea hemen ere, hala nola:

1. 'Aditzoina + *bide/gai/kide/aldi...*'

aberaspide, adibide, agerbide, aginpide, aharrabide, argibide, aribide, asmapide, aterabide, aurkibide, aurrerabide, azalpide, azterbide, baterabide, bilabide, egi(a)ztabide,

eginbide, entzunbide, erakuspide, eskubide, eskabide, esplikabide, galbide, hazibide, ibilbide, idazpide, ikasbide...

adigai, apaingai, bizigai, eginkai, elikagai, eragingai, erregai, esangai, ezkongai, hedagai, jardun-gai...

agerkide

agerraldi, argitaraldi, ateraldi, azterraldi, edanaldi, egonaldi, eihotaldi, ekinaldi, emanaldi, erakusaldi, eroraldi, eskegialdi, estualdi, etsi-aldi, etzanaldi, geldialdi, asi-aldi, higi aldi, ibiltaldi, ihes aldi, iharrosaldi...

2. 'Aditzoina + *alde* '

bil-aldean, etzinalde, sartalde, sortalde...

3. 'Aditzoina + *mota/modu/molde* '

elika-mota, bizimodu, erran-molde, idatz-molde, egin molde...

4. 'Aditzoina + *lan* '

gertu-lan, irakur-lan, ezkon-lan, itzul lan...

Definizioa bera argia izan arren, adibideak aztertzen hasi orduko, zenbait zalantza sortzen da eta askotan ez daki batek halako hitz elkartu sail honetakoa den ala ez. Eskuartean izan dugun adibidetegiaren azterketak honako zalantza-modu hauek sortu dizkigu:

1. Batzuetan ez da erabat argia izaten lehen osagaia aditzoina den ala beste kategoria bateko elementu bat den, ikuspegi formal hutsetik, —edukin semantikoa aintzakotzat hartu gabe—, behintzat. Honela:

Aberaspide, argibide, atsedentoki, bazkalordu, bazkaltoki, bizkor-belar, dantzaleku, edatetxe, egotaldi, egotoki, erantzunbide, erasoaldi, esataldi, estualdi, ikastaro, geldialdi, hariltoki, ihesaldi, ikastetxe, ikastola, ilunaldi, izudamu, jolastoki, kantaldi, kezkabide, konkistagai, oharpide, pozbide...

Kasu hauetan aditzoina den ala izena (edo izenondoa) den ezkerreko osagaia ez da erabat argia, ikuspegi formal hutsetik:

aberats ala aberas(tu), argi ala argi(tu), atseden (izena) ala atseden (aditza), bazkal-(bazkari izenak hitz-elkarketarako hartzen duen era) ala bazkal(du), bizkor ala bizkor(tu), dantza ala dantza(tu), edate ala edan, egote ala egon, erantzun (izena) ala erantzun (aditza), eraso (izena) ala eraso (aditza), esate ala esan, estu ala estu(tu), ikaste ala ikas(i), ilun ala ilun(du), izu ala izu(tu), jolas ala jolas(tu), kanta ala kanta(tu), kezka ala kezka(tu), konkista ala konkista(tu), ohar ala ohar(tu), poz ala poz(tu)

dagoen kasu horietako bakoitzean, begiratu batera behintzat, ez dago erabakitzerik.

Aipaturiko adibideotan sortzen den zalantza era honetakoa izan ohi da:

2. Izena (edo izenondoa) eta aditzoina berdin-berdinak direnekoa: *argi, atseden, dantza, erantzun, eraso*, etab.

3. Hitz elkartuaren bi osagaien lotgunean azaltzen d(ir)en *-t(e)* fonema(k) aditz-izenari dagokiona(k) ote d(ir)en pentsa litekeenean: *edatetxe, egotaldi, egotoki, esataldi, ikastako, ikastetxe, ikastola...*

   Hauxe da hain zuzen Mitxelenak (1976:249)[1]

   > «Hemos señalado en este mismo capítulo (.10) que muy a menudo *-t* es el resultado del ensordecimiento de una sonora al quedar en final del primer miembro: *bet-* de *begi* y *behi, it-* de *idi*, etc. Esto cuando es un nombre. Si tiene *carácter* verbal, puede presentar la forma del radical nudo, pero puede ir también provisto del suf. *-te* que forma sustantivos verbales»

   proposatu zuen interpretazioa. Mitxelenak lan horretan esaten zuen bezala, ez da beti erraza izaten, ordea, hitz-elkartearen bi atalen banaketa non egin behar den asmatzea.

4. Mitxelenaren azalpenak ez dirudi, ordea, beste kasu hauetan balio dezakeenik: *agertaldi, agertaro, agertoial, agertune* hitzetan ageri den *t* fonemaz, adibidez, zer esan? Izan daiteke *agertu* forma burutuarena? Hori ez litzateke harritzekoa, izena balitz, izen-elkartearen lehen elementuak *-u* bukaeran duenean hau galtzea konposatu zaharretan usu gertatu izan bait da, horrela: *buru*-k *bur-*, *larru*-k *lar* eman izan dute, baina aditzaren forma burutuak batzuetan duen bukaerako *-u* hori galtzea ez da ohizkoa. Gainera, kasu honetan garbi dago *-tu* partizipio bukaera, eratorpen atzizkia dela, *ageri* → *agertu* bikoteak erakusten duenez.

   Bestalde, aipatzen ari garen adibide hauetan (*agertaldi, agertaro,...*) *-t-* hori ezin da izan aditz-izenarena, aditz honen aditz-izenaren formetatik (*agertze, agerketa, agertute*) nekez gera bait daiteke *agert-* forma hitz-elkarketarako.

   Azken posibilitate bat epentesiarena izango litzateke. *t* hori epentetikoa izatekotan (eta halakoa dela dirudi) ez litzateke artikulazioa erosotzeagatik sartutakoa izango (*agerraldi, agerrune...* esateko ez dago inolako artikulazio zailtasunik), *-de, -di, -du, -gi, -gu* bukaerak dituzten hitz zahar batzuetan (*abade, idi, berandu, begi, sagu*, e.b.) hitz elkartuak eratzerakoan ikusten den fonema honen agerpenaren analogiaz jokatuz edo erantsia baizik.

5. Zenbait kasutan hitz-elkartearen lehen elementua aditzoina den ala izenak hitz-elkarketarako hartzen duen era berezia denez da garbi nabari: *bazkalordu, afalordu* hitz elkartuetan *bazkal-* eta *afal-* berdin izan daitezke *bazkari* eta *afari* izenen forma berezituak ala *bazkaldu* eta *afaldu* aditzen oinak.

Batzuetan ikuspegi formal hutsak argitzen ez duena semantikak argitzen du. Honela *hiltoki* (= kanposantu)(1) eta *hiltoki* (= mataderia)(2) desberdin sentitzen dituela hiztunak esan liteke, *hil-* osagaiak duen kategoria gramatikalaren aldetik.

---

[1] Michelena L. 1976: *Fonética Histórica Vasca*, Seminario Julio de Urquijo, San Sebastián.

hiltoki (1) hil(dako)en tokia

da eta

hiltoki (2) animaliak hiltzen dituzten tokia da.

Bi osagaien arteko erlazio semantikoari dagokionez, 'xedea', 'zertakoa' adierazten du mugatzaileak adibide gehienetan, izen mugakizuna 'zertako' den alegia. Mugatzailea aditza denez, bestalde, xede hori beti 'ekintza-xedea' izango da, zerbait egiteko izan ohi da izenak adierazten duena. Hala nola:

biltorri = (zerbait) biltzeko orria
agerleku = (zerbait edo norbait) agertzeko lekua
etzan-leku = etzateko lekua
itxaron-gela = itxaroteko gela, etab.

Dena den, ez da 'xedea' elkarte hauetako bi osagaien artean soma daitekeen erlazio-mota bakarra. Hor ditugu, esaterako, *ezkonsari* 'ezkontzean ematen den sari' bezala uler daitekeena, *jaiotegun* 'norbait jaio den eguna', *itzul lan* 'itzultzearekin zerikusia duen lana', *ezkon-bidaia* 'ezkontzean egiten den bidaia', etab.

Inguruko hizkuntzetan ere baditugu 'aditzoina + izena' elkarteak. Ingelesez eta alemanez[2], esaterako:

grindstone, search-light, throwstick, blow-pipe, wash-house, drag-hook, spy-hole, treadmill, drawplate...
Schreibtisch, Zeig(e)finger, Lesebuch, Bindestrich, Backhaus, Lachtaube...

Hizkuntza erromanikoetan ere badituzte 'izena + preposizio + aditza' erako elkarteak:

macchina da cucire, machine à laver, navaja de afeitar, piedra de afilar, máquina de coser, salle à manger, sala de estar[3]

Inguruko hizkuntzetako elkarte hauetan ere 'xedea' da ohizko erlazio semantikoa.

---

[2] Ikus Marchand H. 1960: *The Categories and Types of Present-day English Word-formation*, Wiesbaden, 27 e.h. Paul H, 1920: *Deutsche Grammatik*, Band V. Teil IV: Wortbildungslehre, 21-22 or.

[3] Honen ondoan *sala de lectura* esaten da espainieraz, ez **sala de leer*. Hau da, euskaraz 'aditzoina + izena' erabiltzen den askotan, espainieraz 'izena + preposizioa + izenkia (aditzetik eratorritako izena)' ageri da. Hor ditugu, urrutirago gabe, gure adibidetegiko *itzul lan* eta *trabajo de traducción*, eta badirudi euskaraz azken urteotan, espainieraren eraginez seguruenik, 'izenkia + izena' egiturak ugaltzen ari zaizkigula; areago orain arteko *jaiotegun* edo *jaioterri* baztertu eta *jaiotze-data, jaiotze-leku* bezalakoak ikustea ez da zailegia. Hor dugu urrunago gabe adibidetegian *Komunikatze-bideak* EI94,63, gaur egun askoz erabiliagoa den *komunikabide*-ren ordez.

XI.2. ELKARTE HAUEN EMANKORTASUNA

'Aditzoina + izena' elkarte-mota oso ugaria da, adibidetegiko milatik gorako adibide-kopuruak erakusten duenez. Kronologiaren haritik, mende honetan bikoiztu egin dela esan genezake hitz elkartu hauen erabilera (baina beste hainbat elkarte--motarekin ere ohar bera egingo genuke, hitz-elkarketa bera bait da mende honetan erruz ugaldu dena). Gainera, kontzeptu berriak izendatzeko erabili da, hitzak eratzeko prozedurak berak ere bizirik dirauela erakutsiz:

> borragoma, deklinabide, ehomakina, erosi-txartel, ezkon-bidaia, geltoki, haz-pentsione, idazmakina, ikasliburu, ikastola, informabide, irar-huts, irarkola, itxarongela...

Eguzki-lore motako hitz elkartuen kasuan bezalaxe, euskara batua erabiltzen duten autoreen lanetan agertzen da *jarleku* motako hitz elkartuen ugaritasunik handiena.

Jakina, garaiak eta euskalkiak baino eragin handiagoa dute askotan autorearen zaletasunak edo hizkuntz erregistroak. Lizardi batek, esaterako, joera handia zuen tankera honetako hitz elkartuak erabiltzeko

XI.3. BERRELKARKETA

'Aditzoina + izena' elkartea izan daiteke aldi berean menpetasunezko elkarte baten (hau da *Eguzki-lore* motako izen elkartu baten) lehen edo bigarren osagai:

> banakola-leio zulo HE21, egur-errauts EF92, Europa-sartalde HE30, euskal esaldi HE27, euskal-itz-jostaldi EJ81, ezkongai gazte pilo HE31, iarrtoki-aurrera EJ70, isilgune-ostean HE18, itz-eratorpide EJ06, jesarleku txiki pillo HE31, jostorratzontzi HE24, kristau-ikasbide HE17, sorgin-biltoki HE24

Izan daiteke 'Dvandva' elkarteko osagaietako bat:

> jostorratz-ariak EJ03, sortalde-sartaldeak HE27

Azkenik, hor dugu adibidetegian *ikas-ahalegin* EJ00 bi eratara uler daitekeena:

1. *ikas-ahal* ('aditzoina + izena') + *egin*, itxuraz 'Aditz-elkarte'etako egitura genukeena, nahiz berauek aztertzean ere esan dugun *ahalegin* berezia dela izena delako, eta ez aditza.
2. *ikas* + *ahalegin* eta orduan aditzoinaren eskuinean doan izena da aldi berean elkartea.

> «"Alfaqui, Ponlebi, Sofi, Zaquizami" eta orduko beste poetakeriak ikas-ahaleginetan liluratuta?» EJ00,184
> «eta gañera Azkoitiko euskal-itz-jostaldiyetan saria izan du» EJ81,5
> «eta ba daroat banakola-leio zuloetara» HE21,55

XI.4. OSAGAIEN ARTEKO HOTS-ALDAKETAK

Hitz elkartuen osagaiak banantzean datza aztergai honek duen zailtasunik handiena. Osagaien kategoria gramatikala aztertzerakoan azaldu ditugun arazoak agertuko zaizkigu hemen ere. Hitz-junturako hots-aldaketak aztertzeko, lehenbizi hitz elkartua nola eratuta dagoen, abioko atalak zein izan zitezkeen asmatu behar da. Hitz elkartu askok eta askok interpretazio bat baino gehiago onartzen duenez, hitz-junturako hots--aldaketei buruz aterako diren ondorioak ere arrunt desberdinak izan litezke onartzen den interpretazioaren arabera. Gauzak gehiegi ez konplikatzeagatik interpretazio bakarra hartu dugu kontutan kasu bakoitzean.

Hots-aldaketok honako sail hauetan bil daitezke:

XI.4.1. Bi bokal berdinen topaketak eragindako kontrakzioak

-a + a- = a

argitaraldi, ateraldi (HE22,10; HE27,367; HE32,75; HE59,12; HE58,68; HE58,85; HE44,32; EJ04,75; EJ60,26; EC16,13; EC16,124; EJ71,27; EJ71,39; EJ66,9; EJ00,183; HE61,13; EJ04,35; HE17,19; HE57,101; HE27,301; EJ50,77), begiraldi (HE07,122; HE07,129; EC48,156; HE07,323; HE07,260), begiztaldi HE58,86, ereinaldi HE40,139, geraldi HE34,50, gertaldi (HE54,169; EC61,127; EJ59,34; HE40,85; EJ89,61), jorraldi HE28,52, jostaldi EJ81,5, kantaldi HE56,11, konfesaldi (HE07,333; HE07,331), kontaldi HE21,97, mintzaldi (HE58,55; EJ20,15; HE58,69; HE52,4; HE56,10; HE58,72; HE58.62; HE58,62), nekaldi EJ76,126, pasarte EC07,47; EC07,47, saltarri HE24,61, sendaldi HE23,95, tentaldi EJ52,22; ED46,162, tiraldi HE22,43, zafraldi EJ04,50, zedarri HE59,53, zirikaldi HE27,337; HE25,78.

-e + e- = e

edatetxe HE21,28, ikastetxe (HE50,79; EJ81,39; EL70,257; EJ68,16; EL70,207; HE46,9; HE16,26; HE30,227, HE23,11; HE28,76), jaioterri (HE31,101; EJ49,136; EJ60,25; EJ64,34; EL70,160; EJ69,23; EL70,133; HE27,373; HE16,9; HE33,21; HE28,61; HE31,13), jaiotetxe (HE25,12; EL70,153; EJ60,33; EL70,186; EJ67,53; EL70,185; EJ66,9; HE31,86; HE25,51; HE19,114), jaioteuskalki HE26,292, jatetxe (HE44,23; HE44,11; EJ64,27; HE17,43), jaztetxe HE17,11, sortegun HE27,302, sorterri (HE33,59; EJ77,83; EL70,153; EJ51,42; HE59,83; EJ51,43; HE58,81; HE56,8; HE27,302; HE56,19; HE58,82; HE27,335; HE52,11; HE56,11; HE56,11; HE28,84; HE04,79; HE89,18), sorterro HE40,185, sortetxe (HE18,112; EJ68,18; EJ68,19; EL70,61)

Kontrakzio hau gertatu dela uste izateko mugatzailea aditz-izena dela suposatu behar da noski.

XI.4.2. Mugatzailearen bukaerako bokalaren galera, bokal desberdinen topaketaren ondorioz

-u + o- → -o-

agertoihal E15,27, biltorri HE17,33. Ikus autoreak "biltorri (bildu-orri)" idatzi duela.

-e + a- → -a-

egitarau EC07,50, egotaldi EC61,51; EJ70,77, eihotaldi HE18,46, errauts (HE20,132; EJ80,155; EF92,27; EF92,26; EJ72,60; HE59,43; HE59,51; HE12,16), esataldi, ibiltaldi EJ81,54; EJ81,39, ikastaldi (EI94,55; HE24,6; EI95,55), ikastaro (HE17,75; EL70,145; EL70,60), ikustaldi (HE31,18; EJ05,180; EJ64,113; HE23,35; HE31,44), sortzaro HE30,217

Beste batzuetan ez dago kontrakziorik:

barealdi, EJ70,134; galdealdi EB20,26

-a + i- → -i-

gertirudi EJ24,22, jostirudi EJ07,3

Beste batzuetan ez dago kontrakziorik: *senda-indar* EJ48,19

-e + o- → -o-

ikastola (EI94,33; HE50,41; HE21,46), jatontzi EJ64,43, jatordu (HE57,120; HE57,118; HE31,23; HE16,22; HE25,84), jostorratz (HE24,58; HE57,104; EJ03,58; EJ60,101)

-e + i- → -i-

jaiotizkuntza EJ00,184

-u + i- → -i-

neurtitz HE33,39; EJ77,12; HE30,229; HE17,30; HE24,118; HE27,389

-u + a- → -a-

sartalde (zHE30,216; EJ69,79; EF92,30; HE50,20; HE30,204; HE50,65; HE28,345; HE12,11; HE50,20; HE30,212; HE57,10), sortaldi EJ04,39

Beste batzuetan ez dago kontrakziorik: puztu-aldi HE28,90, aspertualdi HE53,20, estualdi HE2 ,107, hustu-antzean HE17,42

-u + e- → -e-

sortegun HE27,302, sorterri HE33,59; EJ77,83; EL70,153; EJ51,42; HE59,83; EJ51,43; HE58,81; HE56,8, sortetxe

XI.4.3. Haplologiak

edontzi (edan + ontzi) (HE08,87; EJ70,90), egotoki (egon + toki) HE20,164, esaldi (esan + aldi) (HE27,356; HE27,307; HE17,12), geltoki (geldi + toki) HE21,168

XI.4.4. Kontrakziorik eza

Aipagarria da zenbait bokal-topaketak ez duela inoiz kontrakziorik ageri adibidetegian behintzat, hala nola:

i + a

berrialdi EJ66,147, eseri-alki HE22,41, eskegi-aldi HE39,78, etsialdi HE28,57, geldialdi (HE44,14; EJ66,128; EJ60,115; EJ60,47), hasialdi HE29,53, hausiabar HE16,114, hautsiabartza HE40,214, higi-ahalmen HE17,11, higialdi HE32,48, ibillialdi (HE50,15; HE50,67), igurtzialdi HE18,56, jantzialdi EJ60,189, jarrialdi (EJ67,177; EJ67,101), jaulkialdi HE17,14, jetxialdi HE70,189

o + a

erasoaldi EJ71,34, igaroaldi EF52,52, jasoaldi HE26,292, joaldi EJ49,168; EJ49,147

i + u

geldiune HE35,75; EB20,26; EB20,12; HE31,71; EI94,24

a + e

mintzaera HE38,159, pentsaera HE27,386, predikaera EI94,44, sendaetxe HE55,40; EL70,122

a + o

pentsaordu EL70,159

i + o

ipini-ordu EJ07,2

XI.4.5. Kontsonante-topaketek eragindako hots-aldaketak

Topaketa gehienetan ez da aldaketarik. Zenbait topaketak batzuetan aldaketa eragiten du eta beste askotan ez. Hona hemen kasuz kasu topaketa-mota desberdinetan gertatzen diren aldaketak:

XI.4.5.1. kontsonante ozen (sonante) + herskari topaketak

r + b → r + p

Egia esan ezingo genuke aurreko kontsonante dardarkariak eragindako hots--aldaketa bezala formulatu. Izan ere, dardarkariak ez du inoiz ondoko kontsonantea ahoskabetzen. *bide/pide* alternantzia ikusi beharko genuke, beraz, hemen, ingurune fonetikoaren arauera esplika ezin daitekeena.

harpide HE17,70, oharpide HE40,24; HE40,215; HE40,171; HE40,143, ulerpide EJ56,53, sarpide HE15,23; EL70,65; EL70,133; HE15,8

Aldaketarik gabeko adibideak

agerbide HE17,62; HE38,160; HE38,171, azterbide EB20,45; EB20,37, bizkorbelar HE18,79, erorbide HE17,13; HE30,234; EJ71,40, igerbide HE40,142, okerbide EI94,81; EB20,36; EI94,33; HE17,50; HE17,52, sarbide HE17,21; HE17,34, sorbide EI94,45, sorburu EJ80,54; EB20,19; EB20,14, ulerbide EB20,28

n + b → n + p

aginpide (HE24,138, EJ69,67; EJ20,26), eginpide (HE18,109; EI99,157)

n + b → ø p

egipide EJ07,1, erantzupide EI94,62, esapide EJ56,24

Dardarkari gehi herskari multzoan esana errepikatu beharko dugu hemen ere, sudurkariak ezer egitekotan herskari ahostun bihurtzen bait du, hau da **p → b** aldaketa eragingo luke, ez alderantzizkoa.

Aldaketarik gabeko adibideak dira gehienak espero zitekeen bezala:

eginbehar (HE27,304; HE35,72; HE36,12; EI94,50; EI94,47; HE31,55; EI94,50; HE29,120), eginbide (EJ58,32; HE07,341; HE07,237; HE07,345; EF92,12; HE07,237; HE12,21; HE14,157; HE17,25; HE17,47; HE27,368; HE59,58; HE59,61; EJ71,10; EJ71,14; HE07,277; HE27,339; HE26,264; HE33,21; HE59,8; HE07,32; HE07,283; HE07,73; HE07,86; HE07,18; HE07,62; HE07,89; HE06,118; HEAX,1; HEAX29, HEAX35; HE59,75; HE06,118; HE06,85; HE06,83; HE06,82; HE06,61; HE31,73; HE07,98; EJ80,61; EJ80,59; EC48,173; EC48,304; EC16,13; EC16,117; HE60,169; HE54,164; HE06,58; HE06,47; EJ72,58; HE07,280; HE07,351; HE07,349; HE07,351; HE07,46; EJ54,741; HE59,15; HE58,77; HE59,14), entzunbide (HE07,244; HE07,238; HE07,245), erantzunbide EJ60,59, ezkonbidaia HE35,32, ezkonbide HE13,117, irtenbide (EJ51,31; HE50,53; EJ52,33; EJ52,13; EB20,44; EB20,49; EJ51,43; EJ52,29), jakinbide (HE17,50; EJ49,108; EJ07,1), konponbide HE27,377, zuzenbide (HE17,33; HE17,55; EI94,51)

l + b → l + p

azalpide HE34,52

Aldaketarik gabeko adibideak :

bil-behar HE17,36, galbide (HE23,138; HE40,136; EC61,52; EC61,52; EC61,38; HE13,144; EF92,94; HE17,50; HE27,324), helbide HE58,61, helburu (HE58,61; EJ52,52; EJ52,8; EF92,7; EL70,233), hil-bezpera EJ00,196, ibilbide (HE13,29; HE40,37; 3J52,12)

-n → ø

Adibideren baten lehen osagaiko azken sudurkaria galdu egin da (goiko *erantzupide*, etab.etan ere beste horrenbeste gertatu da)

jatoki HE45,198

XI.4.5.2. Kontsonante ozena + txistukaria

Ez da horrelakoetan txistukaria afrikatu bihurtzen, hau da, **n + z → n + "tz"** bezalako aldaketarik ez da gertatzen. Salbuespen bakarra *galtzori* EJ51,16 da. Badirudi, morfemen arteko mugak, hitz elkartuko bi osagaien artekoak alegia, eragozten duela bestela ohizkoa den aldaketa.

XI.4.5.3. Kontsonante ozena + k. ozena topaketak

Bi kontsonante ozen elkartzen direnean ez da adibidetegian aldaketarik ageri, kasu bakar batean izan ezik:

saneurri HE21,96; HE33,14; EC61,168

XI.4.5.4. txistukaria + herskaria

s + b → s + p

ihespide HE27,363, ikaspide HE39,87; EJ69,90

Aldaketarik gabeko adibideak :

abesbatza EL70,166; EL70,232, ikasbide (HE55,22; EJ68,17; EJ67,408; EL70,183; HE26,264; HE17,10; HE31,53; HE19,19; HE25,24; HE17,60; HE17,51; HE25,14; HE28,90; HE50,38)

Herskari belarea, aldiz, ez du txistukariak ahoskabetzen gure adibidetegiko *Jarleku* elkarteetan, **sg** multzoa bere hortan azaltzen da.

z + b → z + p

irabazpide (HE17,67; EB20,27; EB20,41; HE40,76)

Aldaketarik gabeko adibideak :

irabazbide (EI31,353; HE13,138; HE13,117), oldozbehar HE17,23, pozbide (EL70,153; EL70,182)

txistukari afrikatua + herskaria → txistukari frikaria + herskaria

erakustoki EJ56,115, idazgai HE30,229, idaztankera (HE19,16; EJ64,31; HE27,340; HE33,63...), onesdamu HE08,208, sinesgai EJ80,10

Txistukari afrikatua, dena den, beste kontsonante batzuren aurrean ere frikari bihurtzen da:

idazlan, idazmakina, idazmolde...

txistukari afrikatua + herskari ahostuna → txistukari frikaria + herskari ahoskabea

aberaspide HE17,14, erakuspide HE28,69; HE58,64, idazpuru HE26,267

Herskari ahostuna gordeaz:

sinesbide HE20,158, idazbide HE17, 47

Oro har esan daiteke hots-aldaketaren bat eragin duten kontsonante topaketetatik % 55ek bigarren kontsonantea *b* duela. Kasu hauek aztertuz gero, berriz, egiazta daiteke % 92tan hitz elkartuaren bigarren elementua *bide* dela.

Honek ez du esan nahi, ordea, bigarren elementua *bide* izanik hots-aldaketa erakusten duten agerpenen ondoan, osagai berberak dituzten baina hots-aldaketarik ez duten adibideak aurkitzen ez direnik. Bigarren elementua *bide* izanik hots-aldaketa duten agerpenak eta ez dutenak honako hauek dira:

eginbide (66), eginpide (3), egipide (1), , erantzunbide (1), erantzupide (1), ikasbide (14), ikaspide (2), irabazbide (3), irabazpide (5), sarbide (2), sarpide(4), ulerbide (1), ulerpide(1)

Azkue-k *Morfologia*-n dioena berrestera garamatzate datu hauek: «[Bide] En ciertas zonas, limitándose a algunos vocablos, se ha modificado en *-pide* sin influencia fonética aparente» (12. orr.)

Hots-aldaketaren bat eragin duten kontsonante-topaketetatik % 45ek lehen kontsonantea afrikatua du. Hauen arteko banaketa hauxe da: bukaerako kontsonantea % 76tan "tz" da eta % 24etan "ts". Gainera, lehen kontsonantea afrikatua den kasuan % 97tan hots-aldaketa gertatzen da afrikatua igurzkaritzen, frikaritzen delarik, besteak beste.

XI. 5. IDAZKERA

Adibidetegian aurki daitezkeen idazkera desberdinak honako hauek dira:

1. Bi osagaiak elkarturik: %74ean ageri da idazkera hau, adibideak konta ezin ahala eman daitezkeelarik:

abesbatza, adigai, agerbide, agerleku, arguibide, aterabide, azterpuntu, aztersaio, bilabide, vicilagun, bizitoki, borragoma, biltoqui, egonaldi, ehomakina, emanaldi, eracutsaldi, errebedar, estalgune, esertalde, ezartxotx, ezkonsari, iltoki, gordeleku, garbitoqui, izkiralege, janlecu, irarraldi, jarleku, sorleku, zorrotzarri, sarraldi, oroitarri, igarobide, planteamolde, salbabide, salneurri, saltoki....

autsiabartza, hazibide, azigai, helduleku, hezibide, ustuantxean, puztualdi (mugatzailetzat partizipioa dutenak)

Osagaien artean hots-aldaketaren bat gertatu izanik:

aberaspide, asmapide, banakola, bizipide, egotoqui, eiotaldi, erakuspide, errauts, biltorri, edatetxe, esataldi, arpide, eratorpide, idazkola, idazlan, igespide, ikastaldi, ikastetxe, jatoqui, itxurpide, jaiotegun, jaioterri, jaiotetxe, jorraldi, kontaldi, luzapide, sarpide, oroimin, sorterri, ulerpide, sortzaro...

2. Bi osagaiak marratxoz loturik: %22 inguru kasutan, hauetatik batzutan partizipioa delarik mugatzailea, eta ez aditzoina:

abia-leku, adi-bide, aguer-aldi, argitara-gai, atera-bide, bete-toki, bil-alde, bizi-poz, bizi-leku, egon-aldi, eho-makina, elika-gai, elika-toki, eman-agiri, eraman-indar, erdi--min, gertu-lan, gorde-leku, haz-pentsione, ikas-garai, ikas-ordu, ikas-etxe, ikus--muga, irabaz-lege, irakur-lan, irar-huts, ibil-egun, ibil-leku, jo-buru, itxaron-gela, irten-muga, jakin -iturri, oroit-harri, osa-lan, senda-indar, senda-etxe, sor-leku, sor--etchola, sor-herriño, sorrotz-harri, aspertu-aldi, erosi-txartel, asi-aldi, asi-garai, ibilli--aldi, idatzi-lan, jarri-aldi...

Hots-aldaketaren bat jasan duten elkarteak ere ageri zaizkigu inoiz marratxoz idatzirik:

ed-onci HE08, egin-pide EI99, ikast-aro EL70, ikast-etxe EL70, irart-oker HE27, itzurt-bide HE02, jaiot-etxe EL70, jaiot-hizkuntza EJ00, oroitz-arri HE17, sort-lur HE50, EJ00; sort-herri HE56, HE51, HE04, HE58, HE59

3. Bi osagaiak banandurik: ehuneko hiru-t'erdira ez dira iristen horrelakoak:

argui bide, bizi tankera, bici modu, egin molde, egin bide, erne lecu, eror leku, esan leku, etzan aldi, ezkon gai, gorde lecu, eda gai, iges aldi, ihes lekhu, erten aldi, itzul lan, jardun aldi, jar leku, pausa leku, salba bide, zirika aldi, esqueñi gai, ezkondu hitz, ezkontz lege, sor aldi...

IX. ATRIBUTU ETA KOORDINAZIOZKO ELKARTEAK

'Atributu eta Koordinaziozko Elkarteak' zeintzu diren erabakitzea zenbaitetan samurra gertatzen ez bada, hitzak berri samarrak direlako, edota menpetasunezko izen elkarteen eta aposizio arrunten arteko erdibidean daudelako, izan daiteke. Hala ere, oro har, lehen eta bigarren osagaien artean *den* lotura-aditza, aditz kopulatiboa, ezar daitekeenean *'Atributu Elkarte'* baten aurrean gaudela esango dugu. Beraz, sail honetan sartuko ditugu honako adibideok:

> afari-merienda, Ama Birjina[1], bertso-kanta HE31, irrifarre, kapitan pilotu HE27, nafar--euskaldun HE27, HE29, poema olerki HE31

Aipatu berri ditugun adibide guztiak ez dira, ordea, erabat modu berekoak. Izan ere, sail honi eman diogun izenak berak adierazten digu badirela bi azpisail bereizi beharrekoak:

1. Baditugu, alde batetik, osagaietako bat nagusitzen deneko elkarteak, besteak ia ia izenondo balioa hartzen duelarik. Horrelakoak ditugu, berehala ikusiko dugun bezala, esaterako

   > hegazkin-tramankulu HE21, Jainko haur HE16, neskatila zerbitzari HE20, harri zilindro HE29

   non *tramankulu* batez, *haur* batez, *neskatila*-z eta *harri*-az ari garen. Beste osagaiak (*hegazkin, Jainko, zerbitzari* edo *zilindro*-k), esanahiaren atal nagusia daramanari lagundu besterik ez dio egiten. Dena den osagai nagusia, zertaz ari garen adierazten duena, ez doa beti leku berean, batzuetan lehena bait da, bigarrena besteetan. Horregatik egin ditugu bi azpisail *'Atributu Elkarte'*en barnean.

2. Beste elkarte batzutan, berriz, bi osagaiek dute pisu bera esanahiari dagokionez. Horrelakoetan elkarteak adierazten duena hau da: bi osagaiek adierazten dutenez osatua dagoen 'zera' (pertsona, objektua...), bi osagaietatik maila berean duena, alegia. Azpisail honetan sar ditzakegu

   > afari-merienda, bertsolari-poeta EJ69, erretor bikario HE14, farre-algara HE44

   eta antzekoak.

Dena den, inguruko hizkuntzetan hitz-elkartuen sailkapenaz arduratu diren autoreek[2] aitortu duten bezala, eta beraien sailkapenetan ere hala atzeman daiteke bezala,

---

[1] Hemen ere izen ezagunak direnean ez dugu liburu-koderik emango.

[2] Ikus, besteak beste, Carr Ch. 1939: *Nominal Compounds in Germanic*, Oxford University Press, 328. or. e.h.; Granville-Hatcher A. 1951: *Modern English Word-Formation and Neo-latin*, Baltimore, 28 or. e.h., eta 1952: «Modern Appositional Compounds of Inanimate Reference» *American Speech* 27, 3-15 or.; Marchand H. 1960: *The Categories and Types of Present-day English Word-formation*, Wiesbaden, 23-25 or. eta 1965: «On the Analysis of Substantive Compounds and Suffixal Derivatives not Containing a Verbal Element» *Indogermanische Forschungen* 70, 117-145 or.; Lifetree-Majumdar M. 1974: «Contribution à l'analyse des modes de composition nominale en français écrit contemporain» *Cahiers de Lexicologie* XXIV I, 63-84 or.

'*Atributu Elkarteak*' alde batetik, eta '*Koordinaziozko Elkarteak*' bestetik, bereiztea askoz errazagoa da, gero adibide jakin bat sail bateko ala besteko den erabakitzea baino. Izan ere, bi azpisail hauen arteko muga nahikoa irristakorra da, eta askotan benetan zaila gerta daiteke esatea gauza baten bi alderdi ari garen izendatzen, ala alderdi nagusi bat, besteak osatzen duena. Adibide bat ematekotan *irrati-iratzargailu* zer da: *irratia* bigarren maila batean *iratzargailu* dena, ala aldi berean, maila berean, *irrati* eta *iratzargailu* dena? Zer esanik ez, zailtasun hauek areagotu egin daitezke '*Atributu Elkarte*'etan lehen osagaia ala bigarrena nagusitzen den erabaki nahi dugunean. Adibide gisa, dena den, hona inguruko hizkuntzetan 'Atributu eta Koordinaziozko elkarteetan' sailkatu dituzten hainbat izen elkartu:

> fighter plane, mother country, keystone, toothpick legs, gentleman farmer, queen mother, brother student, servant-girl, pianist-composer, comedy-melodrama...
>
> Prinzgemahl, Königinmutter, Prinz-regent...
>
> king-cardinal, directeur-gérant, sécretaire-comptable, jardin-musée, ballet-comédie, oisseau-mouche, villes-soeurs, peuple ami, jupe-culotte, médecin-chef, cité-dortoir...

Zailtasunak zailtasun eta zalantzak zalantza, hala ere, azpisailak zehazten saiatuko gara. Dena den, horretan hasi aurretik, ezkerreko izenak izenlaguna daramaneko adibide pare bat aipatu nahi ditugu. Izan ere, Bai Atributu elkarteetan, bai eta Koordanaziozkoetan ere, bi izen elkartzen ditugu; areago, oro har, hitz elkartua, kategoria lexikoek (izenak, aditzak, izenondoak...) osatzen dutela, eta ez kategoria sintaktikoek, ere aipatu dugu inoiz. Horregatik, erabat berezia litzateke [[izenlaguna+izena] + izena] elkartea:

> «ez eta Pierre Etxepare bere anai apezari egin ziozkan lerroak» HE59,19
> «ez baitu legetzar hori onhartuko katolikoen buruzagi Aita Sainduak» HE14,157

eta badirudi bi kasuoetan izenlaguna, ezkerreko izenari, *anai* edo *buruzagi*-ri, dagokiola, ez izen elkartu osoari; hau da, ez da 'bere apeza, anai dena' (*A* den *B* irakurketa lukeena), edo 'bere + anai apeza' (apez den anaia, *B* den *A*), baizik 'bere anai, apez dena'. Bigarren adibidean oraindik garbiago azaltzen dela egitura hori esango genuke: *onartu*-ren subjektua *Aita Saindua* dugu, *katolikoen buruzagi* dena. *A* den *B* egituraren aurrean gaude, baina *B*, izenlagunak eta izenak osatzen dute. Sintaxi eta lexikoaren arteko muga-mugan dauden egiturak dira, beraz, bi hauek (eta antzeko guztiak), kasu-marka (datiboa lehen adibidean, ergatiboa bigarrenean) bukaeran azaltzen zaigu, IS bakarra dugun seinale; baina badirudi IS horren barnean beste bi IS ditugula aposizioan.

Honek ez du esan nahi izenlaguna agertzen den bakoitzean ezkerreko izenari dagokionik:

> «bere ardi lagunen alhapidetik aldaratzen, eta hartantzen da» HEAX,83

Axularren adibide honetan, *bere*, *ardi lagun* azentu bakarraz ahoskatzen dugun izen elkartuari dagokio. Geure senak adierazten digu izenlaguna noiz dagokion

elkarte osoari, eta noiz ezkerreko izenari; eta azentua izan ohi da askotan bereizketa horren adierazle, ahoskeraz desberdintzen ditugularik:

bere + ardí lagùn (eten labur bat eginez izenlagunaren ondoren, eta bi izenak azentu bakarraz ahoskatuz)
katolikoen buruzagi + Aita Saindua (etena bi izenen artean eginez)

IX.1. ATRIBUTUZKO *AB* IZEN-ELKARTEAK

IX.1.1. *A* den *B*

Horrelako elkarteetan, bigarren osagaia da esanahi nagusia daramana, eta lehena, izenondo antzeko balioa hartzen duena. Gure adibidetegian jasotako era honetako elkarteak ondokoak ditugu:

Aita-Jaungoiko, Ama Lur HE31, atso andre HE39, aurpegi-orri HE31, bertso-kanta HE31, dorre-etxe, Eliza Ama, eskola-etxe HE23, giltz-hitz HE27, giltzarri HE27, hegazkin-tramankulu HE21, itsaso ozeano HE04 , Jainko aita, Jainko haur HE16, "larru gorri" indio EI94, makina-tresna HE31, otso-zakur HE52, patruila kotxe HE31, Pobreza Dama HE54, poema olerki HE31, Seme Jainko, taberna-etxe HE22, trapu--zatar HE50, trator-makina HE31

«"Larru Gorri" indioek ez dutela vietnamdarrekin batere batasunik senditzen» EI94,39
«Koartelerantz zihoazen beren patruila kotxean» HE39,49
«Pobreza dama ederraren bitartez onela serbitzen gaitu» HE54,168
«midikua dator bere otso-zakurrarekin» HE52,15
«zinea egiteko, filmatzeko, makina-tresna bat eskuanda egoan Etxauri jauna» HE31,79
«itsaso ozeanoaren kosta bazterra» HE04,62

Baina, *Hitz-Elkarketa 1*-eko sailkapenari atxekiz, gure adibidetegian bada beste multzo bat, bigarren azpisail berezia merezi dezakeena:

abrebestiaki, andredona, giza-pertsona, izelonbrea, usatortola, usocolumba

erakoek osatzen dutena. Izan ere, elkarte hauetako bi osagaiek adierazten dute gauza bera, edo beretsua, eta horrexegatik deitu zituen Tovar-ek (1959)[3] '*geminado semántico*', eta beste zenbait autorek '*tautologia*'[4]. *Itsaso ozeano* HE04 ere 'tautologia' ote dugu, ala 'itsaso den ozeano' bezala ulertu behar ote da? Era berean, inon sartzekotan, badirudi '*geminatu semantiko*'en artean sartu beharko genituzkeela azken urteotan sortu zaizkigun bikoteak, bi leku-izenez edo bestelako deiturez osatuak, euskalduna bata, erdalduna bestea:

EAJ/PNV, EHU/UPV, FV/ET, Irun-Urantzu, Mondragon-Arrasate, Pamplona-Iruñea, PSE/PSOE, Vitoria-Gasteiz

---

[3] Tovar A. 1959: «Geminados Semánticos en vascuence» *Ioanni Dominico Serra ex Munere Laeto Inferiae. Racolta di studi linguistici in onore di G.D. Serra*, Universita degli studi di Napoli, Istituto di Glottologia, Libreria Liguori, 367-371 or.

[4] Ikus, esaterako, Carr (1939:330 e.h.).

IX.1.2. *B* den *A*

Non lehen osagaia den esanahi nagusia adierazten duena, eta bigarrena izenondo kutsua hartzen duena. Azpisail honetakoak lirateke gure adibidetegiko hitz elkartuok:

> Alkate-asto HE21, Ama Birjina, Ama Neskuts HE21, ardilagun HEAX, armario--biblioteka HE35, artzipreste pintore HE31, asto-eme EJ79, aurseme HE21, bitarte--inguru HE16, Christo munduaren saluaçallea EJ57, diru-urre HE43, etxe bizitza, gizon ale HE17, harri zilindro HE29, hiriburuzagi HE04, Ilargi Amandre HE24, illotza, iturburu, kanon-eredu HE26, Kapitain pilotu HE27, langile gizon HE58, makila borra HEAX, mutil koxkor, mutil saltari HE50, neska-lagun, neskatila zerbitzari HE20, oilo kolka HE18, okilama HE39, pago lizar HE29, paraje-bazter HE31, udatiar-turista HE31, zakur galgo HE22, zeinu seinale HE08, zerrama HE18
>
> «Simbolo edo siñu señale» HE08,105
> «bertako paraje-bazterren bat izango da» HE31
> «gizon ale baten esku naroak zer dezaken» HE17,36
> «okilamak umeengana itzultzean habia sugez beterik aurkitzen duenean bezalako higuina» HE39,55
> «sardiña jaten ari diren mahaia, bi aulki eta armario-biblioteka bat» HE35,62
> «udatiar-turista eta begiluze ikustezaleentzako ez jagok lekurik an» HE31,34
> «orduan alkate-astok be suiñari esteak atara eutsozala be guzurra izango da?» HE21,39

Adibide hauetako bat edo beste 'tautologia'tzat ere har daitezkeela dirudi, bi osagaien esanahia oso berdintsua den neurrian: *udatiar-turista* eta *paraje-bazter* bata erdal hitza eta bestea euskal ordaina (edo alderantziz, bata euskal hitza, eta bestea erdal ordaina) bezala uler daitezke.

IX.1.3. *A* nolako *B* da

Hirugarren azpisail bat ere egin daiteke, konparazio edo erkaketa dakarten elkarteekin. Hauetan, osagaietako bat besteak adierazten duenarekin, edo beronen alderdiren batekin, alderatzen da:

> begi gaztainak HE18, diru-piriri HE18, etxe-orratz HE44, gaisquin diabru HE20, izen arrano HE27
>
> «baina diru-piriri nortara jausiko...?» HE18,30
> «begi gaztainak, eta lepondoa motza» HE18,33
> «hainbat etxe-orratz egin izaten dira aspaldiko urteotan Bilbon» HE44,26
> «ze izen arrano ote da hori?» HE27,311
> «gurago neban neure albuan euqui gaisquin diabruba» HE20,63

Adibide hauetan, gaztainaren kolorearekin alderatzen ditugu begiak, edota orratzaren luze-estuarekin etxea. Aurreko saileko *alkate-asto*, *otso-zakur* edo *Ama-Lur*-ek ere hemen izan dezakete lekua, hor ere bai bait dago alderaketa 'alkate' eta 'asto'aren zenbait atributuren artean, edo 'lurra' eta 'ama'ren artean; zer esanik ez, 'otsoaren antza duen', 'otsoa bezalakoa den' zakurrari deitzen diogu *otso-zakurra*.

Begibistakoa da, bestalde, horrelako adibideak aurreko bi azpisailetakoak baino askoz urriagoak direla.

Hitz-Elkarketa/1-eko sailkapenean 'Atributu eta Koordinaziozko elkarte'etan agertzen diren *doctor theologo* HE03 eta *dotor mirikua* HE04, agian 'Aposizio elkarte'etan, '*jaun/andre*' osagai dutenekin batera eman daitezke, hauetan ere *do(k)tor*, 'praenomen' gisa har daiteke eta.

IX.1.4. Emankortasuna

Eguzki-lore motako elkarteek adinako emankortasuna izan ez arren, bi izen Atributu elkartea edo Koordinaziozko elkartea osatuz aurkitzea ez da oso zaila, bereziki '*B* den *A*' motako Atributu elkarteak aski ugariak dira Hizkuntza teknikoan ere aurkitzen ditugu halako sorketak, hizkuntzalaritzan, adibidez[5]:

zero morfema, zero-desinentzia, zero-egoera, zero-gradu, zero-zeinu

Dena den, aipatu berri ditugun adibideok Atributu Elkarte diren ala Aposizio Elkarte, ondoren, Aposizio Elkarteak aztertzean, eztabaidatuko den auzia da.

IX.1.5. Berrelkarketa edo garapena

Adibidetegian horrelako pare bat baino aurkitu ez badugu ere, lehen edo bigarren izena aldi berean egitura elkartua izan daiteke:

«aurquindedin presentean Christo munduaren saluaçalleac guregatic, eta gure onetan» EJ57,27
«"larru gorri" indioek ez dutela vietnamdarrekin batere batasunik senditzen» EI94,39
«ai, goratzalle xoxokumeok» HE17,28

Berrelkarketak lirateke, era berean, *emakume arrai-saltzaile*, *aita-seme saskigileak*, *apez eskolemaile* etab.

IX.1.6 Osagaien arteko hots-aldaketak

Honela laburbil ditzakegu gure adibideetan gertatzen diren hots-aldaketa bakanak:

1. Bokal kontrakzioak edota bokal aldaketak, **-e/-o** → **-a** motakoak:

gizagazte HE57, larrabaso HE31, oila-koroka HE18, usatortola HE12

Bigarren izenaren ondoan badira, ordea, *uso-tortola* eta *uso tortola* HE54, *asto--emea* EJ79 eta *ollo loka* HE17 ere. Eta inoiz aldaketarik jasaten ez duten lehen osagaiak: *Jainko, atso* edo *bertso* bezalako izenak.

---

[5] UZEI, *Hizkuntzalaritza Hiztegia/2*, Elkar, Donostia, 224 or.

2. Bi silabatik gorako osagaia izanik azken bokala galdu dutenak:

iturburu, trator-makina HE31

3. Kontsonanteren bat galdu edo aldatu egiten dutenak:

izelonbrea (← izen+nonbre)[6]

IX.1.7 Idazkera

Era guztietako idazkerak aurki ditzakegu gure adibidetegian, idazkera bat besteei nabarmenki gailendu gabe:

a. Bi osagaiak banandurik:

Aita Jaungoiko, Ama Birjina EI31, HE01, HE29, ama neskuts, anai euskaldun, ardi lagun, arri zilindro, artzai adiskide, atso venterea, barre algara, begi gaztaina, Birjina Ama, Doctor Theologo, Dotor mirikua HE04, Eleissa Ama Santa, errial cidarra HE20, eskola etxe HE23, giltz harri HE27, gizon ale, goratzalle xoxokume, guizon necazaria HE12, hiri buruzagi HE04, ilargi amandrea, itsaso ozeano, Jainko aita, Jainko haur, makila borra, ollo loka HE17, ostatu etxe, paraje bazter HE31, patruila kotxe, Pobreza Dama, poema olerki, Seme Jainko, siñu señale HE08, uso tortola HE54, zakur galgo HE22.

b. Bi osagaiak marratxoz loturik:

Ama-Birjina, armario-biblioteka, arpegi-orri, asto-emea, bitarte-inguru HE16, diru--piriri, diru-urhe HE43, dorre-etxe, errandoi-tantai HE31, etxe-orratz, giltz-harri HE27, giltz-hitz, hegaizki-tramankulu, Jainko-aur, kanon-eredu, makina-tresna, oila--koroka HE18, otso-zakur, paraje-bazter HE31, poema-olerki, taberna-etxe, trator--makina, uso-tortola HE54, Virgin-amandre ED46

Eta oro har marratxoaz elkarturik aurkitzen ditugu bi leku-izenez osatutako bikote geminatuak[7].

c. Bi osagaiak elkarturik:

abrebestiaki, andredona, aurseme, bertsokanta, etxebizitza, giltzarri, gizagazte, illotz, iturburu, larrabaso, okilama, pagolizar, usatortola HE12, zerrama

Era guztietako jokabideak ikus ditzakegu, bada, nahiz elkarturik idaztea izan gutxien azaltzen dena. Autore berak izen bera bi eratara, marratxoz loturik edo marratxorik gabe, idatzitako adibideak ere ez dira falta:

uso tortola/uso-tortola HE54, paraje bazter/paraje-bazter HE31...

---

6 -nn- → -n- → -l-, hitz zaharretan, bokal artean, -l-, -n- baino askoz maizago agertzen da eta (ikus Mitxelena 1961:320).

7 Azken orduko seinaleetan azaltzen den loturaz, / motakoaz, alegia (*EAJ/PNV, EHU/UPV*) ez gara arduratuko, berez ez bait da inoiz bestelako hitz-elkartuetan azaltzen. Beste kontu bat da, leku, erakunde... baten euskal eta erdal izena ematen ari garela adierazteko bide egoki izan daitekeen ala ez kontutan hartzea.

Ondoko bi hizkuntzetan jokabide desberdinak ditugu idazkerari dagokionez. Espainieraz hitza oraindik ongi finkatu gabe dagoenean, marra darama: *hombre--rana, casa-cuna*[8]. Frantsesez, aldiz, Grevisse-k (1975:131) dioenez, 1878. urteko *Dictionnaire de L'Academie* delakoak, hitz elkartu pilo bati marra kendu zion, eta 1935.ekoan jokabide bera izan zuen. Hala ere, araugabeko hitz anitz nabarmentzen da oraindik frantsesez. Praktikan idazlearen aukeran gelditzen da zenbait hitzetan marra jartzea, baina anarkia honen aurka R. Thimonnier-ek (1974, 111) honako araua eman zuen: marra erabili osagaietatik bat ongi konprenitzen ez denean, edota hitz elkartuak esanahi ezberdina hartzen duenean.

IX.2. KOORDINAZIOZKO ELKARTEAK

IX.2.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Hasieran esan bezala, pertsona, objektu... beraren bi alderdi, maila berekoak, izendatzen dituzten elkarteak sartuko ditugu hemen:

> afari-merienda, alkate-idazkari HE39, bertsolari-poeta EJ69, dunbada-zarata HE31, ebi-langar HE50, erraldoi-tantai HE31, erretor bikario HE14, farre-algara, gailur--punta HE29, irrifarre[9], Jainko-gizon EC07, kantero-barren(d)ero HE23, napar erdaldun, napar euskaldun, ozpin-beaztun EJ59, prantses euskaldun, snack-bar HE35, talo--esne EJ49[10].

> «laño lodi ta ebi-langarra erortzen ari zan» HE50,62
> «errandoi-tantai aundi baten antzekoa» HE 31,39
> «kañoien dunbada-zaratak-eta joan zirala andik» HE31,47
> «Kristo Jainko-gizon hori ideia bat besterik ez da» EC07,31
> «irribarrez, beti argi, sinismendun joan zan» HE31,16
> «talo-esnea jaten astera ginjoazen, eta ango gure algarak eta parrak» EJ49,87
> «esan zak kantero-barren(d)ero aizela» HE23,132
> «herrietako erretor bikarioak oro beren etxetarik kanpo emanak edo ematen ari» HE14,154[11]
> «Urepel'eko ardi dizdiratzaillea, bertsolari-poeta bikain da trebea» EJ69,51

Kategoria gramatikalei dagokienez, berehala ohartzen gara bai elkarte osoa eta bai osagaiak ere, izenak direla.

---

[8] M. Seco, *Gramática esencial del español. Introducción al estudio de la lengua*, Aguilar, Madrid, 1972, 193.or.

[9] Osagai bakoitzaren esanahiari begiratuz 'tautologia'tzat har badaiteke ere, elkarte osoaren esanahia desberdina da, 'ez irria eta ez barrea, erdibideko zerbait baizik'.

[10] Beste zenbait lekutan *taloa ta esnea* esango lukete. Alde honetatik adibidetegian jaso ez dugun *kafesne / kafia t'esne* parekoak lirateke.

[11] Agian 'Dvandva elkarte'tzat ere har daitekeena. Ik. *Hitz-Elkarketa/1*: 151-175.

Dena den, hasieran esan bezala, ez da askotan erraza izen elkartu jakin bat, Atributu elkarte edo Koordinaziozko elkarte den erabakitzea. *Alkate-idazkaria*, esaterako, Koordinazio elkartea dela esan dezakegu, pertsona berak bi eginkizunak, alkatearena eta idazkariarena, betetzen dituelako. Era berean, Atributu elkarteen artean sartu dugun *artzipreste-pintore* hemen koka zitekeen, pertsona beraren bi alderdi adierazten dituela esanez. Baina 'artzipreste'az gainera 'pintore' ere badenaz ari garela ulertzen badugu, Atributu elkarteen artean utziko genuke. Halaber, *armario-biblioteka* zer da: 'armarioa, biblioteka ere badena' ala 'bi eginkizunak aldi berean betetzen dituen haltzaria'? Eta *kapitain pilotu* ez ote 'norbait' aldi berean kapitain eta pilotu, bi lanbideak bereganatzen dituena, eta horrenbestez, Koordinaziozko elkarte?

Eta, alderantziz, *snack-bar*, ezin ote daiteke pentsa 'bar' denik, 'snack' ere badena, Atributu elkartea beraz? Beste horrenbeste esan daiteke *napar euskaldun*, *napar erdaldun* edo *prantses euskaldun* izenez.

Guzti honen ondorioa honakoa izan daiteke: Atributu elkarteak eta Koordinaziozkoak, teorian, definizio mailan, bereiztea ez da zaila. Adibide jakinak sailkatzerakoan, bi osagaien arteko erlazioa nolakoa den (biak maila bereko, ala bata nagusi) erabakitzean egon daitezke (eta egon ohi dira) ikuspuntu desberdinak. Eta hortik sortzen dira zalantzak. Hala ere, zenbait adibide garbi asko Koordinaziozko elkartetzat, eta beste batzuk Atributu elkartetzat hartzen direnik ezin uka daiteke.

IX.2.2. Emankortasuna

Euskaraz orain arte Koordinaziozko elkarteak ez dira ugariegiak izan. Kontutan izan behar dugu, dena den, Lifetree-Majumdar-ek, frantsesezko Koordinazio elkarteak direla eta, esandakoa: azken urteetan, eta bereziki kazetaritza mailako hizkeran, garatu direla horrelako elkarteak, alegia.Pertsona batek orain arte lanbide desberdin kontsideratzen zirenak bereganatzen dituela, edota areto bat, esaterako, ekitaldi desberdinetarako erabiltzen dela adierazteko sortzen diren elkarte hauek nekez aurkitzen omen dira hizkuntza mintzatuan. Euskaraz ere gaurko lanbideak, *director-gerente*, *director-productor*... bezalakoak, edo *hospital-facultad*, *galería-sala de conferencias* etab. esan edo erabili ezinik ez legoke.

IX.2.3 Berrelkarketa edo garapena

Adibidetegian ez zaigu halako kasurik azaldu.

IX.2.4. Osagaien arteko hots aldaketak eta idazkera

Osagaien arteko junturan ez da hots-aldaketarik agertzen. Eta idazkerari dagokionez, gehienetan bi osagaiak marratxo bidez elkarturik aurkitzen ditugu:

afari-merienda, alkate-idazkari, bertsolari-poeta, dunbada-zarata, ebi-langar, erraldoi--tantai, erretor bikario, farre-algara, gailur-punta, Jainko-gizon, kantero-barren(d)ero..., snack-bar, talo-esne, ozpin-beaztun

Gutxiagotan agertzen dira bi osagaiak banandurik:

napar erdaldun HE29, napar euskaldun HE27, HE29, prantses euskaldun HE29

Eta behin bakarrik bi osagaiak elkarturik:

irribarre, irriparra

X. APOSIZIOAK

X.1. SARRERA

Lehenik eta behin Aposizio hitzak zer adierazten duen, edo termino horren bidez zer adierazi nahi dugun argitzea komeni da. Izan ere, alde batetik, bi motatako Aposizioak bereizi izan dira gramatiketan: batzuk, Aposizio esplikatiboak (ez-murrizgarriak), aurrekoari buruz azalpen gehigarria ematen dutenak; besteak, murriztaileak, aurretik aipatutakoari mugak ezartzen dizkiotenak, honen eremua murrizten dutenak. Euskaltzaindiaren *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak.I*-eko adibideak (306-307. or.) jasoaz,

> Gasteizen, Euskadiko hiriburuan, taberna gehiegi dago
> Pellok, atzo aipatu nizun lagunak, andregaia utzi egin du

aposizio ez-murrizgarriaren exenplu dira, "Euskadiko hiriburuan" eta "atzo aipatu nizun lagunak" aurretik daramaten izen sintagmaren erreferentzia bera dute eta; ezaugarri berri bat adieraztea eta ez beste da beren funtzioa. Halakoak dira ondoko bi adibideetako *Axular Sarako errotora* eta *Druso neure aita* ere.

> «Druso neure aita, eraatsiric dagoz oraindino zuben irudinac soldauben bijotzetan» HE20,210
> «Axular Sarako errotorak bildua» HEAX,1

Beste hauetan, aldiz,

> Lasa andereak deitu dizu
> Itziar andereñoari esan behar diogu
> Gipuzkoa plazan dago denda hori
> Arrantzaleak taberna oso polita da

deitura eta ondoren izen arrunt bat dugu, lehenaren funtzioa bigarrenaren (izen arruntaren) erreferentzia zehaztea izanik. Goiko adibideetan andere, andereño, plaza eta tabernen multzotik bat ateratzen dugu eta singularizatzen deituraren laguntzaz.

Bigarren adiera hau da hitz-elkartuen barnean Aposizio elkarteak aztertzean kontutan hartuko duguna. Beste modu batera esanda, aztertuko ditugun elkarteetako Aposizioak murriztaileak dira[1].

Bestalde, Hitz-Elkarketaren barnetik ere, Aposizio hitza egitura desberdinak izendatzeko erabili dute hizkuntzalariek[2] (batez ere guk Atributu eta Koordinaziozko

---

[1] Dena dela, kontutan izan behar da Aposizio deritzan fenomeno linguistikoa oso zabala dela. Ikusi besterik ez dago ondoko autoreek eman dioten trataera: Dubois-Charlier F, 1970: *Eléments de linguistique anglaise: I. Syntaxe*, Larousse "Langue et Langage", Paris; Lewandowski T., 1982: *Diccionario de lingüística*, Cátedra, Madrid; UZEI, 1982: *Hizkuntzalaritza Hiztegia*, Donostia; Villasante L., 1978: *Estudios de Sintaxis Vasca*, Editorial franciscana Aránzazu, Oñate.

[2] Ikus, adibidez, Darmesteter 1874: *Traité de la formation des Mots composés dans la Langue Française* (1967, Paris, Librairie Honoré Champion), 139. or.; Jespersen 1942: *A Modern English Grammar* VI (Morphology), London, 147-8. or., edo Granville-Hatcher 1952: «Modern Appositional Compounds of Inanimate Reference» *American Speech* 27, 3-15. or.

elkarte deitu ditugun egituretarako erabili izan da termino hau). Gainera, deitura kontuak gora behera, Atributu eta Koordinazio elkarteetan aztertu ditugun egiturak eta oraingoak, Aposizio elkarte izenez bataiatu ditugunak, batera azterturik aurkituko ditugu hitz-elkarketaz arduratu diren hizkuntzalarien lanetan. Dena dela, aztergai ditugun elkarteek ezaugarri morfologiko eta semantiko bereziak dituztenez, egokiago iruditu zaigu sail berezi bat eskaintzea.

Ohar bat azkenik adibidetegiaren gainean. Ohizko adibidetegiaz gain oraingoan beste hainbat material ere baliatu ditugu, Aposizio elkarteen inguruko zenbait auziz jabetu eta gaur egungo euskara teknikoan elkarte hauek duten eragina ikusten laguntzen dutelakoan. Baina adibide hauek testuan bakarrik azaltzen dira; ez ditugu bukaerako Adibidetegi zabalean jaso.

X.2. EZAUGARRI MORFOLOGIKO ETA SEMANTIKOAK

Osagaien kategoria gramatikala aztertuaz, ohartzen gara askotan izen propioaz eta izen arruntaz eratzen dela elkartea. Izen arrunta, aldi berean, biziduna nahiz bizigabea izan daiteke, bereizketa hau garrantzitsua gertatzen delarik osagaien hurrenkera finkatzerakoan. Izan ere, 'izen propioa + izen arrunt bizigabea' nahitaezko hurrenkeraren ondoan, 'izen propioa + izen arrunt biziduna' zein 'izen arrunt biziduna + izen propioa' hurrenkerak aurkitzen ditugu. Horrela:

X.2.1. Izen propioa + izen arrunt bizigabea

Modu honetakoak ditugu hurrengo adibideak:

Aloña mendia, Alos-Torrea, Altzarrate baserria, Altzola ballara, Alverna mendia, Andia-mendia, Aralar mendia, Argin baserria, Arrua-erreka, Auspoa liburutegia, Baeza hiria, Baigorri-eskualdea, Balerdi-punta, Begoña erria, Benitosoro, Donine--eguna, Donian bedarrac, Errondilla kalea, "Euskaltzale" kazeta, Gainza-malloa, Gibraltar-estua, Irati erreka, Irati-mendi(ak), Irati-soro, Izpegi-mendatea, Lastur ballara, Laurkin ballara, "Mariaren alabak" elkartea, Jakin taldea, Oriamendi, Palatino mendia, "Patterns of Culture" liburua, "Que sais-je" bilduma, Sena bidea, Santiyo mendia, Santiago-jaiak, "The cultural background of personality" liburua", Tiber ibaia, Tolosa erria, Urkiola mendia, Uztegia-malloa, Zubeltzu-torre, Frantzia mitoa...

«Oste andiak eltzen dira Urkiola mendira» HE21,27
«Erreka ondoan, Zubeltzu-torre izena duan baserria dago» HE29,37
«Ari ayekin igo giñan Balerdi-puntara» HE50,63
«Metale baino gorago, baserri polit bat dago; Benitosoro dauka izena» HE29,16
«Errondilla kaleko bigarrengo dendan» HE53,25
«Hau hurbildik ezagutzen dut, Jakin taldean sortu zelako» EI94,34
«Hain zuzen Frantziako "Que sais-je" bildumaren antzeko zerbait egitea» EI94,34
«Ahantzi behar ez den Frantzia mitoa» HE56,27

Ikus daitekeenez, gehienetan, lehen osagaia, kale, liburu, mendi, baserri... baten deitura da. Horrela 'singularizatzen' da hain zuzen, kale, liburu, mendi edo baserri hori klase bereko beste elementuetatik (hots, beste kale, liburu, mendi eta baserrietatik). Aposizio elkarteak, beraz, zerbait 'bakarra' adierazten du; hori du berezitasun. Goiko adibideek merezi dute, halere, iruzkin zehatzagoren bat; izan ere:

1. Deitura, ez da beti izen propioa, hau da, elementu bakarra [+izena, -arrunta] subkategorizazioa lukeena. Batzutan, izen sintagma oso bat, areago, perpaus oso bat (sintaxi-egitura bat, azken batetan) bihur daiteke deitura. Hor ditugu *Que sais-je, patterns of culture, the cultural background of personality...* Halaber berez izen arrunta den unitatea ere bilaka daiteke deitura, hala nola *"Euskaltzale" kazeta* diogunean. Liburu, antzerki-lan, kazeta, etab.etan oso maiz aurkituko ditugu horrelako egiturak. Deiturak hartzen duen egitura hartzen duela, ordea, axola dena, hurrengo izena bakar egiteko, singularizatzeko balio izatea da.
2. Aposizio-elkarteen ezaugarri funtsezkoenetako bat izen sintagmak mugatuak osatzearena da; beste modu batera esanda, Aposizio-elkarteak beti mugatua behar du izan: *Santiyo mendia* esan eta idatzi behar da beti, eta ez **Santiyo mendi*; *Baigorri eskualdea* eta ez **Baigorri eskualde* etab. Honen ondoan kontutan hartzen badugu osagaien hurrenkera 'izen propioa + izen arrunt bizigabea' dela[3], ohartuko gara zein gaizki jartzen diren gaur egun euskaraz denda, jatetze... eta antzeko izenak. *San Migel gozotegia* edo *Aloña jatetxea* ipini behar da; ez **San Migel gozotegi*, **Aloña jatetxe* edo **gozotegi San Migel*, **jatetxea Aloña*. Eta euskaraz eta erdaraz eman nahi denean, *restaurante Aloña jatetxea, bar Gatzaga taberna* dira zuzenak, hau da: erdal izen arrunta, erdian izen propioa eta azkenik euskal izen arrunta.
3. Elkarte osoa deitura bilakaturik aurkitzen dugu beste batzutan: *Benitosoro* ez da soro baten izena, baserri batena baino, adibidean ikusten denez; halaber gertatzen da *Zubeltzu-torre* baserri-izen bilakatuan ere. Horrelakoetan Aposizio-elkartea ihartu egin dela esan daiteke. Beste batzutan ihardura ez da hain nabarmena, baina hala ere izen propioa eta izen arrunta beti elkarrekin esaten ditugu; izen propioak galdua du iadanik bakarrik erabilia izateko ahalmena. Hala gertatzen da esaterako, *Oriamendi* elkartean, ez dugu inoiz "*Oriara* igo naiz" edo antzekorik esaten izen horretako mendira igo naizela adierazteko. Aposizio elkarteen ezaugarrietako bat, haatik, deitura soilik erabili ahal izatea da, hau da, "Erniora igo naiz" zein "Ernio mendira igo naiz", "Obabakoak irakurri dut" edo "Obabakoak nobela irakurri dut" etab. esateko oztoporik ez dugu. Arazoak, noski, deitura bereko

---

[3] Axularren *mendi Pirineoak* erabat salbuespenezko hurrenkera da Axularrengan berarengan ere, erdal hurrenkeraren eraginez sortua datekeena: «zu izan zara Echaus, mendi Pirineoetan, Alduideko hegaletan (...) dagoen iauregi eta gaztelu handi, eder, noble hartako seme» HEAX,5

'zera' bat baino gehiago direnean sortzen dira; *Oria* izeneko ibaia, auzoa eta mendia ditugunean, esaterako. Hemendik etor daiteke, besteak beste, elkarteko bi osagaiak beti elkarrekin azaltzea. Dena dela, *Oriamendi*-ren kasuan elkarte osoa izen propio bihurtu dela argi ikusten da izen sintagma mugatzailerik gabea osatzen duelako: "*Oriamendi* Donostian dago" eta ez "**Oriamendia* Donostian dago".

4. Izen arrunta bizigabea dela zehaztu dugu, baina izen propioaz ez dugu halako informaziorik eman. Izan ere, gerta daiteke pertsonari dagokion deitura aurkitzea izen bizigabearen deituratzat, *San Migel mendia* elkartean gertatzen den bezala.

5. *Donian bedarrac* bezalako elkarteak, izen propioaz eta izen arruntaz osatuak egon arrean, ez dira *Arrua-erreka* bezalako Aposizio-elkarteen pare-parekoak, izen propioak ez bait du lore bakar bat singularizatzen, lore-klase bat baino. Alde honetatik *Errezil sagarrak* edo *Donian bedarrac* elkarteetan lehen osagaiak deitura ez baina klasea, mota ematen du aditzera; bi osagaien arteko erlazio ez dago, beraz, *Eguzki-lore* elkarteen Subsumptive izeneko azpisail gisa ikusiko dugun 'espeziea - generoa' erlaziotik urrun, *makal zugatza*, *marmol harria* edo *tabako bedar* bezalako elkarteetan dugunetik alegia. Azken adibide hauetan ere lehen osagaiak badakar nolabaiteko singularizazioa, baina liburu, erreka, mendi... bakarrarena izan ordez, klase osoarena. Horrenbestez, badirudi 'singularizazio' erlazio semantikoari dagokionez hari jarraia dugula, 'zera' bakar bat singularizatzetik klase osoa singularizatzera doana.

6. Esan berri duguna kontutan izanik berehala ohartuko gara *San Juan bezpera* modukoak ez direla Aposizio-elkarteak; izen propioa ez da hor izen arruntaren deitura, ez dago *San Juan* izena duen bezperarik. 'San Juan egunaren bezpera' adierazten dugu *San Juan bezpera* elkarteaz; beraz, menpetasunezko izen-elkartua da, ez Aposizio-elkartea. *San Juan eguna* etab., ostera, aposizio-elkartetzat har ditzakegu: eztabaida daiteke *San Juan* egun jakin bati ematen diogun deitura den ala eleizak *San Juan* gogoratzeko, omentzeko... duen eguna (eta horrenbestez menpetasunezkoen artean sar zitekeen); dena dela, modu batera nahiz bestera ulertu, balio du egitura horrek egun bakar bat singularizatzeko; horregatik sartu dugu elkarte-mota honetan.

7. Azkenik, 'izen propioa + izen arrunt bizigabea' elkartearen ondoan 'izen propioa + *-ko/-en* + izen arrunt bizigabea' ere badugula ezin ahantz daiteke; batez ere herri, hiri, kale edo plaza izenetan *Tolosa herria* bezain hedatua edo agian hedatuagoa da *Tolosako herria*[4]. Areago, zenbait kaleren izenetan bigarren egitura da aukeratu dena, *Antso Jakitunaren hiribidea* adibidez. Halaber hor dugu adibidetegian *Magallanas-en estua/Gibraltar-estua*, *Magallanes* pertsona deitura izateak azal

---

[4] Ikus, adibidez, zer dioen Sarasolak bere *Hauta-lanerako euskal hiztegia*-n *ibai* izenaren sarreran:

«Urola (lehen Urolako) ibaia jaiotzen den tokian»

dezakeena[5]. Edonola den, garbi dago *Tolosako herria* eta *Tolosa herria* baliokide diratekeela, herriaren deitura adierazteko bi modu aukerazko, baina *Tolosako kalea* eta *Tolosa kalea* ez direla goiko bikotearen parekoak: lehen kasuan izen sintagma erabat normala dugu, izenlagunaz eta izen sintagmaz osatua[6], eta beronen bidez 'Tolosa izeneko herrian dagoen kalea' aditzera ematen dugu; bigarrenean, 'Tolosa izeneko kalea'z ari gara, Aposizio-elkarteaz, beraz. Hau hala izanik harrigarri egiten zaigu adibidetegiko *Otzaratchoff irabazkunde* elkartea, normalean irabazkundeek, garaikuntzek, ez bait dute deitura berezirik izaten; gehienez ere garaikuntza non gertatu zen adierazten dugu[7] izenlagunaz baliaturik horretarako. *Otzratchoff-eko garaikuntza* da, ondorioz, euskaraz erabiliko genukeena, eta ez:

> «Otzaratchoff irabazkundearen edesti au ez da gero emen asmau dogun guzurra» HE21,70

Sarreran esan dugunez, Aposizio-elkarteak aztertzerakoan ohizko adibidetegiaz gain zenbait testu tekniko ere begien aurrean izan ditugu[8]. Hona testuotan aurkitu ditugun 'izen propioa + izen arrunt bizigabea' Aposizio-elkarteak:

---

[5] Dena den aposizio-elkarte teknikoetan dagoen nahastea ikusirik,

> Gibbs-en printzipioa, función de Gibbs, fonction de Gibbs, Gibbs function
> Joule efektua, efecto Joule, Joule effect
> Ampere-ren legea, ley de Ampere, loi d'Ampère, Ampere's law
> Beaufort eskala, escala Beaufort, échelle Beaufort, Beaufort scala

komeniko litzateke *-en/-ko* genitibo marka eta aposizio-elkartearen arteko erlazioa mugatzen saiatzea. Baina nabarmena da inguruko hizkuntzetan duten jokabide bikoitza ere.

[6] Ikus honetaz Trask R., 1983: «Euskal Izen Sintagmaren Egituraz» *Iker-2*, Euskaltzaindia, Bilbo, 599-611. or.

[7] Oso ezaguna da borroka edo guda jakin bat gertatu zen lekuaren izenaz lagundurik esatea, *Orreagako guda* bezalako sintagmak osatuaz.

[8] Zientzi Fakultatean erabiltzen diren testu-liburuak edo bertan aurkezturiko doktorego tesiak izan dira eskuztatuak; beraz, goi-mailako hizkuntza teknikoaren ordezkari on samarrak direla esaten ausart gintezke. Hona zeintzu diren testuok:
AGIRREGABIRIA J.M. eta beste 1986: *Fisika Orokorra (II)*, Udako Euskal Unibertsitatea, Bilbo.
ANTIGÜEDAD I. 1983: *Geologia 1. Barneko geodinamika*. Udako Euskal Unibertsitatea, Bilbo
IUPAC 1979: *Kantitate eta unitate kimiko-fisikoetarako sinboloera eta terminologiaren eskuliburua*. Udako Euskal Unibertsitatea, Bilbo
ORTIZ URIBE I. 1984: *Toluenoaren klorometilazioaren analisia eta modelatzea*. Doktorego-tesia, UPV-EHU, Leioa. Argitaratu gabea.
PEREZ IGLESIAS J.I. 1986: *Cerastoderma edule (L.) (Bivalvia: Cardiidae): Hazkuntza eta ugalkuntzaren energi oinarriak*. Doktorego-tesia, UPV-EHU, Leioa. Argitaratu gabea.
URKAREGI A. 1985: *Biostatika*. Udako Euskal Unibertsitatea, Bilbo.
UZEI 1984: *Biologia 1. Landare eta animalien izenak*. Elkar S.A. Donostia.
UZEI 1988: *Biologia 4. Zoologia hiztegia*. Elkar S.A. Donostia

Napoli hiria, Darro ibaia, Krakatoa sumendia, Michigan lakua, Till glaziara, Virginia estatua...

Beste hauetan, aldiz, izen propioak pertsona adierazten du, ikerlari baten izena:

Celsius eskala, Geiger kontagailua, Gutenberg izena, Helmotz energia, Joule efektua, Klevin tenperatura, Weald konplexua, Weibel gratikula, Winkler metodoa, Golgi aparatua, Leydig zelula, Descemet mintza...

Baina goraxeago aipatu dugun 'izen propioa' / 'izen propioa + *-ko/-en*' alternantziaren arauera beste hauek ere azaldu zaizkigu:

Coulomb-en legea, Helmotz-en energia, Joule-Thompson-en koefizientea, Joule-ren experimentua...

X.2.2. Izen propioa + izen arrunt biziduna

Gehienetan izen arruntak pertsonaren lanbidea, gizartean duen maila edo bestela hiztunarekiko ahaidetasuna adierazten du; lehen osagaiak, berriz, pertsona horren deitura:

Barrueta tabernaria, Bizente Mayo tabernaria, Elissalde apaiza, Etxegaray apeza, Elosu mirikua, Errenderi aba, Esaias profeta, Jean etxepare mirikua, Ieremias profeta, Jesus aurra, Iob saindua, Ionas profeta, Jose Mari Lertxundi bertsolaria, Juan Huarte idazlea, Mikhail laguna, Moris ertzain-burua, Nabukodonosor erregea, Oseas profeta, Rodrigo artzaia, San Jose eguna, San Juan eguna, deun Koldobika batza, San Lukas ebanjelista, San Mateo ebanjelista, San Pedro eguna, San Roke eguna, Simbad marinela, Zabaleta anaiak, Zubillaga adiskidea...

«nor atzera itzul urteen buruan, hartaz kanpora, oso eta bizi —Simbad marinela geroago bezala—, bere jaioterri harritsura?» HE27,323
«Juan Huarte idazleaz solasik entzuten da noizbehinka» HE52,3
«jokatuko neuke mutillok dirala deun Koldobika batzakoak» HE21,62
«eskerrak, Moris ertzain-burua tarteka emen azaldu zaidanari» HE57,116
«erraiten du Iob sainduak, deabruaz mintzo dela» HEAX,39

Azken adibide honek merezi du iruzkin berezia, izan ere, horrelakoetan *saindu* izena dela esan daiteke eta *Iob* zein sainduz ari garen adierazten digun izen propioa. Beraz, ez dago arazorik aposizio-elkartetzat hartzeko. Eta adibidetegian adibide bakarra jaso izanarren, garbi dago multzo handi baten adierazle dela berau. *San Tomas* bezalakoez, ordea, honakoa dio Euskaltzaindiaren Gramatikak[9]:

«Baina "Santa Ines", "San Anton", "San Pedro", "Santa Anastasia" eta horrelakoetan, multzo osoa, *san(ta)* eta guzti, izen berezitzat hartu behar da. Hain zuzen, "San Anton", dagoen dagoenean, saindu baten izena dugu, oso osorik, pertsona baten izena "Patxi" edo "Miren" izan daitekeen bezalaxe»

---

[9] Euskaltzaindia 1985: *Euskal Gramatikal. Lehen Urratsak-I*, Bilbo, 310. or.

Horrelakoak dira hain zuzen goian aipatu ditugun *San Lukas ebanjelista* etab. *Deun Andoni* HE21, 27 bezalakoetan, azkenik, ez dugu garbi ikusten 'izen arrunt biziduna + izen propioa' hurrenkerako aposizio-elkartetzat hartu behar den ala *deun* erdal *san(ta)*-ren kide soil den, eta elkarte osoa izen propioa ondorioz.

Adibide ugaritasun honen ondoan testu teknikoetan adibide gutxi aurki daitezke eta gehienetan dibulgazio-mailako testuak dira 'izen propioa + izen arrunt biziduna' moduko aposizioak dakartzatenak:

J. Hutton geologo eskoziarra, Laplace matematikaria, Jaroskeosky zientzilaria...

Izen propioa + izen arrunt bizigabea sailean komentatu dugun *Otzaratchoff irabazkunde*-aren antzekoa da, azkenik, *Miren-alabak*: elkarte horren adiera ez da eta *Miren* izeneko alabak, deitura hori duten alabak, 'Mirenen alabak' baino; eta euskaraz hori esateko modu bakarra izenlaguna gordetzea da, hau da, *Mirenen alabak* sintagma osorik esatea. Aipatzekoa da, bestalde, *Otzaratchoff irabazkundea* eta *Miren-alabak*, biak, Kirikiñorenak izatea, mende-hasierako garai horretan eta Mendebaldean bakarrik sortu bait dira euskaraz horrelako elkarteak, lehen osagaitzat izen propioa dutenak, baina bi osagaien arteko erlazioa menpetasunezkoa izanik.

«Jokatu neuke ... neskok dirala Miren-alabak» HE21,62

X.2.3. Izen arrunt biziduna + izen propioa

Izen arrunta biziduna delarik (eta halakoa denean bakarrik), goian ezinbestekotzat jo dugun hurrenkera, izen propioa lehenik eskatzen duena, alda daiteke. Batez ere ahaidetasuna adierazten duten izen arruntekin erabili ohi ditugu halako hurrenkerak, baina bestelako izenekin (*errege*, *sekretario* edo *ikazkin*) ere ez da adibiderik falta:

adiskide "Aitzol", aita Astibia, aita Erramun, aita Salbatore Mitxelena, aita San Antonio Urkiolakoa, aita Santo Domingo, aita santu Gregorio hamargarrena[10], aita santu Honorio hirugarrena, aita santu Inozentzio hirugarrena, anai Franzisko, anai Maseo, anai Faustino, anai Joxantonio, arreba Begoña, emazte Klara, emazte Petra, errege David, errege Dionisio, errege Faraon, ikazkin Erramun Mari, illoba Endrike, lagun Borras, maisu Juan, profeta David...

«Adiskide "Aitzol"-i beste goxoki bat ematearren» HE17,54
«Aita santu Gregorio amargarrenak, bere ordeko biali zuan artan» HE54,158
«ageri da errege David baithan» HEAX,51
«ain zuzen ere, basora doa ikazkin Erramun Mari» HE18,79
«ene anai Joxantonio» HE50,15

---

[10] Izen bereko aita santu bat baino gehiago izan ohi denez zaila da horrelakoetan *hirugarren*, *hamargarren* etab. aposizio-elkartetik bereiztea, zenbaki ordinalak ere singularizatzeko balio du eta.

Aipatzekoa da dena den izen arruntak behin baino gehiagotan ezkerrean daraman izenlaguna, *ene anai Joxantonio* HE50, *bere illoba Endrike* HE57, *nere lagun Borras* HE57... Aposizio-elkarte hauek egiazko hitz-elkartu balira, izenlaguna (*ene*, *bere*) elkarte osoari legokioke (ikus *etxeko txori-kaiola* non ez garen 'etxeko txori'az ari, 'txori-kaiolaz, etxekoa denaz' baizik); baina hala al da? Ez ote *ene anai* osagai bat eta *Joxantonio* bestea? Esan ere, seguruenik ez genuke *ene / anai Joxantonio* esango, *ene anai / Joxantonio* baino. Beraz, pentsa daiteke sintaxi-mailako aposiziotik ez ote gauden gertuago, nahiz elkarte osoa aposizio murrizgarria denik ezin den ukatu.

Begibistakoa da, bestalde, aposizio-elkarteen eta zenbait atributu-elkarteren arteko lotura. Izan ere, *(bere) anai apeza* HE59,19 (atributu-elkartea) eta *(ene) anai Joxantonio* HE50,15 (aposizio-elkartea), *(katokikoen) buruzagi aita sandu* HE14,15 (atributu-elkartea) eta *aita santu Gregorio hamargarrena* HE54,170 (aposizio-elkartea), osagaien kategoria gramatikalak bereizten ditu: atributu-elkarteetan bi osagaiak izen arruntak dira, aposizio-elkarte hauetan osagaietako bat izen propioa da. Aposizio-elkarteen funtsezko ezaugarritzat hartu dugun singularizatze edo bakartzearena, aldiz, aipatutako adibideetan, guztietan gertatzen dela esango genuke. Honek erakusten digu bi elkarte-mota hauen arteko aldea oso xumea dela zenbaitetan[11].

X.2.4. *Jaun/andere* osagaitzat duten Aposizio-elkarteak

Izen propioa eta izen arrunt biziduna biltzen dituen aposizio-elkartearen kasu berezitzat har dezakegu hau, izen arrunta begirunezko deitura edo antzeko zerbait denez. Eta goian esandakoaren haritik, hurrenkera bat nahiz bestea dira zilegi hemen ere, hau da, izen propioa lehen edo bigarren delarik. Begirunezko deitura hori ez dugu, ordez, izen propioekin soilik erabiltzen, gizakia, hobeto esanda, pertsona batek gizartean duen estatusa, adierazten duten izen arruntekin ere elkartzen ditugu *jaun* eta *and(e)re*. Orduan ere bi hurrenkerak aurki ditzakegu, *jaun/and(e)re* bigarren lekuan ipini ohi da mendebaldeko euskalkietan, lehen lekuan ekialdekoetan:

> alkate jauna, abade jauna, Aingeru Irigarai jauna, Antonio Elosegi jauna, apaiz Lorenzo Izagirre jauna, Balerdi jauna, Basarri jauna, bikario jauna, Bizente Mayo jauna, Calbeton jauna, Dassance jauna, erretore jauna, errotari andrea[12], Ibarguren jauna, Iriarte jauna, Jainko jauna, Lorenzo Izagirre apaiz jauna, Martinez jauna, Moris jauna, obispo jauna, Ruth Benedict anderea, Santus jauna, Vargan jauna, "Zato" jauna,

---

[11] Eta gertatzen diren zalantzen lekuko hor utzi dugu *Ilargi amandre*, esaterako, bi elkarte-motetan, nahiz hor seguraski *amandre*, *jaun/and(e)re* bezala, deituratzat hartu behar dela dirudien.

[12] Non *andre* deituratzat har daitekeen nahiz sexuaren adierazletzat (bigarren kasuan atributu-elkarteetan kokatuko genukeelarik). Berriro ere bi elkarte-moten arteko mugak ez direla hain garbiak ikus dezakegu.

Zubillaga jauna, biltzar-buru-yauna, erregue jauna, sekretario jauna, amandrea[13], Jinko jauna, juez jauna/iuje iauna, compesore jauna, nagusi-jauna, Urlia yauna, ugazaba andrea...

«oiek zer egin duten eztiyou igerri, egiya esan biar errege jaunari» EJ78,37
«bedorren opizioa irakurri erazi diot erretore jaunari» HE16,15
«errotari andreak, ori igarri ebanean» HE21,94
«Juana Bixenta, nagusi jauna eta morroya» HE61,77

Eta *jaun/and(e)re* lehen osagai duten ekialdeko adibideak (edo hango eraginez mendebaldean sortuak):

Azkue jaun apeza, iaun Bertrand de Echaus, Larralde jaun apeza, iaun erregea, jaun alkatea, jaun apezpikua, jaun bikarioa, jaun deputatu, jaun erretorea, jaun midikua...

«Bidasoaz haraindian, Azkuen jaun apeza buru» HE59,17
«gure jaun deputatu, zenator eta ministroek baino ohointza gutiago eginik» HE14,150[14]
«ene iaun Bertrand de Echaus, Tursko arzipizpiku, Frantziako lehenbiziko erremusinari» HEAX,3

Erdal *don*-en ordain den *on* ere aurki daiteke:

«On Lope harriturik dago eta mezu bat igorri dio» HE52,21

Andre-k bereziki izan du erabilera poetiko modukoa izen bizigabeei, baina emetzat hartu direnei, erantsirik:

Ilargi Amandre, andre Yakintza, andre Kultura

«... arroxko ta artobero-uxai omen-naiz. Oietaz gañera, buru-arlotea: andre Yakintza, andre Kultura, askorik maite ez dutenetakoa, alegia» HE17,54
«Illargi Amandrea, zeruan ze berri?» HE24,68

X.2.5. Izen arrunta + izen arrunta

Aposizio-elkarteetan bereizgarritzat jo dugun bakartzea ez da lortzen izen propioaren laguntzaz soilik, izen arrunta ere erabil daiteke hurrengo izen arruntaren deitura gisa, ondoko adibideek erakusten duten legez:

analfabeto hitza, "apartheid" politika, burruka hitza, "cuarta" gaitzizena, "ghetto" espiritua, katoliko izena, kultura hitza, "politika" hitza, "marxismo" hitza, sozialismo hitza, sozialista izena, tonto izena...

Testu teknikoetakoak dira, berriz, hurrengoak:

Feed-back mekanismoa, Geotematika hitza, deriba-teoria, solido zurrun kontzeptua...

Lehen osagai letrak edo sinboloak dituzten adibide teknikoak:

A puntua, B eta C behatokiak, ß kuartzoa, X izpia, E-W norabidea, D bitamina, f zenbakia, p(A) zenbakia, A multzoa, K aldagaia...

---

[13] Zenbait lekutan bederen iharturik dagoena, 'gurasoen ama' adieran.

[14] *Jaun* ez bakarrik *deputatu* izenarekin, *zenator* eta *ministro* izenekin ere badoala pentsa daiteke.

Sail honetan sartu beharko genituzke gaur ohizko den hurrenkeraren aurkakoa erakusten duten Axularren adibideok ere: *kap.ii.* HEAX,37; *kap.iii.* HEAX,47... Gaur *ii kapitulua*, *iii kapitulua* etab. esango genuke.

Edota lehen osagai siglak edo laburpenak, eta zenbakiak dituztenak (jakina, aposiziotzat kontsideratu ahal izateko, zenbakiari ezin eman dakioke balio kardinal edo ordinalik):

> CODATA txostena, DMT elementua, GFB balioa, BPGK izena, 1.2. sekzioa, 2.3.3.1. irudia, 3.1. taula, 0.52. faktorea...

Hemen sar daitezke Fisika eta Matematiketako hainbat formula ere:

> $p = p_1 + p_2 + ... + p_n / n$ kantitatea
>
> $\frac{dN\ (t)}{dt}$ deribatua
>
> $7x - 2 = 0$ ekuazioa

edo produktu kimikoen formulak:

> $-CH_2C1$ taldea, -OH taldea, C^{14} karbonoa, ClNa gatza...

Atributu eta Koordinaziozko elkarteetan aipatzen genituen

> zero morfema, zero-desinentzia, zero-egoera, zero-gradu, zero-zeinu

ere hemen sartzea egokiago dela dirudi, nabarmena da eta *Donian-bedarrac* bezalakoekin duten lotura. Baina bigarren hauek legez, desinentzia edo morfema 'klase' batez ari garenez, zalantzak sortzen zaizkigu aposizio-elkarteetatik subsumptive--elkarteetara doan bidean izan dezaketen kokaguneaz.

X.3. EMANKORTASUNA

Hizkuntza teknikoetako adibide ugariek erakusten duten erabateko emankortasunaz gain, hurrenkera dela eta sortzen diren auziak dira hemen aipatzekoak. Euskaraz erdal terminoak egokitzean ez bait dugu jakiten askotan zein hizkuntza hartu behar dugun eredu, 'mugatzailea + mugakizuna' hurrenkera duena (ingelesa edo alemana) ala 'mugakizuna + mugatzailea' hurrenkerakoa (frantsesa edo espainiera). Hona zalantza horretatik sortutako hainbat jokabide:

> amuarrain ortzadarra[15] (trucha arco iris, truite arc-en-ciel)
> ortzadar-boa (boa arco iris, rainbow boa)
> suge koral (sugea) vs. koral-arrain (arraina)
> perloi-lira (perloia) vs. lira-hegaztia (hegaztia)

---

[15] Gogoan izan dezagun, dena den, amuarrain klase baten izena dela (eta horrenbestez aposizio-elkarte eta subsumptive-elkarteen artean dabilela), baina, aldi berean, bi osagaien artean alderaketa erakusten duten adibideak atributu-elkarteetan aipatu ditugula (*Eleiza Ama* etab.).

Eta eredu anglogermaniarrari jarraiki, alderaketa ere baduten *mailuarraina* eta *manta-arraia*.

X.4. BERRELKARKETA ETA GARAPENA

Bi aposizio-elkarte ageri zaizkigu

> apaiz Lorenzo Izagirre jauna HE50, Lorenzo Izagirre apaiz jauna HE50, Azkue jaun apeza HE59, Larralde jaun apeza HE59

non badirudien *jaun apez/apaiz jaun* ulertu behar dugula eta horri, deitura, izen propioa, erantsi zaiola.

Badugu adibidetegian menpetasunezko izen elkartuari erantsiriko *jaun* ere: *biltzar-buru-yauna* HE17.

Testu teknikoetan menpetasunezko hitz-elkartu batetiko aposizioa ageri da ondokoetan:

> ß partikula-kopurua, f(x) dentsitate-funtzioa, x ume-kopurua, n_1-1 askatasun gradua...

X.5. HOTS-ALDAKETAK

Aposizio-elkartearen izaerak berak pentsaraz ziezagukeen bezala, ez da hots--aldaketarik gertatzen bi osagaien artean.

X.6. IDAZKERA

Bai adibidetegian bai hitz teknikoetan ere bi osagaiak bereiz idazteko joera nabarmenki gailentzen da. Bi osagaiak loturik, toponimo bihurtu diren *Benitosoro* eta *Oriamendi* izen propioetan soilik aurkitu ditugu. Eta marra ere gehienbat mendi izenetan, nahiz bestelakoetan ere inoiz behin ageri den, toponimo pare bat barne:

> San Miel-mendia HE21, Santiago-jaiak HE29, Gainza-malloa HE50, Uztegi-malloa HE50, Zubeltzu-torre HE29, Jesus-haurra HE51, Gibraltar-estua HE33, Irati-mendiak HE29, Izpegi-mendatea HE17, Irati-soro HE29, Donine-eguna HE24, Balerdi-punta HE50, Baigorri-eskualdea HE59, Arrua-erreka HE29, Aralar-mendi HE18, HE50, Alos-torrea HE24, Andia-mendia HE24.

III. ASMO-ELKARTEAK

Sail honetan bildu ditugu, mugakizuntzat, bigarren osagaitzat, "asmoa", "joera", "grina"... adierazten duen elementuren bat dutenak. Bigarren osagaitzat, beraz, *gura, nahi, behar, gose, egarri, min, uste, beldur, asmo*... bezalakoak izango ditugu.

Ez da, ordea, mugakizunaren esanahia sail honetako elkarteek duten ezaugarri amankomun bakarra. Horretaz gain (edo agian esanahi-berdintasun hori badelako), beste ezaugarri hauek ere aipa daitezke:

1. Guztiak 'Menpetasunezko Hitz Elkartuak' direla esan daiteke, hau da, bigarren osagaiaren kategoria gramatikala hartuko du elkarte osoak; elkartearen esanahi nagusia ere bigarren elementuak, mugakizunak, emango du. Baina, Menpetasunezko Elkarteen artean, ondoko puntuetan zehazten saiatuko garen berezitasunak dituzte.
2. Zenbaitetan bigarren osagaia, mugakizuna, izen bezala nahiz izenondo (hots, atributu) bezala ager daiteke: *gose, egarri*, esaterako, bi erabilerok dituzten elementuak dira:
   a. goseak/egarriak nago
   b. gose/egarri naiz
3. Beste batzutan, mugakizuna aditz-formen barnean ere aurki dezakegu, modal modura edo. Horrelakoak ditugu *behar, nahi* edo *gura*, berez izenak izan arren, **edun* aditzarekin elkartuz aditz esapideak osa ditzaketenak, eta beste partizipio baten ondoren ere ager daitezkeenak[1]. Eta horrenbestez Asmo-elkarte saileko izen-elkartu ez, baizik aditzaren osagai modal liratekeenak. Hala ere, kontraste gisa, batzuren eta besteen erabilera desberdinaren argigarri, *etorri behar dut*-en saileko adibide mordoska ematen dugu adibidetegian.
4. Zenbait mugakizunekin (*nahi, behar, gura, uste*...) mugatzailea, lehen osagaia, azkenik, izena edo aditz partizipioa/aditzoina izan daiteke.

Aipatu berri ditugun ezaugarri hauek biltzen dituzte, oro har, sail honetako elkarteen berezitasunak, eta, ondorioz, bereizten menpetasunezko beste elkarteetatik.

Ondoren, mugakizuna oinarri hartuz, banan banan aztertuko ditugu elkarte-mota desberdinak.

III.1. A/x + GURA

III.1.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Mugatzaileari dagokionez, beronen kategoria gramatikala bi modutakoa izan daiteke: izena edo aditz-partizipioa.

---

[1] Ikus *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak-II*, 159-161 eta 444-455. or.

Mugakizuna, *gura*, izena da berez, baina aditz elkartea ere osa dezake **edun* laguntzaileari erantsiz (*gura dut*). Gainera, beste izen bati loturik hitz elkartua osatzen duenean, hitz hau izena izan daiteke zein izenondoaren funtzioa —atributua, alegia— bete dezake. Hortik, hain zuzen ere, ondoko bikoteen arteko bereizketa:

a. ura gura dot
b. urgura naz

era berean,

a. ikasgura naiz
b. ikasgurarik ez dut

Behin edo beste *gura* horri izenondo balio markatuagoa eman nahirik edo, *-ko* atzizki adjektibatzailea eransten zaio, *gurako* bihurtuz: *handikigurako, jakingurako*. Hona hitz elkartu horietako batzuk adibide gisa:

a. Izena + *gura*

farregura, handikigura, handikigurako, hazkura, jolas-gura, lan azkura, logura, senar gura

«'gure artean' honek egundoko barregura eman zion Joni» HE39,92
«euren ondorenguac diriala gaurco jaun, andiqui eta andiquigurac» HE20,94
«guk ez degu jolas-gurerik eukitzen» HE21,71
«arakinak jolasa-gure ziran» HE22,35
«ibiltari gabian, logura goissian» HE20,123
«senarr gurarik dagozalako gazterik neskatsak larri» EJ70,114
«andi-eche, ta andiquiguracuenetan otseinac jaten dabee bakarturic» HE20,111
«bizkor-belarra jan dute, nonbait: sartu zaie lan azkura» HE18,79

b. Aditz-partizipioa/aditzoina + *gura*

bihurtu gura, bizigura, eroan-gura, ezkongura, hil gura, ikusgura, jakigura, koixu--gura(n)

«biurtu-gurarik, geyenak or dabilz oin gorrotoz suturik» EJ77,92
«bana badaquizu ez dala bardin gabeco jaquiguria ta goissecua» HE20,116
«zertara datoz bestelea nere bizigura ta biotz-lillurak» HE34,25
«mutil orditu bat yatorko... itsu-soñura eroan-gurarik» EJ77,38
«ezcon-gurari lecu gueyegui eman» HE07,320
«neure senarr maitea dago or il gurarik» EJ70,58
«maisu Juan, asco da gauco verbeeta jaquinguracoric» HE20,110

Bi osagaien arteko erlazio semantikoa dela eta, elkarte hauetan, mugatzaileak 'zertakoa' (hau da, 'helburua, xedea') ematen duela esan daiteke. Hala, *bizigura, esangura, ezkongura* hitz elkartuak 'bizitzeko gura', 'esateko gura' eta 'ezkontzeko gura'-ren baliokide dira esanahiaren aldetik.

Lehen osagaia izena denean, berriz, 'zertakoa' adierazten duen eta mugatzaile den 'aditz izendua + *-ko*' du pareko esanahiz. Hala: *farregura* = 'farre egiteko gura', *senargura* = 'senarra hartzeko gura', *handikigura* = 'handiki izateko izateko gura'...

III.1.2. Emankortasuna

'Aditza + *gura*' egiturak nahi besteko ugaritasuna du mendebaleko euskalkian. 'Izena + *gura*' egiturakoak erabilera zabalagoa du euskalkietan, nahiz eta honelako hitz elkartuak lehen osagaia aditza dutela sorturikoak baino askoz urriagoak izan. Haatik, honelako hitz-elkarketak bidea zabalik du beste hitz elkartu berriak sortu ahal izateko.

III.1.3. Berrelkarketa eta garapena

'Izena + *gura*' elkartea erabil daiteke mugakizun gisa hitz elkartu berri bat osatzeko: *lan-azkura*.

Horretaz gain, mugatzaileari dagokionez, beste ezaugarri hau ere aipatu behar da: 'aditza + *gura*' egituretan, aditz hori bere osagarri guztiekin joan daitekeela eta osagarri horiek aditzaren araberakoak izango direla:

a. gezurra egia bihurtu gurak ez du lekurik
b. inor baino hobeto bizi gurak zer dakar?
c. gauza guztiak jakin gurak galdu du

Ezaugarri honek, bestalde, izakera berezia ematen die elkarte hauei, hitz elkartuko osagaiak kategoria lexikal txikienak (izena, aditzoina, izenondoa, adberbioa...) izan ohi direlako, eta ez perpaus-zatiak. Sintaxiaren eta lexikoaren artean, mugako egiturak direla esan daiteke.

III.1.4. Osagaien arteko hots-aldaketak

Honako aldaketa hauek ageri dira hitz elkartuon uztarduran:

a. **-tz + g-** → **-z + k-**: txistukari afrikatua frikari bihurtzen da, eta herskari ahostuna ahoskabe. *Hazkura* (baina *hatzgura* ere ageri da inoiz).

b. **-tz + g-** → **-z + g**: herskari ahostuna gordeaz, *idazgura*

III.1.5. Idazkera

Ez dago idazkera bateraturik. 'Aditza + *gura*' egituran badirudi marratxoa erabiltzeko joera nagusitzen dela, baina badira bi osagaiak berezirik idazten diren adibideak ere, bai eta loturik ageri direnak ere. 'Izena + *gura*' egituran, berriz, marratxoa azaltzen da gehienetan, baina ia beste hainbatetan bi osagaiak loturik ikusten ditugu; berezirik gutxiagotan. Beraz, nolabaiteko lotura jartzen diete idazle gehienek hitz elkartu hauei, marratxoa nahiz zuzeneko lotura. Badago, hala ere, idazkera hori bateratu beharra. Nahasketa hori baztertu eta idazkera batera daiteke 'izena + *gura* / aditza + *gura*' bi egiturak loturik edo marratxoa dutela idatziz, eta ez bereiz. Horrela, 'aditza + *gura*' hitz elkartua eta *gura izan*/**edun* perifrasia bereizirik geratuko lirateke idazkera aldetik. Honela:

a. esangura dut (= esateko gura dut/naiz)
b. esan gura dut (= esan nahi dut)

Elkartu zaharrak, ia ihartuak, direnean, *hazkura* bezalakoak, bi osagaiak elkarturik idatz daitezke; berriak, aldiz, marratxoaz.

III.2. A/x + NAHI

III.2.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

'Aditz-partizipioa + *nahi*' eta 'izena + *nahi*' dira bi egiturak. Mugatzailea, beraz, aditz-partizipioa edo izena izan daiteke. *Nahi* mugakizuna, berriz, izen gisa agertzen zaigu gehienetan, baina izenondo bezala ere joka dezake.

a. Aditz-partizipioa + *nahi*

atera-nai, atseguin artu naya, bizi nahia, erran-nahi, esanahi, jakin-nahia, joan naia

«egondu zen nekerik ekusi ezpalu bezala, ta atera-nai bat erakusten etzuela» HE13,22
«edo nescacha mutillen batzarreetara, eta azalprintz oneco guciaquin atseguin artu naya izan oi cenduan?» HE07,142
«irekidura, bizi nahia, odolaren mintzoa» HE56,9
«haueik ezein ere erran-nahirik ez ukhaiteaz» EJ61,19
«barnean dagoen hitzak esanahia argitzen du» EJ56,59
«erle joan naia, ez ezti, ez bresca» HE20,172
«haurra ernea zen, deneri ohartua, oro jakin-nahia» HE59,6

Azken bi adibideetan izenondo eta atributu funtzioa duten elkarteak ditugu. Izan ere, (erle) *joan naia* ez da 'joateko nahia, desira', 'joateko nahia, desira duena' baino; eta, era berean, 'haurra zen oro jakiteko nahia zuena'.

b. Izena + *nahi*

aundinai, batasun-nahia, burruka-nai, lonaia, onginaya, zorion-nahia

«batasun-nahiak gorpuzten saia gaitezen» EI94,31
«aundinai, alper eta tripazai galantak besterik ezpaitziren» HE28,60
«lonaia aizatzen dute ipuiez ta kantuz» HE18,92
«lanbide onegatic ondo-nai aundia aguertu zion» HE45,210
«izugarrizko onginaya agertu zien» HE54,174
«ez dio maitasunak ernatu zion zorion-nahiari ukorik egingo» HE27,299
«ire burruka-nai au bearko nik jaso» HE18,42

Adibideotan ikus dezakegunez, izenondo (*handi*) edo aditzondo (*ondo*) bat ere izan daiteke inoiz mugatzaile.

Bi osagaien arteko erlazio semantikoa ere aurreko azpisailean aztertutako 'A/x + *gura*'-ren parekoa da, 'zertakoa' adierazten du. Hitz elkartu eta sintaxi-egituren arteko kidetasunak, beraz, lehen azpisailean aipatutakoak bezalakoak dira:

a. atera-naia = ateratzeko nahia
b. borroka-nahia = borrokarako nahia/borroka egin nahia

III.2.2. Emankortasuna

Elkarketa honek aukera zabala du bai 'aditza + *nahi*', bai 'izena + *nahi*' egituretan ere.

III.2.3 Berrelkarketa eta garapena

Ez dago berrelkarketarik lehen osagaiaren aldetik, aditz esapideak izan ezik: *atsegin hartu nahia*. Mugatzailea aditza denean, aditz horri dagozkion osagarriak har ditzake: *oro jakin nahi, santu izan nahi* bezalakoak, *gura* mugakizun duten elkarteetan bezala. Beraz, hauek ere ezingo genituzke egiazko hitz elkartutzat hartu, mugako egituratzat baizik.

Bigarren osagaia ere garaturik ageri da *jakin nahiKO*, *handinahiKERIA* bezalakoetan, lehena *nahi* izena *nahiko* izenondo bilakatuaz; bestea, berriz, izenondotik abiatuta izen bihurtuz.

III.2.4. Osagaien arteko hots-aldaketak

Bi sudurkari elkartzean, sudurkari bikoitza soildu egiten da batzutan: *joan nahi* →*joanahi, esan* + *nahi* →*esanahi*. Dena den, bi osagaiak elkarturik idazten direnean bakarrik gertatzen da soiltze hau. Ikus bestela: *erran-nahi*.

III.2.5. Idazkera

'Aditza + *nahi*' egiturak berezirik edo marratxoaz elkarturik idazteko ohitura nabarmentzen da; gutxienetan azaltzen dira bi osagaiak loturik. 'Izena + *nahi*' egituran, berriz, marratxoa gailentzen da, gutxiagotan azalduaz bi osagaiak loturik, eta bereiz behin bakarrik.

Honen aurrean, lehen osagaia izena denean, marratxoaz idaz daiteke elkartea, loturik idazteko ohitura dagoen elkarte zaharrak errespetatuz.

III.3. A/x + -GALE

III.3.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Elkarketa honetan erabil daitezkeen osagaien kategoria aurrekoen antzekoa da. *Gale* mugakizuna izena dugu jatorriz, nahiz eta gaur egun ez den hitz elkartuetatik kanpo hitz beregain gisa erabiltzen[2]. Mugatzaileak, berriz, aditza, izena eta inoiz

[2] Ikus Azkuek dioena: «Es de advertir que no se usa ya este elemento como elemento separado» (*Morfología Vasca:* 199§.)

aditzondoa —*gora*— ditugu. Bestalde, *gura* eta *nahi* bezalaxe izenondo gisa ere erabil daitezke elkarketa hauek, gehienetan izen kategoriakoak izan arren. Gaur egun elementu beregain ez izatea atzizkien artean sailkatzeko arrazoi izan badaiteke ere, esanahiak eta lehen osagaiaren kategoria gramatikalak 'Asmo-elkarte'etara hurbiltzen du *-gale*. Dena den 'aditza + *behar/nahi, gura*' aztertzean, perpaus osagaiak gordetzen dituztenak sintaxiarekin mugan daudela esaten genuen. Era berean behin baino gehiagotan aurkituko ditugu hitz elkarketa eta eratorpenaren arteko mugan daudenak ere, edo agian sail batetik bestera pasatu direnak (jatorrizko saileko zenbait ezaugarri gordeaz). *Gale*-ren kasuan beste elkarteekin dituen kidetasunak kontutan izanik, 'Asmo-elkarte'etan aipatzea erabaki genuen.

a. Aditza + *gale* : *jangale, egingale, jogale*
b. izena + *gale* : *negargale, atsegale, logale, jolasgale, hazkale*
c. aditzondoa + *gale* : *goragale*

«goragale larria sentitzen zuen» HE39,14
«eta eche-inguruan badabill ciquina eta goragalea emateco eran» HE08,93
«apariak on dagizutela il baduzute jangale» HE18,40
«ez jangalerik, ez ta parrik» HE18,53
«'orain galdu aiz' dio berritzu jogale» HE18,138
«neska bera da, bere lana egingale» HE18,94
«eta neuri ere idazgura suntziturik, logale nago» HE34,30
«señale ona da biotzeco pena finbat sentitzea offendituas alaco jauna, ta negargale oroitzeas» HE07,211

Bi osagaien arteko erlazio semantikoari dagokionez, lehen osagaia aditza denean, aurreko azpisailetan bezalaxe, 'zertakoa', 'helburua', litzateke; hau da, 'aditz partizipioa + *gale*' egiturak aditzak dioena egiteko gogoa adierazten du. Ez dago esan beharrik, hemen ere *-t(z)eko* daraman forma osoaren balio semantikoa duela. Beraz:

a. jangale = jateko gale
b. jogale = jotzeko gale

Lehen osagaia izena denean, berriz, izen horrek dioena egiteko gogoa adierazten du:

a. logale = lo egiteko gale
b. negargale = negar egiteko gale

III.3.2. Emankortasuna

Oso gutxi erabiltzen da hitz elkartu berriak sortzeko. Horren ordez gehiago jotzen da beste elkarketa edo esate-moduetara, nahiz eta, hitz berriak sortzeko, elkarte-modu honetara jotzea gaizki ez legokeen. Kontuan hartu behar da, ordea, gorputzarekiko joera eta gogoak adierazteko erabili izan dela.

III.3.3. Berrelkarketa eta garapena

Adibidetegian ez da ageri alerik ere, baina *goragaletu* bezalako garapenak ez leudeke gaizki eginak.

III.3.4. Osagaien arteko hots-aldaketak

Adibidetegian ez da aldaketa fonetikorik ageri, baina *hazkale* bezalako elkarteetan txistukari afrikatua frikari bihurtzen da, eta bigarren osagaiaren hasierako herskari ahostuna, ahoskabetu; bestelako forma ere ageri da, hots, *hazgale*.

III.3.5. Idazkera

Bi osagaiak beti loturik doaz eta hala beharko dugu erabili, gaur egun izentzat baino gehiago atzizkitzat jotzen bait da. Beraz, lehen osagaiari atxekirik idatziko dugu beti.

III.4. A/x + GOSE, EGARRI

III.4.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Bi osagai mugakizunok, elkarrekin zerikusi handia dutelako, batera aztertuko ditugu. Halere, alde txiki bat badago bi horien artean osagai mugatzailearen aldetik: *gose*-k aditza eta izena bait ditu mugatzaile, *egarri*-k, ostera, izena bakarrik.

a. aditza + *gose*: *jakin-gose, jan-gose*

b. izena + *gose/egarri*

aginte-gose, barruikara-gose, diru-gose, egi-egarri, espantu-gose, zuzen-gose

«orrelako barru-ikara-gose bai-nazu» HE57,110
«beintzat ez dau ichutuco au diru gosiac» HE20,50
«alta ez ziren ez espantu gose» HE56,28
«ez du aginte goseak ekarri, jakin goseak baizik» HE27,339
«guerri cerdenaz maquilla baga jan gosiagaz besteti» HE20,65
«egi-egarriak, zuzen-goseak gida gaitza» HE28,81

Erlazio semantikoa aztertzerakoan, 'aditz-partizipioa + *gose*' egiturak, mugatzaile den aditzak dioena egiteko gogo bizia adierazten duela ikusten dugu:

a. jakin-gose = jakiteko gose
b. jan-gosea = jateko gosea (gogo bizia)[3]

'Izena + *gose/egarri*' egiturak, berriz, izenak dioena egiteko, izateko... gogo bizia adierazten du. Hala *lan-gosea* dioenak, 'lan egiteko (lanerako) gogo bizia' dio. Eta honela, lehen osagaiak eskatzen duen araberako 'aditza + *-teko*', edo helburua/xedea adierazten duen *-(ra)ko* kasu-marka daraman egituraren balio semantikoa du.

---

[3] Dena den *jan* hemen izen bezala ere har daiteke: *jana*.

III.4.2. Emankortasuna

Zerbaitetako gogo bizia adierazi nahi denean honelako hitz-elkarteak egin daitezke, nahiz adibidetegian adibide askorik azaltzen ez den. Baina *gose* edozein motatako aditz eta izenekin erabili da; *egarri*, izenekin bakarrik.

III.4.3. Berrelkarketa eta garapenak

Adibidetegian berrelkarketa bakarra ageri da, mugatzailea delarik aldi berean elkartua: *barru-ikara-gose*.

III.4.4. Hots-aldaketak eta idazkera

Adibidetegian ez da bi osagaien artean inolako hots-aldaketarik ageri.

Idazkerari dagokionez, adibide gehienetan bi osagaiak bereiz ageri dira, marratxoa behin bakarrik erabiliaz.

III.5. A/x + USTE, USTEKO

III.5.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Osagaien kategoria gramatikala aztertzean ohartzen gara 'izenondoa + *uste*' egitura dutela adibidetegian ageri diren hitz elkartuek. *Uste* izenak *-ko* atzizki adjektibatzailea hartzeko aukera du:

eder-uste, handi-uste/hantuste, handi-usteko, noble-uste, on-uste, zintzo-uste, zintzo-usteko

«gere au aunditzat yoa barkatu: ezta eder-uste, baizik eta zigorrari ez igesi naia» HE17,58
«aitatuko dizkiotegu 'odolkera', aundi-ustea» HE17,55
«aundizkiak bizi ziren etxe orretan, edo aundi-ustekoak beintzat» HE53,42
«eta an guchi arrotasun eta andiustez lausotuac» HE40,135
«antuste utsa litzake gerozko damurik gabe jokatu nai izatea» HE34,40
«antuste, edo soberbiaren becatua» HE07,301
«kofradia,... bere noble-usteari euste-arren kondepekoai sarrera ukatuz» EJ70,184
«gure artzain on-uste osoduna» HE21,26
«neska petral orrek, zenbait neskatxa zintzo-usteko jantziko lituzke» HE57,140

Adibide guzti hauek 'izenondoa + *uste*' egituradunak dira. Ez da, beraz, adibidetegian 'aditz-partizipioa/aditzoina + *uste*' egiturakorik ageri. Baina *etorri beharra* hitz elkartu bada, eta halakotzat aztertu dugu, era berean *etorri uste(ko)* ere hitz elkartu izango da. Badakigu *uste* + *izan*/**edun* aditz-perifrasia dela (*gura*/*nahi*/*behar* + *izen*/**edun* diren bezalaxe), baina horretaz gain izen soil ere bada, beste horiek

bezala. Berezitasun bakarra, 'aditz-partizipioa + *uste*' ekialdekoa izatea litzateke. Horretaz aparte, *gura, nahi, behar*-ek bezalaxe aditz partizipioa har dezake osagai mugatzaile eta bien artean hitz elkartua sortu. Izan ere badirudi euskaraz *garaiz etorri usteak galdu nau* bezalakoak esateko eragozpenik ez dagoela. *Hura bil ustez* dio Lafittek (1944: §875).

Esanahiaren aldetik, egitura hauen ordain izan daitekeen perpauseko aditzaren atributua biltzen du lehen osagai den izenondoak. Ondorioz, 'lotura-aditzaren forma jokatua + *-lako* + *uste*' esapideak duen esanahi bera dute aztergai ditugun elkarteek ere. Beraz, hitz elkartu horiek 'ederra, handia, noblea, ona, zintzoa delako uste(a)' esan nahi dute. Eta mugakizuna *uste* + *-ko* baldin bada, 'ederra... delako ustea duena'.

Beste horrenbeste esan daiteke bestelako edozein aditz-motaren partizipioa/ aditzoina + *uste* egitura daramaten hitz elkartuez ere. Horrela,

garaiz iritsiko direlako/iristeko ustetan = iritsi ustetan joan dira
apustua irabaziko dutelako/irabazteko = irabazi ustetan dabiltza

edota

hura bil ustez = biltzeko/bilduko dutelako ustez

esapideetan ageri diren *iritsi ustetan, irabazi ustetan, bil ustez* bezalako hitz elkartuak egin daitezke, eta egin ere euskara mintzatuan egiten dira, nahiz eta hemengo adibidetegian ageri ez.

III.5.2. Emankortasuna

Nahi adinakoa da bere mailan, izenondo guziak erants bait dakizkieke *uste* eta *usteko* mugakizunei. Mugatzailea aditza denean ere nahi beste hitz elkartu sor daitezke.

III.5.3. Berrelkarketa eta garapena

Ez da halako kasurik ageri adibideetan.

III.5.4 Osagaien arteko hots-aldaketak

Hots-aldaketa bakarri ageri zaigu, *-i* bokalez amaitzen den bi silabako lehen osagaiak azken bokal hori galdu, eta ondorioz kontsonante herskaria *-t* bihurtzen duena:

handi + uste → hand + uste → hantuste

III.5.5 Idazkera

Osagaien kategoria gramatikala eta hots-aldaketak kontutan izanik, honako bereizketak egin ditzakegu:

a. hots-aldaketa gertatu den kasu bakarrean bi osagaiak elkarturik ageri zaizkigu: *hantuste*

b. mugatzailea aditza denean bereiz idatziko genituzke bi osagaiak: *bil ustez*

c. mugatzailea bestelakoa denean, hots, 'izenondoa + *uste*' modukoetan, bi osagaiak marratxoaren bidez elkartzea da bi osagaiak loturik idazteari gailentzen zaion joera.

III.6. A/x + MIN

III.6.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Elkarte multzo honetako gehienetan bezalaxe bi mugatzaile mota ageri dira Asmo-elkarte honetan ere:

a. Aditz-partizipioa + *min* : *apurtu-min, jakin-min*

«moral-esiak apurtu-minez dijoa» HE28,71
«oso konprenigarri da nere jakin-min hori» HE33,3

b. Izena + *min* :

afari-min , ele-min, etxemin, euskaldun herri-min, haundimin-azi, larri-min, listu-min, maite-min, maitemin...

« Mikelak, aldiz, afari-min du» HE18,89
«behin eta berriro irakurtzen zuen etxeminak ateratako negar isil ugariz» HE39,35
«aundimin-azi eragikorrak aginduz» HE17,10
«beatzetan irra ta agoan listu-min» HE18,109
«maiteminak leher zorian zeukanean» HE27,301
«benetan maiteminduta ezkondu ziran» HE31,15
«nekea..., asperra, ogemina...» HE17,48

Elkarte hauen eduki semantikoari dagokionez, partizipioa lehen osagai dutenek, aditzak dioena egiteko gogo bizia adierazten dute. Izena mugatzailea denean, berriz, izenak adierazten duen hori egiteko edo, lehen osagaia izenondoa baldin bada, hori izateko gogo bizia; hala nola:

apurtu-min = apurtzeko gogo bizia
herri-min = herria ikusteko edo herrira itzultzeko gogo bizia
handi-min = handi izateko gogo bizia, eta abar.

III.6.2. Emankortasuna

Gura eta *nahi* mugakizun dituzten elkarteen erabilera baino askoz murritzagoa da aztertu berri ditugun hauena.

III.6.3. Berrelkarketa eta garapena

'Izena + *min*' elkartea behin ageri da beste mugakizun baten mugatzaile, hala nola *haundimin-azi* izenean. Adibide bakarra izateak, baina, ez du esan nahi horrelako gehiago sor ezin daitekeenik.

III.6.4. Osagaien arteko hots-aldaketak eta idazkera

Ez zaigu adibidetegian hots-aldaketa bat bakarra ere ageri. Gure adibideen idazkerari begiratuaz, berriz, bi osagaiak loturik edo marratxoaz elkarturik daude, erdi eta erdi gutxi gora behera.

III.7. A/x + BEHAR

III.7.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Hemen ere, orain artekoetan bezalaxe, aditz-partizipioa edo izena izan daitezke mugatzaile; mugakizuna, *behar*. Kontutan hartu behar da, bestalde, *gura* eta *nahi* bezalaxe, hau ere aditz-perifrasiko elementu izan daitekeela. Hortaz, bereizi egin behar dira *ikasi behar dut / ikasi beharra dut* bi egiturok. Lehenengoan *behar izan* aditzeko elementu dugu *behar*; bigarrenean, 'partizipioa + *behar*' forma duen izen elkartuaren osagai mugakizuna.

a. Aditz-partizipioa/aditzoina + *behar*

adierazi beharra, agindu beharra, antzaldatu beharra, ibili beharra, ihes egin beharra, joka beharra, sor(tu) beharra...

«lan ori nola egina dan adierazi beharra dago» EJ60,9
«argitara emandako puntuok arakatu beharrean gaude» EJ52,7
«edari mingots ori edan-bearra gauza gogorra da» EJ77,48
«arrapatzen nauen bakoitzeko eginbearra diat ori» HE17,18
«batasun eguiazcoa galdubearra badago» HE40,170
«arrezkero... anaien-arteko bata-besteen etsai joka-bearra» EJ70,191
«ene ametsaren sor-bearra» HE17,67

b. Izena + *behar* :

diru beharra, herio-beharra

«gerra galtzen badegu, diru beharrik ez dago» EJ60,45
«ura erio-bearra nerea!» HE34,44

c. Aditzlaguna + *behar* : *gogoanbehar(tu), gorabeharra.*

«gogoanbehar 'pesar'» HE01,86, HE01,92
«su-garren gorabear kizkurrari begiak yosita» HE17,19

Mugatzailea aipatutako hiru gramatika-kategorietako bat izan daitekeenez, erlazio semantikoa ere hiru eratakoa dateke: bata 'zertakoa, xedea' adierazten duena. Mugatzailea partizipioa denean gertatzen da hau: *ibili beharra* = 'ibiltzeko beharra'. Egia esan, bikote honetan forma elkartua da erabiliena. Partizipioa, perpauseko beste zenbait osagarriz lagundurik doanean (eta eman ditugun adibide gehienak horrelakoak dira), ordea, mugako egitura izateaz gain, balioa ere aldatu egiten da askotan: *edari mingots ori edan-bearra gauza gogorra da* dioenak, ez du adierazi nahi 'edari mingotsa edateko beharra', baizik 'edari mingotsa edan behar izatea'. *Batasun eguiazcoa galdubearra badago* esatean ez dirudi 'galtzeko beharra dagoela' aditzera eman nahi dugunik, 'galdu behar bada' esateko beste modu bat besterik ez litzateke. Zenbaitetan, beraz, 'partizipioa + *beharra*' egiturak, 'partizipioa + *behar izan*', Aditz-elkarteetan aztertutako egiturarekin lotura estuagoa dutela esan daiteke, *behar* izenarekin baino.

Bigarrena, 'zerena' erlazio bezala defini dezakegu, mugatzailea izena denean aurkituko duguna: *diru beharra* hitz elkartuak eta *diruaren beharra* izen sintagmak esanahi bera dute.

Eta hirugarrena, lehen osagaia aditzondoa edo aditzlaguna denean gertatzen da. Hor izen elkartuaren ondoan izan dezakegun perpaus atalean partizipioa agertuko litzaiguke: *gogoanbehar* = *gogoan IZAN behar* biak pareko izanik edukiaren aldetik.

III.7.2. Emankortasuna

Oso emankorra da aztertu dugun elkarte mota, bai mugatzailea partizipioa/aditzoina denean, bai eta izena denean ere, 'zerbaitetako edo zerbaiten beharra' adierazteko hitz-elkarketa honetara jotzen dugu gehienbat eta.

III.7.3. Berrelkarketa eta garapena

Mugatzailea *ihes egin* bezalako esapidea izatetik kanpo ez dugu bestelako berrelkarketa edo garapen adibiderik aurkitu.

III.7.4. Osagaien arteko hots-aldaketak

Adibidetegian ez da inolako aldaketarik ageri, kasu batzutan aditzoina eta beste batzutan (gehienetan) partizipioa osorik azaltzea ezin bait da hots-aldaketatzat hartu.

III.7.5. Idazkera

Mugatzailearen kategoria gramatikal desberdinak kontutan hartuaz aurkeztuko ditugu adibidetegian aurkitu ditugun idazkera-modu desberdinak ere:

a. Partizipioa + *behar* : adibidetegian bi osagaiok bereizirik 38 aldiz aurkitu ditugu, 25 aldiz marratxoaz elkarturik eta loturik 9 aldiz. Loturik ez idazteko joera behintzat garbi nabarmentzen da.

b. Izena + *behar* : bi osagaiak marratxoaz loturik edo banandurik ageri zaizkigu (erdi eta erdi gutxi gora behera); bi osagaiak loturik ez dira inoiz azaltzen.

c. Aditzondoa + *behar* : bi adibideak marratxoz elkarturik ageri zaizkigu.

III.8. A/x + BELDUR

III.8.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Egitura nagusia 'izena + *beldur*' da. Inoiz 'aditz-partizipioa/aditzoina + *beldur(ez)*'. Bigarren egitura honi buruz esan behar da adibidetan beti *-z* kasu-markaz azaltzen dela, aditzlagun balioa hartuaz, beraz.

a. izena + *beldur*

andre-beldur, egi-beldur, negu-bildurti

«ez izan noski egi-beldur ta bai osoki gizon» HE17,11
«zozo-bikote datorrenean ez dira negu-bildurti» HE18,70

b. aditz-partizipioa + *beldur*

hil beldurrez, erori beldurrez

Izenarekiko hitz elkartuak ageri dira adibidetegian Aditzarekikorik, berriz, ezta bat bera ere. Hala ere *hil beldurrez* bezalakoak ezagunak dira euskara mintzatuan behintzat. Eta partizipioa lehen osagai denean ere elkarte osoak beste kasu-markak hartzea ez dirudi gaizki legokeenik. *Amiltzeko beldurrak atzera eragin dit* perpausaren ordez, *amildu bildurrak atzera eragin dit* esan eta idaztea gramatikaren arauerakoa da, noski.

Bi osagaien arteko erlazio semantikoa aztertzean, aurreko Asmo-Elkar-teetan bezalaxe, mugatzailea izena denean, 'zeren beldur' adierazten da: 'egiaren, andrearen, neguaren beldur'. Edo, beste modu batera esanda, 'egiari, andreari, neguari beldur' diogula. Aditza denean lehen osagai, aldiz, *-t(z)eko* da parafrasi ordaina, 'hiltzeko beldur'.

III.8.2. Emankortasuna

Ez dago dudarik edozein izeni erans dakiokeela, nahiz adibidetegian adibide gutxi ageri den; eta aditzari ere bai, noski, adibidetegian horrelakorik ageri ez bada ere.

III.8.3. Berrelkarketa eta garapena

Berrelkarketa kasurik ez zaigu ageri adibidetegian; bai, ordea, *negu-bildurti*, non *negu-bildur* izena *-ti* eratorpen atzizkiaren bidez garatu den izenondo bihurtuz.

III.8.4. Hots-aldaketak eta idazkera

Ez da hots-aldaketarik ageri adibidetegian. Ez dirudi gainera elkarte hauetan aldaketarik egiteko joerarik dugunik, *hozpeldur* edo antzekorik esatekorik, adibidez.

Idazkera dela eta, 'izena + *beldur*' egituretan, gehienetan marratxoa aurkitzen da; 'partizipioa + *beldur*' modukoak, aldiz, oro har banandurik idatzi izan dira.

III.9. A/x + LARRI

III.9.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Larri kategoriaz, izenondoa izan daiteke, eta baita izena era 'estura', 'beharra' adierazten duen heinean. Eta elkarte hauetan izena dugu, 'estura bizia' adierazten duena. Mugatzailea, berriz, aditza edo izena izan daiteke, 'Asmo-elkarte' gehienetan bezalaxe. Beraz, hortik sorturikoa ere izena da.

a. aditza + *larri* : jakinlarria
b. izena + *larri* : txixalarria, kakalarria, heriolarria

«ta orra, yakinlarri orretxek eraso gaitu oraingo aldian» HE17,75

Erlazio semantikoa: elkarte mota honetan lehen osagaia izena bada, izen horrek adierazten duena egiteko estura bizia du ematen aditzera. Beraz, 'zertako' esanahia daraman aditz esapidea (mugatzaile den izena barne hartzen duena) + *-ko* (egiteko...) dago hor azpian. Eta mugatzailea aditza denean ere gauza bera gertatzen da. *Ito-larria* bezalako hitz elkartuak entzuten dira euskaldunen ahotik.

III.9.2. Emankortasuna

Oso gutxi erabilitako osagaia dugu *larri* hitza. Oso semantika-eremu estuko izenei datxekiena, bestalde, gorputz-beharrei dagozkien izenak bait dira gehienbat, eta mendebaldeko euskalkietara mugatua.

III.9.3. Hots-aldaketak eta idazkera

Ez da hots-aldaketarik ageri. Eta idazkeraz den bezanbatean, ditugun adibide urrietan loturik idazteko joera nagusitzen zaio marratxoaren erabilerari.

III.10. A/x + GOGO

Gogo-k izen kategoria du, eta adibidetegian izen mugatzailearekin elkarturik azaldu zaigu. Elkar daiteke *izan*/**edun* aditz laguntzailearekin ere, *gogo izan*/**edun*, aldiz, ekialdeko euskalkietan erabiltzen den aditz elkartea sortuz (ikus 'Aditz-elkarteak').

«leitzarrak ez ditugu berriketa-gogo» HE18,137
«mirikuak gerla aintzineko bere bihotz-erredura eta jazar-gogoa» HE59,15

Esanahiari dagokionez, *gura*, *nahi*, *gale* mugakizunek bere mugatzailearekin duten bezalakoxe erlazio semantikoa nabari da hemen ere: 'berriketarako gogoa', 'jazarrerako gogoa', alegia.

Ez da hots-aldaketarik nabari eta adibideok marratxoaz elkarturik agertzen zaizkigu.

III.11. A/x + ASMO

Egituraren aldetik bi eratako mugatzaileak ditu elkarte honek ere: partizipioa (perpauseko osagarriz lagundurik doana eta, ondorioz, mugako egitura duguna) eta izena. Mugakizunà, berriz, *asmo* izena.

a. aditza + *asmo* : egin asmo, hornitu asmo, jetxi asmo

«an eta emen eraskin batzuk egin asmotan ginan» EJ60,15
«apaingarriz edo osagarriz ornitu-asmotan, ez natzaizu batere okertuko» EL70,21
«bueltatu nitzan atzera, kale aldera jetxi asmuan lengo biria artzera» EJ66,146

b. izena + *asmo* : amorru-asmo, batasun-asmo

«emakumeak ere..., besterik gabe, Aramaio guziari su emateko amorru-asmotan» EL70,36«garbi ikusi da Euskaltzaindiak eskainitako batasun asmo eta arauek izan duten baietza eta eragina» EJ56,54

Orain arteko 'Asmo elkarte'etan bezalaxe 'zertakoa' da bi osagaien arteko erlazioa. Beraz *batasunerako asmo* egitura garatua eta *batasun asmo* forma elkartua baliokidetzat jo ohi ditugu.

Adibide bakan horietan ez da berrelkarketa eta garapenik ageri, ez eta hots-aldaketarik ere. Idazkerari dagokionez, bi osagaiak bereiz idatzirik edo marratxoaz loturik daude.

IV. IZAERA - ELKARTEAK

Izaera - elkarte izenpean bildu ditugun hitz elkartuek, honako ezaugarriak dituzte:

1. Izenondo kategoriako hitz elkartuak dira.
2. Lehen osagaia aditza da, edo beste kategoria baten ondoan aditza ere bai.
3. Esanahiari dagokionez, berriz, bigarren osagai diren *ezin* eta *gaitz* oso antzekoak genituzke, eta *erraz* antonimoa, aurrekoen kontrakoa adierazten duena.
4. *Hitz-Elkarketa/1*-eko sailkapenarekin alderatuz, A-*zale*, x-*zale* gehitu da sail honetan elkarte osoak izenondo kategoria hartzen duelako. Lehen osagaiaren kategoria gramatikala kontutan hartuz, aldiz, mugatzailea izena nahiz aditz-partizipioa izan daitekeenez, Asmo-elkarteekin lotura ere baduela nabaria da. Baina elkarte osoaren kategoria gramatikalari eman diogu lehentasuna, eta hori izan da arrazoia A-*zale*, x-*zale* egitura Izaera-elkarteetan sartzeko.
5. *Bera* mugakizun duten elkarteak, azkenik, atera egin dira sail honetatik. Izan ere, *bera*-k jatorrizko esanahia, hau da, 'bigun' adiera gordeaz sortzen diren elkarteen artean:
   a. *Gaztanbera* bezalakoak Hitz-Andana Ihartu dira.
   b. *Bihotzbera* Bahuvrîhi elkartea da, 'bihotz biguna duen' norbait adierazten du eta.
   c. *Minbera*, *sinesbera*, *sentibera* etabarretan *bera*-k ez du 'bigun' adierazten, joera, erraztasuna baino; eta bakarrik izenondo gisa erabiltzen denean, hau da elementu beregaina denean, ez du halako adierarik hartzen. Egokiago dirudi, beraz, Hitz-elkarte sintetikoetan erabilitako kriterioak berriro aplikatuz, Eratorpenean aztertzeko uztea.

IV.1. x-GAITZ, x-ERRAZ

Erraz eta *gaitz* bi antonimoen bidez sortu elkarteak elkarren pareko direla ez da dudarik (bigarrena hemen aipu ditugun Izaera-elkarte horietaz kanpo ere beste elkarte batzutan agertzen zaigula ahantzi gabe[1]). Kidetasun horrexegatik aztertuko ditugu elgarrekin hain zuzen.

---

[1] *Gaitz* izenondo gisa izen batekin ere elkar daiteke, Hitz-Andana Ihartuen sailekо elkarteak sortuz: *bekaitz*, *ameskaitz*, *harkaitz*... Bestalde aditz esapide batzu badira *gaitz*-ekin moldatuak, dela izenondoarekin: *gaitzetsi* (*gaitzeritzi*), dela izenarekin: *gaitzegin*, *gaitzerran*.... Atzizki gisa erabilia omen da oraino bizkaieraz, *-egi* ere egiten den moduan: *handigatx*, *luzegatx*... Azkue eta Villasaantek atzizkien artean sartzen dute *gaitz*. Baina hiztegietan osagai beregaina denez, hitz elkartuko bigarren osagaitzat hartzea egokiago dateke.

IV.1.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Elkarte hauetako osagaien kategoria gramatikalak aztertuaz,

aditzoina + izenondoa→ izenondoa

motakoa dugu elkarte hau. Erran gabe doana: hego aldeko testuetan aditzoinak askotan euskara batuaren partizipioaren itxura du: *landugaitz*, adibidetegian (*langaitz* gainera anbiguo samarra gertatzen da *lan* izen balioan ere har baitaiteke).

Xehetasun gehiegizkoetan sartu gabe ere, premiazkoa dirudi elkarte honen berezitasunaren argitzeko, bi izenondo horiek (*gaitz* eta *erraz*) predikatu osagarri gisa agertzean darakusten jokabide bereziari ohartaraztea. Alabaina, holako pareak molda daitezke:

(1) (a) liburu hauek erraz dira irakurtzen / -tzeko (/*tzea)
(b) liburu hauek irakur errazak dira

(2) (a) holako oinazeak gaitz dira pairatzen / -tzeko (/*tzea)
(b) holako oinazeak pairagaitzak dira

Oso mugatuak ditugu era horetan erabil daitezkeen izenondoak. *erraz* eta *gaitz* baditugu, eta gero, sinonimo batzu, hala nola zub. *ehi* eta *aise(ta)* naf.-lap. *neke* edo *gaixto*. Hor dugu *gogor* ere: adibidetegian *sineste* aditzarekin baizik ez da agertzen, eta ez dirudi beste aditz askorekin kausitzen den (*egos(go)gor* eta besteren bat). Kontuan har, *gogor* eta *gaitz* elkarteetan desberdinki aritzen direla. *Sinesgogor* sinesleari doakion kualifikatzailea da (erd. *incrédule*, *incrédulo*); *sinesgaitz* berriz, sinestearen objektuari dagokio (erd. *incroyable*, *increíble*.) *Gogor* produktiboa balitz, azpisail honetakoa litzateke. Adibidetegian *entzungogor* ere bada, iduri bailuke, *entzun(go)gor* dugula hor. Azkenik, *edansarri* ere Izaera-elkartetzat hartuko genuke:

«ez deust ecec gorroto ta iguin gueijago emoten nequezale edan-sarri, ta ardao zaleeguijac baño» HE20,44

(1a) eta (2a) bezalako esaldiak aditz iragangaitzekin ere osa badaitezke ere, badirudi, halare, (1b) eta (2b)ko elkartea aditz iragankorrekin bereziki egiten dela (izenondoak, nolabait, elkarteko aditzaren objektu izan daitekeen izen bat modifikatzen edo kualifikatzen duelarik).

Ez dirudi elkarteko aditza iragankor (hobeki esateko objektuduna) izatea arras beharrezkoa den. Segurenaz ere joera besterik ez da, *gertagaitz* bezalako formak ez dira ezinezkoak. Adibidetegian den adibide bakarra[2] *konformagaitz* dukegu (*iragan-*

---

[2] Itxurazko bi salbuespen badira, ongi azterkatu ondoan objektudunak direla ikus baitaiteke: *mintza erraz* eta *huts egin erraz*. Lehenean, *mintza(tu)* aditzak ipar aldean duen erabilbide berezi baten ondorioa da, hartan *mintza(tu)* iragankorra baita: *gizon hori maiz mintzatzen dut → gizon hori mintza erraza da*. Bigarrenean, idioma-objektu bat (*huts*) bada aditz lokuzioan, baina halare honek batzutan beste objektu bat ukan dezake: *aurtengo etsaminak*

gaitz) forma bera ere badugu bestalde), iduriz, aditz iragangaitz batekin moldatua baita. Dudazkoa da zenbatetaraino ongi moldatua den (goian erranaaren arauera *konforma gogor* igurika zitekeen hemen), baina askok onart bide lezakete. Horiek hola honela gelditzen zaigu forma hauen eskema:

aditzoina + *gaitz/neke/gaixto/erraz/ehi*

Hona adibidetegian aurkitu ditugun mota horretako elkarteak:

-erraz:

adierraz, arin-erraz, biharerraz (*behar* bizk.)[3], huts egin erraz, etenerraz, autsi-erraz, igaro erraz, landu-errez, menerrez, molderraz, sinets-errez, ulerterraz

-gaitz:

aldagaitz, ezagugaitz, gozakaitz, konformagaitz, landugaitz, moldakaitz, pairagaitz, saldu-gaitz, sinetsgaitz, uxagaitz

-ehi: ikas-ehi

-gogor: entzungor, sinhets-gogor

Adibide zenbait:

«euskera jator eta adierraz bat» EJ64,33
«lanaren kontrola da sindikatuen harmarik gogorena, eta harma hau aldagaitza eta mugatua da» EJ52,35
«xamur, etenerraz, lerden» HE34,54
«era askotara ezagugaitza bilakatzen delako» EI94,53
«igaroerraza eguiten jaquee, daruen biar gogor ta necatsuba» HE20,125
«gainera, arabez mintzatzaileek ikas-ehi zuten» HE30,205
«euskera hizkuntza basati eta landugaitzatzat hartzen zuten» HE36,27
«bacoitzak bere nai erara artu bear dituelaco dotrina moldacaitz» HE40,19 (Bahuvrîhi elkartetzat ere har daitekeena gorago esanaren arauera)
«nehoren eskolan eskolatua eta dizipulu molderraz izaitea» HE26,74
«textoari astuntasun pairagaitz bat emanaz» HE36,19
«esenzialista joera hori gure pentsamentuan sakonegi itsatsita dago, hain da uxagaitza» EI94,74

---

huts egin ditut. Hots, ez dira bi elkarte horiek egiazko salbuespenak, adibidetegiko esaldiek erakusten dutenaz:

"Hiriart-Urruty hurbilago zitzaion, mintza errexago" HE59,8
"Bazinaki zoin huts egin errexak diren (...) ihizi bitxi hek!" HE59,90

Bada oraino beste kasu bat aipatzeko: *moldagaitz*. Batzutan *molda(tu)* + *gaitz* elkartearen balioa du (hau da *molda erraz* izenondoaren antonimoa da), baina *molde* + *gaitz* beste elkartearen ondorioa ere izan daiteke, orduan *baldar*, *malestruk*, etab. esan nahi baitu. Adibidetegian azken mota honetakoak dira adibideak; Bahuvrîhi elkarteetatik oso gertu, beraz.

[3] *Behar* berez izena den arren, *behar egin* aditz esapideko balioan agertzen dela dirudi, hots, 'lurra behar egiteko erraza da' parafrasia emango genioke *lur biarerraza* sintagmari: "lurra samur eta biarrerraza da" HE20,149

IV.1.2. Emankortasuna

Dakigunaz, euskaraz izenondo gutxi batzurekin dugun elkartea da hau, gehienetan hitz katean autonomiarik ez duten erator-atzizkiak kausitzen baititugu aditzoinei erantsiak: *-kor*, *-garri*, *-kizun*... Hala ere izenondo jakin hauek (*erraz*, *gaitz*...) bigarren osagai dituzten elkarteek emankortasun osoa dute aditzak objektudunak direlarik, besteekin mugatua.

IV.1.3. Berrelkarketa eta garapena

Ez zaigu halako adibiderik azaldu. Halere *jasan eta pairagaitz*, *bil eta atxeki erraz* bezalako berrelkarketek edo *moldagaizkeria* erako garapenek ez dirudite ezinezko.

IV.1.4. Hots-aldaketak

Izaera elkarteetan honako hots-aldaketak atzeman ditugu:

1. Txistukariaren ondoan herskari ahostuna ahoskabe bilaka daitekeenez (*sineskaitz*), iduri luke hego aldeko zenbait euskalkitan *-kaitz* forma analogiaz edo hedatu dela: *moldakaitz*, *gozakaitz*..
2. Espero zitekeenaren aurka, txistukari afrikatua ez da frikari bihurtu ez eta ondoko herskaria ahoskabetu: *sinetsgaitz* EJ72,64
3. Lehen osagaia bi silabako izanik **e** → **a**, *moldacaitz*
4. Zenbait bokal kontrakzio ere gertatzen dira: *molderraz*.

IV.1.5. Idazkera

Gaitz eta *gogor* gehienetan lehen osagaiari loturik aurkitu ditugu, inoiz behin marra ere azalduaz. *Erraz* bigarren osagai duten elkarteetan era guztietako idazkerak aurki ditzakegu: bi osagaiak loturik (beste bi aukerak baino zerbait gehixeagotan), marraz loturik edo bereiz emanik. Loturik idaztean, aditzoinaren bukaeran edo junturan **-t** baliatua da, beregainki kontsonante, guziz afrikatu batez, bukatzen delarik: *ulerterraz*, *sinesterraz*. Ezin da, beraz, jokabide bateraturik ikusi. *Ehi*-rekin dugun adibide bakarra, berriz, marraz idatzirik dago.

IV.2. x-EZIN

IV.2.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Semantikoki *ezin*, *gaitz* eta *erraz* izenondoetarik hain urrun ez bada ere, alderdi askotarik arras desberdinak dira bata, eta beste biak. Beraz, *ezin*-ekilako elkarteak azpisail batetan ikustea egokiago iruditu zaigu.

Dakigunaz, *ezin*, moduzko aditz partikula eta izena ere izan daiteke. Ez ordea besterik gabe izenondo. Izaera elkartekide gisa, erran daiteke bi modutan agertzen zaigula *ezin*, bietan aditz batekin uztartua delarik: edo honen aurrean, edo atzean, *ezin-egon*, *egon-ezin*.

Benturaz, bi baliabide hauek banaketa dialektala dute, bigarren hau markatua-edo iduritzen baitzaie ipar aldekoei. Hala izanik ere, bada besterik ere. Hurbilagotik ikertuz, alabaina, bi eskema hauek baititugu kausitzen:

(4) (a) *ezin* + partizipioa/partizipioa + *ezin*
(b) aditzoina + *ezin*

IV.2.1.1. Ezin + partizipioa/ partizipioa + ezin

Ez dirudi *ezin* + partizipioa forma guztiak egiazki elkarteetan sartu behar direla. Maiz, alabaina, partizipio usaiazkoa baitugu *ezin* partikularekin erabilia, hala nola izenondoekin ere egiten ahal baita: *ezin ederrago zen; ezin atzeman nuen.*

Hala ere, ardura, *ezin*-ekin erabilia denean partizipioak halako autonomia hartzen du. Gehienetan, orduan, izenlagun gisa erabilia da, partizipioari *-z* instrumentaleko marka eta *-ko* lotzen zaizkiolarik: *ezin preziatuzko, ezin ikusizko, ezin hautsizko...*

Partizipioa bere hartan utzirik ere kausitzen da forma hori, eta orduan izen gisa erabiltzen ohi da: *batzordekideek beren ezin etorria bidali dute*; *haur horiek ezin egonak hartuak dira*[4]. Eta izen kategoriako elkarteak diren heinean, hain zuzen, Izaera elkarteen sailekoak ez bide dira, Asmo elkarteen kide baizik; hots, *etorri beharra* eta *etorri ezina* edo *ezin etorria* oso gertukoak dira:

«kultura ahituen garaietan sortzen den egonezinaren molde bat» HE36,14
«baña, itxuraz-bestez, ezinegon urduria dek» HE 17,18

IV.2.1.2. Aditzoina + ezin

Ezin aditzoin bati ondotik lotzen zaiolarik garbiago da elkarte izaera. Itxura guztien arauera,'aditzoina + *ezin*' elkartearen sortarazteko, mugapen sintaktikorik ez da.

Zenbaitetan izen gisa erabilia bada ere, ez da dudarik gehienetan izenondo izaten dela elkartea (erdarazko *in-* duten izenondoen pareko edo).

---

[4] Naski, *ezin*-ekin ere partizipioak bestalde ukan ditzakeen baliabide guztiak baditu, izenondo ere gerta daitekeelarik: *lan ezin egin batzu manatu dizkigute*; *jateko ahotik ezin utziak ukan ditugu eztei horietan*. *-zko*-rekilako formez ere gauza bera erran daiteke. Halere, *ezin* gabe hain emankor eta sorterraz ez direnaz geroz, benturaz, egiazko elkarteak izan gabe ere, aipamen berezia merezi dute.

Adibidetegian gutitan agertzen da, mota horretako lau elkarte baizik ez baita aurkitzen: *ase ezin, egon ezin, neka ezin, konta ezin.*

Hona adibideak:

«paperginak ase-ezin batzu omen dira-ta» HE17,22
«hauen obrak, edizio kontaezinen bitartez, euskal etxe zahar guztietan aurki daitezke» HE36,28
«aberetxo oiek zomorro iltzale neka-ezinak dira ta ezkutatuko balira» EF92,49

IV.2.2. Emankortasuna

-zko-rekilako izenlagunen sorketa emankorra da, prozesu sintaktikoa baita (ez egiazki lexikala). *Ezin* + partizipioa elkarketaren emankortasuna urria dela dirudi: *ezin-egon, ezin-etorri, ezin-joan,...*, baina hori aditz-partizipioek substantibatzeko, izen bihurtzeko agertzen duten zailtasunari zor zaiola esan daiteke; partizipioa + *ezina(a)* elkarketa aldiz, askoz emankorragoa zaigu: *irakurri ezina, egon ezina, esan ezina, ibili ezina*... Ia edozein partizipiok onartzen duen elkarketa da, Asmo elkarteetan aztertutako partizipioa + *behar/nahi* bezalaxe. Aditzoina + *ezin* elkarketa ere, izenondo baliokoa erabat emankorra da (dena dela kontutan hartu behar da mendebaldean askotan partizipioa erabiltzen dela aditzoinaren ordez).

IV.2.3. Berrelkarketa eta garapena

Ezin + partizipioa elkarteetan ez zaigu berrelkarketa ez eta garapenik agertu; izan ere zail dirudi halakorik egitea. *Ezin* bigarren osagai izanik (lehen osagaia partizipioa zein aditzoina dela) berriz, nahiz adibiderik aurkitu ez dugun, *denbora berean joan eta egon-ezinean nengoen* edo *liburu irakur eta ulertezina* onargarritzat joko genituzke. Era berean izenondo kategoriako elkartea *-tasun* atzizkiaz garatuko genuke *ulertezintasun* bezalako izenak sortuaz.

IV.2.4. Hots-aldaketak

Jaso ditugun adibideak guti izaki, ez dugu osagaien arteko hots-aldaketarik atzeman. Zerbait aipatzekotan, *ulertezin* edo *ikustezin* bezalakoetako loturazko herskari ahoskabea, **t**, azpimarratuko genuke; alde honetatik, erabat parekoak ditugu *ulerterraz* eta *ulertezin.*

IV.2.5. Idazkera

-zko-rekilako formetan beti bereiz idatzia da *ezin.* Izenarekin ez da jokabide finkaturik; adibidetegiko exenpluetan marratxoa erabiltzen da edo bi osagaiak loturik idazten dira.Izenondo kategoriako elkarteetan ere orotarik aurkitzen da, marratxoa ardura erabilia denarren. Ez daiteke, beraz, jokabide nagusirik aipa.

IV.3. x-ZALE ELKARTEAK

IV.3.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Sarreran esan bezala, *zale* bigarren osagai duen elkartea orohar izenondoa delako sartu dugu mota hau Izaera elkarteetan (ohar gaitezen, dena den, gizakiari dagokion izenondo denean erraz erabil daitekeela izen gisa). Halere, izenondo elkarte hauetan lehen osagaiaren kategoria ez da guztiz goikoetan bezalakoa.

IV.3.1.1. Izena + zale

Hau da maizen aurkitzen den kategoria elkarketa, izena oro har arrunta, baina propioa ere izan daitekeelarik:

aberezale, abertzale, aharrazale, alaja zale, anekdotazale, apustu-zale, Arantzazu-zale, ardao zale, argi-zale, arima zale, arlozale, edertizale, atzerri-zale, atomolle zale, bakezale, basozale, bedar zale, berrizale, bertso-zale, biraozale, Birjiña-zale, dantza zale, demazale, dialektikazale, diru-zale, disputa zale, dotrina-zale, edari-zale, edertzale, egizale, eizazale, eliza-zale, euskal-zale, erri-zale, emakumezale, emaztezale, erdalzale, errebolucio zale, errepublikazale, Erromazale, euskaltzale, eusquera zale, euskozale, pamparroi-zale, fedezale, piestazale, fuerozale, garau zale, gazte-zale, gerrazale, gimnasi-zale, gizartezale, gizonzale, gogo-zale, goizale, goxo-zale, guduzale, haragizale, haritz-zale, haurzale, Heladezale, erri-zale, uri-zale, kondairazale, osto--zale, huskeri zale, Iainkozale, idolozale, ilunbezale, industriazale, ipui-zale, iseka--zale, jakintzazale, Jeltzale, jolas zale, kezka-zale, klitxezale, konfort-zale, latinzale, Lakedaimoni-zale, lepozale, liburu zale, literatur-zale, Mao-zale, mendizale, mikatz--zale, mutilzale, muxarzale, nasketa-zale, naziozale, negar-zale, neskazale, odolzale, ollo zale, oñaze-zale, okelazale, ospezale, ostrazale, pinu-zale, pipazale, sagardozale, txino-zale, soinuzale, sorguintza zale, sozialismo zale, sutondozale, tradizinozale, txori-zale, umezale, zerbeza zale, txurrutzale...

«Ez zen kriterio literario batetan oinarritu, kriterio anekdotazale batetan baizik» HE36,21
«Barojaren ilunbe ilunbezaleak» HE27,376
«Bestetik Mao-zaleak —radikalak—» EI94,75
«mutil txurrutzaliak bazaituzte maite» HE25,43
«ankapetutako errepublikazaleen minak lagunduta» HE28,78
«cristaua, emendic aurrera ez sinistu emengo atso gaisoac sorguintza zale dirala» HE07,223

IV.3.1.2. Izenondoa + zale

Orohar izenondotzat hartzen ditugun elementuekin ere ager daiteke *zale*, baina badirudi halakoetan izenondoa substantibaturik agertzen dela, hau da, izen balioa hartzen duela, 'ixilaren zale', 'garbiaren zale', 'txukunaren zale'... genituzkeelarik

ondoko adibideen parafrasiak. Beste hitzetan esanik, izenondoa hor *ixiltasun* edo *garbitasun*-en kide dela dirudi.

geldizale, erdikoizale, ixilzale, garbizale, txukun zale, zeatz zale

«gisatxarra, zeatz zalea, erraztua, ayolagabea» HE24,9
«Bere formazioz, beraz, erdikoizale eta zentralista da» HE37,117
«"Orain galdu aiz" dio berrituz jogale, asieran ari zan bezain txukun-zale» HE18,138

IV.3.1.3. A-ra + zale

Adibidetegian horrelako bi bakarrik aurkitu arren, *zale* elkar dakioke *-ra* kasu-markaz lagunduriko izenari:

«Honenbestez esana dago, nozki, ez naizela aurrera-zaleegia, baizik eta atzerazale (...), geldizale edo astiro ibilzale horietakoa» HE27,340

IV.3.1.4. Aditz-izena + zale

Adibide gutxi batzutan, lehen osagaia *-tze* atzizkiak eraturiko aditz-izena da:

«Bi-iru itz alkar-ari zorrotzez biltze-zale» HE17,14
«Robert Lafont-ek eta eskualdekatze-zaleek Frantzian egin nahi luketena» EI94,38
«Begiluze ikustezaleentzako ez jagok lekurik an» HE31,34

IV.3.1.5. Izen sintagma/aditz sintagma + zale

Azpisail honetan bildu ditugu *zale*-ren aurretik aditz-partizipioa (bakarrik, nahiz beste perpaus-osagarri batzuz lagundurik[5]) erakusten duten adibideak. Halaber, lehen osagaitzat izen sintagma osoa (bi izenlagunez hornitua) eta perpaus mugagabea duena ere.

astiro ibilzale, bere burua erakustezale, kontuak garbi, txukun eta egunean berean eramanzale, kixkali-zale, egin-zale, jakinzale, guziac galdu-zale, esaldiari itz alperrak iñausi-zale, izen aundi bat irabazi-zale, bidera zitzaizkion nahaste guztietan murgildu-zale, ondo bizizale, gauzak beren farr-adarretatik oratu zale, puro erre-zale, arraultza jarri zale, gogaiak etorri-ala yaulkitzezale, Monet-en inpresionismuko lauko-zale

«Gogai-ta mintzo miatze ortaz alde, labur-nai ere badezu Lizardi, esaldiari itz alperrak iñausi-zale alegia» HE17,14
«Gamiz ezagutzen zutenendako ez harrigarri, kontuak garbi, txukun eta egunean berean eraman-zale zenez gero» EJ00,196
«Ni ez naiz kixkali-zalea, egin-zalea baizik» EJ60,42
«Monet-en inpresionismuko lauko-zale nozu» HE31,64

---

[5] Halakoetan, adibidetegian partizipioa + *zale* besterik ez dugu jaso, bestela luzeegi gertatzen baita.

IV.3.1.6. Zalantzazkoak

Zale-ren ezaugarri morfologiko eta semantikoak aztertzean ezin ahantz ditzakegu ondoko bi puntuok:

1. Ekialdeko euskalkietan ekintzaren egilea adierazteko (mendebaldeko *-tzaile*-ren pareko) ere erabiltzen dela. Horregatik zenbait adibidetan zail gertatzen da aditzoina + *zale* (=*tzaile*) ala izena/izenondoa + *zale* den erabakitzea. Horrelakoak dira hurrengo biak:

   «Cadiz'ko konstituziño berdinzalea» HE28,76
   «Liburuaren sendogarri ta indargarri izan ditezen eta dudazaleentzat sinisgarriago egin dezaten» EJ60,16

   non konstituzioa 'berdinaren (=berdintasunaren) zalea' nahiz 'berdintzailea, berdintzen duena' izan baitaiteke. Bigarren adibidean ere 'dudaren zale direnak' edo 'dudatzaileak, dudatzen dutenak' izan zitekeen, baina mendebaldeko testua denez, izena + *zale* elkartearen interpretazioa hobets daiteke.

2. Bestalde, zenbaitetan *zale*-k bigarren adiera bat hartzen du 'ofizioa' adierazten duelarik orduan: *arrantzale*, *esnezale*, *taxizale*... Bi ñabardura dituzte adibide hauek: izenak dira batetik (eta ez izenondo goikoak bezala), eta 'ofizioa' adieran bakarrik erabiltzen ez den *zale* dute bigarren osagai bestetik. Bi arrazoi hauek direla medio, atzizki izatetik oso urrun ez bide dagoela esan daiteke. Ondorioz, badirudi $zale_1$ eta $zale_2$ bereiz ditzakegula, egiaz zaletasuna adierazten duena lehena, ofizio adiera damaiguna bestea.

IV.3.2. Emankortasuna

Emankortasun osoko elkartea dela begi-bistakoa da. Ia edozein izeni, aditz-sintagmari eta izen sintagmari lot baitakioke *zale*.

IV.3.3. Berrelkarketa eta garapena

Ugariak dira adibidetegian zehar jasotako berrelkarketa kasuak, lehen osagaia aldi berean *Eguzki-lore* motakoa, hitz-andana ihartua, *eta* juntagailuaz elkartua... izan daitekeelarik:

aari-apustu zale, aari-talka zale, auntz-euskera zale, aita santu-zale, aker-euskera zale, alcandora eder, samur edo bigun zale, konzeptu eta arrazoi zale, bertso-berri-zale, dotrina berri zale, bertso ta bertsolari-zale, betekada ta ordikeri zale, mentalitate estuzale, euskal-liburuzale, eusquera garbi zale, soinketa gimnasi-zale, gogoizti-zale, idazkera berrizale, irabia edo errebolucio zale, jaki on ta edari on zale, jan-edan zale, len-apustu-zale, mendigoizale, paraje urdinabar zale, teoria haundi ta solemne zale

«Artzaiak bakarrik ez dira bada aari-talka zaleak» HE50,71
«Aztalak edez bildu, soinketa gimnasi-zale bilakatu, ta sorbalda-soineko motzak eramaten dituzte» HE38,161

«Zu alcandora eder, samur edo bigun zalia zara» HE20,137
«Gogoizti-zale aundiak dira benetan euskotarrak» HE24,8

-tasun , *-keria* eta *-tu* atzizkien bidez garaturik ditugu ondoko elkarteak:

diru-zaletu, euskaltzaletu, euskaltzaletasun, foruzaletasun, garbizalekeria, errizaletasun, errizalekeria, sutondo-zaletu, zahar nahiz berri zaletasun

«Zaharzalea nauzue, baina zahar naiz berri-zaletasunean beharrezkoa dirudi neurriak» HE27,344
«Zaartuko al gera ta sutondo-zaletuko» HE17,55
«XX.gn. mendearen hasierako garbizalekeriaren bihia» HE36,27

IV.3.4. Hots-aldaketak

Elkarte hauetan, ohizkoak diren hots-aldaketak aurkitu ditugu:

1. **-i** → **Ø** kasu bakar batean: *abertzale*
2. **-a** → **Ø** lehen osagaiak bi silabatik gora dituenean eta ondoren **-r**→ **-l**: *euskalzale*, *erdalzale*
3. Inoiz behin **t** lotura kontsonantea agertzen da lehen osagaiaren amaierako kontsonante apikariaren eta *zale*-ren hasierako txistukariaren artean: *arrantzale*, *euskaltzale*, *Jeltzale*

IV.3.5. Idazkera

Orotariko idazkerak aurki daitezkeen arren, hiru joera desberdin atzeman uste ditugu:

1. Izena nahiz izenondoa + *zale* egituran adibideetako %55a inguru loturik idatzi da, %30a gutxi gorabehera marraz eta gainerakoak bereiz. Bi osagaiak loturik ematea da, beraz, joera nagusia.
2. Bestelakoetan, lehen osagaia luzeagoa (izen sintagma edo aditz sintagma nahiz partizipioa) delarik, marraz nahiz bi osagaiak elkarturik, bietako idazkerak parekatuak daude, inoiz behin bereiz ere idatziaz.
3. Berrelkarketetan, azkenik, *zale* aurrekotik bereiz idazteko joera da nagusi, eta bigarren mailan, parekaturik, marraz nahiz ezkerreko osagaiari loturik.

VII. LOTSA-GABE, LO-FALTA

Esanahia dateke bi elkarte-mota hauek sail bakarrean biltzeko arrazoia. Izan ere bietan, bigarren osagaiak, 'gabezia, eza' adierazten du, nahiz erabat sinonimoak izan ez. Horretaz gain, bietan lehen osagaia , gehienetan, izena izan ohi da. Baina desberdintasunak ere badirenez (*gabe*-k gehienetan izenondo elkarteak sortzen ditu; *falta*-k, aldiz, izen elkarteak, esaterako), elkarte-mota bakoitza berezi aztertuko dugu, antzak eta diferentziak hobeto nabarmenduko direlakoan.

VII.1. *LOTSA-GABE* MOTA.

VII.1.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Lehen arazoak *gabe* beraren izaerak sortzen ditu. Alde batetik, garbi dago Postposizioa dela[1], agian jatorriz Postposizioa dela ere esan daiteke. Bi ezaugarri garbi ditu, balio hau noiz duen jakiteko:

1. Beti adberbio balioa du, inoiz ez izenondo balioa.
2. Eta askotan (ez beti) partitibo marka hartzen du aurretik doan sintagmak.

   «Manterolaren bertso-bilduma ta "Cancionero Vasco" ori eten gabe aitatuko dira emen» HE61,27

Aztergai ditugunak, ordea, izenondo (eta izen) elkarteak dira, *gabe* bigarren osagaitzat dutenak. Beste arazo bat sortzen zaigu, ordea, horrelako elkarteetan: *gabe* zer da hitz elkartuko bigarren osagarri ala eratorpen atzizki? Azkuek, Lafittek edo Villasantek[2] eratorpenean aztertu dute atzizkitzat hartuaz. Espainolezko *sin-* (*sinrazón, sinfín, sinúmero, sinsabor, sinvergüenza...*), frantsesezko *sans-* (*sans-coeur, sans-culotte, sans-façon, sans-gene, sans-souci...*) aurrizkiak edo ingelesezko *-less* (*speechless, motherless, endless, headless, restless, heartless, legless, needless...*) atzizkia bezalaxe.

Zalantza honen aurrean, hitz elkartu eta eratorriaren arteko muga zedarriztatzeko askotan *autonomia lexikala* kontutan hartzen denez, hots, elementu hori beregain den ala ez, bera bakarrik erabil daitekeen ala ez, gaur egun postposizio gisa guztiz erabilpen zabala duen *gabe* honek erabilera autonomoak badituela esan dezakegu. Esate baterako, Azkuek (1905-6) bere hiztegian aipatzen dituen adibideetara jotzen badugu, honakook ikusi ahal izango ditugu:

---

[1] Ikus Villasante L. 1978, *Estudios de Sintaxis Vasca*, Oñate, editorial Franciscana Aránzazu, 78-80. Edo Euskaltzaindia 1985, *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak.I*, Iruñea, 441

[2] Azkue R.M. 1923-25, *Morfología Vasca*, 220§ (1969 Bilbo, La Gran Enciclopedia Vasca)
Lafitte P., 1944, *Grammaire Basque*, 84§ (1979 Donostia, Elkar)
Villasante L., 1974, *Palabras Vascas Compuestas y Derivadas*, Oñate, Editorial Franciscana Aránzazu, 75. or.

GABE 2. "pobre, desprovisto": "gabeak hatsa karats" (Oihenart. Prov. 173)
"gabea pairagarri, ukhana hundagarri" (BN)
3. "privación"; "gabeak irets ez gaitzan" (Duv. Gen XLII-2)

Eta Azkueren hiztegi berari jarraituz aurreraxeago *gabetu, gabezia* hitzak ageri zaizkigu gaur egun duten erabilera berarekin.

Beraz, eta arazoa guztiz erabakitzeko asmorik gabe, ondorio labur batzu atera genitzake orain arte azaldutako honetatik: zalantzarik gabe orain arte morfologilariek eratorpen-atzizkien artean aipatu izan badute ere, ez da arrazoirik falta hitz elkartuen artean aipatzeko, osagarri honen autonomia lexikalaren lekukoak dituguneż gero. Orohar esan daiteke postposizio gisa partitiboari loturik agertu ohi den *gabe* honek (*surik gabe, gu gaberik, neke gabetarik...*) erabilera lexikal autonomoak ere badituela, eta hitz elkartuetan bigarren osagai gisa erabiltzen dela izenondoak eta izenak sortuaz.

Elkarte osoaren eta lehen osagaiaren kategoria gramatikala kontutan izanik, honako sailkapena egin dezakegu:

1. $_{iz.}$**[izena + *gabe*]** $_{iz.}$**:** elkarte osoa izena da, bai eta lehen osagaia ere:

atsekabe, bidegabe, burugabe, ditxagabe, dohakabe, erlijiogabe, eskolagabe[3], nahigabe, ustekabe, zuzengabe

«atsekabe horien iturria ez zen kapitalismoa» HE58,74
«Jaunari egin diozkan bidegabeaz» HE07,298
«titchacabeen ohi da consolationea» HE03,101
«bere begiz ikusten dituen dohakabeari» HE27, 384
«gurasoen zuzengabeak eta biotz-gogorkeriak okerreratu zun» HE28,56

2. $_{iz.}$**[aditzoina + *gabe*]** $_{iz.}$: *ezkon-gabeak*

«ezkondutakoen deportea, ezkon-gabeak humillatzea dela pentsatu ohi dut» HE35,30

3. $_{iznd.}$**[izena + *gabe*]** $_{iznd.}$: izenondoa izen sintagmaren barnean nahiz predikatu sintagma funtzioan aurki daiteke; predikatu denean, ordea, oso zaila izaten da postposizio den ala izenondo elkartu den ikustea.

adargabe, amagabe, antsikabe, axolakabe, beldurgabe, dohakabe, errugabe, eskergabe, eskolagabe, grauzkio-gabe, kordegabe, lur-gabe, hondragabe, paregabe, preziogabe, zentzugabe, zorikabe...

«berez, jaiotzez eta naturaz, adargabea delako» HE27,388
«apaiztegian berdin ezetsiak direteke hala amagabeak nola amonadunak» HE39,39
«ez bait zaio arrotz eta ajolagabe eguneroko errealidade hau» EI94,50
«"escoja" hitz errugabea iraintzat hartu eta fraile bertsogile bat hautaturik» EJ00,188

---

[3] Hauetako asko berez izenondoak dira, izenondo bezala ere aurki daitezkeenak ('ni naiz munduan dohakabea' etab.), baina zenbait kasutan izen balioan ageri zaizkigunak.

«bere erlijioa haragi-gabe egon zen, lur-gabe, gizadi-gabe, eta mistikazko iruditzapen huts» EJ51,30[4]
«o aberastasun preziogabia pobretasun santua» HE54,169

4. $_{\text{izond.}}$**[aditzoina/partizipioa + *gabe*]** $_{\text{izond.}}$**:**

atergabe, hezigabe, kutsagabe, ikasigabea, jorratu gabea, osagabea, sinisgabea, jakin gabeak

«baina hartarako ikasliburuek eta eskolak kutsagabea dagoelarik» EJ00,185
«ezpaitzen ain ikasigabea Simonide» HE38,165
«il-bildur onek mendera ditu ni lako ezigabeak» HE18,115

5. **izena + *gabeko***: askotan izenondo bezala izenaren eskubitara azaldu ordez, izenaren ezkerretara ere ager daitezke *-ko* atzizkia hartuaz[5]:

akats gabeko, behar gabeko, bihotz-gabeko, funts gabeko, gorputz-gabeko, ohargabeko, pare gabeko, baztergabeko...

«gorputz-gabeco = incorporal» ED46,7
«gaurko gizonarentzat behar gabeko oztopo» EI94,53
«ba dakit "gazte naiz esperientzia" ez zela izan akats gabekoa» HE35,3
«pare gabeko begi argiyak» HE61,37

VII.1.2. Emankortasuna

Oso egitura emankorra da zentzu pribatiboa adierazteko, hizkuntza teknikoan ere adibide bat baino gehiago aurki daitekeelarik.

VII.1.3. Berrelkarketa eta garapena

Adibideetan ez da berrelkarketa kasurik azaltzen, hau da, ez dugu aurkitu ez *gabe* hitz elkartu bati erantsirik, ez eta *lotsagabe* moduko egiturarik beste hitz elkartu baten barruan. Horrelako egiturak garaturik, aldiz, ondoren eratorpen atzizkia dutela, bai atzeman ditugu:

[A - *gabe*] + *-tu/-tasun/-keria*

atzizkiez eratuak dira:

antsigabetasun, burugabekotasun, bidegabekeria, lotsagabekeria, atsekabetu, odolgabetu...

VII.1.4. Osagaien arteko hots-aldaketak

Elkarte-mota honetan gertatzen den hots-aldaketa bakarra, bigarren osagaiaren, *gabe*-ren hasierako herskari ahostuna ahoskabetzea da:

atsekabe, dohakabe, ustekabe, antsikabe, zorikabe HE28

---

[4] Postposizio bezala ere uler daitekeena, seguru asko.

[5] Ikus Euskaltzaindia 1987, *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak. I* (Eraskina), 49-60

Herskari ahostun eta ahoskabearen arteko alternantziaz mintza gintezke orokorki, zeren zenbait kasutan aldaketa honen iturria lehen osagaiaren azken kontsonantea dela esan dezakegun arren, beste askotan ez bait dago horrelakorik aipatzerik. Mugak inon ipintzekotan, ahoskabetzerik gertatzen ez den kasuetan ipin ditzakegu. Izan ere, adibidetegian kontsonante ozen baten ondoren beti *gabe* forma aurkitu dugu, inoiz ez *kabe*:

> adargabe, baztergabe, eskergabe, atergabe, beldurgabe, lurgabe, ohargabe (baina oharkabe ere oso hedatua dago zenbait hizkeratan), etengabe, zuzengabe, jakin gabe, ezkongabe, odolgabe

Gainerakoan *gabe* osagaiaren hasierako herskariak alternantzia ageri du, hau da, goian aipatutako ingurunetatik kanpo, *gabe/kabe* formak, itxuraz inolako lege fonetikok eragin gabe azal daitezke. Hala ere badirudi alternantziak ez direla normalean izen edo izenondo jakin batean gertatzen; baizik eta forma bata edo bestea nagusitzen dela.

Dena den, alternantzia honek, gaur egun, ez duela elkar-jotze kontsonantikoekin, hots, inguramendu fonetikoekin, zerikusirik esan dezakegu, eta elkarte berrietan aldaki ahostuna bakarrik erabiltzen dela; alternantzia, elkarte zaharretan bakarrik gordetzen da. Gogoan izan dezagun, gainera, herskarien artean ahostun/ahoskabe alternantzia hitz-hasieran gertatzen dela (*gakoa/kakoa*)[6]. Ohar bedi, azkenik, adibidetegian agertzen diren ahoskabetze-kasu guztiak bokale artekoak direla.

Eta bestalde, fonetikaren arloan euskaraz hain ezaguna den asimilazio aurrerakoiaren eraginik ez da nabari gure adibidetegian *gabe* osagaiaren hasierako herskariaren gainean:

> bihotz + gabe → *bihozkabe (hizkera mintzatuan erabili arren)
> gorputz + gabe → *gorpuzkabe
> toles + gabe → *toleskabe (hizkera mintzatuan erabili arren)

Behar bada etimologia zaletasunak edo elkartearen berritasunak, kohesio-faltak alegia, esplika dezake adibidetegiko lotura fonetikoaren ahulezia hori.

Azentuari dagokionez, garbi ageri du hitz-elkartuaren bigarren osagai honek azentu sendoagoa duela postposizio denean baino. Izan ere postposizio denean aurreko atalari zeharo loturik dagoelarik, ahozko mintzairan monosilabikoa izatera iristen da sarri:

> ogirik gabe ogi'ik pe

---

[6] Ikus L. Michelena 1961: *Fonética Histórica Vasca* 12. kapitulua.

VII.1.5. Idazkera

Hiru eratako idazkerak azaldu arren, bi osagaiak elkarturik idaztea nagusitzen zaie beste biei:

1. Bi osagaiak elkarturik:

   adargabea, amagabeak, antsikabe, axolakabe, atergabe, atsekabe, ajolagabe, baztergabeko, beldurgabea, bidegabe, burugabe, titchacabe, dohakabe, erlijiogabe, errugabe, eskergabe, eskolagabe, frugabe, ezigabeak, hondrabague, ikasigabea, kordegabe, kutsagabea, lotsagabe, nahigabe, ohargabean, ohargabeko, osagabea, paregabea, preziogabia, sinisgabea, tolesgabea, ustekabe, zentzugabe, zorikabe, zuzengabe...

2. Bi osagaiak bereiz: gutxitan

   akats gabekoa, behar gabeko, iaguin gabeac, iorratu gabea, pare gabeko

3. Marratxoz loturik:

   beldur-gabe, biotz-gabeko, funts-gabekoek, haragi-gabe, lur-gabe, gizadi-gabe, gorputz-gabeco, grauzkio-gabea, utsik-gabeko, odol-gabetuak

VII.2. *LO-FALTA* MODUKOAK

VII.2.1. Ezaugarri morfologiko eta semantikoak

Hasieran esan bezala, *lo-falta* modukoen sailean agertzen zaizkigun hitz elkartu gehienak izenak dira, izen sintagmak osatzeko gai direnak, ondoren edozein kasu-marka erantsirik azalduaz:

batasun-falta, harreman-falta, lo-falta, praktika-falta, estilo-faltak, euskal kontzientzia faltak, egur-faltarik, borobiltasun falta hartaz, jakin faltaz...

«Gaurko sensibilitateari hain atsegin zaion arkaismo eta borobiltasun falta hartaz» HE36,11
«bigarrenik, batasun falta» HE35,4
«mendi aietan, gaur ere noski egur-faltarik ez da izango» EJ49,31
«literaturaren eta bizitzearen arteko harreman falta» HE36,12
«praktika falta, jauna» HE39,28
«batbederak ikhas beza Iainkoaren legea, iakin faltaz har eztezan ezkerreko bidea» EJ80,57
«cer escacenduen latinic, ez jaquin faltas eztidila desconsola» EJ57,44

Adibideetatik bi ondorio atera ditzakegu:

1 *Falta*-ren ezkerretara doan osagaia izena nahiz partizipioa izan daiteke, baina bigarren kasuan, hots, 'partizipioa + *falta*' elkarketa dugunean, elkarte osoa adberbio balioan azaltzen zaigu *-z* kasu-marka hartuaz (*jakin faltaz...*).

2. Nahiz gure adibideetako *falta, falta izan* aditz esapidekoa izan 'izena + *falta*' elkarteak izenak dira, eta, horrenbestez, izen sintagmak osatzen dituzte, edozein kasu-marka har dezaketenak.

VII.2.2. Emankortasuna

Adibide gehiegi bildu ez badugu ere, 'gabezia' adierazten duten izenak sortzeko oso bide egokia dela eta aurrerantzean ere hitz berri mordoa sor daitekeela dirudi.

VII.2.3. Berrelkarketa

Lehen osagaia, izena, aldi berean izan daiteke egitura elkartua:

euskal kontzientzia falta HE36 harreman falta HE36

«euskal kontzientzia faltak zekarren probintziakeria» HE36,34

VII.2.4. Osagaien arteko hots-aldaketak eta idazkera

Ez da inolako hots-aldaketarik ageri bi osagaien artean. Idazkeraren aldetik, gehienetan banandurik idatzi dituzte bi osagaiak, inoiz marratxoaz; elkarturik behin ere ez ditugu aurkitu.

1. Bi osagaiak banandurik:

   estilo faltak, batasun falta, harreman falta, praktika falta, euskal kontzientzia faltak, borobiltasun falta, jakin faltaz...

2. Marratxoaz loturik:

   lo-falta, egur-faltarik

VII.3. IZENA + *EZ(A)*

Pribazioa, gabezia, adierazten dute, azkenik, beste hauek ere, ia ia ohar modura biltzen ditugunak:

«bere onetik ateratzen zuen Rikardo euskal editorialen axolarik- eta pulamenturik--ezak» EI94,33
«espontaneismoa, intransijentzia, kezkarik-eza» EI94,33
«euskel-idazleen sari-eska-eza» HE17,66

Ez(a) bereziki mendebaldeko euskalkietan 'ez izatea' adierazteko erabiltzen den izena dela esan genezake. Horrela uler daiteke aurretik doan izenak partitibo marka hartu ahal izatea. Eta datu honek berak, hots partitibo markak, zalantzak sortzen ditu egitura hauek hitz elkartuen artean sartzekoak ote diren ala ez. Marka gramatikalen bat dagoen heinean, badirudi berriro ere mugara eraman beharko genituzkeela.

V. EZKONBERRI ELKARTEAK

V.1. EZAUGARRI MORFOLOGIKO ETA SEMANTIKOAK

Elkarte-mota honetan, aditz-partizipioa (inoiz aditzoina) eta *berri* izenondoa elkartzen ditugu[1]. *Berri*-k partizipioarekin elkartzean duen balioa mugatzeko hiztegietara jo dezakegu, *berri* izenondoak dituen adieren bila. Honela, *Hauta-lanerako Hiztegia*[2] eskuztatuz gero, ondokoa aurkituko dugu:

> «*Berri*. izond. 1. Duela gutxi sortua, azaldua, ezagutua, gertatua; lehengoaren ordezkoa. Ant. *zahar*. ı Zahartu edo higatu gabea, freskoa. 2. (Aditzaren era burutuaren ondoren, honi "duela oso gutxi" esannahia gehitzen diola)»

Izenondoaren adiera, ñabardura, desberdinetatik, bakarra da, beraz, 'partizipioa + *berri*' elkartean azaltzen zaiguna.

Elkarte osoaren kategoria gramatikalari dagokionez, berriz, hiru sail bereiz daitezke:

a. $_{\text{izond.}}$[**partizipioa + *berri***]$_{\text{izond.}}$: izenondoa, nahiz izenaren eskubitara, izen sintagmaren barnean, nahiz atributu sintagma edo predikatu sintagma funtzioan aurkituko dugu. Ez da ahantzi behar, azkenik, izenondoak izen balioa ere har dezakeela (batez ere, *Bahuvrîhi*-elkarteetan diogun legez, [+gizakia] motako izenekin doanean). Izenondo balioko elkarteak ditugu adibidetegiko gehienak:

> aberastu-berri, amaitu barri, aurkitu berriak, bota berri, egin barrija, ekarri-berria, eraiki berria, erre-berriac, esan berria, etorri berria, etsitu-berri, ezagunberri[3], ezkonbarri, galdu berria, hasi-berri, aurreguin-berria, ill barri, iragan berri, irten berria, jeki--berri, jaio-berri, jantzi-barri, hausi-berria, maite-berria, mintzatu berriak, sar berri, solta berri, sorthu berria, ume-eguinberri, zeartu-berria, zimentatu berria, argitara--berria, atera-berria, bukatu berria, bota-berriak, bazkaldu berriak, eginberriak, irakin--berria, jakin-berriak...
>
> «oraintxe dago amaitu barri hogeitamar pisuko etxe-orratz eder bat» HE44,26
> «Indiako literatura aurkitu berriak eragin behar ziola» HE27,340
> «sasitza bat behetik, zulo egin berri bat alboan eta asto zaharra pinu bati loturik beste aldean» HE39,68
> «ezkonbarri gazte batzuk etorri ziran errira gerrate aurrean» HE31,36
> «uma jaio-berriari parre eragiten egingo dituzte alegin danak» HE25,30
> «Aranatarrak, galduta dagozan zarrak, oraingo sortu-barriak» HE31,49
> «Tarteko auzi-mauziak jakiteko, or dezu Aita Lizarralde'ren liburu atera-berria, kondaira bikain opa-guzizkoa» EL70,11

---

1 Honek ez du esan nahi *berri* izenarekin ere batu ezin daitekeenik, baina 'izena + *berri*' Hitz-andana Ihartua litzateke, izen kategoriakoa. Toponimian ere adibide asko daude: Etxeberri, Iturribarri, eta hainbeste.

2 Sarasola I., (1985): *Hauta-lanerako Euskal Hiztegia*, Donostia, GAKP

3 *Ezagun* izena ere izan daiteke, eta, ondorioz, elkarte osoa 'Hitz-andana Ihartua' litzateke: «ezagunberri zenbait egiten ari naiz» HE17,23

Zahar delarik *berri*-ren aurkakoa, antonimoa, ez da harritzekoa *il-zar* bezalakoak aurkitzea:

«il-zar aietako bat piztuko ba'litz (...) ai ordun nolako arrazoiz otsegingo lizuke, gaurko erromes orri» EL70,75

Era berean, ñabardura semantikoak alde batera utzirik, antzeko egiturak osa ditzakegu *hurren*-ekin ere:

«oraindik, dakidanez, hilurren ez nagoelarik, gainera» HE27,365
«berotu bear du poliki eguerdirako, agorra illurren izanagatik» HE17,39

b. **[partizipioa + *berri*] + -N**: 'noiz' adierazten duen aditzlaguna osatuz:

abiatu berri hartan, bekhatu egin berrian, errebelatu berrian, hasi berri hartan, iraungi berrian, erten berrian, yaio-berritan, bota-berrian, egin-berrian, jetxi-berrian...

«jeisterakoan zikiña esnetara erori izan balitz, jetxi-berrian esnea bereala igazi bear da» EF92,93
«landareetara bota berrian aunditu egiten dira ta berde ilunagoa artzen dute» EF92,32
«nik ez nuen bortxarik eta indarkeriarik nahi hasi berri hartan» HE27,395
«abiatu berri hartan, maiz behatzen du gibelat» HEAX,117

c. $_{\text{aditz forma}}$ **[partizipioa + *berri* + laguntzailea]**$_{\text{aditz forma}}$: hots, aditz jokatuaren barnean:

alda berri (zenik), aurkitu berri (zuen), buka berri (zuten), sartu berri (naute)

«oraintxe sartu berri naute iriko polizi-kartzelan» HE57,114
«beren sesioa buka berri zuten herriko aingeru jagoleak» HE39,21
«J.K. Gerrak aurkitu berri zuen "Acto para la Nochebuena" teatro lana» HE36,28
«alda berri zenik ere ez zekien» HE39,9

Kasu hauetan *bide*, *hurran*, *omen*, *ote*... etabarrekin batera aztertu beharko genuke (ikus *Euskal Gramatika Lehen Urratsak* II, 508 or.), aditzaren barnean, beraz, partikula edo hitz modal gisa. Hauen kideak ditugu, partikula edo hitz bakoitzak aditz formari ematen dioen ñabardura izanik desberdintasun bakarra:

«hemengo aldia egin hurran baitut» HEAX,9

Ez dute, bada, egitura elkartuekin zerikusirik. *Berri*-k aditzari eransten dioen ñabardura, 'duela gutxi gertatua'rena da. Erka ditzagun, esaterako, bi adibideok:

«Juan Karlos Gerrak aurkitu berri zuen "Acto para la Noche Buena" teatro lana»

eta

«Juan Karlos Gerrak aurkitu zuen "Acto para la Noche Buena" teatro lana»

Lehenbizikoan, Juan Karlosen aurkikuntza bidenabar baino ez da esaten, gauza jakina eta ezaguna bezala ematen da; eta momentua, garaia, azpimarratzen da. Bigarrenean, berriz, Juan Karlos Gerrak aurkitu zuela esaten da, besterik gabe. Beste adibide honetan ere, antzera ikus daiteke:

«Basurde izua jeiki da»

jeikitzearen konprobazioa da;

«basurde izua jeiki-berri da»

esaldian, berriz, ez da jeikitzearena, duela gutxi gertatuarena, baizik. "Aurkitu berri zuen" edo "jeiki berri da", "aurkitu zuen" eta "jeiki da" izaten jarraitzen dute. Adizki horiek ez dira aldatzen, berdinak jarraitzen dute izaten *berri* sartu arren.

Egia da, bestalde, predikatu funtziodun hainbat *berri* eta aditz jokatu baten barnekoak ez dabiltzala bata bestetik oso urrun. Zenbaitetan zalantzak ere izan ditzakegu 'partizipioa + *berri*', predikatu sintagma den ala aditz jokatuaren zati:

«basurde izua jeki-berri da, bero dago oraino ogea» HE18,71
«jeki-berri baitzen» HE18,52

Nola ulertu behar dira perpausok? Bi eratara uler daitezke:

basurde izua (Subjektua) jeki-berri (Atributu Sintagma) da (lotura aditza)
basurde izua (subjektua) jeki-berri da (aditza)

Era berean:

«berotasunak ahatz erazirik kremailera (objektua) solta berri (predikatu sintagma) zuela (aditza)»
«berotasunak ahatz erazirik kremailera (objektua) solta berri zuela (aditza)»

etab. Horrelako zalantzak argitzen dira partizipioa eta laguntzailea bat ez datozenean, hau da, partizipioa nor-nork motakoa izanik laguntzailea nor-motakoa denean (*salto ederra bota berri naiz*) edota 'partizipioa + *berria*' dugunean (*esan berria, etorri berria...*), predikatu sintagmaren interpretazioa delako posible bakarra.

Hasierako baieztapenaz, lehen osagaia partizipioa eta inoiz aditzoina izan daitekeela, alegia, adibidetegian agertu zaizkigun 'aditzoina + *berri*' guztiak autore berarenak dira, Larraun-en *Hil ala bizi* liburukoak. Garbi dago, beraz, partizipioa dela elkarte hauetako lehen osagaia.

V.2. EMANKORTASUNA

Aditzak adierazten duen ekintza duela gutxi jazoa dela adierazteko erabat modu emankorra gerta daiteke, bai izenondoak osatzerakoan, bai eta aditz forma baten barnean erabiltzeko ere (nahiz bigarren erabilera hau askoz urriagoa izan praktikan).

V.3. BERRELKARKETA

Berrelkarketarako aukera bakarra, partizipioari dagokion aditzoina aldi berean egitura elkartua izatea da:

bekhatu egin berrian HEAX, aurreguin berriac HE07, ume-eguinberri HE45, EF92

«emacume aurreguin berriac utzi dezaquee meza dembora pusca batean» HE07,49
«gurdi berri bati erantsi zizkaten bi bei ume-eguinberri» HE45,195

Asi berri-berria, aldiz, ezingo genuke berrelkarketatzat hartu. *Berri*-ren errepikapenak, beste edozein izenordainenak bezala, gradu gorena adierazten du, 'oraintxe bertan hasia' edo:

> «nik beintzat aldi artan ez nekien euskeraz, -ikasten asi berri-berria nintzan orduantxe» EJ67,64

Garapenaren adibiderik ez da azaldu; izan ere, zaila dirudi 'X + *berri*' elkarteari atzizkirik eranstea.

V.4. OSAGAIEN ARTEKO HOTS-ALDAKETAK

Ez da hots-aldaketarik gertatzen partizipioaren eta *berri*-ren artean. Salbuespen bakarrak *jayoperriac* HE07 (liburu horretan bertan ere *jayoberria* aurkitzen da) eta *janz-berriac* HE20 dira. Lehen kasuan, partizipioa bokalez bukatzen denez, garbi dago ez dela ingurune fonetikoa herskaria ahoskabetzearen eragile; *berri/perri* alternantzia bidez esplikatzea beste aukerarik ez dugula dirudi; baina alternantzia hori ez da maiz gertatzen dena (*bide/pide*-rena bezala), kasu honetan bakarrik aurkitu izanak erakusten duenez.

Zailago da bigarren adibidea esplikatzea, nolatan ez den *janz* aditzointzat hartzen. Baina harrigarri samarra da *sartubarrijac* dioen Mogel bizkaitarrak kasu bakar horretan partizipioa ez erabili izana.

V.5. IDAZKERA

Osagaiak elkarturik, bereiz nahiz marratxoaz loturik aurki baditzakegu ere, nabaria da loturik idatzitako adibideak bestelakoak baino askoz gutxiago direla. Aditz jokatuaren barneko *berri* bereiz aurkitu dugu beti.

a. Bi osagaiak banandurik:

> abiatu berri (hartan), alda berri, amaitu barri, aurkitu berriak, aurkitu berri (zuen), bota berri, buka berri (zuten), eguin barrija, bekhatu egin berrian, eraiki berria, errebelatu berrian, esan berria, etorri berria, ezkon berri HE23[4], galdu berria, hasi berri hartan, aurreguin berriac, ill barri, iragan berrien, iraungi berrian, erten berrian, irten berria, jaio berria HE13, HE35, EJ67, jaio berri (nintzela) HE27, mintzatu berriak, sar berri, sartu berri (naute), solta berri, sorthu berria, zimentatu berria, bukatu berria, bazkaldu berriak, egin berriak EJ72, asi berria EJ66, il berria EJ66.

b. Marratxoz loturik:

> aberastu-berri, ekarri-berria, erre-berriac, etsitu-berri, ezagun-berria HE17, eskon--barriak EJ70, hasi-berri, jeki-berri, jaio-berri HE08, HE25, yaio-berritan, jantzi-barri,

---

[4] Izenondo bera bi modutara aurkitu dugunean ematen dugu ondoan erabilera bakoitzaren kodea.

janz-barrijac, jausi-berria, ler-berri, maite-berria, sortu-barriak HE31, HE52, zeartu--berriak, argitara-berria, atera-berria, bota-berrian EF92, bota-berriak EF92, egin--berrian EF92, azi-berria, irakin-berrian EF92, jakin-berriak, jetxi-berrian EF92[5], sortu-barria EJ77

c. Bi osagaiak elkarturik:

ezagunberri HE17, ezkonbarri EJ70, EL70, HE34, HE57, jaioberri HE07, HE17, sartubarrijac HE20, sortuberriak EB20, ume-eguinberri, asiberriac HE40

---

5 Liburuaren kodea erantsi dugu, zenbaitetan, marratxoa, autore batek ia sistematikoki aplikatzen duen aukera ere badela adierazteko.

VI. BAHUVRIHIAK

VI.1. EZAUGARRI MORFOLOGIKO ETA SEMANTIKOAK

VI.1.1. Izena + izenondoa

Bahuvrîhi terminoa Panini-ren garaikoa, hots antzinako indiar gramatikalariek emana dugu. Beronen ordez, Compuestos Posesivos erabili zuen Azkuek bere *Morfologia Vasca*-n[1], urte mordoska beranduago Aita Villasantek *Palabras vascas compuestas y derivadas* liburuan[2] berriro jaso zuena, parentesi artean indiarren termino kidea emanaz. Hitz elkartu mota honen berezitasuna honetan datza gure bi gramatikalarion ustetan: *-dun* atzizkiaren ezabaketa bidez sortuak izatean, hain zuzen[3]:

> «Como se ha indicado ya, cuando el sufijo *dun* se aplica a un adjetivo precedido de un sustantivo, su omisión da lugar a vocablos compuestos, que son precisamente estos: los posesivos»(Azkue 1923-25: 592§).

Definizio honetan, ezabatzen den elementuaz gain, elkartzen diren osagaien kategoria gramatikala ere ematen zaigu: izena eta izenondo edo adjektiboa. Eta hitz elkartu osoaren kategoria zein den erabakitzerakoan askotan zalantzak sortzen bazaizkigu ere, oro har horrelako elkarteak Izenondo Elkartuak direla esan daiteke. Oso mota emankor eta ugaria da, bestalde, euskaraz; hor ditugu, adibide batzuk beste askoren artean:

> abarka zar, adarmotz, adar aundi, adar-oquer, akalde-zabal, ao-goxo, ao-andi, aho mehar, aho-zabal, ahoxuri, aintzin churi, albo-zabal, alderdi-gutxi, eltze-me, Atorra zaar, Prakerre, aurpegi-luze, begi-illun, begi-alai, buruzuri, begibakar, begibeltz, muxugorri, begi-bizi, okotz-zorrotz, begi busti, kopet illun, begi eder, okotzaundi, begi-ezkel, begi-gorri, begiluze, begi-urdin, belarluce, belarri-motz, anka-motz, esku--motz, besamotz, betaurreko-aundi, biotz-illun, bizar-beltz, bizargorri, kaskazuri, bizar luze, bizkar guri, bizkar-uzkur, buru-arin, buru gorri, buru makur, buztan-motx, esku-atsegin, esku-kako, escuoquer, praka-zabal, gona-motz, Galtza-zahar, gazurontzi zikin, gerrieder, gerri-mako, lepa-kupi, gibel-urdin, grauzkio-motz, ankaluze, ankamakur, ankamei, ankarin, ille-arro, ille kixkur, ille-motz, ipur baltz, ipurdi-latz, ipur--lodi, epur-talata, iztar-nagi, tontor-garai, sudurruts, titi-aundiak..
>
> «Zezena adarduna da... baina adarmotz ere izan daiteke» HE27,387
> «Lece aho meharra» HE03,102
> «Pillota-toki albo-zabalean» HE17,45
> «Mari-begibakarra, ken zan besteko makarra» HE18,92
> «Arpegiz, sudurkako, begi-bizi, okotz-zorrotza» HE17,39

---

1 Azkue R.M., 1923-25: *Morfología Vasca* (1969, Bilbo, La Gran Enciclopedia Vasca)

2 Villasante L., 1974: *Palabras vascas compuestas y derivadas*, Oñate, Editorial Franciscana Aránzazu

3 Ez dugu ahantzi behar, bai Azkue eta bai Villasanterentzat hitz elkartuak *elipsi* bidez sortzen direnik.

«Ez det dama begi eder, desiatzen beste ezer» HE61,85
«Arakoxe apaiz begi-urdinak» HE17,39
«Orrako mutiko argal betaurreko-beltz ori» HE17,23
«Euskal semerik begikoena, zintzoena, biotz zabalena» HE28,75
«Gizaseme aundi sendo igar bizar-beltz bat» HE17,39
«Agure kaskazuri ta bizar luze» HE22,37
«Oroit adi, oroit, gizon bizi-labur, lur pixkat aizela, autsa ez bertzerik» EJ50,74
«Nere behi, ahuntz eta ardi bizkar guriak» HE51,33
«Berrogeitamar urte inguruko gizon txiki buru soil bat da» HE35,77
«Adan praka-zabal ta Eva gona-motzen belaun zarekoak garela erakusteko» EJ06,74
«Neure emazte ankarin, ttotta non dan ba dakin» HE18,67

Azkuek esandakoaren ildotik, izenondo elkartuaren ezkerretara azaltzen zaigun izena da hanka arina, gona motza, buru soila, albo zabala... duena.

Izenondo diren aldetik, bestalde, erraz ulertzen da askotan izen bezala erabiltzea, pertsona izen gisa ere aurkitzen direlarik hainbatetan, goitizenak eratzeko batipat:

«Bakizu nor zarien zuek, batau ta bestiori? Atorra zaar da Prakerre» EI99,156
«Gure begi-alai, buruzuri txikia» HE17,18
«Etzait oraindik azten begibakarren patua» HE18,72
«Begi-gorri bat dator aiton Olentzaro» HE18,127
«Icusi dozu inos onelanguac cer eguiten dabeen idi ta belarluciac illten ditubenian?» HE20,53
«"Bizargorri" pirata famatuaren eskuadraren aurka» HE33,71
«Euskal Herriko handizki eta eskuzuri gehienek bazekiten horren berri eta joaten ziren ehizira» EJ53,117
«An perretxikoa, gibel-urdiña izaten zan asko» HE29,113
«Beste zokoan dira Peru ta Ankamakur» HE18,33

Izenondo kategoriako Bahuvrîhiak bezalaxe, izen kategoriakoen adibideak ematen etengabe jarrai genezake. Bahuvrîhiak funtsean izenondo elkartuak direla esateak, ordea, badu bere eragina aztertu berri dugun kasuan, honako galdera honi erantzuna ematera behartzen bait gaitu: izenondoak ezkerretara izena eskatzen duenez, zein da goiko adibideetan, eta oro har izen gisa azaltzen zaizkigun guztietan, isilpean utzi dugun izena? Nola jakin zein edo zer den [izena+izenondoa] duena? Euskaldunek ez dute erantzuna ematerakoan inongo zalantzarik izango; izan ere Bahuvrîhiak oro har izen bizidunei erasten zaizkien izenondoak dira, gehienetan gizakiei, gutxiagotan animaliei. Horrexegatik da askotan Bahuvrîhiaren barneko izena bizidunari bakarrik dagokiona, bizidunek bakarrik duten zerbait adierazten duena:

adar-okerra, aurpegi-zimela, begi-alai, okotz-zorrotza, begi-urdin, belarluziak, biotz--zabala, betaurreko-aundi, bizar-beltz, kaskazuri, buru-bero, bizkar guri, buru soil, buztan-motz, eskuzabal, Galtza-zahar, gona-gorri, ankarin, ille kixkur, kopeta zuri, moko biphil, mutur zikin, papargorri, Prakagorri, tripaundi, Txanogorri, txapelgorriak edo txima-luze

entzun edo irakurtzen duenak, berehala antzemango dio, ezkerrean izenik ez ikusita ere, zein izen legokiokeen izenondo elkartu hauei.

Baina Bahuvrîhiek gehienetan izen bizidunen ezaugarriak jasotzeak ez du esan nahi izen bizigabeekin ere antzekorik egin ezin daitekeenik. Horrela, nahiz euskal tradizioan nahikoa urriak izan, hor ditugu:

«(Etxe txikitxo) aintzin churi bat» HE51,42
«Pillota-toki albo-zabalean» HE17,45
«Lece aho meharra» HE03,102
«Udako astegun buruzuri luzeetan» HE44,33, (ia lexikalizatutzat jo dezakegun *astegun buruzuri* izen multzoa)
«Erabili dudan eta darabildan hizkuntza, honen bestez, ez da grauzkio-motza grauzkio--gabea baino» HE27,388
«Aldatz, ipurdi-latz» HE18,61
«Ta amets ipurtzuriak zer dira?» HE17,68
«Atera zuen andi pipa kerten motz bat» HE19,24

eta agian itzuri zaigun besteren bat izan dira adibidetegian topatutakoak. Horrelakoetan, ordea, nekez utziko dugu izena isilpean; ez dugu besterik gabe *kerten-motza*, *grauzkio-motza*, *albo-zabala* edo *aintzin churia* esaten, berauei dagozkien izenak (*pipa*, *hizkuntza*, *pillota-toki*, *etxe*) asmatzen ez genuke jakingo eta.

Bestalde, izenondoak atributu sintagma osa dezake, eta *nola*? galderaren erantzun bezala ere erabil dezakegu. Modu honetako erabilerak ditugu ondokoak:

«Gose amorratuagaz, arpegi-larri ta esteak gili-gili estuan» HE31,63
«Esnetan ustu ziraden amak, ordura artean begi-illun» HE18,70
«Aurki giñake belarri-motz, anka-motz eta esku-motz» HE17,50
«Oi! Zu gabe, urrun nauzu, biotz-illun» EJ50,13
«Goseak ez du barkatzen eta itsas bazterrera itzuli zen buruapal gizona» EJ53,136
«Buru makur egonik ez ziagu ezer egiten» HE39,46
«Erdi-jantziz, ille-arro, atera gelatik» HE18,52
«An zian magal-arro soin berriarekin» HE18,23

Goiko adibideon azalpena «magala harro duela», «ilea harro duela», «burua apal duela», «bihotza ilun duela»... izan daiteke. Baina guztiak izenondo bezala, izen baten eskubitara ere erabil daitezkeela badakigu. Beste kasuren batean, aldiz, zalantzak sortzen zaizkigu atributu sintagma (predikatu sintagma) Bahuvrîhi den ala ez erabakitzeko:

«Ezin-jekia botaz ta arekin maindire, jantzi-arin dioaz otzak bildurtzeke» HE18, 124

jantzi-arin orain arte aztertutakoen pareko elkartea ote dugu? Esan al daiteke «gizon jantzi-arina»? Ala beste balioren bat dugu hemen?

VI.1.2. Zenbatzailea + izena

Bada, ordea, Hitz Elkartu Posesiboen artean Azkuek aipatzen duen bigarren mota bat:

«Hay también curiosos compuestos posesivos formados por la elipsis del sufijo *ko*. Su elemento regente y básico suele ser un numeral» (Azkue, *Morfología Vasca*: 593§).

Bigarren mota honetakoak ditugu:

«Beren hiruadarrak egur pilo gainean utzi zituzten» HE39,44
«Iruortza» HE20,148
«Batak lau-ortza eta bestiak aria» HE53,29
«Amalauzanko, prailemotxo, ipixtiku eta beste orrelakoak» HE24,40

Izena + izenondoa egitura dutenak ez bezala, hauek izen balioa hartu ohi dute, oro har tresna-izenak direlarik. Bada, ordea, adibidetegian zalantzazko iruditzen zaigun kasu bat:

«Lehenengo eta bigarren hiruileak ordaintzeko dirua eskatzen huen» HE39,33

Badirudi hau ere *-ko* ezabatuaz edo lortu dela. Baina 'trimestre' adierazteko *hiruileak* ala *hiruileko* ote jatorrago? Ikus dezagun, honen ondoan *-ko* gordetzen duen beste adibide bat:

«Kristo aitzineko milurtekoa baino lehen» HE30,214

atzizkia duen heinean, hain zuzen, Bahuvrîhien artean sartuko ez genukeena[4].

VI.1.3. Bestelako Bahuvrîhi Exozentrikoak (Posesibo ez direnak)

Orain arte aztertu ditugun egiturak, Azkueren 'Posesivo' deiturapean sar genitzakeen, «edute» ideia nolabait suma daitekeen heinean. Hau da «hiru hortz dituen (tresna)» → hiruortzekoa → hiruortza. Edo «adarrak okerrak dituen (animalia)» → adar okerduna → adarrokerra. Hitz elkartua sortzeko egiaz elipsirik dagoen ala ez, hots, *adarraoker* edo *hiruortz* sortzeko nahi eta ez eman ditugun erlatibozko egituretatik abiatu beharra dagoen ala ez alde batera utzirik, izenondo elkartu hauen esanahia goian egin antzera azal dezakegula dirudi. Azpian, beraz, ezkerreko izenak «edukiko» luke eskubiko izenondoa.

Bada, ordea, beste deitura bat gaur egun askoz hedatuagoa dena: Exozentriko terminoa[5]. Modu batera baino gehiagotara definitu izan bada ere, gure artean behintzat, oro har, Carr-ek (1939: xxvii)[6] emandakoa nagusitu da: Bahuvrîhien berezitasuna, elkarteko bi osagaietatik kanpo geratzen den hirugarren elementu, ideia bati erreferentzia egitea da. Horregatik, Azkuek eta Villasantek Posesivo deitu dituzten egiturak Exozentrikoak dira definizo honen arauera; baina ez dira egitura exozentriko

---

[4] *«Kidetasun aundiagoa dago Etxahun eta ots-urriko paristar olerkari baten artean»* HE28, 58 adibideko *ots-urriko* Hitz Elkarketatik atera eta eratorpenera eraman beharko genukeen bezala.

[5] Ikus Villasante, 1974, *Palabras vascas compuestas y derivadas*, 20, Mitxelenaren oharra: «Los compuestos exocéntricos coinciden muy aproximadamente con los *bahuvrîhi* de los gramáticos indios».

[6] Carr Ch. 1939, *Nominal Compounds in Germanic*, Oxford, University Press

bakarrak. Bakanago izan arren, bada beste Exozentriko mota bat euskal autoreek aipatu ez dutena, gure adibidetegian *etxekalte*, *urka-bear*, *on-behar*, eta *zinegotzi* izen elkartuek adierazten dutena:

> «Etxe-kalte, kalejuela, prakaman, txanbolin, milonbres da beste ezizen batzuk ezizentzat» EI99,163
> «Bi alkate, lau zinegotzi ta probestu batez osatua zegoena» HE33,33
> «Urka-bear bakoitzak bere egin-okerra berez naiz bestez, ba zun koplatzeko oitura» HE18,112
> «eta halakoak eta halakoak, haina eta hainak maiz dira gaizki eta on-behar» HEAX,45

Elkarte hauen kategoria izena da, eta egitura [izena + aditz partizipioa] esan genezake, *behar izan*, *kalte egin* aditz esapideen aurrean gaudela esan bait daiteke. Halaber, guztiek izen bizidunak, gizakiak adierazten dituzte, edota [+gizakia] motako izenari dagozkion izenondoak dira: «etxeari kalte egiten diotenak», «urkatu behar dutena», «onaren behar dena» eta «zina egotzi dutenak». «Edute» ideiarik ez dugu, bada, hemen; horregatik genioen Posesivo deituratik kanpo geratzen direla. Dena den, hasieran esan bezala, oso adibide gutxi ditugu era honetakoak, eta horrexegatik, hain zuzen ere, galde dezakegu egiaz horrelakoak Bahuvrîhi elkarte diren ala ez. Izan ere, *behar* bigarren osagai dutenak Asmo-elkarteetan sar ditzakegu, *erle joan naia* edo *oro jakin-nahia (zen haurra)* bezalakoen pare-pareko direlakoan. Bada, ordea, desberdintasun txiki bat *urka-bear* eta *on-behar*-en artean, lehen osagaiaren kategoriak dakarkiena: (ohizkoago den partizipioaren ordez dagoen) aditzoina lehen kasuan, izen balioa hartzen duen izenondoa bigarrenean. Alde honetatik, *urka-bear* da *joan-nai*-ren pare-parekoa, ez bestea. Hortaz, Asmo-elkarteetan lekurik ez badu, zein elkarte-motatakoa da *on-behar*? *Etxe-kalte* eta *zinegotzi* izenekin batera, Egile-elkarte sintetiko soiletan sar daitekeela esango genuke; *diru maite* 'dirua maite duena' eta *etxe-kalte* 'etxeari kalte egiten diona' edo *on-behar* 'onaren behar dena', *zinegotzi* 'zina egotzi duena' modu bereko egiturak dirudite, bigarren osagaia, mugakizuna, (inolako atzizkirik gabe) aditz-ekintzaren egilea adierazten duena eta mugatzailea objektua biltzen duen izena direlarik. Baina aipatu adibide guztietan hitz elkartuaren esanahia ulertzeko, formalki agerian ez dagoen zerbait kontutan hartu behar denez, elkarte Exozentrikoetatik ez bide daude oso urrun; eta askotan gertatzen diren (geuri ere sailkapenean zehar gertatu zaizkigun) zalantzen adibidetzat eman nahi izan ditugu hemen *etxekalte*, *urka-bear*, *on-behar* eta *zinegotzi* elkarteak.

VI.1.4. Zalantzazkoak

Ondoren, Bahuvrîhien artean sailkatzeko era bateko nahiz besteko zalantzak sortzen dituzten hainbat egitura aztertuko ditugu.

a. Bukaeran eratorpen-atzizkia dutenak

[1. osagaia + 2. osagaia + eratorpen atzizkia] moduko egituretan atzizkia bigarren osagaiari ala hitz elkartu osoari dagokion erabaki beharko dugu. Hau da

$$[1.\ \text{osagaia}] +\ _{[2.\text{osagaia}]}[X + \text{erat. atz.}]_{[2.\ \text{osagaia}]}$$

ala

$$_{[\text{hitz elk.}]}[1.\ \text{osagaia} + 2.\ \text{osagaia}]_{[\text{hitz elk.}]} + \text{eratorpen atzizkia}$$

dugun. Bigarren egituraren aurrean gaudela erabakitzen badugu, azken batean hitz eratorria izango dugu, oinarritzat lexema soila izan ordez elkartua duena. Horrenbestez, halako egiturek eratorpenean izango lukete beren lekua, nahiz elkartua den aldetik oinarria bera ere, atzizkia alde batera utziaz, azter daitekeen hitz elkarketaren barnean. Edota, nahiago bada, Bahuvrîhi elkartearen garapena direla esan daiteke eta, ondorioz, 'Berrelkarketa eta Garapena' atalean aztertu adibideok.

Hau da, bada, ondorengo adibideetan erabaki beharko duguna. Atzizki desberdinen arauera adibideak sailkatuaz, honakoa aurkitzen dugu adibidetegian:

-ik:

aho zabalik, beso zabalik, buru-makurrik

Hauetan 'izenondo elkartua + *-ik*' dugula pentsa dezakegu, izenondoak hasieran aztertutako izena + izenondoa, egiturako sailetan sartuko liratekeelarik. Hala ere *beso zabalik* adibideak[7] berezi samarra dirudi. Izan ere norbait *beso-zabala* dela esan, edota *beso zabalik* (dagoela) esan ez bait dirudi gauza bera esaten dugunik. Ez ote da, bada, zuzenagoa *beso* + *zabalik* zatiketa? Hala balitz, adibide hori Aditzondo elkartu sailera pasa beharko genuke, Jardun elkarte sintetikoetan kokatuaz.

-ki:

eskuzabalki.

Kasu honetan ere itxuraz ez dago arazorik *eskuzabal* + *-ki* egitura proposatzeko, oinarria izenondo elkartu Posesiboa litzatekeelarik.

-tasun:

gogo-zabaltasun, gogo-zindotasun, biozberatasunez, buru-arintasun, itz ugaritasun.

Egitura hauek, berriz, bi interpretazioak onartzen dituztela dirudi. Izan daiteke *-tasun* atzizkia izenondo elkartuari erantsia, *gogo-zabalei*, *gogo-zindoei*, *biozberei*... dagokien kualitate abstraktua adieraziaz; nahiz *gogo* + *zabaltasun*, *buru* + *arintasun*... 'gogoak duen zabaltasuna', 'buruak duen arintasuna'... bezala hartuaz. Dena den *itz ugaritasun*-ek ez dirudi lehen interpretazioa hain erraz onartzen duenik. Izan ere, ba al dugu *hitz-ugari* izenondo elkarturik, 'norbait hitz-ugaria da' edo antzekorik? Azken adibide honetan 'norbaitek hitzetan duen ugaritasuna' edo horrelako zerbait adierazten duen izen elkartua dugula pentsa daiteke, atzizkia bigarren osagaiari soilik dagokiola.

---

7 *«Ezpainak zabalduz eta hertsiz, beso zabalik»* HE35,45.

-tu:

bekoki tximurtua, itxuratxartu, biotz-gogortu, bihotz-zimurtu, buru-makurtuago.

Adibide hauetan, hasieran planteatzen genuen egitura bikoitza (*-tu* bigarren osagaiari soilik ala Bahuvrîhi osoari dagokion, alegia), era honetara ulertu beharko genuke: gerta daiteke *bekoki zimur*, *bihotz-gogor*, *bihotz-zimur* edo *buru-makur* Bahuvrîhiei *-tu* atzizkia erantsiz aditz eratorriak sortzea (*luzatu*, *argaldu*...-ren parekoak hein batetan); baina, orduan, beste edozein aditz bezala jokatuko genituzke. Hala gertatzen da hain zuzen

«Bat biotz-gogortu egin dalako» HE50,9
«Badirudi eginahalean ihardun duela bere seme hori bezten, itxuratxartzen eta oinperatzen» HE27,337

adibideetan. Beste hauetan, aldiz,

«Ulezuridun, eskuazaldu eta bekoki tximurtua» HE31,18
«Joan zanean baino buru-makurtuago etorri zan gixajoa» HE31,36
«Buru-bero edo bihotz-zimurtu zenbaitek bakarrik zuen noizbehinka saltsa nahasten» HE52,18

izenondo edo izen gisa azaltzen zaizkigu. Horrenbestez, 'Izena + Partizipioa' sailean ere erraz sar ditzakegu, *gogolandu* etabarrekin batera, hau da, hitz elkartu sintetiko lirateke orduan. Honek, noski, esan nahiko luke *bekoki* + *tximurtu*, *buru* + *makurtu* egituratzat hartzen ditugula, eta ez aditz eratorri bezala.

-keria:

bihozberakerietan, buru-berokeria.

Oro har *-tasun* atzizkiaz esanek balio dute, *-keria* izenondoei erasten zaien atzizkia denez. Ez dago, beraz, arazorik *bihozbera* + *-keria*, *buru-bero* + *-keria* bezala hartzeko, nahiz beste interpretazioa ere *buru* + *berokeria*, ezinezko ez den.

-aldi[8]: burzoro-aldi

Adibide honetan ere erraz har dezakegu *burzoro* Bahuvrîhia, *aldi*-ren lehen osagaitzat. Egitura osoa, beraz, *aldi* aztertzen dugun lekuan aztertu beharko genuke, Bahuvrîhien sailean 'izena + izenondoa' egitura bakarrik hartuaz kontutan.

b. Izena + huts(-ik/-ka...)

esku hutsik, esku huts, ankutsik, larru hutsik, makutsik, ortutsik, esku-huska, zaltuts, begi-uts, lau-uts, musu-huts, mutur-uts, pardeluts, otar-hutsik, sudurruts, kantzontzillo utsik...

---

[8] *Aldi* dagoeneko atzizki bilakatua den ala oraindik ere elkarketako osagai den alde batera utziaz, azken elementutzat *aldi* daramaten adibideak emango ditugu besterik gabe.

Huts bigarren osagai duten egitura hauek izenondo gisa oso gutxitan erabiltzeak harritzen gaitu:

«Larrain sudurruts betaurreko-aundi burusolla» HE17,47
«Zelai lau-utsetik bulartu» HE17,36
«Olerki-buru soil honetaz, musu-huts honetaz, ikus gorago "zenbat idatzi zuen euskaraz" txatala» EJ00,202

Besteetan, nahiz *huts* bera bakarrik inolako atzizkirik gabe azaldu, predikatu sintagma edo aditzondo balioa hartzen duela esan daiteke:

«Mugazaia badatorkie. Ni begi-uts» HE17,40
«Zaltuts igan eta, handik baitzeramatzaten azpian putarka» HE59,25

Gehienetan, ordea, *esku-hutsik* gisako formak erabiltzen ditugu, eta ez «neska esku-hutsa», «ume hanka-hutsa», «gizon kantzontzilo hutsa»... Izena + Izenondoa egiturako Bahuvrîhiekin oro har halakorik gertatzen ez delako aipatu ditugu puntu berezi batean 'izena + *huts(ik)*' egiturak, bakarrik hain sarri azaltzen ez den Bahuvrîhia oinarri duten aditzondo eratorritzat har daitezkeelakoan.

c. Izena + gorri(-rik, -an...)

buluz gorri, anka gorririk, icaragorrijan, larrugorrian...

Gorri-k 'soil' adiera duenean, *huts*-ekin ikusi dugunaren antzekoa aurkitzen dugu: aditzondo balioan azaltzen zaigu, ez izen baten eskuinetara izenondo elkartu bezala. Honek, [izena + *gorri*] egiturak Bahuvrîhitzat hartzeko zalantza handi samarrak sortzen dituzte. Izan ere *olerki musu-huts* esan daiteke; beste kontu bat da maizegi ez azaltzea. Baina *ume hanka gorria* edo *gizon larrugorria* esaterik ba al dago? Ezetz dirudi. Ondorioz, agian egokiago litzateke Aditzondo esapide edo direla esatea.

d. Beste hainbat esapide

lauorri (utzi), mizpira-makila eskuan (atera), aho betean (aritu), aho-batezko, erio--suerrean...

Aurrekoetan nolabaiteko zalantzak izan baditzakegu Bahuvrîhiekin loturarik duten ala ez eztabaidatzerakoan, argi dago goiko adibideek ez dutela Bahuvrîhiekin zerikusirik, ez bait genituzke inoiz izenondo ez eta izen gisa ere erabiliko. Aditzondoak besterik ez dira.

Ondoko hizkuntzetan ere aspaldidanik dira ezagunak Bahuvrîhi edo Exozentrikoak. Halakoak aztertu dituzten autoreen artean batzuk besterik ez aipatzearren, hor ditugu Paul, Bloomfield, Marchand, Rohrer, Guilbert...[9] Autore hauek jasotako hainbat adibide ematekotan, berriz:

---

[9] Paul H. 1920, *Deutsche Grammatik*, Band V, Teil IV: Wortbildungslehre, Halle, Max Niemeyer, 29-31

cul-terreux, casque-bleu, cordon-bleu, Pur-sang, bec-croisé, compte-gouttes, couvre--lits, gratte-papier, porte-brosses, nettoie-vitres...
redbreast, paleface, high-hat, rubber-neck, highbrow, grey-coat, redcap, hotbrain, whitecoat...
matapolvo, espantapájaros[10], sacacorchos, portamaletas...
Grossschnauze, Grünschnabel, Rotkäppchen, Blaustrumpf, Silbermund, Steckkopf...

VI.2. ELKARTE HAUEN EMANKORTASUNA

Nabaria da Bahuvrîhi elkarteen emankortasuna eta herri-hizkeran izan duten eta duten indarra. Lehen puntuan ikusitako kategoria gramatikal desberdinen elkarketak direla eta, 'izena + izenondoa' modukoak dira ugarienak eta emankorrenak. 'Izena + partizipioa' erakoak (*zinegotzi*, *etxe-kalte*) askoz urriagoak dira. Beste horrenbeste esan daiteke 'zenbatzailea + izena' egituraz ere.

VI.3. BERRELKARKETA ETA GARAPENA

Bahuvrîhi bat beste baten barnean aurkitzea ere ez da ezinezko, nahiz horrelakoak Orixeren *Euskaldunak* poeman bakarrik aurkitu izan gure adibidetegian:

«Noraiño mugatu duk, beso pipa-kirten?» HE18,37
«Or, berriz, iztar-nagi, beso asto-kako» HE18,23
«Gazurontzi zikinak (dira), Baraibarkoak» HE18,63
«Mami-jaleak dira Errazkingoak, zapata orpo-makurrak Albisukoak» HE18,63

Adibide hauek ikusi orduko ohartzen gara, ordea, ez dela egia hasieran esan duguna, ez dugula Bahuvrîhi bat beste baten barruan. Areago, nahikoa egitura desberdinak jasotzen dituztela lau adibideok: *gazurontzi zikin*-en, esaterako, ez dugu inon Bahuvrîhirik; ezer izatekotan izen elkartua eta izenondoa (ikusi egin behar Hitz--andana Ihartua osatuz ala izen multzo soila). Eta guztia metafora gisa erabiltzen da Baraibarko jendearekin erkaketa edo konparazioa egiteko.

Errazkingoak *zapatak* direla esatean ere antzeko metafora dugu, baina hemen metafora honen barnean badugu *orpo-makur* Bahuvrîhia ('orpo makurra duten zapatak bezalakoak lirateke Errazkindarrak').

Bloomfield L. 1933, *Language*, Holt, Rinehart and Winston (1961: 235-237)
Marchand H. 1960, *The Categories and Types...* : 42-44
Rohrer Ch. 1967, *Die Wortzusammensetzung im modernen Französisch*, Tübingen: 135-148
Guilbert L. 1971, «De la formation des unités lexicales» Introduction au Grand Larousse de la langue française, T.I, Paris: LXXV- LXXVI

[10] Horrelako egiturak Elkarte-sintetiko bezala ere aztertu izan dira. 'Bestelako Bahuvrîhi' atalean aipatu dugunaren beste adibide bat genuke, Sintetikoen eta Bahuvrîhien artean batzutan sortzen diren zalantzena. alegia.

Lehen bi adibideetan, berriz, metafora, erkaketa, Bahuvrîhi ez den izen elkartuaren eta ezkerreko izenaren artean gertatzen da: *asto-kakoak* edo *pipa-kirtenak* bezalako besoak dituztenak dira pertsona horiek. Beraz Bahuvrîhia inon egotekotan, hemen legoke, egitura osoaren eta azaltzen ez den laugarren izen bizidunaren arteko erlazioan.

Garapena dela eta, ikus VI.1.4. puntuko **zalantzazkoak**, eta hauen barnean, 'bukaeran eratorpen atzizkia dutenak' direla eta genioena.

VI.4. OSAGAIEN ARTEKO HOTS-ALDAKETAK

Bahuvrîhiko bi osagaien artean, printzipioz, orain arte aztertu ditugun elkarteetan bezalakoxe hots-aldaketak gerta daitezke. Hala ere, askotan, inolako aldaketarik jasan ez duten elkarketak aurkitzen ditugu

VI.4.1. Bi silabadun lehen osagaietan

— *aho* forma aurkitu dugu kasu guztietan:

aho betean, aho-batezko, ahobatasun, ao-gozo, ao-andi, aho meharra, aho-zabal, agoxabalik, ahoxuri

behin izan ezik: *akalde-zabal* HE18,99

— *asto*: asto-kako HE18,23

— *begi*:

begi-uts, begi-illun, begi-itsuka, begi-alai, begibakar, begibeltz, begi-bizi, begi busti, begi-illun, begi eder, begi-ezkela, begi-gorri, begiaundi, begiluze, begi-urdin, begi zabal, begi-zorrotz

— *bet-*: betizu HE18, betoker HE57

— *beso*:

beso pipa-kirten, beso asto-kako, beso zabalik, beso-gainka, beso-geldirik

— *besa*: "Besamotza"

— *Etxe*: etxe-kalte

— *Gogo*: gogo-zabaltasun, gogo-zindotasun

— *Kaska*: kaskabeltzak, kaskagogorrak, kaska zuri, kaskutsik (kontrakzio eta guzti azkena)

— *lepa*: lepa-kupi, lepa-gorria

— *lepo*: lepho mehe, lepo-zikin

— *Moko* beti: moko-luxe, moko-biphila, moko fier, moko-fin...

— *Zango*: zangomotza.

— *Zalt-*: zaltuts HE59

VI.4.2. Hiru silabadun lehen osagaietan

— *belarri* : belarri-motz HE17

— *belar-* : belarluciac HE20

— *ipurdi* behin : ipurdi-latz HE18

— *ipur(t)* -: ipur baltz, epur-talata, ipur-terre, ipurtzuriak.

Oro har inolako aldaketarik jasaiten ez duten *aurpegi, alderdi...* bezalakoak ez ditugu kontutan hartu.

VI.4.3. Kontrakzioak

ank-okerra, ankutsik, kopet-ilun, kaskutsik, makutsik, neskutz, Prakerre.

Oro har, bada, **-a + o-/u-/i-/e-**, hau da, lehen osagaiaren azken **-a** eta bigarren osagaiaren hasierako bokalaren artean (hala ere *tripa erre* HE19). Bestelakoetan:

lauorri, ao-andi, buru-arlote, buruapal, buru-aundi, esku-atsegina, escuoquer, gerri--eder, iruortza...

Oro har, bada, ez dirudi aldaketa gehiegirik gertatzen denik gure adibidetegiko Bahuvrîhietan.

VI.5. IDAZKERA

Idazkerari dagokionez ere, era guztietako adibideak aurki ditzakegu:

a. Bi osagaiak elkarturik: oro har horrela idatzirik aurkitzen ditugu Bahuvrîhi zaharrak, hots-aldaketak jasan dituztenak:

betizu, Besamotza, betoker, kaskazuri (baita kaska zuri ere), ankutsik, ipurtzuriak, ortutsik...

Hala ere, hor ditugu

ipur-lodi, epur-talata, ipur-terre, ank-oker, kopet-ilun.

Elkarturik aurki ditzakegu era berean hiru-lau silabako Bahuvrîhiak, inoiz behin hortik gorakoa:

adarmotz, adarraundi, ahoxuri, agoxabalik, begibakar, begibeltz, begiaundi, bihozberakeria, "Bizargorri", biozberatasun, "Burubeltza", buruberokeria, buruapal, burusoila, sudurruts, burugogor, buruzuria, escuoquer, eskuzabalki, eskuzuri, eskumotzegi, gibelurdin, amalauzanko, ankaluze, ankamakur, ankamei, anakarin, illezuri, kaskabeltzak, kaskagogorrak, mantangorri, muturgaizto, muxugorri...

b. Marratxoaz elkarturik: beste askotan, ordea, hiru-lau silabako Bahuvrîhietako osagaiak, zer esanik ez hortik gorakoak, marratxoaren bidez elkarturik idatzi izan dira:

adar-oquerra, ao-goxoen, ao-andi, ao-xabal, albo-zabal, alderdi-gutxi, eltze-me, aurpegi-zimela, arpegui-andi, begi-alai, begi-illun, begi-bizi, okotz-zorrotza, begi-ezkela, begi-urdinak, belarri-motz, anka-motz, esku-motz, beso-zabalik, beso-geldirik, betaurreko-beltz, betaurreko-aundi, biotz-estua, bihotz-zimurtu, bizar-beltz, bizar-zuria, bioz-gogor, buru-berokeria, buru-arintasun, buru-arin, bizi-labur, bizkar-makur, bizkar-uzkur, buru-makurrik, begi-bakar, buztan-motxa, esku-zabalik, esku-kako, gibel-urdin, gona-motz, gogo-zindotasun, ank-okerra, gona-gorri, grauzkio-motza, oin-zuri, ego-zabal, iztar-nagi, ipurdi-latz, ille-luze, okotz-zorrotza, kopet-iluna, kapelu-makurra, gerri-mako, lepa-kupi, lepo-zikin, moko-biphila, moko-fin, mutur-beltza, moko-luxe, odol-bero, papar-gorri, txima-luze, titi-aundiak, sudur-makurra, orpo-makurrak, soñeko-zimur...

c. Bi osagaiak bereiz: horrelako adibideak ere ugari aurki ditzakegu:

adar handiak, abarka zar, aho zabalik, aintzin churi, Atorra zaar, begi zabala, musu gorriya, bekoki tximurtua, beso zabalik, biotz zabalena, kopet illun, bihotz gogorra, bizkar beltz, buru argi, buru makur, buru soil, ule zuri, ille kixkur, kaska zuri, bizar luze, kerten motz, kapela gorri, lepho mehe, moko biphil, mutur luze, mutur zikin, musu gorri, sudur handi, tripa erre, txapel oker, ciscu estu...

Era guztietako idazkerak aurkitu arren, ugariena marratxoaren erabilerari dagokiona dela argi dago. Bi osagaiak elkarturik idatzitako adibideen kopurua eta banandurik idatzitakoenaren artean ez dago alde handirik.

XII. *ERDI-ASE* ELKARTE MOTA

XII.1. EZAUGARRI MORFOLOGIKO ETA SEMANTIKOAK

Sail honetan *erdi* lehen osagai duten elkarteak bildu ditugunez[1], lehenik, osagai honen xehetasun eta ñabardurak aztertuko ditugu. Izan ere, adibideak ikusita, *erdi*, neurri bati aplikatzen ez zaionez, ez da frakzio zehatza[2]. Beraz, hemen definizio onargarriak dira:

> Erdi. iz. 1. Bi parte berdinetan zatitu den osotasunaren zati bakoitza. 2. Mutur edo ertzetatik distantzia berera dagoen puntu edo aldea. 3. adlag. Erdizka[3].

Elkarte honen azterketan zehar ikusi ahal izango dugunez, '*erdi* + X' elkarteetan hirugarren balioa, 'erdizka' nagusitzen da. Horixe da elkarte berezi bat egitera bultzatu gaituena. Lehen balioa hartzean, *erdi*, bigarren osagai izan ohi da 'X + *erdi*' elkarteak osatuz (*Eguzki-lore* elkarteetan aztertzen direnak): *bide-erdi*, *naranja--erdi*... 'Mutur edo ertzetatik distantzia berera dagoen puntu edo aldea' adierazten duenean, berriz, lehen osagai izanarren, '*erdi* + X' elkarte horiek (*Ertamerika*, *erdibide*, *Erdi Aro*...) erabat *Eguzki-lore* elkartetzat hartzen ditugu. Hau da, beste edozein menpetasunezko izen elkarturekin ez dute inolako desberdintasunik, *erdi* beste edozein izen gisa agertzen zaigu eta.

Bigarren osagaiaren kategoria gramatikala kontutan hartuz, berriz, honako azpisailok bereiz ditzakegu. Elkarte osoak bigarren osagaiak duen kategoria gramatikal bera hartuko duela kontutan izanik:

a. *Erdi* + izenondoa

> erdi ahalge HE59, erdi ase HE04, erdi basati HE39, erdi elbarri HE33, erdi intelijente HE35, erdi liberal HE40, erdi lo HE52, erdi zuri HE20, erdi-belarrimotz EJ53, erdi-eri EJ54, erdi-ezagun HE17, erdi-hil HE18, erdi-itxu HE20, erdi-lauso EJ50, erdieze HE34

Azpisail honetan sar genitzake era berean, bigarren osagaia aditz-partizipioa deneko adibideak, horrek izenondo iharduna duelako:

> erdi baltzituba HE20, erdi desjabetuak HE56, erdi edanak HE56, erdi eginak HE20, erdi erantzia HE57, erdi gorritua HE20, erdi itxiak HE35, erdi izitua HE59, erdi murritubac HE20, erdi sendatua HE23, erdi zartua EJ79, erdi-etsitua HE59, erdi-hazitako EI94[4], erdi-ikasi HE17
>
> «Ixilik jartzen nintzan, erdi ahalge» HE59,27
> «Erdi asexe zirenean» HE04,63

---

[1] Beste frakziorik ez bait dakusagu lehen osagai bezala, ez eta *laurden* ere, nahiz bigarren osagai izan daitekeen: *ordu laurden* etab.

[2] Egiaz neurri balioa dueneko adibideak *litro-erdi*, *metro-erdi*... bezalakoak dira. Ikus horretarako *Hitz-Elkarketa/2* dagokion azpisaila.

[3] Sarasola I. 1985: *Hauta-lanerako Euskal Hiztegia* (Ebaki-Gabizain), Donostia, GAKP

[4] *-tako*, aditzondo-atzizkia + *-ko* -ren bidez izenondo balioa hartzen duena.

«Sokratesen pentsamenduak horbelak iruditzen zitzaizkion emakume erdi basati haren ondoan» HE39,92
«Osagarri ttipikoa, beti eri edo erdi eri bizi da» EJ54,749
«bertso berri polit bat biar nuke jarri neska erdi zartuen konsolagarri» EJ79,36[5]
«Oilloa baitabila suge erdi-illarekin» HE18,106
«Ventera andra zar erdi ichu bat» HE20,191
«Erdi lo zaldiak eramaten zuela...» HE52,11
«Betuliac erdi zuri...» HE20,72
«Bere obrera erdi gorritu, erdi baltzitubaz» HE20, 128
«mutillak bertsoak jarri zizkioken da neska gaixoa erdi erotuta ibilli uan» EJ62,84
«Oraindik erdi sendatua nintzala» HE23,96
«euskera umetan erdi-ikasi, gero erdi ortatik iru laurden atzendu...» HE17,59

b. *Erdi* + aditza

Aurreko azpisailean sartu ditugun adibideetan partizipioak izenondo balioa hartzen bazuen, azpisail hauetako bigarren osagaia, aditz-partizipioa, aditz balioan azaltzen zaigu. Horrenbestez, ondoren doazen elkarteak aditzak direla esango dugu; baina azpimarratzekoa da elkarte hauen urritasuna aurrekoekin, izenondo baliokoekin, erkatu ezkero. Izan ere, aditzarekin *erdizka* aditzondoaz baliatu ohi gara 'erabat ez' adierazteko (*erdizka egin, erdizka irakurri...*):

erdi iratzartzen HEAX, erdi lagundu HE20, erdi-goseak (egon) HE55, erdientzun HE34

«euri geldiaren betiko mezua erdientzun du nere biotz unkituak» HE34,63
«...erdi lagundu ceunstan maico erregubac eguiten» HE20,68
«lo datzanak, erdi iratzartzen denean, egiten du zenbait mugida» HEAX,49
«erdi-goseak dago-ta» HE55,49[6]

c. *Erdi* + aditzondoa

Aditzondo kategoria gramatikalaren azpian bildu ditugun bigarren osagaiak, morfologikoki, modu batera baino gehiagotara daude eratuak:

1.-*ik* atzizki adberbiala partizipioari edo izenondoari erantsiaz: *edanik, beztiturik, gaixorik...*

2. -*ka* eratorpen-atzizki adberbiala izenari erantsiz: *irrintzika*

3. -*ta* atzizki adberbiala partizipioari erantsiz: *galduta, ezkutatuta, itxita...*

4. -*ki* atzizki adberbiala izenondoari erantsiz: *makinalki*

5. Azkenik, adberbio balioa -*n* eta -*z* kasu-markez ere lor daiteke: *negarrez, pakean, txantxetan, damuz...* Horrelakoetan, nahiz eta *negar, damu* etab. izenak izan, -*z* edo

---

[5] *Neska zahar* hitz-andana ihartua ebakitzen duen *erdi* tartekatuaz sortua.

[6] *Goseak egon* aditz esapidearen barnean azaltzen delako hemen eman duguna, baina *erdi--gose* izenondo elkartutzat ere har daitekeena.

-n kasu-markekin bakarrik azaldu zaizkigunean, eta ez beste kasu-markaren batekin, aditzondoen sailean sartu ditugu. Izan ere, *erdi-damuz* azaltzeak, esan nahi al du *erdi-damuak* edo *erdi-damuari* formak ere baditugula? Ezetz iruditu zaigu, eta horregatik, berriro esan, sartu ditugu '*erdi* + aditzondo' sailean.

erdi-sapusturik HE15, erdi beztiturik HE58, erdi billosik, erdi edanik, erdi erotuta, erdi ezkutatuta HE19, erdi gaixorik, erdi galduan, erdi galduta HE21, erdi galduta, erdi hitzez HE59, erdi itxirik/hertsirik, erdi itzal (hartan) HE34, erdi jantzita EJ81, erdi larrugorrian, erdi lotan, erdi makinalki HE39, erdi mixerian HE29, erdi negarrez HE22, EJ49, erdi parraz HE54, erdi preziyuan HE61, erdi tatarraz HE31, erdi utsik, erdi-aserrez HE15, erdi-damuz HE18, erdi-errenka HE17, erdi-illunean HE34, erdi-irrintzika HE18, erdi-jantziz HE18, erdi-negarrean HE18, erdi-pakean HE18, erdi-txantxetan EJ64, erdiustuta HE15

«Erdi beztiturik nagoela entzuten ditut» HE58,83
«erdi itzal artan bere begirunea josi zait» HE34,44
«Neska gazte pillo bat ikusi ei eban, erdi billosik» HE31,27
«konortea erdi galduta geratu zan gizajoa» HE21,92
«...erdi gaixorik eta ainbeste zereginez beterik» EJ59,13
«erdi-irrintzika asten da Mainazi gaillena» HE18,93
«begiak erdi hetsirik» HE52,9
«Arpegia zuri ta ganera erdi larrugorrian» HE54,154
«erdi lotan egonik...» EJ49,109
«horri bat irakurtzen hasi zen erdi makinalki» HE39,34
«banan ortan ari zala, ia erdi negarrez ikusten nuan» EJ49,83
«narrastuta eta erdi tatarraz, betiko etxeratu jakun» HE31,24
«Aurrena, erdi-txantxetan asi nintzan sukalde kontu ta arazoetan» EJ64,80
«erremientak norbaiti erdi preziyuan edo kasik debalde al banizka saldu» HE61,151
«bakan adierazten ditu, erdi hitzez orduan ere» HE59,103

d. *Erdi* + izena

erdi arrain HE24, erdi berba HE20, erdi bertsolari HE55, erdi bide EJ62, erdi emakume HE24, erdi erdara HE20, erdi estoka HE59, erdi etorkin HE33, erdi jokalari HE55, erdi logale HE58, erdi sorgin EJ48, erdi ungide HE59, erdi-eskale HE43, erdi-euskaldun EJ64[7], erdi-euskalerri HE31, erdi-euskara HE59, erdi-gauza HE16, erdi-ilunpe HE59, erdi-inguruko(ak) HE31, erdi-izkera EJ59, erdi-kaskoin HE59, erdi-maila EB20, erdi-parte EL70, erdi-uharte HE33, erdidotrina HE40, erdigaixo HE31

Hasieran hiztegietatik jaso ditugun *erdi*-ren bi balioak nola banatzen diren aztertzean, ohartzen gara *erdi*, izenondo edota partizipioarekin, aditzarekin, eta aditzondoekin (*-n*/*-z* kasu-markez osatutako izen sintagmak barne direla)[8] elkartzen

---

[7] Bigarren osagaia jatorriz izenondo izanarren, izen balioan agertzen denean, sail honetan sartu dugu.

[8] *Erdi prezioan* dugu hor salbuespena, *erdi* = 'mutur edo ertzetatik distantzia berera dagoen puntu edo aldea' denez.

dugunean, 'ia, ez erabat, erdizka' balioa hartzen duela. Izenarekin elkarturik ditugun adibideetan, bi balioak ikus daitezke; batzutan 'ia, erdizka':

«bi erdi bertsolari, ta irugarrena Aiete'ko baserritar bat» HE55,9
«Alostorreko lehenen alaba erdi sorgintzat jotzeraino» EJ48,25
«hemendik aintzineko Etxahun, erreka-joa, desohoratua, erdi-eskale biziko da» HE43,13
«aurrerazale genuen gure autorea, batetik eta erdi etorkin, bestetik» HE33,23
«apaingarriak ere erdi-euskaldun batenak dira» EJ64,59
«esnea be bai, erdigaixoentzako» HE31,35
«odol galtzeak egotxirik erdi logale batean erori zitzaion» HE58,57
«erdi ilunbetako ixiltasun eztia dut laket» HE59,80
«gogoratuizi, alde batetik, zuen euskera ori, erdi-izkera ezkel zatar bat dala» EJ59,101
«ederki zaindu zuen Peñiskola-ko erdi-ugartea» HE33,51

Ohar gaitezen 'erdĭzka' balioko izenetatik gehienak predikatu sintagma edo prolatiboa (*erdi sorgintzat*) osatzen dutela; hots, izenondoak ere hartzen duen funtzio berean (*tontotzat hartu, alai-alai bizi...*) agertzen zaizkigula. Eta hor ditugu jatorriz izenondotzat har daitezkeen *euskaldun* eta *gaixo* ere.

Bestetan, 'bi partetan zatitu den osotasun baten parte bakoitza' adierazten duela izenaren ezkerretara doan *erdi*-k esan daiteke (gogora dezagun aditzondo balioko *erdi prezioan* adibidean ere balio hau dugula)[9]:

«laminak erdi emakume, erdi arrai» HE24,60
«euskara nahi zuen, ez erdi-kaskoin, erdi-eskuara» HE59,12
«erdi bertsolari ta erdi jokalari gera» HE55,10[10]
«hegi batean estoka, erdi estoka, erdi ungide, bere ezpain lodien artean xilo hertsi biribil bat zaukana» HE59,65
«erdi erdera ta erdi eusquera» HE20,196

Hasieran aipatutako lehen balioa, berriz, 'mutur edo ertzetatik distantzia berera dagoen puntu edo aldea' alegia, izenarekin elkartzean bakarrik hartzen du *erdi*-k :

«har dezagun lansaria erdi maila batetan» EB20,27
«joandako mendearen erdi-aldera, azterketa auek egiten asi zirenean» EC07,31
«Erdiaroko gaztelutorrea dirudi Torrezarrek» HE31,18
«erdi bidean gosaldu, zatotik trago ederrak eginez» EJ62,60 (biderdi-ren ordez ote?)
«ikaragarrizko basilika berria egiten asi dira, lengo elizatxoa erdi-partetik erroiztuz» EL70,254

Hasieran esan bezala, ez ditugu nahasi behar '*erdi* + X' moduko bi egitura desberdinak, hots '*erdi* (=erdizka) + X' eta '*erdi* (='distantzia berera dagoen puntua') + X'. Lehena bakarrik da aztergai duguna, bigarrena, *Eguzki-lore* sailekoa. Balio desberdintasun hori, bigarren osagaiaren kategoria gramatikalean ere nabarmendu da

---

[9] *Erdi*-k balio hau hartzen duenean, ohizko lekua bigarrena du: *naranja-erdi, litro-erdi...*

[10] Adibideotan, 'osotasun baten parte bakoitza' balioa, *erdi ..... erdi*, kontrajartze horren bidez lortzen dela esango genuke.

adibidetegian: '*erdi* (=erdizka) + izenondo/partizipio, aditzondo' bait dugu gehienetan (izenen bat ere azaldu arren); eta '*erdi* (=distantzia berera dagoen puntua) + izena' kategoria gramatikalak elkartzen bait ditugu bigarren kasuan.

Adibide hauen zenbait zertzelada semantiko ere eman daitezke, beti ere *erdi*-k esangura nagusitzat 'bukatu gabeko' duela kontutan izanik. Akabatu gabekoa adierazten duelako ez da harrigarri, esaterako, adibide batzuk gutxiespen ñabarduratxoa izatea: *erdi-ikasi, erdi-intelijente, erdi-galdu, erdi-edana, erdi-sorgin...* Esanahiari begira, bada, beste modu batera sailka daitezke goiko adibideak.

Giza ekintzak gizarte, psikologia eta fisiologia mailetan sailkatzen baldin baditugu, horietan, eta ez erabat abstraktu diren elkarketetan aurkituko dugu *erdi*. Horrela:

a. Psikologia sailean ezar genitzazke:

erdi-ahalge, erdi-basati, erdi-damu, erdi-farrez, erdi-etsitu, erdi-hasarre, erdi-izutu, erdi-negarrez, erdi-pakean, erdi-txantxetan, erdi-zapuztu.

b. Gizarte hiztegi sailekoak lirateke:

erdi-basati, erdi-berba, erdi-belarrimotz, erdi-bertsolari, erdi-bilusik, erdi-dotrina, erdidesjabetu, erdi-erdara, erdi-eskale, erdi-etorkin, erdi-euskaldun, erdi-ezagun, erdi-hizkera, erdi-ikasi, erdi-jantzi, erdi jokalari, erdi-lagundu, erdi-liberal, erdi-maila, erdi-miserian, erdi prezio.

c. Fisiologia hiztegi sailean:

erdi-ase, erdi-edanik, erdi-elbarri, erdi-entzun, erdi-eri, erdi-erotu, erdi-ezkutatu, erdi-gaixorik, erdi gose, erdi-hazi, erdi-hil, erdi irrintzika, erdi-itxu, erdi-lauso, erdi-lo, erdi-logale, erdi sendatu, erdi zahartu, erdi zuri.

Sailkapen horietatik kanpo oso hitz gutxi gelditzen da, Izadi hiztegiko bakan batzu kenduz gero: *erdi-arrain, erdi-ilun, erdi-ilunbe, erdi-itzal, erdi-uharte.*

Ondoko hizkuntzetan euskaraz *erdi* lehen edo bigarren osagai delarik adierazten ditugun balioak zein osagaiez eta nolako egituren bidez adierazten dituzten aztertuaz, honakoa ikus dezakegu:

1. Espainieraz beti lehen osagai diren *medio/-a* edo *semi-z* baliatzen dira hiru balioak adierazteko:

semicorchea, semicircunferencia, semicírculo...
semidifunto, semidiós, semidragón, semihilo...
media naranja, mediodía, media luna...
medio tonto, medio asado, medio vestido...

2. Frantsesez ere *semi-* eta *mi-* osagaiak (aurrizkitzat har daitezkeenak) azaltzen dira ezkerrean:

semi-aride, semi-automatique, semi-direct, semi-nomade...
mi-jambe, mi-chemin, mi-clos, mi-corps...

3. Ingelesez *semi-* batez ere hitz teknikoetarako gordeaz (*semi-arc, semi-amplitude, semi-molecule...*), *half* osagaiaz (beti ezkerrean doanaz) baliatzen dira euskal '*erdi* +X' eta 'X + *erdi*' adierazteko:

   half-way, half-brother, half-sister, half-day, half-price, half-witted, half-baked, half--hearted...

4. Alemanez, '*Mittel* + X' egiturak 'distantzia berera dagoen puntua' adierazten du eta '*halb-* + X' darabilte beste bi balioetarako:

   Mittelpunkt, Mittelgang, Mittelstück, Mittelfinger, Mittelohr...
   Halbkreis, halbgelehrt, halbbearbeitet, Halbkugel, Halbffinale, Halbbruder, halbdunkel, Halbgott...

XII.2. IZEN ELKARTU HAUEN EMANKORTASUNA

Erdi-k zehaztasunik adierazten ez duela dakigunez, haren erabilpena ugaria da. Izenondoari eta izenondo nahiz aditzondo balioko partizipioari elkar diezaiokegula kontutan izanik, gainera, nahi adina '*erdi* + X' elkarte sor daitezke (*erdi-sendo, erdi--sendatu(a), erdi sendatuta; erdi-gose, erdi gosetu*[11], *erdi goserik; erdi-ero, erdi--erotu, erdierotuki*). Ematen dugun zerrenda ikusita, hitz elkartu horiek herrikoiak direla konturatzen gara, baina ez dirudi gaurko euskarak, euskara tekniko, hiritarrak, hitz berri askorik sortu duenik bide honetatik. Behar bada gutxiespen ñabardura lortzeko, gaurko euskaldunek nahiago dute edo *basa*-z baliatu. Dena den 'erdizka' balioa soilik, gutxiespen ñabardurarik gabe, adierazteko euskarak aspaldidanik duen bidea da.

XII.3 BERRELKARKETA EDO GARAPENA

Bigarren osagaia izan daiteke elkarte hauetan, aldi berean, hitz elkartua. Dena den horrelakoak ez dira adibide asko, agian herriak luzeegiak ez baititu gogoko:

erdi-belarrimotz, erdi-euskalerri, erdi-larrugorri, erdi-logale

Bigarren osagai horiek, ikus dezakegunez, mota desberdinetakoak dira: bahuvrîhiak, menpetasunezko elkarketak...

XII.4. OSAGAIEN ARTEKO HOTS-ALDAKETAK

Erdi lehen osagaia bi silabakoa izanik, normala litzateke azken bokala, **-i** erortzea, ondorioz gerta daitezkeen kontsonante aldaketei bide emanez. Gure adibidetegian ez

---

[11] *Erdisendatu, erdigosetu* bezalako aditzek ez digute pentsarazi behar *erdi* oro har aditzei ere elkartzen zaienik, horiek *erdigose, erdisendo* izenondoetatik eratorritako aditzak direlako.

zaigu halako aldaketa bakar bat ere azaldu, baina, interesgarri direlakoan, zubereraz aurkitzen diren ondoko adibideok emango ditugu gerta daitezkeen aldaketen lekuko:

a. *ert-* + herskaria (ahostuna zein ahoskabea)—> *er* + herskari ahoskabea:

erdi + egosirik → erkosirik, erkhosirik[12]
erdi + gordin → erkordin, erkhordin
erdi + gose → erkose, erkhose
erdi + kide → erkhide
erdi + dohainik → erthohainik

b. *Ert* + bokala, edota aspirazioa → *ert* + bokala/*erth*

erdi + hüts → erthüts
erdi + ütsü → erthütsü
erdi + hordi → erthordi
erdi + hun → erthun

Dena den, gure adibidetegian *erdi* bere osotasunean gordetzen da, goian ikusitako aldaketen antzekorik gertatu gabe. Badirudi, beraz, adibidetegian mendebaldeko euskalkietako adibide zaharrak ez ezik, ekialdekoak ere jasotzen direnez, *erdi* lehen osagai denean, hots-aldaketetarako joerarik ez dela ageri.

XII.5. IDAZKERA

Elkarte bateko osagaiak idazteko ditugun hiru aukeren artean, honako joerok nabarmentzen dira aztergai dugun elkarte motan:

a. Bi osagaiak bereizirik idazten dira oro har bigarren osagaia aditza edota partizipioa denean, nahiz salbuespenik ere ez den falta:

erdi egin, erdi izutu, erdi sendaturik, erdi lagundu, erdi iratzartzen, erdi baltzituba, erdi gorritua, erdi izitua, erdi zartua, erdi erantzia, erdi edanak, erdi itxiak, erdi murritubac, erdi desjabetuak, erdi eginak...
erdi-ikasi, erdi-etsitua (marratxoaz); erdientzun (elkarturik)

b. Marratxoaz loturik eta banandurik, desberdintasun nabarmenik gabe, '*erdi* + izenondoa', '*erdi* + izena' egituretan:

erdi-aldera, Erdi-Aro EL70, EC07, EJ50, EJ51, erdi-bertsolari EJ64, erdi-euskaldun, erdi-euskalerri, erdi-gauzik, erdi-izkera, erdi-ilunbe HE59, erdi-lauso, erdi-liberal, erdi-mallako HE40, EB20, erdi-parte, erdi-ugarte, erdi-hil, erdi-eri EJ54, erdi-lauso, erdi-itxu, erdi-ezagun, erdi-hazitako, erdi-goseak, erdi-eskale, erdi-euskara, erdi-gau--za, erdi-ingurukoak, erdi-kaskoin...
erdi ilunbetako HE59, Erdi Aro EC07, HE36, EJ54, EJ61, erdi belarrimotz, erdi berba, erdi bertsolari HE31, erdi bidean, erdi emakume, erdi arrai, erdi erdera, erdi eusquera,

---

12 Oso adibide berezia, ez bait da normala bigarren osagaiko lehen bokala, **e-**, erortzea.

erdi eri EJ54, erdi estoka, erdi ungide, erdi hitzez, erdi inguruan, erdi itzal, erdi maila EB20, erdi mixerian, erdi preziyuan, erdi ahalge, erdi basati, erdi ase, erdi elbarri, erdi intelijente, erdi zuri, erdi lo, erdi etorkin, erdi jokalari, erdi logale, erdi sorgin...

c. Elkarturik idatzita daudenak, azkenik, gutxienak ditugu:

erdieze, erdigaixo, erdibitu, erdidotrina, Erdiaro HE31, erdibide, erdiune...

XIII. HITZ-ANDANA IHARTUAK

XIII.1. IZEN-SINTAGMA BARNEKO HITZ-ANDANA IHARTUEN SORRERA ETA BILAKAERA

Hitz bakar-bakun batez, lexema soil batez alegia, ezin adierazi duen (edo, zeinnahi arrazoirengatik, hala adierazi nahi ez duen) hainbat kontzeptu, lanabes-tresna, gogo--irrika edo jardun-prozedura hitz-andana batez izendatu ohi du sarri gizakiak: hitz bi, hiru edo gehiagoz osaturiko sintagma-eraikuntzaz. Hizkuntzak hartarako eskaini ohi dizkion erabide ugarietariko batez baliatzen da halakoetan.

Izendapen-mundua hornitzerakoan badu euskarak, beste hainbat hizkuntzak bezala, konbinatoria lexikal arras aberatsa eskaintzen dion alor-barrutia: izen-sintagmaren esparrua hain zuzen. Hor sartzen dira, besteak beste, ondoko hedabide hauek:

a. **Ab**: **izena+izenondoa** hitz-segidak: *etxe zuria, sagu txikia, agure zaharra, egun ederra.*

b. **B-A**: **izena+izena** elkarketa: *lur-muturra, zezen-plaza, ero-etxea, baratxuri-zopa.*

c. **Bko A**: **izenlaguna+izena** hitz-segidak: *Loiolako zubia, mendiko etxea, iturriko ura, baratzeko pikoa.*

d. **Bren A**: **izenlaguna+izena** hitz-segida: *laguntxoaren poza, Tomasen txapela, markesaren alaba, haurraren negarra.*

Hauek dira, askogatik, euskal izen-sintagmaren lau hedabide nagusiak: hedabide biluziak dira bi lehenak, hitz-oin edo tema soil-hutsak inolako lotura-hizkirik gabe elkarren ondoan eman ohi dituztenak; eta hedabide jantziak, aldiz, azken biak, berarizko juntagailuz itsasten bait dira halakoetan eraikuntzaren lehengai diren lexema biak. Lau sintagma-eraikuntza molde horietatik bigarren motakoak bakarrik dira bestalde erabidearen berezkotasunaz, hitz elkartu; gainerakoak, ez.

Gauza batean baino gehiagotan berdinak dira dena den, honetan eta hartan bereziak izanik ere, hedabide guztiok. Horrela:

a. eraikuntza sintagmatiko libreak dira guzti horiek. Gizakiak berariaz alda ditzake, hizkuntzak eta testuinguruak eskaintzen dizkioten aukerez baliatuz, bertako elementu lexikal bata zein bestea: *etxe zuria* ordez *etxe beltza* edo *jauregi zuria* esan dezake hiztunak, horrela, gogoak eta komenentziak agindu ahala; eta *zezen--plaza*-ren ordez, jakina, *zezen-festa* edo *herriko plaza*. Era berean, *Loiolako zubia* ordez *Loiolako geltokia* edo *Zurriolako zubia* lexema-bikoteak aukera ditzake eta, beste adinbat eginaz, *laguntxoaren poza* ordez *laguntxoaren lotsa* edo *amonaren poza*. Libreak dira, hizkuntzaren arauek berez eskain dezaketen askatasun-mailan, eraikuntza sintagmatikook.

b. Sintaxi mailan libreak izateaz gainera biziak eta beteak dira berez, semantikaren alorrean, hitz-andana horiek: eraikuntza osoaren esanahia bere osagaien esanahiak bateratuz eskuratzen da. Beste hitzetan esanik, hitz-andana osoaren esanahia

osagai biek berez duten esanahiek motibaturik (definiturik) dago: *etxe zuria* kolore zuriko etxea da; *ero-etxea* eroak egon (hobe, agian, eduki) ohi diren etxea da; *mendiko etxea* mendian dagoen etxea eta, azkenik, *haurraren negarra* berak egin (egiten) duen negarra.

Beharrak edo gogoak eraginik, horrelako nahi adinbat eraikuntza libre eta bizi sortu eta sortzen ditu hiztunak bere mintzajardunaren arian. Hitz-bikoteak bezala hirukoteak, laukoteak edo enekoteak ere berdintsu sor ditzake gainera hiztun horrek, joko-arau jakinen barnean, gogoan darabilen esanahi-eremua ñabardura, azalpide eta adierazpen-mugarri ugariagoz hornitu nahi izan ahala: *etxe zuria* ordez *etxe txikitto aitzin zuria;* esan dezake, horrela, edota *Goiko galtzadako-etxe zuria;* era berean, *ero--etxea* ordez *Santagedako ero-etxe famatua* esan dezake, *Loiolako zubia* ordez *Loiolako harzubi zaharra;* eta, asmamenez urri baina behialako maitasun-bertsoen jakitun baldin badugu hiztuna, *markesaren alaba* ordez *Astigarragako markesaren alaba enamoratua* esan ahal izango digu.

Era honetako eraikuntza sintagmatiko gehienak konbinazio lexikal libre eta bizi--beteak dira: lexema-multzoak dira alegia, ez lexema bakarra; hots, entzute hutsarekin euskaldun arruntak erabat ulertzen eta berehala "josten" dituen hitz-kateak. Esanahiaren aldetik lexema bakoitza zeharo bere buruaren jabe da halakoetan; eta multzoak, morfosintaxi mailan elementu bateratu bat izanik ere, ez du ezinbestean semantikazko batasun finkorik ageri.

Kasuan kasuko konbinatoria lexikal libreaz sorturiko hitz-andana bizi-bete horietariko banaka batzuk traiektoria berezia izan ohi dute ordea. Beste gainontzeko sintagma-eraikuntza guztiak bezain libre eta bizi-beterik jaiotako hitz-andanok ihartu egiten dira, izan ere, erabileraren (erabilera oso jakin baten) poderioz eta denboraren arian. Eta, horrela, sorreran beste guztiek bezain berea zuten semantikazko bizitasuna (eta horrekin batera, lehentxoago edo geroxeago, askatasun sintaktikoa) partez edo osoz galtzera iristen dira. Ihartu egiten dira: hots, hasieran hitz-andana libre bizi-beteak zirenak hitz-andana ihartu bilakatzen dira.

XIII.1.1. Ihartze-mailak

Ikus dezagun, hitz gutxitan esanik, guzti honen zenbait adibide xehe. Horrela, ezerezetik osotasunerainoko ibilbideari mugarriak ezarriz, hiru fasetako ihartze-bide hau azter dezagun:

a. Lehen fasea: ihartu gabeko hitz-andana libreak, *erantzun motza; eguraldi hotza.*

b. Bigarren fasea: ihartze-bidean dauden hitz-andanak, *galtzamotxak (prakamotxak); gerra hotza*

c. Hirugarren fasea: zeharo iharturiko formak. Osabetezko hitz-andana ihartuak, *zipotza* (< ziri, zihi+motza); *izotza* (ihintz+hotza).

Eraikuntza sintagmatiko berbera ageri da, bistan denez, adibide guztietan: *izen+izenondo* segidaz osaturiko **Ab** hitz-andana. Sintagmatikaren aldetik eramolde berekoak dira, beraz, hirurak; eta morfosintaxiaren ikuspegitik ez legoke, ondorioz, fase desberdinez zertan hitzeginik.

Besterik da, ordea, semantikaren ikuspegitiko emaitza: esanahiaren aldetik badago desberdintasunik hiru fase-multzo horien artean; eta horrexegatik komeni ere da, neurri on batean, zatibanaketa hirukoitz horri ekitea. Horrela:

XIII.1.1.1. Ihartu gabeko hitz-andana libreak (izen-sintagma arruntak)

Lehen fase honetan, hitz-andana bizi-betea da begien aurrean daukaguna. Bai *erantzun* eta bai *motz* (eta berdin *eguraldi* nahiz *hotz*) esanahi propioz bete-beterik dauden hitz biziak dira. Eta zuzen-zuzenean beraiek motibaturiko eraikuntza sintagmatiko bizi-librea da, orobat, *erantzun motz* hitz-andana: *erantzun*-en eta *motz*-en esanahiaz "elikatzen" da, funtsean, *erantzun motz* eraikuntza; *eguraldi*-ren eta *hotz*-en esanahiez osatzen da, era berean, *eguraldi hotz*-aren esanahia. Osagaien esanahiaz esplikatzen da, alegia, erabidearen berezkotasunez gainera, lexia osoa.

Lehen fase honetako adibideetan ez dago ihartze-arrastorik, ez asko eta ez gutxi: *etxe txikia, zakur gaiztoa, mutil bizkorra, bide zabala, gabardina zaharra, aurpegi itsusia* edo *txantxangorri kantaria* bezalaxe **Ab** moduko hitz-andana ihartugabeak direla esan daiteke, bere batezbestekoan, *erantzun motza* eta *eguraldi hotza* sintagma-eraikuntzak.

Gainerako sintagma-eraikuntza libreetan bezala ez dago hor esanahi-batasun sendorik. Unitate lexikal bi daude hor, ondorioz, eta ez unitate lexikal bakarra: *erantzun* eta *motz* lexemak (orobat *eguraldi* eta *hotz* esanahi-unitateak) ditugu eskueran, alegia, nor bere azentuatze-molde berariazkoaz eta aparteko idazkeraz (inor gutxi agertuko litzaiguke kasu honetan, alegia, *erantzun-motz, erantzunmotz* edo *erantzumotz,* edota *eguraldi-hotz* edo *eguraldihotz* grafien alde).

XIII.1.1.2. Osabetezko hitz-andana ihartuak

Hirugarren fasean, aitzitik, kontrako puntan gaude: zeharo iharturiko hitz-andana baten aurrean. Hor ez dago eraikuntza sintagmatiko libre batek berez duen konbinazio-askatasunik: *zipotz*-en ondoan *zi(ri)luze*-rik edo *zi(ri)lodi*-rik ez zaigu geure gogara, kasu honetan, eratzea bururatzen; ez eta, era berean, *izotz*-en ondoan *izbusti* edo *izepel* modukorik. Eta, eskuartean dugun gairako hori baino garrantzitsuagoa dena, hor ez daude bi unitate lexikal, lexema bakarra baizik: *ziri+motz* elementuen (berdin *ihintz, hotz* bikotearen) jatorrizko berez bereko izaera hura, aspaldi batean sortu zenean begien bistakoa zatekeena, zeharo galdurik dago egungo hiztunentzat. Hitz bakar bana dira, euskaraz mintzo den nornahirentzat, bai *zipotz* eta bai *izotz*.

Semantikazko finkapena eta higadura gertatu da itxuraz, mendeen joanean, hasierako hitz-andana horietan. Eta finkapen-higadura horrek unitate lexikal edo lexema berri bakar bat sortarazi du: gauza bat da, gaur egun, edozein eratako *ziri motz*-ez jardutea, eta bestea *zipotz*-az hitzegitea. Era berean, *izotz*-az ari denari ez zaio okurritzen elementu hori beste ihintz-mota batzurekin konparatzea. Inon baino argiago ikusten da, horrelakoetan, H. Marchand-en *informant morphemes* eta *analyst morphemes* arteko bereizkuntzaren garrantzia: hizkuntzalari saiatuaz aparte inor gutxi konturatuko da *zipotz* hitza *ziri+motz* hitz-andanatik datorrela, *izotz-a ihintz+hotz*-etik, *otordu* hitza *ogi+ordu* andanatik eta *aitorenseme* lexia *aita onen seme* eraikuntza libretik.

Hitz-andana ihartuak, beren azken fase horretara iristean, jatorrizko osagaien motibazioa galdua dutelarik idiomatizaturik erabiltzen dira, esanahi bakar bat eskuratuz eta eskainiz. Eta, hainbat kasutan (cf."otordua prest al dago?"), esanahi hori hasierako adiera hartatik aski urrunera iristen da. Behialako *ogi+seni*-a, itxuraz, sukalde-, berogailu- eta labadora-marka bat bihurtu zaigu *Otsein*-en kasuan; *aker+larre*-a, era berean, hasierako denotazio-eremutik irten eta, nola-halako plazer-bide isil-gordeen nahiz ageri-zaratatsuen mundu zabaleko ikurritz moduan, *akelarre* kosmopolita bihurtu zaigu.

Erabat iharturiko hitz-andanok berekin eraman ohi dute, azentuazio eta idazkera mailan ere, hainbat ezaugarri propio: berariazko azentu-batasuna eskuratua izan ohi dute horiek, esanahiaren aldetikoaz gainera, maiz-sarri; eta idatzi ere loturik, hitz bakar bati dagokion eran, idatzi ohi dira gehienetan: *zipotz, izotz, senar, opil, galeper, baserri, otordu, otsein, deiadar.*

XIII.1.1.3. Ihartze-bidean dauden hitz-andanak

Lehen eta hirugarren faseak punta banatako egoerak dira: hitz-andana bizi-libreak, inolako ihartze-seinalerik gabeak lehenengoak; eta zeharo ihartuak, behialako bizi-askatasun haren arrastoak oro aspaldi galduak dituztenak, aldiz, azkenak. Punta-egoera bi horien artean tarte-bitarte zabala dago ordea, zuriaren eta beltzaren arteko kolore-sorta ugariaren moduan. Tarte-bitarteko egoera horretan (egoera horietan) dauden hitz-andana desberdinek osatzen dute, hain zuzen, oraingoan aztergai dugun bigarren fasea. Ihartze-seinale batzuk, baina ez denak, partez edo osoz ageri dituzten sintagma-eraikuntzak bilduko dira funtsean bigarren fase honetara.

XIII.1.2. Ihartze-neurpideak

Ihartze-prozeduraren luze-zabala neurtzeko, ondoko bost erizpideok hartuko dira gidari:

a. desmotibazioa: osagaien (batez ere sintagma-buru edo muin den osagaiaren) esanahiak, higaduraz edo finkapenez jasandako bilakaera edo aldaketa.

b. jatorrizko lexema bikotea lexema-bakarturik agertzea.

c. azentu-batasuna eskuratzea.

d. osagaiek beren junturan berarizko hots-eraketa agertzea, eta

e. grafiazko hitz-batasuna lortzea.

Lehenengo bi erizpideak aski antzekoak izanik ere merezi duke, apika, bata zein bestea berariaz aztertzea.

Ihartze-kontua eta ihartze-mailak direla-eta orain arte emandako azalpen desberdin gehienak eta han-hemen aurkezturiko sailkapen eta sailkapen-saio erabilienak bost erizpideon argitan aski era koherentean baterabildurik eskain daitezkeela uste da. Eta hori da, hain zuzen, ondoren eskaini nahi dena.

XIII.2. IHARTZE-EREDUAK

Har ditzagun horretarako ondoko adibideok, eta ikus dezagun hauetariko bakoitzaren ihartze-moldea eta ihartze-maila, goiko lau erizpide horien arabera, zenbatekoa den: *galtza-motxak, gosari-txikia, neskazaharra, gerra hotza, emagaldua, udaberria, harkaitza, oilarra, Gernikako Arbola, etxekoandrea, Herriko etxea, (h)ilbeltza, iteulia, gaztanbera, Aita santua, gurpidea, Gurutze Gorria, Pantera Beltzak, Etxe Zuria, Estatu Batuak.*

Hitz-andana aski desberdinak dira horiek, bistan denez, eta izen-sintagmetatiko ihartze-prozedura gehientsuenen adibiderik ez da bertan falta. Adibide batzuetarik besteetara alde nabarmenak egonik ere badirudi posible dela azpimultzo funtsezkoak eratzea. Ondoko bost ereduok dira, itxuraz, azpimultzo adierazgarrienen lekuko:

1. *galtza-motxak* eredua
2. *Gernikako Arbola* eredua
3. *iteuli* eredua
4. *emagaldu* eredua
5. *gerra hotza* eredua

Ikus ditzagun hortaz, banan bana, azpimultzo-eredu bakoitzaren ihartze-ezaugarriak:

XIII.2.1. *Galtza-motxak (praka-motxak)* eredua

a. Lehenengo ihartze-erizpideari dagokionez, horra zer den ageri: sintagma-buruaren esanahiak ez du semantikazko higadura edo aldaketarik ageri: *galtza-motxak* galtzak dira noski. Beste hainbat esan daiteke *motx* osagaiaz ere.

Osagai bakoitzak bere esanahi-eremua aldatua ez daukan arren hitz-andana osoaren esanahiak ageri du ordea, nabarmenki agertu ere, higadurarik. Bere adiera

ezin da, jadanik, osagai bien esanahi-konbinazio hutsez eskuratu: motz xamar gelditzen diren galtzak (behar baino bi, bost edo hamar zenbimetro laburrago gelditzen direnak, kasu), ez dira *galtza-motxak*. Idiomatizazio-fenomenoak erasana dago, beste hitzetan esanik, hitz-andana hori.

b. Bigarren ihartze-erizpideari dagokionez ere, erantzuna baiezkoa da bete-betean: lexema bakar bat da, funtsean, *galtza-motxak* sintagma-eraikuntza. Jatorrizko sintagma-buruaren kategoria gramatikal berbera (hots, izena) duen lexema bakarra da hori, hain zuzen ere. Eta ondorioz, **Ab** eraikuntza ez baina **A** izen-lexema denez, ezin perpaus-jardunaren baitan **Ab** eraikuntzen konbinatoria sintagmatikoa onar eta erabil ere dezake: ezin litezke, horrela, **Ab** moduko hitz-andana libreen kasuan hain berezkoak diren sintagma-erabideok sortu eta erabili:

"Oso *galtza-motxak* erosi dizkiote"
"*Galtza-motxagoak* nahiago nituzke aukeran"

Esandako guzti horren arabera lexema-bakarra da, ondorioz, *galtza-motxak* hitz-andana. **A** izen-lexema izateaz gainera ezinbesteko plural-beharra du gainera, kasu honetan, eraikuntza honek: hori beste kanpo-arrazoiei zor zaie ordea, bistan dagoenez, eta ez da berez ihartze-jardunean kontuan hartu beharreko ezaugarri propioa.

c. Hirugarren ihartze-erizpideari dagokionez, azentu-batasuna jadanik eskuratua duela esatea gehiegi litzateke apika *galtza-motxak* eraikuntzaren kasuan. Bistan dago, halere, jatorrizko **Ab** eraikuntza librearen (hots, *galtza motxak* markatugabearen) ondoan aski doinuera desberdinaz ahoskatzen dituela euskaldun petoak bata eta bestea.

d. Laugarren erizpideaz denaz bezainbatean, osagaiek ez dute inolako desitxuratzerik ageri: banakako osagaien ahoskera bera ageri dute, inolako alomorfo edo hitz-aldaerarik gabea, hitz-andana ihartuaren atal bi horiek. Bigarren osagaiaren hipokoristiko-seinale den bustidura hori ere jatorrizkoa da, bestalde, eta ez ihartze-kontuari berariaz datxekiona.

e. Boskarren erizpideari doakonez, azkenik, ez dago arau finkorik: bada eraikuntza osoa hitz bakar baten moduan idazten duenik (*galtzamotxetan*), bada marraz idazten duenik (*galtza-motxetan*) eta ez da falta, bakanagoa izan arren, hitz bitan idazten duenik ere.

Bost erizpideon arabera *galtza-motxak* hitz-andanaren ihartze-prozedura dagoenekoz aski aurreratua dagoela esan daiteke beraz: erabatekoa da b) erizpidearen arabera, eta aski garatua a) eta c)-ren ildotik; d) eta, batez ere, e) erizpideetan ageri da aitzitik, inon agertzekotan, osabetezko hitz-andana ihartuetatiko aldea.

Eredu honetako adibideak dira ondokoak: *gosari-txikia, neskazaharra, udaberria, urregorria, ilbeltza, oilarra, urteberri, euskaldunberria, Alderdi Eder, Donostizar, eleder, elezar, elgorri, praidebarri, arrilandu, zorion, zorigaitz, zoritxar....*

«Gavel jaunak urregorrizko erregela bat erakusten derauku» HE26,281
«Arrilanduzko etxeaurre-arpegia dauko» HE31,18
«Donostiko jardineruen kapataza izan zan, Gipuzkoako plazan ta Alderdi-Eder'en ta, ibiltzen ziran lanean» HE23,53

Aurreko puntuan ikusitako *galtza-motxak* hitz-andanaren pare-parekoak dira, funtsean, adibide hauek ere. Horrela:

a. Lehen erizpideari dagokionez, eta berriro esamolde bizietara itzuliz, gauza bat da norbaiti gosari txikia edo "almuerzo escaso" ematea (eta hargatik norbait hori goseak uztea), eta beste bat inori goizeroko gosari-txikia "desayuno" (Azk. H."desayuno ligero", Lha.H.,"petit déjeuner[1]") eskaintzea.

   Beste hainbat esan daiteke, bere neurrian, *euskaldunberri* eraikuntzaz: euskaldun berriak oro ez dira, hori eta horrenbestez, *euskaldunberri*. Arras dudagarria da, horrela, "jaioko dira berriak" kantatu zigunak era honetako *euskaldunberriak* ere gogoan ote zituen, eta bere irudimeneko *euskaldun berrien* multzoan sartzen. Gauza bat dira izan ere euskal belaunaldi berriak, behinola "gazte gera gazte" sailean astero plazaratu ohi zirenak kasu, eta beste bat heldu-aroan beren buruak euskalduntzera (nola-hala euskalduntzera) iritsitako gizakiak, euskotar zein atzerritar. Era berekoa da, orobat, *neskazaharren* kontua: *neskazarrak* ez dira neska zaharrak. Zein gazteago eta zein zaharrago izan daitezke noski, gainerako gizakiak bezala, neskak eta neskatilak. Hirurogeitamar urtetik gorako neskarik ez genuke ordea, seguruenetik, inon aurkituko. Bai ordea, eta ez hain bakan, *neskazahar* mutxurdinik.

b. Lexema-bakarturik daude, orobat, hitz-andana guztiok. Erromako Eliz Amaren santu-zerrenda arretaz aztertuz gero izango dira noski, eta ez banakak apika, santu izateaz gainera beren bizi-denboran seme-alaba jakinen aita izandakoak. Horiek genituzke hain zuzen, "asunto" honetaz besterik ez bageneki, aita santuak. Aita santu horiezaz aparteko beste norbait adierazten dugu ordea eskuarki, batzuek eta besteok, *Aita santu* eraikuntzarekin: Erromako Eliza Katolikoaren aldian aldiko burua. Adiera bakarreko erreferente horrek frogatzen du hain zuzen, berriro ere, lexema-bakartasunaren norainokoa.

XIII.2.2. *Gernikako Arbola, aitapontekoa* eredua

Aurreko pasartean ikusitako **Ab** eraikuntza ihartu samarren pare-pareko kasuak dira, hainbat alderditatik begiraturik, honako honetan ageri direnak. Horrela:

---

[1] AZKUE, R.M. (1905-06): *Diccionario Vasco-español-francés* (1969, Bilbao, La Gran Enciclopedia Vasca)
LHANDE, P. (1926): *Dictionnaire Basque-Français*, Paris, G. Beauchesne Editeur

a. Semantikazko finkapena jasana dute. Bestela esanik, hitz-andana hauen esanahia ezin atera daiteke bere osagaietatik soil-soilik. Posible litzateke, horrexegatik, ondoko era honetako perpaus-moldeak aurkitzea:

> Herriko etxe guztiak erre ziren azken gerratean, *Herriko etxea* izan ezik.
> Gernikako arbola guztiak, *Gernikako Arbola* izan ezik, mogarratzeko agindua eman du bertako Alkate jaunak.

Desmotibazioa eta semantikazko finkapen-higadura aski nabarmena da, beraz, hitz-andana hauetan ere.

b. Lexema-bakartzea ere begien bistakoa da. Adiera-bakartze horren ondorioz, eraikuntza libreen garapen-askatasun morfosintatikoa ere galdu egiten du hitz--andanak. Ezin esan liteke, horrela, "*etxeko-bigarren-andre* baten bila dabil", "*Erdikaleko* laugarren atarian sartu da" esaten den eran. "Bigarren *etxekoandre* baten bila" beharko luke, aitzitik, testuinguru honetan.

c. Azentu aldetiko bateratze-lana ere begien bistakoa da: era batera ahoskatzen da "etxeko andre guztiak mezatara joanak dira", eta beste batera "*etxekoandre* guztiak mezatara joanak dira".

d. Hots-aldaerazko desitxuratzerik ez dute, aurreko azpimultzo-ereduan bezala, hitz--andanok ageri: eraikuntza "gardenak" dira, alde horretatik.

e. Grafiazko trataeraz denaz bezainbatean, azkenik, ez da joera bakar-nagusirik ageri: ohiturak eta ohiturak daude. Askotan, gainera, lotura-molde batez tratatzen ditugu adibide konkretu batzuk eta bestelako moduan beste hainbat.

Zertan bereizten dira hortaz, oinarriz eta funtsean, *Gernikako Arbola* moduko hitz-andanak *galtza-motxak* eredukoetatik?. Ondoko puntu honetan, nagusiki: **Ab** erabideaz osatuak direla *galtza-motxak* eredukoak; eta **Bko A** erabideaz, aitzitik, *Gernikako Arbola* modukoak.

Azken hauen multzoan sartu dira, funtsezko bereizgarririk ez dutelakoan, **A Bko** moduko erabide zaharkituaz behinola sorturiko hitz-andanak ere *(aitapontekoa, Jaungoikoa...)*.

> «Gorputz sendoa eta goi-bei luze-xamarra etxekojauna» HE31,82
> «Norbaitek bazaitu maite, datorren urtez garai ontako etxeko-andretu zaite» HE18,132
> «Bera zan errikoetxe edo kontzejuan» HE16,26

XIII.2.3. *Iteulia, gurpidea, galsoroa, artizarra, iturburua* eredua

Aurreko bi kasuetan gertatzen denaren aurka desmotibazio urria ageri dute, halakorik ezer ageri badute, multzo-eredu honetako hitz-andanek. Guztiak **B-A** erabidezkoak izateaz gain (eta, ondorioz, lexema-bakartzearen kontua ezinbestean beste kasuetan baino irristakorragoa gertatzeaz batera) osagaien desitxuratze-maila da, eraikuntza hauetan, ezaugarririk deigarriena: aspaldi bateko **B-A** hitz-elkarteak

(hots, hainbat hitz-erroren itxura orain ez bezalakoa zenekoak) izatearen ondorioz hots-aldakera jakin nabarmenak ageri dituzte hitz-andanok eraikuntza barneko hitz--junturetan. Eta, horren ondorioz, bat eginik idatzi ohi dira normalean. Dena den ez da askotan erraza izaten adibide jakin bat oraindik ere *Eguzki-lore* elkarte emankor den ala Hitz-Andana Ihartu den erabakitzea: izan ere desmotibazioa ez da erabateko kontzeptua, hor ere mailak daude. Eta osagaien arteko hots-aldaketak ere oraindik gardenak diren elkarteetan atzematen dira.

XIII.2.4. *Emagaldua, gaztanbera, harkaitza* eredua

Azter ditzagun hitz-andana hauek ere goiko bost erizpideen arabera. Horrela:

a. Lehen erizpidearen arabera, osagaiek nork bere esanahia aski normal mantendu arren eraikuntza osoaren semantikazko finkapen ohargarria gertatu da, jadanik, lehenengo eta hirugarren adibideetan bederen: *emagaldua* ez da, izan ere, esanahiaren ikuspegitik *ardi galdua* edo *denbora galdua* moduko sintagma-eraikuntza librea; zer galdu duen, eta nola, esaten digu bide batez hitz-andana horrek. Eta ez digu "plus" hori berariazko morfema-hitzez adierazten, jatorrizko **Ab** eraikuntza libreak bere osotasunean jasandako higadura eta finkapen semantikoaz baizik. Zailagoa litzateke agian *gaztanbera* kasuan finkapen-lan hori noraino burutu den esatea: euskalki batetik bestera (Azk.H.) ageri den adiera-aniztasunagatik, bereziki, litzateke hori zailago. Pentsatzekoa da hor ere, dena den, basanafar-baztandarren *gaztanbera* inork gutxik parekatuko lukeela gaur egun gogorra ez den gazta batekin.

   Harkaitz-en kasuan, berriz, bistan dago sintagma osoaren higadura aski nabarmena dela: *harri+gaitz* hitzek ezin esplika dezakete gaur egun, bere adiera zehatz--konkretuetan, *harkaitz*en adierazpen-arloa.

b. Lexema-bakartzea zinez gertatua dago, ondorioz, kasu hauetan ere: izen-lexema hutsak dira, dagoeneko, bata zein bestea. Eta izen gisa jokatzen ere dute, funtsean, perpaus-jardunaren baitan: nori okurrituko litzaioke, horrela, pertsona *oso emagaldu*-ez hitzegitea, tabernariari *gaztanbera-bera* bana eskatzea, edota *harkaitz* egiez jardutea?

c. Azentu-kontutan ere batasun-bidean barrena abiaturik daude, dagoeneko noraino iritsi diren esatera ausartzen erraza ez izan arren, goiko hiru adibideetariko edozein.

d. Osagaien desitxuratzeaz, bestalde, zera esan daiteke: hitz-andana bakoitzeko osagai biak euskaldun arruntarentzat oraindik aski ulergarriak gertatu arren hitz--junturetako hots-aldaketa edo sandhi-fenomenoak bestelako (batez ere **B-A** *eguzki-lore* moduko) hainbat hitz-elkarteetan bezalaxe gauzaturik ageri dituztela. Aspaldi batean sorturiko hitz-andanak direlako gertatu bide da aldaera hau, batez

ere: temaz temako hitz-pilaketa biluzietan sandhi-arau jakinak bete ohi ziren garaietakoak dira, antza, batzuk zein besteak; eta etorri ere hortik datorkie, itxura osoz, elkarrekiko antz-usaina. Horrela:

gaztana+bera → gaztanbera (ikus kanpana+dorrea→ kanpandorrea)
eme+galdua → emagaldua (ikus etxe+leku→ etxaleku)
harri+gaitz→ harkaitz (ikus, ardi+ola → artola)

Egungo hitz-elkarketetan horrelako araurik ez da ordea, normalean, errespetatzen (*fede+liburu* eraikuntza ez luke inork *fedaliburu* moduan esango, ez eta *alkate+bilera* hitz-andana librea *alkatabilera* idatziko edota *safari+gidari* bikotea *safalgidari* eran ahoskatuko).

Ondorioz, atal honetako adibideok ere berekin dute deblauki hitz-aldaera ihartuen hainbat izaera-marka: XIII.2.1. atalekoak berak baino ihartuagoak dira hitz-andanok, konkretuki, laugarren erizpide honi dagokionez.

e. Idazkera aldetik ere, azkenik, aurrekoek baino ihartze-seinale nabarmenagoak dituzte hitz-andanok berekin: loturik idatzi ohi dira, aurreko kasuan baino agitz sarriago, era honetako eraikuntzak.

Laburbilduzko ondorio moduan, semantikazko higadura edota finkapen-maila hain gogorra ez izan arren *emagaldu, gaztanbera* edota *harkaitz* moduko eraikuntzak XIII.2.1. (eta XIII.2.2., beraz) atalekoak baino ihartuago ageri ote diren-edo dirudi. Sail berean sar daitezkeela dirudi ondokoak ere:

«burdin-ori edo brontzezko zortzi aingeruak» HE31,71
«bi usapal elkarri urrumaka bezelaxe, gizonok» HE57,120
«zazpi hogerleko, zortzi pezeta gorri, zazpi zakur haundi eta hamaika tipi» HE39,57
«bildots eta ardi zârrak an dakartza aurrean, artantxu ta beorrak utzirik larrean» HE18,16

XIII.2.5. *Gerra hotza, basati ona, Gurutze Gorria, Ostiral santua, Pantera Beltzak, Etxe Zuria, Errege Katolikoak, Estatu Batuak, Itsas Gorria, Ekialde Hurbila, Herbehereak; Parisko Komuna, Aingeru Goardakoa; Lehen Ministroa, Jesusen Bihotza* eredua

Aski multzo berezia osatzen dute era honetako hitz-andanek; eta on izango da, beren izaera xeheaz jabetzeko, testu-adibide banaka batzuk eskainiz hastea. Honela:

«bero-bero ibili zen luzaroan gerra hotza» HE27,375
«Estatu Batuetan bizi arren, jatorriz asiatarrak dira indio hauek» EI94 39
«Ostiral Santu eguna zen» HE23,42
«Errege Katolikoen garaian gertatu zen izen-trukatze hau» HE33,19
«Astero Lehen Ministru aldatzea zen» HE58,63
«Aiek, zuen aingeru goardakoak izango ituan» HE29,136
«Rousseauren «basati ona» gogoratuko liguke Rikardok» EI94,30

Adibideok adierazten digutenez puntu bat dute hitz-andanok, nagusiki, oraindaino ikusitako guztiengandik sendo bereizten dituena: erdaratiko kalko lexiko-sintagmatikoak dira. Hots, beste hizkuntza batean ihartu ondoren hitzez hitz itzuliz, jatorrizko sintagma-eredua ahal zen guztian bere hartan mantenduz eta bide batez erdal iturburuko ihartze-markak erantsiz, sortu eta sortzen ditugu euskaldunok era honetako eraikuntzak. Batzuk, *espiritu santua, ostiral santua, Aingeru Goardakoa, Jesusen Bihotza, kanposantua, Testamentu Berria* edota *txakurtxiki* zein *txakurrandiak* adibidez, aspaldidanikoak dira. Gehienak, ordèa, berriak eta are berri-berriak *gerra hotza* 1950az geroztikoa da nolanahi ere, eta *Pantera Beltzak* 1970 ingurukoa. Arras ulergarria da hori, dena den, euskal hiztun-herriak bere etxe-giroan eta auzo--harremanetan azken mende-laurdenean bereziki bizi izan duen bestelakotze, sakabanatze eta leher-eztanda kontuan izanik.

Berezitasunak berezitasun hitz-andana ihartutzat hartu beharrekoak dira dena den, nor bere neurrian eta bizi-indarrez, erdaratiko kalko lexiko-sintagmatiko hauek: gainerako hitz-andana ihartuentzat esandako hainbat kontu oso-osorik errepika daiteke hemen ere. Horrela, besteak beste, esanahiaren finkapena ageri dute: *ex nihilo* edo hobe, agian, erdal iturritik beretik gertaturiko finkapena da honako esanahi--berritze hau; eta hemen ez dago beraz, beste kasu gehienetan bezala, mendeen joanean esanahiak ustez ustegabean jasandako higadura-bilakaerez hitzegiterik.

Orain arte esandako guztia izen-sintagma asko edo gutxi ihartuei buruzkoa izan da. Ihartze-fenomenoa ez da ordea izen-sintagmen ohizko alor-barrutira mugatzen: perpaus-eskemaren beste hainbat eremutara hedatzen da, aitzitik, zein joriago zein murritzago. Hona hemen, labur bilduz, ihartze-lanaren beste zenbait ezarpen-eremu.

XIII.3. GAINERAKO HITZ-ELKARTEETAKO HITZ-ANDANA IHARTUAK

XIII.3.1. Hitz-elkarte sintetikoak

Aditz-muinaren ezker-hedapenezko hitz-andana gehienetan ez da, normalean, ihartze-fenomeno handirik ageri. Horrela, eta egile-elkarte sintetikoei gagozkiela, ihartu gabeko hitz-andana bizi-bizitzat har daitezke *kale-garbitzaile, harri-jasotzaile, soinu-jo(tzai)le, berri-ekarle, adar-jotzaile, aterki-saltzaile, zauri-osatzaile* edo *pipa-hartzaile* modukoak. Beste hainbeste esan daiteke, gainera, *begi-mingarri, etxe-galgarri, neke-aringarri*, modukoez edota *behor-gidari, basurde-ehiztari* edo *zerri-azterlari*-ez. Ekintza elkarte sintetikoei dagokienez, orobat, ihartu gabeko hitz--andana biziak dira gehienak: *zikiro-jatea, kontu-hartzea, arta-zuritzea, ipuin-kontatzea, odol-galtzea, lur-saltzea, izen-trukatzea*, etab.; bai eta *olerki-sariketa, gizon--bilketa, jantzi-garbiketa, hats-beherapena*, eta abar.

Badira ordea, guztiarekin ere, neurri ohargarri batean iharturik ageri diren hitz--elkarte sintetikoak.

Adibiderik puntakoenak alde batera utziaz (*oilar+igaite*-tik omen datorren *oilarite*, kasu)[2], badirudi bi eratako ihartze-prozedurak direla alor honetan kontuan hartu beharrekoak.

a. Aditz-erro hutsaz osaturikoak: *okin, harakin; betzain; zaldun*. Aditz-morfo horiek egungo perpausgintza librearen erabileremutik at geraturik hitz-aldaera zaharkituak izatea da, neurri handienean, multzo honetako ihartze-iturri nagusia.

b. Hitz-junturetako hots-aldaketa soilari zor zaizkion ihartze-fenomenoak: *itaite, atximurka = [h]atz+zimur+ka* .

Guztiarekin ere oso gutxi dira, izen-sintagmakoekin edo are, soil-soilik, **B-A** erabidekoekin konparatuz, hitz-andana ihartuok.

XIII.3.2. Bestelako hitz-elkarteetakoak

Hitz-elkartearen muina edo hedapen-gunea adizkia edo adizkitzakoa duten eraikuntzetan ageri da gainerakoan, halako neurri batean, hitz-andana iharturik. Ondoko hauek dira, labur bilduz, alorrik adierazgarrienak.

a. Aditz-elkarteak. Ohargarriak dira, sail honetan, *etsi*-morfemadun elkarte ihartuak: *sinetsi, ihardetsi, ebatsi, jaretsi*... hitz-andana ihartuak dira, orobat, bestelako hauek ere: *itzeuki, harjo, uranditu, egurastu*. Eta iharturik dago orobat, beste arrazoiengatik bada ere, *goazeman* eredua.

b. Asmo-elkarteetan ez da hitz-andana ihartu askorik ageri. Eta, halakoetan ere, zalantzazko kasuak dira hainbatean: *hazkura, hantuste*...

Laburbilduz bada, ihartze-neurpideetan aipatutako bost erizpideak oinarri hartuz eta halere askotan ihartze-maila zenbaterainokoa den erabakitzeko zailtasunak izango ditugula kontutan izanik, orain arte aztertutako Hitz-Andana Ihartu motak bitan bana ditzakegu:

1. Beste edozein elkarteren ihartzetik sortuak (XIII.2.3. eta XIII.3. sailetan aztertuak), hots-aldaketak (orain arteko elkarte-mota desberdinetan ikusi ditugunen parekoak) jasan dituztenak eta orohar elkarturik idazten direnak.

2. Izen sintagmaren esparruko diren egituretatik sortuak, hau da, 'izena + izenondoa' (**Ab**) edota 'izenlaguna + izena' (**Bko A, Bren A**) egiturakoak. Hauetan gutxienez higadura semantikoa beharko dugu Hitz-Andana Ihartu izatera iritsi direla esan ahal izateko; bestela, sintaxi-egitura soil gisa aztertuko genituzke, eta ez Hitz-Elkarketan leku egingo. Bi ihartze-maila bereizi ditugu horrelakoetan (XXX.2.1.,

---

[2] Michelena L, 1961: *Fonética Histórica Vasca* , (2ª edición, Publicaciones del Seminario Julio de Urquijo de la Excma. Diputación Provincial de Guipúzcoa, 1977), 68.or.

XIII.2.2., XIII.2.4. eta XIII.2.5. sailetan esanaren arauera). Orohar esan daiteke ihartze-bidean aurrera egin duten neurrian hots-aldaketak gertatu direla eta bi osagaiak elkarturik idazteko joera agertzen dela. Ihartze-maila hain handia ez denean, aldiz, osagaiak bereiz idazteaz gain, hots-aldaketak ere nekez aurkituko ditugu.

ADIBIDETEGIA

KODEEN AZALPENA

EB20 ANSOLA, G.: *USA-ren agintaritza eta dolarraren ahulezia*, Gero, Bilbo, 1972.

EB87 SAN MARTIN, J.: *Gogoz. Gure Herriko gauzak. Cosas de nuestro país*, GAK, Donostia, 1977.

EC16 LAPHITZ, F.: *Bi saindu heskualdunen bizia*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.

EC48 AGUIRRE, J.B.: *Jaungoicoaren legueco amar aguinteen gañean eracusaldiac* III, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.

EC61 AÑIBARRO, A. Fr. P.A.: *Vici bedi Jesus. Escu-liburua, ta berean eguneango cristiñaucereguiñác*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.

EC70 VILLASANTE, L.: *Jesukristo*, SGEP, Donostia, 1969.

ED46 Ik. HE08.

EF92 GIPUZKOAKO DIPUTAZIOA: *Nekazaritzako Irakurraldiak. Mendi-aldeko ikastolaentzat*, Gipuzkoako Foru Aldundia, Donostia, 1933.

EI31 MENDIBURU, S. (P. Altuna prestatzailea): *Aita Sebastian Mendibururen idazlan argitaragabeak (II). Fest-egunetako irakurraldiak. S.Franc. Xabierren bederatzi--urrena. Larramendiz karta*, Mensajero, Bilbo, 1982.

EI50 VILLASANTE, L.: *Palabras vascas compuestas y derivadas*, EFA, Oñate, 1974.

EI58 ARCHU, J.B.: *Bi mihiren gramatika. Uskara eta Franzesa*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1979.

EI94 ELKAR-LANEAN: *Rikardo Arregi*, Jakin, Arantzazu, 1979.

EI95 EUSKALTZAINDIA: *Euskera*, XXVI (1981-1).

EI99 X.X.: *Euskalzale*, I, 1897.

EJ00 GOIKOETXEA MAIZA, I.: *Juan Bautista Gámiz Ruiz de Oteo. Poeta Bilingüe alavés del siglo XVIII*, Diputación Foral de Alava/Euskaltzaindia, Gasteiz, 1983.

EJ03 ARTOLA SAGARZAZU, F. "Bordari"; ARTOLA SAGARZAZU, R.: *Aritz beraren adarrak*, Auspoa (156. zk.), Tolosa, 1982.

EJ04 TREKU, M.: *Mattin, nere gizona*, Auspoa (158. zk.), Tolosa, 1982.

EJ05 ONAINDIA, S.: *Eskutitzak. Euskal literaturari buruz*, Egile Editore, Bilbo, 1974.

EJ06 EUSKO IKASKUNTZA: *Tercer Congreso de Estudios Vascos*, Eusko Ikaskuntza, San Sebastián, 1923.

EJ07 X.X.: *Ibaizabal 1902-1903*, Sendoa, Donostia, 1982.

EJ20 AZURMENDI, J.: *Arana Goiri-ren pentsamentu politikoa*, Hordago, Donostia, 1979.

EJ40 SAGARNA, A.: "Maiztasun-bihurtzaile elektronikoen eta korronte alternoko motoreen bitartezko abiadura aldagarrizko eragingailuak (I)", in: *Elhuyar*, 25. zk., 1980, 21-38. orr.

EJ48 ETXAIDE-ITHART, J.: *Usoa alostorreko*, Hordago, Donostia, 1981.

EJ49 ALKAIN, I.; ZAVALA, A.: *Gerrateko ibillerak* (II), Auspoa (149. zk.), Tolosa, 1981.

EJ50 SARASOLA, I.: *Gerraondoko Euskal-poesiaren antologia (1945-1964)*, Lur, Donostia, 1973.

EJ51 TXILLARDEGI: *Euskal Herritik erdal herrietara*, Egile editore, Bilbo, 1978.

EJ52 ELKAR-LANEAN: "5. U.E.U.", in: *Zehatz* 3. zk. (1978ko Urtarrila/Otsaila).

EJ53 SATRUSTEGI, J.M.: *Axelko eta otsoko. Abereen ipuinak*, GIE, Donostia, 1983.

EJ54 DAVANT, J.L.: "Udan irakurriak", in: *P. Lafitte-ri omenaldia*, (Iker-2), Euskaltzaindia, Bilbo, 1983.

EJ55 LIZARRAGA, J.: *Doctrina christioarén cathechima. I. Fede christioarén gáin*, Inst. Príncipe de Viana/Euskaltzaindia, Iruñea, 1979.

EJ56 EUSKALTZAINDIA: "Bergara-ko biltzar ondoko erabakiak", *(Euskera*-ren separata), Euskaltzaindia, Bilbo, 1979.

EJ57 BERIAYN, Iuan: *Tratado de como se ha de oyr missa, escrito en Romance, y Bascuence, Lenguages de este Obispado de Pamplona*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1980.

EJ58 POUVREAU, S.: *Les Petites oeuvres basques / Andre dana Maria priuilegiatua*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.

EJ59 AGIRRE, D.: *Kresala*, EFA, Oñati, 1976[5].

EJ60 ALKAIN, I.; ZAVALA, A.: *Gerrateko ibillerak.I.*, Auspoa (148. zk.), Tolosa, 1981.

EJ61 KRUTWIG SAGREDO, F.: *Sua ez da hilten*, Haranburu Editor, S.A., Donostia, 1983.

EJ62 GARMENDIA, Tx.: *Bordaberri'ko gozo-mikatzak*, Auspoa (170. zk.), Tolosa, 1983.

EJ63 URQUIAGA, E. (Lauaxeta): *Bide-barrijak. Nuevos rumbos*, Geu, Bilbo, 1980.

EJ64 ARRUE, A.: *Jan edanak*, CAP, Donostia, 1979.

EJ65 SATRUSTEGI, J.M.: *Bordel bertsularia*, Auspoa (45-46. zk.), Tolosa, 1965.

EJ66 LAZKANO, P.; ZAVALA, A.: *Tiro tartean bertsotan*, Auspoa (168. zk.), Tolosa, 1983.

EJ67 ZAVALA, A.: *Xenpelar Bertsolaria*, Auspoa (88-89-90. zk.), Tolosa, 1981.

EJ68 ARROSAGARAY, J.C.: *California-tik kantuz*, Auspoa (163. zk.), Tolosa, 1983.

EJ69 BASARRI: *Kezka-giroan*, Auspoa (169. zk.), Tolosa, 1983.

EJ70 AZKUE, E.M.: *Parnasorako bidea*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1979.

EJ71 ETCHEHANDY, M.; PUCHULU, R.: *Jondoni Pauloren gutunak,* Elkar, Donostia, 1983.

EJ72 ELISSAMBURU, J.B.: *Piarres Adame.* LAFITTE, P. (ITURRALDE, P.): *Murtuts eta Bertze...*, Elkar, Donostia, 1982.

EJ75 X.X.: *Escualdun cocinera. Ceinarekin nornahic cocina ona errechki eguin baiteçake*, P.-A. Cluzeau baithaco inprimerian, Baiona, 1864.

EJ76 AZKARATE, R.: *Galtzaundi ta beste bertso asko*, Auspoa (7. zk.), Tolosa, 1961.

EJ77 ZAMARRIPA, P.: *Gora begira. Olerki goi-usañekoak*, E. Verdes-en irarkola, Bilbo, 1927.

EJ78 ZAVALA, A.: *Arrantzaleen bizitza*, Auspoa (133. zk.), Tolosa, 1978.

EJ79 ZAVALA, A.: *Ustu ezin zan ganbara (Txirritaren zenbait bertso ta gertaera)*, Auspoa (126. zk.), Tolosa, 1976.

EJ80 ETXEBERRI, J.: *Manual devotionezkoa (Lehen zatia). (Edizio kritikoa P. Altunak paratua)*, Euskaltzaindia, (Euskararen lekukoak 3), Bilbo, 1981.

EJ81 LERTXUNDI TA BAZTARRIKA, J.M.: *Polli ta Pello. Bi euskaldun bikain da zintzoen kondaira*, 1910.

EL70 MITXELENA, S.: *Ama-semeak Arantzazuko kondairan*, EFA, Arantzazu, 1951.

HEAX Ikus HE11.

HE01 DETXEPARE, B.: *Olerkiak*, Edili, Donostia, 1970.

HE02 LEIZARRAGA, J.: *Euskal Protestantismoa zer zen*, Lur, Donostia, 1970.

HE03 ETXEBERRI, J.: *Manval devotionezcoa, edo ezperen oren oro escvuetan errabillitçeco liburutchoa*, Hordago-Lur (Euskal Klasikoak), Donostia, 1978.

HE04 ETXEBERRI, J.: *Lan hautatuak*, Lur, Donostia, 1972.

HE05 LARREGUY, B.: *Testamen çaharreco eta berrico historioa, ...*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.

HE06 CHOURIO: *Jesu-Christoren imitacionea*, Hordago-Lur (Euskal Klasikoak), Donostia, 1978.

HE07 AGIRRE, J.B.: *Jaungoikoaren legueco amar aguinteen gañean erakusaldiac.* 2, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.

HE08 UBILLOS, F.J.A.: *Christau doctriñ berri-ecarlea Christauari dagozcan eguia sinisbeharren-berria dacarrena*, Hordago-Lur (Euskal Klasikoak), Donostia, 1978.

HE09 BARTOLOME STA.TERESA, Fray: *Euskal-errijetaco olgueeta, ta dantzen neurrizco gatz-ozpinduba*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.

HE10 Ik. HE05.

HE11 AXULAR: *Gero*, Jakin, Oñati, 1977.

HE12 URIARTE, Fr. J.A.: *Biblia edo Testamentu zar eta Berria*, Hordago-Lur (Euskal klasikoak), Donostia, 1978.

HE13 MENDIBURU, S.: *Jesusen amore-nekeei dagozten zenbait otoitz-gai*, E. Lopez, Tolosa, 1904.

HE14 HIRIART-URRUTY, J.: *Zezenak Errepublikan*, Jakin, Oñati, 1972.

HE15 AZKUE, R.M.: *Aitaren Bildur*, Garmendia y Cía Impresores, Bilbo, 1917.

HE16 URRUZUNO SALEGI, P.M.: *Sasiletrau baten ziria, ta abar*, Auspoa (113. zk.), Tolosa, 1973.

HE17 LIZARDI: *Itz-lauz*, Edili, Donostia, 1972.

HE18 ORIXE: *Euskaldunak*, Auñamendi, Donostia, 1976.

HE19 APAOLAZA, A.: *Patxiko txerren*, Auspoa (8. zk.), Tolosa, 1962.

HE20 MOGUEL, J.A.: *Peru Abarka*, Gerediaga Elkartea, Durango, 1981 (1881ekoaren facsimil-a).

HE21 KIRIKIÑO (BUSTINZA, E.): *Egunekoa*, Labayru, Bilbo, 1981.

HE22 X.X.: *Aizkolariak eta beste ipui asko,* Auspoa (23. zk.), Tolosa, 1963.

HE23 APALATEGI, F.: *Euskal mutillak armetan* (I), Auspoa (3. zk.), Tolosa, 1961.

HE24 ASKOREN ARTEAN: *Itzaldiak (Irugarren salla)*, Donostia, 1924.

HE25 ANDUAGA, G.: *Bertso-bilduma*, Auspoa (52-53. zk.), Tolosa, 1965.

HE26 ALZO, P. Diego B. de: "El superlativo absoluto en el euskera hablado", in: *BRSVAP*, VIII-2 (1952), 239-257. orr.; VILLASANTE, L.: "Literatur-euskara Laphurrtarr klassikoaren gain eratua (III)", in: *ibid.,* 259-298. orr.

HE27 MITXELENA, L.: *Mitxelenaren Idazlan Hautatuak*, Etor, Bilbo, 1972.

HE28 ETXAIDE, Y.: *Amasei seme Euskalerriko*, Kuliska Sorta, Zarautz, 1958.

HE29 ARRIZABALO, J.M.; ZAVALA, A.: *Baso mutillak*, Auspoa (134. zk.), Tolosa, 1979.

HE30 MIRANDE, J.: *Jon Miranderen Idazlan Hautatuak*, Gero, Bilbo, 1976.

HE31 BITAÑO: *Bigarren Atalak*, Kuliska Sorta, Zarautz, 1967.

HE32 ECHEPARE, J.: *Mendekoste Gereziak eta beste*, Goiztiri, –, –.

HE33 BOZAS-URRUTIA, R.: *Nere herriaren ibilladiak eta gora-beherak...*, SGEP, Donostia, 1976.

HE34 TXILLARDEGI: *Leturiaren egunkari ezkutua*, Bilbo, 1957.

HE35 SAIZARBITORIA, R.: *Egunero hasten delako*, Lur, Donostia, 1969.

HE36 SARASOLA, I.: *Euskal literaturaren historia*, Lur, Donostia, 1971.

HE37 ARREGI, R.: *Herriaren lekuko*, Jakin, Oñati, 1972.

HE38 PLATON/ZAITEGI, Y.: *Platon I. Oturuntza, Protagora, Menon*, Izarra Inp., Usurbil, 1975.

HE39 LARRAUN: *Hil ala Bizi*, Ed. Elkar, Urketa, 1973.

HE40 X.X.: *Liberalen dotriña pecatu da*, Barcelona, 1884.

HE41 DIARIO VASCOko euskarazko artikuluetatik hustutako fitxak.

HE42 DIARIO VASCOko euskarazko artikuluetatik hustutako fitxak.

HE43 LAFITTE, P.: *Pierre Topet-Etxahun*, Ed. Herria, 1970.

HE44 ZARATE, M.: *Bilbo Irribarrez*, Bizkargi argitaletxea, Galdakao, 1980.

HE45 LARDIZABAL: *Testamentu zarreco Condaira edo Historia*, Tolosa, 1908.

HE46 AZURMENDI, J.: *Artea eta Gizartea*, L. Haranburu, Donostia, 1978.

HE47 IZETA, M.: *Nigarrez sortu nintzan*, GAK, Donostia, 1982.

HE48 ALTUBE, S.: *Laztantxu eta betargi*, Hordago-Lur, Donostia, 1979.

HE49 MISTRAL/ORIXE: *Mireio*, Verdes-Atxirika, Bilbo, 1930.

HE50 ZUBILLAGA, J.R.: *Lardasketa (Parrez ta negarrez, Bedayo'tar batek Argentina'n idatzia)*, Auspoa (40-41. zk.), Tolosa, 1964.

HE51 ETCHAMENDI, P.; LAFITTE, P.: *Kantuz*, Elkar, Donostia, 1980.

HE52 ETXARREN LOHIGORRI, J.B.: *Huarte, hator etxerat*, Jakin, Oñati, 1975.

HE53 ZAVALA, A.: *Pastor Izuela (1780-1837). Ezkioko ta Segurako Itxuak*, Auspoa (106. zk.), Tolosa, 1971.

HE54 BEOBIDE'ko Aita Fr. Krispin: *Asis'ko Loria*, Auspoa (57-58. zk.), Tolosa, 1966.

HE55 MATXAIN, M.: *Uste gabean*, Auspoa (84. zk.), Tolosa, 1969.

HE56 ERDOZAINZI-ETXART, M.: *Hinki-hanka poemak*, Elkar, Donostia, 1978.

HE57 ETXANIZ, N.: *Lur berri bila*, GAK, Donostia, 1978[2].

HE58 PEILLEN, D.: *Itzal gorria*, Kuliska Sorta (74. zk.), Zarautz, 1972.

HE59 ETCHEPARE, J.: *Buruxkak*, Elkar, Donostia, 1980[2].

HE60 X.X.: *Kantu, kanta, khantore*, Kordelieren Irarkola, Bayona, 1967.

HE61 BILINTX (Indalecio Bizcarrondo): *Bertso ta lan guziak*, Auspoa (12. zk.), Tolosa, 1962.

ADITZ-ELKARTEAK

abiarazi
Miren bera da leize izugarri onetara abiarazi nauena / HE34,41
adierazi
ollagorrac ez dau cer adierazoric / HE20,179
adiraci = explicar / EI31,118
adiraci = predicar, anunciar, enseñar / EI31,10
eta nik neronek egin bear izan det liburua, ori adierazteko / EJ49,17
zuc ere etzinidan adierazi / HE12,19
baliteke burruka hitzak odol usaia adieraztea zenbaitetan / EI94,84
ongi-xamar adierazteko euskera maitean / HE50,15
eskolastiko marxistak esatearekin adierazi liteke ondoena esan nahi dudana / EI94,77
modu eta xede zehatz batzuk adierazi nahi genituzke / EI94,31
agerterazi
egiazko poesiak egia barruragoraino agerrarazten du hain zuzen, eta ez izkutatzen / EJ51,32
gure herrian ager-arazi zuen eta lehenik berebilez / HE59,19
1910-ean ager-arazi zuen liburu bat / HE59,13
hasi zen bere lerro-alde goresgarrien ager-arazten / HE59,12
"patologie normale du pilotari" ager-arazi zuen / HE59,11
udan lerroalde ederrik ager-arazi du haren ohoretan / HE59,8
Eskualduna-k ager-arazi zituen haren oharpen politak / HE59,16
Pierre Etxepare bere anai apezarekin ager-arazten zuen urte guziez / HE59,13
agur egin
nik orduan agur eginaz mundu oni / HE19,57
eguizco Jaincoari agur-eguiten zayon Israel-a / HE45,203
agur egin zioten bidian esanaz / HE54,173
nai datorrenari nai yoandakoai agur egin daikioegu / EJ06,76
hainbeste maite zuen Euskalerriari agur egin baizik ez zeukan ia / EJ00,196
sukaldeko leiotik begiraka zegoan, eta, gu ikusita, etxe-sarrerako atera etorri zan, agur egitera / EJ49,84
agur-eguin = reverenciar? venerar? / ED46,141
amesai ate guztiak itxi, lurreko poz guztiai aguregin, gazterik zar itxurak artu / EJ59,80
egin zioten agur bere semiak / HE54,167
ahulerazi
goseak ta ainbeste ibilketak zerbait auldu-arazi ninduan / HE50,67
airerarazi
baratzeko bidean beren urratsen harri karraskan txoriak aiderazi zituzten / HE58,52
aitor erazi
gorrien bidetik okerturik nindagoela aitor'erazi nahi zerautaten / HE58,72
aitzinarazi
geroztik Dassance jaunak ere aintzin-arazi du puskaz / HE59,17
akar egin
nik neuk eztizut orregatik akar egiten / HE38,165
alarazi
alharazteko mendi gainean / HE51,50
alde egin
juan zan, urteeban, aldegui-eban / HE20,214
zorijonecua cirudijan guizon asse, larga eguijolaarren, aric alde eguiten / HE20,217
V-garren mendean hasi ziren ... Galliako eskualderat aldegiten / HE30,215
loitu gura ez dauanak alde egin daiala / HE21,42
askok aldegin zuten beren kabiak utzirik / HE54,161

To'k, atea itxi ta bere gelara aldegiten du / HE57,104
alde egin beharko diagu hemendik / HE35,68
guk atzera alde egin piska bat / HE29,102
aldeguiteco / HE07,305,315
ezagutu zuen bada Noec aldeguin zutela urac lurraren ganetic / HE12,7
eta alde eguinic andican / HE12,18
alde ezazu gu gandic / HE12,25
geienak, ..., aldeginak dira, or beruntz / HE17,23
aizealdi bigun onek ere aldegingo baitigu / HE17,27
ikazkinek min dute alde-egin bearra / HE18,42
aldeginak oek ere edari-kiratsetik / HE18,66
gure batalloya alde egina zan / HE23,34
laster alde egin zun / HE23,104
eta au egindakoan alde egiten zutela, gero berriro elkarrekin biltzeko / EC70,51
aitak, ala, aldegin zuan bere zereginetara, Periko mendian zan-da / EJ62,80
gerritako minak aldegingo zuten beintzat eta... / EJ62,82
beste batzutan, bazkaldu ta azkar aldegiten genin Berrobi'rako asmotan / EJ62,62
uso-demonio aldegin genin, bizia nai bagenduan / EJ62
neskameak gure gosariak mesanotxe gañean utzirik alde egin zuanean / EJ49,99
aldeguin = separarse / EC48,475
alde egin zuten laister asko atzapar eta gorputzeko otzak / EJ49,104
orduan bai alde egin zutela irripar aiek / EJ49,104

aldegite
aldeguite = escisión / EC48,475

amets egin
lo gelditu da gure biurri amets eginaz / HE22,49
amets egiten du nola kanta / HE56,9

amets eragin
amets eragin dit zure begiruneak / HE34,35

amilerazi
amilderazi = precipitar / EC48,315

amore egin
halabeharrari amor egiteak ematen digun eraman-indarraz / HE27,301
geroak erranen nork eginen duen amor / HE59,115

amore eman
arratsalde ura munduaren azkenengo eguna zen t'amor eman genion bizitzari / EJ50,177
Orixe'ri damutu egin zitzaion gero hortan amor-emana / EJ51,30
uzta bildu orduko, semeak amor eman behar / EJ04,34
hemen amor emaite hori guri dagokula dirudi / HE26,280
aitzitik amorik eman gabe / HE04,59
amonak amore eman zuen / HE39,43
amor eman du / HE27,311
idazkietan ere amor emateak ondore jakina du / HE27,356

amorru eman
amorru ematen zidan guziz ere ene asmoaren alde batek / HE34,57
amorru eman zion amona hiltzen ez uzteak lehen / HE39,18

antzaldatze
askok eta askotara azaldu izan dute miragarrizko antzaldatze hori / HE27,297

antzeman
alde-aldera antz-emango diok aurrak nolakoak ditudan / HE17,16
erditu-bear estua zetorkidala antz-emanik / HE17,29

bihar-etzitakoei nolabait ere antzemango badiet / HE27,392
eta marxismoaren akatsen sustraia bilatzen duelarik, xuxen antzematen du kakoa, ene ustez / EJ51,56
ortik antz-emango diozu zenbaterañoko alkar maiteak ziran biok / EJ67,136

apur-apur egin
guztia itxiko ebala apur-apur eginda / HE21,24

argi egin
illundu arte eta izarrak argi egiten asi arte / HE29,106
argi egin "alumbrar" / HE01,124
atoz argi egitera / EJ69,56
Belen'go izar dizdiratsua, atoz argi egitera / EJ69,58
ez degu beti izango onelako alderdi onik, ta onek argi egin dezayeke besteai / HE61,28

argi-argi ikusi
irabaziko dautsela argi-argi dakus / HE21,24

argitararazi
Euskal-Esnalea'k argitara-arazia / HE61,38

arnasa, bizi eta berotasun eman
Euskalerria gizon baten bearrean zen erri-sentipen oni, arnas, bizi eta berotasun emateko / HE28,79

asaldarazi
etzuen deus erran bere lagunari, ez nahiz eta asaldarazi / HE32,21

askaldu gogo
errok hemen berean askaldu gogo dutala, eta ene xokolet-presa hunat igortzeko / EJ72, 64

asketsi
gure osagillea lako gitxi, ta asketsi / HE21,56
opalartean lagun maiz izan ¿ta ezaldek azketsiko? / HE15,25

atera eragin
esakera onek eguiak direala, ta aitortu bear doguzala, nai ta beguietatik negar-anpulu mingotsak atera eraguin guri / EJ07,1

aterarazi
ez zuten batere indarrik gure aitona bere bidetik atera-erazteko / HE25,13
gizon bat igorri zun andik atera-azteko / HE28,50
jaunen alkitik meza denboran ilki arazi duelakotz / HE43,14
zerbitzariak zeritzaien bi neskamei tormentu bidez egia atera arazi diet / EC70,51

atseden eragin
atseden eraguinic gameluai erritic campora / HE12,21

atseden hartu
ohe gainera joan da atseden hartzera / HE52,12

atseden ukan
atseden ukan = descansar / ED46,5

atsegin egin
nere gogo gaistoari atseguin eguiten zioten / HE13,15
bearbada, etxeko oiei atsegin egiteagatik ere idatzi zezakean era ortara / EC70,47

atsegin hartu
euskal-biozkadan atsegin ar dezan / HE28,84
orai atsegin har dezadan, ian dezadan / HEAX,81
guciz gorenac atseguin hartu çuela / EJ58,84

atsegin-hartze
baina hura izanen zen atsegin hartze bat / HEAX,19

atzarrerazi
euskaldunen kontzientziak nahi zituen atzar-arazi / EI94,38

atzeman
txonko zar ... aurrera da urdeari atzemanez legun / HE18,124
amalec-tarren erregue Agag atzemanic / HE45,201
hatzeman = alcanzar / EC16,4
han xakurraren bazka hatzemanik suertez / HE60,159
ots bada, herio datorren orduan atzeman ez azan lo itsumustuan / EJ50,74
zeren noiz ere astokhumeak yasan nahi baitu potroaren itchoura, beharrietarik atzamaiten beitute / EI58,59
sarri edo berant ditu atzematen guztiak, ezen itzurtzeko dire bide guztiak hertsiak / EJ80,157
Etxeberriren bertsoetan hatzemango dugun zenbait bereizgarri hemen ere ageri dela / EJ80,11
ene ama hatzeman nikan / HE56,22
tiroaz gibel-aldetik behar dela hatzeman / HE59,29
hatzemanik izanak ardien ausikika meskaratzen / HE59,28
ez dutala behin ere hatzeman peludorik / HE59,32
txitakariek hatzaman zituzten / HE58,75
esku bata galtzarpean hatzemanik ukan zuen / HE58,57

atzerarazi
ezinak berak ez baitu atzeraziko / HE27,301

aurkierazi
eta finean hari galaraci ondoan certara formatu izan baitcen doatsuna, aurki araci baitio certara creatua ezpaitcen miseria / EJ58,89

aurpegi eman
uricoac zerequin aurpegui eman etzutela / HE45,200
etsaiari berriz ere baso eta arkaitz-tarte aietan arpegi emateko asmotan / EJ49,143
bestela nola aurpegi eman ekaitzaldi gogor oni? / EJ69,88
nai zuena, irten zedilla, ari arpegui ematera / HE45,209
lenago esan da, filistein-tarrac zein guichi ziran, israeltarrai arpegui emateco / HE45, 191

aurre eman
euskaldunak eztireala egon eta eztagozala bat eguinik arerioai aurre emoteko / EJ07,1

aurrerarazi
ez baitu bestek geroztik gehiegi aurrerazi / HE27,340
baña erdaldunaren erakuskintzak ez ninduen asko aurreratu-arazi / HE50,39

aurrikusi
izorratzea ere beraz aurreikusirik dagoela gure kodioan? / HE39,50

azken adio esan
azquen adio esan = despedirse / EI31,271

azpimarkatu
azpimarkatzea merezi duen zerbait / HE33,29

baimen eskatu
baimen eskatu genun Arenas'etara joateko / HE23,28

baimenerazi
juan zan bere Ordenako erregla baimenaztera Aita Santuari / HE54,170

bando egin
bando egin zuten guri etxeetan lo tokiak atontzeko / HE23,46

barkamendu eskatu
batari eta bertzeari barkhamendu eskatzen zaie / HEAX,61

barre egin
barre egin ezazu, zeroren barrea illen nigarra data / EJ50,27
lagunen batek, far egin nayean, kentzen omen dio txapela / HE61,13

barre egizu, nigarr eitten duzun hori! bai ta phenak bizirik triskatzen ere! / EJ50,27
"eguizu farre gaizqui mintzacenbadut" / EJ00,192
auxe da andia, nai aña barre egiteko astirik bez / EJ59,16
zeri barre egin bear ete deutsa gero berorrek, zantar zikin orrek? / EJ59,16
otso bijotzaz barre eguinda an egozanai esaten / HE20,63
ez zazu parrik egin / HE35,71
"poesiak eskribitzen zizkion" esan eta farre egiten zuten / HE35,53
farre egiten dute / HE35,42
Sarac farreguin zuen guelaren ate atzean / HE12,15
ez det farreric eguin / HE12,16
parre egin zazute, gazteak, parre / HE15,9
gizonari barre egitea zala hori / HE16,32
barre egitea osagarria da. barrerik egiten eztauana galdua dok / HE44,5
"gehiegikeriazko hutsuneren bategaitik" ere barreegiten dogu / HE44,9
hutsuneaz baliatuz egiten dogu barre / HE44,9
nere aurrenengo lana gogoratzeaz, parra egiteko gogoa datorkit / HE50,76
leio artatik, par egiñez deitzen ziguten / HE50,34
Marx-ek barre egiten du / EI94,22
gure lepotik barre egiteko ez denean / EI94,28
jendearen kontura parre egingo degu / HE57,134
gure kontura parre egin nai izan zuala, ez didazue ukatuko / HE57,119
ezkontza arazo ori, Jainkoak giza-emakumeen bizkar parre egiteko asmatua dala-ta / HE57,119

barre eragin

ume jaio-berriari parre eragiten egingo dituzte alegin danak / HE25,30
Jaungoicoac farreraguin dit / HE12,19
barre eragitea ere berezkoa dau gizonak / HE44,9

barre-eragile

horrexegaitik ditugu barreragile onak hain gutxi / HE44,9
nik ere barreragile on bat izan nahi neuke / HE44,9

bat egin

populu bategin bat aurkitu baitzuten / HE30,224
euskaltasuna ta marxismoa, bat egingo balute, ez legoke zer esanik / EI94,78
bat eguin = unir / ED46,161

bazkarazi

menditik ziren biak ehun ardi eta zazpi behi bazka erazten / HE39,44

bazterrerazi

Fazaradia-ko gisara bazterrarazten ditu / HE58,85

begi eman

ezin begi-emango diotet atzez-aurreka baizik / HE17,21

begitarte egin

defenda ezazu, alde zakitza, egiozu begitarte / HEAX,7

behaztopa egin

hobea, beraz, garaiz ibili, zaldiek hankez behaztopa egin eta kolpe txarren bat hartu baino / EJ48,8

bekatu egin

lehenbizirik bekhatu egiten duzunean / HEAX,117
bekatu egin = pecar / EC48,306
nire erruz galdu, ta nigaz becatu eguin ebeenac / EC61,46
bedeincaciñoa eguño becatu eguin ezebanari / EC61,47
birao, ta madaricaciñoa, becatu eguiñic, iños damutu eztanari / EC61,47

bekatu egin = pecar / EC48,313
eguin det becatu / HE07,303
bekhatorea ere bekhatu egin berrian / HEAX,85
au jazo zan Adanec pecatu eguin baño leenago / HE20,184
ceñ gauz itsusia dan gure Jaunaren contra alchatzea, eta becatu eguitea / HE07,246

bekatu eragin
bekatu eragin = hacer pecar / EC48,133

bekatu-eragingin
pecatu eraguinguin / HE09,206

belaunikarazi
amak belaunikarazten ohi ninduen / HE59,36

beldur eman
Sonia, beldur emaiten derautanan / HE58,53
egurra bada baina, hartzak ematen dit beldur, erantzun zion nagusiak / EJ53,97

beldur izan
asi ziran osasuna galtzen beldur izateko moduan / HE19,61
orain i bakarrik aiz beldur izan bear duna / HE19,96
ahizpa maitea, beldur izaiteko da / HE58,54

berantetsi
berantetsita narabilte milla asmaziok / HE34,36
ari berandu-etsirik ez ote gauden. berantetsitze ori baditeke ez bidezko / HE17,56
ez lehia, ez khexa, ez berantets, sarri naiz zurekin / HEAX,55

berba egin
telefonoz berba egiteko erreztasuna / HE44,37
agaiti nenguan chapela buruti quenduta lotsa nintzala verba eguiten / HE20,44
ez berak, ez bere emasteak dakie euskerarik eta orraitino, bere seme-alabak gueuk leguez euskeraz berba eguiten dabe / EJ07,2
ondo dakit, ba, gure errietan zelan berba egiten dan... / EJ05,175

bermarazi
xutik dagoelarik gorputza eskuineko zangoaren gainerat berma-raziz / HE59,11

bero-bero egin
mutilla bero-bero eginda amarengana joan zan / HE57,124

betetsi
txoarre bildurkorren eran mugitzen ditu bere niniak; eta betetsi ezin nik / HE34,65
Altzurain betesten gelditu naiz lipar batez / HE34,43
parke bustiaren bakardadeari biotzez betesten eta ederresten ez dakitenak / HE34,31

bide egin
lanak ukan baitituzte katedralerat sartzeko bide ezin egin araziz / HE14,159
askotan bidegin arren elur-izara ganean nere onatzik ez dago ibili naizen bidean / EJ50, 22
bidegin = correr, recorrer / EC16,241

bihotz eman
bere abotsak eta biotz-emanak lillurazko suz kiskaltzen zitun / HE28,78
ipui ergel batek biotz emanik / HE18,46
arrazoin hunek beronek, ni esportzatzen eta aitzinatzen nau, hunek bihotz emaiten deraut / HEAX,13

bihotz-aldatu
guciac guelditu ciran guciz biotz-aldatuak, len ciran ez-becelacoac / HE08,98

bilakarazi
legea ... ohoin bilakarazia dute / HE14,150

bisita egin
Etxeberria eta ni bi aldiz gertatu giñan Enbeita bertsolariaren etxe eta baserrian bixita egiten / EJ49,101

bizi erazi
une honetan bizi dugun kinka larriak euskaldungoaren kontzientzia biziaraztera bultzatu behar gaitu / EI94,31
biak beharrezko ditun indar guztien bizierazteko / HE58,53

bizi eta su eman
bizi ta su eman oi zion "Marsellesa"ri / HE28,78

blai egin
oraindik lurra blai eginda dagoelarik, hortentsiadarretan erreparatu ditut ninika hezeak sortzen ari / EJ51,91

borroka egin
radikaltasunak eta burruka egin beharrak azkar ikustarazi zuen langileak / EI94,72

bota erazi
erregue beraz erritic zorotzat boterazoco zuela / HE45,216

boto egin
voto eguin = voto, hacer / EI31,17

bultza egin
aurrerantza bultza egitea gustetan jakon / HE31,57
gizonak alperreriak bultz eginda, errazenera yoten dau berekabuz / EJ06,74
beharra ere bai norbaitek bultz eginarena / EJ00,191
No'k bultz egiten dio atzeratu dedin / HE57,104

burla egin
ingelesen tropei burla egiten eutsien doixtarrak / HE21,86
beti lez ederto burla egiten eutsen / HE21,107
bañan bukatu zitzaizkion neskatxa orri Txirritari burla egiteko gogoak... / EJ79,43

burtzoratu
begietan bur-txoratzearen kandelak piztu / HE58,54

buruko min eman
Bien hurbiltze horrek Islako Saxatarreri, buruko min eman zerauen / HE58,75

damuerazi
oneen eriotzac damuerazoteco / HE20,210

dardar eragin
itz onek dardar eragin dio / HE18,78

dardararazi
mundu guztia dardarazten hasia zen lur-ikara / HE27,301

dei egin
dei egiten diote erdi-negarrean / HE18,95
ta gero sozialismoari dei egiteak hori defenditzeko / EI94,86
alako batean, adua lagun, Espaiñol Konsul-etxeak dei egin zuen... aginduz / EJ03,41
gazteagoai edo bardinsamarrai dei egiteko era bat / EJ59,23(2)
kontu honetan ni baiño yayoagoa den Aita Gandiagari dei egin nion / EB87,33

dei eztitsu egin
bizikidetasunera ta alkartasunera dei eztitsu eginaz / HE28,82

deiadar egin
deadar egin zion Enparan'i / HE23,126
erri guziac deadar eguin zuen / HE45,199
urrengo egunean mikeleteak deadar eginaz ziguten / HE23,42
berri oyequin biotza erdiraturic, deadar eguin zuen / HE45,219
norbaitez oartu zanean, deadar eguin zuen / HE45,205
Israel-tarrac icusi zezaqueten lecura irten zan, deadar eguiñaz / HE45,209
bigarren bizitzara eldueran deadar egin eban: Katalin, Katalin / EJ07,2
"ala mutillak" deadar egin dau atzekoak eta asi gara / EJ59,24

diz-diz egin
izpi-zurbillak dizdiz dagije baso erdijan / EJ63,38
izarrak diz diz egiten dute zeruko urdin puruan / HE61,67
diz diz alaxen egiten dezu nola izarrak zeruan / HE61,67
edan erazi
ta antxe beien esne epela eran-azita azi genduen arkumetxo ura / HE50,54
geroxeago arkumeari eranazteko esne pixka bat / HE50,53
eder eritzi
abegi au eder eretxirik, erregea poztu zan / HE24,134
ederretsi
eder-ets dezagun / HE02,34
alperqueriari ederretsirik / HE07,302, 319
ederretsi cenion edanari / HE07,320
orok ederretsi-bearreko zaldun-oski / HE17,11
gorapen zoroenak ere ederretsi ditzagun / HE17,27
Gasteiz'ko moko-fiñen artean oso ederretsiak dira / EJ64,51
gaztetango irudiei ederretsirik bageunden / HE27,299
parke bustiaren bakardadeari biotzez betesten eta ederresten ez dakitenak / HE34,31
sortzen zara, ez-ansiatzen zara, ederresten duzu / HEAX,99
egin erazi
lehenbiziko komunionea bederatzi urtetan egin-arazi zion / HE59,6
aintzinapen bat eginaraziko zuen / HE58,61
egin gogo
jaincotiarrac bere barrenean lehenic moldatcen eta arrimatcen ditu, camporat eguin gogo dituen obrac / HE06,36
egon erazi
gutxiegi giñan ainbesteri egon-arazteko / HE23,30
egoserazi
egosarazten dituçu eltce batean asesonaturic ilhar biribilac edo etcheilharrac / EJ75,4
eguinarazcotçu oraino çombait irakin, guero egosarazten duçu thaça bat esne eta sucratcen / EJ75,4
ekar erazi
Errenterira ekarri-arazi zuten haren senideek / HE33,81
nik ere ire beguien aurrera ekarrerazi diat zer dekan euskaldun emakumea / EJ07,1
eta arek su ondora aurretik ekarri arazten, bear zuan guzia / EJ49,86
elkar atzeman
elgar hatzeman = encontrarse / EC16,123
elkar ezagutu
bi santuak etzuten artian alkar ezagutzen / HE54,171
elkar galdu
bañan Donostin alkar galdu egin zuten / HE53,37
lengo elkar galtzeko bildur ura txoritara joan zan / HE57,121
elkar galtzeko bildurrez, maiz besotik eta lepotik ongi elduta ibilli oi omen ituan / HE57, 120
elkar hil
ez da errez ibilltzen anaiak alkar illtzen, zer dan entenditu gabe; ortan galduko gerade! / EJ67,411
elkar ikusi
len, egun bat elkar ikusteke ezin pasa / HE57,121
elkar joka
alkar-joka nai uke auzi au ... garbitu? / HE18,43
elkar maite
gauça familier eta communa da elkar maitedutenac... berris juntatcia / EJ58,13

elkar topo egin
bein peri egun batean alkar topo egin zuten / HE22,20
elkharr topo egiteko abagunerik azaldu den guztietan / HE26,260
elkar-hartze
alcar-artze / HE08,47, 49
elkar-hiltze
alkar iltzeak, kontatzen dituzten liburu oiek irakurtzen asten ba-naiz, azkeneraño irakurri bear izaten ditut / HE57,110
elkar-ikuste
ingeles itz bat, alkar-ikustea esan gura dauana / HE21,109
eman eragin
emon eraguin eutsan escubetara bacochari bere cigorra / HE20,218
eman erazi
Pilatok gurutzeko eriotza eman arazi zion, gure erriko buruzagiek salatua / EC70,46
Santo Kristo'n eman-erazi zizkion / HE23,81
berak emanaraziko ote zigun / HE50,86
eman uste
bakoitzari atera al-dezakion eman-uste zuna baño geiago / HE17,70
entzun erazi
beste aur-kantatso au entzun erazi bezate / HE15,15
zuberotar kantari berriek Miranderen olerkiren bat musikaz oratu eta entzunaraztea / EJ51,90
entzungor egin
gaurko nornahik ez dezake entzungor egin / HE27,302
baina batzuek, entzungor eginaz, ezkontza egunik etzigutek eskeini nai izan / HE57, 118
etzaitez alperrik entzungor egin / HE57,115
entzungor egin = hacer oidos sordos / EC48,464
epel-epel egin
an zerbait galdetzera joanta-edo, an zagoen ederki-ederki jarria, epel-epel egina / EJ79, 61
eraberritu
baina fede hori une bakoitzean eraberritu behar dela, izateratu behar dela ere / EI94,82
eraberritze
makinaren zarata, erakundeen eraberritzea ... / EI94,20
erlijio irakaskintzak eraberritze bat ezagutzen du / HE36,16
eraman erazi
zerk eramanazten du berariaz jendea zure etxera? / EJ64,82
eraman-azitzen dute bera sendatzera / HE22,27
eremu galdu
gero frantsesak eremu galdu bazuen ere / HE30,209
ernegarazi
gogoz, esatez, edo eguitez ernegarazo dozuzanez / EC61,132
ernegu eta juramentu egin
guztiarekin ere arnegu eta iuramentu egiten hari zara / HEAX,103
eroserazi
gure etxean aitari ardiak eroste-arazteko / HE50,50
erran gogo
clarifica çaçu guero erran gogo dugun beçala / EJ75,51
erregalo egin
erregalo egingo diegu orain arte desamortizadore izan diranai / HE16,84
erregu egin
erregu egin zion Aita Eternuari, arren barkatutzeko aren etsaiari / EJ67,358

erreka jo
hemendik aintzina Etxahun, erreka-joa, desohoratua, erdi-eskale biziko da / HE43,13
errendierazi
hara nun agertzen diren turkoen lau fusta, eta Amasaren atzeko bergantiña oldartu ta errendiazten duten / HE33,87
erronka jo
orrenbeste erronka jo gabe, esan ezakean / HE57,146
esan erazi
gazte-jendeak ba du parraldi esanaraziz ipui bi / HE18,88
erranarazten zaundan hitzez hitz otoitz hau / HE59,36
erraz erranerazten genduen / HE58,64
bazkari horrez erran-arazi du asko gaxtakeria / HE59,17
eser erazi
Booz-ec otseguin zion, zer eguin bat bazuela, eta eser-erazo zuen / HE45,206
esku eduki
Jainkoak esku eduki nahi draukula / HE02,63
esku izan
Peru da esku ta dino bietara *enbido*; Joanek erantzuten dau tsikia *errebido* / EJ70,87
eskuetendu
guero garija erne onduan, biar da jorratu, escu-etendu, zalguia ta bedar char guztija aterateco / HE20,150
esnarazi
esnaraziko ote-ditun alditxo bat dago / HE18,52
jendea esnarazteko behar dugu kritika / HE27,322
etsi erazi
itsiarazi = convencer / EC16,125
etzan erazi
amak mantaz bildu bildurik etzan erazi zuen / HE39,73
euskal kontzientziarazi
euskal arazoen giro hortan sortu zen belaun berriaren euskal kontzientziaraztea / EI94, 70
exenplu hartu
kasu hortan direnek etsenplu hartzeko / HE60,171
ez-ikusi iduri egin
badirudi ezen ... ez ikhusi iduri egiteko ... dituela / HEAX,15
atheak ere maiz, ez ikhusi iduri eginik hertsten zaiztela / HEAX,45
ezaguterazi
zaharragoek ezaguterazi ziotenaren berri / HE33,21
ezagutarazi iguzu aldez-aurre zure iritzia zerorrek / HE38,158
Manterola da Bilintx ezagutu-arazi ta merezi zun mallara igo zuana / HE61,27
besteen mundua ezagutarazi / EJ51,34
irar-huts askoz Azpiazuk 1926ko Donestebeko euskal jaietan ezaguterazita / EJ00, 203
partenogenesisaren legeak ezagutaraziz / HE58,55
Eskualdunean amultsuki ezagutarazi daukuna / HE59,8
murruan gorritzen ari ziren bas-aihenean ostroen larratzkena ezagutarazten zuten / HE58,52
ezarrerazi
Printce Jaincotiar hunec eçar-araci-cituen Parisco hirian / HE05,107
ezetsi
apaiztegian berdin ezetsiak dirateke hala amagabeak nola amonadunak / HE39,39
an aguertuco dira ni esetsi, ta salatuten, tentatu ninduen deabruac / EC61,30
ezkonerazi
hitz eginik zieudean gure Bartel eta Lasunda Mendibeko ezkon erazteko / HE39,74

ezconerazo zituen Moab-co bi nescach Rut eta Orfarequin / HE45,202
besteok ezkontarazi ta berak mutilzar gelditu / HE57,120
senar zanaren aide batequin ezcon-erazotzea / HE45,205

eztanda egin
ler, edo estanda eguin / HE20,232
eztanda egin = lehertu? / EC48,127

fabore egin
aurrera indaçu fauore, eta gracia emendanadin / EJ57,89

fabore eman
eta emandrazon fauore obratan eçarceco / EJ57,56

fin gaitz egin
fin gaitz egiteko, iduri, arau eta molde gehiago / HEAX,71
heriotzeak atrapaturik, fin gaitz eginen duzu / HEAX,105

fin hartu
figura guziek fin hartu ukhan dutela ... / HE02,24

gainbihurritu
esia gainbiurrituz utsartez-utsarte / HE18,67

gainzuritu
gainxuritzen jakin bear dik batek; maltzurkeriaz jokatzen / EJ03,59

gaitz egin
ez nau orainguino inoc icusi ardauac igarota, gach eguinda / HE20,44
barriz zu zara atsuari gach eguin deutsazuna / HE20,81
jatekoak gaitz egingo ote dion beldurrez / HE16,125

gaitz-sofritu
gaitz sofrituz "soportando el mal" / HE01,122

gaitzeritzi
gacherechi eutsan Camilori alango billauquerija ta oquer eguin biarrac / HE20,217
gaitzeriztez 'por odiar' / HE01,124
gaitzerizterik ... baizen ezpaitugu merezi / HE02,22

gaitzerran
emaztiak ez gaitz-erran "no hableis mal de las mujeres" / HE01,72
gaitz-erranen / HE01,72
gaitz-erraitea / HE01,72,76
eta ene haur ezpaita zurea bezala, ez, othoi, hargatik arbuia eta ez gaitz erran / HEAX, 17

gaitzetsi
ez etare gaitzetsi / HE01,40
gaitzetsi "aborrecer" / HE03,114
gaitzetsi ezkitzakela "que no nos puede condenar" / HE01,106
gaitcesten çaituztet / HE03,101
gaitz etsi / HE08,209
gaitcetzi / HE10,82
argitara al zitekeen ala gauza okerrik eta gaitzestekorik bere baitan zuen erabakitzeko / EJ80,11
obra hunen patroin zaitut hautetsi, gaizki erraileak zeren baititutzu gaitzetsi / EJ80,55
gaitz etsi = odiar / ED46,209
tolestatzeko era oso eta oro erdeinatzen eta gaitzesten duenik / EJ80,13
kanatarren indarra gaitzetsi zuen / HE58,70
ba nuen aberatsen, handikien gutiesten eta gaitzesteko aitzaki bat gehiago / HE58,60
higuin etzakitzan, eta gaitzets etzaitzan / HEAX,45

gaizkiesan
gaizkiesan asko egiten ditu itz orrek / HE24,3

gaizto jo
beste danak gaizto jo, geu bakarrik ontzat, auxenda gozamena gutar askorentzat / EJ69,83
gal erazi
hartu duen usantzaren, abiaduraren eta lasterraren gal arazitzea / HEAX,93
herrian galdueraziko zuen / HE58,81
galde egin
zertarako da galdegitea? / HE34,50
igandea etorri zenean, lagun batzuek galdegin ninduten / EJ04,24
eta nion galdegin / EJ04,24
deitu ta galde egin zioten / HE61,22
emazteak laguntza du galdegiten gizonari / HE59,112
maikide batek ea zer zan idazki ura galdegin zuanean / EJ64,26
gald-eguinen zion amak semeari, Jerusalenen, bakarrik eguin zituen egunetan ekusi zuena / HE13,53
onela galde eginaz, biak an egon ziran alkarrekin / EJ49,85
Etxeberria an zebillen gure galde egiten, eta joan eta bereala laurok taberna batean alkartu giñan / EJ49,84
ekin diot ostera amonari, ea zenbat urte ⁂euzkan galde egiñaz / EJ49,88
(limosna) galdeginik / HE01,50
khoroa galdegiten duzu / HE04,56
bana, galdegin ere badezakegu / HE17,60
nik galdegin bait nion / HE52,13
gald'egiten dut grazia / HE51,43
litteratur-hizkarak galdegin ohi duen batasun eta berdintasun horren ardiesteko / HE26, 278
hunen arauaz ihardetsi zuen Kleomenes Spaziako hark ere, galdegin zeraukatenean / HEAX,27
ihes eginez baizik ez ditake suntsi / HE59,9
galdegiten diogu poxolu duen koropiloa ager diezagun / HE59,9
geiak ez zionaz geroz galdegiten / HE59,11
orduan ba dira bere buruari galdegin diotenak / EI94,78
orretara Protagora-k oraindik galde egin nai badeza / HE38,166
Simonide-ren mintzaeraz oni galdegitea zuzenbidezko baita / HE38,159
orobat galde egingo zuela aitortzera beartua izan zen / HE38,156
onetaraxe galde-egiten asi zen bada / HE38,156
inperkadoreak galdeginen du haren kontra ala hiltzea ala galeretako pena bizi guzikotz / HE43,10
herrizainek ez zuten galde egin egon behar zutenetz / HE58,87
galerazi
errotarijari ez deutsala lua galerazoten errota-soñu jarraitubac / HE20,130
galerazi = echar a perder / EC48,159
galerazi = hacer perder / EC48,458
eta finean hari galaraci ondoan certara formatu içan baitcen doatsuna, aurki araci baitio certara creatua ezpaitcen miseria / EJ58,89
zuk galeraz'ukhen duzu kostuma eder hori / HE60,174
galarazi nayian bazebillen norbait / HE61,32
ez goiune a artzeko errusitarrai atsedena galerazoteko baino / HE21,69
erdaldunakin ezkondutzea ezin leike galerazi / HE25,93
Anjel bakarrikan zegoan ernai, zergatik nai ezak loa gal erazitzen zion / HE19,70
filistin-tarren escuetan galerazotzeco asmoa artuzuen / HE45,212
cerc galeracico digu Jesus maitagarria amatzea / HE07,317
galeraci citzayen jechiera ceruco euriai / HE12,7

bide au ere zuri gal-erazi naiez / HE13,14
bekatu-bideak zuri galerazteko / HE13,17
astia orrela galtzea ta galdu-eraztea / HE17,55
euskeraz irakurtzen eta idazten jakitea galerazten diote / EI94,61
ikhusbide zabal hedatua galerazten deraukute / HE26,295
azaien [azerien] jeniyua ezin galerazi / HE29,29
esan bezela, lo asko galerazten ziguten aiek / HE29,84
alkoleako goardia (boluntarioak) galerazi egiten zien / HE23,51
ez derautanan ipuin milinga ta ergelekin denbora gal'erazi / HE58,51
min det berriro zure lan burutsu ori galaztera etorri bearra / HE57,113
arrixkurik gabe haurra gal'erazten ahal zuen / HE58,60
oihuek nere zentzua gal'erazten zerautaten / HE58,64
nork nahi duke, gizon kentea gal'erazi? / HE58,55

galetsi
poz ar-emanak ezin lezake maitetasuna galetsi / HE18,75

ganbiarazi
bertze hitzkuntza hauk ganbiarazi tuzten etsaiak ezbaitira aski botheretsu izan eskuararen ganbiarazteko / HE04,58

garaitu uste
erabaqui zuten eraso bear-zanean, cucha santua berequin eramatea, onen babesean garaitu uste zutelako / HE45,192

garbi-garbi egin
garbi garbi eguinic guaz mai batera / HE20,145
guenian garbi garbi eguiteco / HE20,151

garbierazi
beren tema ortan irauten dutenak, garbitu arazi egin ditut / EC70,50
zaldi-pastelak garbitu arazi egin zidan / HE50,22

geldierazi
hemen ez duk jautsiko kolpea geleraz dezan aingerurik / HE39,68
geldieraz dezagun biok batean gizon orren indarra / HE38,158
haren guerlateac gueldi araci mundu gucico cantoin batetic bertcera? / EJ58,84
bestela Dameak barruan gelditu-erazitzen zuala / HE24,66
Ameriketarako joera ori geldi-arazteko / HE50,11
nola ekurazten, nola geldierazten ahal zen? / HE58,55

gerarazi
baita etsayak geratu erazi ere / HE23,63

gerra egin
gerla egitetik / HE02,46
etzuten praile aiek beste arma ta muniziorik etsaiari gerra egiteko obedientzia baizik / HE54,165

gerturarazi
hasi ginen har-emanetan kezka berdintsuak elkarrengana gertu-arazitako zenbait gazte / EI94,54

gibel eman
ez dazaiegun egiñei gibel-eman / HE17,53
andanaka armak gibel eman zituzten behin erabili gabe / HE58,75

gizazi
ongi gizazi-bearrez / HE17,50

goardia egin
koartel atarian eguzkiari goardia egiten eguna sartu beharra / HE39,29

gogait egin
gogait eguingo ezpacendu / HE20,139
gogait eragin
gogait eraguin artian aitatuco neusquezuz orrelango esaerac / HE20,120
egunean hogeitalau orduko askatasunak gogait eragiten dio / HE27,336
gogaiterazi
gogaiterazi zidan ainbeste jardun eta leunkerirekin / HE16,76
gogartu
jarrai ortan, berriak argitaratzen, ta nik pozik gogartuko / EJ05,172
gogo eman
guardiari tiro egiteko gogo eman zidan / HE23,107
gogo hartu
aitzinerat ere anhitz gauzaren egiteko gogo hartzen dugunean / HEAX,63
gogoerazi
gogoerazo zizcaten, Ejiptotic irten ezquero Jaincoagandic artutaco mesedeac / HE45, 201
gogoeta egin
egizu kontu, egizu gogoeta, ea zenbat urthe duen bekhatutan zaudela / HEAX,87
gogor egin
David arcaitz batean jarri zan, gogor eguiteco asmoan / HE45,220
gogor eguin, eta artu nai izan etzuten / HE45,194
gogor eguiteco prestatu ziran / HE45,193
gogor egin zigun / HE53,54
nere buruari gogor eginez, lotzen nintzan bizkitartean lanari / HE59,31
gogorarazi
echeen edertasuna gogora-erazoten, ucatuten ebala / HE20,215
ahazkorrei gogorazi nahi nieke / HE33,25
Stalin-en garaiak etab. gogoratu erazitzen dizkigutenak / EI94,76
gor egin
baña Jauna gor-eguingo zitzayela / HE45,197
goraipatu
atsegin zait goraipatzea hemen oiartzundarren norberetasun hori / HE33,21
gizonki ta kementsu jokatu bait ziren goraipatuak izatea merezi dute / HE33,85
iduritzen zaio China guzian Jaincoa ikhusten duela ezagutua, maithatua, goraiphatua / EC16,228
goraltxatu
laidostatua izaiteco orde, izanen dela goraltchatua / EC16,114
goretsi
Huarten, sortu zela goresten zuen idazlea / HE52,4
pake santua goresten berriz ezin aspertu iñola / EJ69,95
Azurmendik Marx-engan sozialista haundia goresten du / EJ51,56-57
hasi zen bere lerro-alde goresgarrien ager-arazten / HE59,12
onartuak izango zinateke ta ez goretsiak / HE38,154
gorestea, berriz, askotan ustez gabe gezurtatutako egiztabidean gertatzen da / HE38, 154
gizabidea ta olakoak aipatu ta goresten / HE17,47
ezin ederkiago goresten ditu ez bakarrik Eskualherriko ohidura eta mintzaire zaharrak / HE59,11
geroxeago denak betan goretsiko ditu / HE59,8
goretsiz, bera baino biziki gorago ezarriz / HE59,27
gorritu arazi
koloriak gorritu arazi zizkiran / HE61,71
gorroto hartu
gorroto artzen die aita ta amari / HE25,33

gupidetsi
gueldi-araci-çuen aingueru batez, Abrahamen besoa... etçuenaz gueroz guphidetsi bere seme bakharra ere / HE10,62
eta hil-cituzten ordox guciac, guphidetsi gabe erregue bera / HE10,89
haren andrearen herabea gupidetsiz / HE59,20
gurutz-iltzatu
gurutz-iltzatu / HE08,98
gutxiagoetsi
gutiagoets neçaque seculaco nequea, / eta doloretan nuque consolationea / HE03,100
gutxietsi
urkamendia edo gilotina gutxietsirik / HE27,321
inglesa eta afrikaan-a oso gutxiestuak gelditzen dira / EI94,31
jende saldo horrek gutiestea beretzat hartzen du / HE58,85
ez genduen urrikirik, gutiesten gintuen / HE58,65
handikien gutiesten eta gaitzesteko aitzaki bat gehiago / HE58,60
habia egin
txoriak kabi egiten oraindik jarraitzen eben / EJ50,120
haize eman
beren buruari aize emateko ta mailla batzuek gorago igotzeko gogoa galanta oiek / HE57,112
handietsi
bere azieraz andi esten duten gizonek / HE38,161
handiesten dut zure saindutasuna / EC16,129
har erazi
ekartcen dituen guztiac gure conseruatceco eta bascatceco airea hatsa har aracitceco / EJ58,18
harrierazi
izar gorrietan zegoenean haren herrak harrierazten gintuen / HE58,68
haserrerazi
gure Jainkoak ez ote ditu neska-mutil batzuk asarretu araziko? / EJ62,84
Azkaratearrai aserretuarazi zien / HE50,35
hats eman
edo-ta ats emaiogun ontan iraun dezan / HE18
hats hartu
hats hartzeko airia / HE01,50
gaineko harri-estalkia, iaikitera eta hats hartzera utzten eztuena / HEAX,103
hats-beherapen egin
hasten da hats beherapen egiten / HEAX,61
hatsartu
jarraitzeko hatsartu beharra badinat / HE58,51
haur egin
Maria Katalina, 1770-XII-6an il zan, aur egin ondorean / HE53,15
aur egin zuan / HE53,18
haurgite
Finees-en emaztea, aurguiteco bete-betea zegoan / HE45,193
lenengoa, aurguite gaiztoa danean, aurrari batayo emateco, deitu ezazue, nola au eguin ongui daquiana / HE07,77
ezagutu zuen bada Cainec bere emaztea, ceñ aurguiteco jarri zan / HE12,4
eldu izan zan bada aurguiteco dembora / HE12,24
hauteman
deus ez nuen gehiago hautemaiten / HE32,37
semearen garraxiak hautemanik, begiak itzultzen omen ditu eta / EJ65,31

urrixaren alderateko tirriarik ere hauteman duenik / HE59,110
hauteman bide zuen, ezen erran zakon aitari / HE59,33
sabelean ahul bat hautemaitearekin / HE59,31
urrunerat hautemaiten nuen ber / HE59,27
Lafon'ek bere opera bikainean zorrotz hauteman ditu / HE26,282
beste hiru alkateak bat-batean zutitu dira lur ikararen bat hauteman balute bezala / HE52,22
hautemaiten nuen kantuz / HE51,20

hauteman erazi
beharriek hautemanaraziko ziotela zer iragaiten zen haren ganbaratik kanpo / HE32,23

hautetsi
adisquideen artean guciz hautetsia / HE06,152
caltiar ohi da aguertcea camporat amodio hautetsi hura / HE10,93
bat hautetsi eta gainerakoak zokondoratzeko / HE26,293
hartarakotz obra hunen patroin zaitut hautetsi, gaizki erraileak zeren baititutzu gaitzetsi / EJ80,55

hauts egin
azkenengo il ziranak jaio orduko, lenengoak auts eginda / HE21,39

hedarazi
Jesu Khristoren lege sainduaren hedarazteko / HE26,272
entseiatzen ziren bere hitzkuntza latinaren sar araztera, eta hedaraztera / HE04,59
Jainkoak hedaraz dezala Japhet / HE04,75

helerazi
keltek dute lehenik jaso eta gero euskaldunei helerazi / HE30,218
behar ziren laguntza guzien helarazteko / HE14,161
hik errana zerura ditek helarazten / HE51,24
gizonttoa zerbaitetarat hel-arazi nahiz / HE59,6
mirikuak bertze jakitate guzietarat nahiko zuen eskuara hel-arazi / HE59,13

herrialdatu
agur zuei bere, gure artetik goizegi errialdatu zaren Broussain ta Agirre / EJ06,76

hil eragin
bertan il eragingo zaitut bereala / HE21,107

hil erazi
illerazo zuan cecor guizen bat / HE07,313
Jesus ill-erazteko / HE13,7
illerazi zituen ... aur chiki guziak / HE13,8
denak illarazteko oiu-egin zuan / HE18,54
zar ta gazte guziac, bularreco aurric ere utzi gabe, illerazo zituen / HE45,218
[animalac] hil arasten baititutçue, hequin hilez ceuen bicia hartceco / EJ58,17

hitz egin
jarraitu geuntson geure euskeraz itz egiteari / HE21,73
euskeraz bakarrik itz egiten dautso / HE21,28
bigar itz egingo degu gauze orren gañean / HE19,35
arrosa xamurrak aiein biotzai atzon itzegiten zienean / HE34,29
ez dute hitzik egiten / HE35,42
itz egin biar dizut izketa gozuan / HE61,73
eta bitartean, bazeukaten alkarrekin itz egiteko astirik / EJ03,43
orain Kitolisen txandea da ta Kitolisek itz egin daigula / EJ59,92
bere lagun batekin itzegin zuan Kalixtok ta urrengo igandean etzegoan utsegiterik / EJ62,81
itzeguiten eta beren lanac eguiten eztaquiten guizonac topatzea / HE40,63
itz egiten Perkax eta bekokiya illun / HE53,54
norbaitek luze itz egin badakit, itza zertaz ari den ere aaztu egiten zait / HE38,151

berari zilegi dakiola elkarrizketan itz egitea berak nai bezala / HE38,153
estaziotan bakarrik dauden neskatoekin hitzegitea / HE35,23
ez diagu, ba, neska asko ikusiko itzegiteko ta jostatzeko / HE29,77
garaitzaileok irlandaraz hitzegiten hasi ziren / HE30,209
onen gañean itzeguin nai dizut gaur / HE07,306
itzeguin nai zuquean / HE07,311
hitz eguin / HE08,3
orduan itzeguin zion Jaungoicoac Noeri / HE12,7
arako lagun arekin edo bertzearekin itzeguitea / HE13,13
Jose Preminen alde itz egin zion / HE15,24
bai, jauna; promal itz egingo det / HE16,14
aitari aren alde itzeguingo ziola / HE45,213
Jaincoac ainbeste aldiz itzeguin zien cucha santu ura / HE45,193
Jaincoac Silo-n ascotan biotzera itzeguin zion / HE44,191
hitzegin nahi duelako / HE27,318
arotz nagusi arekin itz egin ondoren / HE50,73
aipatutako zaldunengatik norbaitek gaizki itzegin izan balu / HE50,68
bakardadian Jaungoikuarekin itzegitera / HE54,153
beraz analfabetoak direla esaten dugunean pertsona hazietaz eta larrietaz ari gera hitzegiten / EI94,61
harrigarria dirudike Euskal Herriko analfabetismoari buruz hitzegitea / EI94,62
%-tik 95 euskaldun analfabetoak direla normalean hitzegiten duten hizkuntzan / EI94, 64
Jainkoak berak hitzegiten diolako ezagutu dezake gizonak Jainkoa / EI94,44
nork bere mintzaira garbi eta aise hitzegin eta ulertu / EI94,35
itzegiten zien aur bati itzegin oi zaion bezela / HE54,174
beraz Izar Gorrien bilkuran hitz egin nuen / HE58,66
atzo Pillomena'rekin itzegin nuen / HE57,139
itz-erdika itzegiten zian ... / HE57,112
Sonia-k zuen berriz hitz-egitea haristatu / HE58,51

hitz egin erazi

danari itzegin-aziz geronen izkuntza / HE55,27

hitz eman

gueroz etzezaquean itz emanic jan / HE45,206
hitzematen dizut nere esker ona izango duzula / EJ53,58
bidean arrimatzea hitz-eman ondoan / HE60,172
gauza bat nahi nuke hitzeman dezadazun / EC16,7, 234
eta orduan itz ematen zuten zeruagatik, ez zutela gaiztakeriarik egingo / EC70,51
hitz eman nion segurki baietz / EJ04,26
itz emanta bazegoan? / HE16,25
Colombani-ren lehen lana, ikatzeko gizoneri hitzemanak, emaitea izan zen / HE58,75

hitz eman erazi

gauza bat behar diogu hatic hitzemanarazi / EC16,124

hitzartu

auetxek ere aurre-aurretik begiz yo ta itzartu bear dira / HE17,75
hogoi egun hartan hitzartua zuten partida / HE59,37

hitzegile

euskal hitzegileek / HE36,16

hitzegite

kontau bear dauat neuri be itanoz itz egite orregaz jazo jatana / HE21,83
ori da Cristauari dagocan itzeguitea, eta vicitza? / EC48,133
¿nor dijoa erreinuco legueai dagozquien gauza gucien ganean alcarren artean ondo eta zucen itzeguitea galeraztera? / HE40,80

hormaberritu
zementuz ongi orma-berritu / HE50,46
hots egin
Baigorricuac ots eguiten ebeen / HE20,168
galtzaran bere pausoak bakarrik hots egiten dute / HE35,97
alako batean, bere orduan zuzen, katapazak ots egiten zuan / HE29,100
otseguizu / HE07,27
otseguingo die / HE07,303
au ari zan Jaunaren icenari otseguiten / HE12,4
ots eguin / HE12,11
bazkaritara otsegin dio len bai len jetsi daitean / HE18,79
Booz-ec otseguin zion, zer eguin bat bazuela / HE45,206
Belen-go emacumeac otseguiten zuten / HE45,203
emakumeak, errukituta, beren nebeari ots egin eutsan / EI99,158
Bartel!! hots egin zuen agoazilak / HE39,25
neronek bada, zuri ots egiten dizut / HE38,158
berriz otseguiten badizu, erantzun zayozu / HE44,191
"heuskara, ialgi adi kanpora", ots egin zigun Etxepare'k / HE28,67
hots erazi
gaia pitin bat astindu ta otsarazi dezagun / HE17,71
hotsegite
ez dala juramentu, baicic gaiztoari otseguite utsa, eta becatu beniala berez / HE07,29
hotseman
hamar orenen aldean, barrukialat hotseman behar tu [behiak] / EI58,143
echera otsemazu, aita gure ibillerari luzetsita egon ez dedin / HE45,199
huelga egin
huelga egiteko beti prest dauden funtzionario horien artean / HE35,16
huts egin
nik ez dut presaren aldetik utsegin nai / HE34,26
zantzuok ez dute sekula hutsegiten / EJ51,91
onetan uts eguiten da, frutu onenac ceuretzat artu, ta charrenac Jangoicoari emonic / EC61,131
ez ginduen huts egin behar egunoro goiz eta arratsean / EJ68,17
orhoit hadi heure lan guztietan eta huts eginen eztuk biziko egunetan / EJ80,151
utsegin = faltar, desfallecer / EI31,23
Cer errandut? Hutz eguindut, beguiratcen gaitu etsayen escuetara ethortceaz / EJ58, 21
gauzarik ariñenian gogoz ta naiaz utsegiteko biotza zuanik / HE54,164
egunik ez dizu utsegiten / HE18,92
utsegin gabe, an joaten zan mutillaren etxera gure neskatxa / HE57,144
besteak huts egitean, biraoren bat botatzen du / HE35,56
zirka hori ez du huts egin behar Martik / HE32,40
beldur naiz, bata baino, bertzea lehenago izendatzeaz, huts egin dezadan / HE04,72
ah, banegui nik au guzia ... batere utseguin bague / HE13,30
bide-gurutze batean alkar utsegin genduan bein / HE16,59
uts egin gabe, bereala atarira diyoaz / HE17,22
arpetarrak uts egin digute gaur / HE17,23
neskak ezin dukete utsegin dantzara / HE18,18
batean baino geiagotan kantak ez du utsegin / HE18,68
zu zoazilla huts egina eta bide errealetik eta zabaletik aldaratua eta errebelatua / HEAX, 57
gure kompañi batek uts egin zun / HE23,30
lenengo uts egin zuena / HE23,102

Homero edo Herodoto batek uts egin digu / HE24,70
zertan huts egin genion / HE52,13
bi urtez ez dut behar bada egun bat huts egin / HE59,29
huts egiteko ikara bat jauzarazten zaundala ... / HE59,27

hutsegin (subst.)
hutsegin "falta" / HE01,120

hutsegite
akats eta huts-egiteak: aurren nobela gehienak dituztenak / HE35,11
auzipetze hau moralari dagozkion bere utsegiteak ekarri zioten / HE28,68
beñ baño gueyagotan erori da fedearen contraco utseguitean / HE40,135
liberal izatea gauza charra danez gueroz, caridadean utseguitea ezta / HE40,100
utseguite audiren batec igues eguiten dienean / HE40,121
guero egun batez utseguite modu batean erori, eta nere burua garbitzeco / HE40,124
fede onez eguiten dutelaco beren utseguitea / HE40,67
erabaqui zuan lurrera bidaltzea bere Seme bacarra, guizonaren utseguitea deseguiteko / EC48,46
Etxepare ere artean delarik, egozten dizkien hutsegiteak; hor goian daude sei puntutan / EJ80,14
liberalen legue edo dotrina, iritziai dagoquienez, utseguite gucizcoa / HE40,19
utseguite eriozco au / HE40,26

hutserazi
etxea tarrapatan huts-arazirik / HE14,161

ibilerazi
Irun alderdiruntz ibil-erazi zituen / HE33,95

igan erazi
graciaren dohaiñ hec... ez baiditugu iganaratcitcen bere ithurbururat / HE06,161

igarri eragin
egundo be ezneutsala edo ezteutsadala ezer igarrieragingo / EJ59,27

igeri egin
uretan olgetan eta uger egiten / HE31,27
baina ba al dakizu zuk igeri (uger) egiten? / HE44,10

igon erazi
beheko kafetegitik kafe oso bana igonerazi zuten / HE39,21

ihes egin
gizon prestuek iges egiten zioten itxas-serbitzuari / HE33,39
azariak iges egin da Aldatz'eko tabernan sartu / HE29,26
gizonen eginbideari ihes egitiak / HE60,169
norbaiti kaiolatik zozo batek igues eguin dionean / EJ07,1
etxetik ihes egin behar badu ere / HE27,299
emakumeak ezin dugu iges egin / HE35,73
David-ec igues-eguin zuen / HE45,213
Esterrek maldan behera ihes egitea lortu zuen / HE39,45
mundutik ihes egiteko / EI94,51
Ameriketara iges egiteko asmoetan genbiltzala / HE50,84
bereala joan, ta ondatu zituen igues-eguindaco banacac ez besteac illaz / HE45,219
deputatuak ezin ihes eginez nehorat / HE58,75
oitua dago ... igues eguitera / HE07,319
atsecabeturic Saraic Agar, igues egin zuen / HE12,14
igues-eguin zezala Egiptoko erresumara / HE13,10
Prantzira iges egitea / HE16,45
nola bertzeak bertze direla, alferkeriatik ihes egiteagatik ere behar den trabaillatu / HEAX,20

1822-an "Kaxotik" haren ihes-egitea, ezar ditake / HE43,8
bere eskuetatik iges egin zion / HE50,89
Arnegi'n, Baxo'ko alaba zuen emaztea, eta iges egin zion sortlekura / EJ65,30
ahal beste etxetik ihes egiten zuen eta kaleko mutiko bihurrienekin jolasean eta gaiztakerian ibiltzea zitzaion atsegin / EJ48,23
laincoac maite eztituen gaucey ihez eguiten derauegu / EJ58,22
nora ihes egin? / EJ53,98
ito beharrez larri utzirik ihes egin zuen amak bere umeekin / EJ53,32
urten bereala becatu-videtic: alde eguin galvideac: igues eguin lagun gaisto, joco, ta beste onelaco becatuan jausi-erasoten zaituen ocasino deunguetatic / EC61,52
igues eguin pozcarietaric; eci gorput-gaiztoa / EC61,41
emengo anaiarteko gerra negargarrian iges eginak asko daude oraindik beste aldean / EJ03,40
ezkutu tokirat iges egin zazu, bakarrik nigarr eizu / EJ50,26
beste alderdietara iges egiten zutelarik / HE50,33
"primera"ri iges egitearren, lagunen aitzakiak asmatzen asi zan / HE57,122
mokozko bat eman ta izuz igesegin / HE18,106
jeneralidadeetatik ihes egin nahi badugu / EI94,83
David-ec igues eguin etzezan / HE45,220
ihes eginez baizik ez ditake suntsi / HE59,9
gañeraco al-zutenac, norc bere bazterrera, igues-eguin zuten / HE45,192
ayen mendean ez bizitzearren igas egin zuten / HE24,123
alako batean, laño guziak iges egin zuten / HE50,65
etsairic aundienari igues-eguiten utzi zien / HE45,214
senarrac aguindu ziola igues-eguiten uzteco / HE45,214

ihes eragin

zer da bakardadetik iges-eragiten diguna / HE34,22

ikus erazi

cuey ikus araci nahi derautçuedana othoitz humilla eguiten derautçuedala / EJ58,19
ez diteke ... bizikiago ikus-arazi / HE17,15
gauza bat nahi liguke ikustarazi / HE27,321
burruka egin beharrak azkar ikustarazi zuen langileak eta soziala ezin zitezkeala baztertu / EI94,72

indar egin

egurziria sartu eta erditik lehertu zelarik, bi eskuak bota zizkion hartzak indar egiteko / EJ53,99

indarberritu

Gesaltzan degun aiton maitea orra indarberrituta / HE25,67
Ordena ta erregla (...) billera guziaren aurrian indar berritu zezala / HE54,157
zerbait indar-berritzeko, ematen digu ogia / HE54,168
indar berritzeko ardo piskatxo bat eskatu zioten oek / HE54,152
lenago naiko larri egon zan euskera, orain indar-berritzen ari da ostera / HE55,28

inprimierazi

inprimierazi / HE01,20

intentzio izan

latinic eztaquienac... cer sacerdoteac erraten duen beuca intencio / EJ57,123

ipinerazi

¿cer adierazten dute berecian ipinieraci dituzun zazpi bildots urruxa oyec? / HE12,19
lehen baino lehen bide onean iben arazitzeko / HEAX,95
Vargas Ponce-ren eskuan ipinerazteko asmoz / HE33,61

iragan erazi
hura iragan araci baitu ezgaltcecotasunetic galtcecotasunera / EJ58,89
irakin erazi
euskel-olermena irakin-araz dezagun / HE17,36
tabako ondo larriaren ostoak irakinarazten zituzten ur garbian / HE59,26
iraun erazi
izkuntzaren bidez gizaldiz-gizaldi iraun-erazten duen erabakia / HE33,7
Vietnameko gudua dela mundua inmobilismoan irauneraztenduena / HE37,100
jendeari bere lo nagian irauneraztekо / HE27,322
imintxioetan orain arte iraun-erazi diete / HE24,40
escatu Jaunari, eta Ama Virginari arren alan irauneraztodaizula eriotzara guino / EC61, 27
gure inular sorgina, iraun-arazi ezina... bazuaz zure printzak itzalduaz... / EJ50,87
ireki erazi
ez baita holako argirik, itsuei ere begien idekaraztekо / HE14,153
irentserazi
behia erdi denean, chahalari iretz erazten deyote arraoultze gorrinko bat / EI58,143
irijo erazi
irijo arazi zioten mendia behera / HE04,69
irri egin
irri egitea ere maite bait zuen harek / HE52,6
irri eguin = burlarse / EI31,322
nola dantza, nola irriegin, nola josta / HE56,9
dantzatzea, irri egitea / HE56,9
buruzagiak irri egin zuen / HE58,87
irribarre egin
Anjel– erantzun zion irribarre eginaz indianoak / HE19,32
ametsetan irripar egiten du / HE35,44
irribarre egin erazi
zenbait irripar eginarazten irakurleari / HE52,6
irrist egin
orra nun irrist eginda, eskutik kalera erortzen zaion bere Santu artua / HE57,143
irten erazi
baserrietara ta irtenazi zituzten / HE23,39
iseka egin
egia, honelako poetakeriei geroago maltzur-maltzur iseka egina dugula Gamiz / EJ00, 184
isilerazi
aurpegi lasaiak herriaren bihotz minduak baretzen ditu eta oihu haserreak isilarazten / HE27,315
isur erazi
malkoak ere agian ixuri-eraziko dizkidatzula / HE34,35
ereji guciac... odol asco isuri eraci duten despita gogor batez acabatu dira / HE40,62
espiritu saindua... abondanci handiarequin batean issurarasten baitu bere salbamentuco eguiasco egarsua dutenen gainean / EJ58,15
itxuraldatu
gauza guztiak itxuraldatu ziren / HE27,297
itxuraldatzen duen jende ostearen urratsean ... / HE56,10
itxuraldatze
erabili behar diren itxuraldatze erregela errazak / HE27,377
itxuratxar(tu)
badirudi eginahalean ihardun duela bere seme hori bezten, itxuratxartzen eta oinperatzen / HE27,337

itzalerazi
hizkuntzaren itzal eraztera entseiatu ziren / HE30,210
nolanahi ere, euskal marinelei egin dien mesedeak poeta fama itzalerazi du / EJ80,13
itzeuki
[Jainkoak] bere haurretan gure adoptatzea... ez asko itzeukiz, largokiago eta frangokiago bere ontasuna gure gainera hedatu nahi ukhan du / HE02,63
izuerazi
etsaiaren garbitzeko, edo bederen iziarazteko / HE32,37
jaiki nahi itxura (egin)
lo datzanak, erdi iratzartzen denean, egiten du zenbait mugida, iaiki nahi iduri bat / HEAX,49
jaiki erazi
nagon alkitik derriorrean yaiki-arazi / HE17,18
jaitserazi
jetxi-arazi egingo diagu, ta kito / HE57,148
jakin erazi
hala ere, profesionalki, jakin erazi zion Joni / HE39,85
gu Ameriketara joateko asmoan genbiltzela jakinazi giniolarik / HE50,83
Mikhail lagunak jakinarazi zerauzkigunak entzun eta ikusi genituen / HE58,77
luzapenak mina gizonak sutu zituen jakinarazi zuten / HE58,74
biharamenagoko berriak jakinerazten / HE58,63
gaur jakin-arazi bearrean nauk iri / HE57,123
jan eman
neguan jan emateko, berealaxe borda artan ipiñi genduen / HE50,53
jan-gura
¡ai, zure etsayak yan gura deustaz biotz onen errayak! / EJ77,46
jaregin
jareginik mantalean zeduzkan arrautzari, lepotikan eldu zion / HE19,107
jarraiki erazi
amodio hori... gizona gizonari jarraikarazten duena / HE59,111
jar erazi
ari bere goraberak esan da bertsoak jarri erazi /EJ62,84
gure amona orrek esaten zuen bertso batzuek bazituela Xenpelarrek, liberalak gogor artu ta jarriaraziak / EJ67,407
belhaunik higango egoterik epelenean, iar-erazten ohi naun hik; itsu-itsurik / EJ50,77
buruzagiak irri egin zuen eta jarrierazi ninduen / HE58,87
jaso erazi
aingurak jaso-erazi zituen / HE33,77
jaunartu
aleginak egiten zitun aitortzeko ta jaunartzeko / HE28,50
jaunartze
"nire jaunartzeko eguna" eskribitzen hasten ginean / HE35,22
aipatu urtean egun orrekin egokitu zen erriko umeen jaun-artze nagusia / EJ03,48
ezaguera eldu izan zitzaioneko, lehen jaunartzekoan ain xuxen, zion esan Jesus'i / EJ03,46
jauz erazi
etuen yauts-araci / HE05,102
gizarte berri baten ezpalak jauzarazten ari da / HE56,12
Rikardok mugak jauzarazten eta irekitzen zituen / EI94,38
urten bereala becatu-videtic: alde eguin galvideac: igues eguin lagun gaisto, joco, ta beste onelaco becatuan jausi-erasoten zaituen ocasino deunguetatic / EC61,52
jauzerazi
huts egiteko ikara bat jauzarazten zaundala ... / HE59,27

jauzi egin
sabaira iauzi egin dut / HE52,16
jo erazi
Zendoya kapitanak kornetak jo erazi ditu / HE23,51
berez ere hari horiei maite-musika joarazia da lehenago Gamiz erdal poeta / EJ00,206
umore hariz soinu hobeak jo erazten dizkio bere gitarratxoari, bestelakoz baino / EJ00, 183
emakume onak bear dituen onbide edo birtute guziak batera jo-erazi-ezkero, Euskalerriko emakumea beste edozeinen aldamenean aguer litekek / EJ07,1
joan erazi
Elosu mirikuak Alduderat joan-arazi zuen / HE59,12
hiriko kontseiluen lekuan egitekoak joan erazten / HE58,63
jostarazi
bazkal denboran, pilota partida artean, pertsu batzu botatzen zituzten jendeen jostarazteko / EJ04,81
juramentu egin
untzian diren guciec juramentu egiten dute Zabier heïekin zela / EC16,226
emon-badozu videa besteai, guzurraz juramentu eguiteco / EC61,129
gachen bat ceuri, edo besteren bati eguiteco usteaz, juramentu eguin-badozu / EC61, 129
juramentu eguin cidanac / HE12,21
juramentu egin eragin
calteren bat iñori etorri bajaco, zuc guzurraz juramentu, eguiñaz, edo eguin eraguiñaz / EC61,129
juramentu eragin
banekian juramentu eraguingo ezeuskuna / EJ07,2
juramentu hartu
emancio libertadea, leen juramentu arturic ygorrico ciola.. / EJ57,114
kale egin
ainbeste egingo al dizu. Sekula ez diozu kale egin / EJ03,45
kalte egin
lagunak esan didate egin dizudala kalte / HE55,31
eguna zan Urte berri, kalte egina zerorri / HE55,31
astekariari kalte egiteko ere! / HE59,18
kaltegile
¡eztaquizu ez jacola inori gachic opa biar gueure calteguilla ta arerijua bada bere? / HE20,81
kargu eta kuidado izan
emoçu fauore eta gracia... edoceyni, baytu cargu, eta cuydado arimen saluacioas / EJ57,76
kargu hartu
obeto egingo zenduke zerorren etxeari kargu artzea / HE57,114
ikusi ditut, bai: txuri, gorri ta berdeak. Goardazibillak kargu artzeko ere... / EJ62,85
oiek zer dute ba txarrik, kargu artzeko? / EJ62,85
aita, zinta txuri berde gorri oiek zer dute, Goardazibillak kargu artzeko? / EJ62,85
karitate egin
osaba koitaduari karitate egitearren / HE39,87
kaso egin
norbaitek kaso eginen badio bigundu, elastizatu egin behar / HE35,25
kenerazi
hiriak berriz, lasta hura ibaitik jaso ta kenduerazi zion Gillen kapitainari / HE33,25
betikotasuna etzait aski izango nere ikuste erdiragarri au nere burutik kenerazteko / HE34,39
oinetakoak kendu-erazoten deutsoz / HE31,31
gurutze santua eskoletatik kenarazi, komentu batzuk erre, ta abar... / EJ51,31
becatuaren bideetatik quenerazteco / EC48,465

kili-kili egin
latza dago, guilli guilli eguiten deust / HE20,117
klisk egin
izarrak klisk-egin t'egin beren zabalde garbia bitxitu garayan oi det maizenik agerraldia / EJ50,21
konpaini egin
estazioetan bakarrik dauden neskatoeri konpaini egitea / HE35,16
kontentu eman
Ayta Eternoari contentu emateagatic / EJ57,71
ni ofrecicen naiz çuri contetu emateagatic / EJ57,71
çuri contentu ematea, eta çure vorondatea eguitea / EJ57,71
kontra egite
contra eguite hura creatura on oni inoiz ere ecin buruan sartu izan zayo / HE40,82
kontseilu eman
bera ere kontseilu emaiteko hobeago duk / EJ04,38
kontu egin
munduaz eta mundukoez etsitzen du, eztu hetzaz konturik egiten / HEAX,61
duzunaz eztuzu konturik egiten / HEAX,71
egizu kontu, egizu gogoeta, ea zenbat urthe duen bekhatutan zaudela / HEAX,87
egizute kontu zeon gelan arkitzen zeratela / HE54,165
contu eguiozu, bana arc zu icusi gabe / HE45,205
eguizu contu... aguertzen dala iru orrico lore guciz eder bat / EC48,38
enzun ezazu, eta contu eguin aci on au ez galtzeaz / EC48,444
Jesu-Christoc, Ceruan dagoala, contu eguiten dio bere Eleizari / ED46,138
eta berriz gaiztotzat eman duela icusi, eta orrez conturic ez eguiten icusico balu? / HE40,62
kontzejuko liburutegiaren kontu egiten zuna / HE61,24
kontu eman
jan edanaren gozua; contuemonaren gaistua / HE20,122
kontu eskatu
neure guraso leguez, contu escatuco deust, niri eustan maitetasun, ta asco-gurearena / EC61,42
kontu hartu
danai kontu artu ezinik / HE23,98
Erromako erritasunaren jabe nola ziren, ara bialtzeko kontu artu dut / EC70,50
kontzientzi hartze
herri baten kontzientzia-hartzearen maila batean / EI94,27
kordokarazi
makilekin joitez, harrikatzez, kordokarazi gintuen / HE58,65
errege guztiak egotzi kordokarazi behar ditugu / HE58,70
korrejierazi
korriji erazi / HE02,29
koru egin
azkenean koru egiten zioten erotasun batek artuta / HE28,78
kunplimendu eman
kunplimentu emanik Jesusek lanari, pekatariakgatik artu zuanari / EJ67,359
kurrierazi
diru-urhe faltsu bat kurri-arazi nahi izanik / HE43,8
abispaper kurrierazten ari ziren / HE58,63
lagun egin
lasterketari oriei lagun egitea zuk baino askozaz geiago nai izango nukela neronek esango nizuke / HE38,153

erabaqui zuten, ama on ari bidean lagun-eguitea / HE45,202
Itzuli zan, Franziskori lagun egin onduan bere sorora / HE54,151

lan egin
irlandarrak ez zeudela izpiritu eta entelegu laneginik batere gabe / HE30,225
pelotan jokatzen du, lan egiten du gogoz / HE16,50
lan eguizu gogotik bai, eta eztegu beste gauzik bear / EJ07,2
nun lan egiten din? / EJ62,80
beti ere, zerbaitek behartuta lan egin oi dugu / EJ65,30
zer nai duzu, ba? ez al dute leku berean lan egiten / EJ03,44
bazekiala nai ta naiez lan egin bearra zeukala, baina noiz eta nola eta zer kondiziotan? / EJ03,42
noiz hautatu zuen euskal herriari buruz kultura-barrutian lan egitea / EI94,37
zelotan daukat mutilla, zure ondoan lan egiten dedalako / HE57,140
elkarrekin biar degu lan egin / HE54,171

larru-ireki
larririquitzen cituen, ta ateratzen cizten sabelac / HE08,115

laztan eman
ez ama, ez aita... ez da... etorriko errukigarri oni laztan ematera / HE19,114

leher egin
ler, edo estanda eguin / HE20,232
asi besterik ez du egin egunak, eta lerregina nago / HE34,45
etsaiak ler egin / HE29,72
goizean, leher egiteko bero dorpearen pean / HE32,48
"or, or! ler egin arte" esaten zion... / HE16,29
entzutekoa zan, ta parrez lerregin-bearrekoa / HE17,47
gizon hori leher egina dago / HE52,11

leher eragin
atzaskal artean ler eragiten dautsiela / HE21,68

leherrerazi
hots, bekaizkoak inori gibela leherreraziko badio ere / EJ80,12

leku egin
guezurrezco Jaincoai biotzean lecu eguiten zioten artean / HE45,196
kultura berdintzaile horien tresnari, leku egin gure kulturan? / EI94,25

leku eman
lecu eman cion... becatuari / HE07,301
ezcon-gurari lecu gueyegui emanic / HE07,320
guizon guezurti ta churilariai lecu-emanda / HE45,221
gorrotoari leku ematen badiogu biotzean / HE25,23

lerrarazi
ahizparen ixtapetik beso bata iraganik bizkarrera lerrarazi zuen / HE58,56

liluratazi
izketa politakin liluratuarazi ninduten / HE50,50

limurrerazi
Mikelek aita jaunaren naia nai luke limurrarazi / HE18,74

lo egin
¿nun lo eguiten dabee, ta nor olaguizon oneec? / HE20,129
batean portalean lo egin, bestean eskalleretan goraño iyo ta an / EJ79,57
gau guztian lo egin zuen Axelkok / EJ53,96
ohe guriac ceinen gainean lo eguiten duçue ezdire bertce gauaz eguinac / EJ58,17
geren kuartelera, jetxi giñan, lo egitera alegia / EJ49,113
ni, autobusean lo egitera niak / EJ49,118
egunez lo egin / HE29,115

lohale direnean lo egiten dute / HE35,51
lo-egin nai dut / HE34,37
bazkalondoan garo-pillan lo eginda / HE29,39
iñork ezin zuan abuentatu jateko denboran eta lo egiten / HE29,98
egoaizeak ez du lo egin / HE18,71
ederto lo eginda bizkor bizkor egozan / HE21,69
an bertan lo eginda astelen goizean geron bizpidea / HE50,76
"Zato" jaunaren txabolan nik lo egiten nuen / HE50,55
lo egiteko olibo adarrekin txaolatzat oi egin / HE23,93
zoaz, lo eguizu / HE45,191
bertan lo egiten uzten ziratelako / HE50,66

lo erazi
aren asnasiak lo-arazitzen ditu / HE61,61

lo harrerazi
lo arrazteko bost bertso auek / HE55,34

lo hartu
artean erne eta lo artzeko nengoala, dan-dan atea jotzen digute / EJ49,98

loak hartu / lokartu
lokartzea ere zaila egiten zait / HE35,15
harekin batean lurrean ere lohakartuko dira / HEAX,103
loac artu = dormirse / EI31,330
hain justu neurrirat heltzen bainintzen, eta etzen lokartzerik / EJ04,81
horra nun den lokhartua / HE51,62
loac-artu zuela iguerri zionean, onetan jarri zitzayon / HE45,205
Samuel loacartu zuen / HE45,191
buruko biloa ires, aisago lokartuko zela / HE58,57

lotsarazi
goseak hil ditzan, edo diru xahutzeak lotsaraz / HE14,151
aulkien gorria bera lotsarazterañokoa / HE17,23

lur eman
lur emateko, biderako arrantxoa jarri zioten bakoitzari / EJ66,40

lur hartu
Santoña'n lur artu zun / HE28,78
Normanek Irlandan lur-hartu zuten / HE30,208

lur jo
laster lur jo biar du jauregi orrek / HE54,151
ekaitz azpian Euskalerria erabat zegon lur joa / EJ69,71
lau oin, bi ta bi, nexka-mutillen arraun, lur- joaz, geldi-geldiro dijoaz / EJ50,84
danok dakigu arbol gaztia erreza dala okertzen... lur jotzeraño erortzen / HE55,15
etxiak lur jo zuan ta iñork ere miñik artu etzuan / HE54,151

lur jota egon
bañan gero artan lur jo-ta nengoen / EJ05,171

luzarazi
batzutan aita, bertze batzutan emaztea akusatzen ditu, haren preso-denbora luza-razirik / HE43,9

luzetsi
eztut luzetsi nai ahapaldi erakustalditan / HE28,84
Saul-ec il-berria ez artzeari luzetsiric, berriro bialdu zituen / HE45,214
aita gure ibillerari luzetsita egon ez dedin / HE45,198
luzetsi gabe aleginak egiten zitun / HE28,50

maitarazi
esku-lanaz goratuz eta maitaraziz / HE59,8

maitemindu
eguzkiarekin eta ilargiarekin maitemindutzea / HE56,9
makur hartu
beren bizi beharrarekin, anhitz nechcato gazte ikhusten zituen makhur hartzen / EC16, 238
mehe eta baraur egin
Mattinek katiximan ikasia zuen ortziraletan mehe eta barur egin behar zela / EJ04,80
meza entzun
meza entzutera joan bearra zeukaten aieri / HE50,70
min egin
oraino ama ta ahul gineno min egitetik hurruntzen ahal gintuñan / HE58,54
arima... sugar gorrotozko, beargin ta liskarti. Zuzenezko gose ortzetan min egiteraino / EJ50,181
an ikusiko zinuten, nunbait min egin banako bezala jauzitzen gizona! / EJ65,11
bere arantzeez, eta karloez min egiten diote / HEAX,85
min hartu
deus makurrik ez da izan: ez nahork [sic] minartu... / HE14,159
andrea erori-ta senharrak minhartu / HE60,172
norbait zela minhartua / HE51,21
"kasu bide horietan minartu gabe", erranez / HE56,18
batzu ziren plantakoak, besteak ergelak, omen, beste batzu ziren eriak edo azkarki minartuak / HE56,8
min izan
oraingoan min diat ortik iri datorkikan ezbearra ta naigabea / HE57,123
minerazi
minarazi nindun arranoak / HE17,31
mintzarazi
Etxepare jaun mirikua mintzarazi zuten / HE59,15
ez da ordean asqui ezpainez erratea (...) bihotza behar dugu mintçaraci / HE05,100
mirakuilu egin gogo (ukan)
izan eztuzunaz egin gogo duzu mirakuillu / HEAX,71
miretsi
miretsico duzue aguian nic ... euscaraz esquiribatceco ausartziaren hartcea / HE26, 264
miretsi = admirarse / EC48,440
miretsi = maravillarse / EC48,34
mundu guziak miretsiko du zure eginkizun garaia... / EJ50,25
ezta miresteko / HE04,50
guehienic miretsi behar-dugun gauça / HE10,115
betbetan bere begiak miresten zituzten nereak / HE34,61
lanari nehor ere oraino loturik ez izatea miresten du Urkixo jaunak / HE26,269
batzuek Cesaren handitasuna miretsiko dute / HE27,31
Belengo artzainak miretsirik uzten dituelarik / HE36,31
badakit anhitzek miretsiko duela eta edirenen arrotz eta estrainio, ni lan huni lotzea / HEAX,13
nork eztu miretsiko, eta gogoeta eginen? / HEAX,35
adixkide eta lankide hartzen zuelarik miretsia zagoen mirikua / HE59,8
nola miretsia zagoen Arrokiko Kattin / HE59,7
hitarik esperantza nuena, miretsirik izatea zunean / HE58,58
mugierazi
gora ta bera mugiarazten / HE34,22
desirkunde hunek berak mugidarazi baitzuen Zesar... harmen hartzera / HE04,60
idazkariaren eskutitzak mugierazi zuen berriro / HE39,84

mun egin
nos bait zelatau ditut ... escuban mun egiten escale gaissuari / HE20,106
biotz guztitikan muñ egiñaz / HE19,57
bere escuac mun eguitendut chiquiain serbitzalea zure errendimenduetan afectuosco adisquidea / EJ00,202
oinetan mun eguinda, bere kapela andia, Carlos V estalduaz, orman untzetik eseguita, berba onek esan eutsezan bikarioak / EJ07,2
eta mun-eguin bere llaga, ta zaoriac, esanaz bacochari: *Gloria Aiteari bat* / EC61,43

murgil erazi
bertan murgilduarazi baizik, bainan bere barruan ase ezin izugarri batekin / EI94,51

murgil-egile
bai noski, murgil-egileak / HE38,170

musu eman
matematika eta edukazioa, deribadak eta atsoeri eskuan nola musu eman / HE35,15

negar egin
alperric negar eguingo du becatariac / HE07,309
jaso zuen bere boza, eta negar eguin zuen / HE12,19
gaisoak negar egiten zuen / HE15,23
ez al da negar egitekoa emeretzi gizon eder galdutea? / EJ59,26
baña bategaitik negar egiten dozula usteko dabe / EJ59,26
gero amorrazioz negar egiten zuen Otsokok / EJ53,33
utzi zazute, negar egiñez biyotza lasaituko zayo ta / EJ81,26
barre egizu, nigarr eitten duzun hori! / EJ50,27
zer gatik nigar egin? / HE60,163
nigar egin nikan / HE56,21
nere izebak ere nigar egin zuen ikusiz amak zer zigorrada eman zautan / EJ68,17
samin gogorrez negar egin omen zuten Tolosa'n / HE50,68
zer nahi zenuen negar egitea / HE35,69
ezquelduten ditu bere beguijac chito sarri uri onetaruntz, negar eguinaz / HE20,215
ama, zertarako da negar egitea / HE28,80
kanpai hotsa entzutean nigar egiten zuen / HE35,44
ainbeste mutillen eriotzakaz negar egingo dabenak / HE21,24
nigar egin nian / HE56,24
urrikaldurik egin zuan negar / HE54,154

negar (eta negar) egin
xahal tipiari bi eskuekin lepotik oraturik negar eta negar egin zuen / HE39,35

negar egin erazi
nigar eginarazi dautzut anhitz aldiz / HE51,53

negar eragin
gogoratzean... iñori negar eragiten diogula / HE16,45
barre eragitea... ez da hain erraza izaten (negar eragitea bai) / HE44,9
egun oyetan bere echean negar eraguin zuena / HE45,193

neka-neka egin
egunsentian neka-neka eginda, Aramaio'n agertu giñan / EJ49,112

nekarazi
beso-miak baino len oinak nekarazi / HE18,41

neurri hartu
besteri neurri artu nai ori / HE25,69

obedierazi
zakurrak kuxean Gorri autsikitzen zuen, obediarazteko / EJ04,72

odol eman
hitz batez, "Euzko Gogoa"ri eta "Egan"i odol ematen saiatu ziren guztiek / EJ51,90

odoloztu
bere buruak odol-oztu ta onezkoak egiten dituzte / HE38,165
odolustu
odol-ustu bat komeni zaio gibel-aldeko zainetik / HE18,131
odol-usten ari zaigu arnasa galdurik / HE18,48
horixe ere ikusteko nengoen –esan zuen barreka Jonek– ehortzeko odolustu / HE39, 68
odolustu gabe janen dut ala? / HE39,68
eta kolpe oiek odola eman, eta orrela puxkanaka-puxkanaka odol-ustu / EJ78,43
arima autsi odolustu, etsi ta indartsu, gogor ta biurri, zintzo / EJ50,181
amona itotzen eta osaba Bartel odolusten / HE39,33
ohore egin
ithur begiari ohore egiten deyo; eta ezta gald'egiten eya garbi edo thurbuts izan zenez / EI58,59
ohore eta errespetu eman
berze kreaturak ere ditut gonbidaturen, ohore eta errespetu eman diezazuten / EJ80, 147
oihu egin
maitasuna zein ederra den oju-egiten / HE34,35
Jesus onac icustendu, ta oiuitendio, jautsi fite ordic, ezi egun zure echeco naiz / EJ55, 221
beso altsatuz oihu egiten dio kamarerari / HE35,103
galduak gara, jauna! oju egin zuten ofizial batzuek / HE33,73
"beren burua txerriak bezala saltzen ditek hoiek!" oju egiten dute poto-egindako kandidatuok / HE33,111
berriz ere oiu egin genion / HE29,139
alako batean kapitanak oju egin / HE23,111
oste hura oihu egiten neurtzen nuenean ez zerautan gogora jin komunean holako probetxazailerik botituko zela / HE58,66
nakola oihu egiten / HE56,14
ni aspertu naiz oyu egiten / HE15,7
berriro oju-egin bear izan ziot / HE17,17
denak illarazteko oiu-egin zuan / HE18,54
oju egin zion emazteari / HE53,35
ozta esan zuan itz au, oju egin zion santuak bere lagunari / HE54,154
¡ango ixkanbilla eta oju egin bearra! / HE22,16
oker-oker egin
an etorri zitzaigun pintxea, ardia bizkarrean zuala, oker-oker eginda / HE29,127
olerzaletu erazi
oler-zaletu-araz dezagun erria / HE17,36
on eduki
Erromako enperadoreoak iraun zueino, latinak ere on eduki zuen / HE04,58
on egin
on egiten dio euria aurpegian sentitzeak / HE35,96
hur hotzak on egiten dio / HE35,45
on-aipatu
oi danez, jana on aipatu du / HE18,80
onartu
200 oinezko biltzea erabaki zen, erregeren eskabidea onartuz / HE33,39
dudamudarik gabe ninduen on hartu / HE51,38
neguaren bihotzeko jaialdi hau, kristau elizak onhartu zuen IV. mendeko lehen partean / EB87,21
ez dute bat batean eta besterik gabe Marx-ek esandakoa onartzen / EI94,79
onar batzuen nola bertzen aburuak / HE59,12

alabainan harek onhartu balu legea, onhartuko zuten katolikoek / HE14,155
bereganako ardurarik onhartzen bazuen, bere arbuioa nabarbenagotzeko zen / HE39, 41
gutartean orrela aintzat onartuak izango zinateke / HE38,154

oneritzi

¿celango onirichi ta asco-guria artuten ezteutsa bere ugazabari? / HE20,92
ez quendu zure onirichi ta maitetasunarentzat erabaguita eguana / HE20,211
eta entraña gucias onericicençaytut / EJ57,89
emendic aurrera nayçaytut onerici, eta seruiçatu arrazio den beçala / EJ57,89
vere seme onericiaren gorpuza, eta odola / EJ57,72
gure oneriztea eztator haragitik; larruko orduetan ezta gauza politik / EJ50,132
hon deritzana (el que la ama) / HE01,114
¿zeren, bada, hon deritzat hon ezteriztanari? ("¿a qué, pues, amar al que no me ama?") / HE01,114
beguiratu cion Jaungoicoac oniritziz Abeli / HE12,4

onetsi

kontenplatzea, onhestea, eta bai bertzerik ere anhitz / HEAX,33
langoiko bat onhets / HE01,40
honetsi / HE01,82
onhetsiak gare / HE02,22
onhetsi / HE05,110; HE06,152
irurak sukaldea digute onetsi, Onentzaro'k ez dezan laratzik ebatsi / HE18,128
gizon horien odola lurrari atxekia dago eta ez dute honelako erabaki bortitzik onesten ahal / HE52,22
adixkide maitea, onets-azu nere agur xume hau / HE59,21
ezin onetsizko bi kapitulu hitsekin / HE59,13
onetsi = amar / ED46,209
orra duaz gastiak lorazko bidetik onetsi dagixuzan maitasun-mosubak / EJ63,20
onhetsi = onartu, bendecir / EC16,251
onhetsi = onartu / EC16,114
ordea Ama bethiere onetstecoa, seculan ecin asqui onetsia içanez / EJ58,31

orazio egin

orazio egiten diozutela biotzez Jaungoikuari / HE54,165

oroiterazi

oroitarazten die oiartzuarrei, herriko orubeak populkatu behar zituztela / HE33,19
izan dut adinik hoberenian, oroitarazten nauzu orai zuk neri bertsu emaitian / EJ68,26
nik oroiterazi behar ote diet gure dialektikazale purrukatuei... / HE27,389

orroa egin

orduan "erlijio sentipenak" orru dagi / EI94,47

otoi egin

oste andiak eltzen dira ... antxe Deun Andoniri otoi egiteko / HE21,27
orra duaz auldubak otoi-egitera, baita gexo-eztenak mindu dituzanak / EJ63,20
otoi egiten be bai / HE31,94

otoitz egin

Jaunari ta Ama Neskutsari otoitz egiteko / HE21,76
asi zela belaunikaturik otoitz eguiten, ta bere Jaunari eskerrak ematen-ta-ematen / HE13,72
katholikoen doktrina hala diat moldatu, othoitz egiten duela gogoan dezan hartu / EJ80, 61
eta otoytz eguin, emandrazquigun... ondasunac / EJ57,70
beste barik, egizu otoitz nire alde / EJ05,178
otoitz eginez hihaurk enganatzen duk heure burua / HE59,9
bakoitzak bere izkuntzan otoitz egin dogu / HE31,70
othoitz egin dezagun / HE02,40
egiok heure lainkoari othoitz / HEAX,75

otoitz egin behar badute / HE27,310
al dan guzia otoitz eginaz / HE25,60

parte eman
orra, maite politak klaro eman parte / HE61,30
polizari parte eman eta memento berean etorri ziren / EJ04,50
bainan etzen holakorik eta segituan polizari parte eman / EJ04,51

parte hartu
ontzitalde batean parte artzeko eskatu zioten / HE33,87
egun sentiaz batera asiak dira kale nagusia txorrotxio xamurrez alaitzen, berak ere jaialdian parte artu nai bailute bezela / EJ03,48
nik ere parte artu nai dut / HE33,15
aberastasun orokor horretan parte hartu behar dugula / EI94,40
poliziak ordea parte artu zun garaiz / HE28,78

pasarazi
alakotxe une txarrak pasa-arazten zizkioten auzokoak gure gizonari / HE57,121

piz egin
zuen amari hazia ezarri zionak hobe piz egin balio! / HE39,51

piztu erazi
hillak (...) bere hobietarik berriroki pitz arazirik bezala... / HE04,72

plazer hartu
eta alegriarequi, placer arcen çutela / EJ57,55

porrot egin
buruzagi ezdeus baten erruz ... porrot egin zuen / HE33,101

poto egin
"beren burua txerriak bezala saltzen ditek hoiek!" oju egiten dute poto-egindako kandidatuok / HE33,111
bainan pot egin zuten / HE33,91
maiz egiten duela poto, hitz beraz zentzu beraz baliaturik bertsoaren akaberan / EJ80, 9

poz eman
bizi izateak poz emango du gure mundu zabalean / EJ69,66

poz hartu
geiago ezer bez. ikusten nebanean poz artu / EJ59,27

present egin
present eguin = ofrecer / EI31,128

proba egin
prueba egiten baduzu eta tontua ez ba zera / HE35,23

probetxu atera
eta desseorequi atraceco prouechu / EJ57,45

promes egin
igande batean, promes eginda, Ernio'ra joan giñun Ameriketako osaba Santi ta biok / EJ62,61

sakrifizio egin
meza da sacrificio eguitea Christo gure launas / EJ57,7

salto egin
salto egiñaz itxasora, eldu nion urgañean zebillen zur zar bateri / HE19,57
biyotzak salto egiten ziran irten nayian kanpora / HE61,36
katukuma batek bezela salto egiten zuan / HE22,28

samur erazi
biotzik gogorrena xamurtu-azteko laingoa / HE28,83

santu egin
santu-guin edo santificatu = santificar / ED46,160

sarrerazi
"benetan" sarrerazi ta "egiazki" azkenean ezarrita orretara agiri zait izpidez / HE38,163
sar-erazi / HE02,55
entseiatzen ziren bere hitzkuntza latinaren sar araztera, eta hedaraztera / HE04,59
berak idatzitakoak ote dira itz auek, ala geroago kristau eskuren batek aren liburuan sarraraziak?/ EC70,47
zuhau berehala sararazten zituena zeure baitan / HE59,38
gogoratu zitzaion hitz berri batzu sar-arazi behar zirela / HE59,19
itxaropen eta etorkizun hauek sartuarazi behar dute eliza munduko ta gizonen eguneroko errealidadean / EI94,50
herrizainek gela beltz batean sarerazten naute / HE58,86
ez zen erraz izan jende heien buruan slogan berririk sartu-eraztea / HE58,64
gorrien alderdian sartu erazi ninduten / HE58,62
sentierazi
sentitzen nuenaren laurdena ere ez nioke besteri sentiaraziko / HE34,39
haizea zigarro kearen anbientea baino aztunago sentitu arazten da / HE35,68
berdin gabeko amoriyua senti arazten nazuna / HE61,66
sinesterazi
zenbaitek sinesterazi nahi ligukeenez / HE33,23
sinistu erazi dio jaun orri / HE16,17
itz bakoitzean bi gezur esan eta iru sinisteraziaz / HE16,17
klaseak desegin direla sinesterazi ahal balezate! / EI94,83
eta hik sinestu araziko didak / HE35,63
herri bakoitzak bere buruaren defentsarako dela sinestaraziz / HE37,109
molde berean nahi leraukegu guri ere, ezkarela hillen, sinhets arazi / HEAX,69
guri ezkarela hillen sinhets arazitzeko / HEAX,69
ezereztu direla sinestarazi nahi digute / EI94,84
so egin
hiztegiari eta morfologiari so eginez / HE30,211
batak erraiten du behatzea, eta bertzeak so egitea / HEAX,15
gauzei ongi so egiten erakusten dio horrela aitatxik / HE52,20
so egizue nor heldu den ... / HE52,14
behar diogu munduaren geroari so egin / EI94,41
leihotik so egitea utzirik, galtzak jaunzten ari naiz / HE58,83
eskaler-artetik behera so egiten dudanean / HE58,83
ene buruz preziatzeko, ene begiz so egiteko / HE58,81
Islatarrak gure bakietan parte hartzera eta so egitera deitu zituen / HE58,76
gertatuko zirenen, soegiteko, begiratzeko / HE58,73
hekenean ez zen so egin behar / HE58,71
so'ginan nolako etxekanderea naizen? / HE58,51
solas eman
juntatucizayon guiçon honratubat zaldigañean cioala, solas eman, eta erranciõ nondic zatoz guiçon hona / EJ57,113
sorrerazi
hondatuegi baitzegoen inoren bekaitzik sor erazteko / HE39,82
"euskal ikastolak" sort-arazten alegindu zan batez be / HE31,53
bere euangelioco eguin seculacoen eracastera heldu citçaicun laincozco Saluatçaillearen sort aracitceco / EJ58,86
euskal giro ori sor arazteko beste asmoen artean euskal liburu ta bertso liburuxken zabalketa egiteko asmoa degu / EJ05,173
alfabetatzeari buruzko kontzientzia bat sor-erazi jendeari / EI94,55
barrengo eskeak sortarazia izan beharrean / HE27,297

gaitza, biolentzia reakzio bezala sortuarazten duena / HE37,109
orai amets dugun euskara soil hori sorrarazteko / HE26,296
mordoilokeriek sorterazten zuten irrifarrea / HE27,367
lapurreta honek egundoko liskarrak sortuazi zituen / HE33,17

su egin

gari-lastoz ba dute su eiteko dina / HE18,125
amona arek... beti egur-pilla bat suaren ondoan su egiteko / EJ49,85
su egin eta berotuta, oso goxoa gelditzen zan / EJ49,29
frentea bertan baldin bada, su egiterik ez baitago / EJ66,37
berrogei pausora etorri arte ez su egin / HE23,30
su egin genun mutil danok / HE23,111
bat batean su egin ta Txakurtxulo bera jo / HE23,63
Altamillaretik su egin genien / HE23,20
gu su egiteko jarri ginduzten / HE23,77
andik su gogor egin genun / HE23,45

su eman

munduari lau saietsetatik su emanik / HE54,164
Jerusalengo tenplo ederrari su eman zioten, juduak millaka il ziran / EC70,45

su hartu

su artu zuten alkarri espatsu begiratzen zioten txingarrak / HE28,76
lur gorrian belauniko, su artutako anpor zar bat lez igar baina bero nago / EJ50,119
aldareak su artu kandelako suarekin / HE29,54
su artu ta erre egin omen zan / HE29,109

sufrierazi

sufri-arazitzen dit erotzeko din bat / HE61,63

suminerazi

tonto, ero nahiz edozer entzuteak ez zukeen hainbeste sumin eraziko / HE39,77

tanto egin

neretzat ziran errita guziak, boleatik Sodupe'k tanto egiten zionean / EJ49,104

tink egin

saillak tink egin dizu / HE18,22

tiro egin

kanpaitorreko guardiari tiro egiteko gogo eman zidan / HE23,107
zaldi gañetik tiro gaizki egiten da / HE23,45

toparazi

ta antxe topatu-arazi ginien / HE50,69

topo egin

euskeraren modernizazioaz aurkitu dugun problematika berdinarekin topo egiten dugu / EI94,64
ara iritxi ta Jose Jenua bertako etxekojaunarekin topo egin genduan / EJ79,53
berri emale oiek ematen dizkiguten berrien artean, mirakuiluekin topo egiten dugu / EC70,100
ta topo egin zuten Txirritarekin, da bereala asi omen ziran... urrena ni topo egitean... / EJ79,35
maiz ari zera sobrenatural diren gauzekin topo egiten / EC70,34
mirakuiluaz edo sobrenaturalaz topo egiterakoan ez, beste guztietan / EC70,33
ala, Musarro bertsolaria topo egin zuan batean... / EJ67,137
zerga lapurrarekin topo egin zuen berriro / HE39,47
bidian topo egin zuten gizon legen-artsu bat / HE54,172
marxismoarekin topo eginaz bidean / EI94,30

trabailarazi

eta hetan trabailla arazitzen zituen Faraonek bere azpiko iende hek / HEAX,25

trabes egin
Xenpelar eta sagardotegi bateko nagusiak pezeta bana trabes egin zuten alkarrekin / EJ67,137
trimin-trimin egin
gabico oneec daruez trimin trimin eguitera / HE20,138
triska-triska egin
trisca trisca eguinda, nosian bein escu ta belaunagaz samurtuten dabee igortzijac emonaz / HE20,139
tupust egin
behereko multzo batekin tupust egin zuen / HE39,13
txalo jo
atera ziran guziak txalo joaz ta kantari / HE16,84
oroi gaitezen, eta txalo jo dezaun! /EJ51,90
txalo jo dagiogun / HE21,30
txirrist egin
txirrist egin eta ausi zituan tella batzuek / HE22,55
txistu egin
atzetik txistu egiten diote / HE35,99
txistu eginaz erri gañetik bazeak Granada / HE23,120
txixa egin
goizean, xixa egiñera jeikitzen giñan lenengo egunero / HE29,86
eskola-ateko giltz-zuloari txiza egin dautsogu / HE21,100
ugalerazi
eztegu euskel-idazlea bakantzera yo bear, ugaltaraztera baizik / HE17,65
ukierazi
muin gordea estali ez baina ukierazten digun itxura sotila / HE27,297
uko egin
azken egin moldera eta hospitale itxurari uko eginik / HE58,52
erlisioneari ez zion bihotzak nehundik uko egiten ahal / HE59,11
sor-lekuari ez zion behin ere Joanesek uko egin / HE59,6
Iruñeako emakumeagatiko haserreaz geroz, uko egin ote zien ordurarte ohiko bertso–gaiei / EJ00,190
urmarierazi
laster urmariarazten baiduçu guiçonaren suphertasuna / HE05,106
urriki ukan
zuzen contra jazarri nizaizu; hortaz dut urriki / EC16,128
usain egin
eta usai eguin zuen Jaunac usai gozoa / HE12,8
usai egin dio soinekoari / EJ50,139
usin egin
usin eguin / HE20,240
uste izan
ta ikusiko ezetedozun uste izan dozunean negar egin / EJ59,27
utzerazi
akaso amaren testamentuaz salba dezakezuela egoera, dena Barteli utz erazirik / HE39,43
orra Jesusek gaur zuri utz-erazi nai dizun laguna / HE13,13
bide galgarri au guri utzirazi naiez / HE13,24
ontsa jakinak makur utzaraziak zauzkigun hitz zenbeit / HE59,23
uzkur egin
euskal prosak uzkur egin dio gehienetan gai horri / HE27,299
uztarrerazi
eskuak garondopean uztar erazirik / HE39,45

xahuerazi
Peyok bere haur denboran etzuen jostatzeko puskiletan sos handirik xahuarazi / HE32,28
zabalerazi
aren biotzeko atea zabal-erazteko, oso besteraka jokatu bearko zan / HE57,149
zaindu erazi
ordua ondo zaitu zuten edo zaitu-arazi zioten biari / HE22,15
"Eusko-Ikaskuntza"-pean-edo zaitu-arazi / HE17,71
zapal-zapal egin
zapal-zapal eginda itxirik etxeko seme batzuk / HE21,36
zartarazi
eskuara ere norapeit hedatu eta zartarazi zuen / HE59,12
zati-zati egin
idazki ori zati-zati eginda ... botaizue / HE21,44
zatierazi
heriotze horrek zati-araziko du Etxahuneko ontasuna / HE43,7
zilegietsi
irakurleak obeki uler dezan zillegi etsitu dugu aldakuntza narro au / HE28,90
zin egin
gero ezer ere ez, zinegiten dut, ezta minutu batez ere / HE34,45
deputatueri zin egitea eta sinestea debekatu / HE58,75
bildurra ozkatzen duena, pakea destainatu, ta zin-egin ezetz eta ezetz erantzutea / EJ50,181
bikarioak, ikaratuta, itandu eutsanean guzurrez zin eguitera zelan guertu zan, Antonek erantzun eutsan / EJ07,2
zin eragin
bakoitzari izen-paperak eskatuz eta zin eraginez / HE58,67
zinegin
auzitegi aurrean, zin-eginak (juraduak, noski), errudun aitortu naute / HE57,116
zintz egin
batek gerrikoa lotu, besteak zintz eginaz / HE19,64
aurreiritziak uztea zintz egitea adina gostatzen baitzaie / HE39,109
emakumeak, musu-zapia atera ta zintz egin du / HE57,101
zorarazi
bere ichura ederrac icusita beste baga, zoraerazoeutsan mutillari / HE20,106
ark ere mandazai bat zoraraziko al din! / HE18,23
zotz egin
orduan zotz egin zuten zein joan / HE29,73
eta esan zien, zotz eguin zezatela / HE45,199
zurrut egin
nekazari gizajoari odola zurrut egitea / HE19,93
botella arei zurrut egitea / HE50,42
zutierazi
besotik har-eta xutiarazi zuen / HE32,21

HITZ-ELKARTE SINTETIKOAK

abar eta egur ihar garraiatze
Mayi abar eta egur eihar karreatzen arizan / HE32,21
abarka-lokarri
ta bere illeak balio zun abarka-lokarriak egiteko / HE50,60
abarkadun
esan daijuedanian topau dodala baserritar abarcadun bat / HE20,85
abarketagin
pekatu ete-da ba abarketagina izatea / HE31,38
abarketagintza
osaba Eduardogana joango leitzake pozik gizajoa, abarketagintza ikasten / HE31,38
abaro bila
bizitzako neke eta kaskatekoek zentzatu eta pentsatiago bihurtu dutela Gamiz eta, poesiara ordez, arrazoiarengana doala abaro bila / EJ00,190
abaro bilaka
abaro billaka ardiak buru-makurrik jarriak / EJ50,121
abel-ongarri
zugaitz-sustraientzat on eta aldaskarentzat galgarri, abel-ongarria bezala / HE39,150
abelgorri-lapurreta
abelgorri-lapurretak / HE57,110
abeltzain
unaiak eta ardizaintzailleak ibilten ziran aberezain / HE31,29
abere-salerosle
Amezketa'ko Pedro Sautse, abere sal-eroslea / HE50,24
abere sal-eroslea / HE50,17
abere-sendakintza
abere-sendakintzaz traktatu bat utzi zeraukun / HE26,270
abere-zain
nola asi ta ibiltzen ginan abere-zai / HE50,37
aberedun
ikusi dezagun orain Gipuzkoako abere-arazoan gipuzkoar aberedunak nola jarraitu ta oartu bear duan / EF92,70
aberedunak —orobat nekazaria dalarik— noski, bere lurrak —bereak dituala edo errentan— / EF92,70
adar-jotzaile
hortik sortzen da adarjotzaileen hitz joko barregarri hori / HE44,18
gu adarjotzaile, burlati bagara / HE44,14
adar-jotze
berdin zitekeen adar jotze, denbora pasagarri ... edo osabak benetan sentitzen zuena / HE39,63
gerta baledi ere adar jotze lukek orain / HE39,10
gure huritarkeriaz, gure adar jotzeaz / HE44,13
adardun
zezena adarduna da ... baina adarmotz ere izan daiteke / HE27,387
badaiteke agian gizona adardun izatea, zorigaiztoak jo badu, baina inola ere ez adarmotz, berez, jaiotzez eta naturaz, adargabea delako / HE27,387
eztozu icusico ez uarcaric, ez etzun-toqui jaso ta adardunic / HE20,129
ezen ezpiritu gaiztoak baizik ez daitezke laborariek oihanetan ohoratzen dituzten pertsonaia adardunak / EJ54,747
adimen-azterketa
Uarte ospetsuak idatzi zuan adimen-azterketa / HE24,6
aditz-jokatze
aditz-jokatze auxe izan du beraz euskerak / HE28,73

adizain
ill ta bereala guertaco da arimea Jangoicoaren adizain, ta judicioan / EC61,28
adulteriogin
adulterijoguin / HE09,86
ahaldun
lur au gaurtik aurrera Jesukristorena izan bedi! Ta Kriston aldun fedetsuena / EJ77,94
aldunak bakarka ta nekez datoz / HE17,22
ahalegin
guk, beste jatetxe batzuetan egiten diren antzera, ahaleginak egiten ditugu / HE44,24
aleguin guziac eguin zituzten / HE45,202
oyec bide onera ecartzeco aleguin guziac eguiten zituen / HE45,196
Saul-ec ura galtzeco zerabilzquien aleguinac adiraztera / HE45,215
danak esan dire lagunduko diratela alegin guztian / HE19,59
aleguina ... (eguin) / HE07,310
itzkribu eta musika jatorriztik ditugunak alegin guztian gorde eta zabaltzeko / EI99,157
ondoko adibideetatik ikusiko du irakurleak gure ahaleginik merezi duen ala ez / EB87, 32
ahaleginak eta bost egin ditu Jose Antonio Agirreren hazaldiak / EJ20,41
eguin dezagun aleguina, oraindanoco utseguiteen damua sortzeco / HE07,60
gurasoac, eguizue aleguina, umeac escolara bidaltzeco / HE07,16
orregatic eriotzaco perillean apaizgabe dagoanac eguin beza aleguina / HE07,343
eta aleguinean deseguin bear ditu becatariac, eta ez da erraz / HE07,324
ahalguztidun
Jainkoaren truke "Mamona" eskeintzen digu, "diru ahalguztidun" hori / EI94,22
elizak bere nagusigo ahalguztiduna mehatxaturik ikusirik / HE36,33
zeruan artuko al zizkin Alguztidunak, da ixildu nadin / EJ62,86
eskandalo bat da, eliztar gutiengo ahalguztidun batek hiritar gehiengoa terrorizatzea / EJ20,47
aho bete(an)
gipuzkeraz eta giputzez aho betean ari garelarik / HE27,385
aho lasaidun
Españaco legueac aguindua dauquee, onelaco au lasaidunai azoteac ematea / HE07, 119
aho-estalki
Amerikatik etorritako ichuran jantzia ao-estalki edo poncho batekin / EJ07,4
aho-gozagarri
ortikemetikoa da, zakarra da, arroa da, yatuna da, txotxolo bat da... eta onelantxe norberaren ao-gozagarri ta inoren belarri-mingarri direan beste eun itz / EJ06,74
aho-zabalik
zurtuta eta aho-zabalik geldituko da / EJ51,56
ahozabalka
besoak tirahala luzatuz, ahozabalka hasi zen, pozez Otsoko / EJ53,31
aitor-entzule, -ari
aitorentzularia, Frai Diego de Ibarra, gipuzkoarra zan / HE24,132
aitzaki asmaketa
Porrasek-eta e'tzeukaten zer burua-nekatu aitzakiasmaketan / EL70,189
akerburu-jale
zer duk ik neskarekin, aker-buru-jale? / HE18,42
albistari-zabaltzaile
badakit albistari-zabaltzallea ibilli dala inoiz eskutitz bat zenentzakoa zan / EJ59,32
algebra-irakasle
aljebra-irakasle bat izan ba'litz / HE17,27

alpargatagile
Etxaniz'tar Bixente, alprajatagille nagusia / HE23,99
Norde'ko Eujenio, alprajatagille langillea / HE23,99
amesgile
zer egin horrelako amesgile batekin? / HE27,315
ez amesgileak eta pentsalari "sakonak" / HE27,392
amodiodun
amoriyodun biotz oberik euskalerrian ez dago / HE24,122
amonadun
nolako sua dakargun zu bezalako amonadun gazteok / HE39,57
apaiztegian berdin ezetsiak dirateke hala amagabeak nola amonadunak / HE39,39
amor(e)-emate
amorr emaite eta sakrifizi guztiak egiteko / HE26,295
amugile
morroilogile eta amugileez gainera bazen noski ehulerik ere / HE33,26
(anaiarteko) giro-sortzaile
ango ta emengo ezkillak ditugu elkarren poz-negar aldi adierazle, otoiz-dei, anai-arteko giro sortzaille / EJ03,39
andra-ikuste
Tsorierrin andra-ikustea. Gipuzkoako erri batzuetan martopila, Naparroako batzuetan atso-opila / EI99,163
andre-hartze
andre hartzean ez hanbat beha... / HE60,170
anima-galgarri
animagalgarri / EC48,303
animadun
animadun = alma, dotado de / EI31,344
animo eman
non ikusten baitzuen Bartelen burua zinuka eta animu emanka / HE39,23
anparo bila
azkar sartzen ziran arbola-azpietara anparo-billa / HE29,137
antieuskaldun
bestela Orixe'k inperialismoaren eta fazismoaren alderdi anti-euskalduna hartuko zuen! / EJ51,31
antiojodun
antijoduna, raiadun galtzerdiak ikusten zaizkion horietakoa / HE35,77
antijodun txiki batek / HE35,41
apaizjale
ez naiz apaizjale horietakoa / HE52,14
arau-uzte
ona emen orako arau-izte edo aldatze batzuk / EJ06,88
araudun
pro libertate patria gens libera si(a)t, araudun haiena / EJ20,45
arbi-jorra
aita-semeak arbi-jorran ari ziran bitartean, amak Ameriketako anai Santiren karta artu zuan / EJ62,87
arratsalde artan, arbi-jorran aita-semeak ari zirala, onela asi zan semea / EJ62,85
arbola-botatze
atertu zuanean, joan ginan arbol botatzera / HE29,86
arbola-mozte
batzu arbola mozten ari gituk / HE59,114

arbola-txertatze
maite zuen arbola xertatzen / EJ04,34
ardi bila
artzaia arnaska ardi-billa / HE18,58
ardi-biltze
ardi biltzen ta gaztai egiten ari dirala, eskuak pin-pin egiten zaizkie artzaiai / HE29,85
ardi-erosketa
ardi-erosketa / HE50,52
ardi-jagandre-bildur
andre-bildur ez dira sakelak astintzen / HE18,34
ardi-jagole
arzaña o ardijaolia / HE20,222
ardi-jate
orrela izandu zan gure ardi-jatearen pesta / HE29,129
ardi-jezte
arrek ikasi zuen ardi jexjeta egiten / HE50,58
ardi-zain
artalde orren ondora allegatu gera, eta ardi zai zegoana morroia izatea egokitu / EJ49, 71
ardi zai zebillela, bertsoak kantatu besterik ez omen zuan egiten / HE53,31
ardi-zaindari
ardi-zaindariak beti eraman oi gendun patrikeran / HE50,59
ardi-zaintzaile
galdezka mendi ta ibarretako gizonai, ardizaintzailleai / HE31,20
artzantza / ardizaintza
ardizaintzan ibilten ziran mugarrapeko larrabasoetan / HE31,22
ardo bila
alboko errira nijoan ardo billa / HE23,93
ardo eske
biali zituan bi lagun errira ardo eske, eta etziran agiri / HE54,152
ardo-edate
artzaiak, ardo edaten oitu gabeak izaten ziran / HE29,85
ardo-garraio
ardo-garraio ibiltzen da [amari entzuna: 82.10.23] / AA63
ardo-saltzaile
ardao saltzallac belutu, edo ondo gautu artian / HE20,44
ardodun
¿nigana ator, moskorti, ardaodun txarrie, baltzeoan lagundu dayan neuk? / EJ77,109
ardogile
ardao guin / HE09,142
arduradun
gerra aldiko jan-edanen ornitzaile edo arduraduna / HE33,95
frantzes telebistan "Apostrophes" literatur sailaren arduraduna / EJ54,748
emakumeari dagokio, beraz, esnearekin arduraduna izatea / EF92,92
argi bila
sukaldera dijoa argi billa / HE57,105
argi-emaile
aren illunaldi ezyakinetan argi-emaille / HE17,12
argi-galde
argi galdez doakotenari *begiak hetskik* eta kito? / HE59,9
argi-haste
argi-hastean histu orduko / HE51,50
argi hastean idekitzen dut / HE51,50

argihastean jeikirik eta igandetako arropekin beztiturik, banohak goizmezaren aditzera / EJ72,15

argi-urratze
biharamun goizean, argi urratzearekin, ikusten dut aita / HE59,33

argi-zabaltze
subaren argui zabaldute, ta nosian beingo illundutia / HE20,130

argibide bila
Florentina Perez Salaberria ta Monika Galarraga'k onela esan zidaten, argibide billa joan nintzainean / EJ67,61
esan dezagun argibide bila ibili ondoan, hontara iritxi garela / EB20,44

argidun
ama, gau ilhunean argidun izarra / HE51,52

argigile
sonu-gai arguiguille = cohete / EI31,353

argigune bila
ardi sarkoia esi-inguruka dabilla argigune billa / HE18,78

argitasun bila
jakintsuarengana argitasun bilhan jo nuen / HE26,294

argitasun eske
Bergarako biltzarraren adierazpenean bada oraino beste puntu bat, 5.a, argitasun eske gelditu zena / EJ56,93

arimazain
emengo abade arimazainari bisitea egiteko / HE21,30

arma-gordeketa
arma gordeketan / HE23,73

armadun
irureunda ogueita amar milla guizon armadun arquitu zituzten / HE45,200
alan armadun guizonac, celan uricuac / HE20,218
armadunak aintzinera, aurrera iraganik, uholdea abiatu zen / HE58,64

armagintza
ze, ez nabil txantxetan; armagintzan be heurak erakutsi ziguten da / EB87,33
beste euskaldun askorekin batera, Tarbes'ko armagintzan arkitu zuen lanbidea Kaximiro ondarbitarrak ere / EJ03,41
has daiteke, nahiz dirutik, nahiz gastutik, nahiz lansaritik, nahiz gerrako harmagintzatik / EB20,48

arnaridun
lenen loretu egin oi diran ezurrekiko arnaridun arbolak aranondoa, mertxikondoa / EF92, 13

arpa-jotze
ezpaitegu denbora arpa-jotzen galtzeko astirik / HE57,117

arrain-hezur eske(ka)
auzoko dama Esperantxa bera ez ote zitzaion etortzen noiznai arrai-exur eskeka, txe–txe eginda oso azkurritsu zirala ta / EJ03,15

arrain-prestaera
arrai-prestaera batzuek –lengoraduarenak eta lupiarenak, adibidez / EJ64,80

arratz-apaingarri
mortxil-dindil gorriak arratz-apaingarri / HE18,16

arrau(l)tze-egite
aintzina, oiloak arraultze egiten hasi aurretik / HE39,109

arrazoidun
gizakiek eta enpresek betetzen duten multzo borrokalari arrazoiduna / EB20,17

arropa-konponketa
etxekoen janzki geientsuenak berak josten zitun; arropa-konponketa guztiak ere berak; bein galtzerdiak sareztatu, urrengoan adabakiak eman / EJ03,45
arropadun
ez nintzan oraino hainbertze jende arropadun armatuen ikusten kostumatzen ahal / HE58,82
hainbertze arropadun hetarik, soldado heltzean edo presontegian sartzeko ber sentipena zen eiki / HE58,82
arta-jalkitze
arta-jalkitzen aria duzu bazkaltzetik afaltzera / HE18,88
arta-jorra
arta jorra egiteko garaia / HE53,22
Juane, bere emaztea eta semeak ari ziran Etxeburuko soroan arta jorran / HE19,46
bainan, Bordelek bazuen aski lan arto jorran / EJ65,30
artho-jorrara noa lur berri-berrira / HE60,172
dantzan hobeki daki artho-jorran baino / HE60,172
arta-jorrara joan bear degu! / HE53,21
arta-kordaketa
arta-kordaketan ba da nai ainbat naigabe / HE18,59
arta-zuriketa
arta-zuriketa zuten gauez Errekalde'n / HE18,46
arto zuriketan pozik ibilli gera / HE25,47
artazuriketa / HE18,45
arta-zuritze
arta-zuritzekoan zituten iraultzen / HE18,46
arta-zuritzen egin ziguten bikoa / HE18,121
baita arto zuritzen ari giñala ere / HE29,21
zer dirudizu artazuritzez egin zuten bikotea / HE18,78
artabizardun
artho-bizardun pherde / HE51,55
artile-harigintza
...ta beroietatik datozen sal-erosketak (guri-gintza, gazta-gintza, artile-arigintza / EF92, 69
arto bila
arto billa (ibilli) / HE07,320
arto-jale
neure senar tontozko, arto-jale aundizko / HE18,67
arto-urkultze
errezau ta gero artourkultzeko denporan eukiten genduzan berbaldietan / HE31,17
artodun
alako batean, artodun andrea asi zan beste errota batera bere artoa eroaten / HE21,94
artxibozain
bertako artxibu-zain Franzisko Amezketa / HE33,47
artzain
ezen harek behin tzarrarendako bazterrerat utzi artzainetarik / HE59,28
aizu, artzaia, nere azkeneko bertsoa entzun zaidazu / EJ60,98
Abel, Adanen bigarren semea, zan arzaya / HE07,108
Zugarramurdiko artzainek, zeinen nagusiak komentuko fraideak baitziren / EJ72,45
artzanak otsein yakoz, argontzi ixarrak. Goxa jeiki ezkero an dabil kedatza / EJ63,20
eta arzaiac zeude comarcan bere saldoen guardian / EJ55,151
Jainkoak Abraham artzain haur-gabeari eta lur-gabeari hitzeman zizkion haurrak zeruko izarrak bezainbat / EJ71,22

artzain nintzelarik ehunka orduak egin ditut erdararen zuzentzen / EJ68,17
artzai onac fichstubat eguitearequi biotzera, baratzenda, ezauncendu bere perdicioa / EJ55,221
arzain = pastor / EC16,123
aditzen nakon aitari artzainek artaldeak nahastera utzi zituztela / HE59,36
beren arzayen baculuari jayera eta obedientzi itsuena diotenac berac izan dirala / HE40, 184
Meza nagusietan alabaña biltzen da erri bacoitzeco artaldea bere arzayarequin Jauna alabatzera / HE07,49
Errodrigo Baltzategi, amazazpin bat urteko artzai gaztea / EL70,22
arzaya contuan ipintzen duten, zacuren zangac dira / HE40,141
elizaco ministro bat elizac onela condenatzen duenean, otsoa da: arzai eta ardia ere ezta / HE40,140
deitu cion eliz artaco arzayari, eta confesatu zan / HE07,352
aditzera eman guiozu bada arzayari, edo cere confesoreari, bear diran neurriac artu ditzan / HE07,335
Aita bethierecoa, arçainetaco arçain soberanoa! / HE06,viij
kontutan hartu zuten ardiek artzaiaren aholkua / EJ53,14
Californiatik artzain eskualdun batek erakutsi zeien / HE59,26
artzaina bere artaldeaz mintzatzen zen / HE32,52
artzaña o ardijaolia / HE20,222
orduan, artzainak azaltzen dira / HE36,31
artzain / HE01,30
artainak etciren herabe aguertu / HE05,108
Abel izan zan artzaya / HE12,4
ardi bana dakarte artzaiek etxera / HE18,16
kontrabandista, artzayak / HE50,13
bortu gainean artzain bat / HE51,20
tiroka nundik uxa zitzazketen jostatzen ziren maiz artzainak / HE59,29
heldu zaiok Piarres, Hartxuriako artzaina, hatsantua, erraten diolarik / EJ72,46
Adanen lenengo semeac ciran, Cain necazaria, eta Abel arzaya / HE07,41
baldin bestec badaqui arzayagana joanda esatea / HE07,213
guziz artzainek, etzuelarik bizkitartean haukiekin elerik batere / HE59,27
artzainak beren mendietan / HE56,11
ardiak hala ausikirik hobendun handia zela gogoak erraiten zaundalakotz ... / HE59,34
artzai ta artalde asko / HE29,121
artzain ala ardiak nun zabilzkion / HE59,32

artzain (ibili)

ango neskatxari azaldu zitzaion Ama Birjina Jesus aurrarekin, artzai zebillela / HE29, 52
bethi arzain ibili baitzen / HEAX,97
ni antxe gustora ibiltzen nintzan eizean da artzai / HE29,14

artzain eta behi-zain (ibili)

artzai ta bei-zai ibiltzen nintzan / HE50,49

artzantza

da ibilli artzantzan / HE55,26
eiztaritza eta artzaintza ongi igarorik, nekazaritzan "stop" egiten du / EI94,24
aititaren lana, nik ezagutu nuaneko beintzat, artzantza izaten zan / HE29,12
ardizaintzan ibilten ziran Mugarrapeko larrabasoetan / HE31,22
artzantzan zebillela / HE45,210
artzantzan dabillen beste bat ere badet / HE45,207
arteraño mutil gaztecho, artzantzan baizic etzequiena zan / HE45,208
Bedayo-n jayo ta artzaintzan azi / HE50,12

askatasun-eragile
berarekin askatasun eragile ta historia egile izan gaitezen baizik / EI94,53
askojakin
asco jaquinac badira, ni ez guichiago / HE20,80
ezpagueunca chacur urrineti igarten deutsana piztija asco jaquin, ta malmutz onen urebiltia / HE20,110
Amasaren lagun askojakinek ez zuten haren eskeintza onartu / HE33,91
horrexek harritzen gintuen orain arte, kritiko asko-jakinak eta gu / HE27,318
astazain
gogaicarrija da astazainarentzat asto zamatubaz juan biarra / HE20,183
asto bila
Saul echeco morroi batequin asto billa joan zan / HE45,198
astodun
astodun andratxoa beste errotetik etorren / HE21,95
ataka bila
ataka-billa, gora ta bera, bekoan daike zirriku / HE18,77
atalzain
nola duten bere athal-zaina, eta behar ere bai / HEAX,35
ate zain
to! sosik ez! nola sar? lau gizon ate zain! / HE32,42
ate- eta jantzi-kutxa apurtzaile
azpi-lapur, ebasle, ate ta jantzi-kutxa apurtzalle / HE28,56
ate-haize-jabe
sorgin ukullutarra, ate-aize-jabe / HE18,42
ate-joka
zenbat ate-joka, Jainkoak daki zenbat lan igazko udaberri guztian zehar / EI94,56
goizeko ordubietarako ankaluze ibiltaria Arranondon zan, sardinzarren etxean ate joka / EJ59,35
aimbat quisquetada, ate-joca, ta dei emoeustazan concienciaenea / EC61,30
ate-jotze
olesa ta ate jotia da / HE20,153
ater beha
bat gure hegatzperat sartu zunan, ather beha / HE32,44
aterki-saltzaile
Gurutz kaleko aterki-saltzaillea / HE21,71
atezain
Ostiarioac, edo ate-zaiac / HE08,218
athezainac athea idekitzen du / EC16,245
atezainak, San Pedrok / HE15,23
haia-haia jauregiko atera. Atezainak, Incarnacionek galdeturik, segitzen dik andre horri / EJ72,37
atorra dotoredun
Josetxu, atorra dotoredun pelota-txapelduna / HE27,311
atsegin-hartze
atsegin hartzea bedere / HEAX,101
atun bila
Itsaso delako norbaitekin dabiltza beti zirika, atun-bila / HE27,310
atun-jate
besterik ez baitzan, eguerdi aldean atun-jatea egin genduan, laurok txandaka / EJ60, 52
bañan sabela atun-jatez eta polboraz lendik zikindua baineukan, an ziran tiroak eta lañoak! / EJ60,54

atxurjorra(n)
arratsaldetan atxurjorran ibilten da ortuan / HE31,75
atzipe-lapur
timadoreak dira orreetariko lapurrak, atzipe-lapurrak / HE21,43
aurpegi ederdun
ikusi nai neuke zein arpegi ederdun berbaldunek dauken ugaridsagua / EI99,156
aurpegi emanka
etsaiaren eraso gogorrari arpegi emanka / EJ49,136
aurpegi-hauste
aspaldi andian egin eustan "Zeleta"k aurpegi-auste edo entrevista bat, eta Etxaniz abade iaunak esauztanez, geroz bialdu ei dau orra / EJ05,177
auzo-gobernatze
nik badut liburutxo bat duana esaten, inor ez dedilla asi auzo gobernatzen / HE19,84
axiadun
euskaldun izaiteak ba du bere axia; eta ideia hunen alde borrokatzea axiaduna da / EJ61,36
axoladun
premiazkoa dela diru kontuetan axoladuna izatea / HE37,116
aza-jate(n)
bareak adarrak higituz begirada haserrea bota zion eta hitzik erantzun gabe aza jaten jarraitu zuen / EJ53,96
azal ederdun
argala baina azal ederduna / HE21,55
azeri eske
eraso zion Manuk baserriz baserri axari-eskean / HE22,46
azeri-hartzaile
lenengo, prances azeri artzalle oni / HE20,156
azeri-hartze
bana zeure azeri artzeiaz aztu zara / HE20,167
azeri-hiltzaile
azari iltzalleai ematen zitzaien saria biltzen / HE53,42
azeri-lapurreta
jakitun ipini du gobernadorea egin dioten azeri-Lapurretaz / HE21,52
azkazal garbi gorriztadun
beren amesketak ... azkazal garbi gorriztadun eskuz itzuli bearra / HE17,35
azpi-harrotzaile
lur-lan au golde aundiekin egiten da, (golde azpi-arrotzaleak) / EF92,46
azpijorra
euskaldun jator geran aldetik, alako azpijorrarako aidez zirikatuak / HE57,118
azpijorran eta itzetik eldu nairikan / HE57,115
burutasunez, azpi-jorraz eta bertsoak darioten jatortasunaz / HE28,51
aztajorrai
aztajorraija / HE20,148
babatxigor-jale
baba-txior-jaleak dira Aztizkoak / HE18,63
bai eske
bai-eske natorkizu inola al baleite / HE18,120
baimen bila
erregelaren baimen billa juan zan artan Erromara / HE54,175
bakailao-, txipiroi eta txitxardin-prestaera
bakallau, txipiroi ta txitxardin-prestaeretan berdintsu samarrak dira biak / EJ64,81

bakaldun
gure bakalduna edo errege Espaiñan laster jarri daigunean / HE21,57
bere senitartean bakaldungaitan ba dauko ba / HE21,57
bake bila
damuz betea ta pake billa, Polliri zor zitzayona ordaintzeko agindu zidan / EJ81,33
bake-apurtzaile
erderatiko itzok ere eztira bada,... geure iztegira moltsoan eta piloka irulitako atzerritar lapur, kalte-gile ta bake-apurtzaileak / EJ06,85
bake-nahasle
hunkitu bai'nituen, bake nahasle bat omen nintzalakotz / HE58,72
bakezaingo
Antoni, bake zaingoak denentzat izan behar dikek indar ukaiteko / HE58,100
baliodun
onek ematen dituan lanak ez dira gauza aundia ta abekin artzen dana bai balioduna / EF92,103
baratzazain
baratzazai = hortelano / EC48,633
barau-hauste
obea izango dek txikitxo batekin barau austea / HE22,33
barka eske
barka eske nator, azkenik / HE27,401
negar egin bear nuke nire akatsen parka-eske / EJ50,115
bukaera-bertsoa, azken-agur gisa, gaizki egindakoen barkeskea da, gainera / EJ00, 194
barka eske(ka)
hutsen bat egiten dogunean, bezeruei parkeskeka egon behar izaten dogu / HE44,24
barkamendu-erdieste
hura konplituz gero eztela gehiago igurikitzerik, eta ez barkhamendu erdiesterik / HEAX, 125
barku-betetze eta -hustutze
barku-betetze ta ustutzetan zenbait eskubide ba zuela esaten zuen / HE33,27
barkugin
barkuginak ... haren argitasunez baliatu oi ziren beren lanetan / HE33,93
barkugintza
halaber burdingintza eta barkugintza / HE36,7
barnedun
cerbitçatcen duçu plat barnedun batian, yusa emanic azpian / EJ75,25
ardikitcen duçu plat barnedun batetarat eta emaiten yusa inguruan / EJ75,22
barrotedun
burnizkoa, barrotedun horietakoa / HE35,62
barru-sakon bila
Regoyos bera asi zan emengo gure parajearen barrusakon billa / HE31,45
baso-azterlari
ni nas arotza, arguina, itzaña, achurlarija, baso-azterlarija / HE20,48
basurde-ehiztari
basurde-eiztarik atsegin baitu aipa dezaten elurra / HE18,89
basurde-zain
azkenik, basurde-zain, artotan estali / HE18,47
bataio eske
Jesus maitagarria sartu izandu zela Jordango ibaiean bataio eske, bekatuz bete bat baliz / HE13,72
baxaran-biltze
Urli igandetan baxaran-biltzen neska ari izan zanekoa / HE18,78

Baztango gai bila
Baztango gai-billa urte askotan ibilia / HE31,78
bazter-nahastaile
bazternastalle ... omen-naiz / HE17,54
bazterdun
bazterdun = extenso / EI31,116
begi argidun
bezero guzien aurrean, begi-argidun errodaballo eder bat eskuetan emeki arturik / EJ64, 85
begi bizidun
Antxa jaio ondoren, Beltran-ek Usoa-ren adineko begi bixidun mutiko beltxaran bat etxeratu zuen / EJ48,22
begi itxi-ireki
begui ichi edegui bateco icuztia gueijago da icasteco, verba luzeen jarduna ta equina baño / HE20,133
begi-itxi-edekian pesteguna degu / HE18,17
begi urdin ederdun
bizkorra eta ona zan Begoña. Begi urdin ederdun neskia / HE31,15
begidun
begidunak dira bata ta bestea / HE34,56
begizabalka
begizabalka ezin ikusi arrixkuaren laurdenik, ez dezagula sinista gero oso seguru gaudenik / EJ69,92
behar egin
astegunetan biar eguitiari dagocan leguez / HE20,95
behardun
bazabilan behardunen laguntzerat / HE59,10
apez ona segurki bere maneran: otoitz egilea, predikari bipila, beharduneri emailea / EJ72,58
behargile
iduqui zazute artzalleac topatzearen contua, erraz zayezute bearguille / HE40,156
eta bearguille onraduac inolaco prestutasunec ecin ontzat eman lezaquean eran / HE40, 73
behargin
orduko denporetan gitxiago eskontzen ei-ziran aberatsen semeak bierginenakin / HE31, 27
bide-konpontzen bierginak / HE31,81
ta yantzarako dan lez yantzari ain andie, lanean da beargin ikeragarrie... / EJ77,113
neure bigaitsu motsa, ta zeure idi eskerra bata nai bestea da bearrgin / EJ70,89
alaba bat daukazu loane, bearrgina; neure semeak deutso begi on da zina / EJ70,90
Euskalerriko emakumea baino beargin edo langileagorik eztakigu beste zein erritan aurkitu al izango dan / EI99,163
aita beargina, semea zuri utsa / EI99,163
biergin ona eta zintzotasun aundikoa zan alarguna / HE31,36
dira lau biargun: ijelia, urtzalla bi, ta gatzamallia / HE20,125
behargintza
au da axari zarren baten beargintza / HE22,45
errazago icasten dira zure biarguinzac niriac baño / HE20,48
ez dinot nic dongaroric zure biarguintzia gaiti / HE20,49
ni baño buru obiagua zan, ola ta biarguintza au asmau ebana / HE20,128
atseguin ta arreta andi bategaz jarraituco deutseet biarguintza miragarri oneei / HE20, 133
urte batzuetan biergintzan ibili ta gero / HE31,13

behaztopa
zenbait trabu edo behaztopa-harri / HEAX,13
aditz kontuan izango genuela behaztopabiderik zailena / HE27,377
beste zerbaitetan egingo du behaztopa usuenik / HE27,377
hobe, beraz, garaiz ibili, zaldiek hankez behaztopa egin eta kolpe txarren bat hartu baino / EJ48,8
gure beguietako minak, gure onen beatz-topak, eta gañerako gure gaitzak / HE13,121
euskaldunentzat behaztopa harri gertatu dena / HE36,15
behaztopa izugarria da hori / HE35,4
behaztopa horiekin kausitu dira gaurko euskal-nobelariak / HE35,5

behaztopaka
legue bereko bidean anitz aldiz beintzat beatz-topaka, edo erorka / HE13,147

behi-umatze
aundia! noizean bein, ala bei-umatzez, nagusia ikullura jetsi oi da gauez / HE18,133

behor(t)zain
basakatua lakoxe beor-zaillak dozak ba ta ango baserritarrak / HE21,93

behor-gidari
bueltaka an beor-gidari / HE18,81
orren begien larrain bietan nindeke beor-gidari / HE18,82

bekatu bila
orain gaztien pekatu-billa, oiek dira errezenak / HE25,74

bekatugin
pecatuguin / HE09,206

bekoki-zimurtu
ulezuridun, eskuazaldu eta bekoki tximurtua / HE31,18

belar-ebakitze(n)
aiton zar bat an ari zan sega kaskar batekin belar ebakitzen / EJ66,21

belar-emate
xispatraka belar emaiten / HE56,14

belar-higitze(n)
landako patarra gora, belar higitzen hari zen lekutik atxoaren deihadarrak aditurik!... / EJ72,26

belar-pikatzaile
belar pikatzaleak opotsa gerrian zaukan, harria barnean, batere urik gabe / EJ04,77

belar-sega
lapurtarrek erakuts belar-sega-lanen / HE18,15

belardun
gainetik tapatu lurrarekin edo zotal belardunarekin / HE29,60

belarki-jale
Donostia'ko belarki-jaleak elkarte bat sortzeko asmoa ote duten / EJ64,94

belarri-mingarri
ortikemetikoa da, zakarra da, arroa da, yatuna da, txotxolo bat da... eta onelantxe norberaren ao-gozagarri ta inoren belarri-mingarri direan beste eun itz / EJ06,74

belhagile
Europa guztian non nahi surat botatzen dituzte gaixo sorgin, azti, belhagileak, gutiz gehienetan emaztekiak / EJ54,747

berba-emate
uste barik eta makurreriz egin zan ezkontza baten berbaemote labur-labur batzuk / HE31, 81

berbagile
or erdereaz yosten zaitue, ta emen guztiak bakean isten deutsue,... berbaille danak erdera eginik utsean / EJ77,73

berbaldun
ikusi nai neuke zein arpegi ederdun berbaldunek dauken ugarisagua / EI99,156
beribildun
aginduko neuskioe beribildunei / HE21,42
berri on mezutzaile
idatzia den bezala: zoin ederrak berri on mezutzaileen oinak / EJ71,39
berri-ekarle
Christau doctrin berri-ecarlea... / HE08,1
berri-emaile
lenengo demboretaco guizon andi eta jaquintsu, eguiaren berri-emalleac / HE40,7
berri-laburpen
asteko berri-laburpena / HE17,67
berriketari-egile
komuna ez zen halere hain itsua, berriketari egileak / HE58,71
bertso eske
au ta au gertatu zitzaigun, lagun bat etorri zitzaidan bertso-eske / EJ66,11
bertso-bilduma
argitaratzaileak ere errepikatzen du, Elizetxearen bertso bilduma agertzekotan dela / HE33,27
bertso-biltzaile
Makazaga bertso-biltzalle bikaña izan zan / EJ67,57
"Xenpelar'en bertsuak" deritzaion liburuak, iru langille izan zituan, beraz: Makazaga, bertso-biltzallea.../ EJ67,59
bertso-biltze(n)
bertso biltzen asi ginanetik noski / HE53,11
Patxi Lazkano, bertso biltzen asi berria nintzan artan ezagutu nuan / EJ66,9
bertso-emaile
ni ez naiz bertso emalea, aitortzen zen orduan / EJ68,69
bertso-erantzuera
bañan Pastor Izuelaren bertso-erantzuerarik ezagunena, onako au da / HE53,32
bertso-jartzaile
bertso-jartzalle bezela nola izan zan / HE55,9
bera ere bertso-jartzaillea biurtu zan / HE25,14
bertso-kantatze
San Tomasetan Donostira joaten omen zan, bertso kantatzera / HE53,37
bertso-paratze
bañan Patxik, naiz tiro tartean ibilli, etzion bertso paratzeari erabat utzi / EJ66,10
bertso-saltze
orduan bertso saltzeari ekin zion / HE53,22
bertsoen berri bila
bertsoen barri-billa ibili izan da / HE31,82
bertsogile
"escoja" hitz errugabea iraintzat hartu eta fraile bertsogile bat hautaturik / EJ00,188
hitz eta irudi berdinak bertsogile bietan / EJ00,206
ez bertsoak eta ez bertsoegileak etzuten neskaren bihotza ikuitzen / HE35,52
bertsogin(ean)
baina arabar olerkaria bere bertsoginean nondik nora ibilia dugun erakusgarri dela esango nuke / EJ00,206
bertsoginean. saio bertsoketan / EJ00,185
bertsogintza
saio-bertso hoien ondotik benazko bertsogintzara jo zuen / EJ00,185

bera baino lehenagoko euskal poetaz, haien bertsogintzaz batikbat, bere usteak eta iritziak / EJ80,9
euskalgaizto izaki, hitzaurre modura aipaturik, bertsogintzari lotzen zaio Gamiz / EJ00, 203
ez da xuxena bertsogintza dela horren giltzarria / EJ51,37
trakets eta arlote deritza bera baino lehenagoko euskal poeten bertsogintzari / EJ80,14

bertze koloredun
bertze koloredun jendeek gorrotatzen gaituztenean arrazoi dute / HE58,76

beso-agertze
aitaren beso agertzea, tiroa, zakurraren erortzea sahetsaren gainerat / HE59,33

beso-gainka
eta horra nolako gizonei dioten gure izenean beren boza eman beso-gainka, egun izigarri hautan / HE14,153
zaharoa beso-gainka erabiliz / HE59,36

beso-urtika
asi zan txistuka,... arrika ta beso-urtika / HE21,26

betekada eta hordikerizale
betekada ta ordikeri zaleak ez dakite ez jaten eta ez edaten / EJ64,34

betozkodun
alkatea berriz betozkodun jarri zan / HE16,28

betzain
esate baterako, bei-zai arteko burrukak / HE57,110
betzain eta ilagin eskolagabeenak ere / HE27,392
hamalauna urte zituztela, behizain gertatu ziren biak basoan / HE39,76
gu bei zai asi ginan garai artan / HE50,34
Lontxo ta ni, bei-zai asi ginan urtea / HE50,33

bi gorringodun
txitotarako jarri baño len begira beza, ez bitza bi gorringodunak jarri / EF92,97

bide bila
hil ala bizi, bide bila / HE27,299

bide-berritze
baina marxisten artean, eta batik bat jakintza arloan ari direnen artean bada bide berritzerik / EJ52,25

bide-erakusle
etziran guidari, bide-erakusle, ta lagun onak, bere bide onetan Jesusek izandu zituenak? / HE13,37

bide-galtze
bide galtzerik gabe aitzinerat joan ahal gaitezen / HE26,293
hemen ere ez dago bide galtzerik / HE27,352

bide-konpontze
bide-konpontzen bierginak / HE31,81

bide-urratzaile
horrexek eraginda izan zitzaigun horrenbeste problema eta gora-beheretan bide urratzaile / EI94,54
folklore arlo berezi honetako aitzindari eta bide-urratzaile bihurtzen dute arabar saiatu hau Euskalerrian / EJ00,190
gaur baldin bada ainbat arrijasotzaille, zuek izan ziñaten bide-urratzaille / EJ69,21
lenengo egunetitxe, usai txarrak artu zizkien bide-urratzalleen asmo ta kemenai / EL70, 50

bide-zaintzaile
galdetu nion bide-zaitzailleari / HE16,127
bi pezeta munta kendu ziaoan [sic] bidezai (kaminero) batek / HE16,127

bidegintza
Bizkai ta Gipuzkoatik ¡648 langile ibilli ziran jo ta ke bidegintzan! / EL70,205-206
bidezain
orregatik ezker eskubitan bide zai batzuek gora bera zebiltzan inor bidean arkitze ote zan / EJ81,54
bihotz garbidun
ezpada biotz garbidun ezjaquinac argui eta garbi icusten zutela / HE40,70
bihotz gogordun
guk ez dogu ezagutuko gizagurentzat, biotz gogorduntzat ...baino / HE21,24
bihotz handidun
biotz andidun neskatillea, galanta gorputz ta arimez / EJ77,111
bihotz zabaldun
biotz zabaldun eta gizontasunez jokatu eban beti Juakinek / HE31,15
bihotz zintzodun
fraide frantziskotar apal eta biotz-zintzodun batek erakusten dauskuz komentuko gauzak / HE31,71
bihotz-altxagarri
gatuak ziren jaun horien bihotz altxagarri / HE32,35
bihotz-beragarri
noizik behin belar edari eta bihotz-beragarri sendakarientzat / HE58,57
bihotz-erdiragarri
bihotz erdira-garri / HE10,55
emengo gureari darion xarmadura! Ikuskari biotz-erdiragarria benetan! / EJ03,59
ez dea hori amarendako bihotz-erdira-garria / HE51,13
bihotz-erredura
ordutik iraganxea zukeen gure mirikuak gerla aintzineko bere bihotz-erredura / HE59, 15
bihotz-gogortze
juduen bihotz-gogortzea atzerritarren onetan izan da / EJ71,37
bihotz-hunkigarri
zer da ederragorik, zer da bihotz-hunkigarriagorik harrak eta emeak xitoentzat duten amodio... / EJ72,14
bihotz-pizgarri
jazaraldi-handiko kobla biotz pizgarriak ikasten genituen / HE58,62
bihotz-sendagarri
eman dite bakea biotz-sendagarri / HE18,19
bihotz-ukigarri
enumerazino hura, euskaldunei bihotz-ukigarri zaiku / HE26,266
zin-zinez, biziki bihotz-ukigarri da / HE26,272
bihotz-ukitu
eta ez bihotz-ukitu ixila, irrifarre goibela, malko-isurtze nabarmena baizik / HE27,318
bihotz-ukitu(rik, -ta)
orduntxe, biotz-ukiturik abestu zun zoragarriro / HE28,80
geldi ditezen biotz-ukituta Aita zerukua alabatzeko / HE54,166
bihotz-urragarri
Etxahun'en sentipena zirraragarri, biotz-urragarri, kordokagarri da benaz / HE28,84
urre izpi iguzquiac; bihotz urragarria; aitazcoa / EJ80,19
bihotz-zimurtu
buru-bero edo bihotz-zimurtu zenbaitek, bakarrik zuen noizbehinka saltsa nahasten ... / HE52,18
bihoztun
apez aditu eta bihotzduna zen / HE59,8
bihoztunak, ordea, ez du heriotza behin baino dastatzen / HE27,316

biko-egite
biko-egiten, aurrera bero diardute / HE18,58
bilo frijatu gorridun
gizon handi bilo frijatu gorriduna / HE58,83
biotz andi errutsudun
eta biotz andi errutsudunac chit banacac dira / HE40,150
biraogile
ara amiltzen dira birauguilleac / HE07,302
baldin gurasoa birauguillea bada / HE07,78
onelacoac izan oi dira birauguilleac / HE07,281
birjasotze-ekintza
Cantabria dragaontzia bir-jasotze-ekintzan bere borondatez jardun nai zuten guztiak langille-batalloietatik aske geldituko zirala aginduz / EJ03,41
bitsdun
asto-garrnua ta arrdao bitzdunak modeak dakaz kanpoti: au ikusi ta negarrez dagoz geure maaztiak gogoti / EJ70,78
bitxi-azaldun
idazki txiki bat egingo nuke, bitxi-azaldun, paper bikañez, sakelerako erakoa / HE17, 33
bitxidun
aimbeste soñoco bichidunez / HE20,44
bitxigin
Marija bichiguina, suba da oguiguina? / HE20,50
bizar egin
zuc dinozu apeitau bizar eguitia gaiti / HE20,47
bizar egite
etxean ahantzirik bizar egiteko tresnak, etorri zen gure etxerat / EJ04,78
bizardun
gizon bizardun / HE17,11
Larraun guzian gizon bizardunik balitz / HE18,135
emen erriko abade nagusia ta ondo jantzitako gizon bizardun baltzeran zabalote bat / EJ59, 16
eta, gero, bi gizon bizardun zeinek gutiago izitu baininduten / EJ72,33
bizargile
irten zan barbero, edo bizarguillea erregueren echetic / HE07,228
bizarguilleac ecusi ciozcan bizarra quentzenco demboran / HE07,228
ez da gatz guchiagoco ipuya Mydas erregueáren bizarguillearequin guertatua / HE07, 227
barberubaren icenac esan gura dau neure ustez bizarguillia / HE20,47
bizargin
ez baña bizarguin, odolateratzalle, ta zauri-osatzallia zarianeti / HE20,51
eztaquit nic noscuac dirian bizarguin ta gaiso-osatzallac / HE20,150
bizarra egite
Santurzen bizi da orain, premia aundirik gabe, burgeskilla bat egina, bertako gizonei bizarra egiten / HE33,7
bizarzuridun
Itzeako bizarzuridun aguramutilla / HE31,45
bizi-emaile
Izpiritu Saindua bizi-emaile dela aitortzen dugu / EJ71,32
bizi-kentzaile
ara an euskaldun biok... guda gogorrean, guda bizikentzalle sutsu ta aserrean! / EJ77, 102
bizidun
bizidunaquin asi zan / HE45,194
belarra bezelakoa naiz-eta; ots: bizidun / HE34,66

bizidunen kasoetarako -n- duten formak proposatzen ditugu / EJ56,23
leku denborazko markak bizidun zentzua dutenei erantsi behar zaizkienerako / EJ56, 32
hiru bizidunen eritzia jaso nahi nuke zure eta nere jokabidearen epaitzat / EJ53,58
ernea bere aita-amak bezala, bizidun gehienei egiten die jokua / EJ53,11
bizidun guziek izan zuten Gabonetan Jesus jaio zelako berria / EJ53,10
sugeari ez-ezik, beste edozein biziduni gertatzen zaio berebat, geiago edo gutxiago, agirian edo izkutuan / EL70,73
etxeratzean bidera atera eta lehenik agurtzen zaituen biziduna eskainiko didazu / EJ53, 136
abereak bizidun makinak dira ta len ere esana daukagu / EF92,72

bizitza-eskaka
lenengotik zutzaz bizitza eska ari zitzaidan, eta ori ezagutuaz eskertzen diyozulakoan dago / EJ81,52

bonba-botatze
gerratean il jakon ama, arioplanuen bonba-botatzeak arrapauta / HE31,36

bonba-tiratze(n)
asi da bonba tiratzen / EJ66,40
ta an zerbait nabaitu ta asi da zentinela tiroka ta bonba tiratzen / EJ66,23

boteredun
beste klaseen aurkako klase burrukaren arloan boteredun izan gabe / EJ52,44
interes ekonomiko, politiko eta ideologikoak izan ohi dira, boteredun klasearen interes objetiboak / EJ52,44
burgesia eta proletalgoa aldiberean boteredun izan / EJ52,46

botu-emaile
botu-emaile guziei galdera bat egiten zaie / HE37,120

bruxa beztun
bruxa beltzaren azpian ere danak ez daude santuak...; ala dabiltzan bruxa beztunak ez dute ederki ematen / HE25,68

burdin eta zur-langile
barautz erremintia, adi-bidez (erderazko broca), burdina ta zur langileen artekoa baino ezta / EJ06,86

burdingintza
burdingintza eta barkogintza / HE36,7

buru-aringarri
hutsetik eta ezjakinetik, tarte-lan eta buru-aringarri hartu zuela berrogei eta areago urteko diruzainak bertsogintza / EJ00,185

buru-eragozkarri
eta hala deliberatu nuen, buru-eragotzkarri bezala, liburutto baten ... egitera / HEAX, 13

buru-eskolatze
ikastetxeko giroak kulturara eta buru-eskolatzera zeraman Gamiz berez eta errez / EJ00, 182

buru-estalki
gure euscaldunen buru estalquija / HE20,201

buru-hauste
buru auste aundiac ematen zizten / HE45,194
baña ez dira buruauste ta lorric chicarrenac / HE20,139
itsasoko buru-austeak eta korapilloak lehen bezain konpongaitz eta aska-ezin gelditu ziren / HE33,91

buru-jantzi
gure arteko buru-yantzienak / HE17,9
aren buruyazten onen edergaillu-ixuria / HE17,12

giza-alderdi buru-yantzienari eztio gogoak eman / HE17,51
buru-yantzienak, yakitez ertenenak / HE17,45

buru-jazte
eskolako buru-jazterik ere ez zuen izan, berak beratara, betiko bere goranahi hartan bere buruari isil-izkutuan eman ziona besterik / EJ00,208

buru-lantze
buru-lantzeari ahal zuentxoa emana, ez zegokeen Gamiz liburuez ahaztuta / EJ00,181

buru-makurtze
sarkaldean buru-makurtze bategaz agur egin / HE21,73

buruatsigarri
arrazoi nascarri eta buruatsigarrien bearric izan etzuten / HE40,200

burugin
soldauteguija nagui, buruguin ta lepozalia bada / HE20,204

buruhauste
duen programak ez dut uste inori buruauste handirik sortuko dionik / EI94,83
buruauste ainitz kentzen dit hunek / HE35,8
¡amaika lan eta buruauste eman bear zun-izurria, bitara bereizte auxe! / EL70,200
badaki Erromako girixtinoen artean badela buru-hauste ta eztabada frango / EJ71,9
nere buru-hauste eta gidaritzaz ez inor ardura / EJ53,52
ahal izan duen bezala garbitu ditu mintzairari buruzko buru-hausteak / EJ51,57
gaur egunean auxe da gure buruauste gogorrena / EJ69,100
bejonzeiola Errodrigori. Ibilli galantak eta buruauste ez-txikiagoak eraman bear izan zitun bi egun aietan gizajoak / EL70,26
illa betean egon zan buru austen / HE20,198

buruko ile luzedun
alegia, buruko ille luze dunak / HE50,74

buruñurdun
nere iritxiz lekaide-soin azpian galtzik ez daramate gure buruñurdun nagusiak / EJ05, 175

buztin askodun
neurrian bota bear dira ta beti lur-min, kare gutxidun ta bustin-askodun lurretan bota / EF92, 34

dantza-sartzaile
triscan, edo danza-sartzalle ibiltzea izan dala jolas itsusietaraco bidea / HE07,333

denbora-galtze
besteek dibertsio zeritzatenari hark zozokeria huts, denbora galtze / HE39,91

denbora-pasa
baita basoan ere, denbora-pasa, elurtean / HE29,89
gehienei atsegin zaigu, nekatuak gaudenean, "denbora-paxako" huskeriak ikustea / HE27, 322
ez zuela denbora-paxako huskeriekin asti askorik galtzen / HE27,358
denbora pasa kantuan asiko dala / HE19,95
¡Patxi! ez ari denbora pasa ibilli / HE19,100
papera-ta banituan ta zer edo zer egin bear denbora pasa / EJ66,73
eta bestetan tabernik eta ezer ere ez, ta denbora pasa oiek jarri / EJ66,100

denbora-pasa(n)
denbora pasian oraindikan esenzialista posturetan jarraitzeagatik / EI94,73

denbora-pasagarri
berdin zitekeen adar jotze, denbora pasagarri ... edo osabak benetan sentitzen zuena / HE39,63

denbora-pasatze
baina jardun hori ezin liezaioke benazko olerki-lantzat har, jostaketa eta denbora pasatze soila baizik ez zuen eta / EJ00,190

desafiogin
desapijoguin / HE09,233
dibujogintza
trebetasun ona eukan, batez be dibujugintzan / HE31,94
diru bila
irabaciraco ez, baicic bere zor, edo trampac estaltzeco dirubilla dabillenari / HE07,192
diru eske
eta beren ondasunac ugaritzeco diru-esque dabiltzanai / HE07,188
diru eta iskilu bila
30 indiyotar bazeuden, batzuek gu gorde nayez, besteak gure diru ta iskillo billa / EJ81,47
diru-aldatze
diru-aldatze ori non... / EJ07,1
diru-biltze
ori eginda, diru-biltzea letorke / HE17,69
modu orretan izandu ziran suskriziyuak irikitzen, estudiantinak kalietan da aientzako diru biltzen / EJ78,154
ta diru orrezaz gañera, baimen osoa aterari, erriz-erri diru-biltzea egiteko / EL70,205
Gipuzkoako lendakariarengandik eta kalahorrako obispoarengandik bear ziran-baimenak iritxita, diru-biltzea egin zan eliza eregiteko / EL70,202
diru-erabilketa
eskualdeak ez baldin badu benetako dirutza propiorik eta diru erabilketan benetako beregaintasunik / HE37,119
diru-harrapatze
ezkontzea diru harrapatzeko bakarrik / HE59,49
diru-irabazte
basora joango nauk ni ere, diru irabaztera! / HE29,64
diru-kontaketa
diru-kontaketa eta gainerako arazoek burua aski nekatzen edo zioten / EJ00,190
diru-kontatze
mai aren ostean egon oi zan Patxi, edo diru kontatzen edo atzamarrak kontatuaz konturen bat zuzentzen / HE19,93
diru-maite
zure anaya zan oso diru maitea / HE19,37
diru-ugalpen
axioma horien arabera, diru ugalpenak zera dakar / EB20,16
diru-ugaritze
etengabe aldarrikatzen duen gaitza dugu diru ugaritze hori / EB20,15
diru-xahutze
goseak hil ditzan, edo diru xahutzeak lotsaraz / HE14,151
dirudun
gazte lirain dirudunak dira batzuentzat ihespide / HE27,363
Bilbo'ko tripazai dirudunak / EJ64,77
aberatsa itsi dozu dirurik bakoa, dirudun putzak baino biotz obakoa / EJ70,138
gure dirudunek barkaziorik ez dutela esaten dutenak, horretara, ez dira oso oker ari... / EJ51,15
dirudunek osoki ere eskaini behar lukete beren altxorra / EJ51,15
dirudunen batek egina, noski / HE31,92
bazkari on bat jaiero egin dirudun batzuen gisan / HE25,71
dirudunen artean eztegu entzuten lenagoko izen eder mamintsurik / HE15,20
ain diruduna da? / HE16,33
dirudunagaz eurak gelditu / HE21,64

diruzain
urtekal hoinbertzeko bat emaiten dute diruzainaren moltsarat eskuararen alde baliatzeko / HE59,17
airea: Bordel bertsulariak emana Luzaideko kontseilu eta diru zainari / EJ68,61
konpañiko diru zai ni nintzan / HE23,140
Fernando ta Isabel errege-erregina katolikoen diru-zaina / HE33,47

diskobolodun
diskobolodun gaztearen eta Hermesen linea / HE39,37

ditxo- eta bertso-moldatze
han hemenka aditzen ziren bakar batzu ditxo eta pertsu moldatzen artzen zirenak / EJ04,85

dixon-egile
dixon-egilleari / HE17,18

edozein irabazpidedun
lantegi ala saltoki, edozein irabazpidedun euskeltzalerik ezta, berea uka dionik / HE17,67

edurrezko eskuzuridun
urregorrizko ule ta edurrezko esku zuriduna / HE31,31

egi bila
egi-billa dabillen oro baita labainkor / HE28,91

egi-itxuradun
ustegabeko egi-itxuradun koxka batzuek bide dirala / HE57,116

egitura-azterketa
egitura azterketa / EB20,37

eguna zabaldu zain
batzuetan egon egin bear puska batean, eguna zabaldu-zai / HE29,101

egunsenti
urrengo egunsentian, nere biziak jai du / HE57,116
egunsenti aldian norbaitek ekusi / HE29,29
liburu barri bat asmetan dau egunsenti bakoitzean / HE31,65
egunsentian, ainguerac leyatzen citzayozcan / HE12,17
egun-sentian contuarleac David irten-zai zeuden / HE45,214
biaramonean egun-sentian biac irten ziran / HE45,198

egur egite
utzi zuenean, hasi zen berriz bigarrenean egur egiten / HEAX,91

eguraldi-asmakari
gauean ara bilduta jarduna ba dute: eguraldi-asmakari, ipui ta bikote / HE18,46

egurgile
basa-gizon, ikazkin, egurgille ta arotz / HE18,18
zuhaitzak haserre bizian jartzen dira eta egurgileren bat lehentzen dute / EJ53,16

egurgite
egurgiten artean, au duzu nabari / HE18,19

eguzki berodun
eguraldi sargoritsuak edo eguzki berodunak izaten dira Deun Andoni egunak / HE20,28

ehungintza
daqui eunguintzan / HE20,137

eiherazain
errotazain: eiherazain / EJ72,9

ejerzizio-egile
ejerzizio-egilleentzat beste etxe aundi-ederrago bat / EL70, 235
lenbiziko ejerzizio-egilleak, apaizak izan genitun Arantzazun / EL70, 234

ekaitz-itxuradun
ekaitz-itxuradun odoiari bota ta batzuetan kaskabarra bertan ez erortzea lortu izan dute / EF92,12

elebidun
behar diren pausoak emanen dira eskola hauetatik ataratzen diren irakasle berriak elebidunak izan daitezen / EJ56,106
eskola hauetatik irteten diren maixu-maistra berriak elebidun atera daitezen / EJ56, 107
gerora begira, irakasle elebidunak ateratzeko plangintza egokia egiten den artean / EJ56,107
hiru urtetako epe laburrean mila bat irakasle elebidun egiteko aukera sortzen da / EJ56, 107

eliz (e)gite
eleiz-guitea [tit.] / HE08,104

eliz konpontze(ta)
eleiza-konpontzetan dabiltzaz / HE31,82

elizagintza
ordurartean elizagintza bakoitzeko oiukatu oi zuten kondairagilleak: ¡lengoen aldean areta ederragoa onako berria! / EL70,202
Arantzazuko elizagintzak ez du izan atsedenik, ez lanik gabeko tarterik / EL70,74

elizain
Antiguako elizaña emen eidator arin aringa, arnasestuka ta deadarrea: agertu da, agertu da Andre Maria! / EJ59,91

elkar aditze
errazago edo zailago elkar aditze horren muina, hain zuzen, aditzean datza / HE27,391

elkar-erakartze
alkar-erakarte lege orrek lagunduta dirudi, len esandako utzi ta itxi alkarren antzekook bizkaitarron agootan bateratu dirala / EJ06,84

eltzegile
eltzegilea ez ote da buztinaren nausi, untzi ohoragarria edo desohoragarria gai beretik egiteko? / EJ71,36
liburu sainduek eltzegilearen konparazionea maiz erabiltzen dute / EJ71,36
gizonak ez du Jainkoarekin eztabadan sartzerik untziak eltzegilearekin baino gehiago / EJ71,36

emagin
emaguin / HE10,109,111
emezortzi serore eta bortz emagin / HE18,100

emakume eske
emakume-eske nolako intziriak egingo ditukan ikusten natxegok / HE57,119

emazte-ehize
emazte eizean / HE57,145

enkargu-betetzaile
vietnamdar gerrileroak ez dira gure enkargu betetzaile batzuk / HE37,111

epai-emaile
arte gaietan sena biziko epai emale juxtua / EJ69,59

era-aldatze
era aldatze honek, mamia ta sustraia jarri ditu kolokan / EI94,44
era aldatze bat besterik ez zen hau guzia / EI94,44

erabaki eske
garbitasuna egingo ba'zan e'tzegola beste biderik-eta, prantziskotarrak Erromara jo zuten erabaki eske / EL70,67

eraberrigin
"Euskaltzaleak"en eraberrigin ta zuzpertzalle / HE17,36

erakustun
eracustum excelentea da Jangoicoaren Espiritu Sandua / EJ55,200
apezak ez ditugula erakustuntzat onesten / HE59,61
ez dituelarik erakustuntzat onesten gizon eta emazte xoilak baizik / HE59,63

aita eta ama familiakorik baizen ez baledi -ahal bezenbatean- onets erakustuntzat / HE59, 62
diotelarik hau baizik ez ditakela eskulanean erakustun onik / HE59,59
zendako honbertze erakustun, gizon ala emazte? / HE59,55
hotan orotan erakustuna baduzu, ulia bezala / HE59,56
eskoletxetan titulu berak ukan ere bitzate erakustunek / HE59,58
erakhustun izaitera ethortzeko / HE26,274

erbi-ehiztari
zakur erbi-eizari bikain bat zan / HE50,30

erdal bertsogintza
erdal bertsogintzarako eskolatzen hasten den une berean iturri xotilago baten isuria somatzen diogu arabar bakun honi / EJ00,183

erdal kutsatu
naiko lan bait-zizun gizagaixo erdal-kutsatuak euskera aztu maite-berriaren biurri ezigaitzak menderatu ezinez / HE17,12

erdal-jario
amaika euskaltzale zabar erdal-yariok / HE17,11

erdaldun
abade erdalduna ei-dauke / HE31,78
baina oraindik ere euskaltzale (!!) erdaldunak barra-barra ari dira erdaraz biltzarretan / EJ51,14
betidanik neraman erdaldun izanaren ezpata bihotz muinetan sartudik / EJ51,12
emengo gerratean, banaka batzuk izan ezik, beste guziak erdaldunak zirala / EJ60,20
alde batetik erdaldunen etorrerea, euskal mutillen soldautzea, euskereaganako gobiernuen gorrotoa / EJ07,1
azkenekoz Senperelarre bete zutenak, lau famili erdaldun izan ziran / EJ67,54
guk etxea Donosti ixkinan genduan, ta orduantxe ere erdaldun asko etortzen ziran / EJ66, 17
gure artean diren erdaldun horiei / EI94,27
erdaldunen ezpainetan / HE27,367
ta irakasle erdaldun arrek, nekien baño zerbait geiago erakutsi zidan / HE50,39
konpani buru Monroy, erdalduna / HE23,135
euskerea zabalduko dauskuk jeltzale erdaldunen artean / HE21,28
erdaldun andi-andiak be ez gara / HE21,80
erdaldunetara dijoa? / HE16,18

erdara-zabaltzaile
abade ta praille erdera-zabaltzailleak / HE21,77
ba dakigu ondo zelakoak diran abade erdal zabaltzailleak / HE21,81

erdi bila
apainduta gorrputza egun goiz batean ioan zan errdi-bila zaldien ganean / EJ70,82

eresgile
Arantzazuko konpositore edo eresgilleetatik, A. Donostik pralle-izen askotxo darabilzki aotan, kondairaren ixilletik aterata / EL70,167

eritzi-emailetza
euskal liburuen iritzi-emoteilletzan be ugari idatzi dau / HE31,57

erizain
lorazain, ehiztari, harotz, erizain ... zer zen hura / HE39,91

erlijio-irakaskuntza
erlijio irakaskintzan enplegatzen da soilik / HE36,12
erlijio irakaskintzak eraberritze bat ezagutzen du / HE36,16

erlojugile
erlojugille famatua izandu zan / HE25,12

ermitagintza
ermitagintzak ez du emen egonik, ez izan bear atsedenik / EL70,242
antxe ondatu zan... gure Arantzazu zarra, berrizko "ermitagintza"'ri ekiteko / EL70,190
bost mendeko gizaldien "ermitagintza" paregabea aztertu ezkero,... / EL70,55
ermitazain
ermita-zain bezala jesuiten bat ikusi nai izango zukean / HE33,53
erostun
makinunak zabiltzan erosdunen artean / EJ04,76
erostuner emaitea aski sosean hunenbertze / HE59,66
erre-jate
chipiroiak, calamares; errejatiak, asados / EJ64,28
erreboluziogile
sobietikoak izaeraz erreboluziogileak direnez / HE37,104
hori bai, bera erreboluziogilea omen da / HE37,112
erredoladun
ta nortzu erredoladun oinezko gudarien artean? / HE38,170
errenta zain
inudea lan-sari eske eta etxe-jabea errenta-zai, orra or, Rutebeuf zorikabearen egoera tamalgarria / HE28,58
erretxinadun
neguan ostoak galtzen dituztenak, eta lerdodunak (erretxinadunak) edo txoxak (lerondoa) / EF92,61
errizain
herrizain txapel oker bat jendeen artera heltzen da / HE58,83
erropa-garbitzaile
erriko abade zar biak izan ei-ziran arek erropa garbitzaille biak! / HE31,26
errosario-esaka
asko ta asko oñutsik eta odoletan, bide osoan itzik egiteke, errosario-esaka / EL70, 243
errotazain
nola bera errotazaina baitzen, mutilez zain-arazten zitian bere artalde handiak / EJ72,46
ene ustez Alduden, bazela errotazain bat sudurrez fama handia zuena / EJ72,9
errudun
auzitegi aurrean, zin-eginak (juraduak, noski), errudun aitortu naute / HE57,116
geu izan gara errudunak / HE44,24
bozkera errudunez mintzo zen / HE39,58
ni errudun aundi bat baizik ez naiz / EJ64,114
erruduna naiz eta negarrez nauke neure pekatuak / EJ70,30
azkatuizuz kateak errudun guztiai, emoizu arrgitasuna itsu dagozanai / EJ70,25
ertilari-ikasle
beste uriburu batzuetan ibili zan gaztetako urteetan Jean-Paul, ertilari-ikasle / HE31,63
ertzain
apustuetan bezala herrizainak nere alde eta aurka aldika jartzen ziren / HE58,87
osaba herrizainen buruzagiari zer nahi erraiten ari zen / HE58,87
gure herrizainen egitatean bertze plegu bat bazen ederragoa / HE58,86
nere herrizainaren asarrea baino gehiago delarik, motikoak joaiten dira / HE58,85
herrizaina makila airean hasarratzen da / HE58,85
herrizaina aintzinean dago / HE58,83
herrizainarekin eskalerak behera noala / HE58,85
herrizainak ere beretzat dela / HE58,85
lazarian erraiteko, herrizain bat ez zen egonen / HE58,84
herrizainak, ikusiz gertamena berotzen ari dela / HE58,84
alta ez zen lehenago baino herrizain / HE58,82

abokatuek hautatu jende zenbait eta herrizain hainitzeek baizik ez zuten hara sartzeko zuzenik / HE58,77
bertzeak pordoinekin herrizainak ukaldika egozten genituen / HE58,66
herrizain gazte zaurituak neguko hur izoztura aurtikitzen genituen / HE58,65
hor herrizain moltso txipi batzuek inguratu nahi izan ginduzten / HE58,63
ertzain talde bat, etengabe nere gainean euki det / HE57,115
karabineruak, mugamutillak, eta poliziak, ertzainek, ugari / HE31,81

esangile
eta zure alabac, on eta esanguilleac becela, jaquina da gordeco dutela zure aguindua / HE40,146

esangin
gizon ori esangina da: obediente / EJ06,74

eske-biltze
eske-biltzea dute inauteriz aurten / HE18,132

esker emanka
elkarri zorionka eta Jainkoari esker emanka ari zirenean / HE39,87

esker-emate
bere onenbat esker emate, ta onen luzaro Jerusalenen egote onekin? / HE13,42

esker-erakuste
nik ere parte artu nai dut, bihotz-bihotzez, esker-erakuste horretan / HE33,15

eskerdun
an bertan aguertu zuen Jaungoiko berak nor zen, ain umil ta eskerdun ekusten zuten Jesus / HE13,72
amaren biotz eskerdun / HE13,12

eskola-egile
Mikhail Colombani eskola egile ohi bat zen / HE58,68

eskola-emaile
eskolemaile onak artamendatu zion ez kasurik egiteko / HE59,9
ez nausirik, ez eskola emailerik erakusteko nola behar dituen bete / HE59,75
menturaz aitetametarik has eta eskola-emailetaraino / HE59,9
lagun eta eskola-emaile gehienak ez zitzaizkon hanbat ohartu / HE59,9
bikario edo eskolemaile zirenak / HE14,155
haren eskola-emailek eta lagunek gauza bera diote / HE59,7
gizon eta emazte xoilak nahi ginintuzkela eskolemailetzat diogularik / HE59,62
zenbat bihotzmin dakargun guhauren eskolemaile ohier laido hunen egiteak / HE59,60
bi alderdietako eskolemaileen izendatzea / HE59,58
elizaren eta gobernamenduaren eskolemaileer, erdizka / HE59,58
nor eskola-emaile zer irakats / HE59,51
ala eskola-emaileen, ala ikasleen tituluak eskutik badauzko / HE59,53
halere beti eskolemaile berri izendatzen eta zenbeit zokotan kokatzen ari / HE59,55
aditzalerik gabe, zer ari dira bada eskolemaileak? / HE59,56
ara hortara, bai aterbe, bai eskolemaile / HE59,57

eskola-emate
berak be egin eban eskola-emotea / HE31,53

eskoladun
Irlandako jakintsuak eta eskoladunak / HE30,225
eskoladunak beti bere arrokeria / HE25,48

esku-aldaketa
esku-aldaketa batean artu nuan jatetxea / EJ64,80

esku-beteka
erderatiko hitzak esku betheka hartzeko kezka eta antsi handirik izan etzutela jakina da / HE26,289

esku-eragite
¿ceimbat gorputzeco gorabera, ta escu eraguite oria eguiten? / HE20,151
esku-ukitze
seigarrengoac debecatzen ditu escu-uquitze ciquin itsusiac / HE08,177
esku-uzte
nekazari tipien esku uztea ere ez da inondik ere aski proletal boterearen iraupen eta aldaketa iraultzailerako / EJ52,52
esku-zartaka
lau aldiz esku-zartaka / HE14,160
eskualde-banaketa
ea ados diren ala ez eskualde banaketa honekin / HE37,119
eskuazaldu
ulezuridun, eskuazaldu eta bekoki tximurtua / HE31,18
eskubide-eskari
eskubide-eskariak, istiluak, makinaren zarata / EI94,20
eskudun
escudun = encargado, autorizado? / EC48,462
eskuerakutsi
parrokiari ere eskuerakutsi eder bat egin zion / HE33,71
eskuikusi
eskuikusi bat eginez / HE34,58
eskuizkribatu
ausardia honi esker onik atera zuen bere "Diario de la expulsión de los jesuítas de España" egunkari ezku-izkribatua / EJ00,196
eskultura egile
Ventura Rodriguez eskultura-egilleak eginikoak ei-dira / HE31,71
eskutitz-zabaltzaile
erriko eskutiz-zabaltzaillearegaz berba egin eta gero / HE31,82
esne-batitze
orretxengatik bideko esne-batitzea eragotzi bear da / EF92,94
esne-ekarri
sakoneraño jeisten badegu, esne-ekarria geitu egingo da / EF92,91
esne-emaile
zer eman bear duten artarako enda bereziak ekarri: esnea dala, esne-emaleak autu / EF92, 73
onela abelgorritan badira esne-emaleak, beste askok baño esne askoz geiago ematen dutelako / EF92,73
esne-emanean
esne-emanean, emeak berez aal lezakeanaz gañera, gizonak zer-nola egiten duan esnedunak geiago eman dezake / EF92,91
esne-jezte
esne jeistea bukatzean / HE39,15
esne jeiste eskena hari lotsagabekeria eritzirik / HE39,15
esne-saltzaile
esne-saltzalle bere kontura zebillelarik / HE50,17
merkatuko edozein esne-saltzaleari artu-emanetan zintzo jokatzen duanean... / EF92, 94
esne saltzaileekin batez ere / HE44,14
esnedun
ez jakuz orain esnedunak Santodomingotik edo Enekuritik behera etortzen / HE44,14
eta zuc ezneduna baliz bezala saltzen diozu, ezneric batere, edo guchi duana / HE07, 168
esne-emanean, emeak berez aal lezakeanez ganera, gizonak zer-nola egiten duan esnedunak geiago eman dezake / EF92,91

estalki zuridun
galai gazte batek esaten zion ... estalki zuridun amonatxo bati / HE19,107
etorri-zain
mutil kaiku oiei burura etorri-zai egon bear guk / HE57,132
etsai-barkatze
eraintzak ene baitan maitasun-azia; emaitzetan ederren etsai-barkatzia / EJ50,11
etxe-aldaketa
etxe-aldaketa / HE50,31
etxe-aldaketa ura 1901'garren urte asieran / HE50,27
etxe-bilatze
aen yayorik etxe-billatzen ez dabil uri aundian / HE18,76
etxe-eroste
etxe erosteak eta afari on batek baño kondaira ta berriketak geyago gizendu bear-t-zutela [sic] zirudin / EJ81,45
etxe-galgarri
senharrak dauka tratu txarrak izan direla, etxe-galgarriak / HE43,9
etxe-galtzaile
eche-galzailiac / HE09,203
etxe-hondatzaile
aurpeguira erantzuten badieztezu desonragarriac diran itzac, nola diran, ordia, echeondatzallea, alperra / HE07,63
eguin dezagun contu: ordia, lotsagarria, eche ondatzallea / HE07,67
etxe-miaketa
ea etxe-miaketaren bat egitera joaten zaizkizun? / EJ05,182
etxedun
Jainkoak nahi izan balu... beztitu zukeien, etxedun egin zukeien / HEAX,23
etxegile
Tolosar Izaguirre (etxegillea) / HE23,136
ez sendatzaile, ez etxagile, ezta beste orrelakorik ere / HE38,164
etxegintza
literatura idaztietan, etxegintza paratetan / HE56,10
izan ere, etxegintzako merkatua berezia da / EB20,35
3.000.000 langile ari dira etxegintzan / EB20,35
esenpluz, "etxegintzako sindikatoak" aipatuko ditut / EB20,35
margoen nahasketan, etxegintza paratetan / HE56,10
betiko ginoan eta oldarrean jarraitu du Arantzazuko etxagintzak / EL70,237
etxegite
gaur Donostia dagoen tokian etxegitea debekatua zegoen / EJ51,19
Arantzazuko etxegiteak ez du egonik ezagun / EL70,74
etxegite bati bukaera eman orduko beste eginkizunari asiera emanaz / EL70,74
etxezain
erabat zakura bezin ala ernaiagoko etxe-zaia litzake / EF92,103
euri eske
ain zuzen ere, oñatiarrak orduntxe errogatibak egiten, euri-eske / EL70,25
euri-jasa
euri jasa lodiak, neurririk gabiak / HE25,46
euri-jasa / HE08,13
euridun
eta egualdi ona al zan euriduna? / HE16,133
euskal eresgile
auetxek ziran mende bi aietako euskal-eresgilleak, santutegian ez-ezik gure parrokietan ere / EL70,168

euskal esnale
"Euskal Esnalea" aldizkarian argitaratu zan / HE19,18
euskal itxuradun
euskera-itxuradun leku-izen askogaz gogoratzen da / HE31,75
euskaldun
Californiatik artzain eskualdun batek erakutsi zeien / HE59,26
zeure lenengo garbitasuna siniztu dogu guk beti: euskaldun utsak izan zirean beste guztien aurreti / EJ70,43
esaera au ondo zetorrek arako: euskaldun, fededun / EJ62,61
¿nun Kariñena? ¿nun Priorato? ¿nun da euskaldun tsakolina? / EJ70,79
bi adiskide auek, jaun naiko aurreratuak ziran euskaldun abertzale bezela / EJ60,88
eskualdun ohitzak ginauzkan / HE59,84
on da, ordea, eta oso gogoan hartzekoa, euskaldun bazter horiek nola erdaldundu diren / EJ51,47
Euskalerria-ren gaitzak ez dira euskaldunen errua / EI94,73
zu eta ni, euskaltzale bagara, ez da, funtsean, euskaldun jaio garelako / EI94,39
euskalduna-baserritarra / EI94,29
bada ezpada ere, esango luke euskaldun jatorrak / HE27,324
erriko jendeak, benetako euskaldun jatorrak / HE31,94
euskaldun izatea kontingentzia / EI94,14
ez da euskaldun langille batentzat / HE22,77
hiri hetako jaun eskualdun zintzo eta argituen artean / HE59,16
ni euskalduna naz burutik oinetara / HE21,56
bakean bizi dadin eskualdun jendea! / HE51,9
jardun daguijela issiltzaca alango euscaldun chaarrac / HE20,219
eskualduna / HE04,76
egin kontu euskaldunak dirala / HE16,19
ez al gaituk odolez i bezain euskaldun? / HE18,43
euskaldun fededun
euskaldun-fededun / EI94,29
euskaldun fededun / HE36,15
euskalki-nahaste
euskalki nahastea ere saio tankera horretatik datorkio / HE27,348
euskaltzain
Altubetarr Seber euskaltzain jaunak / HE26,284
bear bada aritu izango zare euskaltzain baten aotik esakera au gaur egunean entzueran / EJ06,74
biltzar horren azken egunean euskaltzainek elkarrekin bildurik / EJ56,9
Euskaltzaindia
Euskaltzaindiak emandako agiri baten bidez irakasle hauek egin zezatela beren lana / EI94,55
Eskualzaindia sortu zen halere / HE59,17
euskara-emaile
On Juan Apezetxea dala orain euskera emoteillea Iruñeko abadegai-etxean / HE31,82
euskaradun
lan honek ordea, ez du sentidurik euskeradun jendetzari begira egiten ez bada / EI94, 64
euskal herri osoa "euskeraduna" bihurtu behar dugulako / EI94,15
honen arauera esan dezake Rikardok "euskeradunok" inperialistak behar dugula izan / EI94,15
herria "euskeraduna" egiten ez duguino / EI94,27
ezkila-jotzaile
ezkilla jotzaille Burutxuri, Joaneteko / HE18,62

ezkon-hausle
emakume gorrotagarri, ezkon-ausle eta apenkor bat ezarri zioten / HE28,57
ezkontza-hauste
ez zutela gaiztakeriarik egingo: ez lapurretarik, ez ezkontza austerik, ez saldukeriarik / EC70,51
ezkontza-kolpatzaile
senarra bizi dueno emaztea beste batena bilakatzen bada, ezkontza kolpatzaile deitua izanen da / EJ71,28
ezkontzagile
eta au bera guertatuco da, jaquiten bada, erretore, edo confesoreren bat dala ezconzaguillea / HE07,346
ezkontzagintza
ezcontza guintzia / HE09,54
Ezkur-jale
hor ikasten dik nola, Ezkur-jaleko jauregian, Doña Resurreccion, errege eta erreginaren alaba ... / EJ72,37
bertzenaz nola izanen zen jauregi hori deitua Ezkurjalen egoitza?... / EJ72,36
haiztiaren erdiko jauregi hura deitzen duk Ezkur-jale, zeina baita seinale bat / EJ72,36
ezpain-estutze
aitak, zerbaitek eldu balio bezela, ezpain estutze ta kolore aldatze bat izan zuan / EJ62,79
ezpain-hautsi
emen zegok ezpain-autsi / HE15,17
famadun
ona emen ... axularren libru famaduna / HE26,267
1613 urtean gizon famadun zelarik, deitu zuten Madrillera joateko kontseilari bezala / HE33, 89
gure aintzinako famadunen izenak eta izanak erakutsi beharrez tajutua / HE33,69
fede-asmatzaile
Cesar-en gero betiko izan naia, fede asmatzalleen gaia; leengo usteen doaia / EJ50, 173
fede-haustaile
guciac fede austzalletzat iduquico baluteque / HE40,133
fede austzalle circill bat izango nitzaque, baldin... / HE40,133
fede-ukatzaile
onelaco fedeucatzailleac bereganatzen cituen dotrina cer edo nolacoa zan juzcatzeco / HE40,70
fededun
oraindik ere fededun / HE55,54
fededunak sinesten du Jainkoak maite gaituela / EJ71,20
fededunaren piztea gerorako dauka hemen Paulok / EJ71,26 / 119
¿cer da cristau catolico edo fededunen iceneco alde edo partidua? / HE40,119
alcar ondo artuta joan ditecela cristau fededunac bata bestearequin eta beren alcardade edo balleretan / HE40,113
ecin adi litezqueala, ezpada cristaufededun batzuec beren lagun fededunaquin / HE40, 112
cristau fededunac eguiten dien contraren ezpatac eritu edo mineman dezala / HE40, 108
Marx salbatu nahirik, marxista "fededunen" idolatria kondenatzen du gupidarik gabe / EJ51, 57
Kristoren berriak jakiteko, kristau fededunen iskribuetara joaten zerate / EC70,44
halaber Paulok jadanik errana zuen bezala fededunak Abrahamen seme ispiritualak dira / EJ71,35
fede-dun = creyente / ED46,145
euskaldun lagunak heldu gira bederazka herbail bainan fededun / HE59,21

¿eta baldinbaitere orretaraco deitzen guera eristan fededunoc soldaduac / HE40,6
edo elizaren buru aguiricoac era eta malla gucietaco eristan fededun gucien / HE40,17
fededunen dako jin zaiku maiatza / EJ04,31
bakean biguna, gudetan indartsua, beti fededuna / EJ77,106
onela cristau fededunbat, lenengo beguiratuan errecela diteque / HE40,179
baña onec camporatzen eztitu cristau fededunac bear becela arguitzeco / HE40,176
fededun edo sinesle / ED46,143
hori, fededunak bere helburu tranzendentalen eta intentzioen ganbara isilean erabakitzekoa da / EJ20,42
bestalde, korintoarretan izpiritu saindua fededunen dohain berezien eta eliza-zerbitzuen iturburua da / EJ71,9
euskaldun fededun / HE36,15
cristau fededun nasaiyago, edo oitura galduetara gueyago edo guchiago emana cera / HE40,65
elizguizon eztan cristau fededunac dembora gucietan becela / HE40,186
ara cer: cristau fededunoc, beste gucian becela onetan ere, arrazoi degula / HE40,100
gaurco cristau fededunac gai onetan gauza berriric eguiten eztegu / HE40,100
eta cristau fededun ascoc, inolaco quezea eta bildurgabe beren seme-alabai ematen diezten / HE40,94
liburu odeyac baño gorago jasotzen duten cristau fededun on-puscac / HE40,90
or duan cristau fededunac onelaco ezbearrean eguin lezaqueen arequin contentatu bear dira / HE40,209
cembait cristau fededunec belaunetic-belaunera datorquien icengan edo apellidoaren lecuan / HE40,62
elizac bere barrumbetic botatzen duen nornai cristau fededunec / HE40,140
cristau fededunen teologiac eracusten du, pecatu mortal edo larri guciac pisu batecoac eztirala / HE40,19

film(e)-kritikari
zenbait film-kritikariren jipoiaz "bixitua" / HE27,307

filosofi irakasle
Salamanca-ko unibersitatean filosofia irakasle eta Cuzco-ko kanonigu / HE33,55

folklore-ikaskuntza
folklore-ikaskuntzak antziñako erlijio, oitura eta esamesen berriak azaltzen dizkigu / HE24, 70

fosfatodun
1. nitrojenodun abonoak; 2. fosfatodunak; eta 3. potasadunak / EF92,28

frakadun
prakadun eta gonadunak, naikoa sermoi eginak ditugu euskeraz / HE57,127

froga-berriketa
pontu honen gainean eztugu zer ibili froga berriketan / HE04,58

frogabide bilakatze
frogabide bilakatze honekin, hizkuntzaren teoria praktikari nagusitu zitzaion / HE36,27

fruitudun
frut-dun = fructifero / EI31,319
arbola fruitudunek herria aberastuko dute / EJ72,57

frutadun
zuaitz frutadun = arbol frutal / ED46,8

frutu-emaile
zuaitz frutu emalleac / HE12,1

fusildun
ustaidunagana, eta pusilldunagana zucendu bear dira / HE40,107

gabardinadun
nik ez det esan gabardinadun danak alperrak dirala / HE25,87
gai-emaile
zimaurrak ezin obeagoko gai emaleak emango dizka lurrari / EF92,38
gai-jartzaile
batean esan nion emengo gai-jartzalle bati / EJ66,159
gaintxurizkatze
añ guchi sayatuco liraque ... beren dotriñac itz eder ... oyez eta onelaco besteaz gainchuriscatzera, baicic soll-sollic ... icenaz bacarric deituco lituzteque / HE40,62
gaitz erraile
andren gaitz-erraile orok / HE01,72
gaitz-esaka
begiz, ezpainez tximuka, mingainez gaitz-esaka: betiko denen erregek itxurarik ez daka / EJ50,71
gaitzizen-bilketa
isilaldi honetakoak ditu, dagoeneko bilduak zituen Tafalla eta Sangosa-koez gainera Garez eta Oteizako gaitzizen bilketak / EJ00,190
gaixo-osatzaile
eztaquit nic noscuac dirian bizarguin ta gaiso-osatzallac / HE20,150
gaixozain
Patxi Juaristi semea, Comillas'ko gaxo-zaya / HE23,91
gaixozaintza
nobizi-aroa asteko oraindik gaztetxo ta misiotaratzeko zaletua dagoenez, gaixo-zaintzai--ikasketak egingo ditu lenbizi / EJ03,46
gaizki egin
gaizki egitera emanak / HE02,38
eskatzen dizut, gaizki-eguinen damuarekin / HE13,16
Saul-ec beren gaizqui-eguina barcatu zien, orduan leyal izan zitzaizcanac besteai gaitzi eguitea, gogoac eman zien bezala, debecaturic / HE45,201
gaizki-egile
baliman gaizkiegileenak ziren ausartenak izan / HE58,66
Jesus ona ezauzeien, eramateco calvarioco aldapa, edo oianera, non justiciatzenciren gaizquieguilleac / EJ55,164
ta catees inguraturic fuerte nola balitz gaizquieguilleric gaichstoena, ta eramanzute atropellaturic Anasen echera lenic / EJ55,161
gaizki-esale
Aretino gaizki-esaleaz oroitu naiz / HE27,365
Jesusec içatu ditu etsaïac eta gaizqui errailleac / HE06,128
obra hunen patroin zaitut hautetsi, gaizki erraileak zeren baititutzu gaitzetsi / EJ80,55
bata bercearen... gaizquierraille / HE03,101
gaizkigile
gaizkigilia / HE01,32
gaizkile
beren buruac gordetzeco gaitzguilleai erasotzea / HE08,118
nere burua gaizkiletzat joa izan da / HE57,116
eta bere suerte onez libratzen du eriotzetic culpagabeco gajoa, eta gaizquille batetic erria / HE40,125
etsai oyetaco cembait enganatzalle gaizquille, sator itsu, astotzar / HE40,131
culpagabeco ascori bicia gordetzeco, gaizquille bati bicia ez barcatzea caridadea den becela / HE40,133
gaitzgile = malhechor / EC48,310

aide eta adisquide n. onelaco-gatic, onguille eta gaizquille eta pecatari guciac-gatic / HE40, 229
heriotzez hiltzen ditugu ... gaizkilerik okerrenak / HE27,321
gaizkile ustekoa gaizkile ez dela agertzen denean / HE27,321
gaizkilleen giza-iltze ta orrelako zoritxar aidetan / HE57,109
gizagurenak ala gaizkille zantarrak / HE21,71

gaizkin
nere lanak eta gaizkinak, bikain izkutatuak omen-ditut / HE57,115
ez dauca oneec orrelango artuemonic gaisquinacaz / HE20,155
baitegiz-baitegi erabilli zuten gaizkin bailitzan / HE28,78
lenagoko deabru, gaizkin edo jainkoizunen oroipenak izan bear dute / HE24,40
gaisquin / HE09,199
ispiritu gaitzquin oetatik batec / HE08,9
gaitz-quiñac ateratzen cituan guizon-emacumeen gorputzetatik / HE08,80
gaitz-guiñac, edo demoniac / HE08,82
engañatzalle palsoa, gaizquina, centzugabea, fede gaiztocoa, deituaz / HE40,130
gaizquin, gaizto ezagun, palso, salduqueri izugarriac eguindaco, erligioa ecertan etzenean / HE40,132
conjuratzallea dagoan toqui, edo errira bilduco dira gaizquinaquin eguiaz, edo guezurrez daudenac / HE07,346

gaizkintza
orretariko gaizkintzak darabiltzan erria ezin leike izan gure begikoa / HE21,72
jomuga oyetan dotrina liberala eta bere alabacho eta gaitzquintzaco lagun eta estaltzalle / HE40,186

gaiztagin
gaixtaguin / HE10,93,111
baña Adanen umeac aztu dira beren jaun onaren legueaz, eta bete da mundua gaiztaguinez / HE07,165
eta au bera aditzen da gaiztaquinaz, baldin artaraco escua duenac ematen badieza eriotzaren pena / HE07,104
ceren Jaincoaren beraren errana baita: gaichtaguinentçat estela baqueric / HE06,144
orduan presuna prestua eta debota boscarioan içanen da eta gaichtaguina nigarretan eta plainutan / HE06,111
eta sarritan aditzen degu alperrez, eta gaiztaguinez beteac daudela toqui guciac / HE07,76
gaichtaginik handiena naizela dut iduri / HE51,32 / 112
gure gaiztagin onek ba zizun eskola / HE18,112
galdu biar cenduban vicitza gaistaguin ori / HE20,213
gaichtaguina / HE03,101

galarrots-egile
orduko gazteen buruzagia, delako galarrots egilea / HE52,18

galdun
galdunak berak ere badu zertaz poztu / HE18,35

galtzadun
asieran, lagun oiek, galtzadunak oi-ziran / HE57,122
modatu baino askoz lehenago galtzadun emakume bakarra zen / HE39,91

ganadu-ateratze
lau gizon haundi gortatik ganadu ateratzen aurkitu zituenean / HE39,85

ganadu-konparaketa
bere bizitza guztia ganadu konparaketan emaniko tratularia / HE39,107

ganadu-trafiko
Larraungo ganadu trafikoak ez zedukan azkenik / HE39,78

ganadu-zain
ango pampetan 35 urte, ganadu-zai, egin ondoren / HE50,9
ganaduzain
asto-mantia jantzitakoan ez dira juango ganau-zai / HE25,63
amaika urteko mutil koskorra zalarik, larrean ganadu-zai omen zegoan Xenpelar / EJ67, 78
garaban (garo + eban)
Benitosoro orretatik albora, gertuan, Garaban izeneko baserria dago / HE29,16
garagar-haizatze
gaur arratsean larranean garagar-aizetzea du / HE45,205
Garazi Gerrieder eske
Garazi Gerri-eder eske doazela / HE18,23
gari-ebakitze
gariebagiteko trator-makina txiki baten ganean jesarrita / HE31,78
gari-jotze
arazo oneei darraico galjaite necagarrija icerdi bitzetan / HE20,151
garrantzidun
kondairazko garrantzidun dokumentu askoren jabe zen / HE33,47
gatzemaile
gatzemaille gaisoa sutean utzita / HE18,17
ijelia, urtzalla bi, ta gatzamallia / HE20,125
gau-emaile
bitartean, alako penitentzi gogorren garraztasuna arintzeko eta gau-emalleen oñaze–zalea janaritzeko, kantazarrak abestu oi ziran, tarteka / EL70,119
Arantzazuko gau-emalleen asmo ta elburu guzia, ortxe dago / EL70,116
beren arlote ta guzi, ortan bazekiten puskat gau-emalle aiek / EL70,117
gau-eskale
biar labean erre ba lezate opil, mutil gau-eskaleak an ba dute zer-bil / HE18,127
gaujagole
Palatino mendico gaujaolac / HE20,212
gauza-biltzaile
bainan den lekutik baizik ez baititake eman, gauza biltzale gaitza egin zen / EJ72,58
gazta-erosketa
gazta-erosketa ura, guk ardiak erosi aurretik egin izan zan / HE50,55
gazta(n)gin
gaztanguina ere bai / HE20,164
gaztaeguinau bere ez dala edo celangua / HE20,168
gaztagintza
...ta beroietatik datozen sal-erosketak (guri-gintza, gazta-gintza, artile-argigintza) / EF92,69
gaztain-bilketa
au entzun eta, gaztain bilketan gordetzenago du buru / HE18,83
gaztain-mozketa
Mikelek biren kemena ba du bakarrik gaztain-mozketan / HE18,84
geldi-asmatzaile
geldi-asmatzalle, gibelaundi, eta gauza txikiena oartzen aldi luze batean egon oi diranak / HE24,19
gerla-egile
zertako behar ditugu, gerla egileak, eraileak? / HE58,53
german-mintzatzaile
gehienak, aldiz, engel-saxoinak ziren, german mintzazaile / HE30,208
gerra-irabazte
guerra irabazte gora, odoltsu ta damugarrija / HE20,207

gerragin
guerragin / HE09,141
gezi-jaurtiketa
leiotik leiora ere berdin erasoten omen zioten arrika edo gezi-jaurtiketan (fletxak botatzen, alegia) / EL70,37
gezur-iresle
bizkitartean (Jainkoaren nahia!) gezurtia bezalako gezur-iresle guti da / EJ72,64
gezur-jaurti
gezur-jaurti eginda ezpainak aizatu / HE18,36
gezur-kontatze
gezur kondatzen trebe zen / HE58,58
gezur-somatzaile
astotzar, arro puztu, guezur somatzalleen icenaz deitzen ditu / HE40,131
guezurti, centzugabeco, guezur somatzalle, burujauciaren icenac ematen diozca / HE40,132
gezurjario
Azpeiti Azkoitiko boluntarioak ez dira falso eta gezur jarioak / HE23,74
gibeltzain
...terma urrunean baizik ez liteke izan, behar bada gibeltzainaren aphailatzekotz / EJ61,32
giro-berotze
txikion giro-berotzea gabe / HE17,36
gitarra-jo(tza)ile
gitarra joilea / HE51,15
giza eraile
giz-eraille biurtu zen / HE28,55
giz-erallec, edo guizon-iltzalleac (...) ciran / HE08,14
giza hiltze
gaizkilleen giza-iltze ta orrelako zoritxar aidetan nolako pozik ibilli oi naizen ba-zeneki... / HE57,109
giza lantza
gizalantzaren bideetarik ibili nahi badugu / HE30,219
gizagintza
hitz-joku honetan gure gizagintzaren eta herrigintzaren arazoa sartzen da / EI94,32
hain zuzen geure nortasuna, geure gizagintza gorde ahal dezagun / EI94,15
ez dago gizagintza erabakirik / EI94,13
ez dago gizagintza abstrakturik / EI94,13
oso inportanteak eta beharrezkoak dira gure gizagintza behar bezala konprenitzeko / EI94, 13
terrenu honetan eraiki beharko da gizagintza / EI94,13
konprenitzen da, beraz, zergatik heltzen diogun gizagintzari / EI94,12
gizarte-aldaketa
gizarte aldaketa edo eta gizarte sozialista bat lortzeko beharrezko den langile mugimenduaren eraketaz / EJ52,29
gizarte-banaketa
sakonagoko gizarte-banaketan sustraitzen da / EI94,22
gizazain
Amabia dator, gizazaina / HE15,17
gizon-bilketa
gizon-bilketa bat egin dezazuten / HE33,37
gizon-ezagutzaile
gizon ezagutzaille ona zala / HE21,63
gizon-galtze
oi nolako sarraskiak! oi zer gizon galtzeak! / HE51,30

gizon-hiltzaile
giz-eralleac, edo guizon-iltzalleac ... ciran / HE08,14
liberal izatea pecatu andiagoa da, blasfemari, adultero edo guizon-hiltzalle ... [izatea] baño / HE40,21
gizon-hiltze
guizon-iltze / HE08,152
guizon illtia / HE09,75
bekaizgo, gizon-hiltze, eztabada, maltzurkeria eta galdukeriaz hantuak / EJ71,16
arriskuak, gizon-hiltzeak, kraka, lanbide zikin eta eskasak maite ditu / HE27,363
gizon-jale
pixti itxurako arkaitz-zurrunbiloak, lamiak, tartalo gizon-jalea / HE27,323
itxaso sagraduba, dudarik gabia, amaika biar duben gizon-jantzallia / EJ78,26
gogo-galtze
gure buruz gogo-galtzeaz eta desesperatzeaz... / HE02,51
gogo-lantze
gogo-lantzeari erantsi diote dalako itz ori / HE24,3
bakartasun...! aspaldi naukak ire miñez; iskanbilla bizian, gogo lantzerik ez / EJ50,11
gogo-zaindari
Teresa Deunaren gogo-zaindari zala / HE24,13
goizloratu
nindabilano parketan, hurran haur goiz-loratu gozoak / EJ50,123
gona-neurtzaile
aukerako gona-neurtzaileak baditugu / HE27,322
gonadun
prakadun eta gonadunak, naikoa sermoi eginak ditugu euskeraz / HE57,127
konturatu gabe, gonadun lagunak inguratzen asi zitzaizkion / HE57,122
ordurarte, bere Patrixi beste gonadunik zanik ere... / HE57,122
itsatsi zaion gonadun gauza arekin zer egin / HE57,101
gure euskera jarriko balitz gonadun oientzat moda / HE25,98
gorbatadun
gorbatadun horietakoa nintzen / HE27,368
gorputz-estalki
capa corputz-estalquija / HE20,201
gorputz-maitale
orra garbiro adierazi gorputz maitale zerala / HE25,90
gorpuzdun
indar aundiko gorpuzduna zan / HE31,39
gorputzdun izacariac baicen eztagoelacoan daudenac / HE40,212
gorrotodun
gorrotoari gorroto deutsat; gorrotodunai, erruki; ezin daulako gorrotodunak egizko bakerik euki / EJ77,31
gose-mindu
lehoin gose-minduek bere menean, eta atzaparren artean edukiz gero / HEAX,145
gosepasatu
zorri gose pasatua, inoiz nai aina jan etzuen batekin, ara nola mintzatzen zan / EJ07,3
goxo-saltzaile
Berrobi'n zegoan karamelo edo goxo-saltzalle oietako batekin asarretu uan / EJ62,62
goxogile
Candido Arrue, goxogillea / HE23,143
gozo eske
beti goxo eske / HE50,21

grina txardun
orren grina tsardunak dira? / EI99,163
gun-emaile
beren eguzki gun-emallea galduta, zertako biziko ez dakitela dautza erdi-illunean / HE34, 27
gupida eske
hortz artean marmarka ekiten zion aurreko mendekoei gupida eske / HE39,53
gurdi-maneratze
jayeraco gurdimaneratzea, jayeraco abarcac jostea / HE07,59
gurdidun
eta gurdidunentzat bai? / HE16,127
amaika ernegu jaurtin dabe Lapurtolako burdidunak / HE21,30
guringintza
...ta beroietatik datozen sal-erosketak (guri-gintza, gazta-gintza, artile-arigintza) / EF92,69
guztiahaldun
eskatuko diot Jaungoiko guzialdunari / HE55,11
izanic gure Jaungoicoa gucialduna edo omnipotentea / HE07,315
ni naiz Jaungoico guztialduna / HE12,14
h-dun
hainbat hitz h-dunek badute ordain hedatuagorik eta erabilgarriagorik / EJ56,57
zientzi mailan erabiltzen diren maileguzko h-dun hitzak ere ez dira zerrendan aipatzen / EJ56,57
zer neurritan sartuko zen letra hori euskal ortografian, zein ziren "h" dun hitzak, etab. / EJ56, 54
hagin-ateratzaile
Mikalera Martinez, agin-ateratzalea / HE50,17
haize-astintze
aize-astintze artarako / HE17,73
haize-hartze
bi egun oyetan ezer egin gabe nago ta aize artzeak ondo egingo dit / EJ81,39
hamardun
amardun batekin jabearen esku utzi, sanotasun osoan / EJ00,188
hankadun
itxasokoen ankaduna agertu ei-zan a neska ederra / HE31,31
haragi bila
gosari arrunta iduri eta begira-begira egon ondoan haragi bila joatea erabaki zuen / EJ53,31
haragi-emaile
zer eman bear duten artarako enda bereziak ekarri; lana, aragia dala, lan-egilleak eta aragi-emalleak autu / EF92,73
aragi-emalleak, besteak baño lenago ta geiago azitzen diralako / EF92,73
harakin
Marty harakin gizarajoari aspaldi etorri zitzaion ezkontzeko garaia / HE27,325
etxerako bear zutela eta eskatzeko arakinari / HE22,35
gero arakinari saldu / HE16,19
esterik ler ez daiten, erne da arakina / HE18,12
mai gañean erdi ezkutatua zegoan arakin kutxillo bat / HE19,102
harakintza
auzo nazio danak nastuta eten gabe arakintzan, odol gorririk ikusi gabe ez gindezke ondo izan / EJ69,14
haratuzte
baraua ta haragiste ta holakoak ez jakuz inoiz ere ondo etorri guri / HE44,22

harbi-ereite
arbi-eraitekoan nonbait aziak jo / HE18,18
hargin
Antoni harguina, Lazarian izar gorrien buruzagi izan dena naiz / HE58,84
arotzak nekazarien lanari ez ekitea, euleak argiñenari ezta / HE24,10
hitz erakarri hori h-ez idatziko da eta ez da zerrendan berariaz adieraziko: behartu, handitasun, hargin / EJ56,56
igeltseroa alakoa izan; aita argin onenetakoa zan, eta bai bera ere / EJ49,125
au langintza edo ogibide asko ikasten asi zan: arotz, argin, dendari edo iostun / EI99, 163
argin ta gañerakuak ots aundia ateratzen zuten / HE54,151
Karlos arginagaz asiko gara / HE31,92
Mendiburu baserriko semea zan Karlos Bustintza Olaso argina / HE31,92
Etxabe baserrikoak, arginak / HE29,47
ni nas arotza, arguina, itzaña, achurlarija / HE20,48
hargintza
itxurak diranez, gallego-mordo bat ere an zebillen, aiek ere argintzara etorriak / EJ79, 64
dala arotzia, arguintza, edo beste lanquintza egoquiren bat / HE07,75
bigarrena, artzen duen lanquintza, dala arguintza edo arotzia / HE07,76
hari bila
Ño, ari billa asten da / HE57,104
harkoskordun
dirudunagaz eurak gelditu ta arkoskorduna emon beste gizajoari / HE21,64
harpidedun
euskeltzale guziak ditu asieratik arpidedun / HE17,66
harri-erauntsi
harri erauntsi gaixto jasan eta garaitu hintuen / HE56,23
harri-jasotzaile
orain aiek baiño arri-jasotzaille obeak asko daude / HE29,43
ogibide berdina gertatu biori; len arrijasotzaille, orain tabernari / EJ69,21
harri-jasotze
artean arri jasotzerik eta olakorik etzala esaten zuan / HE29,45
Mendizabal nola aizkoran ta arri jasotzen ari da, Aduna'koa? / EJ66,39
batzuek arri jasotzen, besteak aizkoran, besteak sokatiran, korrika ere bai eun metroan / EJ66,58
ni, arri jasotzen ta sokatiran nintzan / EJ66,58
harri-zulogile
barrenera esan naiko zun, arri zulogillea / HE23,132
harridun
harridunak, armadunak aintzinera, aurrera iraganik uholdea abiatu zen / HE58,64
harritailugile
argina eta arritaillugille ona / HE31,92
hartze(ko)dun
ongille batzuk izan zitun eta artzekodun asko / HE28,58
belar tratua konkretatu gabe uztea ere alde zetorren, hartzedun baitzegoen / HE39,95
hartzedun = acreedor / EC16,243
au eguin badezu, eman bear diozu ceretic artzeco dunari / HE07,176
hats-beherapen
hasten da hats beherapen egiten / HEAX,61
Lazaro laur egunetako hil kiratsua, anhitz hats-beherapen eta sentimendu eginik, pitztu zuenean / HEAX,103
hartzaz orhoiturik, egiten du zenbait hats-beherapen / HEAX,117

hats-dun
atsduna dala, atsa darijola / HE20,173
hats-hartze
ezta irauterik eta ez hats hartzerik, haren nahia eta borondatea gabe / HEAX,141
haur-hazte
haur haztea gero, heien sortzea baita diotenaz errexenik / HE59,77
haur-jasotzaile
erditze guzietako aur-yasotzaille / HE17,13
haurdun
icusiric Agarrec aurdun cegoala / HE12,14
aurdun guelditu zan / HE12,18
norbaitek esan zezaken amon au aurdun zela / HE18,65
eguin dezagun contu: urlia aurdun da, sandia lapurra da / HE07,210
eta sinisten duala urlia aurdun, eta sandia lapurra dala / HE07,210
hitz erakarri hori h-ez idatziko da eta ez da zerrendan berariaz adieraziko: behartu, hasiera, haurdun / EJ56,56
Sonia haurdun zegoen eta Helbetia-ra zoan / HE58,60
urte batzuk pasatakoan haurdun zaudela ere ez dira arduratzen / HE35,92
bere zirkunstantzietan haurdun dauden emakumeak / HE35,37
haurgintza
haurgintza momenturako hobeagoa omen da / HE35,92
haurtzain
aurzaina / HE15,4
gure etxean utzi ninduten aur-zai, geren arreba bixkiak zaintzeko / HE50,41
hazi-ereite
ceimbat neque ta arazo artu biar dirian aciereiteti alcandora bat janci artian? / HE20, 140
hazi-ereite(n)
geure azatzak barriro goldatu ta azi ereiten ta labore batzen zakustazan euskalari arlozale orrei agur gozatsu bat / EJ06,76
hazi-nahaste
azi-naste on bat egiteko (aziak ez dira beñere belardietako lurretik artu bear) lore-ale-dunetatik zortzi amarren artu bear dira / EF92,53
hegal biribil eta luzedun
sartu dira capela querizgarrijac, ta egal biribil ta lucedunac / HE20,94
hegazti-jate
egazti jaten arek ein zuan galera / HE29,29
egunoroko hegazti jateak okitzen omen gaitu azkenean / HE27,320
hegodun
pozez dantzut nik orain eresten egodun talde ereslaria / EJ77,39
yagi zan biotz-ganean egodun andra eder bat, oso galanta / EJ77,82
hemeretzi urtedun
ogei ta amar urteko gizon gordina ta emeretzi urtedun gaztea, adina gora bera, berealakoan egin ziran lagun aundi / EJ03,43
heriotz emaile
becatu mortala, edo eriotz-emallea / HE08,153
heriotzagin
neure eriotzaguinen atzian ibillico etzana / HE20,210
heroigintza
hunentzat bere heroigintzei buruz, mintzatzea hauk egiak edo gezurrak izan litezen / EJ61, 16
herri-kaltegarri
castigu latzaguac emoteutsezanac, erri-caltegarrijac cirianai / HE20,213

herrigile
errillia, edo osuago, erriguillia / HE20,180
herrigintza
hitz-joku honetan gure gizagintzaren eta herrigintzaren arazoa sartzen da / EI94,32
hesigintza
hesigintzan egindako lan haundiaren truke aurtengo agotzak zuretzat / EJ53,52
heste-betetze
amona gora doa este-betetzeko / HE18,125
hezur-ipintzaile
andracume azur imintzalla / HE20,52
hidrokarbonatodun
baño, aldi berean, gai oietako bakoitzen bearra (azoedunak, idrokarbonatodunak, koipeak eta miadunak) ez du abereak besteen neurrian bear izaten / EF92,78
hil-epaile
icusico dogu zarian edo ez ill-epalla edo anatomico ona / HE20,53
hile-mozte
adinetako gizon batzu ere jiten ziren gisa berean ile moztera / EJ04,35
erran behar da, Mattinek ile mozten ere bazuela alderdia / EJ04,35
beztitu eta abian ginelarik, heldu zaizkigu bi gizon ile moztera / EJ04,49
hilezkortasun bila
ez dabil hilezkortasun bila / HE27,338
hilgintza
ilquintz izugarri onec guziac arri-eguinic utzi zituen / HE45,218
ilquintz izugarria eguin zieten / HE45,210
ilquintz gogorra eguiten zuen / HE45,194
histori egile
berarekin askatasun eragile ta historia egile izan gaitezen baizik / EI94,53
histori jakile
orduko besteren batzuk errealistago eta argiago eta zuhurrago eta historia jakileago izatea Arana baino / EJ20,19
historigile
Rafael Altamira españar ixtorigille ospatsuak... / HE28,68
...eta batez ere historigile españolek izkutatzen dutena / EJ61,30
faktu historikoak histori-gileak beren historiko pinakeetan aphailatzen dituten / EJ61, 29
hitz berri-eratze
gure itz-barri-eraltze lan atsegingarrijari, beti gogoz jardungo leuskijoenok eurok ere, ase ta aspertzeko lain ere bai / EJ06,85
hitz-alda
zugaz-gainera igo baino len bekie zillegi itz alda / HE18,72
hitz-elkartze
euskera onek bezela arek ere erreztasun aundija dau itz-alkartze bidez itz barrijak eraltzeko / EJ06,89
hitz-eratorpide
gure goragoko itz-bikook batetaratzeaz aor beste kalte bat: itz-eratorpide ugari ta sakon--sakonak orpo-orpotik atara ta ondatzea / EJ06,8
hitz-ernarika
itz-ernarika asi aiz, nagusi gorritxo? / HE18,42
hitz-eskaini
San Franziskoren ordena santuan gorde biar ziran iru itz-eskañiak / HE54,173
hitz-etenka
dardarrak emanda, lurrean belauniko jausirik eta bi besoak altxatuz, malkotan blai, itz--etenka, oiu egiten omen zioten giz-eredu eder aiek / EL70,94

hitz-jale
gaizkirako trebe, burrasoentzat bihurri, zoro, hitz-jale, bihotz-gabe, urrikalmendu-gabe / EJ71,16
hitz-jario
itz-jario jator eta bizi baten bitartez / HE33,63
zaharrago eta hitz-jarioago izaten omen gara, gainera / HE27,367
hitz-joskera
irlandararen hitz-joskeran eta morfologian / HE30,219
hitz-neurgintza
izneurgintza eginkizun gaitza dala / HE17,35
hitz-neurlari
ez dago hitz-neurlarien bihotzean behar dan goiargiaren dirdir haundirik / EJ00,209
hitz-trukatze
oyec beren artean oi dituzten itz-trucatze, leya edo disputetara zucentzen da / HE40, 113
hitzarmen
berriki Europak hitzarmen bat egin du / HE58,77
herriko biltzarra sozialistekin hitzharmen baten egitera bortxatu izan zen / HE58,66
hizkera-atalkatze
onako utsuneok eta bete-uneok zeintzuk ditugun zeatzago eragertzeko, izkuntzalarijak irakasten deuskuen izkera-atalkatze egoki-egoki batek lagun egingo deusku / EJ06, 85
hizkera-irakasle
Alcala'ko unibersidadean izkera-irakasle / HE33,47
hizkuntz ikaste
orixe eragertzearren (izkuntz-ikasteetatik urruntxu dabiltzan euskalzaleai orixe oartu erazotearren) aitatu ditugu / EJ06,85
hiztun
gu ezjakinok beti itzdun itxusiak / HE25,26
gizartean bizi da, hiztunengan / HE27,392
hiztunak ditu jasaile / HE27,392
izan ere, ain zan iztun ona eta ain ederki eramaten zuan bere kontaera bururen-buru / EJ60, 9
gañ-gañeco iztun eder Tertuliano Montanoren erejian erori eta ereji artan hill zan / HE40, 136
edozein hizkuntzatan izan naitekeen bezain hiztun garbia / HE27,369
alferrak xoil dira hitztun eder / HEAX,45
ez zen berez hiztun trebe horietakoa / HE27,351
iztuna / HE57,129
mutil bizkorra, baina aula ere ez iztuna / HE18,39
guizon sendo, indartsu, argui, iztun eder / HE45,209
hobendun
gu bai'kira hobendunak, kolonialistak / HE58,76
baginakinan gu ginela hobendunak / HE32,44
ardiak hala ausikirik hobendun handia zela gogoak erraiten zaundalakotz ... / HE59,34
aita saindua da bakarrik orotaz hobendun / HE14,155
ez da hogendun bakarra / HE27,378
ogenduru "culpable" / HE01,118
hogendun / HE02,15
...erran... dezakegun baino hogendunago garela / HE02,52
bi hobendunak ez baitziren agertu, kondenatu zituzten hamarna urteren galeretara / HE43, 12
hobizain
obi-zai / HE08,94

hogei-etxedun
bainan ogei sementzat nor ogei-etxedun? / HE18,43
hojalatero-ikasle
ta Joakin Etxarri, orri-latari edo hojalatero-ikaslari / HE50,81
hormagintza
1920'an ezarri zuten lenengo arria. Donostiko Igeldotik karriatu arlatza ormagintzarako / EL70,237
hosto handidun
ortarako leka-azidun landare azkera aundikoak jarri osto aundidunak, ta landareak loretu diranean lurperatu / EF92,26
hosto-biltze
lehendabizikorik, *mûrier* izena duen zehamuaren osto biltzea / HE59,89
hots-emaile
zer nahi gisaz Etxepare jauna geldituko da denen hots-emaile eta buruzagi / HE59,11
Dassance ororen hotsemaile / HE59,17
hutsegite
eguindaco utseguite edo becatuen damua / HE07,298
bi dotrina eta alcarren contraco bi concienciren leguepean ipintzen duen utseguite moldacaitzean erorigabe / HE40,28
utsegite = falta / EC48,166
noble eta prestuena ezpada ere, gueyentsuac eguiten duten utseguitearen sayets onetatic / HE40,36
Etxepareren bertsogintzari egotzi zizkion hutsegite berak topatzen dizkio Etxeberrirenari ere / EJ80,9
...mirabeai beguiratzeco, dituzun eguin bideac, eta oen contra guertatzen diran utseguiteac / HE07,86
eguin dezagun aleguiña, oraindañoco utseguiteen damua sortzeco / HE07,60
eta gaur uquitu nai nituque aguinte onen contra guertatu oi diran utseguiteac / HE07,33
esan det nic lagun urcoaren tacha, edo utseguite andi bat, baña bati bacarric / HE07, 212
uts eguite / HE09,10
becatari urricalgarri oec ere ceruraco eguin cituan Jaunac, eta oraindañoco utseguite guciac barcatu nai diezte / HE07,4
ez du becatariac vicitza ontzeco asmo oso, eta eraguilleric, gañeraco mandamentuetan utseguiteric ezpalu ere / HE07,327
aditzera emango dira aurten Jaunaren legue eder garbia, eta beraren contra eguiten ditugun utseguiteac / HE07,4
garai berean utseguite andiac izan zituen / HE45,201
haien hobena aberastasun bada munduarentzat, eta haien huts-egitea aberastasun atzerritarrentzat / EJ71,40
idazle-ugaltze
idazle-ugaltze orreri / HE17,66
idi-jabe
arrantza batian isten citu bela idi-jaubiac / HE20,193
ihes-egite
Jesusen igues-eguitea, ta igit-arterako bidea / HE13,7
bere igues-eguite nekagarria / HE13,9
alderdi batekoen artean zer saldukeri eta gudari artetik zer ies-egiteak izan ziran gogan ditut / EJ60,23
ihez eguite choillac ez darocu garaia emanen / HE06,62
ihurtzuri-eskainka
ximistak ere ihurtzuri-eskainka / HE59,15

ikastun
ikasidunai. Bertsolari ta txistulariai / HE31,20
ikazkin
ni ta beste batzuek ikazkin ibilliak / HE23,101
gapeluak kendurik elkarri agur erran ginuenean, ikazkinak erraten du / EJ72,19
ikazkinen gertaera argitaratuko det aurrena / HE29,59
ikazkin zarrak txabola egiten zuten / HE29,61
ez karismarik eta ez ikazkinaren federik / HE27,383
garai artako ikazkinak bezelaxe / HE50,55
ikazkinak, marinelak / HE50,13
ikazgin bat txendorrari betegarriya sartzen / HE19,63
baso maitea dago, ikazkin-lantegi / HE18,15
basa-gizon, ikazkin, egurgille ta arotz / HE18,18
ikazkin baldarren bat / HE18,23
ikazkin Erramun Mari / HE18,79
artzai nintzala, ikazkin-baba biok jana dut gogoan / HE18,79
ikazgina, jan-edan zalea, inoiz tximiniatik sartuta sutondoan berotzen dena / EB87,21
ikazkintza
gaztainarora, ikazkintzara, irauli dute jarduna / HE18,80
basoan ibillia omen zan ikazkintzan / HE29,59
obe litzaque icazquintzan vicitza igarotzea, ecen ez erri batzuetan cargudun izatea / HE07, 280
ikurpen-banantze edo erabikotze
iztegijaren zeatz-tasun eta aberastasun-bide ugari-ugarija da erderatiko itzok orrela ekarri oi-daben ikurpen-banantze edo erabikotze ori / EJ06,81
ilagin
betzain eta ilagin eskolagabeenak ere / HE27,392
ilargidun
udako iretargidun gau garbi-garbi bat / HE31,25
ilargidun gauak lanerako ziren / HE39,91
ile harrodun
neskato ile harrodun andana besoz beso zerakartelarik / HE59,38
ile- eta bizar-moztaile
ille ta bizar moztzalea, sendagille / HE50,17
ile-ebakitze
ille-baquitzea, edo ordendu bear duanari, buruan eguiten zaion, Coroa / HE08,220
iledun
abere-mota abek bear lituzke euki batez ere: abelgorria, zerriak, aberexea (iledunak) / EF92,70
ilezuridun
ulezuridun, eskuazaldu eta bekoki tximurtua / HE31,18
iltzegile
iltzegile, morroilogile eta amugileez gainera bazen noski ehulerik ere / HE33,21
Aguerreko nausiaren ikusteak itze-egile jartzeko gogoa eman ziola / HE59,7
itzegile edo apez, hau ere ofizio goxoa baitzitzautan / HE59,66
itze-egilearen zakurra / HE59,65
bizi nizano oroituko naiz ene herriko itzegileaz / HE59,65
laborari-etxe goriko buruzagi zelarik, itzegilea ofizioz / HE59,65
itzegileak, ohartua bide zelakotz horri / HE59,67
itzegilea, ikusiz zakurra behingotz eri zuela... / HE59,68
indar-emaile
jaiera orren eragille edo indar-emalle / EL70,161

indar-erabiltzaile
Kana ez zen indar erabiltzaile / HE58,70
indar-eragile
gendeari aguirian eguiten diozcaten itzaldiac, eta beren guereizaren indar-eraguillea dira / HE40,107
indar-galtze
aren indar galtzea, argaltasuna eta umiltasuna / HE22,13
indar-neurtze
indar-neurtze oetarako aukeratzen diran lan guziak / EI99,157
musikalarien indar-neurtzea / EI99,157
ondoren agertzen diran indar-neurtze eta jostagudak / EI99,157
izkribatzalleen indar-neurtzea / EI99,157
indardun
indardun urtentasunagaz jantziten jakin dau / HE31,44
indardun = fuerte / EI31,116
apez-geien keta berdin indardun / HE59,62
infernuramaile
becatu andi... Animaren iltzalle, ta infernura-malle direnak / HE08,207
inflazio-sortzaile
ez da dudarik, inflazio-sortzaile izango zirela / EB20,45
inflaziogile
igoko balira, ez litzake lansari-altxatze hau inflaziogilea izanen berez / EB20,32
ingelesdun
auek baño ere izkera geiago ba-omen ziran, inglesdunak gutxitxo etziran-eta... / EJ51, 18
inozente bila
Txirrita ibiltzen da inozente billa, nik enkargatzen diot mudatu dedilla / EJ79,69
interesdun
nahi badet frantsesa interesa duna / HE51,15
nire aburuz gutzat interessedunagoak juddatzen dut hura Maoren irakurtzea baino / EJ61, 32
ipuin-kontatze
garbitoki freskoaren ondoan, ipuin kontatzen hasten zitzaionean / HE39,90
ipuin-lehiaketa
oso modako jarri zaizkigu ipui-leiaketak / HE57,111
ipuin-sariketa
"ipui-sariketa" / EJ05,156
ipurdi-berritze
gizona kantuz lizar-ostoa kimatzen, saski naiz alkiari ipurdi-berritzen / HE18,118
ira-batze
achurren, laijetan, irabatuten, landara jorraan ta biargueiric gogorrenetan / HE20,59
irabaztun
irabaztunak, orde, ez zertaz oillartu / HE18,35
iraultza-nahikunde
USA-n ere iraultza-nahikunde ugari agertzen da / EB20,50
irin-egite(n)
irin-pabrikara joan giñan, ta an orduan ere irin egiten ari zanak, festak izanak zirala... / EJ66, 49
irrati-entzule
urrenarte, agur irrati-entzuleok / HE57,131
irten zain
egun-sentian contuarleac David irten-zai zeuden / HE45,214

iruzurgile
jokalari, emakumezale, iruzurgille / HE28,56
isats-eraginka
ala zakurra eizez dabillala, isats-eraginka, ikara belarri / EJ50,81
isil-ohostuka
neska-mutilak ibilten dira gaubean isil-ostuka eskuetatik alkarr arrtu ta amodioan burruka / EJ70,62
itsasgintza
esan dugunez, itxasgintzari eman zen Errenteria / HE33,23
hiriko itsasgintzak beherapen tamalgarria nozitu behar izan zuen / HE33,93
On Martinek inork baino sakonago zekien itsasgintza-kontuetan jakin behar guztia / HE33, 93
itun-saltzaile
1839'gn. urtean Bergara'ko itun-saltzallearekin / HE28,77
itxuraldatze
euskalkien eta tokian tokiko hizkeren arteko bereizkuntzak, egungo egunean ere, axaleko itxuraldatzeak dira batipat / EJ56,97
itzain
besteak dio, itzayaren aitzakirik ez zala / HE22,63
Sebastian Lekuona zeritzan, eta Oiartzun'go itzairik onena omen zan / EJ79,126
kondearen errentari ta itzaiak ermita egiteko material-karrioan asi ziran / EL70,50
onatx ipuia: Andra-Mari bera ibilli zala itzai, alegia, kondearen eguneko lana gauez Arantzazura eramaten / EL70,50
etzuan bere bizi-modua trukatzeko itzairik arroenagatik / HE22,77
ni nas arotza, arguiña, itzaña, achurlarija / HE20,48
neskaren aitak bazkaria du itzai dalarik eraman / HE18,79
itzaintza
baserriak baño geyago ematen zuala itzantzak / HE22,74
nor da Andra-Mari bera itzaintzan alajaña / EL70,50
izadigintza
izadi-gintzarekiko izti guztiak aurrerapen aundia izandu dute / HE24,18
izen-apurketa
izkuntza galdurik duten herrietako izen-apurketarik gabe / EJ00,177
izen-trukatze
Errege Katolikoen denboretan gertatu zen izen trukatze hau / HE33,19
izenburudun
etxekondrea be Irigaray izenburuduna / HE31,86
izurdun
izurdun = venenoso / EI31,277
jai-antolatzaile
nere iritziz, akats bat izan zuten jai-antolatzalleak / HE50,48
jai-kentze
gure adiskideak azaldu eutsen zer dan jai-kentze ori / HE21,81
jainkofago
hoa Larraunera jainkofagoak ezagutzera / HE39,70
jakintza-asmaketa
gizon antzak inork bezela egin ditu, yakintza asmaketa oker guztiekin / HE24,22
jakintza-eraketa
yakintza-eraketa odolez eta aragiz jantzita / HE24,23
jakitun
medicu jaquitun batec baño pama gueijago euqui eruen / HE20,45

Espainiako lau bazterretako jakitunik famatuenak bildu ziren / HE33,91
kondaira arazoetan egiazko jakitun eta luma astintzen biziro trebe / HE33,61

jan bila
katakuma azitxoakaz agertzen zan, eta bitartean jan-billa be bai / HE31,23

jan-ontzaile
etxean dagon amona ez da nonaiko jan-ontzallea / HE18,74

jan-prestatzaile
que todo buen guisatzallea, japrestatzallea, ostalaria / EJ64,28

janari-jartzaile
janari-jartzalle, nere erritar Sebastian Garagorri genduan / EJ49,30

jantzi-erosketa
oñetakoak eta jantzi-erosketa nere gain / HE50,77

jantzi-garbiketa
nere jantzi-garbiketa eta igande bakoitzean pezta bat / HE50,77

jantzizuridun
Arranoganeko jantzizuridun fraideak / HE31,33

jaramon eske
beti yaramon-eske / HE17,18

jatordu-hasiera
jatordu asieran etzan neurririk galdu / HE57,118

jatun
euskaldunok oso jatunak gara / HE44,22
jatunak eta okelazale amorratuak gara gu / HE44,22
ortikemetikoa da, zakarra da, yatuna da txotxolo bat da... eta onelantxe norberaren ao-go-zagarri ta inoren belarri-mingarri direan beste eun itz / EJ06,74

Jaungoiko-ukatzaile
Jaungoico (-) ucazalliac / HE09,145

jende-aldaketa
harek zituen "plantation" delako jende-aldaketak asmatu eta obratu / HE30,211

jende-aldatze
jendealdatze, presondegi, isun gizeraite / HE30,234

jostun
eta dabiltzaz estegurako batuten aide guztiak, eta iostunez beteten dira eskongeien etse biak / EJ70,117
au langintza edo ogibide asko ikasten asi zan: arotz, argin, dendari edo iostun / EI99, 163

juramentugile
naiz gauza gaiztoa eguiteco asmoa izan dezala juramentuguilleac, naiz ez / HE07,35

justizi egile
genealogia oso baten justizia egile bilakatu baitzen / HE39,47

kabiadun
kabidun usoak / HE17,31

kakaues-azal bilaketa
etzituen, bada, ikusi lengoan bat baiño geiago, platano ta kakaues-azal billaketan? / EJ03, 15

kakodun
mutilzarrak kakodun ziri batean sartu / HE29,139

kale-garbitzaile
orra sei bertso kale-garbitzalleari / HE61,40
baina Bilbon, "brankileruak" etsagun, iostunak andra andi, "abuazilak" "gobernadore", zaltzainak alkate, morroiak ugazaba ta kale-garbitzailak kale-iaube dirudien uri onetan / EI99,151
etxeko ondakin guztiakin, kale-garbitzalleak errietan biltzen dutenakin / EF92,27

kale-garbitze
kale garbitzen edo ..., ez dago lanik hortik ala? / HE44,31
kale-ibilia
eguneroko kale-ibilietan eta dendaketan emakume askokin zeukan hitzak trukatu eta jardun beharra / EJ00,187
kaltedun
kimika-abonoak gezurrezkoak izanda egi-itxuran ta nekazariak izaten dira geienetan kaltedunak / EF92,35
kaltehartu
dacargun disputaren gañeco joan-etorri onetan gucian caltartuen irteten gueranac gu ezquerala / HE40,119
kamio-apaintze
ez noakizu orain aitatzera egun artako elizkizun, abesketa, jendetza, eliz ta kamio-apaintze... ta gañerako aundi-maundiak / EL70,211
kamio-egite hasiera
Bedayo-ko kamio egite-asiera garai artantxe izan zan / HE50,36
kanpaijole
Domingo kanpai joleak badu non josta / HE52,19
kanta-kantari
lagunak atsegin zuten ta Tabuyo kanta kantari ari zan / HE61,22
kantuegile
"Aitorren izkuntz zarra" kantu-egilearen segurtasuna nahi genduke beti gure baitan eduki / EI94,40
kapital-irabazpide
kapital-irabazpideak, halabaina, murrizturik ikusi ditugu / EB20,41
kapitaldun
eskuindarren indarrarekin kontatzen du. Kapitaldunen botuarekin / HE37,113
kare gutxidun
neurrian bota bear dira ta beti lur-min, kare gutxidun ta bustin-askodun lurretan bota / EF92,34
karga-jasotzaile
karga-jasotzalleak oso onak / HE29,35
gizon ori karga-jasotzaillea zan / HE29,42
kargudun
mantendu bear dituen soldadu eta cargudunac, etc, oyec dirala uste du Gobernua / HE40,199
errico buru, eta cargudunac / EC48,134
cargudun / EC16,117
eragotzi litzaqueela, eragozteco aleguiña eguin ez duen cargudunac / HE07,123
baña batezere guraso, nagusi, ta echecoandreai, alcate, confesore, eta animen cargudunai / HE07,123
baña uste dezue onelaco cargu dunac oquer oec zucentzeco biotzic izango duela? / HE07,123
lekhu ederren haitatzez, kargudunak gora / HE60,174
cristau eguiazcoen etsai izatearen cargudunac becela dira / HE40,168
karidade eske
gueratugabe guri caridade-esque egotea / HE40,115
alabaña berac daude caridade esque eta gu guera caridade au erregalatzen diegunac / HE40,121
karidadegile
ciñez eta benazco caridadeguille guchi arquitzen dira gaur / HE40,99

karismadun
karismadunen artean bizi direlarik / HE27,374
karreradun
orduan mutiko bati agintzen baitzion, orain ordea mutilik sasoitsuenari, karreradun gainera / HE39,82
karta eske
maite-aitorpen bat, barru-hustu bat, ordainezko karta-eske bat... / EJ00,208
katu-begirale
ni izango nachatzu ateen jaolia, ta catu beguiralia / HE20,100
kegorritu
batek "keigorritu" ta besteak "arrandi" / HE18,32
kitarra-jotzaile
espatadantzariai eta argi-indarrezko kitarra-jotzailleai / HE31,20
klase-izaera
estatuaren funtsean klase-izakera bera zalantzan ipintzen den unetik / EJ52,42
klasedun
klasedun gizarte bati darizkion burruka eta kontradikzioen biltoki delako / EJ52,45
klase-praktikak erreflexaturik edo isladaturik dauden barrutitzat jo genezake estatuaren lekua klasedun gizartearen barne / EJ52,53
klasedun gizarterik gabe inork ezer bere menpe eduki beharrik izango ez duenez / EJ52, 42
koadro formatu
kuadro formatzeko / HE23,45
kolore bizidun
hazaro lehenez eskaini ohi dizkigun hegohaizekiko eguraldi ozkarbi eta kolore biziduna baita / EJ48,8
kolore-aldatze
aitak zerbaitek eldu balio bezela, ezpain estutze ta kolore aldatze bat izan zuan da onela zion / EJ62,79
komentu-miaketa
pralleren batek iges egin omen zuala aiek komentu-miaketan ari ziran bitartez, ta... / EL70, 189
kondairagile
eta kondairagille oiek politikako gora beheretan... dute jarrita gogoa / EC70,49
nun dira lehen mende ortako idazle kondairagilleak? Ez daude / EC70,49
ez da arritzeko kondairagilleak diotena / EL70,36
zin-eman zun pozaren pozez Esteban Garibay kondairagilleak / EL70,84
kondairagille zarrak, erretako eliz-komenturako limosnak nondik etortzen ziran adieraztean, Gipuzkoaren ondoan beti jartzen digute Bizkaia... / EL70,218
kondairagilleari malkoa dario, illunabar ua gogoratzean / EL70,181-182
orretxek damakio poz pixka kondairagilleari / EL70,182
konformitate emate
gure egitekoa ez duk konprenitzea, gizon, entzutea eta konformitate ematea baizik / HE39, 30
kontraesale
zu zera erejien kontra-esale zorrotza / HE54,172
kontrajartze
kontrajartzea, bigarrengo hauei arrazoia emanez / EI94,29
kontu-egile ofizio
idazkari eta kondu-egile ofizioa ikasi beharrez / HE32,9

kontu-egipe
dotriña liberalen gañean alaingo itzpidea eman duten loquda eto tesis-en eta contu–eguipe edo hipotesis-en gañean ere / HE40,209
kontu-hartzaile
eta esan cion bere echeco morroi zarrago, ceuzcan gauza guztien contu artzalleari / HE12, 21
kontu-kontari
neguko arratsetan su ondoan kontu kontari / HE53,34
Patxi kontu-kontari asi zan eta iru orduko jarduna jaso nion / EJ66,11
ta neskatxa bat arrapatu ta kontu kontari an biok / EJ66,114
kontu kontari hasten bagara / HE27,373
gero kontu-kontari edo-ta musean / HE18,132
neguko igande batean zeuden trabenan kontu kontari baserritar batzuek / HE22,83
alkarrengana biltzen giñanean, kontu-kontari asten zitzaidan beti / EJ60,9
makina bat arratsalde goxo pasa degu bere etxeko sukaldean, bera kontu kontari ta ni luma dantzatzen / EJ67,74
etxetik hasiko naiz kontu kontari / HE27,366
sukal-bazterretan kontu kontari aitatu izan dira / HE50,12
bakarra zan atxomotxa kontu-eder-kontari / HE18,49
korda-tiratzaile
gerlaren korda tiratzaile horiek txapastak hartuko dituzte / HE58,77
koskordun
zalduño-makil koxkordun apain bat / HE17,28
kozina-laguntze
kozina-laguntzea-edo izaten zan / EJ66,19
kristau-batze
Apostoluak, Eleizac, edo Christau-batzeac eguitean, utzi zuen Eleiz bacoitzean Ipizticu, edo Obispo bat / HE08,105
kristau-fededun
ecin adi litezqueala, ezpada cristaufededun batzuec beren lagun fededunaquin / HE40, 112
kristau-heziketa
kristau heziketa / EJ68,17
kristau-izate
naiz elizguizona, naiz bestelacoa izan, galtzen duela cristau-izatea / HE40,140
kulturadun
dudarik ez dago kulturadun gizon bat ezin daitekeala egon Marx eta Marx-en dotrina ezagutu gabe / EI94,80
ez da arritzekoa izango zirkunstantzi hauetan laikoak ahulak azaltzea beste zenbait politikalari ta kulturadunen artean / EI94,80
bere garaiko gizon kulturdun batzutatik sortutako zenbait sasi-olerki / HE28,83
egungo gizon ikasi, jakintsu eta kulturdunen gauzak expressatzeko / HE26,288
kulturgintza
kulturagintza eta Rikardo / EI94,11
kulturgintza hau bethi bizi-mero batetan exelitsatzen da / EJ61,20
labangile
beste bere labanguillen artecua / HE20,215
labezain
labazaina ezpada zuurra / HE20,152
labore-batze(n)
geure azatzak barriro goldatu ta azi ereiten ta labore batzen zakustazan euskalari arlozale orrei agur gozatsu bat / EJ06,76

lakatz-biltze
lakatz-biltzeko matxarda dizu Garazik etxean aztu / HE18,70
lan-banaketa
lan-banaketa sortu dugu beste gaietan bezala / HE27,321
gaurregungo "nazioarteko lan banaketak" eskatzen duena / EB20,49
lan-eskaintza
lansariaren gorapenak ez duela "lan eskaintza" handituko / EB20,28
lan-pilatze
lan-pillatze bat baño ez duzu / EJ05,172
lan-uzte
lan-uzteak hilabete iraun zuen / HE58,74
lanadun
eztaucazu ganadu lanadunic? / HE20,109
landare-aldaketa
Naparro(a)-mugako landare aldaketa arretxek / HE50,35
landare-emate
lurraren izaerak asko eragin lezaioke landare-emateari / EF92,14
landare-jorra
achurren, laijetan, irabatuten, landara jorraan ta biargueiric gogorrenetan / HE20,59
langile
hunek ere atxikitzen zion, frango atzarria, langilea eta prestua baitzaukan / HE59,6
langilea zela, izugarri langilea / EI94,11
baserritar langileen fintasun, zuhurtasun, maltzurkeria / HE44,11
beste lantegietan lez langilleak daukezan aloger andiagoekaz / HE21,96
gorbatadunek ere langiletzat zeukaten bere burua / HE27,368
Itziar'ko langille iaioak eta egokiak altxa zuten / HE29,11
Norde'ko Eujenio, alprajatagille langillea / HE23,99
cembat languillec nere aitaren echean naroro, edo ugari jaten due oguia? / HE07,312
aiek baino len gaztainadian langilleren bat da daite / HE18,71
langile gizonak, zuen deputatuak eskuetan daduzkagu / HE58,65
gurasoac, ez echean artu mirabe, eta languille mingain ciquina duanic / HE07,145
ecarri bitez au urdea duen languilleac / HE07,145
onela erri bacoitzean izango dira languintza gucietan maisu, ta languille onac / HE07, 82
eta gueratzen dira languille moldacabeac, eta eracuslea aldean bear duenac / HE07,76
langileak lantokitik erretira daitezkeen indar bat besterik ez dira / EJ52,35
bethi erraiten dute ezen "esku-lana", hau da langileak kapital gehitzen dutenak direla / EJ61,11
zakur pollit, langile, maitagarria / HE59,68
nekatzen da languille gaisoa goizetik arratseraño / HE13,145
bere lurra prestatu ondoan, eguiten ditu languille berak bere erreintzak / HE13,145
heltzean, hara irixtean, langileak oro salan barreiatuak ziren / HE58,61
ain ona ta zintzoa dala ta; langillea, elizarakoa, iasakoa ta ederra be bai ta... / EJ59,27
idi langile zuhurra! / EJ53,52
langille ona zan, ba, ura! / EJ79,56
elizaren contra alchatzeco joan-etorri onetan deabruaren lenengo languille / HE40,135
euskalerriko emakumea baiño beargin edo langileagorik eztakigu beste zein erritan aurkitu al izango dan / EI99,163
debecatua dago languilleac, eta alogueran vici diranac astegunetan jocoan aritzea / HE07, 75
evangelioco gurasoac eraman cituan goicetic languille batzuec / HE07,177

prestatzen cien mirabe, eta languilleai bear zuen janaria / HE07,92
demagun, urlia arguitzen dala languilleentzat otordua ipinibearrean / HE07,167
langileak atsedena merezi du / HE27,322
gizon batzuek, langilleak ziurrena / HE35,56
bere langilleak / HE50,86
langilleak ... "lan gutxi eginda ongi pagatzea nai" / HE28,59

langile-aldaketa
tinko edo fijo idukitzen zituela, langille-aldaketan ibilli gabe / HE50,86

langile-eskari
tenor batetan langile premia dagoelako eta langile eskaria handia delako / EB20,32

langin
langinak ziren, itxas-lanbideetan bereziki / HE33,17

langintza
garbi nabarmendu genuen Rikardoren falta langintza honetan genbiltzenok / EI94,56
au langintza edo ogi-bide asko ikasten asi zan: arotz, argin, dendari edo iostun / EI99,163
orra cer datorren lanquintza ongui ez icastetic / HE07,76
au eguin gabez, ez dira guero aurreratzen, artzen duen, lanquintzan bear bezala / HE07, 76
langintza bateko nagusiak landola edo fabrika jarri bear duanean / EF92,73
dala arotzia, arguintza, edo beste lanquintza egoquiren bat / HE07,75
escola onaren ondoren, ipiñi bear dira mutillac lanquintzaren batean / HE07,82
ezpada gaztea sayatzen dagocan lanquintza icastera, cer on, eta cer prochu emango du acitzen danean? / HE07,69
Rikardori langintza horretarako egokientxona iruditurik / EI94,55
nola langintzan ikusi deten aitona orren obretan / HE25,72
ce languintza zamarguin, bizarrac bizarra eraguin / HE20,122

langite
languite = comportamiento / EI31,127

lanordu-eskaintza
"lan-ordu eskaintzaz" dihardugunean / EB20,27

lansari-altxatze
igoko balira, ez litzake lansari-altxatze hau inflaziogile izanen berez / EB20,32

lansari eske
iñudea lan-sari eske eta etxe-jabea errenta-zai / HE28,58

larru beltz eguzkitsudun
zululandiar batek langoxe narru baltz eguzkitsudun begi-zorrotz bati txo eskolan abil i? itan-du neutsan / EJ06,76

larru-kentze
burruxa jantzi ta ardi bati larru kentzen ai zan bapo / HE25,73

larrugiletza
orduan ikasi nun larrugilletza / HE23,125

lasto-kentze
lasto kentze orrek ez dio nobelari kalterik egin / HE19,17

latin ikaste
handik aintzina bi urte ereman zituen jaun bikarioarekin latin ikasten / HE59,7

latindun
Alemaniako eliz-gizon latindunek izen hori asmatu zuten / HE30,225

lau langadun
lau langadun ateka batetik pasatzean / HE39,28

lau zango luzedun
orain patata multzo zimel bat zetzan zokoan, lau zango luzedun ehomakina ugarreztatu batek babesturik / HE39,52

lege-ezarle
lege-ezarlea ohora eta zerbitza dezaguntzat / HE02,42
lege-hausle
legea betetzen duelakotz, jujatuko zaitu zu, hizkiarekin eta ebakitzarekin lege-hausle zarena / EJ71,18
lege-hauste
lege-hausteen axola eman zerautaten / HE58,62
bai, legeak hasarrea dakar; legerik ez denean, ez da ere lege-hausterik / EJ71,23
zuen menbroak lohikeriari eta lege-hausteari esklabotzat eskaini zenizkieten lege–hausteko / EJ71,27
alabaina, legerik ez denean lege-hausterik (bekaturik) ez da / EJ71,29
legedun
alabainan legedunak balinbadira ondoko, fedea hutsa bilakatzen da / EJ71,23
legegile
chutitcen naiz, o legueguille soberanoa, curi marcatceco ebanyelio sainduan diren eguia handiac / HE06,v
legegin
legegin begiragarriok / HE17,26
lehen ministro aldatze
astero lehen ministru aldatzea zen / HE58,63
lehor-gordegarri
naiz edeak euritik legor-gordegarri / HE18,16
leialtasun eske
neronen beste denpora bat agiri baizat, bertan, leialtasun eske bezela / EJ05,195
leka-hazidun
gañera abono berdetzat artzen diran landareak beti leka-azidunak bear dute izan / EF92,26
ta zelaietan leka-azidun landareak ugaritu ta aunditu egiten ditu / EF92,34
ortarako leka-azidun landare azkera aundikoak jarri osto aundidunak, ta landareak loretu diranean lurperatu / EF92,26
leka-azidunak (babak, babarrunak, illarrak) azido fosforiko asko bear dutela / EF92,41
lemazain
lemazaina burutu-ezinean ezar lezake ekaitz andi batek gaineratuta / HE38,163
emen Legazpitik, itxaso ez-ezagunetara arriskatzean, Arantzazuko lema-zaiaren bitartez eskatzen du zeru-laguntza eta eskeintzen Jainkoaganako serbitzaritza / EL70, 148
lepamoztu
baina aurrera egin ordez, izenburua lepamoztuta, "dabiloenchoac" sartu zuen haren tokian / EJ00,194
lerde-jario
beti lerde-yario... or zegok aurtxoena / HE17,18
lerdodun
neguan ostoak galtzen dituztenak, eta lerdodunak (eretxinadunak) edo txotxak (lerondoa) / EF92,61
letoidun
bere maripulis oihal beltzezkoa soinean eta bere makila letoindun gorria eskuan / EJ72, 22
loria zen ikustea orduan Piarresek bere makila gorri letoidun ederra eskuan / EJ72,35
letradun
letradun batzuek antolatu dute / HE30,223
letragile
koblakari izan zen, beraz; letragile eta kantari, dena batean / EJ00,183
liberal izate
liberal izatearen joanetorri onetan fede onez eguiten dutelaco / HE40,67

liburu- eta paper-ikerketa
liburu eta paper-ikerketa zorrotza egitera zetozela agintariak eta / EJ00,196
liburu-idazle
oraingo euskal-idazleok, erderatiko itzai artu deutseegun iguin neurriz kanporako orren sortze-bide bat lengo gizaldijetako liburu-idazle batzuen bestalderantzeko gatxa ere izan da, urrean / EJ06,80
erdi-izentau ditugun liburu-idazle orreetarik batek / EJ06,79
liburu-inprimatzaile
Gamizen liburuekikoan, bere alde argienetako bat: liburu-inprimatzaileekiko hartu–emanak / EJ00,182
liburu-saltzaile
liburu saltzaileak eta liburua erosleagandik hartu duenak / HE27,389
liburudun
liburudun edo jabe bezala, bere izenez aitatzen du Joan Baptista Gamiz / EJ00,196
ona emen gure idazlari liburudunak, zarrenetik asita, beren izen eta lanakin / EL70,171
liburugile
libruguille Francisco de la Lama-ren Echean / HE08,1
liburugintza
baina liburugintzaren egoera hau euskaltzaletasunaren azalkizun bat besterik ez zela / EI94,33
euskal liburugintza / EI94,33
erlijiozko liburugintzak krisis labur bat ezagutzen du / HE36,32
liho-ezpateta
emen da arratsaldian lino ezpatetia / HE20,137
cer da lino ezpateta ori? / HE20,138
liho-jotze
ba daki gaztaineko nere maite-kanta, baita lio-jotzean izan genun itza / HE18,121
an zuten egun artan Mikel lio-jotzen / HE18,92
limosnagile
aspaldiko geiena arazo onekintxe irabazi zun Santutegiak, zenbait ixilleko limosna-gille esku-zabali eskerrak / EL70,240
gizon aundiki Arantzazu-zaleak. Limosna-gilleak... alperrikako lana nuke, aien danen izenak ematen abitzea / EL70,216
...Gipuzkoako lendakariak, Zarate diputaduak, Oñatiko alkateak eta limosnagilleen izenean Umerez jaunak / EL70,203
lina-jole
lina jailla gaissuac icerdi lamatan / HE20,144
literaturgintza
aurrebaldintz ekonomiko eta sozialek kondiziona eta esplika dezaketela literaturgintza hura / HE36,4
liturgi berriketa
ez dakit jakingo dezun liturji berriketa oietarako gauzak gertutzen asiak gerala / EJ05, 199
lo-galtze
etzegoan ain gaizki gau artako lo-galtzea / HE22,15
lorazain
erlojari zen eta ez edonolako, lorazain, ehiztari, harotz, erizain ... zer zen hura / HE39, 91
lore bila
Mariaren semeak / amaitu arrtean illa / gabiltzaz lora billa / emoteko Amari / EJ70,37
lore-aledun
lore-aledun guztien artean bearrena garia da / EF92,49
onela badakigu lore-aledunak (garia, artoa, garagarra) nitrojeno asko bear dutela / EF92, 41

lotsagaldu
lotsagaldurik balitz andik aizatzeko / HE18,18
lotsagalduko mutur zikin pariseo deabruzkoa / HE16,53
hire neba lotsagaldu horrek zergatatik libre dagoela uste du ala zer? / HE39,46
luebagin
luebaguina ta otaepallia da / HE20,155
luebagin batec bere dotrina gueijago daqui ... / HE20,161
luebaki
zabaldu ditue eurok doistarren lubagi guztietan / HE21,69
lubakiak zotalezkoak / HE23,29
beltzak gure lubakietan geratu / HE23,30
luma-epaile
taja-pluma luma-epallea / HE20,202
lumadun
hartcen duçu guero chingar azpiki, aratcheki, edo lumadun egosia, tipula, echalota puchca bat / EJ75,21
lur usteldun
lur bustintsua, bustin asko duanak, karetsua, kare asko duanak eta lurrustelduna, lurrustel asko duanak / EF92,15-17
lur-langintza
hiru nazionalismo mota bereiz dezakegu: 1. lurlangintzako jabegoarena... / EJ52,18
lur-lantze
lur-lantzea, aphaintzea, laboratzea eta begiratzeko beharrean eta premian ere iartzea / HEAX,19
lur-saltze
haren emaztea ... ari izana da lur trukatzen eta lur saltzen / HE43,9
lur-trukatze
haren emaztea ... ari izana da lur trukatzen eta lur saltzen / HE43,9
lurdun
hiriko kapitalisten jokuan sartuz, eta lurdunen bizkar / HE58,79
lurgin
ta nekazariz gañera lur-lanetan aritzen danari lurgina esan genezaioke ere / EF92,44
laborari edo lugiñak, atsurra nai burdia, nai lurra landuteko beste tresnaren bat / EI99, 155
lurgintza
lansaritan, kapital-irabazitan, lurgintzako irabazitan / EB20,30
lurrikara
eta zenbat aldiz ez ote da gertatu lur ikararik Ipar Nafarroan? / HE52,22
Europa eta mundu guztia dardarazten hasia zen lur-ikara / HE27,301
gaur badakigu astindu gaituzten lur-ikarak sortuak zirela ordurako / HE27,301
mahaizain
erregeren mahainzaina edo despensaria / HE04,69
mahats-biltze
ogi ephaiteak, mahats biltzeak / HE32,21
maite-aitorpen
maite-aitorpen bat, barru-hustu bat, ordainezko karta-eske bat... / EJ00,208
maite-kantari
urretxindorra ote, ene ingurun, maite-kantari? / EJ50,13
malko-isurtze
eta ez bihotz-ukitu ixila, irrifarre goibela, malko-isurtze nabarmena baizik / HE27,318
mami-aldatze
benetan irrikatzen dena mami aldatze bat da / EI94,44

mami-jale
mami-jaleak dira Errazkingoak / HE18,63
mamu-atzemanka
arraiak uraren axalean zenbait mamu atzemanka eiten baitu iauzi / EJ50,82
mandatu-emaile
zerutikan datorzkigun mandatu-emalle batzuek / HE54,156
mandazain
Lopez mandazaia / HE16,33
ark ere mandazai bat zorarazikо al din! / HE18,23
mandazai batekin bidean tril egin zuala / HE24,133
mandazaia ba omen dator / HE29,37
mandazainen emazteek ez zituzten beti senarren esanak sinesten / EJ53,102
alde artatik eunka mando ta mandazai, arrantxoakin ta munizioakin / EJ66,72
¡bai, egon ardura barik! dsuatia baino eztago doratio mandazainenera ardautan, surra ederra daukala norberak-eta / EI99,155
bidean gurutzatu ginuen mandozain bat, bi mando zahar kapresturik zaramatzana / EJ72, 19
dudarik gabe Piarres mandozainari eta mandoeri mintzo zen denbora berean / EJ72,19
atzetik mando ta mandozayak, batzuek zaldizka, geyenak oñez / EJ81,54
margo zuridun
zure elizatxu ta etxe margo zuridunak / EJ77,100
margo-banaketa
argiaren izatea, margo banaketa / HE24,5
margodun
margodun prentsa irakurri ... / EI94,23
meadun
baño, aldi berean, gai oietako bakoitzen bearra (azoedunak, idrokarbonatodunak, koipeak eta miadunak) ez du abereak besteen neurrian bear izaten / EF92,78
mekanika-egite
dela zurgintza, dela mekanika egite, ofizio baitezpadako guzien irakastea bere eskuetan baitauka / HE59,60
mende-bukaera
esan behar da, Gold Exchange Standar sistema honek, sorrera eta hasiera, XIX mende bukaeran izan zituela / EB20,53
mendibaso-zaindari
guarda edo mendi-baso zaindari ipini zuen / HE50,35
meza-erraile
jaquin bearda lembicicoric ece meza erralleac elizaren ycenean ofrecicenduela / EJ57, 70
bereala meza erralleac abisacenditu guciec graciac emandrazquioten launari / EJ57, 69
meza-laguntzaile
meza-lagunzalle / HE08,217,220
mezemaile
mezemalle edo sacerdote / ED46,138
mez-emalle = sacerdote / ED46,217, 219
orregatic mezamalle nagusia, eta sacrificio au esqueintzen duan apaiz lenena da Jesus bera / HE07,240
mezemallea izan diteque ona, eta izan diteque gaistoa, Judasen eran / HE07,251
mihi gozodun
Abade launen eskuti baina Pepitan buruti izan zan karrtau tan alan malmuzkau eben geroko zalduna luaniko min gozoduna / EJ70,165
mirarigile
ez Mani eta ez Mahoma ere ez ziran jend'artean mirarigille bezala azaldu / EC70,100

mokil-urtika
edurra eskuetan mokildu ta alkarri mokil-urtika / HE21,37
mokodun
etzazu aztu txori guziak mokodunak oi dirala / HE25,67
moldagintza
La Editorial Vizcaína derichon moldaguintzan / EJ07,3
monopolio eske
monopolio eske datozkigu taldeak / EI94,32
Montebideora joaile
1853-an Abbadie-ren sariketako igortzen du "Montebidorat joaileak" / HE43,14
morroilogile
morroilogile eta amugileez gainera bazen noski ehulerik ere / HE33,21
moto-buztandun
buru sahetsetikan motho-buztanduna / HE51,54
mototsdun
baserritar mototsdunak, parragarrizko itxura / HE50,74
Bedayo'n aurrenengo motots dunak atera gian / HE50,74
mugatzailedun
destinatibozko *-kotz/-takotz* ez dira gero mugatzailedunen artean agertzen / EJ56,34
mugazain
mugazain gehiago ageri / HE58,82
mugazainak krima, borroka, gudaka handi baten zain balira bezala / HE58,82
mugazaiak gezurpean atzeman eztezaten / HE17,40
Baigorri'n mugazai euskaldun otxanak / HE17,46
musika-irakasle
eta beste biak, Jose Olaizola eta Txomin Olano, nere musika-erakuslea, iaioa benetan / EJ60,26
musika-jotzaile
musika jotzalle gizajo bat zen / HE28,58
musika-jotzalleakin eztago errege esku-zabalik / HE28,59
mustatxdun
othoi ez izan konfiantxarik emazte mustatxdunetan... / HE60,170
mutil-bilketa
mutil bilketan Usurbil ta Orio'ko inguruetan / HE23,37
mutilzahar-geratze
baliteke penagarria izatea mutil-zahar geratze hori / HE35,31
mutur-astinketa
eztaquije erremuscada, becoqui illun, ta mustur astinquetaric eguiten / HE20,92
mutur-joka
eta hasten dituzu mutur joka Iñaki, Josetxu eta apaiza / HE27,311
zorotan, erotan, iazoten da askotan musturr-ioka mutilkoak / EJ70,63
mutur-jotzaile
mutur-jotzaile setatsua izan, ahalik-eta muturrekoak artuaren artuaz aspertu zen arte / HE33,5
muturdun
belarritatik eldu, naiz dedin muturdun / HE18,124
muxar-ehiza
neskak, tarteko muxar-eizea, barnean ezin gordu du / HE18,78
Gerriederrek muxar-eizea atseginez dio oroitzen / HE18,83
nahi-eragile
becatuac asaldatu cien guticia, nai-eraguille, ta griñarequin guelditu ciran gaitzerontz macurtuac / HE08,9

nazio-definiketa
lehenik esan dezagun marxismoak Stalinen ahoz nazio definiketa bat egiten duela / EJ52, 23
negardun
an agerrtu zan lasterr negarrdunagana Abel il zanik ona aseten eztana / EJ70,58
neke-aringarri
neonek ere egiten âl ditut nere motzean zenbait oartxo neke-aringarri al ba litz / HE17,13
neke-emaile
etsai neque-emalle / HE08,119
neska-laguntze
neska laguntzen izan al aiz bein ere? / HE29,73
neurtitz(-e)gile
neurtitzegile (ezen ez poeta) ugari, kulto eta dotorea / HE36,17
nitrogeno-galtze
esandakoaz jakiñaz gañean gaude albait nitrojeno galtze oiek ez izateko egiñalak egin bear ditugula / EF92,22
nitrogenodun
nitrojenodun kimika-abonoak / EF92,28
ongarri-kiloak zenbat jotzen duan, nitrojenodun abonoetan nitrojeno-kiloak zenbat jotzen duan / EF92,36
1., nitrojenodun abonoak; 2., fosfatodunak; eta 3., potasadunak / EF92,28
nobelagile
Prantzi'ko nobelagille sonatuenetako bat dezu / HE57,100
nobelagilleak orixe egiten dute / EJ60,11
bañan nobelagille ez danak, nekez eramango du asmatze-lan ori bide zuzenetik / EJ60, 11
novelagile batek jakin behar dituen gauzarik nagusienak / HE27,359
Cela novelagile ezaguna da Espainian / HE27,361
nobelagile batentzat batez ere / HE35,4
nobelagintza
ba dutela gaur eguneko nobela-gintzaren joeren-berri / HE35,8
desorientazio hunek ezeztatzen du Erkiaga baten nobelagintza / HE35,5
nobizio-sarrera
nobizio-sarrerako paperak letra garbi eta dotorez ditu firmatuak / EJ00,177
odol-ateratzaile
ez baña bizarguin, odolateratzalle, ta zauri-osatzallia zarianeti / HE20,51
odol-ateratze
iñor osatuten ezpalitz leguez odol aterate, ta edaari atsitu baga / HE20,84
odol-berotzaile
odolberozailia / HE09,118
odol-eskaintza
odol eskeintza, Altzu'k egina / EJ05,191
odol-galtze
odol galtzeak egotxirik erdi logale batean erori zitzaion / HE58,57
odol-galtze batek gorputzari kemenak eta indarrak urritzen dizkan bezela / HE50,7
odol-isuri
harmada hunek Oierriagan izan zuen odol isurizko sarbaskia / HE04,66
odol-isurketa
himno nazional(a) odol isurketaz batera / HE39,60
odol-isurtze
zure echeco odol-isurtze onen sustraya ni naiz / HE45,219
urrundu beingoz odol-ixurtze, gogorkeri, eriotzak / EJ69,66

odolki-prestaera
Euskalerri'ko odolki-prestaera au argitaratzen digu / EJ64,54
ogi bila
ara joan ogi-billa ta ogi aundi bat eman zioten / HE29,105
ogi eske
orduan beste txabolara joan ogi-eske gure pintxea / HE29,105
ogi-banatzaile
bi urtean joan nintzen hara, jai ta aste, ogi-banatzaile bezala lehenik / HE33,9
ogi-egile
ogi-egille edo panadero / EJ62,80
ogi-epaite
Mayik erraiten zion noiz zen iguzki, noiz euri, noiz fruituak zohi, noiz ogi ephaiteak / HE32,21
ogi-joite
begi, beharriak atxikiz Eskual-herriko ogi joiteer eta orozbat, ene soldadogoaz oroituz / HE59,89
ogi-oreketa
etzuen bada geiago ogi-orreketarik egin / HE50,29
ogi-txikitze
¡aren ogi txikitzea! / HE19,119
oihal-joketa
oial-joketan diarduzula / HE18,40
oihal-marruskatzen
eskuen artean oihal marruskatzen ari / HE59,28
oilarite
oillaritea adituz nagiak uxatu / HE18,17
okin
oraindik arago, okina / HE18,52
nik aukeratu nuen ogille joatea / HE50,72
Marija bichiguina, suba da oguiguina? / HE20,50
neque barrijac oguiguinentzat / HE20,151
okintza
nik aukeratu nuen bizpidea, okintza, gure aitari / HE50,72
olagintza
olagintza industri larria / HE17,45
olerkari-susperrarazte
gogapen oietxek erabilli ditu buruan, nere ustez "Aitzol" zuurrak, olerkari-xuxperrarazte au asmatzeko / HE17,36
olerki-sariketa
leendanik ere olerki-sariketaen batzuk egin izan dira / HE17,34
oliba- eta amanda-biltze
oliba eta amanda biltze, seda harrendako osto biltze / HE59,90
olio eske
hala erran zerauezan birjina zuhurrek, birjina ergel, olio eske ethorri zeiztenei / HEAX,73
on-uste osodun
gure artzain on-uste osoduna / HE21,26
ondasun-egile
ama gatic, ayden, adisquiden, eta ondasun eguillen gatic / EJ57,76
ondasun-eskari
familien zinezko erosahala gutitzera dator eta beren ondasun-eskaria ere bai / EB20, 28
ondasundun
ikasi ezkero nora daraman, ta zein aberatszalle ondasunduna den? / HE13,138

ondasundun arkitzen denean guizonen bat, denbora berean arkitzen bada osasunarekin / HE13,136
ondasundun = rico / EI31,21, 116
Jesusen ondotik dabiltzanen nekeak, neke ondasundunak ez-ezik, atseguin andiak dakazten / HE13,139

ongi-egile
erien erranetik badakigu ongi-egile handi bat zela / HE59,20
beren burua edertzen zuten hola, paristarrek, ongi-egile gisa / HE32,34

ongi-erraile
eta çuc estuçu nahi causitu adisquideric eta ungui errailleric baicen? / HE06,128

ongiesan
Brillat Savarin'en ongiesan ontaz gogoratzea / EJ64,27

ongigile
poeten laguntzaile eta ongigile ziren handikiak / HE30,235
arimaco eta gorphutceco unguie-guilleenac, eta othoitcen-beharra guehien dutene<n>ac / HE06,IX
othoitçac ene ahaideentçat, adisquideentçat, arimaco eta gorphutceco unguie–guilleentçat / HE06,viij
baldin izan nai badezute onguiguilleac / HE12,3

ongigite
hongigite "el hacer el bien" / HE01,118
hongi egitez "haciendo el bien" / HE01,122

ongile
ongille batzuk izan zitun eta artzekodun asko / HE28,58
izanic guc degun gucia, jaunaren escu onguilleac emana / HE07,235
mesedea artzen duanac zor diozca guchienez bere onguilleari esquerrac / HE07,235
aide eta adisquide n. onelaco-gatic, onguille eta gaizquille eta pecatari guciac-gatic / HE40, 229
ongile = bienhechor / EC48,301
bere oyetik atera zun gizon ongillea etxe ontara nerekin etorri zan / EJ81,27
onratu dezagun biotz osoz gure Eguille, gure Aita, ta Onguille maitagarria / HE07,45
gauza bearra da gañera campotic ere gure Jaun, gure Onguille, eta Aita maitagarria onratzea / HE07,40
¿eta nola nic esquergabequeri añ itsusia eguin dezaquet nere onguillearen eta jaungoicoaren contra? / HE07,337
artzayak bezelaxen beren artaldeak konfesatu dituzte millaka jendeak, Aita San Franziskoren seme ongilleak / EJ76,114
lapur handiei berriz ongile / HE39,102
ta minak berrba barik egozan aitza lez euren ongilean begira negarrez / EJ70,148
lagun au nere aideko bat da, txit ongillea / EJ81,40
argatik eusko-arrazak eman izan ditu... ainbeste mixiolari, santu ta ongille / EL70,154
bada saldu zuan bere maisu, ta onguille andia oguei, ta amar dirutan / HE07,260
¿zer egin nun?. Besterik ez: erregutu ta erregutu nere ongilleari. Ama Birjiñak egin zun gañerakoa / EL70,145
biotz berach umil manso onguille batekin arkitzen nazan Jaungoiko-guizona nai ni / HE13, 142
maite du Cesar, adiskide eta ongilea / HE27,314
biotzaren erditik eskerrak emanaz nere ongilleari / HE19,58
zu cera nere onguille ecin andiagoa / HE07,305
nere asmo onguille zuzen au / HE13,20

onginahi-izate
Jaincoaren amorioa, edo Jaincoari ongi nai izate andi bat / HE08,99

ontzi berri asmatzaile
biak da Etxeberri: poeta eta ontzi berri asmatzailea / EJ80,12
ontzi-gidari
orreik gauzok ontzigidari edo ontziburuak ikasi bear zituanak zirean / EJ59,89
ontzigile
badijoa len aitatu degun ontzigillearengana / HE22,58
bere denborako ontzigillerik trebeen eta famatuena / HE33,89
Domingo Goizueta-ko kapitan eta ontzigillearen seme / HE33,59
ontzigintza
aldi zaharretako bere ontzigintza aberatsa / HE33,15
garai bateko ontzigintzak behar zituen gaien iturburu / HE33,21
ontzizain
beltz batalloi bat, ontzi zai / HE23,116
operazio bila
operaziyo billa zertako zabiltza / HE29,114
orazio-egite
Oliba-mendira joan zan, Jaincoari oracio-eguitera, edo otoitz eguitera / HE08,89
ordena-aldatze
Jonek ez zion inportantziarik eman faktoreen ordenu aldatze honi / HE39,82
ordu-aurreraketa
eta Bedayo'n urruti bizi ziranai, ordu-aurreraketa arrek... / HE50,70
organo-jotzaile
Gipuzkoa, Bizkai, Araba, Naparroa, Kastilla ta beste lurralde askotatik etorri zan jendetza ikaragarri. Bermiotik organu-jotzallea; Iruñatik Zuloeta abeslari sonatua bere lagunakin / EL70,83
mota askotako musikalariak arkitzen ziran santutegian: abeslari, organu jotzalle ta egille, beste soñu-jotzalle, eta idazle edo asmatzalle zein baño zein iaioagoak / EL70,166-167
oroimen-galtze
oroimen-galtze edo amnesiarik gabe lasai geldi gintezkeen / HE27,324
orojakintsu
Jainkoa orojakintsu zela esaten hasi zitzaizkionean / HE39,91
orojakitun
oroyakitunak bi edo izan ez dira-ta / HE24,4
orrazigintza
...ta beroietatik datozen sal-erosketak (zepillo-gintza, orrazi-gintza, zapata-gintza / EF92,69
osagile
injineruak, legegizonak, osagilleak, irakasleak / HE31,34
ez osaguille edo medicu atzian ibilli / HE20,59
andikia gaisso samar ebillen, da bere osaguillea be an egoan eurakaz / EJ07,3
osasun eske
biok Zeugana, biok osasun eske, biok batera, biok batera eltzeko zeure senera, Jesus laztana / EJ77,44
osasundun
osasundun beiaren esneak / EF92,93
ostatu-galdezka
erromes batzuk atarira, ostatu-galdezka, gauerako / EL70,112
ostatu-hartze
lainkoak begira zaitzala, usantza gaixtoak zure baithan ostatu hartzetik / HEAX,103
osto-loraketa
Arantzazuko elizagintzak ez du izan atsedenik, ez lanik gabeko tarterik, udaberriko osto-loraketa miragarria an etengabekoa ezagutu izan dute gizaldi guziak / EL70,74

ote-epaile
mebaguina ta otaepallia da / HE20,155
ote-epaite
gure ostogian ot'epeiten / HE56,17
painuelo zuridun
bitartan, ni begiraka asto beltzaren eta muntoaren atzetik, nere fusil pañuelo zuri dunari eraginez / EJ60,53
pantaloidun
barberu ondo apaindu bat, pantaloeduna / HE20,191
paper-langile-ugaltze
idazle-ugaltze orreri, begi-itsuka, nik uste, bear alako paper-langille-ugaltzeaz erantzun bear dio / HE17,66
papergile
onelacoa da paperguille zogui eta beguiratu ascoren zucen bidea / HE40,38
eta dotrina galgarri au zabaltzen duten filosofo, escol audietaco maisu, paperguille eta onelaco besteac / HE40,37
beragatic, paperguille andi baten, edo Elizaco Buru jaquintsu batenlecu batean / HE40, 207
erligioaren aldeco paperguilleac aingueruac, eta asco guchiago ere eztira / HE40,166
Aita Santuac cembait aldiz consejatu ditu erligioaren aldeco paperguilleac / HE40,109
eta lertzeco zorian an dijoaz ojuca, Aita Santuari, Obispoai, apaizai, paperguilleai guciai... birtute au escatuaz / HE40,117
papergin
paperginak ase-ezin batzu omen dira-ta / HE17,22
papergintza
gobernuen adrezu eta maquina diran diputadutzac, comisioac, paper-guintzac / HE40, 151
paperjale
Salamancan titulua atera zuen edozein paperjaleri aitortzen zaiona / HE33,27
partedun
guciazere dotriña lieberalean partedun izan litequealaren gañean / HE40,72
cergatic eta nola pecatu onetan bat partedun eguiten dan / HE40,72
¿nola eguin bear guera, bada, gu cristauoc infernuco sere amorratu oyen gaiztaquerian partedun...? / HE40,91
besteen culpan partedun eguiten da, paper edo periodico liberalac artzeco dirua ematen duena / HE40,75
pasadizodun
bere paraixuduna da ixingura-potzu ori / HE31,26
patata-zuritze
Bartel patata zuritzen ari zen sukaldean / HE39,9
pauso-kontatze(n)
zorigaiztoan izan ez dedin gu jaio giñan eguna, asi gaitean pauso-kontatzen, sobra da galdu deguna / EL70,104
pausu bila
certaco çabiltça pausu billha nekhecotz sorthua çarenaz guerostic / HE06,160
pazientziadun
hoietako jendeak handizki maltsoak eta pazientziadunak baitziren / EJ72,46
peludo-harrapatze
lehen bai lehen, peludo harrapatzera! ... / HE59,30
penitentzigile
¿seroren bat? ala, bere burua estaldu nai dun penitentzi-gilleren bat? / EL70,103
gizartearen naste-borrastean okertzen ba'gera ere, badakigu beintzat an mendi santuan badegula ama bat, ta amarekin 240 penitentzigille, beti gure alde otoizka / EL70, 249

pildora eske
kontsultara pillura eske etortzen zaizkidan hamarretik hamarrek maitaleak dituzte / HE35,80
pinu sartu
pinu sartuta dauzka lur danak / HE29,16
lur danak pinu sartuta daude / HE29,16
pipa erretze(n)
pipa erretzen ari zan / HE53,25
pipa-hartzaile
Onentzaro pipa-artzaille: pipa au nork bete lezake? / HE18,128
piper zahar mindun
¡Kontze! eskonduten zara, lirio biguna; ta senarrgeia dozu piperr zarr minduna / EJ70, 137
pistoletadun
bakoitzak ondo datorkiona egin dezala, esan zuan pistoleta dunak / HE19,65
plangintza
gerora begira, irakasle elebidunak ateratzeko plangintza egokia egiten den artean / EJ56, 107
maixu-maistren eskola unibertsitari hauetako plangintzak berriztatzen ari dira / EJ56,106
plangintza bat, ez bakarrik eskualdeei beren errealitate kulturala eta geografikoa ezagutuaz / EJ52,26
plazer-egingarri
exenplu placer eguin-garri / HE10,8
plazergite
plazergitia gaitz duzu "malo es complacer" / HE01,112
pluralgile
horrez gain, pluralgilea *-t-* soila da / EJ80,62
poemagintza
erdi haroko poemagintzaren jarraitzale berant bat da / HE26,10
polemika-gai bihurtze
polemika gai bihurtze honekin, frogabide bilakatze honekin / HE36,27
politikagintza
politikagintzak problema sakon eta garratzak presentatzen dizkigu / HE37,112
polizi ikasle
polizi ikasleen bi andana, aurrean genituen / HE58,65
polo desberdindun
saltatu zuen polo desberdindun bi munduen arteko xinpartak / HE39,34
posesio-hartze
emen jartzean adiarastenda posessio artzea, eta escuieco aldea ematean honratunaia cortesias / EJ55,174
pospolo-pizte
gabez etzan poxpolo pixtutzerik / HE23,31
postura-hartze
nahiz eta marxismoaren barrenean tesi anitz eta postura-hartze anitz gai honetan egon / EJ52,26
potasadun
baita ere asko ibiltzen da kainita deritzan beste abono potasaduna / EF92,35
1., nitrojenodun abonoak; 2., fosfatodunak; eta 3., potasadunak / EF92,28
kimika-abonoak deitzen diete, ta abetxek nitrojeno, fosfato ta potasadunak izaten dira / EF92,19
potrodun
Bartel Laraun inor ez bezalako potrodun zela / HE39,88
poz-erakutsi
eguiten dituzte beren guertacari audien poz-eracutsiac / HE40,37

poz-jario
ni poza jario nagoela, malkorik ere atera ezinean ura! / HE34,64
bere azken tankadagatik-edo ez nago poza-jario / HE34,53
poz-negarraldi adierazle
ango ta emengo ezkillak ditugu elkarren poz-negar aldi adierazle, otoiz-di, anai-arteko giro sortzaile / EJ03,39
pozoin-jate
haurretik pozoin iaten usatzen dena, azkenean pozoinez haz ditekeiela / HEAX,101
praka zahardun
nun?: prakazardunen artean / HE16,74
pasaiari ona, praka zaharduna, merke daramazu azeri laguna / EJ53,56
prakadun
etzan euskaldun erdalzalea, baizik euskaldun utsa, eta beragatik prakaduna / HE16, 25
prediku-haste
prediku-hatsean egiten da... konfesionea / HE02,50
predominiodun
hor ekonomiazko egitura da, beraz, determinatzaia eta predominiodun bidebatez / EJ52, 50
prezio-altxatze
prezio-altxatze horren eragile, badirudi, eskariaren gehiegizkoa izan dela / EB20,24
prezio-goratze
Ameriketako inflazioa eta prezio-goratzea / EB20,10
primadera haste
hitz dautzut ez daudela gu baino gehiago lo, primadera hastetik / HE59,89
pronostiko-egile
zu pronostiko-egillea baziña, maiz ipiñiko zenduke "mal tiempo" / HE16,133
pronostikogintza
berez ikasten degu pronostikugintzan / HE25,49
raiadun
antijoduna, raiadun galtzerdiak ikusten zaizkion horietakoa / HE35,77
sabelzain
kokoetan "osaba" sabelzai lizuna / HE18,127
sagar-jate
Adanen sagar jate gaiztotic cetorquien, becatu original... / HE08,193
sagardo egin
sagardo egiteko tresnak eta tolareak an ikusi genituan, guk ezer uste gabean / EJ49,101
sagardo-, ardo- eta kafe-saltzaile
egualdi ona al zan euriduna? Sagardo, ardo ta kafe-saltzalleentzat bai / HE16,133
sagardo-edate
zazpi mutil zar sagardo edaten Olarraingo bentan bildu ziran / HE22,59
sagu bila
sagu bila, afaltzeke utzi bait ninduten iskanbila guztiengatik ... / HE52,16
sal-erosi egin
ezkontzen, sal-erosi egiten, eta ethorkizunerat anhitz gauzaren ordenatzen / HEAX,71
salbazio eske
zeru-lurren jabea gurutze orretan, gure salbazio-eske Aitari benetan / EJ67,358
samardun
etxeko-jaun hoberenez bertzeak xamardun / HE59,38
santu-egite
orduan galdu omen zituan santu-egiteak eta zezeina-jateak / HE29,50

santu-jantzitzaile
ez aldakizu emengo gazteak ez dutela santu jantzizalle guelditzeko bokaziorik? / EJ07, 2
santugile
santuguille = santificante / ED46,217
eguinen badu santuguilleak urrezko edo beste edozein gaiezko santuren bat / HE13,138
gure jaungoikoak, santuguilleak arriarekin, zurarekin, urrearekin edo zillarrarekin eguin / HE13,138
sardekadun
aitzinean bi heraitz sardekadunen gainean zaukan aska baten / HE59,28
sardina-jale
sardina-jantzaleak [dira], Iribaskoak / HE18,63
sardina-saltzaile
chardina-saltzalea / HE51,58
sare-, saski- eta otarre-egite
palma adar batzuk harturik, hetzaz, zare, saski eta otharre egiten haritzen zela / HEAX,21
sari-banaketa
sari banaketa batean zen / HE27,296
sasi-absolutugintza
sasi-absolutugintza asko kondenatzea / EI94,25
sasi-garbitzaile
oiei izena esaten zitzaien sasi-garbitzalleak eta despeñazaleak. Sasi-garbitzalleak, leku batzuetan sasia eta zikiña egoten zan eta ura garbitu bear zutelako / HE29,103
sasitzar-miatze
hasi ziren sasi tzar miatzen eta atxeman hango xingar, fotografiako apareila eta karabina bat / EJ04,51
saski-aldaketa
saski-aldaketa(n) ari dan mutil gizaixoa / HE18,59
saskigile
saskigille-kumeak dira Allikoak / HE18,63
saskigintza
saskigintzan beregain, burges ttipiaren moduan, hasi baino lehen / HE33,21
segadun
eriotza segaduna aurrean ba nu bezin erotuta / HE34,66
segurantza bila
ta ba dira segurantza bila ibiliaz horietan finkatzen direnak / EI94,77
sehiko askodun
perpausa luze eta sehiko askodun denean / HE26,285
seindun
seindun gueratuten badira / HE20,107
seme eske
mandatariac aitari seme-esque bialdu zizcan / HE45,208
seme-alaba hazidun
geienak ezkonduak eta seme-alaba azidun gurasoak ziranez / HE57,118
senargai bila
ta senarrgai bila len lez io ta su ezeban galdu orrdurik / EJ70,152
senatu-berritze
senatu berritze honekin ordezkarien izendatzean / HE37,116
sendagile
sendagille edo mediku / HE50,17
eta gauzac gueitzea besteric eztala, esaten dioten sendaguille guezurtiai / HE40,206
sendagilleak billatu, ta alai samar aita alaba egun artan utzi ginitun / EJ81,70

sendaguilleac beren eri edo gasoaquin,... eguiten duten hura bera eguiñ bear dala / HE40, 125
Miller sendagileak arrazoi moralak zituela erantzun zien / HE35,78
sendagille izan zen lehenik / HE33,53
sendaguilleetan laguntasunik arquituten bada / HE20,203
denbora artan ziran sendagilleak / HE29,23
sendagillea ekarri bearko degu / HE57,107

sendagin
Donostian egon ziñaten sendagin edo medikuarekin? / HE16,21

sendakin
sendakinak Irlanda zaharrean / HE30,234
poeta familiak bezala, sendakin familiak baziren / HE30,234

sendakintza
lenengo bere jaioterrian ekin zion sendakintzari / HE28,61

sermoidun
sermoidun idazkiak argitaltzea / HE21,64

simaurgin
abereen oeak, zimaurgiñak dirala esan ditugunak, zer aundia daukate ukuluetan / EF92, 19

sineskintza
lehena eta ainitzez luzeena sineskintzaz mintzo da bigarrena eginbideetaz / EJ71,10

sinesmendun
irribarrez, beti argi, sinismendun joan zan / HE31,16

sinestedun
sinistedunen otoitzari / HE31,20

soineko-aldatze
zorijoneco soñoco aldatutia izan dot / HE20,192

soinu-jole
sonu-joleren bat edo beste beti izaten dek / HE29,77

soinu-jotzaile
sartu zan doinuan sonu jotzaillea / HE16,37
abeslari, soñujotzaille ta organuari entzuten / EL70,165
zein soñu-jotzalle izaten zan Berrobi'n? / EJ62,62
mota askotako musikalariak arkitzen ziran Santutegian: abeslari, organu jotzalle ta egille, beste soñu-jotzaille, eta idazle edo asmatzalle zein baño zein iaioagoak / EL70, 166-167

soinu-jotze
bata soinu-jotzera, bestea dantzara / HE18,66

sokadun
estutuko naun sokaduna [ez dut etsai] / HE18,115

sokatira
hizkuntza-arlotan dagoen sokatira, tentsio eta burruka hori / EI94,30
indartsuago diranen aurka nola egin sokatira? / EJ69,93
batzuek arri jasotzen, besteak aizkoran, besteak sokatiran, korrika ere bai eun metroan / EJ66,58

sorgin-bilera
antzinako sorgin-bilerak akerraren menpean egin oi ziran / HE24,59

sorgin-biltoki
Euskalerriko sorgin-biltokiak Akelar eta Eperlanda izentzat izan oi dituzte / HE24,58

sorgin-ehiztari
gure artean agertu zaizkigun sorgin-ehiztari bipilak / HE27,375

sos-biltze
gezurrak dituk horiek oro, sos biltzeko / HE32,41
sos-galdetze
liburu ttiki batzuek eskuetan, sos galdetzen hari direla mezara heldu diren jendeari / EJ72, 15
sosegu bila
jiratutzen naiz sosegu billa baña dirade alper saiuak / EJ07,2
sospetxa-emaile
aguindu zuan gañera, iduqui citecela *heregiaren suspich-emalletzat: De hoeresi suspecti* / HE07,256
sozialismogintza
vietnamgo gerla sozialismogintzaren borroka frenterik inportanteena da / HE37,111
sugin
sugin otxandiarrai zitien ikasi / HE18,41
suskripzio-biltzaile
gure suskrizino-batzaillak / EJ07,4
sustrai bila
baina sustrai-bila hasita, berriz ere lehengora jo bear / EJ00,205
hemen, hala ere, sustrai bila abiatuta, erdal moldetan bederen, euskal muinekorik aski aurkituko diogu oso oker ez banabil / EJ00,203
olerkien sustrai bila / EJ00,203
talde-zaintzaile
argatic errierta izan zan Abramen eta Loten talde zaitzalleen artean / HE12,11
talogile
an da talogillea, Eratsun'go Koxko / HE18,19
talogite
talogiteko beintzat ba duke balio / HE18,18
taloidun
antxe dagoala taloidunaren begira *baul* zorioneko ori / HE21,44
tatxadun
zazpigarren aguinteac debecatzen du bostgarren lecuan gauza tacha duna, tacharic ezpalu bezala saltzea / HE07,168
beguira, idi, bei, eta beste edoceñ abere tachadun saldu dezun tacharic ezpalu bezala? / HE07,184
teatrogintza
teatrogintza erreboluzionatu zuen. I. Pirandelloren lehen etapako obren aintzindari da / HE36,31
teilagintza
Pernando Arayara tella egintzara zijoala / HE23,105
teleikusle
zer kantatuko diezue teleikusleei? / HE39,102
tesidun
novela tesisdunak baino bide zuzenagorik ez ote dago / HE27,321
tiro-tiratze(n)
ikasi edo... tiro tiratzen erakutsi / EJ66,14
tituludun
1558an hiriko mediku tituluduna zen / HE33,53
toki-aldatze
toki aldatzia nai ta naiezkua zan / HE54,150
horrelako tokialdatzeek berekin ekartzen dute / HE33,23

toki-aldatze bila
toki-aldatze bila, Venezuelara jo du oraingoan / HE27,361
toki-izen-bilatzaile
Raymond toki-izen billatzaillearen eun-urte-buruko omenaldia / HE31,54
topin-estalki
topin-estalquija / HE20,134
tripazain
tripazaiak / HE55,48
aundinai, alper eta tripazai galantak besterik ezpaitziren / HE28,60
Bilbo'ko tripazai dirudunak / EJ64,77
"guezurtiac, abere basatiac, tripazayac, alperrac" cirala esaten cien / HE40,102
"txadon"-zain
amaika bider entzun diotegu orixe "Larreko" ta "Txadon-zaya" idazleei / HE17,58
txakolin-saltzaile
nik ainbat erru badu txakolin-saltzailleak / HE16,14,15
txanpongite
txanpon-giteko mailluz jotzean agian, itsas litezke / HE18,87
txapeldun
txapeldun atereak / HE55,44
Santander'ko semea bera, txapeldun gelditu zan / EJ64,90
egun batian bildu omen ziran zenbait bertsolari beren artian txapeldun zein gelditu / EJ67, 128
zu, Merdillegi, zorion sutsuk aurren-aurren bereala, ikusi det nik zure erriko bertsoz txapeldun zerala / EJ60,28
Merdillegi orrek bear dik emen txapeldun / EJ60,26
Lertxundiren iztegia ta gramatika oraindik ere nagusi dira, ta txapeldun / EL70,171
bera agian txapeldun Lizasoko "zakur" hura, bere zakur-estilorik jatorrenaz / EJ00,187
aurten Donosti'n txapeldun / HE55,54
oien artean ez gutxiena nekazari txapeldunak / HE25,77
txerrizain
ta cherri zai bere burua ecusi zuan artean, etzan centzatu / HE07,294
txikigile
antxa: antsa-ren txipigilea, diminutiboa / EJ48,20
txistu-jotzaile
txistu jotzalle bikaña intzan iñun onarikan bazan / EJ49,158
tiru txar batek eraman digu txistu jotzalle gaztea! / EJ49,159
txistu- eta danbolin-jotzaile
au garai bateko txistu ta danbolin jotzalea / HE50,27
txori-hiltzaile
nire lagunok esan eutsena ez entzun einda, txori-iltzalleak artu ta gorde zituzan pozik berak illiko txoritxu biak / EJ77,41
eiztari txori-iltzalleak ixildu dituz geure txoriak! / EJ77,41
txori-jagole
ori gizona bada, geure garitzako tsorijagolak be gizontzat euki leikez / EI99,163
txori-zaintzaile
aiekin igortziaz eskuak txori zaitzalleari / HE19,99
txorixogin(ean)
suiña txorixogiñan ibiltzen da / HE21,39
umedun
umedun jartzen zanean / HE16,18
humedun = encinta / EI31,34,321
"Juanek uzten zaitu", dio umedunak / EB87,47

untzi egin
untzi egiteko arbola / HE04,62
ur bila
ur bila nator berriz ere / HE27,382
berba onek esanda ur-billa joan zan katalin / EJ07,2
ur eske
emacumeac ur esque joan oi diran demboran / HE12,21
landareak beti ur-eske daude / EF92,10
ur-botatze
mokotik ur-botatzen jarraitzen du / HE35,110
ur-joan
ur-joanak zikina bosatzen ezpalu / HE18,18
ur-sarrera
burnizko ur-sarreraren tapak / HE35,116
urinase
urin-aseak logurea ekarriko dit goizetik / EJ53,31
urruti-maite
sorterri urruti-maitea beti gogorapenean / EL70,159
urrutizkin
oera noan orduan artzen ditudan urrutizkin dei oiek / HE57,109
urte-betetze
urtebetetzea zala-ta / HE29,54
usaindun
¿lurrean zerurako yayoriko birjiñak... zeruko usaindun lorak... nai dozuz ebagi? / EJ77, 56
zelaiari txorien txirripititxo pozgarrien bizitasuna ematen diote ta askotan aize usaiduna uzten dute / EF92,59
uso-pasa
onen azpitik izaten dala uxo-pasa / HE23,71
ustegaldu
neskazar uste-galduak orain billa dute / HE18,58
usuragile
pena oec dira, usuraguillea aintzacotzat ezagutua daneco / HE07,193
eta nolaco castiguac bidaldu oi dituan Jaunac usuraguilleen gañera / HE07,192
era onetan usuraguille batec irintsi dezaque edoceñ erri / HE07,190
uztaidun
ustaidunagana, eta pusilldunagana zucendu bear dira / HE40,107
uztargin
uztargiña joan zan bere bidean / HE19,91
eskumuñak Simon uztargiñari / HE19,60
xixpadun
hesia errotik atera zuen eta alanbre xixpadunez egin zerradura / HE32,47
zahagidun
dsartada galantak emoten eutsiezen erdiko zaragidunei... zaragi ganean / EJ59,64
zaindun
bizia da, arraia, garbia, ta zainduna / HE26,267
zakudun
"Fir Bolg" (hitzez hitz: gizon zakudunak...) / HE30,222
zaldun
euskaldun zaldun gazteak / HE24,119
zaldunac alcarrequin eguiten dituzten ichurazco peleetan bacarric usatzen diran... arma... / HE40,110

ez du bizitasunik erakusten, zaldunak artaratzen ez duenean / HE13,135
frenoz buru-aoak arturik, zaldun indartsu batek zenbait egunez badarabil / HE13,135
zaldunak = caballeros / EI31,17
Markinako zaldun bat etsagun andia, gazte dirutsua ta kristinau garrbia bizi zan bere etsean / EJ70,81
zaldunak eztute lenguen zalduntasunik / HE28,59
zaldidun trebeak, ala, ala, zaldiz ibiltzen eztakitenak oso zaldun bikañak ziran / HE50, 68
au ta onekin zetozen zaldunak / HE50,22
¿posible ote da ... zaldun au dala ...? / HE19,32
oraingoan, alabatxo, zalduna agertuko zain / HE18,65
Gaztelu-torre barriko zaldunaren alaba / HE31,27
kanpoan poliza zaldunak ba ziren / HE58,66

zama-pairatze
oinhaze, deitore guztien hatse; gogoetaz, heiagoraz, auhenez ase; zama-pairatze... / EJ50,78

zamargin
Errazkin'go Zamargin ez daukat azturik / HE18,18
ce languintza zamarguin, bizarrac bizarra eraguin / HE20,122

zapata(g)in
zapatain xantxail hek! / HE59,41
luhustar, hazpandarrek, zapatainak / HE59,41
zapatain horrek egiten tu zapata onak / EI58,32
zapatain batek, airetik zafratuaren ariaz / HE59,42

zapatagintza
ta beroietatik datozen sal-erosketak (zepillo-gintza, orrazi-gintza, zapata-gintza) / EF92,69

zatarzar-biltzaile
zatarzar-biltzaile bihurtzea izan zuen betiko ametsa / HE27,366

zauri-osagile
etzenduban urtengo emendi beste barberu, edo zauri-osaguillaren baten premina baga / HE20,49

zauri-osatzaile
bizarguin, odolateratzalle, ta zauri-osatzallia zarianeti / HE20,51

zentzu(n) apartekodun
errespetu aundikoa zan, eta zentzun apartekoduna / HE31,14

zentzudun
asko zentzudun ere baita / HE26,270
zentzudun batek nola eskatu guztia edo baterez? / EJ69,73
ez, anaiak, ez zaituztet mixterio hau jakin gabe utzi nahi, zihauren buruak zentzuduntzat har ez ditzazuen / EJ71,41

zepilogintza
...ta beroietatik datozen sal-erosketak (zepillo-gintza, orrazi-gintza, zapata-gintza) / EF92,69

zer-beldurtze
zer-bildurtzerik etzegoela sinistu nuen azkenik / HE34,41

zerbitzu-egile
holako gizon ona, zerbitzu egilea ... / HE52,15

zerga-kobratzaile
medikua, ijitoak, apaiza, albaitaria, zerga kobratzailea / HE39,20

zerri-azterlari
icusico dogu zarian edo ez chaarri-azterlari / HE20,82

zerri-hilketa aste
aste aundia, nonbait, txerri-ilketa astea / HE18,120

zerri-hiltze
txerri-iltzekoan eta pesta-aurregunean / HE18,16
ain zuzen aste artan txerri-iltzea zuten / HE18,123
zerri-zimeltze
txerri-tximeltzea da urren zeregina / HE18,125
zerrikume-eroste
zerrikume erostea dela gurean urteko berririk handiena / HE39,34
zerrizain
ipiñi zuan cherri zai / HE07,312
zestogile
Angel Arenas, Azkoitiko zestogillea / HE23,77
zestogintza
aita xextogintzan aritzen zen Goiko kale zaharrean / HE27,366
zetakadun
erri-idijen orde sartu daruez mustur baltz, begui cetacadun, edo Asturijacuac / HE20,112
zezen-hiltzaile
zezen-iltzalle izandutako Lekunberri bezala, itxas-ontzi eder bateko buruzagia / EJ64,83
zezina-jate
orduan galdu omen zituan santu-egiteak eta zezeina-jateak / HE29,50
zikina garraio
indarra zekan arte zikiña karrayo / HE61,43
zilargile
urrea suteguian daduka zillarguilleak, urrearen zikinkeriak suz kendu artean / HE13,135
ta Jaungoiko bera da zillarguillea, edo su orretan anima sartzen duena / HE13,135
zinema-ikusle
zinemagile izango ginake bestela, zinema-ikusle izan beharrean / HE27,324
zinemagile
zinemagile izango ginake bestela / HE27,324
zintzardun
burua zuti, jasez dabiltza, laister daitezke zintzardun / HE18,70
zoko-mira(n)
eta zoko-miran ibilliko nintzan ni, sagarrik al zegoan-edo / EJ78,47
zomorro-hiltzaile
aberetxo oiek zomoro iltzalle neka-eziñak dira / EF92,65
zordun
nor da Euskal-herrian aldez edo-moldez, zordun eta obligatu etzaitzunik / HEAX,3
Larramendiren zordun ageri da Gamiz, zalantzarik gabe, alde honetan / EJ00,206
alde honetatik bederen gauza ageria zait Miranderi zordun gatzazkiola euskaltzaleok / EJ51,90
eta euskararen ezaguerari dagokionez zordun ere bai / EJ51,90
guc gure çorduney, barcacendizquiotegun bezala / EJ57,93
barca zaizquigutzu gure zorrac, guc gure zordunai barcatzen dieztegun bezala / HE07,111
arrazoin da zuri ere, aita kreatzailea, esker eta laudorio zordunak ematea / EJ80,147
irabaz-bidearen laburtasuna, zordunekiko jardukitzea, gau-ta-egun nekatu bearra / HE13,117
guc guregana zordun direnei barcatzen derauztegun bezala / HE20,157
zorion-jario
zorion-jarioak gazteturik edo / HE34,63
zorion-opa
ezkonberriai eman zaizkien agurrak eta zorion-opa alaiak / HE34,27
zoru sendodun
zapatia esaten jaco onetaco zoru sendodunari / HE20,94

zulogile
N. Azpeitia, zulogillea / HE23,83
zur-langile
barautz eremintia, adi-bidez (erderazko broca), burdiña ta zur langilleen artekoa baiño ezta / EJ06,86
zur-lantze
giputz yayoak ere ba ziran zur-lantzen / HE18,15
zurdadun
beste batzuc ganau zurdaduna / HE20,87
zurgin
zurginak ez neurririk ipintzen ain zurrun / HE18,34
neskatxa maitez minduarentzat alako zurginik al da? / HE18,72
lantegin bertan ikasi baitzun ogiz ta ardoz zurgingoan / HE18,79
an bertako zurginak etzirala jazten basarritar tankeran / HE50,77
Bedayo'ko zurgin Joanizio jauna / HE50,27
zurgin-ikasle
ni zurgin-ikaslari negoan / HE50,85
aurrena aipatua, gu bezela zurgin-ikaslari / HE50,80
nik nai nuen garaian joan nintekeela zurgin ikaslari / HE50,73
bi mutil napar zeuzkan zurgin-ikaslari, eta beste arotz bat / HE50,77
zurgin-ikaslari nebillen bitartean / HE50,80
zurgin-ikaslari / HE50,72
zurgin-ikasletza
ura bakarrik euki nuen, zurgin-ikaslaritzan / HE50,89
zurgin-lantegi garbiketa
zurgin-lantegi garbiketa alako lana / HE50,77
zurgintza
billatu zidan zurgintzan ikaslari asteko lantegia / HE50,73
erabaki nuen zurgintzako lanak ikastea / HE50,72
dela harozgo, dela zurgintza, dela laborantza / HE59,60
zuzen-egile
Jainkoa zuzen egile da! / EJ71,34

JARLEKU ELKARTEAK

aberaspide
ba al du ortik euskerak aberaspiderik / HE17,14
abesbatza
nai luke. gaurko koru edo abesbatzak egokiago abestuko al du antziñetakoak baño / EL70, 166
euskalerrian erruz bait-ditugu abesbatzak zein baño zein bikañago / EL70,232
abiaburu
hori dela politika ororen oinarri ta politika bide ororen abiaburu / EJ20,19
oinarriak, abiaburuak eta helburuak bakarrik ez, xede horietara iristeko bideak ere seinalatzen hasi behar du UEUk / EJ52,8
abialeku
iru ontzi soil bihurtu ziren abia-lekura / HE33,87
abiapuntu
eta euskara hori helburuan baino areago abiapuntuan aurkitzen da / EJ56,97
adibide
bere gai ez diren gauzez arduratu dira eta, adibidez, obren balore linguistikoari ... / HE36, 12
irabazteco becatariak ceure berba, erregu, adibide ta esa-eguite onacaz / EC61,38
ala esango dizute, adibidez, Jesus txikitan Ejipton aztikeriak ikasia zela / EC70,48
beste emanetan, adi-bidez, esne-emanean, emeak berez aal lezakeanez gañera / EF92, 91
bospalau adibide honera aldatzea aski eta gehiegi da / HE27,391
adigai
adimenaren yareitasuna, berez adigaya / HE24,20
agerbide
euskel-agerbiderik ez izateak / HE17,62
neronek aitortuta, zerorrek agerbideok erabilirik / HE38,171
agerbide andia dugu gero / HE38,160
agerkide
agerkideak [tit.] / HE15,4
agerleku
gertaerak tokiz aldatu zituan, ta Enkartazinoen ordez Antzuola ingurua du agerleku / HE19, 16
bere egintza bikainen agerlekua / HE33,71
dana zan zorioneko egun artan: kanpaia, ordua, agerlekua, artzaia, Oñatiko erria, Ama Birjina... ta Euskalerri osoa / EL70,27
ta igande-arratsalde artan bertan prestatu zan txango-taldea, gizasemez bakarrik, ager- - lekura abiatzeko, elizgizonak buru zirala ta artzai mutilla gidari / EL70,25
agerraldi
beste agerraldiren bat egingo digula / HE27,396
aguer-aldi = aparicion / EI31,29
auxe ninoian Kresala-ren lenengo agerraldian / EJ59,12
izarrak klisk-egin t'egin beren zabalde garbia bitxitu garayan oi det maizenik agerraldia / EJ50,21
alako uste gabeko aitaren agerraldiarekin / HE50,85
oi zer ager-aldia ... / HE52,14
agertoihal
agertoyala bera / HE15,27
agertoki
abesti aberkoiak kantatzen asi zen, agertokitan / HE28,78
agertoki ezustekora bat azaldu ala, itzali egitenda bestea / HE34,65

aginpide
senarrak emazteegan zeukaten uste ona eta ematen zien aginpidea / HE24,138
ongi dakite zer zor daukaten aginpidea dutenak / EJ69,67
aginpidea batzarreen esku gelditu zen haatik / EJ20,26
aharrabide
eta gogoan aharrabide / HE56,28
aitorleku
goizeko irurak aldean jetxi oi ziran errezkan pralleak aitor-lekutara / EL70,121
onatx emen kanpoko batzuk: (...) aitorleku berriak ekarri / EL70,239
sermoilariak ere bein baño geiagotan mendian itzegin bear izan zuten (...) aitorlekuak ere nunai para bear... / EL70,210
aitzinabide
aitzina bide ederra egin badugu ere / HE27,399
amil-leku
oben gaistoen malkorteguien ta amil-lekuan / HE13,19
amiltoki
malcor edo amiltoquiac, non cristau on bat liberalen dotriñetan cutsutzera comunqui amildu oi dan / HE40,148
labanarri edo amiltoqui oyez gañera badaude beti liberalen artean dirauten beste causa batzuec ere / HE40,152
antzeztoki
antzeztokirako utzi ditu pailazokeriak / HE27,318
apaingai
agurrak eman, eta eskuetan urre ta zillarrezko apaingayak erakutziyaz, Kolo-ren aurrean auzpeztu ziran / EJ81,62
argibide
batez ere elizac sarritan gai onen gañean eman dituen arguibideac / HE40,204
XXen buruaren azquenean ematen duen arguibidea ezjaquitea litzaque ori / HE40,133
Erroman billatzen du bere arguibidea / HE40,160
bertso-sail, gertaera, argibide ta esakizun bakoitzarentzat, oar bana jarri degu / EJ67,59
bertso oiek nundik bialduak diran jarri bear da, ta bai gañontzeko argibideak ere / EJ66, 10
nahiz zerrenda prestatzen, oharrak bidaltzen, era guztietako argibideak ematen, etab. / EJ56,90
aurretik badu onek argibide polita, erriak bertsoak nola ikasten dituan / EJ79,60
argibide oiezaz baliaturik, egin oi dira Testamentu Berriaren kritiko edizioak / EC70,95
Pio IX andiac beñ eta berriz eman dituen arguibideetan / HE40,9
Humanum genus deritzan arguibidean / HE40,9
dialektika materialistaren argibide bat horixe bera da / EJ52,53
esan dezagun argibide bila ibili ondoan, hontara iritxi garela / EB20,44
ez dator bat mundu guzia inflazioaren argibideetan / EB20,10
bacoitzac bere bicimoduco joan-etorrietan zucen joateco, bear dituen arguibide edo erreglac / HE40,159
Patxi Bakalloren argibide ta bertsoak, Auspoa'ren 66'gn. liburuan arkituko ditu irakurleak / EJ67,95
Aita Santuac ematen dituen arguibideen gañean itzeguiten degunean ere / HE40,111
gure etsayai eman bearco ote zaizte argui bideren batzuec / HE40,105
argibideak eskatuko ba lizkida batek / HE34,66
argitaragai
ez nazu, argitara-gaiak aukera-bearrez, olerkigogai atzetik ibilli / HE17,10
argitaraldi
lenengo argitaraldiko *Guero* bat / HE31,73
geroko argitaraldi guziak ere Kontxexi edo Kontxezi esaten dute / HE61,38

beste bertso batzuen argitaraldirik zarrena / HE61,25
lehen argitaralditik bigarrenera / HE27,365
aribide
beste aalmen ta aribide guziak bezela / HE17,52
asmapide
beren asmapidea gugandik ... daukate / HE24,15
aspertu-aldi
aspertu-aldi ori artu badu, naiago nuke emengo txeetasun guziak ondo ulertu balitu / HE53, 20
astinaldi
aizeari, beintzat, astinaldi ederrak eman dizkio / HE17,22
mendeetan zear gertatu diren astinaldi eta inarrosiak / EC70,101
aho-euskararen biraldakuntza, gora-behera ta astin-aldiak / HE26,264
Frantzia dar-dar zegon politikaren astinaldiak eraginda / HE28,77
erbi-buztanai astinaldi bat esku biekaz eraginda / HE21,68
aterabide
bear izango ebala atsakitzat ipiniaz, iagi ta atera-bidea artu eban / EI99,156
burgesek beren interesen aterabidea herri baldintza guztien gainetik eta bakarrik bilatzen dute / EJ52,19
ateraldi
Zarpilen ateraldi barregarria / HE44,32
ateraldiak [tit.] / EJ04,75
ni atzeko aldean egon nintzan, bertsolarien ateraldiak entzuten / EJ60,26
atheraldi ederra hori, Loïola maitea. Ez dut nic ere ahantzico Frantziaco erregen atheraldi hau... / EC16,13
alde batetic haimbertze solhas gozo, bertzetic haimbertze atheraldi ídor / EC16,124
IV. mendean San Agustinek girixtino libertateaz Paulok ez bezalako ateraldi miresgarri hau eginen du / EJ71,27
bainan hemen Paulok ateraldi bera atzerritarrei aplikatzen die / EJ71,39
bertsolari zarren maikina bat bertso ta ateraldi jaso nion Patxiri / EJ66,9
baina bere lehen-olerki hauetako eta beste zenbait bertso ez gutxitako ateraldi / EJ00,183
Bilintxen beste ateraldi au kontatzen digu / HE61,13
bazuen beti zerbeit ateraldi heikiekin / EJ04,35
gertaera, gertakizuna, pasadizoa, ateraldia, aterakaya / HE22,10
bada oraindik haren ateraldi eta erantzunak gogoan dituenik / HE27,367
neskek itzel pasatzen zuten haren ateraldiekin / HE39,75
berak segur erranen ez zuen ateraldi bat baino gehiago / HE59,12
bainan Izar Gorrien bilkuran bere ateraldi ederrena egin / HE58,68
nere ateraldia ez da biziki hoberena izan / HE58,85
aterrune
aterrune ari gogoa atxikita / HE17,19
kanpoan euria goian dana beian... Ez da aterrunerik / HE57,101
atsedentoki
gure eta ondorengoen atsedentoki baketsu izateko sortua / HE27,301
zozoa; erhi azpiko ezkoa; atseden-tokiko atalaren ondoa, nire leloa / EJ50,77
aurkibide
liburu guztien aurkibide osoa egiten dabil orain / HE31,75
aurrerabide
delako aurrerapidea aldatzaile izan ohi da / HE33,23
jakintzaren aurrerabideak eta pentsaeraren eboluzioak gizonen askatasunerako eskeintzen dituzten medioak onartu / EI94,52
ekonomiaren etorkizunak laua izanen du aurrerabidea / EB20,16

sayatzen guera guenzaquean artan jaquinquizun eta arteai Italian aurrerabidea ematera / HE40,122
edo liberalen buruzpideai aurrera-bidea emateco ustean sortu eta aguertzen dan, beste cernai partidu / HE40,195
oriei aurrerabidea ematen bazterric bazter dabillena / HE40,77
burutacio bati aurrera-bidea eman liozaqueen paper on / HE40,200
orrelaco lanari aurrera-bidea ematen dioten person hura edo person ayec / HE40,160
iraultzaren abiada eta klase kontzientziaren aurrerabidean sortzen diren aurkako jokabideak / EJ52,29
gaur egun aurrerapide haundi bat egin da praksian / EJ52,22
hizkuntza bezala, aurrerabideak eskeiniaz / EI94,65
zinemak egin duen aurrerapidea ikusteko / HE27,327

azalpide
burura bein eta berriz datorkidan azalpidea / HE34,52

azterbide
hartu dugun azterbide honek urrutira eramango gintuzke / EB20,45
gure azterbidea, beraz, hau izango da, atal honetan / EB20,37

aztergai
istudio- eta aztergai gehientsuenak euskal kutsuz zeharo markaturik izan daitezen nahi duena / EJ52,12

azterpuntu
azterketa hasteko azterpunturik eta ikuspunturik egokiena / EB20,47

azterraldi
moral ta onbideari buruzko azterraldiak / HE28,68

aztersaio
eman dizaiogun duen pisua eta eskaini zor zaion aztersaioa / EB20,41

banakola
eta ba daroat banakola-leio zuloetara / HE21,55

barealdi
au baretaldi au zan iraupen bakoa San Martinen udatxu zoroa lakoa: ekaitz-aizea etorren baraldi-atzean / EJ70,134
prezioen geldiune edo barealdian, W behera doa / EB20,26

baterabide
gure ahaleginak euskararen batera-biderako, eta ez berezirik daudenen sakabanatzeko, izan daitezen / EJ56,97

bazkalordu
bazkalordu aurretxoan, etxeko ortuan orma andi bat jausi zan / HE21,36

bazkaltoki
sartzen da bazcal toquian / HE07,311

begiraldi
orregatic beguiraldi bat eman bear diegu, alde onetatic guertatzen diran, animen eriotzai ere / HE07,122
igaro gaitecen orain seigarren, eta bederatzigarren aguinteai beguiraldi bat ematera / HE07, 129
begiraldi bat eman deguiogun zure vicitzari / EC48,156
atoz bada oei beguiraldi bat ematera / HE07,323
au nolerebait iguerritzeco, beguiraldi bat eman bear diogu Judasen becatuari / HE07,260

begiztaldi
herriko-etxera sartu gabe azken begistaldian / HE58,86

behargai
Erromaco Aita Santuak (...) bere beargayaren bidez aguintzen eta eracusten dituen gauzac leguea becela artu / HE40,18

gucion arzayaren señalea jarraituaz cristau erriaren animaco osasuneraco laguntzeco beargaya gueyago edo guchiago cerutic artu degunoc / HE40,10

behaztopa-harri

gogan behartu naiz eta beldurtu, ... baden bitartean zenbait trabu edo behaztopa-harri / HEAX,13

berrialdi

lengo penaren berri-aldi bat artu nuan beragatik / EJ66,147

betetoki

alperrikakoa izango litzake kajari bete-tokia aunditzearren beste olak luzatzea / EF92,18

bihurgune

gora-bide neketsu zailaren biurgune batean / HE17,12

ez da (...) bihurgune eta itzulinguru gehiegirik honako paper zahar hauetan / HE27,371

bil-alde

beti, bil-aldean, muño ta mendixka sail bat / HE17,36

bilabide

españar idazki bilabiderik beteena / HE24,2

bilaldi

Bazkunak ere otoi orixe egitea erabaki du, azkeneko billaldian / HE17,66

bilgune

supazterreko bilgunea neguan / HE56,9

biltoki

geron geieneko biltokia, Beotibar'ko frontoia edo pillota-joko-tokia eta dantzarako izan oi zen / HE50,80

lurrean erreten bat egin diteke andik bildu-toki batera joan dedin eta onela ez da galtzeko bildurrik izango / EF92,22

liberalen joan-etorrien gañean itzeguiteco billtoqui, liberalen dotriña eracusteco escola / HE40,77

UEU zazpi idealisten biltoki hutsera kondenatzeko arriskutan jartzen dugu / EJ52,12

Euskalerriko sorrgin-biltokiak / HE24,58

larunbata guztiez Gorrien biltokian, Populuaren Etxean, bilkurak baziren / HE58,61

behin kartiereko Sarrai biltokiak mintzaldi baten ematera behartu ninduen / HE58,69

biltorri

saltokian biltorri (bildu-orri) nabari bat yantzita agertuko nituke: bertan itz arro batzuk, erderaz / HE17,33

bizi-poz

bizi-poza ekarri bazigun agorrak / HE25,46

bizi-tankera

bere bizi tankera eta nortasunari gagozkiola / HE28,55

bizialdi

bi jasan baitzitun bere bizialdian / HE28,91

biziaro

Joseforen iskribuetan ba dira milla notizi eta xehetasun jatorrak, Jesukristoren bizi–aroaz zer ikusi dutenak / EC70,48

bizibehar

bizi-bear onek lanak ditu / HE50,11

bizibide

bizibide aundiekin euren buruak atara dagiezan bere semeak / HE31,37

ene herritar maite eskualdunen leku hartako bizipideaz argitzeko lehiarekin / HE59,113

laborari edo luginak, atsurra nai burdia, nai lurra landuteko beste tresnaren bat: bakotsak beren bizi-bidea ondoen iragarteko irudia / EI99,155

urte gaiztoer buruz hasi ginen gure bizibedetan. 1930.enean hasi nintzen neure ardiekin / EJ68,21

ezconduen viciera baño beste vicibide obeagoren bat Ceruraco ote da? / ED46,224
lana bizibide ez ezik bizitzako lehen beharrizan bitala bihurtzen denean / EJ52,55
bearko norabaita aldegin len-seme e'tziranak, bizibidea aterako ba'zuten / EL70,153
ezin ditzakegu besterik gabe guregana usteak, sinesteak, bizibideak / HE27,302
orra garbiro esan gure bizi-bidia / HE25,85
astelen goizean geron bizpidea ikasten asteko / HE50,76
nik aukeratu nuen bizpidea / HE50,72
morroe edo bizipide bat ikasi / HE50,72

bizigai

eta gazteak, bere mantenuen eta bizikaien garraion, kanpotik hari / HEAX,35
ostoak landarearen zati guztien bizigai ta azigai biurtzen dute / EF92,6
nekazarientzat jaso aundikoa da bai lurreko ta bai aizeko bizigai oiek landarearen bizitzari zenbat eragin lezaioketen jakitea / EF92,8

bizigiro

aldi artako bizigiroaren erakusgarri / HE28,68

bizigune

bere bizi-gunak dariona baizik / HE28,57

bizilagun

ordurarte e'tzenun asko uste, uaxe izango zanik zure betiko bizi-laguna / EL70,14
Errenteria'ko 1857'gn. urteko *Padrón Municipal*'ean bizi-lagun auek ageri dira Trabaleku'n / EJ67,181
batzuec joan oi omen dira vicilagunaren contraco espadasunac aguertzera / HE07,345
bizilagun guztiek kanpora behar zuten / EJ00,195
erabat kizkaldu zan Mondragoi guzia bertako bizilagunakin / EL70,35-6
eta suerteac eman cizun abereric ciquiñena baño ciquiñagoa dan vicilagun bat / HE07, 358
Arantzazun profesatu zala diotenak, ementxe jartzen dizute, komentu ontako bizilagun, amasei'garrengo mende onen asieran, dominikoakin-ta izandako eztabaida aietako aldian / EL70,78

bizileku

Espainia osoa kurritu ondoren, makina bat bizi-leku izan du / HE33,7
teologuen lengo bizi-lekuari beste etxe bikaña erantsi dio / EL70,257
bizilekurik ezin erosi izan dabelako dagoz ezkondu barik oraindino / HE44,26
jentillen bizi-lekua zala / HE25,59
bizileku sendoan bizi zen / HE27,301
bere bizilekua utzi eta hirira etorri behar izan zuen / HE33,57
larrugorrian guelditu zan bere bicilecuaren erdian / HE12,8
eta sartu zuen bicilecuan / HE12,22
alik azkarren bialtzen degu satorren bizilekura gaur oso txiki gelditu zaigu azkeneko diktadura / EJ69,76
Kristoren eta Ama Mariaren bizilekua bait da, eta gure jatorri-etxea / EL70,61
lurrean egon bear cenduan bitartean zure vicilecu izateco / EC48,461
bizi-lekua dauka puntu erosuan: Igeldo'ko mendiyan, kostako inguruan / EJ78,131
Jesu-Cristoren senide, eta Espiritu Santuaren vicilecu / EC48,34
galdu zituen bizi-lekuak, galdu bere biziya / EJ79,62
¿norc ematen die alabaña jana, edana, vicilecua, soldata? / HE07,62
atzenean eguiten du becataria Espiritu Santuaren vicilecu / HE07,270

bizimodu

beste bizimodu batera loturik bizi gera / HE19,16
bizimodua ateratzea oraintxe bai dala gaitza / EJ69,103
onek aldatu bearra dauka, au ez da bizimodua / EJ69,86
ezin konpreni hemengo mintzamoldia ez da dudarik bizimodu gogor bati hastera nindoala / EJ68,20

bacoitzac bere bicimoduco joan-etorrietan zucen joateco / HE40,159
batec bere bici moduan comunquiro gorde bear dituen erreglac / HE40,84
bacoitzari bere estadu edo bicimoduac nai edo ez ecartzen diozcanac / HE40,84
ba al ziteken bizimodu negargarriagorik uaxe baño? / EL70,38
ez dago gañera beartua umea gurasoen esana eguitera estadua, edo vicimodua aututzean / HE07,64
bizimodu desberdina, zearo ezagugabea / HE34,28
adiñic onenean iltzen dirala, utziric umeac buru gabe, eta bicimoduric icasi gabe / EC48, 469
gaurr alperra izateko eztago lotsarik; gizaldiak eztauko bizi-modu obarik / EJ70,111
itxuragabekeria besterik ez zen ikusten zorripiztu haien bizimodu berrian / EJ53,134
ez dedilla indartu kontzientzi arrik, pasa nai ezpadegu bizimodu txarrik / EJ69,84
alaba, Maria Ana Hilaria'k, ez dakigu zer bizimodu izan zun / HE61,22
bizimodua nolabait ere atera zezan / HE61,21
hoinbeste gauza berdintsu ditû guk biok bizi moduan, sortuak ere elkarri hurbil Euskal herriko xokoan / EJ68,25
bizi moduan artutzen badegu parte / HE61,86
Prantziko bizimodua nolako, gerrako gora-berak... eta abar. / EJ03,43
basoko bizi-modua zer zan ederki zekian / HE29,59
bizimodua, uste, iritzi eta sinesteak ohiturazkoak ziren / HE27,301
an egiten genduan bizi-modua / HE29,99
han ikasi zuen gizonaren egitekorik zailena eta haundiena. Bizimodua atera / HE39,11
luzaro eraman nuan ain bizimodu nekeza / HE25,52
bizi-modua ateratzen sayatu / HE50,12
etxadi barreneko bizimodua agerturik / HE24,137
estimagarriagotzat jotzen dituen mailetako bizimodu hori / EI94,19
bacoitzaren estadu, vicimodu, eta carguari dagozcan, eguin-bideai arretaz eranzutea / HE07,321
ez da gogora ecarri besteric, cer vicimodu izango zan, Magdalenac (...) eguingo zuana / HE07,310
iduqui bear ditugu (...) modestiazcotzat beren soñecoac, alabagarri edo prestutzat beren bicimodua / HE40,146
ezconduen vicimodua gurutze chit astun, eta samiña da berez / HE07,89
bestelako ederra arrezkeroko bizimodua euskaldunen artean / EL70,39
soldata laura igotzen ba'da, bizimodua zortzira / EJ69,41
guk alkarrekin egiten genduan geren bizimodua / EJ66,21
vicimodu, edo cargu peril andicoren bat artu bear duanarentzat / HE07,279
vicimodu, eta carguari dagozcan, eguin-bideari ongui beguiratzea / HE07,327
Ameriketako euskaldunen bizi-modua zer dan / HE50,8
bizi-moduak salto galanta egin du lendik onera / HE25,66
familia, bizimodu, lan, osasun, amaren azkenaldi, hiletak... / HE39,41
otso jauna, etzaitecela izan oraindaño becen ardicoya, arrezazu vicimodu on bat / HE07, 340
nolacoa izan da len zure vicimodua, eta icen, edo fama? / HE07,339
arrezazu vicimodu on bat, eta onela iritsi dezaquezu oraindañoco utseguiteen barcacioa / HE07,333
alde eta bidelaster seguru bat da, bada, bici modu obera edo goragoco mallara iristeco / HE40,150
garbitasun, edo castidades bacoitzac bere vicimodu, edo estaduan gordetzea arreta andiarequin / HE07,133
doncellen vicimodua berez garayena da, fedeac eracusten digun bezala / HE07,134
¡ez eukiteko da obea zure nekezko bizi-modua! / EJ77,12
orain daukazun bizimodutik asi biazu muatzen / EJ66,25

eta besteentzat beren estadu, eta vicimoduan dituen eguinbideaz azturic vicitzea / HE07,329
egia, danok dakigu gaurko beartsu-jendearen iritxi-ezina ta bizimodu zalla / EL70,258
nahiz izan, aberatsek, bizi-modu hobea, ez dute nik baino lehen akabatzen urtea / EJ72,12

bizimolde
irlandarren bizimoldearen araura / HE30,209
urte ondarraraino zer nola iragan behar zuen gure bizi moldeak / EJ04,79

bizitoki
bizitokiak zuzendutzera guri egiteko bultza / HE25,98
ipinico dituzu zure bicitoquian / HE12,6
sei bizi-tokiko etxe arek / HE50,46

bizkorbelar
bizkor-belarra jan dute, nonbait / HE18,79

borragoma
borragoma / EI50,11,19

bukalan
Epeldek, nagusitza artu orduko, bereala ekin zionkamioaren buka-lanari / EL70,205

bustilan
busti-lana bukatu ta bertan, zuzia egotsi zioten etxadi osoari / EL70,193

dantzaleku
dantzaleku eta jolas-tokiak ugariak izanagatik / HE27,326
dantza-lekuan, aurreskua noiz-asiko begira dagoala / EJ77,109

deklinabide
Orixe'ren deklinabidea eskuarki zuzena izanik ere artikuluari zion gorrotoak ez du euskal funtsik / EJ51,37

edanaldi
asteazquenian dauquee edanaldi bat ola-jaunaren lepora / HE20,131

edanontzi
esku batean edanontzia ta bestean janaria / EJ64,106
lurrezko pitxar morko ta leiarrezko edanontzi batzuk / EJ59,22

edatetxe
Durangotik urten eta bereala eskumatara edatetxe / HE21,28

edontzi
Guero Caliz, edo ed-onci batean artu zuan ardoa / HE08,87
edontzia beteta emoten da atzera, eta alan dabil beti baterik bestera / EJ70,90

egi(a)ztabide
elkarrizketetan aaltsu izaten eta egiztabidea ematen eta artzen iakiten (...) inork aurrea artuko balio / HE38,153

egin-molde
47 kapitulu dauzkate *Noticias*-ek. Gamonek berak asmatutako egin molde baten arauz / HE33,63
hur-sala bat (...) azken egin moldera ... berdez pintratua [sic] zen / HE58,52

eginahal
eginahalak egin zituen / HE44,31
guciac batera datocen gaucen gañean buru eta belarri, benaz, eta eguiñal guciaz itzegui-tera? / HE40,6
eta, ni negar-zalea ez izanik, egiñalak egin nituan gero, pozez uzteko / EJ60,55
ura orrela ikusirik, egiñalak egiten asi nintzan amona pozik jartzearren / EJ49,83
orren atzetik ari ere ditugu ainbat egiñal / HE17,58

eginbehar
nire eginbeharra betetzen jakinen dut / HE35,72
orrela bukatu ziran gure lagun Pedroren eginbearrak / HE29,120
eginbear orretatik kanpora / HE31,55

eginbehar hau inguruko erderek konplitzen dute / HE36,12
gure eginbeharra, beraz, besoak tolestatuta egotea litzake / EI94,47
elizak giro honetan du bere eginbeharra / EI94,50
hori da kristautasunaren eta teologiaren lana ta eginbeharra / EI94,50

eginbide

ala ere gutxiago zan zuren eginpidea / HE18,109
ez nolanai, baicic aguindua eguiteco eguin-bide, edo obligacioarequin / HE07,32
bere estadu, edo carguaren eguin-bideai erantzuteco zabarqueri andian / HE07,283
oec ume, eta mirabeai beguiratzeco dituen, eguin-bideen gañean / HE07,73
eta echeetaco buruac ume, ta mirabeai beguiratzeco, dituen eguin-bideac / HE07,73
aditu dituzu cere ume, eta mirabeai beguiratzeco, dituzun eguin bideac / HE07,86
baicic nere eguin-bidea da heregia ecarri dezaqueen erausiac ez utzitzea dagoten ateleca eman gabe / HE07,18
eguin-bide onen contra utseguiten due ume, eta mirabeac / HE07,62
era berean aditzera eman ditut guraso, eta echeetaco buruen eguimbideac / HE07,89
eta bere eguinbidetaric batere complitcen ez dutenac! / HE06,118
luzamenduak utzirik, bere hala, bere egin bideari lothu nahi zaikana / HEAX,1
ezpaitugu orain, lehen bezala, iratzartzaillerik eta geure eginbidearen eragillerik / HEAX, 29
geure eginbidearen egitera, eta trabaillatzera, ernatuko eta erdutuko garela / HEAX,35
zer eginbide eta zer gozo dakarren Jainkoaren baitako sinesteak / HE59,75
eratxikiak zaizkon eginbide baitezpadakoak / HE59,75
bere eguinbideei iarraiquiequin, eta bere bicitcean erreguelatuequin! / HE06,118
berez-çaçu ungui eguinbidea debocionetic, eta guciz çure gostuco, eta hautuz coetaric; eguinbidea bethi aitcinean emaiteco / HE06,85
çure eguinbideac arthosqui eta osoqui complitu ondoan / HE06,83
jarraiqui gaguizcoten beraz ahal guciaz gure eguinbideei / HE06,82
eta Jaincozco eguin bidetan eguiten dugun hutsic chumeena ere hurren bethi gure caltetan eta gutimendutan eguiten da / HE06,81
eginbide / HE02,15 ,41 / HE04,54,55 / HE05,109
eginbiderik borthitzenetan / HE04,65
eskualduna letretako eginbidetan ere eztela harmetan baino merezimendu gutiagokoa / HE04,76
eguin bideaz azturic vici diranac / HE07,302
bere eguin-bideari erantzuteco / HE07,319
juramentu eguin cion eguimbide onen ganean / HE12,21
egin dezagun guk eginbidea / HE14,157
zenbait eginbide utzi bear omen zaizka / HE17,25
neronek alako egin bideetan sartu bai-omen-nun / HE17,47
ez da eginbide atsegina / HE27,371
gu, aldiz, xutik gelditu ginen zuhurki segituz geure eginbider / EJ68,21
berak eguin bear zituk sukaldeko eguinbide guziak / EJ07,1
egin nahi dudalakotz neure egin bidia / EJ68,62
behar othe da halacotz ene ez asqui içana gatic seculacotz nagoen ene eguinbidean iarri gabe? / EJ58,32
edo becatuac aitortzeco degun, eguinbidearen berriac / HE07,341
eta eguin-bide oni erraz eranzuten dio goiceco jayera onguieguitera oitutzen danac / HE07, 237
cristau gucioc degun eguin-bidearen berriac / HE07,345
aitortu bear degu au ez dala bear bezelako egingidea / EF92,12
vicimodu, eta carguari dagozcan, eguin-bideai ongui beguiratzea / HE07,327
hainbatean moldatzen omen nintzen eginbide zail horretan / HE27,368
bizkitartean nere eginbide naukake (...) begiaren atxikitzea / HE59,58

erlisioneko eginbideer ditu behar jarraiki bere urratsak / HE59,61
lehena eta ainitzez luzeena sineskintzaz mintzo da, bigarrena eginbideetaz / EJ71,10
eginbideak baditut grekoen eta barbaroen aldera, zuhurren eta zoroen aldera / EJ71,14
sartzen diranac beguiratu bear due, nola eranzun diezan beren eguinbideai / HE07,277
gizontasunari eustea duela gizonak lehen eginbidea / HE27,339
ahanci citzaitala neure eguinbidea / HE26,264
badirudi, ordea, eginbidea egin ondoan berriz ere etxe aldera joan zitzaizkigula / HE33,21
errotik bere eginbideari emana / HE59,8
bere eguin bideari, lothu nahi çaicana / HE31,73
guizona da echeco burua, eta bere gañ artu zuan eguimbide au / HE07,98
noizik behingoak ere heure eginbidera atzarturen au, manuen ereduz bizitzera / EJ80,61
eginbide hauk guztiak nahi ba'ituk ikhasi, ikhus etzak nola diren elkharrekin nahasi / EJ80,59
eginbide = obligacion / EC48,173
eginbideai jarraitu = cumplir las obligaciones / EC48,304
eginbide = obligacion, deber (iz.) / EC16,13
eginbide = obligacion / EC16,117
alegin guztian gorde eta zabaltzeko egin-pideari beti leial / EI99,157
gizonen eginbideari ihes egitiak / HE60,169
serafinen egin-bidia artu zuan Franziskok bere gañ / HE54,164
cure eguinbideen arabera bici bacine, artha guehiago cinduque berthutean aitcina goateco / HE06,58
on gucien ethorquiari çor diogun eguinbidea / HE06,47
aski zaiotek jakitea zer eginbide duten, hari berehala jartzeko / EJ72,58
ezpadu batec arretaric bere carguaren eguin-bideac ezagutzeco / HE07,280
estadu eta carguaren eguin-bide, edo obligacioen contra eguin dituzunac / HE07,351
confesatzeco cristau gucioc degun eguin-bide, edo obligacioa / HE07,349
era berean aitortu bear dituzu zure vicimodu, estadu eta carguaren eguin-bide, edo obligacioen contra eguin dituzunac / HE07,351
baña etzan aitu, eta ecin aitu citequean, gure Jauna onratzeco degun, eguin-bidea / HE07, 46
euskaraz idaztea, eginbide bezain atsegin zait / EJ54,741
beren eginbidea bihotz garbi batekin hertsiki betetzen dutelarik / HE59,15
paper hartan Saxatarrentzat ez da eginbiderik / HE58,77
gerla betean eginbideaz haratxago joanik ere / HE59,15
bere eginbidea ontsa baino hobeki bete zuen / HE59,14
obligazino edo eguipide edo arazo gueien daukanak besteai irakasteko / EJ07,1

egingai

Etxeguren'ek eginkai txiki bat egiteko bai omen / HE17,42
ez pentsa sekulan esprabukako, gero; nere bigarren egingeia betatzeko baizik / HE58,51

egitarau

bitartean, gaur artio ara nolako jokabide edo egitaraua segitu dudan / EC70,50

egonaldi

Goizuetan egonaldi txiki bat egin / HE23,65
etorri adi gurekin kafe artzera, eta alkarrekin egonalditxo bat egingo diagu / EJ60,89
olako lekutan alkarrekin juntatu eta egonaldi bat egiteko / EJ60,91
gure Basalgo'ko egonaldiak orrela bukatu ziran, eta andik Bermeo'ra joan giñan / EJ60,107
guk egon-aldiak izaten genituan tarteka / EJ60,17
1942-an Igantzin egin nuen egonaldian / EJ51,12
emen, leku alaia izanik, egonaldi bat egin genduan / EJ49,69
salbetarako eldu nai luke elizara, gero gau-bijiliari ekiteko, baña aurretik, egonalditxo bat egin nai luke Kurtzepizioko Santo Kristokin / EL70,105
kalbarioa edo guruz-bidea, bere amalau egonaldikin / EL70,98

adinean ginen haurrideak aldizka geure egonaldia egin behar ginduen bortuan / EJ68,18
egonaldi hori ... aski eta gehiegi izan du / HE27,361
pagotegi baten azpira sartu giñan eta egonaldi bat egin genduan / EJ49,109
zuen etxeko egonaldiaz ni nola egon aztua? / EJ49,102
bañan bi egonaldi jator-jatorrak egin genituan bi joanaldietan / EJ49,101
hango egonaldiak ez diezaiola kalterik egin ... / HE52,17
emen egon alditxo bat / HE23,48
ezpaitzun xoxik aurreratu bere Uruguai'ko egonaldian / HE28,80
lau ordu-t'erdiko egonaldi ederra eginik nago / HE17,26
garbiketa utsa baita, ta egiazko aitorketa, bakardadean egiten dudan egonaldia / HE34, 23
olerkariak zer esan lezakeen azterketan egon-aldirik lekidaken / HE39,157
infernuco egotaldia / EC61,51
egotaldia ezta amaituten otso baltza atrapau barik / EJ70,77

egongiro
txit egon giro ona zegoan / HE19,26

egongune
Irlanda, bere egonguneari esker, bazter zegoen / HE30,227

egonleku
David-en egon-lecutic legua banaca batzuetara zegoan / HE45,219
or-emen zebiltzan, inon egon-lecuric artu gabe / HE45,219
dana dalakoan, *Partido Comunista*'ren egon-lekua, Place des Mathurins-Moreau'n zegoen / EJ67,70

egontoki
otsoric ez da zorionez nere egotoquietan / HE20,164

ehomakina
lau zango luzedun ehomakina ugarreztatu batek babesturik / HE39,52
eho-makinan ezkutaturik eguna pasaturiko saguzahar batek / HE39,54

eihotaldi
eiotaldi bat gaitu nai igartuz labean / HE18,46

ekarrineurri
ta ekarri-neurria, bizi-neurriaz gañera ematen ari dan abereari bota bear zaiona / EF92,81

ekinaldi
asko estimatuko dizuet, lan horretan egin dezazuten ekinaldia / HE33,37
etengabeko ekinaldi emankor batez / HE33,45

elikagai
maluta oien barrenean landareak bear dituzten elika-gai oso ederrak arkitzen dira / EF92, 11

elikamota
bada landareak bear dituzten elika-mota geienen iturria bezela izanez gañera, lurrak asko ontzen ditu / EF92,15

elikatoki
azal onen barruan mamia ta mami onetan landaretxo berria ikusi diteke ta baita bear duan elika- tokia / EF92,5

emanaldi
ta atsaldeko azken-orduko emanaldia geiago ala gutxiago eman / EF92,99
azkeneko emanalditik, bada karea ain indar aundikoa dala-ta, landareeri jana ain aguro ematen diela-ta / EF92,43

entzunbide
eta besteac on guchi ateraco due mezaren enzun-bidea ezpada chit erraza / HE07,244
lenvicico comunioaren prestaeran eracutsi citzatzun, gaztea, Mezaren entzun-bide erraza / HE07,238

Mezaren enzun-bideac dacarren bigarren gauza da, Sagararaño (...) gurutzeco eriotza gogoan erabiltzea / HE07,245

eragingai

moja sartu, naiz ezkondu, edo beste gabe penitentzi egin..., motibo edo eragingai oietako edozein sortzen ba'zan... / EL70,93

eraginindar

etxabereak gabe ez luke gizonak aien eragin-indarra izango / EF92,69

erakusaldi

amaicagarren eracusaldia / HE07,298

eracusaldi = platica, sermon / EC48,3

non gazteac egon oi diran aua zabalduric zar madaricatuaren eracutsaldiac entzuten / HE07,144

avendurañoco eracusaldiac izango dira lenvicico conmunioraco eracutsi citzaizten gaucen gañean / HE07,234

azqueneco bi eracusaldietan itzeguin da Jesus onaren piztueraren gañean / HE07,3

erakuspide

sekula ez erakuspide txarrik emateak / HE28,69

Izar Gorrien erakuspidez, multsoa karrikako galtzara harrien idokitzen jarri zen / HE58,64

jendeen idurimena noraino joaiten ahal den erakusbide hon bat izan zitzaizkidan / HE58,59

erakustoki

Baionako Eusko Erakustokian urtarrilaren hogeita seieko batzarrean / EJ56,115

eraman-indar

halabeharrari amor egiteak ematen digun eraman-indarraz / HE27,301

erantzunbide

nik, orduan, guzientzako erantzunbide bakarra izaten nuan / EJ60,59

alfabetatze kanpainari ere erantzupide hau ikusten zion Rikardok / EI94,62

erasoaldi

nork berexiko gaitu Kristoren maitasunaganik? nahigabeak? hersturak? erasoaldiak? / EJ71,34

erdimin

euskal herriko eliza erdi-minez dago / EI94,44

erdi-minak bestalde ere aipatuak dira / EJ71,33

ereiaro

ereiaroa / HE20,199

udaberria da landare onen erein-aroa / EF92,57

erein-saiaketa

erein-saiaketak. Lurrak abonotan zer bear duan jakiteko era / EF92,40

bi era abetara izan diteke: 1, lurra bera aztertuaz, 2, erein-saiaketak eginda / EF92,39

ereinerrenkada

baño erein-errenkadaen gañean ari bat teink jarriaz, txori oieri egatzea eragozten zaie ta azia ala landare-errenkadak babesean jartzen dira / EF92,67

erne-indar

erne-indarra goi argi-yario artatik egarriz edaten / HE17,29

erneleku

Guizon, ta emacumeen naasteco dantziari esaten deutsee Eleisaco Santubac (...) pecatu guztien erne lecuba / HE09,86

eroraldi

urte hartan kapitalismuak eroraldi gaitz bat egari zuen / HE58,62

erorbide

bai laster erorbide labainik begiz yo ere / HE17,13

erorbidea jo du ... hizkuntza horrek / HE30,234

arte, sare, erorbide, gaztigu egin bekie beren mahaina / EJ71,40

erorleku
eror lekuan, harri kizkor madarikatu bat / HE59,42
erosahal
langileen "zinezko lansaria edo erosahala" handitu egiten da eta, bidenabar, ondasunaren eskaria ere / EB20,26
familien zinezko erosahala gutitzera dator eta beren ondasun-eskaria ere bai / EB20,28
bizimodua garestitzen ari da, lansariaren erosahala murriztu egiten da / EB20,32
erostxartel
abonoa erosten duanak saltzalleari bere erosi-txartela eskatu bear lioke / EF92,36
erranaldi
erran-aldi hau bi gisetara konpreni daiteke: zuzen dena fedeaz, biziko da... / EJ71,14
erranmolde
Testamendu Zaharrean maiz agertzen da holako erran-moldea / EJ71,15
errauts
au da miaren errauts ta loiquerija / HE20,132
gorputz eta arimaren hain lothura hertsia lexa dadin eta bilha herrauts gorputz guria? / EJ80, 155
askotan gure baserrietan emakumeak ibiltzen dute errauts ori erropa garbitzeko / EF92,27
egur-erautsa batez ere zelai zarretan ibili bear litzaken abonoa da / EF92,26
errautsa abono osoa esateko nitrojenoa bakarrik ez dualarik / EF92,26
abarkazolak atera zituen eta elgarri jo, herri basa hortako errautsik ere ez eremaiteko! / EJ72,60
erhautsaz lohitzen duelarik bizkarra / HE59,43
edozoin ala edozer errauts bedi / HE59,51
itz eguingo diot nere jaunari, autsa eta errautsa banaiz ere / HE12,16
errebelar
ni naz Errebedarra eta Menditxuntur'tar Joseba Andoni / HE21,55
erreburdina
zabaltzen cituen erre-burni edo parrilla gorrituen gañean, ta erretzen cituen / HE08,117
erregai
jendearen bihotzetan sua bizteko errekai hoberik badu / HE27,315
mendietako bizi-ezin tokia gero ta geiagokoa da, iturriak legortu ziran, landareetarako lurra ibarrera etorri, erregaia ezkutatu... / EF92,61
baldin burni gori edo errecayaz mugonez erretzen ezpada / HE40,205
erreinaldi
Carlos IIIen erreinaldian ugari izan ciran Jansenioren erejiari cerraizquion obispoac / HE40, 139
errelan
uaxe zuten ezaugarri ta uaxe jakineko ordu, erre-lanetan ekiteko. Lenbizikoz, erregarriz busti zituzten bazterrak (...) obeto sutu zitezen / EL70,192-193
erremin
Garibay'tar Martin Santxez, Oñatiko Oñaz eta Ganboa'rren buruzagi erremiña / EL70,40
errezulo
erre-zuloak erre egiten zaizka, ikatza egiteko denboran / HE29,60
esaldi
itz, esaldi, yoskera / HE17,12
euskal esaldiari buruz aspaldi azaldu zituen iritzietan / HE27,356
euskal esaldiak ez omen du zati berezirik / HE27,356
esaldi ederki josiz eta esan-nahiari hestuki lotuz beteak / HE27,307
esanbehar
orain hilabete batzuek eman zituen konferentzi batzuek, esan behar haundiak sortu zituzten / HE35,77

esangaia
esangaia nabarmen larria ez danean / HE17,10
esapide
zenbait esapidetarako, haatik, *hola* ere onartzen da / EJ56,24
esataldi
ona emen berak entzuniko esataldia edo autua / EI99,155
eser(i) aulki
eliz atarian dagoan arrizko eseri-alki bat / HE22,41
eserleku
ta gaztaña makillakaz baserrian egindako lau edo sei esar leku izango ziran / EJ59,79
urkamendiko eser-lekua sermoi-alki biurturik / HE18,113
non ezarri zuan bere Silla, edo eser-lekua? / HE08,107
eta ango bere eser-lecua utzi gabe, jartzen da sacramentuan ecin conta al lecutan / HE07, 252
esertaldi
Irakurri ere, aurrenetik azkenerako irakurtzen ditut. Esertalde batean ez danean, apurka--apurka / EJ60,10
esertoki
mutillak, eskuz beiari legun, esertokia autatu du / HE18,79
esertokian ipur-kabia sakontxeagotu dut / HE17,24
eskabide
berak ordea ba zuen eskubide eta eskabide gorputza lantzeko / HE39,37
horixe esaten dio erregeri eskabide batean / HE33,91
cristauac becela dauzcagun escapideai dagoquienez / HE40,200
gobernuek amor eman besterik ez dute egiten sindikatoen eskabide itxuragabeen aurrean / EB20,32
eskabide au iñola ezpa-dagokit ere / HE17,73
lelo itzak asmoa eta eskabidea esan nai zuan / HE24,118
200 oinezko biltzea erabaki zen, erregeren eskabidea onartuz / HE33,39
eta Elizari lurreco bere escapide bidezcoac pagatzea aguintzen duen Elizaren bostgarren mandamentu... / HE40,19
Jaungoicoaren escapide edo derechoac / HE40,213
ortan ere, gure gizonaren ametsak eta eskabideak ondorerik ederrena izan zuten / EL70, 207
nazio zapalduko izanik eta nazional eskabidea onarturik ere / EJ52,25
Euskaltzainburuaren eskabidez hurrengo oharrok eta ereduok prestatu ditut / EJ56,33
eta bertan zenbait punturi buruz Euskaltzaindiak agiri batzuk edo eskabide batzuk (...) egiteko asmoa agertzen du / EJ56,9
edo on onetaraco escapide edo derecho gueyago daucanaren onagatic / HE40,96
emen Jaungoicoaren escapide edo derechoac eta Jaungoicoarequico eguinquizunac erabiltzen dira / HE40,144
eskaingai
¿non da esqueñi gaya? (...) Jaungoicoac eratuco du beretzat esqueñi gaya / HE12,20
eskegialdi
minutuko lau eskegialdi esku ezkerretik / HE39,78
esplikabide
bi ardatz nagusi azaltzen dira egungo kinkaren esplikabideetan / EB20,10
Denis-en esplikabidea, beraz, aski garbi agertzen da / EB20,20
espresabide
bizitze horren espresabide / HE36,12
estalgune
kanaberaren estalgunean eta gerizan egiten du bere loa / HEAX,39

estualdi
estualdia igaro zan / HE21,107
etenaldi
bera orduan kontari asten zitzaidan, etenaldiak egiñez gañera, neri idazteko leku ematearren / EJ60,14
etorbide
ondorengoak etorri-bidean utzi dituztelako eta ain oparo ere, galtzeko bildurrik ez dala / EF92,7
etsialdi
etsi-aldiaren eta ezintasunaren ots dardartia / HE28,57
etzanaldi
bazkal-ondoan, amak etzanaldiaren egiterat igorri / HE32,17
bazkal ondoan ... etzan aldi poxi baten egiterat joan ziren / HE32,48
hainbeste gurkada guriren ordez etzanalditxo bat ez zen goitik eskatzea / HE39,95
etzanleku
bañan, goizean beti goiz jeikitzen oitua-ta, goiz altxatzen nintzan etzan-lekutik / EJ60,88
ni ere, etzan-lekutik jeiki eta emen nabil / EJ60,89
etzantoki
eztozu icusico ez uarcaric, ez etzun-toqui jaso ta adardunic / HE20,129
etzinalde
hitz honek, aurrenik ez du "sartalde, etzinalde" esan nahi / HE27,345
eguzkiaren etzinaldera geldirik genekusan sugarrezko hodei lodi bat / HE27,298
eza(g)upide
onela izan zan gure ezaupidea / EJ60,28
nere ezaupideak emango zaizkiote holakoei / HE33,37
Rikardok berak ba zuen herrietan hamaika ezagupide hitzaldi bidez eta Z. Argiako idazle zenez egina / EI94,55
yakintza guztirako ezagutzalle eta ezagutu-bide bakarra dan gizagogoa / HE24,7
Irigaray-Aingeruak emoniko ezaubideagaz agurtu neban Apeztegia kanoniku jauna / HE31, 76
ezartxotx
eskuban daukadan ezartxotxa puskatu eta geyago ezdedala ezertxo ere euzkeraz ezarriko / EJ81,4
ezkon-bidaia
ezkondutakoek, misterioa ezkon-bidaiako lehen hoteleko ohe gainean uzten dute / HE35,32
ezkon-oste
ezkonostea Donostian egin zenuten / HE39,57
ezkon-otordu
biamonean dute ezkon-otordua / HE18,133
ezkon-urte
Noemi Moab-en bizi izan zan, Israel-era itzuli gabe, semeac ezcon-urtietara igo arteraño / HE45,202
ezkonbide
gogoratzen zaionean etorkizuna, umeen aziera, edo ezkon-bidea, zorren premia / HE13, 117
ezkondu-hitz
ezkondu hitza eman dion = prometido / EC48,173
ezkonegun
ezkon-egun bereko alarguna / HE18,109
ezkongai
aspaldi etorri zitzaion ezkontzeko garaia, baina ezkongai dago oraindik / HE27,325
Franzisko, semea, 30 arte, ezkongaia / EJ67,181

ezkongei bien arteko berbaldia / EJ77,33
ezconduen, edo ezcongaien, mutillen, edo nescachen aurrean / HE07,145
aurreskuari lagunduteko da atxeskuen eskongeia; ta atzeskuari aurreskuena barrdinduteko guztia / EJ70,71
eta dabilzaz estegurako batuten aide guztiak, eta iostunez beteten dira eskongeien etse biak / EJ70,117
eskongei biak egoten dira abadearen aurrean lotsaz beterik / EJ70,118
nai badozu izan merrkataria irurok gagoz eskongei / EJ70,127
Ageda, alaba, 20 urte, ezkongaia / EJ67,181
"emakume ezkongai edadetuak" esan bear omen da / EJ79,73
bi ezkonduak eta bi ezkongaiak / HE18,27
adizak ezkon geia bi solas gu ganik / HE60,168
bañan alare zaude oraindik ezkon gai / HE61,71
naiz ezconduarequin, naiz ezcongayarequin, naiz Santo Cristoarequin, edo Ama Virginarequin berarequin / HE07,141
debecatzen digu bigarren lecuan ezcongayaquin ere au bera / HE07,132
luzaro gabe atertuko al da eraso-aldia ta argituko al dira egun zuzenagoak, ezkongaiak lortu al dezaten beren lei ta kutizi ederra / EL70,236
ezkongai gazte pilloa be ez dok txikia / HE31,34

ezkonlan
gaitzeraco griña, ta macurrerac ciquindu, ta itsusitu zuan ezcon-lana / HE08,221

ezkonlege
senarraren hiltzeak du haren emaztea ezkont legetik libratzen / EJ71,28

ezkonsari
ezkonsariz, mixeria ta samintasuna besterik etzion ekarri / HE28,58
eztau ez, Antonik, ezkonsari makala eruango ezkontzen danean... / EJ59,78
ezkon-sari ba dukek zorri larru-urdina / HE18,42
orobat ezkon-sari zun, amak emana / HE18,93

finkaleku
anarteko finkalekuak galdurik zorabioaren bizkarrean montatu balitz bezala / HE39,66

gal-leku
tren horrek bere gal-lekura eramanen duela / HE35,14
neskatoa abiada ero bizi batean gal-lekura eramaten ba du / HE35,17

galde-aldi
hor azkenean basa-auzi batean galde-aldi bat egin / HE58,67

galzori
bizia gal zorian jarri zitzaidan / HE58,59
gezurra beti da gal-zori / HE17,49
euskal kulturaz bizitzeko gertu daudenei (gaudenoi hobe) dirubiderik emango ez zaien artean, euskara galtzorian egongo da burutik... / EJ51,16

garbileku
iru egun garbileku edo purgatorioan / HE16,135

garbitoki
purgatorio edo garbitoqui / HE08,150
garbitoki freskoaren ondoan, ipuin kontatzen hasten zitzaionean / HE39,89

geldialdi
noizean behin iturriren baten geldialditxo eginez / HE44,14
trenak erri guztietan egiten zituan geldi-aldiak ta igual bi orduan egon / EJ66,128
Gernika'n geldi-aldi bat egin genduan / EJ60,115
Urnieta'tik irten eta lenbiziko geldi-aldia, Postagaña edo Posta deritzaion etxean egin genduan / EJ60,47

geldileku
euskal esaldiak ez omen du zati berezirik, ez geldilekurik / HE27,356
geldiune
beste leku batera joateko geldiune beharrezkoa / HE35,75
prezioen geldiune edo barealdian, W behera doa / EB20,26
1960-65 aldian, geldiunea ukan zuten prezioek / EB20,12
geldiuna bako otoitza dirudi / HE31,71
geldiune luzea hauxe! / EI94,24
geltoki
andik geltokira, ta bultzi burdi sartu ditue tutu guztiok / HE21,68
geraldi
ango geraldiaz ez naiz erraz aaztuko / HE34,50
gertaldi
au da gertaldi bat oso miragarria / HE54,169
emon bozu siniste osoa sorguinqueria, asmu uts, etorquizun amesecoai, edo onelaco guertaldi zoragarriai / EC61,127
onelaco guertaldi gucietan cristau onac onez edo pacienciaz bere suerte mingarria eraman (...) behar du / HE40,85
enitzan beiñere alako gertaldiyan arkitu, eta zer egin da nola ere enekin / EJ81,69
gertaleku
inon diran ustelkeriak gertalekurako idatziz... / EJ51,30
gertirudi
bere gertirudietan, odolez eta aragiz jantzitako gizon antzak iñork bezela egin ditu / HE24,22
gertulan
egunkariareriko gertu-lanak ... nola asi / HE17,68
gordebide
gordebide oriec artugabe / HE40,174
gordeleku
Anboto mendi ortan omen du gorde-lekua / HE28,70
Arantzazuko mendiak gorde-lekutzat zeuzkatela / EL70,190
bere gorde lecua caridadea da: guizon au caridadea bera da / HE40,81
beintzat gorde lecu segurutzat serbitzen diote onec gure etsayai / HE40,95
beste batzuk Arantzazun eskatu ta arki zuten gordelekua / EL70,185
auzoak auzoen kontra, anaiak anaien aurka, e'tzan gizon edo emakumerik, ez gordeleku edo menditarte izkuturik, zemaiaren eta bildurraren atzaparretatik igesiko zanik / EL70,35
irten zitzayon karabinero bat gordeleku batetik / HE22,68
hariltoki
eta ariltoquian dira arilduten / HE20,146
harpide
arpide bati bost laurleko botatzen dionak / HE17,70
hasi-aldi
iru asi-alditan altxa zuten Itziar'ko Amaren eleiza ori / HE29,53
hasi-garai
laurak. Asi-garaia / HE17,21
hausiabar
oek ere sarritan izaten dizkitek beren ausiabarrak / HE16,114
hautsiabartza
bere zauri eta autsiabartzac aroatu edo sendatzeco beste bide eta erremedioric ecin topa / HE40,214
haz-pentsio
tribunaletako paperek erakusten dute, Etxahun maiz ibiltzen zela jujetan, bere haurren ganik gero eta haz-pentsione joriagoak beharrez / HE43,13

hazama
nagitasuna da nezesitatearen eta probeziaren unhidea eta haz-ama / HEAX,43
hazibide
gizarteak eta hazibide txarrak gaiztotu dituen gaizkileentzako / HE27,321
luzaroko hazibidea da beren estratejia-ardatza / EB20,45
hazigai
ostoak landarearen zati guztien bizigai ta azigai biurtzen dute / EF92,6
hedagai
zenbaki eta eda gayak, yakintzaren zati bat edo berak sortutakoak dira / HE24,17
helbide
bizian, baziren ordea, helburu ederragoak eta helbide garbiak erabil zitekean / HE58,61
helburu
bizian, baziren ordea, helburu ederragoak / HE58,61
diktadura helburu jakin batekin ezartzen da / EJ52,52
oinarriak, abiaburuak eta helburuak bakarrik ez, xede horietara iristeko bideak ere seinalatzen hasi behar du UEU-k / EJ52,8
beren bizitzaren elburua atxitu dute ta lasai iltzen dirala esan diteke / EF92,7
Jainko-graziak jotako animaentzat Arantzazu beti izan da santutegi berezia, asmo santuen kabia, elburu aundienen iturburu ta gora-lekua, Loiolaren eta aren jarraitzalleen "biderako indargarria" / EL70,233
helduleku
lokarri eta helduleku bezala izan behar duela euskera modernu baten eta euskeraren batasun ekintzetan / EI94,65
eztituzute icusi nola (...) Obispoen esanetan, beren eldu-lecu eta siniscayac billatu eta billatzen dituzten? / HE40,207
goacen, bada, batzuec itzbide onetan eldulecu segurutzat daucaten caco oni ere eranzutera / HE40,95
eta beren arrazoi zorrotz eta miñac emateco eldu-lecu bat izan dezaten / HE40,183
gizonen erlijio-sena du helduleku / EI94,46
etorririk ez duanarentzat, eztek eldu-leku txarra / HE57,112
hezibide
zeinetara menerrezki makurtzea baita hezibide jator bakarra / HE39,39
higi-ahalmen
igi-almena ibilliaz erakusten bait-da egokien / HE17,11
higialdi
belharreri emana zioten azken higi aldi bat eskuz / HE32,48
hil-berri
Saul-ec il-berria ez artzeari luzetsiric, berriro bialdu zituen / HE45,214
Etxepare-n hil-berria emaitearekin / HE59,19
hil-bezpera
haren hil-bezpera jesuiten Italia-aldiko beltzetan beltzena jo daiteke / EJ00,196
hil-toki
emen zegon len il-tokia / HE23,72
hil-xede
akusatua da ez bakarrik hil-xedez, bainan ohointzaz eta diru-urhe faltsu bat kurri-arazi nahi izanik / HE43,8
hilbehar
guziz bestelakoa dela barne-muina inarrosten didan ilbear au / HE34,58
hilobi
Bergaran lurra eman zioten bere emaztearen familiko illobian / HE19,14
barkoxetarrek ezin ederkiago berritu diote hil-hobia / HE43,15

hiltoki
ur abek obetu egiten dira baldin zenbait tokietatik joaten badira (zimaurtegiak, iltoki edo matadegiak-eta) / EF92,48

hilzori
hilzorian dagoen kristauaren aldamenean aingeru onak eta gaiztoak / EJ80,10
euskera etziteken il-zoriz aurkitu, zure antzeko asko izan ba'genitu / EJ69,90
espetxe batean bezala topatzen duzu gaixoa, katigu ta ilzori / EJ50,86
beste batzuek berriz il-zorian euskaldun zaarren buruetan, oroigai kutunen antzera, bizi ziran / EJ67,57
bata, "beltzak" erreta, liberalak su emanda alegia, ondakinetan gelditu zan, ez imajina ta ez eze. Bestea ere, arerio berak Bergaran salduta, aientxen zankapean malgutu zan, lege--zarrak eta jabetasuna galdurik, goseak eta il-zori / EL70,182
galtzara-ertzetan ermitatxoak antzo, are apalago ta il-zoriago diraute kantazarrak aiton--amonen aoan / EL70,102

hobebide
inbersio horiek produktibitatearen hobebidea daramate berekin / EB20,46

ibil-egun
ibil-eguntxo auek arroagotzen dute txantxangorria / HE17,39

ibil-leku
ibil-lekuko zarata / HE57,149
gazte-jendea an zebillen betiko ibil-lekuan, atzera ta aurrera / HE57,148

ibilaldi
egunero ibiltaldi handiak egiten dozuzala / HE44,15
hau ere ibilaldi luzeak egina zen / HE27,363
ibiltaldiya asi gendun mendi bera ta astiro / EJ81,54
Polli ta Pello, onen bi alabakin ibiltaldi batera bazijuazen bezela, etxetik atera ziran / EJ81,39
bazen behin gizon bat egunero baso aldera bere ibilalditxoa egiten zuena / EJ53,57
ibillaldi oiei buruz, onela esan didate Santos Mokoroa eta Horazio Etxeberria adiskideak / EJ60,17
ez dugu sekula egin, hitz bitan esateko Leturiarena bezalako ibilaldirik / HE27,299
nere 65 urteko ibilli-aldiak / HE50,15
Ameriketako ibilladi eta gertaerakin / HE50,12
ta ibilli-aldi aiek nik egin nituan bezala / HE50,67
ibiltaldi gogorra egin genun / HE23,45
urrengo itxas-ibillalditik senarra etxeratu zitzaion bezin laister / EJ03,44

ibilbide
zuk niri gaur Egipton erakusten didazun zerurako ibillbidea / HE13,29
escu oyec dira dotriñ oni bicia eta ibillbidea ematen diotenac / HE40,37
pausoz pauso instituzionaltzeak frogatuko luke egunoroko ibilbidean UEU / EJ52,12

ibildeun
orra gastien eta zarren ibildeunak; batzubek dakartzubez arantzezko-oroyak / EJ63,20

ibilgune
begiak zeru kolore, malezia ñirñira batekin; ibilgunean, lehenagoko denboretako molde--gaizkeria izpi bat / HE59.71

idatz-hizkera
idatz-hizkarak, berriz, ororentzat beharr du izan / HE26,276

idatz-hizkuntza
idaz-hizkuntzarako zuzenbidea tradizinotik har dezagun, bada, eta hala idatz-hizkuntza euskaldun orok bat izanen genduke / HE26,277

idatzinguru
bainan gramatika eta idatzingurua konduan hartuz gehienek benedizione hori Kristori doakola diote / EJ71,35
idazgai
ez dituzte aitzinako paganoen mitoak idazgaitzat erabili bakarrik egin / HE30,229
idazketxe
orra zergatik eskatzen dizudan orko idazketxean erreklamazinoa egiteko / EJ05,174
idazkola
idazkola onetako zurubia gora gatozala... / HE21,55
idazlan
idaz-lan orren egillea / HE16,9
ta goazen idazlanetara / HE17,13
gure lendakaria il zaigu izenburutzat daben idazlana idatzi ebelako / EJ05,176
nere idaz-lantxo au burutzeko, esku-artean erabilli ditudan liburuak / EJ67,59
erruz ikas diteke Orixe'ren idaz-lanetan, berriz diot, hiztegi-kontuan, egokitasunean / EJ51, 39
abere ipuinek ez dute alegia edo fabula izeneko idazlanekin zerikusirik / EJ53,12
S.I.'ren idazlanean berari buruz auek ezartzen dira / EJ64,37
"Noizbait" goi-izenagaz emoten ebazan idazlanak / HE31,57
Txillardegiren idazlanei arreta pixkaren bat opa dienak / HE27,333
idazlanak ez ezen, ia-ia neure burua bera / HE27,365
idazlanetan, ordea, lohi-tartean zebiltzan / HE27,36
oraingo egoeraz idazlan bat eman dezadan / HE30,203
idazmakina
ikusi daikenez idaz-makina lortu dot, ekinaren ekinaz / EJ05,179
idazmolde
idatz-molde hura nola sorthu zen / HE26,261
idazpide
¿ea ura al-zan bere burua agiriz, idaz-bidez, zintzo ta zuzentzat erakuska diarduan kristauaren egitekoa? / HE17,47
idazpuru
"Axulartarrak" idazpuruaren azpian sartzen ditu Ormaetxea berak / HE26,267
idaztankera
aspergarria iduritzen zaigu idaz-tankera ori / HE19,16
garbi azaltzen da jaki-errenkada onen idaztankeran / EJ64,31
liburu honen idaz-tankera ahotan hartu gabe / HE27,340
idatz-tankerak garbiro salatzen du ... umearen aita nor dan / HE16,139
idaztankera eder baten medioz / HE33,63
igarbide
eta icusico dute zucenbide ceñ seguru eta iguerbide ceñ egoquiac ematen dizten / HE40, 143
igaroaldi
diktadura hauxe bera klase ororen abolipen eta klaserik gabeko gizartekera doan igaroaldi bat besterik ez dela / EJ52,52
igarobide
itxas-ontzirako igarobideak / HE50,86
atera zituzten itxas-ontzirako igarobideak / HE50,91
igurtzialdi
eun erregu kendu nition igurtzi-aldi batean / HE18,56
ihardunaldi
iganderoko jardunaldi oiekin, agirian dago nolako ezaguna ta ospetsua izango dan gaurregun ere gure abeslari-korua / EL70,231

zeruko lore gozoena zan erromesentzat abeslari-koruaren elizkizun eta jardunaldi bakoitza / EL70,168
azkenerako biak mutu bukatu zuten jardun aldia / HE57,139
gure jardunaldiak, gaueko amabietatik goizeko irurak bitartean izaten ziran / EJ60,95

ihardungai

euskeraz aal-duten gutxien ari-izaten dira, naiz yardun-gaia erreza-izan / HE17,45

iharrosaldi

beste iharrosaldi bat eta isiltasun leherkorra / HE39,111

ihesaldi

emendik Donostira iges-aldiak egin oi zituzten / HE23,50
emendik Andoainara iges aldi bat egin genun / HE23,37
beti izan zitzaidan gogozko errenterira ihes-alditxoak egitea / HE33,9

ihesbide

ez zuen bere bizian nortu, munduari buruzko ihespide bihurtu baizik / EJ51,35
Aita Pedro Erreari antxe erre zitzaizkion eskubideak eta jauntxo-ametsak, etsi ez ba'zun ere. Bai zer etsi. Kasketaldiak itxututa, bereala asmotatu zun igespidea / EL70,66
gazte lirain dirudunak dira batzuentzat ihespide / HE27,363

ihesleku

bekhatoreen ihes-lekhu / HE05,101
hura içan bedi çure ihes lekhua / HE06,154
ihes-lekhu = refugio / EC16,237
ecen ihes lekhu sacratu hartara debocione handirequin goaten baçare / HE06,128

ikas-ahalegin

"alfaqui, ponlebi, sofi, zaquizami" eta orduko beste poetakeriak ikas-ahaleginetan liluratuta? / EJ00,184

ikasbide

ikasbide txiki oien indarra aundia baita / HE17,60
kristau-ikasbide zaar eta berriaren arteko auziari gagozkio / HE17,51
aitortu bear da ba dala ikasbide zuzenik aren esanetan / HE25,14
garaitzeak baino ikasbide sakonagoa dauka / HE28,90
amar urte bete ondoren, nere ikas-bideak itxi ziran / HE50,38
zuriyak ez du eman ikasbide ona / HE55,22
hilabete bat justoki ibili nintzen eskolan (...) eta hortan finitu zen nere ikasbidea / EJ68, 17
danontzat ikaspide goxo, atsegiñak, zuk idatzi dituzun liburu bikaiñak / EJ69,90
aren bertsoak ikasbide ona dute danontzat / EJ67,408
esanak esan, gure "Azkoitiko zalduntxoak" berak e'tzuten zer-ikusi aundirik izan prantzi-tarren sinesgakeriakin eta bai, guzion onerako, aien jakite ta bestelako ikasbide ongarria-kin / EL70,183
giristino ikasbide ta debozinotegi den liburu bat eratu zuen / HE26,264
ez bait-ditezke oroen ikasbide ta yarraigarri eman / HE17,10
ikasbide ederra emon eutsoen euskaltzaleai / HE31,53
Arrutzak nunbait etzuan ezagutu Apaolazaren itzulpena, bestela ikasbide ona zuan / HE19, 19
lengo esaera zarrak, ikasbide onak / HE25,24
haurrei ere Bartelen bihurtzea ikapidetzat azaltzen zitzaienean / HE39,87

ikasgai

hau izan da nere ikasgai hoberena Luzaideko eskola utziz geroz / EJ68,17
hezkuntza arloan ikasgai asko antzekoak izan arren / EJ53,12

ikasgarai

ikas-garaia / HE50,37

ikasleku

ikasleku edo "eskolako" poltsak lepotik zinzilik dituztela / EJ07,3

Aitorren hizkuntzaren alde egindakoaz ikasleku hura Pz. Goyenak goratu badigu ere / EJ00, 184

ikasliburu

baina hartarako ikasliburuek eta eskolak kutsagabea dagoelarik / EJ00,185

ikasordu

ikas-ordu âl degu / HE17,9

ikastaldi

besterik ezinean gauerdian hasten nuen eguneroko neure euskal ikasaldia / EJ51,13
yakintza-edestiaren lendabiziko ikastaldia / HE24,6
irakasleak prestatzeko lehenengo ikastaldia Donostian egin zen / EI94,55
toki bakoitzean ikastaldiak antolatuz / EI94,55
ikastaldi hau egin ondoren eta Euskaltzaindiak emandako agiri baten bidez irakasle hauek egin zezatela beren lana / EI95,55
herritako irakasle zitezkenak alfabetatzeari buruzko hamabost eguneko ikastalditan gaitu gramatika / EI94,55

ikastaro

aurtengo ikastaroko euskel-izketaldietara / HE17,75
ikast-aroko urteetan ni iztotela ninduzun / EL70,145
antxe egin genitun gure ikast-aroko urterik geienak eta ederrenak / EL70,60

ikastetxe

joaten giñan bada ikastetxera edo eskolara / HE50,37
nik Bedayo'n lau ikastetxe edo eskola ezagutu nituan / HE50,37
Tolosa'ko ikastetxera gau-eskolara joaten / HE50,79
nesken ikastetxe batera eldu ziran lenbizi / EJ81,39
meza eman-berriak, gaitasun zerbait agertzen duten pralle gazte geientxoak, erbestetako ikas-etxetara bialdu ditu, jakinduri ta jokabide berrien billa / EL70,257
ikastetxe edo ikastola. Uste dut sei urte hurbil edo eginak nituen eskolan hasi nintzelarik / EJ68,16
gaurko muti-koskorren ikast-etxe ori dagon tokia danean / EL70,207
ez da liburu hau gure ikastetxeetan (...) ikasten diren horretarikoa / HE46,9
bera zan errikoetxe edo *kontzejua*, alondeia, ikastetxea, *kartzela*... / HE16,26
latinaren jakitea lur-handiko ikastetxeetan berpiztekotz / HE30,227
urte asko egin zun Valladolid'eko jesuiten ikastetxean / HE23,11
gure Joxe Mari jesuita ikastetxe batean sartu zuten / HE28,76

ikastoki

Henares-eko ikastoki famatuan ikasle egon zen / HE52,4

ikastola

ta jakina, ikastolara joateko bearrezko garaia izan arren, ez genukan alako betarik / HE50,41
atzo ikastolatik urtenda etxeratu zanean anaia gaztea / HE21,46
ikastoletan hor daude hainbeste ume / EI94,33

ikusbide

berezikeri kaxkarr itsuek ikhusbide zabal hedatua galerazten deraukute / HE26,295
elkarren ikuspideak artu eta ematen / HE38,167

ikusgai

ea zertaco zeramaten aren aurrera icusgai ura / HE45,216
edozeiñentzat ere ikusgai ez guziz atsegiña / HE16,43
ezarri zanetik, batez ere gauez argitan dagonean, zerutik jetxitako ikuskai mirarizkoa dirudi / EL70,238-239

ikusgune

ikusgune hortatik gainerateko sartaldetar herrialde guztiak / HE30,224
Bizkai, ikusgune zuzenetik begiratuz ikusten den Bizkaia jatorra / EJ20,28

ikusmodu
biziera bat, munduaren ikusmodu osoa / EI94,21
ikusmolde
ikusmolde zabalago eta zuzenago batez / HE36,11
liburu honek bere ikusmoldean, orientazioan, joeran eta gurpiladan dauka bere indarra / HE46,9
beti gerta ohi denez ikusmolde bakoitzak berea joko du irtenbiderik egokiena bezala / EJ52, 29
zentralismoaren ikusmoldearekin egina izan den historia hori / EI94,38
beste interes batzuekin, ikusmolde arrotzarekin / EI94,38
ikusmuga
leengo musker (berde) ezeak irten digu bidera, ikus-mugarañokoa pozgarriki yantziaz / HE17,42
ikuspuntu
tenore batetan, azterketa hasteko azterpunturik eta ikuspunturik egokiena / EB20,47
beraz euskal ikhuspunktu batetik Lemonako batailaren heroia Eudon zen / EJ61,28
tudeskaraz nazioneari buruzko ikhuspunktu philosophiko hunek / EJ61,19
organizatzeko ikhuspunktutik, bai eta theorikotik / EJ61,8
zure ikhuspunktuaren araura huntan sar litezken... / EJ61,34
leninista ikuspuntu hauen aplikazioan entseiatu izan dela konstatuko dugu / EJ52,25
ikustaldi
etxekoandre zarrari ikustaldi bat egiten / HE31,18
baliteke laster ustekabez zuri ikustalditxo bat egitea / EJ05,180
orain illabete pare bat, Andaluzia'ko adiskide batzuek ikustalditxo bat egin ziguten / EJ64, 113
mandoai azken ikustaldi ta igurtze legunak egin genizkien / HE23,35
estutasun barik egin neban ikustaldia / HE31,44
ilunaldi
baitegiko illunaldia ezkeroz / HE28,50
informabide
honela, kapitala, informabideen kontrolerako erabili daiteke / EJ52,35
ipini-ordu
ipini-orduan, sustraietara lur garbia ta ondo aizetua bota / EJ07,2
irabazbide
nekezko aldi oriek irabazbideak dira? / HE13,28
irabaz-bide obean arkitzen zara / HE13,28
edozein irabazpidedun euskeltzale / HE17,67
lanezco irabaz-vide = oficio (profesion) / EI31,353
orra bada zer irabaz-bidea den, gure legueko nekeen bide au! / HE13,138
mugimendu honek, irabazpide handiagoa dakarke kapitalistentzat / EB20,27
inbersioak, ordea, zerak bultzatzen ditu, hots, irabazpidearen itxaropenak / EB20,41
ez ahal da, bada, horrela zuzen konprenitzen USA-ko Kapitalak atzerrira aldegitea, irabazpide hobearen bila? / EB20,41
naiz bere beargai edo irabazpidea ori izan, naiz bere oguia ortic atera / HE40,76
umeen aziera, edo ezkon-bide, zorren premia, irabaz-bidearen laburtasuna / HE13,117
irabazlege
irabaz-lege ori txar jarria dela / HE18,35
iraganaldi
iraganaldi honen atzetik, beste erakunderen bat moldatuko dutela / EB20,9
irakinaldi
biotzak irakinaldi betean jartzeko / HE28,79
Etxahun odol-bero eta irakinaldi gaiztokoa izanarren / HE28,56

irakurgai
"Odyssea" baino irakurgai egokiagorik / HE27,323
amazazpigarren iracurgaya / HE45,207
gai oni buruz idatzi baebazan be irakurgai batzuk / HE31,54
... amets eta etsipenak maiz agertu izan dira irakurgaietan / HE27,298
eznau egundo neuk egin dotan gauza batek ase, ta ainbat gitxiago irakurgei onek / EJ59, 12
eta echeco adisquideai gueyago edo guchiago pozoitutaco iracurgaya ematea da / HE40,75

irakurlan
Avila-koan liburu sainduen irakur-lana bere gain eduki zuen / HE33,49

irakurraldi
iracur-aldi = lectura / EI31,267
lerro abek egin ondoren, irakurraldi berri bat eman diot nere aitaren liburuari / EJ67,68
bere irakurraldien fruitu / EJ00,206
nekazaritzako irakurraldiak / EF92,3
abereetzazko irakurraldi abek bukatzera goaz ta erabat irakurraldi aben mezededun gizonezko ta emakumezko gazteeri esango diegu... / EF92,104

irakurzati
bizitza arruntean preminazkoen dituen irakurzatiak leitu / EI94,35

irar-huts
irar-huts askoz Azpiazuk 1926ko Donestebeko euskal jaietan ezaguterazita / EJ00,203

irarkola
irarkoletan beste lantegietan lez langilleak daukezan aloger andiagoekaz / HE21,96
Valverderen irarkolan / HE31,60
uts batzuk ba-ditu. Irarkolakoak dira... / EJ05,169

irarraldi
beste irrarraldi bat, margotan bera, nere Xabiertxo'z egin dutela / EJ05,165

irartoker
"*Amak* behar luke, nik uste –dio Zaitegi jaunak (...)– *ama* irart-okerra bide da». Ez da, ez, irart-okerra... / HE27,353

iratzardei
lozorroan zirauten bere anaiai egindako iratzar-deia / HE28,67

irtenaldi
karabineroak erten-aldiak egiten zituzten / HE23,20
lenengo erten aldian / HE23,74
ni iru erten aldietan erten nintzan / HE23,83

irtenbide
espanar militarrek ez baitzuten beste irtenbiderik utzi / EJ51,31
korapilo honetatik askatzeko irtenbide bakarra dagoela dirudi / EJ52,33
ustelketa hori unibertsala baldin bada eta irtenbide historiko guztiak itxirik baditu ere / EJ52, 13
lansarien goimailari zein irtenbide eman ez daki / EB20,49
irtenbide berriak USA-z landa urratzea eta zabaltzea / EB20,44
beti gerta ohi denez ikusmolde bakoitzak berea joko du hirtenbiderik egokiena bezala / EJ52,29
ez baitute gehienetan sorterria uzteaz beste irtenbiderik / EJ51,43

irtenmuga
Cousin'ek (...) gizagogoaren ezaguera yakintza zuzenaren irten-muga dala dio / HE24,7

isilaldi
ixilaldietan, bere sortzean / HE56,10

isilgune
isilgune-ostean zuzen du bekera / HE18,122
isilgune bat egin ondoren berritu dute lan lena / HE18,78

itolarri
itolarria bateko, berandua besteko, estu dijoa gure erromesa / EL70,105
itozori
sorgiñez eta jauntxokeriz erria leporaño eginda itozorian zegon-artan; gure aurrekoen kristautasuna ondoa-jota, errukarri ta arrastaka, iltzen zijoaneko mende artan... / EL70,39
itxaronaldi
Pelloren malkoak ikusirik, itxogin-aldi ederra egin nion / EJ49,145
itxarongela
itxaron-gela utzi eta bere trena billatzen du / HE35,119
itxaron-gela emakumez beterik dago / HE35,91
itxi-garai
muga-ate ura itxi-garaia / HE17,46
itzul-lan
itzul lanetan irabazi duen entzute merezia du hemen Orixek etsairik bizkorrena / HE27, 354
itzulaldi
gurenda itzulaldi bat edo yarebide bat ba'ledi / HE28,90
bi itzuli-aldi emanikan / HE50,55
itzulgai
euskerazko itzulgaiari begiratzea aski zukean / HE17,53
itzulinguru
maiz azaltzen da an norbait, goitizen edo itzul-inguru orrekin aipatua / EC70,87
itzulmuga
eguberriak bere ohituren sustraitzat eguzkiaren itzul-mugaren inguruan sortu ziren sineskerak ditu batez ere / EB87,21
itzurpide
itzurt-bide eta errefusio bakhoitzaz / HE02,19
desenkusak, estakuruak, atxakiak eta itzurpideak / HEAX,53
izkiralege
bada euskeraz oitu izan diran izkirakinde edo izkiralege guztiak / EJ59,11
izorramendi
nora jo ordea izorramenditik izorramortura ez bada? / HE39,66
izorramortu
nora jo ordea izorramenditik izorramortura ez bada? / HE39,66
jaio-berri
irur goiztar erregueak ekarri zioten jesusen jaio-berria / HE13,8
jesusen jaio-berria ekarri zioten erreguei / HE13,8
jaiotegun
bere doniane jaioteguna adieraziz / EJ00,180
jaioterri
ertilari onen jaioterria da Irun / HE31,101
Araba'ra begira dan malkarrean, jaioterriaz itz ta pitz ari zitzaizun gudari-talde bat / EJ49, 136
Urnieta'tik, nere jaioterritik alegia, oñez joan nintzan / EJ60,25
jaialdi bat egin zuten Belley'en, maisuaren jaioterrian / EJ64,34
eta argatik, jaioterrira itzultzen ziranak, lenbiziko bisita Arantzazura egiten zuten, etxera baño len askok / EL70,160
gogoz dabiltza bertsoen bidez jaioterria edertzen / EJ69,23
beren etxebarruko sukaldean edo jaioterriko bazter eta txolarte-billeretan / EL70,133-134
jaioterriko hizkeran ... idazteak berezko dirudi / HE27,373
nor atzera itzul ... bere jaioterri harritsura? / HE27,323
Elgoibar bere jaioterria / HE16,9
aldakuntza gorri askiak ikusi zituen gure jaioterriak garai haietan / HE33,21

lenengo bere jaioterrian ekin zion sendakintzari / HE28,61
jaioterritik urrin bizi dira besteak / HE31,13

jaiotetxe
bere jaiotetxean bota du bere bizi guztia / HE25,12
Lege Zarrak agindua zeukan, seme zarrenarentzat izan bear zuala jaiotetxeak osorik bere lur guziakin / EL70,153, 154
komite orren tokia batzokiaren azpian zan, Bar Antonio deritzaionean, nere jaiotetxean ain zuzen / EJ60,33
...komentuak beren ondasunakin gobernuarentzat bear zutela ta pralle-mojak aldegiteko komentuetatik noberen jaiot-etxetara / EL70,186
aren seme Jose Joakin bakar-bakarrik bizi da bere jaiotetxean / EJ67,53
urrundik ibilli bearra dun semeari jaiotetxeak atea pozik irikitzen dion bezela, alaxe Arantzazuk beti zuei, gure anai maiteoi / EL70,185
Otxoki bere jaiotetxean ezagutu ere / EJ66,9
etxe eder bat da "Larreko"-ren jaiotetxea / HE31,86
beren jaiotetxea iru puske egin zuten / HE25,51
¡O nere jaiotetxe ederra! / HE19,114

jaioteuskalki
Axularr bera ere bere jaioteuskalkiz etzan hari izan / HE26,292

jaiotizkuntza
bere jaiot-hizkuntzari bizkar, (...) orduko beste poetakeriak ikas-ahaleginetan liluratua / EJ00,184

jaitsialdi
gerla horrek jats-aldi bat ona eman zioten / HE59,15
bigarren jetxi-aldia / EL70,189

jakin-ez
zeinek argitu dezake zuk baino obeki nere illuna edo uxatu nere jakineza? / EC70,50

jakinbide
euskera ezta, nabarbenki, oker-bide, yakin-bide egin eztegulako / HE17,50
illundu zuanean eta guk ongi apaldu genduanean, lengo jakinbideetatik abiatu giñan / EJ49, 108
erriari entzute andia eman dienak: edertasunez Caucaso-aldekoak, jakinbidez alemanak eta suizakoak / EJ07,1

jakingai
Etxeberrik jakin-gaietarako egoki zuen euskara / HE26,270
obetoago dagokion yakingaya / HE24,10

jakiniturri
kuadernu edo bilduma arekin jakin-iturri berri bat azaldu zigun, ondo baliotsua alare, gure asaben gogorapenean Arantzazu zer izan zan aditzeko / EL70,227

jakinpaper
nolakoa zan komentu ua, nondik eta nola egiña ziteken, ezin argitasun aundirik eman daikegu, orduko jakin-paperak kizkaldu bait-ziran geo aitatuko dan erreketan / EL70,77

jakinzati
bigaren yakin-zatia zein dan esan det / HE24,18

janaldi
ateeri bezela, antsaraeri arratsero etxera etorri ditezen oitzearren, janaldi txiki bat eman lezaieke / EF92,103

jan- eta asealdi
eta Etxeberria'ri ere ori bera pasako zitzaion jan eta ase-aldi artan / EJ49,82

jangai
an jangayak (errazioak) artu ta aurrera joateko ziguten / HE23,21
bigarren arrazoiak dio abonoakin lurrak bear duan jangaia edo bear dituanak, eman genezazkiokela / EF92,18

usteldu ziran asko an ziran jangaiak / HE25,46
garagar, olo ta jancai guztijac / HE20,149
ibiltzen nintzan gora ta bera jangayetan / HE23,86
egunero jangai bikoa ematen zieten / HE23,119

jangela

Gaztelupe elkarteko jan-gelan / EJ64,96

janleku

badaquizu, maisu Juan, celangua oi dan baserri echeco janlecuba / HE20,104
kofradikoak egun artan pralleen janlekuan bazkaltzen zuten / EL70,69-70
alkateak, pralleen janlekura sartzerakoan (...) itzalditxoa mintza bear izaten zun, betiko gauzok esanaz / EL70,162
1945'ko agostuaren 15'an biurtu ziran lengo sukalde-ondoko janlekuara / EL70,241

janordu

jan-orduetan errietia, ogirikan ez dagola / HE25,74
jan-ordu danak an egin ginuzen / HE29,119
iru jan-orduetan berdin egiten genduan / HE29,104
jan-orduetan ... artoa ta esnea jaten omen zituzten / HE29,37

jantoki

horrexegaitik dagoz hainbeste jantoki eder gure huri honetan / HE44,23
pralleak jantokian agiri dituzu, bakoitza bere mai-lekuan exerita / EL70,139-140
lehengoan ON EGIN jantokian jazo zena / HE44,23

jantzialdi

lendabiziko jantzi-aldia onela egin bear izan genduan / EJ60,118

jarebide

gurenda itzulaldi bat edo yarebide bat ba'ledi, besterik litzake / HE28,90

jarleku

haurrak jo egiten dire atsoei trolebusean jarlekua uzteko / HE35,17
jarlecu edo tribunal / EC48,457
orduan biciro zabaldua, eta emperadoreen jarlecuetaraño sartua cegoen / HE40,7
ango araza ederrak, ango jarleku barriak / EJ59,78
guela-nagusi edo sala, ezker-eskubitara bi ate, erdian beste bat; sei jar-leku edo silla inguruetan / EJ07,3
Aita Santuaren Jarlecuac erreinu batzuequin eguin dituen eta Jarlecu onentzat bictori eguiazcoac izan diran componzac / HE40,207
argatik, andik aurrera Ama Mariak bere gogozko jarlekutik jarraituko zun oparo ixurtzen mesede ta laguntzak, eskatu-ala guzian / EL70,203
Ama-Birjina bere zillarrezko jarlekuan zeramaten bakarrik berekin / EL70,194
elizaren erditsuan bezala zian bere jar-lekua / EJ72,17
jarleku berezia zuen batzarretan / HE33,35
gueyago quendu dira Jaungoicoa eta ebangelioa emezortzi guizalditan, gure artean iduqui duten jarlecutic / HE40,191
mingañaz baño escuaz obetu ipini bear dira ostera beren jarlecuan / HE40,191
euskaldunon Amak Oñati maitagarri aretxen eskualdean ezarri nai izan zun bere jarlekua / EL70,54
au izan zan, Ceruco bere jarlecua utzi gabe, dembora berean jartzea, eta egotea Aldareco Sacramentuan / HE07,259
eta egotea Jesus ceruco bere jarlecua utzi gabe / HE07,252
eta guisa onetan Ceruan duan bere jarlecua utzigabe, gueratu zan Aldareco Sacramentuan / HE07,250
ala ostian, nola calizan, baña ceruco bere jarlecua ez du utzitzen / HE07,252
Katia jarleku gainean erori zenean / HE58,57

hara zoalarik bide bazterrean Katia jar-lekuan heda etzanik ediren zuen / HE58,56
beso bata jar lekuaren gaindi batetarik dilindan / HE58,56
Katia jar-lekuaren gainean etzan zuen / HE58,56
gebendutako tokian artu zun jarleku / HE28,50
oetatic bat da Erroma, ta emen ifini zuan bere jarlecu, Catadera, edo silla / HE08,106
"Eusko Ikaskuntza"'n euskerak betidanik omen-du yarleku berezia / HE17,59
mahai bat, jarlekua, telebista, irratia, egunkariak ... / HE44,37
orain arte jar lekuan igitu gabe egon ziren / HE58,54
bi ezkien artean zegoen jar lekua / HE58,52

jarrialdi
jarri-aldi onetzaz argibide auek bildu ditugu / EJ67,177
jarri-aldi au bere egillearen beste bertso guziekin argitaratuko degu / EJ67,101

jarrisasoi
ta orrengatik jarri-sasoia datorkienean, kontuz sartu bear da ollotegian / EF92,101

jartoki
Ceren dan San Pedroren ondorengoa, eta ceren haren silla, ta jartoqui berean eseriric dagoan / HE08,107
ioan bearrko dabe guztiak beren iarrtoki-aurrera / EJ70,28

jasoaldi
jasoaldi hori hel dadinean berez izanen genuke batasuna / HE26,292

jatetxe
gure taberna, bar, jatetxe, kafetxe, gau klub, boite eta abar / HE44,11
Paris'ko jatetxe batean maneatu zuten bazkaria / EJ64,27
Biltzarra'koen bazkaria Trinquet'ako yatetxean dala / HE17,43
hainbat gauza barregarri gertatu izan dira gure jatetxeetan / HE44,23

jatoki
jatoquira berequin eraman, ta maiburuan ipiñi zuen / HE45,198

jatontzi
eltze, zartagi ta jatontzi artean ibilli naiz ni beti / EJ64,43

jatordu
jatorduko ondorena ta kea lagun dituanean / HE57,120
jatordu asieran etzan neurririk galdu / HE57,118
jate orduetan agertzen zan eskaratz inguruan / HE31,23
jatordu on bat egin gabe / HE16,22
jatordu motzak baña lan ordu luziak / HE25,84

jaulkialdi
yaulkialdi zorrotz, bizi, ertsatuz / HE17,14

jazarraldi
nere menturak Lazariako Jazaraldian kondatzen ari zela / HE58,87

jaztetxe
yaztetze-atarira elduki / HE17,11

jesarleku
erdi-ingurukoen artean ibiltzen nintzan ni, eta azkenengo jesarlekuetan sarriago / HE31,15
jesarleku bat ekarten eutsala / HE31,94
jesarleku-txiki pillo bat umeentzako / HE31,85

joaldi
origaitik arerioen joaldiei eutsi ta aurrerakadak ebagiten bulartsu jokatu eben gure mutillak / EJ49,168
egunotan egin diran joaldi astun eta neketsuen ondoren / EJ49,157

joanaldi
bañan bi egonaldi jator-jatorrak egin genituan bi joanaldietan / EJ49,101
Bermeo'ra lendabiziko joanaldia egin nuanean, arratsalde batez / EJ60,109

oraingo joan-aldi gurea irugarren txandakoa zan / EJ49,85
urrengo joan-aldian, berriz, ordu betekoa artu nion / EJ66,11
beraz, herri baten historia, joanaldian bezala, ethorkizuneko ere irazlariek egiten dute / EJ61,29

joburu
hitz alfer guti, luzagai gutiago; eta ateraldia tiroa bezala heltzen bere jo-bururat / HE43,15

jokabide
edozein jokabide berri azaldu eta berehala altxatuko dira ortodoxiaren zaindariak / HE37, 114
irizkera eta jokabide hauen barnean dauden neurrian / EJ52,31
bizi-beharra eta geografia baldintza bikoteak dialektika mugimendu batetan bilakatu ordez jokabide desherritar batez erabakitzen dituzte / EJ52,19
antzeko jokabideak, gobernuaren aldetik datoztenak / EJ52,37
iraultzaren abiada eta klase kontzientziaren aurrerabidean sortzen diren aurkako jokabideak / EJ52,20
ikus, ostera, Etxepareren eta Axularren jokabidea bi hitz horiei buruz / EJ80,65
hiru bizidunen eritzia jaso nahi nuke zure eta nere jokabidearen epaitzat / EJ53,58
eskutitz bat egin zion, kontu ortan zer jokabide artu bear zuen galdetuz / EC70,50
bitartean, gaur artio ara nolako jokabide edo egitaraua segitu dudan / EC70,50
garbi esan nahi nuke gure jokabidea ez dela buruberokeria bat / EI94,41
W eragile aldakor honek hiru jokabide gobernatzen ditu / EB20,26
"ondasunen eskaintzak", aldiz, guztiz kontrako jokabidea agertzen du / EB20,26
lankide anitzek lanorduak gutitzea, espero daitekeen jokabidea da / EB20,28
paperak erakutsi nituen nik, nere jokabide jatorra ikus zezaten / EJ67,67
ez bide zuen, beraz, batasunerako jokabide garbi bat hautatu / EJ51,38
sistema zaharreko egitura eta jokabideak etengabe erreproduzituz ari direlako / EJ52,53
meza eman-berriak, gaitasun zerbait agertzen duten pralle gazte geientxoak, erbestetako ikas-etxetara bialdu ditu, jakinduri ta jokabide berrien billa / EL70,257
antziñako gau-bijilien ordezko, onatx emen Arantzazu berriaren jokabide berria. Ejerzizioak edo gogo-jardunak / EL70,233
katolikoak bere fedearentzat jokabideetan segurantzak behar dituela ere argi dago / EI94,82
Aingeru'k aldatu zuen bere jokabidea / HE57,150
zenbaiten esana entzunik eta zenbaiten jokabidea ikusirik / HE37,110
euskaldun askoren jokabidea, euskal kulturak aurrerapenari bildur diola pentsatzeko modukoa da / EI94,30
giroari dagokion jokabide bat eskaintzen digulako / HE27,337
komeni-ez-komeni delako jokabide makurrak aginduta / HE28,81
jokabide, pentsaera, sentipen eta gainontzeko edozer delarik / EI94,19

jokaleku
eguneroko errealidade hori da bere sinismenaren jokalekua / EI94,51

jokamolde
jokamolde hori beste autore askori buruz konprenigarri da / HE36,21

jolastoki
dantzaleku eta jolas-tokiak ugariak izanagatik / HE27,326

jomuga
piskaka-piskaka bada ere jo-mugarat hurbiltzeko / HE26,293
Marx-en iritzirako sozialismoaren jomuga zera da / EJ52,31
San Agustinen ezpaita edo disputen gueyenen jo-muga izan zan (...) Pelagio / HE40,137
gure griña ta gure jo-muga beti alkar galtzekoa / EJ69,36
jomuga estrategikoen formulazioak / EJ52,8
ikuspegi honen arabera, euskara batua ez da bakarrik urruneko jomuga bat edo alde guztiz eginkizun den helburu bat / EJ56,97

batasuna azkeneko eta urreneko jomuga besterik ez dela / EJ56,95
elizac alde-aurrez señalatzen diozcan jo-mugai zucen tiratuaz / HE40,186
edo beren dotriñai ongarri zaizten bere bideac, edo bere jomuga / HE40,161
lau mende ta erdiko goraberak ibilli ondoren, bagatoz oraintxe pixkana-pixka jomugara / EL70,223

jorralan
uztak aldatzeko zearo gogoan artzekoak dira, bada berezkoa dute jorra-lanak egiten uztea / EF92,57

jorraldi
azken ahapaldiko "jorraldia" bi apaizendako dijoa / HE28,52

jostabide
mundutar jostabide ero ta itsuei utzi-ta / HE34,25

jostaldi
eta gañera Azkoitiko Euskal-itz-jostaldiyetan saria izan du / EJ81,5

jostirudi
eguintza bakarreko jostirudi edo comedia / EJ07,3

jostorratz
jostorratzontzi bat irikita edukitzen bada / HE24,58
jostorratza, papar aldean soinekoan sartzen du / HE57,104
lilluraturik balego bezela zerabilzkin jostorratz-ariak / EJ03,58
artzaia, orain dakit nik guzi-guzia, jostorratza baño're aria luzia / EJ60,101

juntaleku
portua bezala zen, hots! Baiona ttipi bat, junta-leku eder bat / EJ72,56

kantagai
"amudioa" du kopla honek kantagai / EJ00,203

kantaldi
bere kantaldietan, bere toberetan / HE56,11

kezkabide
nik bezelako kezkabide ta katramillak al darabilzki ausaz / HE34,32
kezkabideak oro batere kezkatuko ez bai lutean / HE34,59

komunika(tze-)bide
sozial komunikatze-bideak euskeraren zerbitzutan izanez gero problema soluzionatua legoke / EI94,63

konfesaldi
eta oraingo confesaldian erori cerala cembait aldiz jolas oetan / HE07,333
batzuec erantzuten due, absolvitu ditequeala lenvicico confesaldian / HE07,331

konkistagai
ez omen zegoen beste erremediorik, maitasuna konkistagai bilakatu zenez gero / HE39, 106

konponbide
ez dute, haatik, antolamendurik ez konponbiderik / HE27,377

konportamolde
Dechepareren antzeko konportamoldeek / HE36,17

kontagai
Oinati inguruko arazoak baititu kontagai / HE27,383

kontaldi
edeski ta kontaldi edo kontapen bat / HE21,97

kontsolabide
au bezelako kontsolabiderik ez dago / HE34,54
neretzako beintzat, nolabaiteko kontsolabide bat asmatu dut paper oieri buruz / EJ67,72

labainarri
liberal izatera amiltzen duten malcor, labañarri edo amiltoqui oyez gañera / HE40,152
onetan iñolaco labañarri edo peribuluric eztagoela eta bai bacoitzari berea emateco gogo aguiria / HE40,90
lantoki
zinez laket izan zen bere lan-toki berrian / HE32,10
larribide
larribide au ez al da ezkonberri ausarta oriena baño nekakorrago / HE34,29
lasapide
begi otzan aiek lasapide oso ematen diote / EJ50,139
leher-zori
maiteminak leher zorian zeukanean / HE27,301
lo-leku
pasilloan aurrera eramanik, or sartu naute beren gela eta lo-lekura / EJ49,99
lo-toki
illuntzerakoan lo-tokira gijoazela / HE23,126
luzabide
indarbaco luzavidiac dacarrezanac / HE20,203
galdera hau erantzuna asmatzeko luzapide zen / HE39,104
luzagai
hitz alfer guti, luzagai gutiago / HE43,15
maitabide
maitabidean sakonki murgiltzen zaigu / HE28,72
Ovidio'ren "maitabidea"ri buruz azalpen bat / HE28,68
mintzabide
benetako tresna izan behar du pentsamentuaren mintzabide bezala / EI94,59
euskeraintzat izan dut beti anbizione, holako mintza bideik ez baita nehon-e / EJ68,66
eguneroko mintzabideari dagokionez, beraz, bere garaieko seme izanik ere / EJ51,34
mintzaera
Simonide-ren mintzaeraz oni galdegitea zuzenbidezko baita / HE38,159
mintzagai
nik ere mintzagai erraz hori hartu nuen / HE58,69
geure baitarako mintzagaiak izatea / HE34,23
itza, neurtitza eta ipuya / HE24,118
aurkitu zuen berak nai zuen pasartea, eta bertatik artu zuen mintzagaia / EC70,93
mintzaldi
egun hartako mintza-aldia hortan gelditu zen / HE58,55
Larrazabalgo mintzaldian zortzi alderdi politiko kontatzen ditu Aranak Bizkaian / EJ20,15
behin kartiereko Sarrai biltokiak mintzaldi baten emaitera behartu ninduen / HE58,69
Ybarnegaray deputatuak harrigarrizko mintzaldia egin zuen / HE52,4
bere ekintzetan eta ezin eginetan, bere mintzaldietan / HE56,10
mintzaldiaren azken hitza / HE58,72
zine gisako barne batera joaiten ginen mintzaldi bat entzutera / HE58,62
mintzaldien ondoko eztabaida / HE58,62
mintzamolde
hiriko ofizial-dokumentoetan honako mintza-moldeak irakur daitezke / HE33,21
hebrear mintza-molde horrek gutiago maitatu zuela erran nahi du / EJ71,36
ezin konpreni hemengo mintzamoldia, ez da dudarik bizimodu gogor bat hastera nindoala / EJ68,20
holako mintza-moldea harritzekoa da / EJ71,28
murrialdi
liberalen legueac sufritzen dituzten gora-bera murri-aldi eta quendu-ipiniac aimbeste dira / HE40,24

nahas-enda
nahas-enda bat ziren engelandarrok / HE30,208
nekabide
nere anaiak hartu zuen nere lekua, bainan nekabide haundia zen harentzat / EJ68,22
nekaldi
zure jayotzaz, zure bizitzaz poz atsegiñez beterik, bañan nekaldi ta eriyotzaz nola gauden kupiturik / EJ76,126
nekazale
nekazaleak astegunean atzamarrakaz daroa kontua ziurr noiz izango dan eguna bearr bakoa / EJ70,76
neurtu-grina
gure neurtu-griñatxo au (...) izkuta-eziñik / HE17,27
oharbide
oarpide au gagozquion dotriña liberalera ecarrita, esango degu / HE40,24
gure iritzi edo opinioaren griñac eztizquigu emaneraci oarpide labur oyec / HE40,215
eta esanquizun queyago eztaucala dirudien gai onen gañean azqueneco cembait oarpide ematera / HE40,171
eztezagun aztuta utzi ujolaz arguia botatzen duen oarpide bat / HE40,143
okerbide
euskera ezta, nabarbenki, oker-bide, yakin-bide egin eztegulako / HE17,50
okerbide biur aal izanagatik / HE17,52
maltzurkeri ta okerbide gehiegi azaltzen dituela marxismoaren sustitutoaren eta ordezkoaren bila ibiltze honek / EI94,81
zer esanik ez dago, okerbide izango litzaigukela azterketa guztira eta osora eramatea / EB20,36
herri honen okerbideak zuzentzen saiatu behar du idazleak / EI94,33
omenaldi
omenaldia prestatu zitzaion / HE55,19
Rikardori egin zenezaioken omenaldirik onenetakoa duzu / EI94,36
onesdamu
bi aldetaracoa da damua, edo dolorea: onesdamua, onetsi behar luquean, Jainco guciz ona aserratu dualaco... / HE08,208
opalgai
emen Kristo'kin egingo zera opaltzalle t'opalgaia / EJ50,25
oramahai
oramaiean sagua, aren begira katua / HE18,131
orientabide
beharrezkoa iruditu zaio Euskaltzaindiari orientabide hau hartzea / EJ56,125
oroigai
bere alkondarea, oroigai bezela utzi bear du / HE24,51
beste batzuek berriz il-zorian euskaldun zaarren buruetan, oroigai kutunen antzera, bizi ziran / EJ67,57
makulu ta argiontzi ta gañerako mirarien oroigai ederrak an galdu ziran / EL70,80
oroimin
aspaldi bateko euskal-kalbarioaren oroimina pilpiratuz begi-biotzetan / EL70,238-239
oroitarri
oroit-harriak pruntki / HE56,26
zer esan nai zun orman ezarrita zegon oroitarri ark? Gerra garaian ildakoen omengarritzat jarria omen... / EJ03,43
euskaltzale izandu baten gorazarrez oroitz-arria / HE17,45
seme famatuaren ohoretan oroitarri hori lehengo errebotearen kontra ezarri zuela / HE52,4

osabide
eta osabiderik ez dauko / HE21,110
osabide edo erremedio onek errezak direala, eskueran daukaguzanak / EJ07,2
ta erruki da seguro au suaren kalterakoa bezin zabaldua ez izatea, au beste osabiderik ez baida / EF92,12
osabide horrekin, ekonomiak dituen eriak ez dituzu osatzen / EB20,15

osagai
hitz konposatuetan, elkarketaren lehen osagaia kontsonantez bukatzen bada eta bigarrena h-ez hasten / EJ56,56
bi osagaiak marratxo batez, edo berezirik, idazten direnean: oin-hots eta oin hots / EJ56, 56
sindikatuak, dialektikoki hartuaz, kapitalismoaren aurka-bide eta osagai dira bide batez / EJ52,31
proletalgoaren moldatzeko edo eratzeko modu bat da sindikatoa, "gizarte kapitalistaren osagai bat (...)" / EJ52,31

osalan
lur-lanak dira ere, naiz-eta osa-lanak, aretu ta pirrilla-ibiltzea / EF92,46
XI - beste osa-lanak / EL70,213

pasamodu
garbantzuak-edo, lentejak-edo, patata-mordoska benepein-edo, otordua pasa modukoa / EJ66,20
alegia, olako pasamodua berai ere pasatakoa / EJ66,139

pasarte
egungo kritikak ez du konprenitzen (...) eta aski zaio hori, pasartea ukatzeko... / EC70, 47
ez dugu eskubiderik esku-iskribuetan agertzen den pasarte bati jatortasuna ukatzeko / EC70,47

pausaleku
euskaldunen etxea, pausalekhua eta portua / HEAX,3
bere pausa lekua / HE51,62

pentsabide
eskularru leunez tratatu ditudala (...) zenbait pertsona eta zenbait pentsabide / HE27, 371
ez, pentsabide sakonetan / EJ53,96
ohar orokar bat, lehenengo, Aranaren pentsabideaz / EJ20,20
pentsakera jasankor eta konformazale horren aurrez aurre, beste pentsabide eraberrizale eta iraultzailea / EB20,50
gizartearen pentsabide oso ezberdinetako atalak gorde ditu ipuin zaharren altxorrak / EJ53, 12
pentsabide hori agertzen da, dakigunez ..., Saussuregan / HE27,396
joerak, pentsabideak, hizkuntza bera aldatzen joan zitzaizkigun / HE33,23

pentsaera
ez digu ezin-hautsizko pentsaerarik eta ikusmolderik egozten / HE27,386

pentsamolde
garai bateko gizonek bizi duten Jainkoa pentsamolde ta garai konkretu hortan agortzen alda? / EI94,46
jakina, esaera zaharra da eta ez dugu ahazten, pentsamolde bat / EJ20,16
mila gauza ikasiko dugula, ekonomia-gizarteaz, baita pentsamolde eta ikuspegi desberdinetaz / EB20,14
espiritualitate arrunt eta sentimentala ere nabari daiteke zenbait euskal pentsamoldetan / HE36,28
are gehiago herri baten pentsamoldeak nortasunik galduko ez badu / EI94,59

pentsaordu
artzaintzako bakardadean (...) eta gaueko pentsa-ordu ixilletan, eta ordu ixilletako errezoetan..., Arantzazuko dizdiratzallea zetorkion burura / EL70,159

planteamolde
postura oker biok planteamolde faltsu batetatik sortzen dira / HE36,25
mende bat zehar izan zuen planteamolde okerra zuzenduaz / EJ20,18

pozbide
ona emen beste pozbide galanta euskaldunontzat / EL70,153
irriparre bildurti-minduna, irriparre badaezpadakoa. Baña irriparrea beintzat, zerbaitek pozbide emanda / EL70,182

predikaera
predika-erak, apostolutza-erak, kristau-erak aldatu nahi ziren / EI94,44

prestalan
bi illabete ontan or ari zaizkizu 100 langille, basilika berriari ekiteko presta-lanetan / EL70, 242
kopla presta-lanetan nondik nora ibilia dugun, oin-arrasto batzuen berri atera diezaiokegula uste dut / EJ00,203

puztualdi
garai-ertenaren puztualdia, arerioaren zapaltzea, gogo-beroaldia / HE28,90

salbabide
salba biderik hoberena dela begien ongi irikitzea / HE30,207
kulturaren salbabide batzuk aztertzen ibili naizela esan dut arestian / EI94,42
aristokratizismoa eta kulturalismoa ez dugu uste euskal kulturaren salbabide direnik / EI94, 31

salgai
ona emen, antxeko salgaiak / HE50,20
onelaco ondasunac salgai emateac eguin du, eta eguiten dijoa liberalen izatea / HE40, 152
eta arro aguertzen dan urlia dabillela burutsean, colcoa salgai, muquia dariola / HE07,93
¿eta cer besteric eguingo due salgai jartzen ezpadira? / HE07,99
eta luzaro egon ote ceran emacume apainduai beguira lilluraturic, batezere goyac salgai ipintzen baditue? / HE07,143
etxe ta etxeko salgai guztiz Juanek Pellori eun da amar milla peso emango zizkiyolakoan gelditu ziran / EJ81,44
guertatzen da onelaco nescachaquin, atez ate salgai dabiltzan, janciera, edo soñecoaquin guertatzen dana / HE07,84
Donostiari debekatzen ziola Errenteriko salgaiak inolaz ere baituran jartzea / HE33,33
ta sukalde artan, sal-gaiak non gordetzen / HE50,20
azukailloak eta ur otza daukezala salgai / HE21,28
¿zer den orduan salgai? / HE15,10
sei urtez salgai utzi ondoan / HE52,6
"Juana Bixenta Olabe" inprentatu ta salgai jarri zun bere dendatxo ontan / HE61,22

salneurri
ingi edo papelak daukon salneurriaz / HE21,96
esnearen lodiera neurtu, salneurria neurtu / HE44,14
ez dau ipini barruan beorrek salneurria eta ez dakie etxekoak zenbat ordaindu bear daben / EC61,168
orain ikusiko degun bezela saneurria (prezioa) ongarritasunarekin zenbanatu (dibiditu) / EF92,37
naiz-eta saneurri edo prezio txikiagoko abonoa itxuraz merkeago iruditu / EF92,36
or dagoala jarria abonoaren izena, euneko zenbat ongarri ta saneurri edo prezioa / EF92, 36

saltarri
Alotza'ko zelayan dago Saltarri deritzayon arri luze bat / HE24,61

saltoki
saltokian biltorri (bildu-orri) nabari bat yantzita agertuko nituke / HE17,33
iragarkiz poliki betea dakust. Lantegi ala saltoki (...) euskeltzalerik ezta, berea uka dionik / HE17,67
sarbide
sarpidea / HE15,23
Leizaola arpetarrari zor diot sarbide baten yabe egiña / HE17,21
elerti-batzaldietan sarbidea uka egin zaie / HE17,34
seroreak, ostera, sarpide geitxo zutela elizan... / EL70,65
aurrekoen sinismenean zalantzak e'tzun sarpiderik / EL70,133
gauza zikiñek nere dendan eztu sarpiderik / HE15,8
sarkalde
sarkaldean buru-makurtze bategaz agur egin / HE21,73
sarraldi
ganbaran sarraldi bat egin orduko / HE32,25
sartalde
sartalderantz abiatu baino lehen / HE30,216
aitortzen du sortalde, berdin sartaldeak, a zer artzaia daukan kristau artaldeak! / EJ69, 79
lurralde artako sarkaldeko itxasbazterrean erruz dago nitratotan / EF92,30
sukaldeko parete sarkalderakoari / HE50,20
Europa-sartaldeko beste herri minoritariek / HE30,204
ta aizeak aimatzen zuala sarkaldetik / HE50,65
ekera-oxezkiak, sortalde-sartaldeak / HE27,345
zabaldu zuen an bere denda, sartaldetik zuela Betel, eta sortaldetik Hai / HE12,11
sarkaldeko paretean apal batzuk / HE50,20
Goidelak ziren lehenak Sartalderantz abiatu / HE30,212
Goi-Ameriketako Sarkaldeko kontu oiek / HE57,110
sartoki
ez du miñik artzen berri oni sar-tokia ematen dion bere bearrian / HE13,115
senda-indar
gazte den bitartean, bere senda-indarra makala izan daiteke / EJ48,19
sendabide
mugaz haraindiko senda-bide eta sendagailuen berri jakin nahiz / HE59,20
baña bai, sendabide onekin, urteak txit luzeak irudituko zaizkizula... / EJ64,102
geiago ezin burutuz, sendabide bezela, erabaki gogorrena artu zuten Kastillako erregeak eta probintziotako batzarrak: jauntxoen gaztelu-torreak eratxi ta deseindu egin bear zirala erruki-gabe, pake izango ba'zan / EL70,37
mendietako arbolak moztutzea ondamen aundienetako bat da ta orrek ez du beste senda--biderik / EF92,61
dudarik ez. Eta sendabiderik ere ez / HE34,57
sendabide au ikasia zun aitaren aitonengandik / HE18,84
sendaetxe
senda-etxe asko ikusten dira mutill da neskaz beterik / HE55,40
¡senda-etxea izaki gure Arantzazu bedeinkatua!. ¡Amaika anima elbarriren senda-etxe! / EL70,122
sendagai
vicitzeco bear diran gauzac zure umeari ematera, nola diran jana, edana, jancia, sendagayac / HE07,74
ibaira juan da besoa garbitu, sendagaitzat indiyotarrak dauzkaten osto batzuek zauriyan gaindu / EJ81,68
zauria berritzea, eta sendagaya ipiñi bearrean, gaiztoago ipintzea / HE07,213

besteac aicearen contraco sendagaya artzen / HE07,242
eta sendagai onequin joango liraque birauac botatzeco gogoac / HE07,35
neska gaixoarentzat sendagairik etzen / HE18,49
edaten da poliki gurgurren sendagaitik / EC48,139
¿ez ote da neretzat miñanz onetatic irteteco sendagairik? / EC48,130
bere eriaren indar eta umoreari dagozquien becelaco sendagayac ematea / HE40,208
gaitzaren malla desberdiñac trataera eta sendagai desberdiñac bear eta escatzen dituzte / HE40,206
confesoreac eman cizquitzun sendagai egoquiac, oitura gaizto ori garaitzeco / HE07,276
gure gaitzentzat antxe daukagu sendagairikan onena / EJ69,65
gaitz danen sendagaiak dotrinak ba-ditu / EJ69,83
utzi zuan sendagai chit andia becatutic aldeguiteco / HE07,293
prest arquitzen bada bear diran sendagayac artzeco / HE07,331

sendaldi
lenbiziko sendaldia an egin zidaten / HE23,95

sinesbide
Joanis, esan eguizu sinisvidia / HE20,158

sinesgai
ez da ere egien eta sinesgaien azalpen elkor, aspergarria / EJ80,10

sorbide
pentsaera horri sorbidea eman zion / EI94,45

sorburu
"..." suposatu behar da hemen konpletiva honen sorburu gisa / EJ80,54
gobernuaren gastu gehiegizkoan ikusten du USAko inflazioaren sorburua / EB20,19
"pentsakera kopuruzale" honek, inflazioaren sorburua, diruketaren ugaripenean ezartzen duela / EB20,14

sorleku
bakhotchak hala sor-lekhua / HE51,19
agur, agur, herria! agur, sor-lekua! / HE51,25
sorlekuko barne-muinetan sartzeko gogo bizi bizi bat erne zitzaidan / HE33,3
euskaldun asko itzultzen da aberasturik bere sorlekura / HE36,26
irlandarrak horrela beren sor-lekuetarik ohildu zituen / HE30,211
hain bakanka gozatu zituen bere sorlekuko bazter ederretan / EJ51,90
Anegi'n, Baxo'ko alaba zuen emaztea, eta iges egin zion sortlekura / EJ65,30
sorlekuak bere magalpe gozoan atotsi zitun bi-biak / HE28,75
sor-lekua utziz geroz / HE51,62
sorlekuari ohore ta ospe ematen dioten hoietakoa / HE33,89
gure sor lekua / HE56,23
sor-lekuari ez zion behin ere Joanesek uko egin / HE59,6
gizartearen kondizionamentuak, sorlekua, gorputza, bizitza... / EI94,13

sorlur
ez bere sort-lur, ez eta hizkuntzagatik barren, euskalgaizto delako baizik / EJ00,192
bere sort-lurretik kanpo, ez baitu deus onik emanen! / HE50,9

sorretxola
sor-etchola bere hura larrain bichkar batean / HE51,32

sortalde
sorkaldeko erlijioek... oso lilura sakona biztutzen dute / HE27,337
aitortzen du sortalde, berdin sartaldeak, a zer artzaia daukan kristau artaldeak! / EJ69,79
sarkaldetik sorkaldera / HE50,65
sorkaldera begiratzen du / HE50,18
ipar-sortaldeko eskualdea / HE30,211
sortalde / HE12,4, 11

sortaldi
bertze sort aldiko beharko duzu galdatu / EJ04,39
sortegun
ez du ordea inork bere mundua, giroa eta sorteguna aukeratzen / HE27,302
sorterri
mugako abegi hotzak, sorterrira heltzeko boztarioa zikindu zerautaten / HE58,82
hurkoaren eta sorterriaren maitasunean / HE27,335
ez ahantz behin ere sort-herri ederra / HE51,11
nere sort-herriko laborariak / HE56,11
bere sorterri gaixoari begira / HE28,84
bere sort-herriaren naturaleza / HE04,79
sort-herriari doazkon jakitate gehienen ikertzeko eta hedatzeko / HE59,18
honek ere sorterritik urruti igaro zuen bizia / HE33,59
ederto kantau eben euskal-erria, neure sorterri laztan maitegarria... / EJ77,83
emen sorterrian ez bait-zegoen lurrik eta janik bertako guzientzat / EL70,153
inun baino egiazkiago esan dezakegu euskaldunok Zuberoan: "hauxe da ene sorterria" / EJ51,42
gogotik uzten nuen eguerrietan hiria, zenbeit egunez etxeaz, etxekoez, sor-herriñoa gozatzeko / HE59,83
ez baitute gehienetan sorterria uzteaz beste irtenbiderik / EJ51,43
sort-herrira itzultzeko mengoak, urte hartan hartu ninduen / HE58,81
nere sort-herriko lagunak, beren estakuru guziekin bizitzera saiatzen dira / HE56,8
gure denbora –gure sorterria bezalaxe– beste edozein baino maiteago bihurtzen diguna / HE27,302
ene sor-herritik urrundu / HE56,19
sorterro
bere sorterroa erligiosoen eche santuenetan daucan beste cernai Alcardade / HE40,185
sortetxe
pozik utzi ezazu zure sortetxea / HE18,112
bainan nik maite nituen orduan nere sortetxea, aita-amak eta haurrideak / EJ68,18
aita-amak, haurrideak eta sortetxea utzi behar dituzuna / EJ68,19
Kristoren eta Ama Mariaren bizilekua bait da, eta gure jatorri-etxea (...). Iraun, bada, beti emen. Eta goraldu sortetxe au, eskerronez eta maitasunez / EL70,61
sortzaro
Kristoren sortzaroaren inguruko mendeetan / HE30,217
tentaldi
hori bai, mila tentalditan nahastuta joan da / EJ52,22
becatura garamazquien, tent-aldiac / ED46,162
tiraldi
berriz ere egin zuten tira-aldi bat / HE22,43
tratabide
Patxin tratabiderik maitiarena zan (...) nekazari gizajoari odola zurrut egitea / HE19,93
oyec gobernu batec beste gobernuaquin iduqui beardituen tratabideac dirala / HE40,143
¿tratabide onetan iraungo cenduque? / HE40,87
jayera utsezco tratabideac / HE40,87
tratabide oyetan lengo malla edo-trullan bezan estu erreglac gordebearric eztago / HE40, 86
baña guizonen iritzian bearrac diran beste tratabideac / HE40,86
eta beraquin tratabideric eztaucagun, eta berac ezagutzenere eztitugun ezquero / HE40, 129
kanpoko batek bertako neskatxa batekin tratabidea asten bazuan / EJ67,117

liberalaquico bere tratabidean cristau on batec gorde bear dituen prudenciazco zucenbide / HE40,83
edo guciz arguiro itzeguiten eztuen arequico tratabidean bildur eta errecelo andiarequin joanaz / HE40,142
artu diran tratabide eta adisquidetasunetatic, etc., etc. / HE40,25
bacarric berezcoac dituen modato dotrin, jaquinde, erreinuaquico tratabide, legue... / HE40,16
guizonac Jaungoicoarequin iduqui bearduen tratabidearen ezaguera oso galdua / HE40, 32

trontzazerra
arbolak bota ta moztu egiten zituzten trontza-zerrarekin / HE29,62

ulerbide
agiri honen beharra eta beronen ulerpiderako argitasunak / EJ56,53
eredu honek, beraz, ulerbide eman dizaiguke / EB20,28

urratu-aginik
zuc jaso gura dozun machinada, urratu aguinic eguana / HE20,212

zafraldi
larderia frango eta gainerat zafraldi bat ona / EJ04,50

zedarri
bat ez bertzea bere zedarrietan ezin egon, gizonki / HE59,53

zirikaldi
era ortako zirika aldiak Gesaltzak sarritan ditu / HE25,78
budismoaren zirikaldia etsipen osoa izanik ere / HE27,337

zorabide
haurrik ezin eduki dezaketenak zorabidean / HE35,114

zoragari
azquiz, garduz, zalgaz, zoragariz beteric / HE20,195

zorrotzarri
hiri hura zela ... gaztetasunaren zorrotz-harria / HEAX,27
Aizkorri'ko Urbia'n zorrotzarri deritzaion arri aundi bat ba-da / HE24,44

zuzenbide
sinismenak behar-beharrezkoa duen ekintza horretan, ba du zuzenbide bat / EI94,51
zuzenbidia / HE01,78
aolku oiek inorentzat zuzenbide ba'lira / HE17,33
gerta diteke ... aitak zuzenbidez aietxek zor izatea / HE17,55

ATRIBUTU ETA KOORDINAZIOZKO ELKARTEAK

adiskide hartz
zer dio zure adiskide hartzak? galdetu zion emazteak / EJ53,99
Aita Jainko
zer othoitzak orduan Aita Jainkoari! / HE51,55
Aita Jaungoiko
sinistuten dot guztia daiquian Aita Jaungoicuagan / HE20,162
alkate asto
orduan alkate-astok be suiñari esteak atara eutsozala be guzurra izango da? / HE21, 39
alkate-idazkariak
gure alkate-idazkariak pasatzen diren tokian ez ziat uste harrapatzeko askorik geratuko denik / HE39,30
Ama Birjina
Ama Birjen / HE01,62
Ama-Birginak Jerusalengo elizan / HE13,10
Ama Birjinak zaindu ta goarda ditzala urte askoan an bizi diranak / HE29,20
Ama Virgin = Nuestra Señora / EI31,17
Ama-Birjiña agertu zitzayon Errodrigo Balltzategi / EJ50,18
Errodrigo Baltzategi artzaiak, Ama-Birjina agertu zitzaioneko larunbata artan / EJ50,23
premina; larrosatik moredina; bake eta gerla sainduetan erregina; Ama-Birgina / EJ50,78
atcho ona mezuka Ama-Birjinari / HE51,55
Amabirjina'ri kantu ta goraipamen / HE28,68
ama lur
ez naz ausartu ama-lurraren poema-olerkia egiten / HE31,20
Ama Neskuts
Jaunari ta Ama Neskutsari otoitz egiteko / HE21,76
amandre
amandre, salda piskat artuko zeunke? / HE21,35
ama anderia / HE01,54
amandreak ematen noizbait gonapeko / HE18,59
amandreari burura zaio, damurik burura ere / HE18,85
amandrea nerea nizaz bi erdi egin zanean / HE18,108
anaia apaiz
Pierre Etxepare bere anai apezari egin ziozkan lerroak / HE59,19
anaia euskaldun
anai euskaldun, lozorro ortatik al dan azkarren esnatu / EJ69,76
apetitu arraio
batzuk ez dakit zer apetitu arraio izaten duten / HE55,49
ardi lagun
bere ardi lagunen alhapidetik aldaratzen, eta hartantzen da / HEAX,83
armario biblioteka
sardina jaten ari diren mahia, bi aulki eta armario-biblioteka bat / HE35,62
artzain adiskide
artzai adiskide batek dio erakusten / HE18,47
artzipreste pintore
Muxikako olerkari aundiaren antz aundia atera eutsan lauko onetan artzipreste-pintoreak / HE31,94
astar
Asto bat zeukaten an (...) astarra omen zan / HE29,65
asteme
eta izan cituen ardiac eta idiac, eta astoac eta mirabeac, eta astaemeac, eta gameluac / HE12,11

zibilizazio hartako hondakin bakarrak, behia eta astemea / HE39,14
zuen etxean azkeneko asto-emea umatu zanean! / EJ79,122

atsegin gusto
guc guerenez ecin deguque atseguin-gustoric / ED46,141

atso andre
ezkerrerantz uste dut, atso andre / HE39,78

atso bentera
ez eguidazu gueijago aitatu atso venteriaren conturic / HE20,81

aurpegi-orri
auxe da Axularren liburu aipatuaren lenengoko arpegi-orrian dinoana / HE31,73

barre-algara
inozeente, inozeent ... barre alfarak berriro / HE39,90
barre algarak egitea berezkoa dau, ba, gizonak / HE44,9

bart arrats
bart arratsean larratz garbia, gaur goizean ziza zuri / HE18,80

begi gaztain(ak)
begi gaztainak, eta lepondoa motza / HE18,33

bertso-kanta
Orreagako Andra Mariaren bertsokantak / HE31,80

bertsolari-poeta
Urepel'eko argi dizdiratzaillea, bertsolari-poeta bikain da trebea / EJ69,51

bildots urruxa
ipiñi cituen Abrahamec berecian artaldeco zazpi bildots urruxa / HE12,19

Birjina amandre
Jesu-Christo, ta bere Virgin-amadrea / ED46,12

Birjina Ama
goazen goazen guztiok Birjina Amagana eskeintzera biotzez lore eder bana / EI99,156

Birjina Maria
Virgina Mariari, eta berce sanduey / EJ57,19

bitarte-inguru
ogeitik ogeitabi urte bitarte-inguruko emakume gazte ... bat / HE16,39

buruzagi aita santu
ez baitu legetzar hori onhartuko katolikoen Buruzagi Aita Sainduak / HE14,157

diru urre
diru-urhe faltsu bat kurri-arazi nahi izanik / HE43,8

diru-piriri
baina diru-piriri nortara jausiko / HE18,30

doktor teologo
Ioannes Etcheberry doctor theologo / HE03,1

doktor(e) mediku
J. d'Etxeberri, Sarako dotor mirikua / HE04,219

dunbada-zarata(k)
kañoien dunbada-zaratak-eta joan zirala andik / HE31,47

Eliza Ama
eliz ama biotz-biotzez maite zun / HE28,60
"eliza amak ditu doktoreak beroriek" / HE35,24

Eliza Ama santu
hobe zuela Eliza Ama sainduari bi begiak hetsirik jarraikitzea / HE59,9
eleissa ama santa guztientzacua / HE20,162
oracio guciac dauzqui Eliza ama Sanduac, Espiritu sanduac eracusiric / EJ57,45
Euskal Herriaren etsai eta hondatzaile printzipalenetakoa eta gaiztoenetakoa izan da eliza ama santua / EJ20,46

erraldoi-tantai
errandoi-tantai aundi baten antzekoa / HE31,39
erretore bikario
herrietako erretor bikarioak oro beren etxetarik kanpo emanak edo ematen ari / HE14,154
errial zilar
pagau deuste visitaco errial cidarra / HE20,44
eskola-etxe
eskola etxean sartu zituzten / HE23,139
etxe-orratz
hainbat etxe-orratz egin izen dira aspaldiko urteotan Bilbon / HE44,26
etxebizitza
hangoxe etxebizitza baten bizi gura dabe / HE44,26
etxebizitzia be eztaukie makala orreik / EJ59,78
euri-langar
laño lodi ta ebi-langarra erortzen ari zan / HE50,64
euskaldun fededun
Jainkoa ta Herria, euskaldun-fededun, euskal herriaren sinismena / EI94,45
frantses-euskaldun
prantzes euskaldun jendea asko zan an / HE29,122
prantzes-euskaldunen berbea euskerazko utsa da / EJ07,2
gaztelarrak glosopeda deituten deutse, ta gure anaia pranzes-euskaldunak sukar pintz-duna / EJ07,1
gailur-punta
Andutz mendiaren gallur-punten izenak / HE29,9
andik itxas aldera badago gallur-punta bat, baju samarra / HE29,12
gaizkin deabru
gurago neban neure albuan euqui gaisquin diabruba / HE20,63
giltz-hitz
maiz aipatzen ditu *mots-clés* direlakoak, euskaraz giltz-hitzak ... esan genitzakeenak / HE27,337
ez dago urrutira joan beharrik Txillardegi eta Peruren giltz-hitz nagusia aurkitzeko / HE27, 337
giltzarri
mots-clés direlakoak, euskaraz giltz-hitzak (giltz-harriak bezalatsu) esan genitzakeenak / HE27,337
euskal aditzaren giltz harri izan dena / HE27,389
giza gazte
arbola itzalean izkutu dagoen gizagazte batek / HE57,105
giza pertsona
diruaren arauera jarriak direla giza-pertsonaren ahaltasun eta posibilidadeak oro / EI94,22
gizon ale
gizon ale baten esku naroak zer dezaken / HE17,36
gizon nekazari
eta asi zan Noe guizon necazaria lurra landutzen / HE12,8
goratzaile zozokume
ai, goratzalle xoxokumeok / HE17,28
harri zilindro
karga-jasotzaillea zan; arri zilindroakin oso ona / HE29,42
harri-estalki
gaineko harri-estalkia, iakitera eta hats hartzera, utzten eztuena / HEAX,103
haurseme
izan det aurseme bat Jaungoicoaren graciaz / HE12,4

hegazkin-tramankulu
ipar itxasoa igaro dabe egaizki-tramankuluetan / HE21,72
hilotz
iru tirokin utzi zizuten zuri senarra illotza, iru ezpatak zulatzen dute, señora, zure biotza / EJ79,62
hiri buruzagi
Iruiñea eskualdunen hiri buruzagia / HE04,66
Iruñea ... Eskual Herriko hiri buruzagia / HE04,74
Iruñea eskualdunen hiri buruzagia / HE04,75
irribarre
irribarrez, beti argi, sinismendun joan zan / HE31,16
zabaldutako irriparra estaltzen / HE35,17
irribarre eginaz ba dirautsogu / HE21,55
galdegin dezake norbaitek, irribarreka / HE17,68
hauxe esan deutso irribarrez Zarpileri / HE44,32
Bilbo irribarrez / HE44,3
Irun-Urantzu
Irun-Urantzungo urian il da euskal olerkari au / HE31,59
itsaso ozeano
itsaso ozeanoaren kosta bazterra / HE04,62
iturburu
erri aundien eta txikien abertzaletasuna ez omen dira gauza bera; iturburu batetikoak bai / HE17,24
izen arrano
ze izen arrano ote da hori? / HE27,311
izenburu
izenburuan aurkitzen diren hitzak / HE37,102
"De viris illustribus" izenpuruaz / HE30,202
Jainko Aita
Jainko Aita bothere guzitakoa / HE02,50
Jainko Aita / HE02,91
Jainko gizon
Kristo Jainko-gizon hori ideia bat besterik ez da / EC70,31
Jainko haur
Estalpe zartxo onek barruan du aska, orra Jainko-aurraren lurreko seaska / HE16,52
Jainko Seme
guri emanez guerostic edatera garaci guztien Ithurrian ceiñ baita Iainco Semea / EJ58,15
Iainco Semeac gure erostearen precioarentçat bere burua emanderaucu / EJ58,15
Jaungoiko gizon
Jaungoiko-guizon jaio-berria / HE13,8
Jaungoiko guizonaren biotza / HE13,11
bazekien Jaungoiko-guizona zela / HE13,12
Jesukristo
egun guziez ohoratzen dut Jesu-kristo / HE59,16
kanon-eredu
kanon-eredu huni atxikiak izanik / HE26,275
kantero barrenero
esan zak kantero-barren(d)ero aizela / HE23,132
kapitan pilotu
ni naiz kapitan pilotu niri behar zait obeditu / HE27,374
kezkaburu
zorion-irritsa da, bai, nere kezka-burua / HE34,24

Kristo munduaren salbatzaile
aurquindedin presentean Christo munduaren saluaçalleac guregatic (...) obratucituen mysterioetan / EJ57,27
langile-gizon
langile gizonak, zuen deputatuak eskuetan daduzkagu / HE58,65
lantegi-leku
kale barrenean zuan lantegi-lekua / HE29,27
larrabaso
ardizaintzan ibilten ziran mugarrapeko larrabasoetan / HE31,22
larrugorri indio
"larru gorri" indioek ez dutela vietnamdarrekin batere batasunik senditzen / EI94,39
maisu-irakasle
Calahorra-ko maixu-irakasle izan zen / HE33,47
makila borra
makilla borra bat, edo maillu handi bat, eskuan duela / HEAX,57
makina-tresna
zinea egiteko, filmatzeko, makina-tresna bat eskuanda egoan Etxauri jauna / HE31,79
Maria Birjina
jaijo zan Marija Virginia gandic / HE20,162
mutil saltari
mutil saltari bikaña zan / HE50,56
mutil-koskor
neronek ikusi nituan oiek, mutil koxkor txikia nintzala / HE29,11
itxasorako indar gitxi daukien mutil koskorrak, gizon zar lanean lenago amaituak / EJ59 84
mutil koxkor ugari biltzen giñan garai artan / HE50,50
nafar-erdaldun
Luzio Tanko ori Erribera'koa zan, napar erdalduna / HE29,132
nafar-euskaldun
napar-euskaldunekin bizi izan diran giputz amerikanoek napar-euskera artzen dute / HE26, 260
baita napar-euskaldun eta guiputzen artean be / EJ07,2
orduan behar bada, Granadan barrena, oroituko gara nafar euskaldunez / HE27,384
nafar-euskaldun jende
napar euskaldun jende ori, benetako mendi-gizonak dira / HE29,103
neska-koskor
gezurti alena ez besterena! —dio orroaka, masaileko bat erantsiz neska koskor errukarriari / EJ48,27
neskatila zerbitzari
nescatilla servitzari baten testigancia ezta asco / HE20,80
oiloloka
ollo lokarik ez areago, txitak lapurtuko ba-lizkiozuteke / HE17,30
oila-koroka bere txitoekin / HE18,25
okilama
okilamak umeengana itzultzean habia sugez beterik aurkitzen duenean bezalako higuina / HE39,55
ostatu-etxe
gu (gutxi; konpañi erdi edo) ostatu etxean / HE23,46
otso-zakur
midikua dator bere otso-zakurrarekin / HE52,15
ozpin-behazun
bere biotz orren erdian gordeko eban bere naigabearen ozpin-beaztun guztia / EJ59,79

pagolizar
ez genduan erririk ikusi gehiago ...; pagolizar aundiak, ikaragarriak / HE29,77
pagoa, pagolizarra izaten zan an dana / HE29,80
pagolizar oiek material ona dute / HE29,80
paraje-bazter
bertako paraje-bazterren bat izango da / HE31,72
ez eban paraje bazter txarra aurkitu biziteko / HE31,82
patruila kotxe
koartelerantz zihoazen beren patruila kotxean / HE39,49
pobreza dama
pobreza dama ederraren bitartez onela serbitzen gaitu / HE54,168
poema-olerki
ez naz ausartu ama-lurraren poema-olerkia egiten / HE31,20
sable baioneta
nere sabre-baionetak, maiz agertu lekhuko / HE51,31
sakon-zulo
Urreitsu-goikoa'k baditu eskiñatik bi sakon-zulo zaztar / HE29,10
saletxe
Ezteia txikiko saletxe-aldea dauka orrek izena / HE29,9
Seme Jainko
baçaquiten bada seme Jaincoac etçuela circuncisionearen beharric / HE05,109
seme-txorten
elkarri bertso bana botata sortutako seme-txortena besterik ez da / HE57,122
snack-bar
snack-barretako argiak / HE35,67
taberna-etxe
eraman zuten korrika ondoko bere taberna-etxera / HE22,18
talo-esne
talo-esnea jaten astera ginjoazen, eta ango gure algarak eta parrak! / EJ49,87
nai ta ere, talo-esnea bukatu gabe gelditu zan, amonaren bertsoak egin zion graziarekin / EJ49,87
tigreme
neba bat zedukan subnormal samarra, tigremeek bezain ferozki defenditzen zuena / HE39, 93
traktore-makina
gariebagiteko trator-makina txiki baten ganean jesarrita / HE31,78
trapu-zatar
bere puntan trapu zatar bat ipiñita / HE50,21
udatiar-turista
udatiar-turista eta begiluze ikustezaleentzako ez jagok lekurik an / HE31,34
umezurtz
ume zurtza baten pare dabila herratua / HE51,41
unide-aña
bular-ean ceducan unide-aña batec besteren aur vici bat / EI31,310
uso tortola
goizian eman zien santuak libertadia antxen bizitzeko uso-tortolai / HE54,174
uso tortola orietxek biar dizkidatzu eman / HE54,174
ar zadazu ... usatortola bat ... eta uso bat / HE12,13
topatu zuan eiztari gazte bat uso-tortolakin zijuala / HE54,174
zakur galgo
etzan ura arrapatzeko zakur galgorik Goyatz aldeko maldak gora / HE22,53

zeinu seinale
eguin zuen ezagun-vide siñu señale edo simboloa / HE08,105
zerrama
zerramak esne-irai usuaz saldo guri-guria azi / HE18,70

APOSIZIOAK

abade jauna
abade jauna bere lotsatuta juanda / HE20,189
adiskide Aitzol
adiskide "Aitzol"-i beste goxoki bat ematearren / HE17,54
Aingeru Irigarai jauna
batzorde berri bat antolatu zen Aingeru Irigarai jauna lehendakari zela / EI94,56
Aita Astibia
Aita Astibia, Errenderi Aba, gazterik hila / HE33,29
Aita Erramun
ausardiaren gose-egarri omen zebilen Aita Erramun / HE33,29
Aita Salbatore Mitxelena
Aita Salbatore Mitxelena zanari / HE55,56
Aita San Antonio Urkiolakoa
ai, nere Aita San Antonio Urkiola'koa! / HE57,142
Aita Santo Domingo
Aita Santo Domingo ere orduan arkitzen zan Erroman / HE54,170
Aita Santo Domingo / HE54,158
Aita Santu Gregorio hamargarrena
Aita Santu Gregorio Amargarrenak, bere ordeko biali zuan artan / HE54,158
Aita Santu Honorio hirugarrena
Aita Santu Honorio Irugarrenak 1216'gn. urtian baimendu zuan / HE54,158
Aita Santu Inozentzio hirugarrena
ill zan Aita Santu Inozenzio Irugarrena / HE54,158
egun aietan il zan Aita Santu Inozenzio Irugarrena / HE54,170
aitajaun
aita jauna neriak aura senartzat eman dit / HE24,137
Mikelek aita jaunaren naia nai luke limurrarazi / HE18,74
badaki munduak nola zure aita jauna ... ioan zen Donapalaiora / HEAX,5
alkate jaun
errian or dabil atzo ezkero zakur amorratua, alkate jaunaren aguinderirik gabe / EJ07,3
alkate jaunak aguindu du errejidoreak muturrekua jartzeko? / EJ07,3
iritxi zan kontzejuko arkupera, alkate jaunaren galdez / HE22,46
Aloña mendia
gure Aloña mendira / HE55,14
Alos torrea
ala ikusten degu Alos-torre'ko eresiyan / HE24,137
Altzarrate baserria
Altzarrate baserriko etxean bizitzen / HE50,54
Altzola bailara
Izuela ori Altzola ballaran dago / HE53,11
Alverna mendia
Alverna mendiko lanak eliza ta gañerakuak bukatu ziranian, artu zuan gure Aita-lenak Erromara juateko asmua / HE54,150
amandre
agur amandre gaisua: guera zaitez Jangoicuaz / HE20,78
Anai Frantzisko
Anai Franziskori zergatik egiten ote dio jendiak guri baño agur obia? / HE54,153
Anai Maseo
Erromako bidian anaia Maseo ta Franziskok ogi puska batzuek, gosia engañatzeko, eskian bildu zituzten bidez / HE54,168
San Franzisko ta anai Maseo / HE54,168

anaia Faustino
bizi den anai Faustino / HE50,15
anaia Joseantonio
ene anai Joxantonio / HE50,15
analfabeto hitz
beraz analfabeto hitz hau soil-soilik harturik, lehenbiziko epea, alfabetatze kanpaina bat sortzea litzake / EI94,61
Andia mendia
Andia-menditik bera amilduta, Tarraño'n dago oraindik / HE24,60
andre jakintza
andre Yakintza, andre Kultura, askorik maite ez dutenetakoa [omen-naiz] / HE17,54
andre kultura
andre Kultura, askorik maite ez dutenetakoa [omen-naiz] / HE17,54
Antonio Elosegi jauna
Antonio Elosegi jaunak erosi zuela Bedayo'ren erdia / HE50,23
apaiz jaun
Pedro Migel Urruzuno Salegi apaiz jauna / HE16,9
apaiz yaun xalo agurgarri bat / HE17,45
San Blasko apaiz jaunaren etxea / HE19,69
apaiz jaun onek ogei ta amar urte egin zituan / HE53,13
danen gainetik eliz-gizona, apaiz jaun zintzo, prestua, idazle trebe, poeta xamur, jakindurian puztua / EJ69,59
apaiz Lorenzo Izagirre jauna
Apaiz Lorenzo Izagirre jaunak ta erritxo artako irakaslari edo maixu / HE50,31
apartheid politika
"apartheid" politika dela-eta, gutxiagoa egiten duten zuriek gobernatzen dute / EI94,31
ongi jabetu zen "apartheid" politika estudiatzeko O.N.U.-k eratutako batzorde horietako bat / EI94,31
Aralar mendia
udazken aipatutakoan, nik artu nuen azkenengo estuasuna Aralar-mendian / HE50,63
elur aundi goiz batez, zeru-gaina garbi, leiotik ikusten dut nik Aralar-mendi / HE18,122
Alar mendiko Uña'ko potzuazaz esaten dute / HE24,48
Argin baserria
auek, Aiako Argin baserriko Jose Mari Lertxundi bertsolariak eman dizkigu / HE53,40
arreba Begoña
bere arreba Begoñaren laguntzaz ikastaldi hau antolatu ahal izan zuen / EI94,56
haren arreba Begoñari eskatu diot bere bizitzako datu nagusiak eman dezaizkigula / EI94, 37
Arrua-erreka
Ermu baserria Arrua-errekan dago / HE29,32
Arrua-errekatik Itziar aldera oso bide txarra / HE29,37
Auspoa liburutegia
milloi bat esker Auspoa liburutegiari / HE55,10
Axular Sarako erretorea
Axular Sarako errotorak bildua / HEAX,1
Azkue jaun apaiza
Bidasoz haraindian, Azkue jaun apeza buru / HE59,17
Baeza hiria
gero Baeza hirian luzaz egon zen / HE52,4
Baigorri-eskualdea
Baigorri-eskualdeko gerlari ohiek lehen aldikotz egin zuten bilkuran / HE59,15

Balerdi jauna
Balerdi jauna, abere sal-eroslea / HE50,17
Balerdi-punta
Ari ayekin igo giñan Balerdi-puntara / HE50,63
Barrueta tabernaria
sei oneetarik bat dago aldatzaren asiera-asieran, Barrueta tabernerua / HE21,28
Basarri jauna
Basarri jaunaren erantzuna / HE25,67
Begoña herria
euskalduna dan arren ondiño Begoña erria / HE21,77
Benitosoro
Metale baiño gorago, baserri polit bat dago; Benitosoro dauka izena / HE29,16
bikario jaun
ikusirik bikario jaunak ez ziotela ibarretarrak laguntzen / HE22,70
teniente Sasiain, Usurbilgo bikario jaunaren illoba / HE23,23
bikario jaunak oba laieukek deabru guztiak inpreinuan guilzpean balaiegozak / EJ07,2
biltzarburu jaun
biltzar-buru-yaunak ... mintzaldi labur bat egin digu / HE17,44
Bizente Maio jauna
gure aitak eta Bizente Mayo jauna... / HE50,23
Bizente Mayo tabernaria
Bizente Mayo tabernariaren seme Joan Kruz / HE50,74
burruka hitz
baliteke burruka hitzak odol usaia adieraztea zenbaitetan / EI94,84
Calbeton jauna
erritxo arren jabe Calbeton jauna / HE50,22
Cuarta gaitzizen
andregaiari erriak "Cuarta" gaitzizena ezarri zion besterik gabe / HE57,123
Dassance jauna
geroztik Dassance jaunak ere aintzin-arazi du puskaz / HE59,17
deun Andoni
deboziño andia dautsoe ... Deun Andoniri / HE21,27
deun Andoni eguna
Durangoko uriak egiten dauz jaiak Deun Andoni egunetan / HE21,27
Deun Jon abar
Deun Jon-abarra etxeko atean edo leioan (...). ipintea be oarkarria da / HE21,49
deun Koldobika batza
jokatuko neuke mutillok dirala Deun Koldobika batzakoak / HE21,62
Donibane-belar
subac eguin, Donian bedarrac erre, ta egun gozatsu bat igaro / HE20,57
Donibane-egun
Doniñe-egunean (...) adarrak (...) ipintzeko oitura sortu zan / HE24,51
Druso neure aita
Druso neure aita / HE20,210
Elissalde apaiza
Elissalde apeza lagun, abiadura berri bat eman ziola biltzarraren lanari / HE59,17
Elosu medikua
Lekornen iragan zituen lau urte eta Elosu mirikuak / HE59,12
emazte Klara
Bizente Mayo jaunaren emazte Klara ogi goxoa egiten / HE50,23
emazte Petra
bere emazte Petrak bi alaba ta seme bat zeuzkaten / HE50,35

ergatibo-kasu
hauek, horiek, haiek, bai nominatibo eta bai ergatibo kasoetan erabiltzea erabaki zen / EJ56,26
errege David
ageri da errege David baithan / HEAX,51
errege Dionisio
Siracusarren erregue Dionisioc / HE20,215
errege Faraon
zein eragin baitzituen errege Faraonek / HEAX,23
errege jaun
erregue jauna / HE09,147
oiek zer egin duten eztiyou igerri, egiya esan biar errege jaunari / EJ78,37
Errenderi aba
Aita Astibia, Errenderi Aba, gazterik hila / HE33,29
Errenteriako konbentu bake-toki
Errenteri'ko konbentu pake-tokian bizi dan / HE50,15
erretore jaun
bedorren opizioa irakurri erazi diot erretore jaunari / HE16,15
koleraren argibidea eman zidan Azpeiti'ko erretore jaunak, don Luziok / HE29,23
limosna eskatu zuan Itziar'ko erretore jaunak / HE29,56
Errondila kalea
Errondilla kaleko bigarrengo dendan / HE53,25
errotari andre
errotari andreak, ori igarri ebanean,... / HE21,94
errotari andreak beti emoten eutson (...) urun ona / HE21,94
Etxegarai apaiza
hal-hala Etxegaray apezaren ikusteak apezteko [gogoa eman zion] / HE59,7
halere hastapen hartan biziki atxikia zitzaion Etxegaray apezari / HE59,6
"Euskaltzale" kazeta
"Acto para la noche buena" teatro-lana "Euskaltzale" kazetan publikatu zuenean / HE36, 18
Frantzia mito
ahantzi behar ez den Frantzia mitoa / HE56,27
Gainza-Mailo
Gainza-Mallo'ko tontorrera laister igo nintzan / HE50,66
"ghetto" izpiritu
"ghetto" espiritua zabaldua ta indartua dagoela aitatu gabe / EI94,80
Gibraltar-estua
galeoi bateko buru bezala, Gibraltar-estuan zaintza egiten / HE33,103
Gorriti izen
napartarra, ta Gorriti izena zuen errikoa / HE50,38
Gurutze Zuri talde
Zuriek ere beren gisako Gurutze-Zuri taldeak muntatzen ari ziren / HE58,63
Ibarguren jauna
Ibarguren jauna, legearen izenean, lotua gelditzen zera / HE57,114
ikazkin Erramun Mari
ain zuzen ere, basora doa ikazkin Erramun Mari / HE18,79
ilargi amandre
illargi amandrea, ¿zeruan ze berri? / HE24,68
iloba Endrike
leporaiño egiña du bere illoba Endrike / HE57,137

Irati erreka
pantano aundi bat egiten ari ziran guk pasatu bear genduan lekuan, Irati errekan / HE29, 77
Irati mendia
Prantzi'ko ta Espaiñi'ko Irati-mendi aiek, danak pegante daude / HE29,135
Irati-soro
Irati-soro izena zuan puntuan edo basoan / HE29,75
kablean etortzen zan Mendibe'tik Irati-soro'ra / HE29,92
ala, jetxi giñan Irati-soro'ra. Irati-soro zan kableen estazioa / HE29,92
Iriarte jauna
bizitzen zan Iriarte jauna / HE50,85
Isaias profeta
eta erraiten badu ere Isaias profetak / HEAX,131
halakoakgatik erraiten du Isaias profetak / HEAX,19
Izar Gorri gazte-tanda
Urte berean zuen, Josip Ulma-k, Izar Gorri gazte tanda antolatu / HE58,62
Izpegi mendatea
Izpegi-mendatea bitarteko aldapa igo degu / HE17,46
Jainko Jaun
mundu ororen ixilik eta Jinko jaunari ageririk / HE18,110
Jainko jaun onak zaitu gurekin utziko! / HE51,55
Jinko jaunaren probidentzia ez dea bada aundia / EJ65,68
Jainko jaunak beira zaitzan bethi! / HE60,165
Jainko jauna! ez dauzkitzute balinba ito? / HE59,32
Jakin taldea
hau hurbildik ezagutzen dut, Jakin taldean sortu zelako / EI94,34
hiru urte aberatsenetan alkarren ondoan izan gera, Jakin taldean baitipait / EI94,11
Jarrai taldea
proposamentu bat azaldu zitzaion Euskaltzaindiari "Jarrai" taldearen izenean / EI94,55
jaun alkate
Oztibarreko jaun alkateak etorri dira / HE52,22
jaun apezpiku
jaun apezpikuaren jalgitzea / HE14,158
jaun Bertrand de Echaus
ene iaun Bertrand de Echaus, Tursko arzipizpiku / HEAX,3
jaun bikario
jaun bikarioari esker / HE59,7
errientarekin batean jaun bikarioa ere ari zan egin-ahala / HE59,6
jaun deputatu
gure jaun deputatu, zenator eta ministroek baino ohointza gutiago eginik / HE14,150
jaun errege
iaun erregiak / HE01,46
jaun erretore
jaun erretorea ... / HE52,14
Jaun Jaungoikoa
eguin zuen bada Jaun Jaungoicoac guizona lurrezco loyarekin / HE12,2
Jean Etxepare medikua
jakin nahiko dukete nor zen Jean Etxepare mirikua / HE59,5
Jeremias profeta
ordea Ieremias profetak dioen bezala / HEAX,125
Ieremias profetak [dio] / HEAX,101

Jesus haurra
Jesus-haurra mintzo zen, bi taulen artean / HE51,35
ango neskatxari azaldu zitzaion Ama Birjiña Jesus Aurrarekin, artzai zebillela / HE29,52
Jesus Aurrari musu gainean txulo bat egin, su-puska batek / HE29,55
zerutik jetxirik Maria Jaungoikuaren Ama Jesus aurrarekin / HE54,153
Job santua
erraiten du Iob sainduak, deabruaz mintzo dela / HEAX,39
Jonas profeta
Ionas profeta hirur egunez eta gauez baleak sabelean bizirik erabilli zuenean / HEAX,143
Ionas profeta / HEAX,75
Jondone Jakue
Iondone Iakuek dioen bezala / HEAX,59
Jondone Paulo
Iondone Paulok dioen bezala / HEAX,111
Jose Mari Lertxundi bertsolaria
auek, Iako Argin baserriko Jose Mari Lertxundi bertsolariak eman dizkigu / HE53,40
Juan Huarte idazlea
Juan Huarte idazleaz solasik entzuten da noizbehinka / HE52,3
juje jaun
iuje iauna / HE01,46, 48
juez jaun
zer nai du, juez jauna / HE16,77
kapitulu II
kap. II / HEAX,37
kapitulu III
kap. III / HEAX,47
kardinal jaun Ugolino
kardinal jaun Ugolino eta gure Aita-len Franzisko / HE54,175
katoliko izen
edozein gauza egiteko, kultura edo politikan, katoliko izenari jarriz gero / EI94,80
konfesore jaun
compesore jauna / HE09,124
kultura hitz
Cirilo Florez-ek, kultura hitzak esangura asko inguratzen dituela esan ondoren / EI94,19
kura jaun
cura jauna / HE09,53
lagun Borras
or dator (...) nere lagun Borras / HE57,111
Larralde jaun apaiza
Larralde jaun apezak, laster asmatu zuen bazela nunbait bertze zerbait ... / HE59,9
Lastur bailara
beste bi karga-jasotzaille baziran Itziar'en, Lastur ballaran / HE29,43
Laurkin bailara
Elordi eta Laurkin ballarako baserria zan / HE53,42
Lorenzo Izagirre apaiz jauna
Lorenzo Izagirre apaiz jaunak, amar urte betetzera nijoalarik / HE50,38
Magallanesen estua
Magallanes-en estua ikuskatzera zioan ontzitalde batean parte artzeko eskatu zioten Amasari / HE33,87
maisu Juan
maisu Juan, obe izango da isillic egotia / HE20,60

"Mariaren alabak" elkartea
"Mariaren alabak" elkarteak ez du bi eguneko bizitzarik / HE35,25
Martinez jauna
Martinez jauna bere abizena / HE50,17
marxismo hitz
egokiago iruditu zitzaidan "marxismo" hitzaren ordez sozialismo hitza jartzea / EI94,69
Mendi Pirinioak
zu izan zara Echaus, mendi Pirinioetan, (...) bethiere zentinela... / HEAX, 5
Mikel Igarategi
Mikel Igarategi, Muno'ko maiztarra / HE18,24
Mikhail laguna
Mikhail lagunak jakinarazi zerauzkigunak entzun eta ikusi genituen / HE58,77
Miren-alaba
jokatuko neuke ... neskok dirala Miren-alabak / HE21,62
Moris ertzainburua
eskerrak, Moris Ertzain-Burua tarteka emen azaldu zaidanari / HE57,116
Moris jauna
orrelako barru-ikara-gose bai-nazu, Moris jauna / HE57,110
Moris jauna, maiz izango dituzu orrelako arazoak? / HE57,109
Nabukodonosor erregea
Nabukodonosor erregea / HEAX,73
nagusi jaun
etxe arren nagusi-jaunak, etxe ura antolatzeko / HE50,27
Juana Bixenta, nagusi jauna eta morroya / HE61,77
obispo jaun
ango obispo jaunak izugarrizko agur ona egin zigun / HE23,124
on Lope
on Lope harriturik dago eta mezu bat igorri dio / HE52,21
Oriamendi
liberalak Igeldo gañetik asi ta Oriamendira fuerteak egiten ari ziran / HE23,43
Oriamendi-bide
Oriamendi bideko etxeak sendotu ... zituzten / HE23,44
Oseas profeta
erraiten baitu lainkoak berak Oseas profeta baitan / HEAX,123
Otzaratchoff irabazkundea
Otzaratchoff irabazkundearen edesti au ez da gero emen asmau dogun guzurra / HE21 70
Palatino mendia
Palatino mendico gaujaolac / HE20,212
"Patterns of culture" liburua
"Patterns of culture" liburuan ez da dudarik kultura zera dela / EI94,19
"picaresco" izen
"picaresco" izeneko eleberri motari dagokio osoro / HE28,69
politika hitz
egia da, baina zer ulertzen duzu "politika" hitzarekin / EI94,37
profeta David
halatan erraiten du profeta Davidek / HEAX,89
Que sais-je bilduma
hain zuzen Frantziako "Que sais-je" bildumaren antzeko zerbait egitea / EI94,34
Rodrigo artzaina
agertu ziñan ezkeroztandik Rodrigo artzai zanari / HE55,13

Ruth Benedict andrea
Ruth Benedict anderearen "Patterns of culture" liburuan ez da dudarik kultura zera dela / EI94,19
san Anbrosio
san Anbrosio / HEAX,43
san Andres bezpera
irurogei ta amabost urterekin il zan, San Andres bezperan / HE29,34
san Andres eguna
San Andres egunean enterratu zan / HE29,34
san Bartolome
arkitu zuten Samortolome gizajoa bikario jaunaren baratzan / HE22,70
san Jose eguna
19, san Jose eguna / HE23,27
amaika san Jose egun eder pasa izan diagu / HE23,28
san Juan Bautista
deun Jon Uguzkaria edo San Juan Bautistea euskal-erderaz nai badozue / HE21,48
San Juan eguna
San Juan eguneko goiz bat bezin argiya / HE19,27
San Juan eguna edo. Trenez Zumarragaraño / HE23,44
San Juan egunean zuloan sartu / HE23,84
San Juan eguna ostiralez gertatzen dan urtea / HE25,24
san Lukas ebanjelista
san Lukas ebanjelistak erraiten duen bezala / HEAX,81
san Mateo ebanjelista
san Mateo ebanjelistak ibentzen duen konparazino bat / HEAX,131
hargatik erraiten du san Mateo ebanjelistak / HEAX,59
san Migel eguna
san Migel egun batean, eguzkiak Irimo gañetik iges egiten duan sasoiean / HE19,63
san Miel eguna / HE23,67
san Migel mendia
bata san Miel-menditik eta bestea Aizaran'dik / HE21,61
san Pedro eguna
san Pedro eguna zan / HE23,45
san Roke eguna
urrengo eguna San Roke eguna / HE29,36
san Tomas
ihardesten du san Tomasek, erraiten duela / HEAX,19
Santiago-jaia(k)
zezen ori Pasai'ra eramaten zuten Andutz-menditik, Santiago-jaietan / HE29,32
Santio-mendia
Anton (Santiyo mendikoa) bidertzian exerita / HE23,27
Santus jauna
illabete baterako Santus jaunaren etxera / HE50,48
sekretario jaun
sekretario jaunak adierazo zuan / HE16,83
seme Jesus
bere seme Jesusi esan zion... / HE54,171
Franziskori bere besuetara eman zion Mariak bere seme Jesus / HE54,153
sena bide
San Franzisko Senako bidian. Sena bideruntz topatu zuan eiztari gazte bat / HE54,174
Simbad marinela
Simbad marinela geroago bezala / HE27,323

sozialismo hitz
sozialismo hitza barra barra dabilenez gero jendea zertaz mintzatzen den konturatu dadin / EI94,87
sozialismo hitzari ta ideiari zehaztasun handiago bat eman behar diogu / EI94,83
lehendabizi sozialismo hitza ta nahia sartu zenean / EI94,73
egokiago iruditu zitzaidan "marxismo" hitzaren ordez sozialismo hitza jartzea / EI94,69
sozialista izen
komunzki sozialista izenarekin ezagutzen direnak / EI94,83
"The cultural background of personality" liburua
Raiph Linton-ek, bere "The cultural background of personality" liburuan puntu hau argituaz / EI94,19
Tolosa herria
uzta'ren laugarren egunean, Tolosa errian / HE50,76
tonto izen
tonto izena beti aditzen txit aspertuak gaude gu / HE25,64
Toscanako Daniel santua
Toscanako Daniel Santua, Ceutan martirizatua / HE54,164
ugazaba andre
esaijon ugazaba andriari ipini daigula cerbait bazcaitaco / HE20,53
ume jaun
Deun Andoniri otoi egiteko eskatu dagiola bere besoetan daukon Ume Jaunari eurak bear daben eskerren (mesederen) bat / HE21,27
Urkiola mendia
oste andiak eltzen dira Urkiola mendira / HE21,27
Urkiola mendigaina
deboziño andia dautsoe ... Deun Andoniri Urkiola mendigañeko eleizan / HE21,27
Urlia jaun
yardun auen azpian besterik dago, Urlia yaun adiskide / HE17,54-55
Uztegi-Mailo
Gainza-Mallo'tik Uztegi-Mallo barrenera / HE50,67
Vargan jauna
berealakoan naiz emen. Agur, Vargan jauna / HE57,114
Vargan jauna, orrelako ordutako deiak, elizuteke gozamen aundirik ekarriko / HE57,109
kontuz ibilli zaitezke, ba, Vargan jauna / HE57,109
Zabaleta anaiak
Xenpelar..., Zabaleta anaiak bezala / HE33,25
Zato jauna
Aragoneko "Zato" jaunaren txabolan nik lo egiten nuen / HE50,55
Zubeltzu-torrea
erreka ondoan, Zubeltzu-torre izena duan baserria dago / HE29,37
Zubillaga adiskidea
bejondayola Zubillaga adiskideari / HE50,12
Zubillaga jauna
Zubillaga jauna gaur Ameriketa-n / HE50,13

ASMO-ELKARTEAK

adieranahi
Jainkoaren irudia, adieranahia / EI94,44
adierazi behar
Ian ori nola egina dan adierazi bearra dago / EJ60,9
adierazi beharra dago, ordea, kasuen markak, alderdi batera utzirik bokalaren ondorik hastapenean (r) dutenak / EJ56,33
afari-min
Mikelak, aldiz, afari-min du / HE18,89
agertu behar
zabaldua cebillen dotrina galgarria zucentzeco bideac argui eta garbi aguertu bearra / HE40,7
agin nahi
ez zebilen bera agin-nahian, ez zuen Cesar gorroto / HE27,315
agindu behar
etzuten andik alde egiteko iñork agindu bearrik izan / EJ49,145
agindu nahi
honen agindu-nahiak ekar ditzakeen kalteen beldur / HE27,314
aginte-gose
hori ez du aginte goseak ekarri, jakin goseak baizik / HE27,339
aipatu behar
aitatu bearrik be eztago zelango pozagaz jakin zan albiste au Arranondon / EJ59,35
testu auziok aipatu bearra izango da gero ere / EC70,97
aitor behar
gauzak bere onean eta naturalean egotera ez zeukakeen inongo aitor-beharrik / EJ00, 192
alda nahi
gure alda-nahiak aurkitu du non ase / HE27,320
aldatu behar
onek aldatu bearra dauka, au ez da bizimodua! / EJ69,86
alde egin behar
zergatik aldegin biar dezu emendik? / HE54,175
Ameriketara joan behar
Ameriketara joan-bear ori Euskalerriarentzat kalte aundia izan dala / HE50,7
amorru-asmo
begira emen emakume alargun bat, senarra il diotela-ta, beste-gabe, Aramaio guziari su emateko amorru-asmotan / EL70,36
andre-bildur
andre-bildur ez dira sakelak astintzen / HE18,34
antolatu behar
lanhabesa antolatu-beharrean aurkhitu zan / HE26,262
antzaldatu behar
kapitalismo gizartea osorik hartuaz, zeharo antzaldatu beharra daukala planteatzen ez duen artean / EJ52,30
apurtu-min
moral-esiak apurtu-minez dijoa / HE28,71
arakatu behar
UEUk argitara emandako puntuok arakatu beharrean gaude / EJ52,7
asko-gura
neure guraso leguez, contu escatuco deust, niri eustan maitetasun, ta asco-gurearena / EC61,42
asma behar
garaia nola urtu, asma bearra dezu / HE57,116

atera-nahi
egondu zen nekerik ekusi ezpalu bezala, ta atera-nai bat erakusten etzuela / HE13,22
atsegale
nagusi-izan-nahia, berekoitasuna eta atsegalea / HE30,229
atsegin hartu nahi
beguira (...) joaten ote ciñan (...) nescacha mutillen batzarreetara, eta azalprintz oneco guciaquin atseguin artu naya izan oi cenduan? / HE07,142
atxitu nahi
geroko berandu batean, 1834'ko ondakinetatik asita, ekingo zion berriz ere aldapa-gorari, lengo gallurra atxitu-nairik / EL70,181
aukeratu behar
zanpatuta zeukan Leturia ... "aukeratu behar" haren larritasunak / HE27,335
aurrera sartu nahi
elizguizon eztiranen aurrera sartu naya gueyeguizcoa dalacoa / HE40,183
azkura
guertatzen da onetan lepoan atzgura diran bi mandorequin ecusten dana. Sayatzen dira atzgura quentzera, baña eciñ iritsi dira lepora muturrarequin / HE07,176
ba-zan gazte artean esamesa ta jakiteko azkurea / HE57,149
bizkor-belarra jan dute, nonbait: sartu zaie lan azkura / HE18,79
babestu behar
gizonak bera jaio zan lurra babestu bear omen du / EJ69,96
barkatu behar
ez dakit damutzen direnei parkatu bear ote zaien / EC70,50
barregura
beti parregure aundia eman izan zidatek / HE57,119
"gure artean" honek egundoko barregura eman zion Joni / HE39,92
barru ikara-gose
orrelako barru-ikara-gose bai-nazu / HE57,110
batasun-asmo
garbi ikusi da Euskaltzaindiak eskainitako batasun asmo eta arauek izan duten baietza eta eragina / EJ56,54
batasun-nahi
batasun-nahiak gorpuzten saia gaitezen / EI94,31
behera-behar
behera-behar hori, zahartu eta hilbehar hori, guztiona da / HE27,319
berriketa-gogo
leitzarrak ez ditugu berriketa-gogo / HE18,137
bete nahi
ohore haundiko eginkizun hau behar bezala bete nahian / EJ56,115
betebehar
geren bete bearrak aazturik / HE50,80
Oihenarten ustez nahitaez bete behar dituen kondizioak / EJ80,14
ez da aski erabakia hartzea; norbaitek bete beharko du agindua / EJ53,94
bere bethebeharra betheko baldin badu / HE26,278
bihurtu gura
biurtu-gurarik, geyenak or dabilz oin gorrotoz suturik / EJ77,92
bil-behar
buruño maite bat, urteak zear ez-ilkorren dirditz-ustaiak bil-bearra / HE17,36
bildu nahi
zerbait bildu naia badu / HE53,46
bizi behar
guztizko jolas zaleak izanda be, lanetik bizi bear dabenak dira gizagaixoak / EJ59,65

lanetik bizi bear dabena bada edozein ori / EJ59,65
Txillardegik Euskal Herritik kanpora bizi beharra du / EI94,39
ni, bizibeharrez edo hautamenez, Euskal Herritik kanpora bizi banaiz / EI94,39
bizi bearrak agintzen dik emen / HE57,112

bizibehar
bizibeharra eta ezinbizia aurrean ditugu / HE27,302
emazteac sinistu dezaquee (...) vici bearrac dirala egun argui-aleguereric ecusi bague / HE07,100
liberal cristau errucarri cutsutu, edo cearetuaquin bicibearra dago orañgo guizaldian / HE40,83
bizi-beharra eta geografia baldintza bikoteak dialektika mugimendu batetan bilakatu ordez jokabide desherritar batez erabakitzen dituzte / EJ52,19
bizi-beharrak eta geografiak ezarritako baldintzek dialektika mugimendu bat suposatzen dute / EJ52,19
limosnaz bizi beharretik irtengo ez garen bitartean, euskal kultura, amateuren kultura izango da / EJ51,16
eta mintzatu behar luketenak... bizi-beharrez urrun / EJ51,16
eguneroko bizi-beharrak ekonomia molde egokiago eta berrien sortzera bultzatuko ditu / EJ52,19

bizigura
zertara datoz bestela nere bizigura ta biotz-lillurak / HE34,25

bizinahi
irekidura, bizi nahia, odolaren mintzoa / HE56,9

borroka egin behar
radikaltasunak eta burruka egin beharrak azkar ikustarari zuen ... / EI94,72

bota-gura
betoz, betoz ekatxak euskaldun errira, maitetasun au bota-gurarik obira! / EJ77,66

bultzatu behar
autoktono eta emigratu binomioa jokabide bateratu batetara bultzatu beharra agerian zegoen / EJ52,22

burruka-nahi
ire burruka-nai au bearko nik jaso / HE18,42

desegin behar
topikoak desegin beharra / EI94,70

diru-behar
iltzeko arriskutan jartzen det nere burua, eta ezdet diru bearrik / EJ60,45
gerra galtzen badegu, diru bearrik ez dago / EJ60,45
ohartzen zenean eri bat diru-beharretan zela / HE59,20

diru-gose
beintzat ez dau ichutuco au diru gosiac odola aterateco aguindubaz / HE20,50

ebaki behar
eta gaitzari bideac ebaqui bearrac dotriña gaiztoen eta beren sortzalleen contraco esaera gogorrac usatzea escatzen badute / HE40,101

edan-behar
edari mingost ori edan-bearra gauza gogorra da... / EJ77,48

edangura
nescatilla, inguira zaite, sabel-zorrija eguin jacu, ta edan guria aimbeste verbaren ondoan / HE20,55

eder-uste
gere au aunditzat yoa barkatu: ezta eder-uste, baizik eta zigorrari ez igesi naia / HE17, 58

egi egarri
egi-egarriak, zuzen-goseak gida gaitza / HE28,81

egi-beldur
ez izan noski egi-beldur ta bai osoki gizon / HE17,11
egin asmo
an eta emen eraskin batzuk egin asmotan giñan / EJ60,15
egin behar
negar egin bear nuke nire akatsen parka-eske / EJ50,115
cer eguin bear dugun aren ceruiçuan empleaceco, eta ceruco gloria erdesteco / EJ57, 46
ala eguin bear dute mezaençutendutenec, erraten dutela, Sandua, sandua / EJ57,70
udazken aldera ezkondu ere egin bearko degu-ta, datorren ostegunean etorriko gera / EJ62,101
egin-nahi
beren zabarqueriaz berac hilco dute cristau on bulardetsuen bicitasun eta eguin-nai gucia / HE40,173
nola alabaña ez da debecatua izango gauza baten gura, edo eguin-naya, eguitea gaiztoa bada? / HE07,133
Jaungoikoari dagozkan gauzak zuzen eguin naiez, utzi ote dituzu zuk zere gurasoak / HE13,44
eginbehar
eginbeharra ez dela sarritan nolanahi betetzen / HE27,304
nork bere eginbeharra egingo zuelakoan zegoen / HE27,309
baña azken errebistako lanak alboratu egin didate eginbear au / EJ05,180
lenbailen bidali nai nizuke ere lantxo bat beratzaz, baña eginbearra daukat oraindio / EJ05, 180
eginbeharr askotarako dialektuetara jotzea bertze biderik eztugu / HE26,297
beren eginbearrak naiz ta gaizki bete / HE25,27
bere kristau eginbearrak zintzoki ta arduraz bete ondoren joan zaigu / HE25,11
eginbehar batzuek besteak baino garrantzi handiagorik ez dutenik / EI94,86
bere eginbeharra: pizgarria da / EI94,27
beraz kanpaina honen eginbeharra, idazten eta irakurtzen erakustea izango da materialki harturik / EI94,61
egin bear guziak buruz ikasi zituzten ezkero, jolas arek etzuan iñorentzako bixigarririk / HE57,121
guzia zeraman Jesusek, guri erakusteko guk eguin bearra / HE13,27
arrapatzen nauen bakoitzeko eginbearra diat ori / HE17,18
nere eginbearrerako ala nun obe / HE17,32
bizarrak zer-ikusirik eztula gure eginbearraz / HE17,38
laguna egin-bear gorrian danean / HE17,42
orra, nere ustez, lendabizi egin-bearra / HE17,69
sindikatoen eginbeharra zera da / EB20,33
cer eguin bearrac gueran bostgarren aguintea gordetzeco / HE07,109
egin bearrez beteta arkitu banaiz eta egizko kondaira nai nun bezela oraindaño adierazi ez badet / EJ81,3
egiazko konszientzia nazionalaren phiztekotz eginbehar nazionalista bat dagoela ikhus dirot / EJ61,26
arrek jakin lezaken baño lenago egingo da egin bearra / EJ81,37
orrekin bukatu zan, egun artan egin bearra genduan eginkizuna / EJ49,152
koneju aberi baserriko nexkak begiratu lezaieteke ta aben eginbearra auxe izango da / EF92,101
gure erria sendotuko dute: auxe da guztion eginbearra / EF92,104
egon behar
gure urrean etzan iñor, da antxe egon bearko genduan ur ganean, goizerarte / EJ59,95
nik ere noizbait egon bear diat lasai entzuten / EJ49,87

erdesteco (...) conuenizayotena, egon beardutela aren Magestadearen amorioan / EJ57, 44
bai ederki erakutsi zidala, laguna gaixorik dagoan bitartean, lutoan bezela egon bear dala / EJ49,83
bai gizonezko eta bai emakumezko, arriskuan egon bear dutenak / EC70,51

egonbehar
Cristau-erligioaren *tesis* (...) dago (...) erreinuco gende guciac Jaungoicoaren eta ebangelioaren aguindura egonbear estuan / HE40,213

ekin-behar
estuasunik gorrienak igaro bear izanda re, ordea, ekin-bearra zegon, gerorako utzi gabe nai ta naiez ekin-bearra baten-batek, baldin aspaldi-aspaldiko ametsa ta premia noizbait beteko ba'dira / EL70,258

elkarnahi
elkarnaia zanez sortu / HE18,70

eman behar
nic çuri emanbear diçudan contua juyzioan, pensamentues, ytzes, eta obres / EJ57,89
ezpaitakit ia begirapenik izan bear den adinaz ala berdin berdin zigorra eman bear zaien / EC70,50
Mezaençutenduenac eman beardizquio graciac launari / EJ57,46
dena den, zerau ere aditzera eman beharra dago / EJ52,10
elizaco legueac orretaraco señalatzen dituzten pausoac besteric eman bearric gabe / HE40,187
an, neskatxai eman bearrez, lurrari eta loiari ematen genion musu / EJ49,162

entzun behar
nondic atracenda nola epistola beardenençun deuocio andiarequi / EJ57,45
burlaz pezeta orren aitamena entzun bearra zuan / EJ67,137

eraman behar
laur gauza ohec eramo beardituzte Christio fielec Mezan ofrecicenden sacrificioa ofracendutenean / EJ57, 72
eramo beardu Christo gure launac Orcillare Sanduan (...) eramo çuena / EJ57, 70
euren laguntasunerako inor etxera eruan bear dabenik / EJ59,27

erantzunbehar
gure kritikoek bere eginkizunari eta bere erantzunbeharrari (...) begiralditxo labur bat opako baliote... / HE27,322
erantzunbeharra bizkarreratzeaz gainera / HE27,377
har beza bere bizkar datorkiokeen erantzunbeharra / HE27,395

erdi-behar
erdi-bearra / HE17,27 [tit.]
nork gu burutu "erdibearrak" baigaragi / HE17,28
erdi-bearra ..., erditu bearra ... Orra zein izurrik yo gaituan / HE17,28
erraitekotan nago itz neurtuen "maite-garra" bainore gehiago zuela, delako "erdi beharra" / EJ65,30

erdi-min
bai, badakigu kreazione guzia orai arte auhen eta erdi-minetan dela / EJ71,33

erezi-nahi
eta aretx onen ganean dabiltz ainbat txoritxu miiñak jasorik zeruruntz, Ama Euskera zarra albait ondoen erezi-nairik / EJ77,38

eroan-gura
mutil orditu bat yatorko baltzeoan beragaz egiteko itsu-soñura eroan-gurarik / EJ77,109

erran-nahi
haueik ezein ere erran-nahirik ez ukhaiteaz. Ez da berdina regionalismoa ta nazionalismoa / EJ61,19

erre behar
su illean erre bear bait da / EJ64,51
esan behar
kanta edo olerkiren bat esan bearrean arkitzen naiz / HE57,116
Iñaki, zer dan ez al didak esan bear? / EJ49,100
nik, jakiña, egia esan bear eta onela diot amonari / EJ49,82
hitz ohec erran beardirade oroycendela nola Christo gure launac-nayduen etorri cerutic / EJ57,70
eztago esanbearrik aizez puzturik egozala zaragiok / EJ59,64
esan beharrik ere ez dago, ekintza mota honen efikaziaz neurri asko dauzkala / EJ52,34
esan beharrik ere ez dago, berehala sindikatuen autonomi arazoa datorkigula guztioi burura / EJ52,36
hemen ez dauden hh-ak erabiltzea zilegi dela esanbeharrik ez dago / EJ56,57
aipatu zen adierazpeneko puntu hau eta esan zen beroni buruz ere zerbait esan beharra dagoela / EJ56,93
baño esan bearrean gaude madarikatu ta uxatzen degun burioiak zomorroak millaka jaten dituala / EF92,67
gure egarria nolakoa dan ez dago esan bearrik, obra sendoak bear ditugu ta ez itz utsak bakarrik / EJ69,31
emakumeak ikusten ditu ondoen merkaturako esnearen uts eta akatzak, merkatuan eroslea esan-bearrean arkitzan dalako / EF92,92
oyec al guciac beltztu eta itsustu bear dira (esanbearric eztago, eguian utseguingabe) / HE40,133
bere sortzalleac ceñ ciran, esan bearric eztago, bada jaquiña da / HE40,137
esanahi
harenaren esannahia eta nesken proposamendua argitutakoan / HE36,105
phrasis hekien arteko alde eta erran-nahi ezberdina / HE26,284
esaldi ederki josiz eta esan-nahiari hestuki lotuz beteak / HE27,307
ez du agian behar adina argitzen horren esan-nahi sakona / HE27,333
esan-nahi zabalagoa bai du sozialismoak marxismoak baino / EI94,6
horietan nazional mugimenduak duen esan-nahi aurrelaria konstatatzen da / EJ52,24
haien mintzoa gure esanahiean mundura aldatuz / EJ53,8
barnean dagoen hitzak esanahia argitzen du / EJ56,59
begira ta aditu lore auen esan-naia / EL70,149
gogoratzen citzayon belarrien contua, eta ler eguiteco zorian cebillen esan nayez (...) aimbesteraño atzenean estutu zuan esan nai onec, non ler eguingo ezpazuan, irten zan erritic campora (...) eta aspertu zan artean aritu zan esaten ... / HE07,228
esanbehar
jakintza edo irakaskintzaren erran-beharrak gure herri-hizkuntzan adierazi nahi ukaiteak / HE30,206
gau atako autu ta jardunak, beste esanbear guztiak azturik / EJ59,23
batez be sardinzarren etxean zan emakumien billera ta esanbear andia / EJ59,26
esangura
itzen zentzun eta esan-gurak edonork ezagutzen baizitun / EJ64,35
eskatu behar
nola ego vear vaytute laungoycoari escatu beardutenac ayn ondasun andiac / EJ57, 44
espantu-gose
alta ez ziren ez espantu gose / HE56,28
esportatu behar
produktoa ezinbestean atzerrira exportatu beharretik / EB20,25
etsibehar
etsibehar gogorra gainean duelarik, ezin etsi / HE27,299

etxemin
behin eta berriro irakurtzen zuen etxeminak ateratako negar isil ugariz gehienak / HE39, 35
euskaldun herri-min
euskaldun erri min erituen benazko maitatzaillea,da euskararen lege santuan goi goiko onratzallea / EJ76,115
ezkongura
ezcon-gurari lecu gueyegui eman / HE07,320
frakak askatu behar
onen billa Saul zebillen bein batean, pracac ascatu bearrac eman zion / HE45,220
galbehar
galbear oriek itzurtzen ditu / HE28,56
galdubehar
batasun eguiazcoa galdubearra badago / HE40,170
galdubear triste onec beragana eracarri bear dituela etsai oriec / HE40,82
garbi behar
emakume-kontua bere lepo plazara zabalduz gero, kontu zorrotza eman beharko zuela nagusien aurrean, bere izen ona garbi-beharrez / EJ00,189
gehiago-behar
geiago-bear orretan mugitzen naiz alai eta triste / HE34,64
gelditu behar
il zan ta beste argibide asko ere jakin gabetan gelditu bearrean giñan / HE53,12
gerta behar
betiko zereginez gain, Zaragoza-rako arrioa gerta-bearra / EJ03,58
goganbehar
baina ikhusirik zein gauza guti edireiten den euskaraz eskiribaturik, gogan behartu naiz eta beldurtu / HEAX,13
handik zerbait ethor zekion gogan beharrez eta beldurrez / HEAX,25
goganbehar izkutu batek adierazten baitio hondamenera doala / HE27,314
goganbeharrak arindu nahi nituzke orain / HE27,367
jendea hasi zen goganbehartzen ea noiz bozkatzeak izanen ziren? / HE58,77
gogoanbehar
gogoanbehar "pesar" / HE01,86, 92
gora-nahi
bear bezala zu gora-naiez buka zadan hitz batean / HE18,40
gorabehar
su-garren gorabear kizkurrari begiak yosita / HE17,19
goragale
nekez aguantatzen du goragalea / HE35,90
zuen goragaleari neurtitz ugarizko lasabidea eman-ez-artean / HE17,29
goragale larria sentitzen zuen / HE39,14
baldin emacume ezcondua echean, eta eche-inguruan badabill ciquiña, eta goragalea emateco eran / HE07,93
gorde behar
baina testua emana izan zaigun bezala gorde bear dela uste dute auek / EC70,48
gordebehar
tratabide oyetan lengo malla edo-trullan bezañ estu erreglac gordebearric eztago / HE40, 86
handi-uste
aitatuko dizkiotegu "odolkera", aundi-ustea, ... / HE17,55
aundizkiak bizi ziren etxe orretan, edo aundi-ustekoak beintzat / HE53,42

handiki gura
euren ondorenguac diriala gaurco jaun, andiqui ta andiquigurac / HE20,94
andi-eche, ta andiquiguracuenetan, otseinac jaten dabee bakarturic / HE20,111
handimin
aundimin-azi eragikorrak aginduz / HE17,10
handinahi
gizona arroputz eta aundinaia izanarren maixko / HE28,82
gorroto [izango ditu] honen handinahi eta azpijanak / HE27,315
aundinai, alper eta tripazai galantak besterik ezpaitziren / HE28,60
aundi-naia ta lizunkeriya / HE55,39
aundikiak, au da, diruz edo agintez zerbait zezaketenak, nai zutena egiten zuten, beren griña gaiztoak edo aundinaiak eraginda / EL70,32
oraindik ere ez dakigu zer aitzaki-maitzaki izan zuten Oñaz eta Ganboa'rrak, ainbeste ondamendi ekarri bear zun-gerrate artan ekiteko, jauntxoen arteko aundi-naia ta amorrua ez ba'zan / EL70,35
gure aurrekoen griñak eta ontasunak, anai-burrukak eta anaidi ederrak, (...) aundi–naiak eta morrontza gorrienak, sufrimentua ta kristautasuna, erkinkeriak eta aunditasunak / EL70,53
Luciferrenaren guisaco bere andinai eta soberbia / HE40,130
handinahi(keria)
euskalduntasun sutsua, bainan norkeri ta aundinaikeri gabea / HE28,82
handiuste
arrotasun eta andiustez lausotuac / HE40,135
hantuste
antuste utsa litzake gerozko damurik gabe jokatu nai izatea / HE34,40
antuste, edo soberbiaren becatua / HE07,301
hartu behar
eztu bertce penaric hartu behar lekat haren manamenduac bere ahalaz seguitcea / EJ58,20
eskutitz bat egin zion, kontu ortan zer jokabide artu bear zuen galdetuz / EC70,50
uxaitzak inguruko gezur, ixiltasun...! egia bear diat artu nere lagun / EJ50,11
hartu-gura
deedarrez urten dabe zerutik zerutarrak artu-gurarik bera euron inguruan / EJ77,64
hatsartu-behar
jarraitzeko hatsartu beharra badiñat / HE58,51
hautabehar
hautabehar edo alternatiba gisa aurkezten digu / EI94,20
hazi behar
euskel-baratza azi-bearraz gogoeta egiñak (...) euskel-egunkari ametsa dakargu / HE17,66
heldu behar
nork bere eginkizunari eldu bear / EJ49,80
herio-behar
ura erio-beharra nerea! / HE34,44
hil behar
finean, hil behar dugunas guerostic guztioc... / EJ58,24
hil egin behar
identifikatu den neurrian, hil egin behar dugu / EI94,49
hil gura
baldin nai ezpadozu ioan lagun barik neure senarr maitea dago orr il gurarik / EJ70,58
hilbehar
behera-behar hori, zahartu eta hilbehar hori, guztiona da / HE27,319
hornitu-asmo
apaingarriz edo osagarriz ornitu-asmotan, ez natzaizu batere okertuko / EL70,21

hozmin
ipar-aize ozminak zugaztietan ataraten dau abarrots ezti-eztia / HE21,75
ibili behar
geron begiak ernai ibilli bearra izaten zuten / HE50,37
etzuan eceren billa ibilli bearric, ceren prest ceucan emazteac gucia / HE07,91
bi urte kaxkar pasa bear da ola ibili bearra / EJ69,15
idazgura
eta neuri ere idazgura suntziturik, logale nago / HE34,30
igaro-behar
ez da pasioco pauso guciac igaro-bearric / HE07,246
igarri nahi
da gero nere indarrak igarri nayez, eta nere bizkar ezurrak bere eskuz arrapatuaz, lurreratu izan nai niñun / EJ81,49
ihardunbehar
itxas aldera eldu zanean aztu jakozan bereala jardunbear danak / EJ59,16
ihartu nahi
ori da eriotzea, baratz baten yayota lorak igartu-nairik beti diarduna / EJ77,64
ihes egin behar
erbestetzeac, igues eguin bearrac, hiltzeco desapioac / HE40,7
ikasi behar
alderdi artan zeñen agurtza alaia egiten duten ikustera eta ikastera, batzu-batzuek ikasi bearra badaukate eta / EJ49,84
ikasi nahi
ikasi nairik geure eresia, lepo-gañetan artzen dabela txori guztien irudi argia / EJ77,39
ikusgura
erri polit bat ikusgurea daukana betor Mugira... ta apur bat gorao igonda imin beiz begiak ona begira... / EJ77,14
ikusi-gura
ni be urreratu nintzan Mañari kalera ikusigura / HE21,60
txagin barriak urteten deutse bapere zer txarrik barik, eta emen nauko txagin guztiak urtenda ikusi-gurarik / EJ77,27
iragan behar
itsasoac iragan beharditu, hirietan laster eguin behardu / EJ58,19
iraungi uste
zeren baldin desegiten bazuten, gerla bat iraungi ustean, bertze handiago bat pitztuko zutela / HEAX,29
irri egin nahi
jartzen bazaio bein bere gogoan anima gaisoari, irri eguin naiez dabiltzkiola zenbait / HE13, 117
irten egin behar
alaba, gure beste laguna eta nik, sukaldetik apurtxo bat irten egin bear izan genduan / EJ49, 85
irten nahi
an dago Kolonbo (...) Indieta-aldera urten-nairik beingoan lurra atzemaitzera / EJ77,89
nenbillen urten-nairik arin mundura, arek kantatzen eben euskaldun-lurra ikustearren / EJ77,82
erligioaren eta legue onen alde irten nayac usa lezaqueana / HE40,108
ito-gura
burua bero daukadanean gogamen illun baltzez suturik, biotza daukat goibel ta larri, gogamen baltzok ito-gurarik / EJ77,37
itobehar
presaka eta muturka, itobeharrez / HE27,371

izan behar
Antoniri zerbait aitatua izan bear eban, gerora jakin zanez / EJ59,79
izan-nahi
guziok nonbait guren izan-nai / HE17,11
español izan nahiak ziren / HE52,4
jabetu nahi
agertu zitzaien erbiaz jabetu naian gogor ziardubela zortzi-bederatzi eiztari begiztu zituan bere zakurrekin / EJ67,83
jadetsi-gura
ta mutilla ta agurea, batera ta amurruturik, babiltz yaditxi-gurarik zidarra, dirua, urrea / EJ77,69
jaikigura
bana badaquizu ez dala bardin gabeco jaquiguria ta goissecua / HE20,116
Jainko-behar
bainan gaur egun euskaltzale izateko ez dago Jainko beharrik / EI94,43
jaitsi asmo
bueltatu nitzan atzera, kale aldera jetxi asmuan lengo biria artzera / EJ66,146
jaitsi behar
iru mende ta erdi gallur-gallurrenetik eraman ondoren, Arantzazuko izenak eta izanak bat-–bateko jetxi-bearra ezagutu zun emeretzi'garrenean / EL70,181
jakin behar
baya hau ongui eguiteco jaquin bearda lembicicoric ece... / EJ57,70
bigarren jaquin beardena da cer intenciorequi bearden ofratu / EJ57,70
errhoqueria handia da gauça baliosac eta iaquin beharrac utcitic, probetchu gabecoen eta caltiarren ondoan ibitcea / HE06,34
jakin egin behar
ba genekien (edo jakin egin behar bederen) Najera gaur egun Errioja-ko herri, Nafarroa-ko hiriburu izana dela / EJ51,75
jakin-gose
ez du aginte goseak ekarri, jakin goseak baizik / HE27,339
jakin-min
oso konprenigarri da nere jakin-min hori / HE33,3
jakin-nahi
haren jakin-naiak ez zuen asetzerik / HE33,93
haurra ernea zen, deneri ohartua, oro jakin-nahia / HE59,6
ordutik beti hango berri jakin-nahia egon zen / HE59,16
jakin-nahiko
gueratzen guera, bada, iracurle jaquin naicoa, liberalen dotriña bat bacarra dalacoan / HE40,26
begozan berrogei: goikoak, bekoak, auzokoak, aideak, ezagunak, ikusgura ta jakinaikoak / EJ59,26
jakingura
esan daijoguzan neure bizcaitar jaquin gura oni / HE20,187
maisu Juan, asco da gaurco verbeeta jaquinguracoric / HE20,110
aitaita zarraren gauzak jakin-gurata / HE31,83
jakinlarri
ta orra, yakinlarri orretxek eraso gaitu oraingo aldian / HE17,75
jalgi-nahi
ialgi nahia "el ansia de salir" / HE01,122
jan egin behar
jan egin behar zaituztet, jan / EJ53,32

jan-behar
aleginak egin-arren sua itzaltzen, ezer gutxi, ondo gutxi gorde al izan zuten suaren jan—bearretik / EL70,85
jan-gose
guerri cerdenaz maquilla baga jan gosiagaz besteti / HE20,65
jangale
apariak on dagizutela il baduzute jangale / HE18,40
ez jangalerik, ez ta parrik / HE18,53
jarri behar
lege zehatz batzuen azpian jarri beharra ikusten da, hizkuntza idatziak eskatzen duen batasuna lor dadin / EJ56,54
nik mendigañekoak jakiñaren gañean jarri bearrak neuzkan / EJ49,150
jazar-gogo
ordutik iraganxea zukeen gure mirikuak gerla aintzineko bere bihotz-erredura eta jazar—gogoa / HE59,15
jo behar
beltzena au zan: geren artekoxe batek ... ain errukigabez gu yo-bearra / HE17,27
ondo ibiltekotan, ordubietarako iruretarako jo bear eben legorra / EJ59,24
eskuz egindako kopia zahar zaharretara jo bear dugu ba, nai ta nai ez / EC70,93
joan behar
ala bada joan bear dut meza ençutera ... / EJ57,27
gure enlazearengana, amarretarako, Bermeo'ko alako tokitara joan bearra genduan / EJ49,80
berri zaharren eta zeatzen billa etxekoengana joan bear izatea / EC70,44
ura ikusita, ez geneukan Bitori'ra ezertara joan bearrik / EJ49,111
eta nora joango gera, ba? dagoen tokira joan bear / EC70,44
orduan nai edo ez, oraindic beguiramentu eta centzu andiagoaz joan-bearra dago / HE40, 141
bazkoz joan bearrak ziran Jerusalengo elizara, araño joan zitezken israeltar guizaki guziak / HE13,38
patatak zuritzera ta egur pixka bat egitera-edo, egunean bi edo iru mutil joan bearra / EJ66, 19
joan-nahi
erle joan naia, ez ezti, ez bresca / HE20,172
jogale
"orain galdu aiz" dio berrituz jogale / HE18,138
jokabehar
arrezkero, beti berekin izango du Euskalerriak minbizi ori: anaien-arteko bata-besteen etsai joka-bearra / EL70,191
jolasgura
Anboto'ko señora etortzen zaigu jolas-gurearekin. Guk ez degu jolas-gurerik eukitzen / HE29,71
arakinak jolas-gure ziran / HE22,35
jostagura
gazte dena jostagura baita beti / HE32,11
katu-behar
orai xahartuak ziren. Etzuten gatu beharrik / HE32,35
koixu-gura(n)
Tototxu ona ta Mitxitxu, biak, yarriko yatzuz aurrean, zeure eskutxuak botakotsezan anpurrak koixu-gurean / EJ77,25
kontatu behar
len esan bezela, beti bazuan zerbait kontatu bearra / EJ60,13

kontsideratu behar
hemendic consideratu behardugu ecen aita eternalaren guiçonen gana duen caritate handiena dela / EJ58,14
kontu eduki behar
yduqui bearda contu, eta jaquin ece ... / EJ57,88
kontu egin behar
Euangelio sanduaençutenduenac, eguin beardu contuençutenduela Iesu Christo gure iauna vera / EJ57,53
Mezan dagonacençutenduenean (...), eguin beardu contu (...) san Pabloc predicacen digula / EJ57,45
labur nahi
labur-nai ere badezu Lizardi / HE17,14
laguntza-behar
ez ote dute laguntza beharrik? / HE27,384
lana egingale
neska bera da, bere lana egingale / HE18,94
larrimin
hain larrimin hutsezkoa egin du, non ezinak berak ez baitu atzeraziko / HE27,301
ezinegonak, edo hobeto esan larriminak, darabiltza / HE27,334
larrutu behar
lurrac laboratu eta larrutu behardu, behin, bietan, hiruretan haren disposatcea eta preparatcea gatic / EJ58,19
laster egin behar
hirietan laster eguin behardu bertce bianda suerteac bere entretenimenduco bilhatcea gatic / EJ58,19
listu-min
beatzetan irra ta agoan listu-min / HE18,109
lo-nahi
lonaia aizatzen dute ipuiez ta kantuz / HE18,92
logale
eta neuri ere idazgura suntziturik, logale nago / HE34,30
lohale direnean lo egiten dute / HE35,51
alde batetik bestera zebiltzan arratsetik gaberaño, afaltzeko gogo ta loalerik gabe / EJ81,8
odol galtzeak egotxirik erdi logale batean erori zitzaion / HE58,57
logura
guazan oera; ni logura naz / HE20,66
ibiltari gabian, logura goissian / HE20,123
logurea aundia eukitzen genduan / HE29,107
lo nago ta logure, argi-oilarrak jo dute / HE18,92
Lasunda logurak erretzen baitzegoen / HE39,97
egunak etsera loguraz beterik dakaz / EJ70,64
Kontzek otsa entsun eban etzan lez logura / EJ70,141
lortu behar
pixkaka lortu bear degu guk batera ezin leikena / EJ69,68
luza behar
ni narraion ponturako eztut aitzinerat luza-beharrik / HE26,275
maitemin
maiteminak leher zorian zeukanean / HE27,301
maite-minak bat-batean jotzen dituen gazte lirain dirudunak / HE27,363
etortzen dan bakoitzean maite-minetan eduki oi nau-ta / EJ05,184
Lizarralderen arnasak eta maiteminak / EL70,225

maitemindu
neska-mutil maitemindu bien artean / HE31,28
"jan egingo zindukedaz" esaten neutson, behin eta barriro, maiteminduen zorabioz / HE44, 9
benetan maiteminduta ezkondu ziran / HE31,15
men egin behar
baina gobernu txar ari men egin bearra zegonan katoliku izanik / EJ51,31
mintzabehar
bihotz erraietatik dariola mintzabeharra / HE27,333
euskaraz mintzatzea, mintzabeharra jatorra badu / HE27,304
nagusi izan nahi
nagusi-izan-nahia, berekoitasuna eta atsegalea / HE30,229
nagusi nahi
gerrak egitera behartzen du bere nagusi nahiak / EB20,49
nahastu-behar
aitatuko dizkiotegu "odolkera", aundi-ustea, naastu-bearra ... / HE17,55
negar gale
señale ona da biotzeco pena finbat sentitzea offendituas alaco Jauna, ta negarrgale oroitzeas... / EJ55,202
negu-beldurti
zozo-bikote datorrenean ez dira negu-bildurti / HE18,70
noble-uste
kofradia, urteroko oituretan eta bere noble-usteari euste-arren kondepekoai sarrera ukatuz / EL70,184
odol-behar
zauri bat, gordina, —odol-bearrean urre— / HE17,30
ogi-uste
biguna baita uztarria ogi-ustean dagoenarentzat, baina gizonaren zama ta mixeria... / EJ50,181
ogia ikusi nahi
manta jaso ta ogia ikusi naia / HE50,22
ohe-zulo
goiztarra izan gizagaxoa, ta besteak oge-zulo uts / HE17,39
ohemin
gau beltza (...) nekea ..., asperra, ogemina ... / HE17,48
oldozbehar
oldozbearrak ez al-dik gizona asko ondatzen / HE17,23
on-uste
gure artzain on-uste osoduna / HE21,26
on-uste(z)
ba-liteke noski, haien xede ta idealekin gu ados ez egotea, bainan beti on-ustez eta obe-—beharrez / HE33,83
onginahi
Goidelen tradizionearen aldeko Elizaren onginahi bakana / HE30,228
Jaungoicoaganaco onguinai, eta amorioa / HE07,309,311
au gucia guri ongui nayez eguin du / HE07,315
Noec berriz arquitu zuen onguinaya Jaungoicoaren aurrean / HE12,6
onguinaya / HE12,17
onguinairik aundixeagoz, besterik eman zezaioken buruak / HE17,56
lanbide onegatic ondo-nai aundia aguertu zion / HE45,210
israel-tarren ondo-naya irabazten zuela / HE45,211
izugarrizko onginaya agertu zien / HE54,174

ez dio becaturaco bideric emango, eta ematen badio, ez dio onguinai, baicic gorroto / HE07, 106
cer eguin bear dezun, ezconduac elcarri zor dioen onguinai, eta amorioa gordetzeco / HE07,95
ezagutuco degu gañera, nola guganaco onguinai, eta amorio gueyeguiz igaro cituan aimbeste neque / HE07,246
cembat gauza miragarri eguiten ditu guri ongui nayez? / HE07,257
onguinai, eta amorio guchi elcarri izan dioen ezconduac / HE07,280
au eguiten du ascotan lagun urcoaganaco onguinai,eta amorio eguiazcoa duanac / HE07, 216
icusico da, arrazoyen ondore guciac (...) atera ditugula, onguinayez edo bildurrez oquertugabe / HE40,215
guci au gañ-gañeco onguinai edo caridadea da / HE40,97
beragatic urcoai becela guizonai zor zayen onguinai eta amodioa / HE40,97
cristau eguiazcoac liberalen dotriñaquin ongui ez etortze gucia, cristauen onguinai eta caridade utsa da / HE40,98
¿onegatik esan liteque (...) beracquico onguinai eta caridaderic eztegula? / HE40,120
amor ematen duena, onguinaicoa, eta eraman andiacoa da Eliza / HE40,144
guzia daramadala zuri ongui-naiez, ta zeren zu nik maite-maite zaitudan! / HE13,33
garaia, bada, aukeratu zun zeruak, izan zitekenik egokiena, bere onginaia Birjiñaren bitartez guri agertzeko / EL70,31
azaltzen da, emazteac senarrari zor dion, onguinaya (...) eta aditzera eman bear da, onguinai au gordetzeco cer eguin bear dan / HE07,89
beraz amatu bear dituzu, cristaua onguinai, eta amorio eguiazco batequin; eta onguinai au aguertu bear da ala itzetan, nola obretan; onguinai au da alabaña gurasoa eguiaz onratzeco lenengo malla bezala / HE07,62
ceren aitac besteai baño onguinai gueyago aguertzen cion / HE07,41
cer onguinai, eta beguiramentu izango dieza oec? / HE07,37

onuste

onusterik oberenaz / HE17,49

ordaindu-nahi

ordaindu-naia, ez txikiago / EL70,145

oro jakin-nahi

haurra ernea zen, deneri ohartua, oro jakin-nahia / HE59,6

otoitz egin behar

otoyz eguinbraço laun goycoari / EJ57,46
horduan Mezaençutenduenac otoytz eguin beardu laungoycoari / EJ57,60
Meza enzutenduenac beardu otoytz eguin / EJ57,44

padezitu nahi

bercebat da padecitunaia trabaju Jangoicoaren honragatic / EJ55,203

pagatu behar

lana egin dezu ta asko gañera, ta pagatu bearra dago / EJ79,43
iñon faltatzen bada albaka-adarrikan pagatu biar degu multa ederrikan / EJ67,174

pasabehar

bueltakoan sozialista batalloi bat zegoan tokitik pasa bearra gertatu zitzaien / EJ60,18

pasatu nahi

passatunaiac zeude trabaju ta eriotze Jaunaren amores / EJ55,201

pentsa-behar

elizan jendea kabi ezinda mendian batzutan egiten ziranak, aiek pentsa-bearra derizkiot, e'tzirala izango elizbarrukoak bezela / EL70,116

santu izan nahi
baña santutasuna, onako erromeri ta erromeri-ondoko gau-bijilietan nabarmentzen digu euskal fedeak, beste iñun baño argiago. Santutasun edo beintzat santu izan-naia / EL70, 112
senar gura
onelangoak iazoten dira eskontzak asko, ta sarri: senarr gurarik dagozalako gazterik neskatxak larri / EJ70,114
sor(tu) behar
ainbestetaraño da ene ametsaren sor-bearra, ikusten baitet argi-argi... / HE17,67
sortu-behar
zilo bat (...) lehengo eskualtzaleen eta sortu-beharren artean / HE59,5
sufritu-behar
Kristo-tasunak sufritu-bearra esan nai du, etengabeko kalbarioa, penitentzia / EL70, 56
tiratu egin behar
eta irakurtzeko, papiro-zerrendari tiratu egin bear izaten zitzaion / EC70,93
trabailatu behar
gauaz eta egunaz trabaillatu behardu gorputça bere onez goçatceco / EJ58,19
tratatu behar
arequin alcarren arteco batzarre edo juntan tratatubearra dezu / HE40,146
txixagura(tu)
txabolara zijoala, xixa-guratu omen zan / HE29,73
urkabehar
urka-bear bakoitzak bere egin-okerra berez naiz bestez, ba zun koplatzeko oitura / HE18, 112
utzi behar
orain utzi biarrak zuen konpañiya / HE61,29
maletak eta nere gauza guziak Paris'ko komunisten eskuetan utzi bearrean ikusi nintzan / EJ67,68
etzaitez arritu, Polli, nere umeak or utzi bearrean arkitzen banaiz / EJ81,39
artuagatik utzi biarra etorriko da atzera / EJ66,124
utzi egin behar
arrisku aundian gelditzen ziran eta beren tokia utzi egin bear izan zuten / EJ49,129
zabaldu asmo
irriz zabaldu-asmoz nexkaren gogoa / HE18,50
zintzo-uste(ko)
nexka petral orrek, zenbait neskatxa zintzo-usteko jantziko lituzke / HE57,140
zorion-nahi
ez dio maitasunak ernatu zion zorion-nahiari ukorik egingo / HE27,299
zuriketa-behar
ez dugu uste Xenpelarrenak inoren zuriketa beharrean daudenik / HE33,25
zuzen-gose
egi-egarriak, zuzen-goseak gida gaitza / HE28,81

IZAERA-ELKARTEAK

aberezale
aberezaleak lenbiziko gauza egin bear du zein abere zaizkion, on aiek autu / EF92,70
Gipuzkoako lur-abere lantegietan, edo-ta baserrietan, aberezaleak abere-mota abek bear lituzke euki / EF92,70
ganera, or beian abertzale eta erkal-alderdikoak dituzute / EJ60,22

abertzale
erri aundien eta txikien abertzaletasuna ez omen dira gauza bera / HE17,24
halare, Hegoa Euskadin, traba gaindiezin bat beti genuen abertzaleok / EJ20,9
or eraman gaituzte biok gonbiratuta Bar Inazio'ra; Andoain'go abertzaleen batzokira esan nai det EJ60,29
bi adiskide auek, jaun naiko aurreratuak ziran euskaldun abertzale bezela / EJ60,88

abertzaletasun
abertzaletasuna karlistek monopolizatuko dute / EI94,29

adabakizale
ideolojia nagusia jasankor agertzen da, adabakizale guztiz konformabera / EB20,50

adierraz
euskera jator eta adierraz bat / EJ64,33

ahari-apustu-zale
ta Amezketa'ko eliz-aita jaunak, aari-apustu zalea izan zalako / HE50,71

ahari-talka-zale
artzaiak bakarrik ez dira bada aari-talka zaleak / HE50,71

aharrazale
egia gaitzesten eta zuzengabekeria onesten duten aharrazalei: hasarrea / EJ71,16

ahuntz-euskarazale
ikusiko dugu zer egiten duten gazte auntz-euskera zaleok, esperanto berriaren fundadoreok... / EC61,167

aita santu zale
eta aita santu-zalearen icena ematen zayon... / HE40,185

aker-euskarazale
esan dezatela nai dutena aker-euskera zaleak / EJ05,167

akurazale
akulazalerik ez denean, badute liburuak aizina / HE59,83

alajazale
alaja zale bazera, juango gera esatera / HE61,87

aldagaitz
lanaren kontrola da sindikatuen harmarik gogorrena, eta harma hau aldagaitza eta mugatua da / EJ52,35

ale edo garau zale
zaldija ale, edo garau zalia / HE20,183

alkondara eder, samur edo bigun zale
zu alcandora eder, samur edo bigun zalia zara / HE20,137

anekdotazale
ez zen kriterio literario batetan oinarritu, kriterio anekdotazale batetan baizik / HE36, 21

apustuzale
erri oietako jendeak apustu-zaleak dituk, baña bai fedezaleak ere, arranek ezik! / EJ62, 82
ontza bete korrientea, apustu-zale biak berdinak / HE29,40

Arantzazuzale
oso zarrik il zan. Birjinaren aldare aurrean eortzi (lurpetu) zuten. Uaxe degu lenbiziko emakume Arantzazu-zale benegarria / EL70,63
arrezkeroko Arantzazu-zaleok (...) Errodrigoren miraria berbera ikusten degu aurrez–aurre (...) / EL70,20

ontan ederki aztatzen degu (...) berezko Arantzazu-zalearen etsi-gaitza ta mendu ezilkorra / EL70,201
bein ta berriro elizagintza asi ta asi zezaten, euskaldunen Arantzazu-zalea are-ta sendoago agiri zedin / EL70,75
biotza ta fedea ta euskaltasuna: iru gauzok bear-bearrezko ditu Arantzazu-zaleak / EL70, 14
Legazpi bezelako euskal-seme Arantzazu-zaleak / EL70,157
gizon aundiki Arantzazu-zaleak... alperrikako lana nuke, aien danen izenak ematen abitzea / EL70,216

ardozale
ez deust ecec gorroto ta iguin gueijago emoten nequezale edan-sarri, ta ardao zaleeguijac baño / HE20,44
autor deutsut, ardao zalechuba dala / HE20,45

argizale
argi-zalea da, bai, gure yantzarie / EJ77,114
Yainko-minak-edo barnez yoa iduri, argi-zale izaki, paketsu maitari / EJ50,14

arimazale
arima zaliagua izango nazala / HE20,194

arin-errazak
aren aguindu arin-errazac betetzen leyalac izatea / HE45,197

arin-eskas
bazaukaten halako arin-eskas eta legun-eskas aire bat / HE59,18

arlozale
geure azatzak barriro goldatu ta azi ereiten ta labore batzen zakustazan euskalari arlozale orrei agur gozatsu bat / EJ06,76

arrantzale
arrantzale gizagaxoek mahonezko atorra daramate soinean / HE27,309
arrantzaleak oraingoan atuna jan / HE27,310
Lekeitioko arantzale batzuri igazko udan entzun neutsen / EJ06,74
arrantzaliarekin joaiteko urrutira / HE60,163
arrantzaleak barua ausi ta kanpora doaz zintzorik betoz guztiak osasunagaz eta inor bere ez gaisorik / EJ70,65
arrantzaleak itsaso gainean / HE56,11
bere ustez hobekienik dagoenean atrapatzen du arrantzaleak / HEAX,63

arrautza jarrizale
olotan baditugu orobat araultza-jarri-zaleak edo-ta egun berdinean besteak baño araultza geiago jartzen dituztenak / EF92,73

arrazoizale
abstrazioa maite duena, konzeptu eta arrazoi-zalea / EI94,21

ase-ezin
paperginak ase-ezin batzu omen dira-ta / HE17,22

astiro ibilzale
baizik eta atzerazale..., geldizale edo astiro ibilzale horietakoa / HE27,340

atzerazale
baizik eta atzerazale, geldizale edo astiro ibilzale horietakoa / HE27,340

atzerrizale
Perojo, Revilla ta atzerri-zale batzuek / HE24,2

aurrerazale
honenbestez esana dago, noski, ez naizela aurrerazaleegia / HE27,340
leku onean ote daude, ordea, gure aurrerazaleak ere? / HE27,340
aurrerazale genuen gure autorea / HE33,23

autarkizale
autarkizaleak, aislazionistak, nekazariak ... / EI94,29
automobilzale
automolle zaleak ankaz gora erraz / HE16,123
bakezale
okilo eta huntz loti saldo bat omen ziren bakezaleak / HE58,73
bakezale egin niñuen Jaungoikoak / HE31,76
elorri-gañeko guzion Amak euskal-seme bakoitzagan entzunarazi zun ordun bere betiko kanpai pake-zalea, Oñaz ta Ganboarren denboretan bezela, anaitasuna deika / EL70,247
barrebera
begi otxan parre-beraak ala diotzute / HE17,39
basozale
ez zan beste katuen antzekoa: basozalea eta igeskorra / HE31,23
beharerraz
lurra samur ta biarerraza bazan bere / HE20,149
belarzale
larraco bedar zalea dalaco / HE20,176
berdinzale
Cadiz'ko konstituzino berdinzalea / HE28,76
beroarin
lioak, bero-arin, sorgina iduri du / HE18,94
berri-zaletasun
zahar nahiz berri-zaletasunean beharrezkoa dirudi neurriak / HE27,344
berrizale
bestetik, berrizaleak, espiritu zabalak / HE28,76
gogor ekin zien Orixek, duela zenbait hilabete, euskaldun berrizaleei / HE27,361
bertso berri zale
entzun izan oi degu bertso-berri-zalea zerala / EJ64,83
bertso ta bertsolarizale
bertso ta bertsolari-zale amorratua izandu naiz ni beti / EJ64,83
bertsozale
oso bertso-zalea nuen aita / EJ67,63
orain 40 edo 60 urte bizi ziran aiton-amon bertsozaleai inor galdezka joan etzitzaielako / EJ67,59
lau edo bost jai-arratsaldetan, Txirrita ta beste lau bat bertsolari ta bertso-zalerekin juntatu zan / EJ67,58
bertsozale dan guztiarentzat egun au txit ederra da / EJ69,24
Iparragirre ta Xenpelar alkar topo egin ta onek ari bertsoak kantatu zizkiola, edozein bertsozalek daki / EJ67,118
biltze-zale
bi-iru itz alkar-ari zorrotzez biltze-zale / HE17,14
biraozale
nik ez nuan sinistuko biraozale batek maitasunik ezertan izaten zuanik / EJ49,146
Birjinazale
gure gaurko Arantzazuk bear zun-bezelakoxe gizon jakintsu, kementsu, arnas-aundiko ta Birjina-zale maite-mindu ameslaria, auxe eman zigun zeruak / EL70,224
dantzazale
dantza zalia / HE09,34,60
demazale
onuzkero demazaleak an dira / HE22,62
dialektikazale
nik oroiterazi behar ote diet gure dialektikazale purrukatuei... / HE27,389

diruzale
bata kristau arruen gan, bestia diru zalien gan / HE54,170
oso diru-zalea bainintzan gaztetan / HE29,64
diruzalea dala, ondo bizizalea, ta onetarikoak / HE21,101
gizon diru-zaleak ez, ordea, aspertu / HE18,35
neuc emongo deutseet arpegui justiciaco opiciale diru zaliai / HE20,80

disputazale
oyetaco ascoc zucenbidea ez sufritzeagatic, berai min ematen diezatenai disputa zale / HE40,131

dotrina berri zale
gucia izaqui edo naturalezac eguiten duela dioten orango dotrina berri-zaleac orrela uste eztute / HE40,21

dotrinazale
lenengoai Jaungoicoric eztalaco dotrina-zaleen icena ematen zaye / HE40,36
edo oyen dotrina-zaleen icena beren etsai cristau batec berai arpeguian ematea / HE40, 100

edan-sarri
ez deust ecec gorroto ta iguin gueijago emoten nequezale edan-sarri, ta ardao zaleeguijac baño / HE20,44

edarizale
ni ez naizela edari-zalea / HE50,43

edertizale
edo edertizaleen bat? / HE31,39

ederzale
il ause dalako eder zalea, il eder zaleau alan apaindua / EI99,157
¡ai! baña eder-zaleak mendiok badira, ezpeye gaur begitu euskeldun-errira! / EJ77,95
uri aundi artan egozan jakintsu eta edertzale bikanak / HE24,123

eginzale
ni ez naiz kixkali-zalea, egin-zalea baizik / EJ60,42

egizale
beti egizaletzat euki dogu / HE31,45
egizale izan bear da / HE34,40

egonezin
kultura ahituen garaietan sortzen den egonezinaren molde bat / HE36,34
gizartearen eta familien barruraino ere zalantza ta egon-ezina daramazkitenak / HE33, 113

ehizazale
berori eizazalia da dacustanaz / HE20,179

elizazale
neskatx oien nagusiak eliza-zaleak diran / HE16,42
¡o eleiz-zale, euskal-zale ta erri-zalea zarealako, iru bidar maitegarria! / EJ77,5

emakumezale
alper, mozkor, jokalari, emakumezale / HE28,56

emaztezale
baina Lazari-ko emaztezaleen ezagutzeak hon egin zerauten / HE58,59

entzungor
etzaitez alperrik entzungor egin / HE57,115
baina batzuek, entzungor eginaz, ezkontza egunik etzigutek eskeiñi nai izan / HE57,118

erakustezale
gizon jakintsua izan da, baina bere burua erakustezalea ez / HE31,53

eramanzale
txukun eta egunean berean eramanzale zenez gero / EJ00,196

erdaltzale
aurrelariak, erdalzaleak, berrizaleak, zentralistak, librekanbistak izango dira / EI94,29
ementxe nago: Salamankako uri erdalzale zarrean / EJ77,72
euskaldun erdalzalea / EJ07,2
erdera-zale gu ikusita, dio artzen duela min / HE25,100
etzan euskal erdalzalea / HE16,25
zortzi-amar astokraziako erdaltzaleei atsegin egitearren / HE21,81
erdarazale
erderazalea da oso / HE21,28
erdikoizale
bere formazioz, beraz, erdikoizale eta zentralista da / HE37,117
errearin
danac urtengo dau ezcotu ta errearinac / HE20,152
erreboluziozale
errebolucio zaleai paque osoan uztea / HE40,63
irabiatzalle edo errebolucio zaleac / HE40,94
errepublikazale
zalantzik egiteke errepublikazaleen alde jarri da / HE28,77
ankapetutako errepublikazaleen minak lagunduta / HE28,78
errepublikazale batzuk aski nabarmenak / EJ51,31
errepublika zale ... agertu zirenak / HE33,25
Erromazale
Erromazale otxan bat / HE17,23
eskualdekatzezale
Robert Lafont-ek eta eskualdekatze-zaleek Frantzian egin nahi luketena / EI94,38
etenerraz
ezpada zaldi-ule edo zurda eten-erraza / HE20,216
azalchu me azal lodijaguari eraatsita daguana, da mintz chito me ta etenerraza / HE20, 85
xamur, etenerraz, lerden / HE34,54
ari eten erraza badaruaque / HE20,139
euren zale
euren zalea zan, eta euskaldunez inguraturik zegoan beti / HE24,132
euskal liburuzale
euskal-liburuzaleen artean gitxik dakiena da au / HE31,73
euskaltzale aundia da. Euskal-liburu zalea be bai / HE31,76
euskaltzale
zilo bat idekiko duen lehengo eskualtzaleen eta sortu-beharren artean / HE59,5
euskera-zalea zan nere aita laztana / HE24,139
euskaltzale bat baino geiago saiatu zaizkigu / HE28,55
hiruzpalau aldiz zenbait euskaltzale bildu ginen / EI94,33
euskaltzaleon joranak / HE26,262
ez zen inolaz ere euskaltzale "profesionala" / HE33,25
teatro lana "Euskaltzale" kazetan publikatu zuenean / HE36,28
euskaltzaleek enplegatzen zuten materialaren parte bat / HE36,29
adiskide ori eztet euskeltzale / HE17,31
askotan oi-ditugu euskeltzaleak / HE17,49
Broussain Hazparneko eskualzale suharrak sustaturik / HE59,16
haatik adin batetako eskualtzale batek doi aipatzen bazion / HE59,13
lehenago euskaltzaleak uste zutena / EI94,73
E.S. Dodgson euskaltzale eta haurzalearen anaiak / HE27,379
horietatik zenbat diren euskaltzale / EI94,42

euskaltzale jaun arduratsuak / HE25,97
oso euskaltzalea zan / HE23,11
ikasbide ederra emon eutsoen euskaltzaleai / HE31,53
hizkuntzalari eta euskaltzale berberek egiten zuten / HE36,3
¡ekin eresten, ekin gogotik, egodun talde ereslaria! euskal-zaleak zuek bazare, ni naz betiko txori-zalea / EJ77,40
¡itxi nire arimeari, anai maiteak, kantau daizala eresi euskalzaleak! / EJ77,84
Orixe euskaltzalea zela ukatzea zentzugabekeria litzake / EJ51,32
bedeinkatua izan dedilla San Franziskoren seme, Aita Daniel Baertel deritzan guzizko euskal zalea / EJ76,115
biotz andidun neskatillea, galanta gorputz ta arimez, euskalduna da odolez eta euskalzalea biotzez / EJ77,111
¡o eleiz-zale, euskal-zale ta erri-zalea zarealako, iru bidar maitegarria! / EJ77,5
euskaltzale on eta zintzo bezala aurrelari ta progresista izan behar dugunez gero / EI94, 78
euskaltzale izatea ez dago modan / EI94,43
"euskaltzaleen Jainkoa hil behar dugu" / EI94,43

euskaltzaletasun

askorentzat gure euskaltzaletasuna buruberokeria hutsa da / EI94,41
euskaltzaletasun honen berezitasunak / EI94,30
haientzat joera honek euskaltzaletasuna osoki kutsutuko du / EI94,29
euskaltzaletasunaren arazoa planteatzen dugu / EI94,13
asmo honi heldu zion, alegia, euskaltzaletasuna eta gaurkotasuna ezkontzeari / EI94,12
egia da zenbait apaizaren euskaltzaletasuna gauza agiri eta nabari dela / HE36,26
euskaltzaletasunean urri aurkituko luke, izatekotan ere, baten batek / HE33,25

euskaltzaletasun-eragile

yakintzazale ta euskaltzaletasun-eragille / HE17,57

euskara garbi zale

eusquera garbi zalia zan gueure eleis-abade batec eracutsi euscuna / HE20,162

euskarazale

enzun neutsan abade eusquera zale bati / HE20,187

euskozale

olermin aundi eder batek baigarabil euskozale oro / HE17,37
areago zuen elkarte euskozaleetan / HE17,60
orrela pentsatzen zuten eta orrela zioten, jakitez, diruz, agintez eta eusko-zalez geien ziranak / EL70,256

ez-jakin

bere esan-eguin, eta ibilleretan ez-jaquin ta moldacaitz bat zan / HE45,199

ezagugaitz

era askotara ezagugaitza bilakatzen delako / EI94,53

ezin-egin

zure anai pobretxo onen neke ta ezin-egiñaz ez gehiago urrikaltzeko / HE54,154

ezin-egon

ezin-egonez an da Ezkurra'ko Makil / HE18,18

ezin-ikusi

agerian daraman espa eta ezin-ikusiarekin / HE27,315

ezinegon

bana, itxuraz-bestez, ezinegon urduria dek / HE17,18
ezinegonak, edo hobeto esan larriminak, darabiltza / HE27,334

fanfarroizale

baña saya bitez berac añ arro eta pamparroi-zaleac ez izatera / HE40,126

fedezale
erri oietako jendeak apustu-zaleak dituk, baña bai fedezaleak ere, arranek ezik! / EJ62,82
festazale
piestazale / HE09,180
piesta zale / HE09,55
foruzale
karlistak: fuerozaleak, autarkizaleak, aislazionistak nekazariak ... / EI94,29
nola karlista, ala liberal, euskalduna fuero-zale, alare kendu zizkiguten bein erruki aundirik gabe / EJ69,54
garau(n)zale
bela ta beste chori garau zaliac / HE20,150
garbizale
orduan "garbizale" edo puriste baten fama bildu zuen / HE59,19
Arranondoko emakume garbi zaleak ezin izaten dabie beste legortokirik billatu / EJ59, 21
baina garbi-zalea ba-zera, aukera itzazu auetatik / HE57,109
ain da euskaldun jatorra ta garbizalea / HE21,56
gu ez gara garbi-zaleegiak / HE33,25
garbizaleen kontra ausarki mintzatzen zaigun hura / HE33,25
gauza zaharren zale
gizona zenbait eta zarrago, gauza zarren zaleago / HE24,116
gaztezale
ez kantau, bai kantau, ona da lukainkau ¡a da gau gazte-zalea! / EJ70,63
geldizale
baizik eta atzerazale, geldizale edo astiro ibilzale horietakoa / HE27,340
gerrazale
gerrazale jauntxoak, Xenpelar'ek bertsoekin egiten zien kaltea / EJ67,406
gimnasizale
gimnasi-zale izatea baino askozaz geiago filosofian ari izatea adierazten duela / HE38,161
aztalak edez bildu, soinketa gimnasi-zale bilakatu, ta sorbalda-soineko motzak eramaten dituzte / HE38,161
gizartezale
kementsu, ausart, gizartezale eta bulartsu zirela erakusten zuten / HE33,113
gizonzale
señora ori oso gizonzalea da / HE29,71
gogoiztizale
gogoizti-zale aundiak dira benetan euskotarrak / HE24,8
gogozale
eztakit zer esango luken psikiatra batek, gogo-zale batek / HE57,110
goizale
guizon erosiac, berezco grina modu bat dala bide, chit maite du bere biotz goizale arroa / HE40,149
gozakaitz
guizonac eguin bear duan gauza da bere vicilagunarequin ez izatea muquerra, garratza, gozacaitza / HE07,100
gozozale
ni oso goxo-zalea nintzan / HE50,21
guduzale
enda guduzale batentzat egoki den araura / HE30,226
guztiak galdu-zale
bacarric apaiz bat guelditu zan, guziac galdu-zale zan Saul-en damuz bederic / HE45, 219
haragizale
otsoa eta mirua haragizaleak dira, eta biak lapurrak / EJ53,111

haritz-zale
pinu-zale bihurtu zaizkigu orduko haritz-zale batzu / HE27,375
haur(t)zale
E.S. Dodgson euskaltzale eta haurzalearen anaiak / HE27,379
hautsi-erraz
gai añ autsi-erraz onetan, gure ustetan, batec oña chit irme ipiñi lezaquean zucenbide edo erregla bi / HE40,160
heladezale
ar dezagun itsu-mutil Gilbert Murray heladezale sonatua / HE28,89
herrizale
¡o eleiz-zale, euskal-zale ta erri-zalea zarealako, iru bidar maitegarria (...) / EJ77,5
prantziskotarrak, berriz, gauza jakiña da Erri-zaleak izan gerala nunaiko lurraldetan. Erri--zaleak, uri-zaleak baño / EL70,170
hilezin
ugari dira Errenterian ... ilezin bihurtu direnak / HE33,7
hilezintasun
il-ezintasun hori zalantzan jartzekoa ez ote den pentsatsen asia nago ni / HE33,7
hirizale
prantziskotarrak, berriz, gauza jakiña da Erri-zaleak izan gerala nunaiko lurraldetan. Erri--zaleak, uri-zaleak baño / EL70,170
hostozale
abereak arren osto-zale ikusirik / HE50,33
huskerizale
beti huskeri zaleak izan gara eta / HE27,382
huts-eginerraz
bazinaki zoin huts egin errexak diren / HE59,90
idazkera berrizale
oraingo idazkera berrizale aitatuenetakoa / HE57,100
idolozale
baña etzuten idolozaleac aintzat artu guertatu zitzayena / HE45,194
igaroerraz
igaro erraza eguiten jaquee, daruen biar gogor ta necatsuba / HE20,125
ikasehi
gainera, arabez mintzatzaileek ikas-ehi zuten / HE30,205
ikustezale
begiluze ikustezaleentzako ez jagok lekurik an / HE31,34
ilunbezale
Barojaren Illumbe ilunbezaleak / HE27,376
inausi-zale
esaldiari itz alperrak iñausi-zale / HE17,14
industrizale
industriazaleak liberalak ziren / EI94,29
ipuinzale
bere burua oso argitzat duan ipui-zale bat / HE57,113
eta era berean lecu ematen bazate echez eche, eta sucaldez sucalde ibilli oi diran cembait atso ipui zaleri / HE07,215
idatziko dodaz noizik-bein bat Karmel'eren ipoinzaleendako / EJ05,175
irabia- edo errebolu zio zale
irabia edo errebolucio zale amoratuac neurrian iduquitzeco, cristau eguiazcoac eta liberal mantsoac alcar artzea on izango ote danaren gañecoa / HE40,167
isekazale
ezpainaiz iseka-zale / HE38,165

isilzale
euskaldun mordo ixilzale zaratatsuari / HE27,371
mutil isilla eta isilzalea Joxe Andonio / HE31,16
izen handi bat irabazi-zale
buru argi eraginkorrak, errex-eginkorrak, adimen zale azkarrak, eta izen aundi bat irabazi-zaleak / HE24,19
Jainkozale
Iainkozale mina eta elizkoi sutsua zan / HE28,56
Jainkozaleek irrika biziz irakurri izan duten liburua / HE27,354
Yainkozale garbia, euskeltzale yaukala / HE17,66
jaki on eta edari on zale
ni ere jaki on ta edari on zale naiz / HE50,43
jakintzazale
izadiaren jakintzazale ta soinuzale izan zan / HE31,70
yakintza-zale uts izan ba'litz / HE17,57
jakinzale
ikasi aundietakoa izan ez arren, jakinzalea bai / HE31,59
jakin-zaleak artikulu sakon-trinko-mamitsuak nai lituzteke, euskal-kulturari-buruz / EL70,229
"agintari" ez da "enperadore"ren ordain jatorra, ezta "jakinzale" ere "filosofo"-rena / HE27, 355
erreskada ederra benetan, gure jakintzaleek osatzen dutena / HE33,61
jakinzaletasun
jakin zaletasun zaarrena eta zabalduena Krete-n eta Lakedaimoni-n da / HE38,161
jan-edan zale
ikazgina, jan-edan zalea, inoiz tximiniatik sartuta sutondoan berotzen dena / EB87,21
jasangaitz
arropa berriak jasan-gaitz ditugun bezala, hots! / HE59,12
jeltzale
horiek ez ziren "jelkideak", "jeltzaileak" baino / HE27,381
zuek jeltzaleok dinozuen guzti-guztia ontzat daukat / HE21,56
batez be sumetan badau jeltzalea dala / HE21,28
euskerea zabalduko dauskuk jeltzale erdaldunen artean / HE21,28
jolaszale
Arranondotarrak, guztizko jolas zaleak izanda be, lanetik bizi bear dabenak dira / EJ59, 65
kezkazale
¿gogamen txarrok ilteko indarrik eztozu? !jaurtin egizuz, ia, kezka-zaleok arin zeugandik! / EJ77,37
kiskalizale
ni ez naiz kixkali-zalea, egin-zalea baizik / EJ60,42
kli(t)xezale
politikari klitxezaleen esanetara makurturik / EI94,27
kondairazale
Isasti kondairazalearen arauz, Fajardo jeneralaren armadan egona izan zen lehenago / HE33,103
hiriaren kondairazale ta defendatzaile argiari ohore egiteko / HE33,67
eta ordundik oneraño kondaira zalea izan naiz / EJ81,46
konformagaitz
konformagaitza ustean zegoen gazteriarentzat bazirudien euskal pentsamentuaren eta euskal arazo guztien soluzioa emango zuen iturria aurkitu zela / EI94,75
belaun hau rebeldea, konformagaitza ta radikala izango da / EI94,70
euskal belaun berria konformagaitza / EI94,69

konfort-zale
desklasatzailea eta konfort-zalea / EI94,23
kontaezin
hauen obrak, edizio kontaezinen bitartez, euskal etxe zahar guztietan aurki daitezke / HE36,28
kontentagaitz
baita gazte kontentagaitzenak ere / HE33,25
landu-erraz
onela badakizu ondarrean ura errez sartzen da ta landu-erreza dala / EF92,15
landugaitz
euskera hizkuntza basati eta landugaitzatzat hartzen zuten / HE36,27
latinzale
idazle latinzale hauen influentzia dezisibo izan zen / HE36,14
laukozale
Monet-en inpresionismuko lauko-zale nozu / HE31,64
lazedemonizale
lakedaimoni-zaleok eta erriraturik daiteken beste edozein atzerritar erbesteratu egiten dituzte / HE38,161
lehen apustu-zale
lotsa-antzean datorgu len-apustu-zale / HE18,36
lepozale
soldauteguija nagui, buruguin ta lepozalia bada / HE20,204
leun-eskas
bazaukaten halako arin-eskas eta legun-eskas aire bat / HE59,18
liburuzale
seme bat escolauba da, liburu zalia / HE20,95
ni liburu zalia nas / HE20,184
baña, gero, liburuzaleen artean ere agortua bezala jotzen zan / EJ64,37
literaturzale
pena dut nolabaiteko literatur-zale bat baizik ez izateaz / HE33,45
Maozale
bestetik Mao-zaleak —radikalak— / EI94,75
menderazale
ipurterre, urduri ta menderazaleak izan dira / HE33,111
mendigoizale
maiatzetik udazkeneraño, igande ta jai igotzen da prallea ango artzaientzat eta aratzen diran mendigoizaleentzat meza ematera / EL70,238
Jesus Otaegi, mendigoizaleen lendakari egiten zuana / EJ60,47
mendizale
mendizaleak eta beste asko ere bai / HE29,20
mendizaleak, errira agertuz, kantarako du gogaldi / HE18,85
menerraz(ki)
arautegi bat diagok guk baino jende prestuagoek egina, zeinetara menerrezki makurtzea baita hezibide jator bakarra / HE39,39
mentalitate estuzale
Espani'ko karlisten absolutismoa ta mentalitate estuzalea ez zegokion bere espiritu zabalari / HE28,86
mikatz-zale
i mikatz-zalea al-aiz, Zezili? / HE57,133
mintzaerraz
Hiriart-Urruty hurbilago zitzaion, mintza-errexago / HE59,8

moldaerraz
nehoren eskolan eskolatua eta diszipulu molderraz izaitea / HE26,274
molderraz, arin, bizkorr izan ohi da / HE26,277
moldakaitz
dotriña moldacaitz, bere izatez legue eta fede gabeen dotriña, dotriña eztan dotriña / HE40, 19
biotz guciz prestucoac gure iritzian asmo eta intencio zucenaz jarraitu zaizquio dotriñ moldacaitz oni / HE40,26
ezpada bere somacari bat, pollitagoa edo moldacaitzagoa izango dan lurreco creatura bat / HE40,172
¡eta badateque au becelaco gauza moldacaitz bat! / HE40,182
francesac ceuzcaten dotriña moldacaitz eta Satanasec somatuaquin iñolaco icustecoric etzeucala / HE40,203
nai aimbat costaco litzayoque bere ereji moldacaitzaren gañean cer sinisten duen ... aguertzea / HE40,213
erretrato eguiazco izatera iristen eztiran arrasto moldacaitz oyetaic erraz izango da famili onetaco bacoitza malla orietaco ceñetacoa dan ezagutzea / HE40,83
murgilduzale
bidera zitzaizkion nahaste guztietan murgilduzale baitzan / HE28,78
mutilzale
etzaite inos ezcondu nescatilla nasai, baldan ta mutilzalegaz / HE20,107
Mari zan mutil-zale guztizko zoroa baina Pepak ez eukan ain zoro gogoa / EJ70,153
muxarzale
andik asten da galtzen, zulatzen, muxarzaleen pozetan / HE18,75
nahasketazale
izquetaraco bideric itsusi eta andienac apaiz eta obispo nasquetazaleac eman cituzten Jaungoicoaren elizan / HE40,138
nasqueta-zaleai atseguin eguiteco obeac diran pestac eguitea / HE40,77
irabiatzalle edo nasqueta-zaleac eguindaco lan ezagunacgatic erripestac edo eliz pestac eguitea / HE40,77
naziozale
guztiz harrigarri eta naziozale presentatzen dute Engels zaharra / EJ51,56
negarzale
eta, ni negar-zalea ez izanik, eginalak egin nituan gero, pozez uzteko / EJ60,55
nekaezin
aberetxo oiek zomorro iltzalle neka-eziñak dira / EF92,65
nekezale
ondo gautu artian dauqueezanian eche barruban nequezaliac / HE20,44
ez deust ecec gorroto ta iguin gueijago emoten nequezale edan-sarri, ta ardao zaleeguijac baño / HE20,44
zoro zoro zantzubez nequezale gaisuac / HE20,51
neskazale
Errenderian il izan balitz, Campoamor bezala mintza zitekean gure jeneral neskazalea / HE33,79
odolzale
abere basati odolzale bat baño neretzat ezta / HE40,93
"engañatzallea, irañ eta charqueriz betetaco ontzia, lupua, otso odolzalea", deitzen dio / HE40,104
oilozale
zabaldurikan daukagu fama ollo zaleak gerala / HE16,81

oinazezale
bitartean, alako penitentzi gogorren garraztasuna arintzeko eta gau-emalleen oñaze–zalea janaritzeko, kantazarrak abestu oi ziran, tarteka / EL70,119
okelazale
jatunak eta okelazale amorratuak gara gu / HE44,22
ondo bizizale
diruzalea dala, ondo bizizalea, ta onetarikoak / HE21,101
oratu-zale
gauzak beren farr-adarretatik oratu zalea zen / EJ00,184
ospezale
iakitearen iakitez ospe-zale izaki / HE38,162
ostrazale
ostrazale amorratua / HE44,25
pairagaitz
textoari astuntasun pairagaitz bat emanaz / HE36,19
paraje urdinabar-zale
paraje urdinabar zalea da sarritan / HE31,46
pinuzale
suerte on bat izan dezatela pinu-zaleak / HE29,16
pinu-zale bihurtu zaizkigu orduko haritz-zale batzu / HE27,375
pipa-hartzaile-zale
pipa artzalle zalea banaiz ere, etxeko bakian zaliago naiz / HE19,25
pipazale
pipazalea / EJ50,75
puro erre zale
ondoren, Zubimendi jaunak habano bat eskeñi zidan, naiz-ta ni puro erre-zalea ez izan / EJ60,30
sagardozale
Euskalerri'ko sagardozaleei (?) eskeintzen dien kokteil baten errezeta / EJ64,106
saldu-gaitz
bada onik eman ez edo saldu-gaitzak diran landareak beti zorigaiztokoak izango zaizkio nekazariari / EF92,49
sinesgaitz
iduri luke gezurtiak nehor baino sinetsgaitzago behar lukeela! / EJ72,64
sinesgogor
israeldar gehienak sinesgogor daudenaz geroz, erran ote daiteke profezia horiek bete direla? / EJ71,35
arritzekoa zan barria, eta sinisgogor entzun neutsan / HE31,79
Jaincoac bethi cehaturen-citueña haren hitz sainduen alderat sinhets gogor aguertuco–cirenac / HE10,121
populua egundaino beçain sorraio eta sinhets-gogor, aguertu-cen / HE10,143
sinesterraz
aitortuko dugu ez zaizkigula beti sinets-errexak / HE43,5
sobietiko-zale
batetik sobietiko-zaleak —moderatuak— / EI94,75
baina ez uste benetako marxistak izatera iritxiko direnik inoiz, ez sobietikozale eta ez txinozale / EI94,78
soinuzale
soinu zalea be baida / HE31,75
izadiaren jakintzazale ta soinuzale izan zan / HE31,70

sorgintzazale
cristaua, emendic aurrera ez sinistu emengo atso gaisoac sorguintza zale dirala / HE07,223
sozialismozale
euskaltzaletasun hau, aurrelaria, radikala, burrukalaria eta sozialismo zalea da / EI94,30
sutondozale
alkarri esanda bazengoze lez, lotan daoz beste bi bere: sutondozale dogun Mitxitxu eta Tototxu umezale / EJ77,25
teoria handi eta solemne zale
orain oso teoria haundi ta solemne zale gara eta kasi modan daude aranismoaren (...) / EJ20,20
tradiziozale
batetik, absolutistak, tradizinozaleak / HE28,76
txinozale
joera hontako batzuk maoistak, txino-zaleak, egingo dira / EI94,78
baina ez uste benetako marxistak izatera iritxiko direnik inoiz, ez sobietikozale eta txino—zale / EI94,78
txorizale
¡ekin eresten, ekin gogotik, egodun talde ereslaria! Euskal-zaleak zuek bazare, ni naz betiko txori-zalea / EJ77,40
txukunzale
asieran ari zan bezain txukun-zale / HE18,138
ulerterraz
euskaldun ororentzat, baltsan emanik, hulerterrezena baita / HE26,266
Jainkoa gizonaren munduan sartu zen gizonarentzat ulerterraz izan zedin / EI94,44
umezale
alkarri esanda bazengoze lez, lotan daoz beste bi bere: sutondozale dogun Mitxitxu eta Tototxu umezale / EJ77,25
ume-zale da Jesus, ta ume izan gaitezen beti, Jesusek beti maitetu gagizan / EJ77,61
uxagaitz
esenzialista joera hori gure pentsamentuan sakonegi itsatsita dago, hain da uxagaitzak / EI94,74
zahar-on zale
gaur agertu da emen Zarronzale, euskal jakitun ospetsua / HE21,30
zarrontzalen kastakoak gara gu / HE21,38
jaimetar alderdiak ba daukoz Zarrontzaleak / HE21,56
zehatz-zale
gisatxarra, zeatz zalea, eraztua, ayolagabea / HE24,9
zerbezazale
ni enaiz oso zerbeza zalea / HE35,17
zurrut-zale
mutil txurrutzaliak bazaituzte maite / HE25,43

LOTSAGABE, LO-FALTA

adargabe
gizona (...) berez, jaiotzez eta naturaz, adargabea delako / HE27,388
akats gabeko
ba dakit "gazte naiz esperientzia" ez zela izan akats gabekoa / HE35,3
amagabe
apaiztegian berdin ezetsiak dirateke hala amagabeak nola amonadunak / HE39,39
antsikabe
euskaldunik geienak antsikabe ta axolakabeak izan ziran euskarari buruzko zeretan, eta antsikabetasun horren ondore txarrak guk orai jasaiten ditugu / HE26,271
atergabe
hain zuzen berritasun horixe izango da etsaien kontrakarra atergabe bat Aranaren aurka / EJ20,15
tradizio hitza lumatik atergabe dario / EJ20,23
atsekabe
atsekabe horien iturria ez zen kapitalismoa / HE58,74
atsecabe / EI31,13; EC16,230 ; HE06,161
nere buruak ... artu zuen atsekabea / HE16,40
atsekabea nigar zotinka garratz batean lertzen zaio / HE35,90
hobeki mintzatzeko, logikak ala atsekabeak haun hortaratu? / HE58,51
celango atsacabeetan ta cein larri / HE20,202
poz eta atsekabien erdian arkitzen zan santua / HE54,167
alako atsekabeak nik ongi ezagutzeko adina edo edadea / HE50,85
atsekabetzen zuten oek santua / HE54,160
estilorik gabeko pertsonek eta ez komunistek egiten dute mundua atsekabea / HE35,17
axolagabe
ez bait zaio arrotz eta ajolagabe eguneroko errealidade hau / EI94,50
axolarik- eta pulamenturik-ez
bere onetik ateratzen zuen Rikardo euskal editorialen axolarik- eta pulamenturik-ezak / EI94,33
batasun-falta
bigarrenik, batasun falta / HE35,4
gure literaturaren atzeratasuna eta batasun falta haien kulpa dela baieztuz / HE36,25
baztergabeko
edoceñ lecutan zaudela zu (...) beti beti arquitzen cerala zure Jaungoicoaren aurrean, edo obeto esateco, Jaunaren izate andi-baztergabecoaren barrenen / EC48,310
biac elcarri dioen amorio baztergabeco onetatic dator Espiritu Santua / EC48,43
behar gabe(ko)
gaurko gizonarentzat behar gabeko oztopo / EI94,53
beldurgabe
ez aal duzu esan beldurgabeak direna? / HE38,170
ba aal dakizu batzu beldur-gabe ur-zuloetara murgiltzen direna? / HE38,170
bidegabe
errezibitu zuen bidegabez / HE04,67
milla charqueri, eta bidegaberen ondoren illeraci zuen gurutze baten / EC48,4
ofensatzen naizenean, finean, garazia indakezu pairatzeko bidegabe handia / EJ80,141
bidegabe ditudala Euskararat hedatzen (...) jalgipen pesimistak / HE30,207
bidegabia (dela) / HE01,28, 44, 124
bidegabek haritu nu / HE01,118
Jainkoaren ordenantzari bidegabe egin gabe / HE02,28
Jaunari eguin diozcan bidegabeaz / HE07,298
bihotz-gabe(ko)
bera nundikan galduko dabiltz gaur zenbait biotz-gabeko / HE55,34

borobiltasun-falta
gaurko sensibilitateari hain atsegin zaion arkaismo eta borobiltasun falta hartaz / HE36,11
burugabe
ezpainaiz iseka-zale, burugabeen belaunekoak zireun / HE38,165
ditxagabe
titchacabeen ohi da consolationea, dohacabe cembait lagun penetan içatea / HE03,101
dohakabe
bi kapitulu dohakabeez arindurik / HE59,13
ni naiz munduan doakabea! bestiak dira fortunosoak / EJ07,2
Flavio Josefok maite zuen, dudarik gabe, bere aberri doakabea / EC70,45
alderdi horiek (...) bere begiz ikusi dituen dohakabeari / HE27,384
titchacabeen ohi da consolationea, dohacabe cembait lagun penetan içatea / HE03,101
ezta gauza dohakabeagorik "nihil miserius" / HE04,55
asqui dela dohacabe içatea / HE05,111
ay! esango du doacabeac / HE07,303
umezurtz eta dohakabeen alde / HE52,20
behar bezalakorik ez baitzuen egiten nehon dohakabeak / HE59,28
egur-falta
mendi aietan, gaur ere noski egur-faltarik ez da izango / EJ49,31
elizge
oez ateroncean, Christau-artean vici diranak, Elizgueac, edo Legoac / HE08,217
erlijiogabe
mundu cristauac, *pensatzalle libre* edo nai duen becela pensatzen duelacoaren icena, gaurco egunean ere *erligiogabearen* icentzat dauca / HE40,64
errugabe
Arkadia miragarri bateko hizkuntza errugabea / HE27,334
errena zen hain zuzen emakumea eta, "escoja" hitz errugabea iraintzat hartu... / EJ00, 188
eskergabe
laido garritzen duk berbera, agertzen delakoz eskergabe / EI58,59
añ esquergabea cera zure Aita onarentzat... / EC48,145
zabartuco dira gurasoac, eta umeac izango dira esquergabeac / EC48,474
eskolagabe
eskolagabeen artean, nola ez, Xenpelar ageri da nagusi / HE33,25
betzain eta ilagin eskolagabeenak ere inork irakatsi gabe dakien Berri On hau / HE27, 392
eten gabe
Manterolaren bertso-bilduma ta "Cancionero vasco" ori eten gabe aitatuko dira emen / HE61,27
euskal kontzientzi falta
euskal kontzientzia faltak zekarren probinziakeria / HE36,34
ezkongabe
ezkondutakoen deportea, ezkon-gabeak humillatzea dela pentsatu ohi dut / HE35,30
fingabe
Jaun bat fingabe ona / EC48,41
funsgabeko
ezaxolek eta funts-gabekoek gogarako dituzten hezur urretsuez... / HE30,207
gizadigabe
bere erlijioa haragi-gabe egon zen, lur-gabe, gizadi-gabe, eta mistikazko iruditzapen huts / EJ51,30
gorpuzgabeko
aingueruac: oec dira gorputz-gabeco ispiritu uts batzuec / ED46,7

***grauzkio*-gabe**
erabili dudan eta darabildan hizkuntza, honenbestez, ez da *grauzkio*-motza, *grauzkio*–gabea baino / HE27,388
harreman-falta
literaturaren eta bizitzearen arteko harreman falta / HE36,12
hezigabe
il-bildur onek mendera ditu ni lako ezigabeak / HE18,115
hondragabe
gurutzeco eriotza cen munduco gaistaguiñac zuten eriotzic hondrabagueena / EI31, 129
ikasigabe
ezpaitzen ain ikasigabea Simonide / HE38,165
jakin faltaz
batbederak ikhas beza lainkoaren legea, iakin faltaz har eztezan ezkerreko bidea / EJ80,57
adicen eztuenac cer escacenduen latinic, ez jaquin faltas eztidila desconsola / EJ57, 44
jakingabe
hobe dugu problema bat nonbait badela jakitea (...), ezen-ez "zorioneko" jakingabean egoitea / HE30,219
il zan ta beste argibide asko ere jakin gabetan gelditu bearrean giñan / HE53,12
iaquin gabeac bagara, Eliçaren dotora da / EJ58,21
jakitate gabe
gazte ziren, jakitate gabe eta beren arropa ederrenetan troxaturik / HE58,65
jorratu gabe
landa iorratu gabean bezala / HEAX,41
kezkarik-ez
espontaneismoa, intransijentzia, kezkarik-eza / EI94,33
kontzientziarik ez
esklabutzaren kontzientziarik-eza bai dela tristea! / EI94,28
kordegabe
bildurtu zan, eta kordegabe erori zan lurrera / HE54,153
kultur gabezia
kultura gabeziarik izugarriena duen hizkuntza marjinal bat / HE36,9
kutsagabe
ikasliburuek eta eskolak kutsagabea dagoelarik... / EJ00,185
lo-falta
lo-palta ere izaten genduan / HE29,111
lurgabe
bere erlijioa haragi-gabe egon zen, lur-gabe, gizadi-gabe, eta mistikazko iruditzapen huts / EJ51,30
nahigabe
kezkak eta nahigabeak behar ditu adierazi / HE27,334
aitak eman behar zaundan nahigabe handia / HE59,32
naigabe sakona artu eban albiste orregaz Manasitxuk / EJ59,79
umeak amari begiraka arren arpegiyan naigabien bat ikusten zutelako, etzeuden beste alditan bezin atzegin / EJ81,25
naigabe = pena / EC48,4
nahigabeak agortu zion olermena, duela hamabi urte borborrean lehertua / EJ00,190
zure naigabea gorde zazu zutzat / EJ50,26
ohargabe(an)
ohargabean, etsaiaren jokua egitea / EI94,28
ohargabe(ko)
Heinz Abossch-ek honela zertzen du ohargabeko gizon hori / EI94,23

osagabe
gizona, mugatua eta osagabea / EI94,12
paregabe
Agirreren euskera paregabeak *Garoa* idazteko balio zuen / HE35,4
hain xeheki, eta zer eskuara paregabean / HE59,19
paregabe(ko)
pare gabeko begi argiyak / HE61,37
praktika-falta
praktika falta, jauna / HE39,28
preziogabe
o aberastasun preziogabia pobretasun santua / HE54,169
sari-eska-ez
euskel-idazleen sari-eska-ezak zenbateraño bidea errezten dion / HE17,66
sinesgabe
ala zion Harnack jaunak, naiz ta bera sinisgabea izan / EC70,47
tolesgabe
batzarretako lege zabal ta gurpillak; yolas tolesgabeak; oitura sotillak... / EJ50,89
usteez
atsegiñik asko demaio gogo eder-minbera orori beingo goxoki usteezak / HE17,10
ustekabe(an)
ez dut ohiturarik. Ustekabean izan zen / HE35,105
bat batean eta ustekabean herbestera iraitzia izan zen / EJ00,195
zentzugabe
becatari centzugabe / EC48,149
zorikabe
Bilintx ere txit zorikabea izan zen / HE28,57
zuzengabe
gurasoen zuzengabeak eta biotz-gogorkeriak okerreratu zun / HE28,56
zer-edo-zer zuzengabe egiten dutenak / HE38,150
alkartasunean berri bai'nintzan, ez-bide, zuzengabekeri, lege-hausteen axola eman zerautaten / HE58,62

EZKONBERRI ELKARTEAK

aberastu-berri
aberastu-berri ergelaren pare / HE59,19
abiatu-berri
abiatu berri hartan, maiz behatzen du gibelat / HEAX,117
alda-berri
alda berri zenik ere ez zekien / HE39,9
amaitu-berri
oraintxe dago amaitu barri hogeitamar pisuko etxe-orratz eder bat / HE44,26
argitara-berri
liburuetan azkenekoa, oraintxe argitara-berria, Lizarralderen Arantzazu-kondaira izan da / EL70,228
askatu-berri
Afrika-Asietako herri askatu berri edo askatasun bidean direnen marmar hotsa / HE27, 339
atera-berri
nik esanda, guzi orrek indar gutxi du. Baña A. Donosti kaputxinoak berebat eta geiago baiezten dizu bere liburu atera-berrian / EL70,166
tarteko auzi-mauziak jakiteko, or dezu Aita Lizarralde'ren liburu atera-berria, kondaira bikain opa-guzizkoa / EL70,11
aurkitu-berri
Indiako literatura aurkitu berriak eragin behar ziola / HE27,340
J. K. Gerrak aurkitu berri zuen "Acto para la noche buena" teatro lana / HE36,28
bazkaldu-berri
afalduxe ginuenean (ezen bazkaldu berriak ginen, eta zenbait egunentzat ongi izateko gisan)... / EJ72,35
bota-berri
salto ederra bota berri naiz lengo zalditik astora / HE25,54
landareetara bota-berrian aunditu egiten dira ta berde ilunagoa artzen dute / EF92,32
baita ere aziak bota-berriak lurrarekin zapaldu ta piztutzen lagundu / EF92,46
buka-berri
beren sesioa buka berri zuten herriko aingeru jagoleak / HE39,21
bukatu-berri
orduan gerra bukatu berria zan / EJ66,110
egin-berri
ara emen prest presta, eguin barrija / HE20,117
sasitza bat behetik, zulo egin berri bat alboan eta asto zaharra pinu bati loturik beste aldean / HE39,68
ekaitzen tximistak eginberriak, ta gai oiek on aundia egiten diete artzen dituzten landare egarritueri / EF92,10
nahiz ezagutzak egin berriak ditugun biek, iduritzen zaitak jadanik bi adiskide zahar garela / EJ72,23
egin-berri(an)
bekhatorea ere bekhatu egin berrian / HEAX,85
landareak errez xamar artzen dute, ta naiz-eta egin-berrian bakarrik uretan artu / EF92, 33
egin-hurran
hemengo aldia egin hurran baitut / HEAX,9
ekarri-berri
sardina bizi bizia, Ondarrabitik ekarri-berriaaaaa / HE15,8
eraiki-berri
estatu eraiki berriaren buruzagiek / HE30,204
errebelatu-berri(an)
ardia errebelatu berrian da erraxenik edireiteko eta inkontratzeko / HEAX,85

erre-berri
beste erre-berriac ipintzeco / HE45,215
esan-berri
bainan esan berria den bezala, baietz honek epai bat du berekin / EI94,49
etorri-berri
Valladolidetik etorri berria bait da / HE52,21
etsitu-berri
ta, etsitu-berrik, yo zak batera, yo zak bestera eskuak zabalik / HE17,30
ezagun-berri
ezagun-berriari ... itz maitekor zenbait zuzentzen dizkiot / HE17,22
ezagunberri zenbait egiten ari naiz / HE17,23
ezkonberri
ezkonberriai eman zaizkien agurrak eta zorion-opa alaiak / HE34,27
beste biziera bat islatzen da, alegia, ezkonberrientzat / HE34,28
ezkonbarri gazte batzuk etorri ziran errira gerrate aurrean / HE31,36
eibartar ezkon berri bat il geniyon / HE23,92
Anbrux'ek ezkonberriak elizatik irtetzen ikusi zituenean, parre gaiztoz ingurukoei esan zien / HE57,144
gabon-arrte beti zarra zarra arrdao-orrde edaten ura: ta eskon-barriak elduten dira eurak nai eben zerura / EJ70,120
gazteen zirri, atsoen mirri, ta agura zarren kantuak, ta eskon-barrien pozgarrirako kantu ta dantza-soinuak / EJ70,119
aide bakoitzak aginduten dau edo garia edo arrtoa, eskon-barriak bizi daitezen beti dabela paskoa / EJ70,119
iru egun igarota geure eskonbarriak ezin agurr eginik zizpuruka biak / EJ70,148
eskon-barri gaisoak eskontzako urrtean biziten asi eztaizan troisakaz utsian / EJ70,74
norbere erretratua antxe ikusi ezkero, edo ezagun batena, edo ezkonberriena, edo erromerian joandakoena... / EL70,230
galdu-berri
badut beldurra, galdu berria dugun gerla hunek ezin handiagoko zilo bat idekiko duen / HE59,5
hasi-berri
litteratur hasi-berri huni lasterr sorthu zitzaion beharrezko zuen aitzindari ta buruzagia ere / HE26,264
nik ez nuen bortxarik eta indarkeriarik nahi hasi berri hartan / HE27,395
eman zayezute estudioetan asiberriac diran gazteai beren eztitasun eta donaire atseguiñagatic (...) iracur ditzatela encargatuaz / HE40,157
Patxi Lazkano, bertso biltzen asi berria nintzan artan ezagutu nuan / EJ66,9
"eguzki-aldekoentzat Montserrat aña da euskaldunentzat Arantzazu" idatzi zioten Erromara Inazio santuari, santutegi azi-berria artean bere gallurrera igo baño len / EL70, 259
hasi-berri-berri
nik beintzat aldi artan ez nekien euskeraz, —ikasten asi berri-berria nintzan orduantxe— / EJ67,64
haurregin-berri
emacume aurreguin berriac utzi dezaquee meza dembora pusca batean / HE07,49
legue zarrean emacume aur-eguin berriac ecin sar citezquean elizan / HE07,49
hil-berri
usacume ill barri ta aragui berodunac ez dabee samurtuteco gorde biar egunen bat edo beste / HE20,104
Barojari Benaventez egin genion galdera, hil berria genuelako izan zen / HE27,371
arreba bigarrena, Inaxi, orain il berria, Errera'n bizi zana / EJ66,51

hil-hurren
oraindik, dakidanez, hilurren ez nagoelarik / HE27,365
berotu bear du poliki eguerdirako, agorra illurren izaganatik / HE17,39
hil-zahar
il-zar aietako bat piztuko ba'litz (...) ai ordun nolako arrazoiz otsegingo lizuken, gaurko erromes orri / EL70,75
iragan-berri
nahigabe iragan berrien ondotik gogo-bihotzak goratzen eta eztitzen zaizko / HE43,14
irakin-berri
zikin larrienak kentzearren, oial garbi ta irakin-berrian pasa bederik / EF92,93
iraungi-berri(an)
kandela ere, iraungi berrian, oraino hotztu gabea denean / HEAX,85
irten-berri
lenengo agintari, erten berrian, xanjuan / HE23,104
iparreko erraldoiak ilargi irten berria jaurtiki zion besteari / HE39,111
jaiki-berri
jeki-berri baitzen / HE18,52
basurde izua jeki-berri da, bero dago oraino ogea / HE18,71
jaio-berri
aur jaio berriari bear bezalako bularra emateko / HE13,12
aur jaio-berri / HE08,62,193
neurtitz yaioberri orren itz oskide guziek / HE17,30
yaio-berritan ikusminez / HE17,66
jaio berriak hartzen dituzte / HE35,82
hildakoek libre utzitakoa, jaio berrien artean banatuko litzakela / HE35,83
1916an, ni jaio berri nintzela, argitara zuen / HE27,365
ume jaio-berriari parre eragiten egingo dituzte alegin danak / HE25,30
beguira, aur jayoperriac cerequin, edo iñudearequin eratzo ote dituzun itotzeco perillarequin? / HE07,114
beguira cerequin, edo iñudearequin eratzo ote dezun aur jayoperria / HE07,81
ta andik puzka batera aur jaio berriaren negarrak... / EJ67,51
jakin-berri
ona emen iru, oraindik-orain jakin-berriak / EL70,114
jantzi-berri
gaztea nintzala, praka luzeak jantzi-barri orduan / HE31,47
ac esango leusquezu, soñoco bichidunac, ta janz-barrijac eztacarrela jaquiturijaric / HE20, 45
jausi-berri
dabillenak alaxe oinez urratuko elur jausi-berria, oraino mei deno / HE18,125
jetzi-berri(an)
jeisterakoan zikiña esnetara erori izan balitz, jetxi-berrian esnea bereala igazi bear da / EF92,93
leher-berri
iduri dute gazur-pertzean ler-berri diran maskulo / HE18,82
maite-berri
euskera âztu maite-berriaren biurri ezigaitzak / HE17,12
mintzatu-berri
mintzatu berriak dira Donostiako egunorokoetan / HE27,304
sar-berri
zafarrantxoak sar berri harrapatu zuen mutila / HE39,29

sartu-berri
praile gaztechu edo sartubarrijac darue nequeric gogorrena / HE20,125
oraintxe sartu berri naute iriko polizi-kartzelan / HE57,114
solta(tu)-berri
berotasunak ahatz erazirik kremailera solta berri zuela / HE39,45
sortu-berri
Aranatarrak, galduta dagozan zarrak, oraingo sortu-barriak / HE31,49
haur sorthu berriaren oinetan / HE05,108
arratsalde honetan ditugu haur sortu-berriaren bataiatzeak.. / HE52,17
sortu-berri batek ez bait du handien zurikeriarik ezagutzen / HE52,16
eta zuk, biotz gazte, sortu-barria, eskeiñi yozu oneri zeure eztarria... / EJ77,82
eragile hauek ez dira hain sortuberriak USA-n / EB20,36
ume-egin-berri
ezta ere ume-eginberriena zortzi edo amar egun barru / EF92,94
gurdi berri bati erantsi zizkaten bi bei ume-eguinberri / HE45,195
zehartu-berri
Donibane-Garazi zeartu-berriak geralarik / HE17,45
zimentatu-berri
zeren zimentatu berria zan Ordena Españan / HE54,163

BAHUVRÎHIAK

abarkazar
zatazar, mikeleneko (abarka zar) / HE18,62
adar-motz
zezena adarduna da ... baina adarmotz ere izan daiteke / HE27,387
badaiteke agian gizona adardun izatea, zorigaiztoak jo badu, baina inola ere ez adarmotz. Berez, jaiotzez eta naturaz, adargabea delako / HE27,387
adarrandi
beratzi zezen adar aundi, zortzi idi, zazpi bei /HE18,99
beratzi zezen adarraundi / HE18,99
bizkar beltz adar handiak / HE51,43
adarroker
aquerra, da esatea adar-oquerra / HE20,176
ahakalde-zabal
akalde-zabal zuek! -zuek kemen gutxi / HE18,32
aho-gozo
amaika ao-goxoen miazgarri dituzu are biotz-begien emaitz yoriak! / HE17,9
aho-handi
entzulerik geienak zertaz zen galdera aaztutzeraino ao-andi luzatuz / HE38,153
aho-mehar
lece aho meharra / HE03,102
aho-zabal
aho-zabal batek goratik esan zeraukun / HE58,65
Terexa josten sor ta lor, dana argi; ao-xabal Koxme berari begira / EJ03,58
aho-zabalik
kea indarrez arnasten du aho zabalik geratuz / HE35,88
agoxabalik orrako or dagon mitxirrika goiztarrari / HE18,71
aho-zuri
ahoxuri, Iruña limurtuaz / EJ00,187
aitzin-zuri
etxe (...) aintzin churi bat / HE51,42
albo-zabal
pillota-toki albo-zabalean / HE17,45
alderdi-gutxi
maiztar alderdi-gutxi, etxean eltze-me / HE18,42
asto-kako
or, berriz, iztar-nagi, beso asto-kako / HE18,23
atorra-zahar
¿bakizu nor zarien zuek, batau ta bestiori? atorra zaar da prakerre / EI99,156
aurpegi-zimel
bat aundi-musugorria, bestea txikia ta aurpegi-zimela / HE17,44
aurpegi-handi
lenak guichi aldozak? tira ortik urrun arpegui-andi mozolo... / EJ07,2
aurpegi-larri
gose amorratuagaz, arpegi-larri ta esteak gili-gili estuan / HE31,63
aurpegi-luze
antxe dago Maura aurpegi-luze beltza / HE17,23
azal-huts
egun gorria zeukatek zenbait azal-utsek... / EJ49,136
begi-huts
mugazaia badatorkie. Ni begi-uts / HE17,40

begi-ilun
gerogo begi-illunago, ez irri sekulan / HE18,49
esnetan ustu ziraden amak, ordura artean begi-illun / HE18,70
begi-itsu(ka)
idazle-ugaltze orreri, begi-itsuka (...) erantzun bear dio / HE17,66
begi-alai
gure begi-alai, buruzuri txikia / HE17,18
begi-bakar
etzait oraindik azten Begibakar'en patua / HE18,72
Mari-Begibakarra, ken zan besteko makarra / HE18,92
Jose zokokoa, totel, begi-bakar, soil ta anka batekoa / EI99,158
ez da harritzeko ... garraxika aditzera ematea bere izena tartalo begi-bakarrari / HE27,325
kukuso begi-bakar, txerri buztan-motxa / HE18,42
begi-beltz
arako muxugorri begibeltz ura dek / HE17,17
begi-bizi
arpegiz, sudurkako, begi-bizi, okotz-zorrotza / HE17,39
begi-busti
lengo egunetan bezela biyotz samur, begi busti ta kopet illun besterik etxe ontan ez dago ta / EJ81,16
begi-eder
ez det, dama begi eder, desiatzen beste ezer / HE61,85
begi-ezkel
okotzaundia, begi-ezkela / HE18,88
begi-gorri
begi-gorri ba dator aiton Olentzaro / HE18,127
Onentzaro begi-gorri; non atzia duk arrai ori? / HE18,128
begi-handi
ikusak orain atean: begiaundi ... zetorrek / HE17,18
begi-luze
udatiar-turista eta begiluze ikustezaleentzako ezjagok lekurik an / HE31,34
begiluze kaxkar errien bat / HE31,15
ara nigatik esango dute: "pikaro begi luzia! Gure orduko banidadiaz kokotzeraño asia!" / EJ67,313
begi-urdin
arakoxe apaiz begi-urdinak / HE17,39
begi-zabal
bizar motx beltz eta garbiz oraindik ederragoa, begi zabala ta musu gorriya / EJ81,30
begi-zorrotz
zululandiar batek langoxe naru baltz eguzkitsudun begi-zorrotz bati, txo eskolan abil i? itandu neutsan / EJ06,76
begiramen-zur
zaharra begiramen-zur omen dabil / HE27,318
belar(ri)-luze
¿icusi dozu inos onelanguac cer eguiten dabeen idi ta belarluciac illten ditubenian? / HE20, 53
belarluce baten irrinza estuba danzut / HE20,82
belarri-motz
aurki giñake belarri-motz, anka-motz eta esku-motz / HE17,50
neska, naiago diat ijito euskaldun bat, belarrimotx berritsu oietakoa baño / EJ62,79
besamotz
Fakundo Adurriaga "Besamotza" Tolosa / HE61,38

beso pipa-kirten
noraino mugatu duk, beso pipa-kirten? / HE18,37
beso-geldi(rik)
errian bertan beso-geldirik asko, lanik-ezaz / EJ03,42
beso-zabalik
ezpainak zabalduz eta hertsiz, beso zabalik / HE35,45
Jesus'en biotza beti beso-zabalik zeukanagu / EJ03,47
betaurreko-beltz
orrako mutiko argal betaurreko-beltz ori / HE17,23
betaurreko-handi
Larrain sudurruts betaurreko-aundi burusolla / HE17,47
betizu
albisu, sasi-ardi betizu / HE18,61
betoker
eztet uste betokerra danik / HE57,138
al dala, ez dadilla betokerra izan / HE57,142
bi-oinetako
izugarrikeriak egiten dituzten giza-itxurako bi-oinetakoak / HE27,363
bihotz-estu
an zan negarra! an zan biotz-estua! / HE21,36
bihotz-gogor
beltzari eman arren biotz gogorren sona, zuriyak ez du eman ikasbide ona / HE55,22
Saul, Jaincoac utzi zion ezquero, eguin zan guizon biotz-gogor, izugarri, gozacaitz, infernutic irtena ziru-diena / HE45,208
"Ecce homo!" maxituko etsaiak azkenean; suntsitu bioz-gogorrak burnizko zigorrean / EJ50,71
bihotz gogorra gaizki izanen da bere azken finean / HEAX,121
bihotz-idor
basazabal-go alaba, zeren zakarra, garratza, makurra, bihotz-idorra, zitala eta bekaiztia baitzen
bihotz-ilun
oi! zu gabe, urrun nauzu, biotz-illun: urdiez udaberri dator... / EJ50,13
bihotz-samur
lengo egunetan bezela biyotz samur, begi busti ta kopet illun besterik etxe ontan ez dago ta / EJ81,16
bihotz-zabal
euskal semerik begikoena, zintzoena, biotz zabalena / HE28,75
Iparragirre'ren biotz-zabalak ordea eztauka mugarik / HE28,86
bihozpera
laungoikoa baita hain on, bihotz bera, miserikordios, pazienziatsu eta ethorkor / HEAX,73
egizu erremusina, zaren beharren alderakotzat bihotz bera eta miserikordios / HEAX,75
miserikordios da lainkoa, bihotz-bera, amorioz eta ontasunez bethea / HEAX,147
biotz-bera, paketsu ta elkarkoiak izatera / HE54,166
biak izan ziran biotzberak, leratsuak, etsi onekoak / HE28,75
legea bete bear zala, adiskidetasun eta biotz-beratasun guztien ganetik / HE21,103
biluzgorri
buluz gorri bainintzen han naute ikertu / HE51,38
bizar-beltz
gizaseme aundi sendo igar bizar-beltz bat / HE17,39
bizar-gorri
"Bizargorri" pirata famatuaren eskuadraren aurka / HE33,71

bizar-luze
agure kaskazuri ta bizar luze / HE22,37
bizar-zuri
Royo Vilanova bizar-zuria / HE17,22
bizi-labur
oroit adi, oroit, gizon bizi-labur, lur pixkat aizela, autsa ez bertzerik / EJ50,74
bizkar-beltz
bizkar beltz adar handiak / HE51,43
bizkar-guri
nere beti, ahuntz eta ardi bizkar guriak / HE51,33
bizkar-makur
Marixeparen aurra bizkar-makurra / HE18,27
bizkar-uzkur
aundia da leitzarra, baina bizkar-uzkur / HE18,137
buru-arlote
arroxko ... omen-naiz. Oietaz ganera, buru-arlotea / HE17,54
buru-apal
goseak ez du barkatzen eta itsas bazterrera itzuli zen buruapal gizona / EJ53,136
buru-argi
ez buru argi eraginkorak ... bakarrik / HE24,19
buru-argitsu
unibersidade batzuk buru argitsuz beterik daude / HE35,82
buru-arin
izebak Irene buru-arintzat joaz / HE57,139
juiziorikan eztezun txoro arlote buru ariña / EJ79,41
oroi Maroto'z ta Espartero'z, ez izan buru ariñak/ EJ69,54
buru-beltz
Leitza'n ba dute seme aundi "burubeltza" / HE18,135
buru-bero
Cromwell protestante buru-beroa / HE30,210
orduan gazteak giñan eta buruberoak / HE24,140
buru-bero edo bihotz-zimurtu zenbaitek bakarrik zuen noizbehinka saltsa nahasten ... / HE52,18
buru-gogor
sentzunbidezko lanetarako burugogorrak badira / HE24,18
jende salbai, burugogor / HE04,77
ezin erran diteke berez euskalduna burugogor (...) dela / HE04,80
burugogor erhoa / HE04,77
zu burugogor bazara, jakizu behin jo nuela orma buruaz eta berean ormak egin zuela atzera / HE39,79
ots, Protagora, eztut neronek ere buru-gogor opa zure iritzietaz bestera gure bilkura egin dezagunik / HE38,152
buru-gorri
kallo buru gorriaren ordez inardesten deraut / HE58,84
buru-handi
bei oro, buru-aundi, etzan-eta arnasez / HE18,133
Kosepa, urabilan zaratea entzun ebaneko, goitik asi iakan esaten: "buru-andi ori buruko miña egitera zek akar? / EI99,156
zendako batzu buru handi eta besteak burugabe? / HE56,12
buru-hobe
ni baño buru obiagua zan, ola ta biarguintza au asmau ebana / HE20,128

buru-loka
uste-erdi bakar duena buru-loka dabil / HE18,57
buru-makur
buru makur egonik ez ziagu ezer egiten / HE39,46
gurutze bat, eskegita egoten ohitua hau ere baina buru makur / HE39,21
abaro billaka ardiak buru-makurrik jarriak / EJ50,121
buru-soil
berrogeitamar urte inguruko gizon txiki buru soil bat da / HE35,77
buru soil edo illegabekoa zuten antzera / HE61,13
Larrain sudurruts betaurreko-aundi burusolla ta Rekalde betozki-illun bizar-beltza / HE17,47
burusoila edo errena delako / HE44,7
buru-zuri
aimbeste soñoco bichidunez, eta ori astegun buru zurijan videz zabiltzala? / HE20,44
zeinen ondoan zegoan aitona buru zuri bat / HE19,24
atezain buruzuria / HE15,24
gure ... buruzuri txikia / HE17,18
ezkilla jotzaille burutxuri, Joaneteko / HE18,62
udako astegun buruzuri luzeetan / HE44,33
buru zuri herroka bat ageri da / HE58,83
kalekumeontzat "astegun buruzuri" geldituak / HE57,118
buru-zut(i)
zenbait, buruz apal, ta zenbait buru-zuti / HE18,39
burutzar
diganteak eta burutzar marro burlatiak / HE39,21
burzoro-aldi
burzoro-aldi itsu batean / HE51,48
buztan-motz
kukuso begi-bakar, txerri buztan-motxa / HE18,42
diru-murri
diru murri dago / HE20,234
eder-minbera
atsegiñik asko demaio gogo eder-minbera orori beingo goxoki usteezak / HE17,10
ele-eder
belarri eman dio Mikel ele-ederr'i / HE18,23
eltze-mehe
maiztar alderdi-gutxi, etxean eltze-me / HE18,42
esku-atsegin
esku-atsegina da ta atera da neska / HE18,41
esku-huts(ik)
ez ziren esku hutsik joan / HE27,393
pilota partida bat esku huts / HE59,37
esku-huts(ka)
ikusi ez duenak ez daki zer den esku huskako partida / HE59,37
naiz esku-uska, naiz larruz ez baitu kiderik / HE18,18
esku-kako
etxe igesi dabiltzan esku-kakoeri / HE18,16
esku-motz
aurki giñake belarri-motz, anka-motz eta esku-motz / HE17,50
neri naikoa zait gaiztoegi ezta eskumotzegi eztaitekena / HE38,165
esku-oker
esquerra escuoquer / HE20,174

esku-zabal
bidean nator ondo jakiñik eskuzabala zerala / HE18,130
ortarako bidea Don-Migel-ek berak errextu dio, andre esku-zabal baten bitarteaz / EJ03,46
Andra Josepa zan (...) guztiz ona eta txit esku zabala / HE19,38
Zamalbide eskuzabala / HE33,69
esku-zabal(ik)
musika-jotzalleakin eztago errege esku-zabalik / HE28,59
esku-zabal(ki)
eskuzabalki mintzatu da Bozas Urrutia gure arteko euskal literaturaz / HE33,25
eta faltsoak halakoak bost mila ogerlekoak ere eman egin nahi eskuzabalki / HE39,86
hitzaurre bikainak esku-zabalki eskaintzen digun argia / HE27,398
esku-zuri
Euskal Herriko haundizki eta eskuzuri gehienek bazekiten horren berri eta joaten ziren ehizira / EJ53,117
etxe-kalte
etse-kalte, kalejuela, prakaman, tsanbolin, milonbres da beste ezizen batzuk ezizentzat / EI99,163
etxe-maite
katuok oso etxemaiteak dira [amari entzuna: 82.10.24] / AA63
fraka-zabal
Adan praka-zabal ta Eva gona-motzen belaun zarrekoak garela erakusteko / EJ06,74
galtza-gorri
galtza-gorriak dira Aldazkoak / HE18,63
galtza-zahar
erantzun biezak Amantoni Toberakok edo trumoika ari den Galtza-zaharrek / HE39,26
gazurontzi-zikin
gazurontzi zikinak [dira], Baraibarkoak / HE18,63
gerri-eder
Garazi Gerri-eder / HE18,23
Gerrieder sukaldean, ernerik belarri / HE18,57
andre gerri-eder, Otsanbelako / HE18,62
gerri-mako
gerri-mako, lepa-kupi, minbera azkazala / HE18,59
gibel-handi
geldi-asmatzalle, gibelaundi, eta gauza txikiena oartzen aldi luze batean egon oi diranak / HE24,19
gibel-urdin
perretxikoak bai, oso ederrak: gibelurdiñak eta, ontuak eta, ziza oriak eta ... / HE29,81
an perretxikoa, gibel-urdiña izaten zan asko / HE29,113
oiei ere gibel-urdiña esaten diote batzuek / HE29,113
goi-arin
eta egia esateko sinizkorregiak goi-arintzat euki bear badira, lumazko burua eukala edozeñek esan zeikean / EI99,155
goibel
bai jakitate hutsaren hedaduraz, bai Alemaniako filosofo goibeltsuez / HE59,16
zerua, iñoiz baiño goibelago jarri da / HE57,105
gona-gorri
andre gona-gorri, Martipereneko / HE18,62
gona-luze
kitana lodi gona-luze ugertsu batek urten eutson bidera / HE44,19
gona-motz
Adan praka-zabal ta Eva gona-motzen belaun zarrekoak garela erakusteko / EJ06,74

***grauzkio*-motz**
erabili dudan eta darabildan hizkuntza, honen bestez, ez da *grauzkio*-motza *grauzkio*–gabea baino / HE27,388
hamalauzanko
amalauzanko, prailemotxo, ipixtiku eta beste orrelakoak / HE24,40
hanka-gorri(rik)
geienak, anka gorririk etortzen ziran / HE29,85
hanka-luze
goizeko ordubietarako ankaluze ibiltaria Arranondon zan, Sardinzarren etxean ate joka / EJ59,35
hanka-makur
beste zokoan dira Peru ta Ankamakur / HE18,33
hanka-mehe
erbi ankamei bat ez duk il eure denboran / HE18,48
hanka-motz
aurki giñake belarri-motz, anka-motz eta esku-motz / HE17,50
dituen huts eta bertso hankamotz batzu osatzen lagunduko liguke, apika / EJ80,9
kendu zioten ... maakuluak anka-motzari / HE22,53
hanka-oker
ta au, ank-okerra zan gañera / HE50,39
hankarin
neure emazte ankarin, ttotta non dan ba dakin / HE18,67
hankutsik
zakurrak ankutsik zebiltzek / HE50,87
hegarin
giro onez, ega arin baitabil txoria, goruntza bearka, goiznabar minean / EJ50,13
hego-zabal
elai ego-zabal ore, aro yabal opari? / EJ50,13
hiruadar
beren hiruadarrak egur pilo gainean utzi zituzten / HE39,44
hiruhil
lehenengo eta bigarren hiruileak ordaintzeko dirua eskatzen huen / HE39,33
hiruhortz
iruortza / HE20,148
ariac, nabasai iruortz ta nabarrac igaro biar dabee soluan / HE20,150
hortz-zuri
"ortzuri" deritzon au, onezkero "oin-zuri" / HE18,125
ikara-gorri
accion arritu, zurtu ta icaragorrijan / HE20,208
ilargi-zabal
illargi-zabal, Marieneko / HE18,62
ile-beltz
gaste ule baltz gara, ez zar ule zuri / EJ63,8
ile-gorri
bilogorriak kallo batek izan behar du / HE58,83
onetan egozala, sartu zan egiñalean ondarrera mutikotxu ule-gorri arpegi zuridun bat / EJ59,68
umore onean egozan neskato ulegorriak / HE31,30
beian gizon bilo gorriak, burua zutik zenak, ikusi nau / HE58,83
bilo gorri jende biltzen hasten da / HE58,85
ile-harro
erdi-jantziz, ille-arro, atera gelatik / HE18,52

ile-kizkur
ikuste al-dezu neskatxa ille kixkur ori? ... / HE57,136
ile-luze
ille-luze ta legun, muturra zorrotza / HE18,33
ile-motz
âri ille-motza dakar / HE18,32
ille-motza, arkaitz-eran, beira dagokio / HE18,35
ile-zuri
orain atera da Margarita ile-xuria ... / HE52,12
ile-xuria oraintxe etorri da ... / HE52,10
yaun illezuri agurgarri batzuk / HE17,60
gaste ule baltz gara, ez zar ule zuri / EJ63,8
ipurbeltz
topinac galdariari, ipur baltz / HE20,123
ipurdi-latz
Aldatz, ipurdi-latz / HE18,61
ipurgain(ka)
epurgainka Nabarko, bi besoak zutik / HE18,35
ipurlodi
arakoan ipur-lodi, onakoan sabela / HE18,65
ipurtalata
or beste epur-talata, nork aukeratuko? / HE18,23
ipurterre
maltzur, arbuiazale, idurikor, kalkulazale, berekoi, ipurterre, urduri ta menderazaleak izan dira / HE33,111
ipurtzuri
ta amets ipurtzuriak zer dira? / HE17,68
izar-gorri
izar gorriak, alderdira deiturik izan ginen / HE58,63
izter-nagi
or, berriz, iztar-nagi / HE18,23
izu-antz
¿zer zatozkit (...) izkutu-mizkutuka (...) ta izuantz? / HE17,40
jantzi-arin
ezin-jekia botaz ta arekin maindire, jantzi-arin dioaz otzak bildurtzeke / HE18,124
kaltzontzilo-hutsik
bereala oietik altxa nintzan, eta, jakina kantzontzillo utsik / EJ49,99
kapela-gorri
kaxo errege kapela gorri / HE24,133
kapelu-makur
ori dabillen artzai kapelu-makurra / HE18,29
kaska-beltz
beste txori txiki batzuek ere bai, emengoen antzekoak; kaskabeltzak eta olakoak / HE29,83
kaska-gogor
setati eta kaskagogorrak sortu giñan egun batez / EJ69,75
kaska-zuri
agure kaska zuri ta bizar luze / HE22,37
kaskuts(ik)
bestea kaskutsik txapelik ez dulako / HE22,60
kirten-motz
atera zuan andi pipa kerten motz bat / HE19,24

kokots-handi
okotzaundia, begi-ezkela / HE18,88
kokots-zorrotz
arpegiz, sudurkako, begi-bizi, okotz-zorrotza / HE17,39
kopeta-zuri
bi idi handi kopeta zuri / HE51,43
kopetilun
James Mason kopet-iluna dugu Bruto beltzuria / HE27,315
txandaka maite ta asarre, umeak musuka batzuetan artuaz, kopetillun bestean zirudila, zegon / EJ81,25
larru-hutsik
Jean Louis larru hutsik ohe gainean etzanik arkitzen da / HE35,59
eguzkipean, ondar buztian, larru hutsik marigorak eraman arte / HE35,95
larru-gorri
"larru gorri" indioek ez dutela vietnamdarrekin batere batasunik senditzen / EI94,39
larru-gorri(an)
gizaseme makur ura nolakoa zan larrugorrian ikusi-ezkero / HE17,47
ceuden berriz biac larrugorrian / HE12,3
edanic ardoa orditu zan, eta larrugorrian guelditu zan / HE12,8
ikusi nituanian neregandikan ez urrutira iru gizon erdi larrugorrian txalupa txiki batean / HE19,57
tiroka ekin ta larru gorrian etxera / HE23,15
arpegia zuri ta gañera erdi larru-gorrian / HE54,154
larru-urdin
ezkon-sari ba dukek zorri larru-urdina / HE18,42
lau-hortz
batak lau-ortza eta bestiak aria / HE53,29
lau(n)-huts
olerkari guren oiek eztira bakar soillean azten, gure Aizkorri zelai lau-utsetik bulartu ez--antzo / HE17,36
lepa-kupi
gerri-mako, lepa-kupi, minbera azkazala / HE18,59
lepagorri
txantxangorria (...) lepa-gorria! / HE57,131
lepamehe
xinaurri lepho mehe itsusi kiskila / HE60,159
lepo-zikin
atorra lepo-zikin, Munoko / HE18,62
magal-harro
an zian magal-arro soin berriarekin / HE18,23
makutsik
makutsik eta jan-edanetik ondotxo, ekin zioten alkarri zirika / HE57,118
silletan utzi ditu erropa batzuek eta makutsik leio aldera egiten du / HE57,106
mantangorri
kilikili bizia egiten dit beatzean mantangorri batek / HE34,65
mihi-laban
orduantxe igarri zuan ebatsi zizkiotela 17.500 laurleko erdaldun minlaban oiek / HE21,52
mihi-luze
leio chiki batetik ura jaurti eutsan atso min-luzeak / EJ07,3
etorri azan bidetik atzera bainua, min luziori / EI99,156
mihi-zakar
non dugu aiztintxeko mi-zakar? / HE18,43

mingain-luze
esango ditek (...) beste mingaiñ luzen batzuek, diruagaitikan ezkontzen aizela / HE19,46
neregatikan esango dute pikaro mingai luzia... / EJ67,407
mingain-motel
mingain-motelak alaxe dira, itzez nasi ta kantuz ez / HE18,83
mingain-txar
la sabiduría del viejo "Mingain-Char", Tellagorri / HE33,XXVIII
mingain-zabal
Mingain-Zabal'en ordez Beltxa'k erantzuten / HE18,37
moko-bipil
Apho mutxurdin, moko-biphila / HE18,105
Gachucha moko biphil / HE51,59
moko-fier
airea: *Oilanda gazte moko fier bat...* / EJ68,25
moko-fin
kale bati, moko-fin eta idazle ospetsua izandu zanaren izena eman diote / EJ64,53
moko-lehor
aldamenetik ez det olako toreadore bearrik; *Moko-legorrak* bustiko du billatzen badu patarrik / EJ79,45
moko-luze
begira Horn gizagaxoa, bakar-bakarrik, moko-luxe / HE17,23
molde-gaizkeria
lehenagoko denboretako moldegaizkeria izpi bat / HE59,71
musu-gorri
ume musu gorri bat osasunez betea besoetan duela / HE22,28
bizar motx beltz eta garbiz oraindik ederragoa, begi zabala ta musu gorriya / EJ81,30
arako muxugorri begibeltz ura dek / HE17,17
musu-harro
Musarro bertsolaria oso gizon aundia omen zan / EJ67,139
Musu-arro jarri zioten ez-izena, ta Musarro gelditu zitzaion bere denbora guzirako / EJ67, 139
musu-huts
olerki-buru soil honetaz, musu-huts honetaz, ikus gorago "Zenbat idatzi zuen euskaraz" txatala / EJ00,202
musu-oker
musquerra da musu-oquerra / HE20,174
mutur-beltz
erri-idijen orde sartu daruez mustur baltz, beguicetacadun, edo Asturijacuac / HE20,112
ontan agertu duzu âri mutur-beltza / HE18,33
mutur-beltz argitu da / HE18,35
mutur-gaizto
ixil adi, muturgaizto; non entzun den izketa au / HE18,66
mutur-huts
noiz-bein ez da arrigarri mutur-uts eta aino / HE18,46
mutur-luze
bizkatxa mutur luzeek ausik nindezaten / HE59,31
bixkatxak, azeriaren iduriko mutur luze batzu / HE59,29
mutur-zikin
lotsagalduko mutur zikiñ pariseo deabruzkoa / HE16,53
krisaillu-mutur-zikin, Etxeberriko / HE18,61
mutxurdin
egon behar den mutchurdin / HE51,51

neskuts
Arritokieta'ko Ama Neskutza'ri / HE17,52
Jaunari ta Ama Neskutsari otoitz egiteko / HE21,76
Miren Neskutza'ren baselexa / EJ63,20
gogo-itunak dakijen menditxu ganian Neskutz samurra datza gexuai begira / EJ63,20
odol-bero
Etxahun odol-bero eta irakinaldi gaiztokoa izanarren / HE28,56
odol-berotxo ... omen-naiz / HE17,54
oin-gorri
gizon aiek itxuraz arlote, oñ gorrietan, ezer ere gabe / HE54,164
oin-zuri
"Ortzuri" deritzon au, onezkero "oin-zuri" / HE18,125
on-behar
zenbatenaz on-beharrago ..., hanbatenaz ... / HE02,51
eta halakoak eta halakoak, haina eta hainak maiz dira gaizki eta on-behar / HEAX,45
ortozik
ia danak orpozik eta muskillea erioela / EJ59,67
eguraldi on edo char, ortocic, edo abarca zulatubacaz dabiltzanac / HE20,59
munduaren azkenetik ere ortutsik etorriko nintzaizukeen / HE39,56
oskila-tente
oskilla tente, Baztarrikako / HE18,62
otar-hutsik
gutxitan etxeratuko ziran otar-utsik; zabi, durdo, urta, mojoi, zarakuntza, krabarroka edo bestelakorik atzeman gabe / EJ03,43
papar-gorri
txindor papargorriaren txi-txi-txirri-txiroliro polit gozatsuak / HE21,75
tsindor papar-gorrie / HE15,13
papo-gorri
chori papo-gorriak leiretan sasian / HE51,34
pardeluts
udaran, Aralar-mendi'n ibiltzen giñan, Pardeluts'en. Pardeluts goien dago / EJ79,46
praka-gorri
sorgiñai orrelako almenak ematen dizkien izakiak, *Prakagorriak* dira / HE24,58
prakerre
¿bakizu nor zarien zuek, batau ta bestiori? atorra zaar da prakerre / EI99,156
sabel-handi
aizak, gazte —ihardetsi zuen erosle sabel haundiak / HE39,85
soineko-zimur
neskatxa, txima-luze, soñeko-zimur, itxu dator malkoz / EJ50,85
sudur-handi
sudur handi, betaurreko pare eder bat gainean / HE52,10
sudur-huts
Larrain sudurruts betaurreko-aundi burusolla / HE17,47
sudur-luze
"zudurluze" esaten eutseen zubipuntako Altzermo-txikiri / HE31,36
sudur-makur
ea den sudur-makurra / HE60,170
sudur-motz
danak sudurmotxak! / HE31,37
titi-handi
titi-aundiak dira Uitzikoak / HE18,63

tontor-garai
neskatxa tontor-garai bat / HE18,57
tripa-erre
¡tripa erre! —esan zion amak / HE19,47
tripa-handi
orduan bigarren gizon tripa handi hura hurbildu zen / HE32,30
el mus es un juego de tripaundis satisfechos / EJ64,75
tripa-zahar
bañan beti ere, tripa zar ori konforme uzteko, naiko lan bagenduan / EJ49,30
txanka-mehe
olango txankame bi ukabilkada bategaz amaitu leitekez / EJ59,86
uri andietako mutiko tsankame beluri oriek / HE15,21
txano-gorri
txanogorri, orixe ganorea —esan eutsan Mangolinok / EJ59,25
txantxangorri
txantxangorria! (...) Lepa-gorria! / HE57,131
txantxangorria izango dezu izena / HE57,129
txapel-gorri
bai; alaxen dek. Txapelgorriak / HE23,24
biba xapel gorriak, burlia ferdiak! / HE60,169
txapel-oker
herrizain txapel oker bat jendeen artera heltzen da / HE58,83
txapel oker bat begitarte gaizto batekin hurrantzen zaitadanean / HE58,84
txapel-zuri
ez dute dantzatu nahi xapel xuriekin / HE60,169
txima-luze
neskatxa, txima-luze, soñeko-zimur, itxu dator malkoz / EJ50,85
umezurtz
baña euskera, zorionean, gaur eztago umezurtza / HE55,35
zainil
zainil, herbail, ergal, okilo eta huntz loti saldo bat omen ziren bakezaleak / HE58,73
zaltuts
zaltuts igan eta, handik baitzeramatzaten azpian putarka / HE59,25
zango-motz
potolo zangomotza lurrera erori da / HE52,20
Iturribeltzeko zangomotza / HE56,29
(zapata-)orpo-makur
mami-jaleak dira Errazkingoak, zapata orpo-makurrak, Albisukoak / HE18,63
zinegotzi
Domingo Urgoitiko (piel, edo Zinegotzi nagusia) / HE33,37
bi alkate, lau zinegotzi ta probestu batez osatua zegoena / HE33,33
Sangüesa'ko ziñegotzi yaunak / HE17,54
zisku-estu
ciscu estu / HE20,224
eztozu prestubez dollor, cicotz, cequen, ta ciscu-estutzat ceure buruba aguertu biar / HE20, 88

ERDIASE ELKARTE-MOTA

erdi-ahalge
ixilik jartzen nintzan, erdi ahalge / HE59,27
erdi-ase
elkhar hil zuten, erdi asexe zirenean / HE04,63
erdi-barrez
esaten zion erdi parraz san Franziskori anaia Maseok / HE54,168
erdi-basati
Sokratesen pentsamenduak horbelak iruditzen zitzaizkion emakume erdi basati haren ondoan / HE39,92
erdi-bertsolari
bi erdi bertsolari, ta irugarrena Aiete'ko baserritar bat / HE55,9
erdi bertsolari ta erdi jokalari gera / HE55,10
erdi-beztiturik
Eskaler-burura jalkitzen naizelarik, erdi beztiturik nagoela ... / HE58,83
erdi-beztu
bere obrera erdi gorritu, erdi baltzitubaz / HE20,128
erdi-biluzik
neska gazte pillo bat ikusi ei-eban, erdi billosik / HE31,27
gaixorik dagoz ta erdi biloizik ta goseak hilik / HE44,19
erdi-damu
"jozak, motell", leitzarrak diote erdi-damuz / HE18,137
erdi-desjabetu
beren lurraz erdi desjabetuak aurkitu direnak / HE56,29
erdi-edan
lurrak erdi edanik, ixtila ba zen / HE58,56
eta etxera itzultzen dira erdi edanak / HE56,28
erdi-egin
esan neutsan, erre eguiala bere sermoe erdi eguina / HE20,198
erdi-elbarri
Noticias idatzi zituen egunetan, erdi elbarri zegoen / HE33,63
tentela ta erdi elbarri gelditu zaie / EJ03,15
erdi-entzun
euri geldiaren betiko mezua erdientzun du nere biotz unkituak / HE34,63
erdi-erantzi
erdi erantzia ta oerako bata luzea gainetik jantzia / HE57,106
erdi-erotu
mutillak bertsoak jarri zizkioken da neska gaixoa erdi erotuta ibilli uan / EJ62,84
erdi-eskale
hemendik aintzina Etxahun, erreka-joa, desohoratua, erdi-eskale biziko da / HE43,13
erdi-etorkin
aurrerazale genuen gure autorea, batetik eta erdi etorkin, bestetik / HE33,23
erdi-etsitu
egiaren eta zuzenaren ondotik ibili zira, egarritua, tematua, erdi-etsitua, ilunbeka eta haztaka / HE59,21
erdi-euskara
eskuara nahi zuen, ez erdi-kaskoin erdi-eskuara (...) mintzaira hartarik / HE59,12
erdi-ezagun
bada zerbait anai erdi-ezagunenganako elkarbidea / HE17,48
erdi-ezkutatu(ta)
mai gañean erdi ezkutatuta zegoan arakin kutxillo bat / HE19,102
erdi-gaixo
esnea be bai, erdigaixoentzako / HE31,35

erdi-gaixorik
jaioera txarra izan dau, atalga ta zatika, erdi gaixorik eta ainbeste zereginez beterik / EJ59, 13
erdi-galdu(an)
nere moduan erdi galduan arkitzen diran zenbaiti (...) laguntzearren / HE55,15
erdi-galduta
konortea erdi galduta geratu zan gizajoa / HE21,92
erdi-gorritu
bere obrera erdi gorritu, erdi balcitubaz / HE20,128
erdi-goseak (egon)
berak dionez, oraindik ere erdi-goseak dago-ta / HE55,49
erdi-haserre(z)
Ezek<ielek> (erdi-asarrez). Kentzeko. / HE15,10
erdi-hazi(tako)
erdi-hazitako kultura bat izanen da beti, ez besterik / EI94,33
erdi-herrenka
batzu erdi-errenka ta bestetzu oso narrazka / HE17,19
erdi-heze
bere ezpain lodixkote erdiezeak utzitako ildoa / HE34,62
erdi-hil
oilloa baitabila suge erdi-illarekin / HE18,106
ardi zar naiz beor zar erdi-il-billa doa / HE18,119
erdi-hustuta
bonbilari ere, apaizaren isilik erdiustuta, ura ezartzen ion / HE15,23
erdi-hutsik
lehen beintzat tenploak erdi utsik zeuden, eta orain elizkizunak berriz ospatzen dira / EC70, 51
erdi-ikasi
euskera umetan erdi-ikasi, gero erdi ortatik iru laurden atzendu ... / HE17,59
erdi-ilun
zertako biziko ez dakitela dautza erdi-illunean / HE34,27
erdi-inguruko
erdi-ingurukoen artean ibiltzen nintzan ni / HE31,15
erdi-intelijente
Frantzian denak erdi intelijenteak balitzazke / HE35,83
erdi-iratzarri
lo datzanak, erdi iratzartzen denean, egiten du zenbait mugida / HEAX,49
erdi-irrintzika
erdi-irrintzika asten da Mainazi gaillena / HE18,93
erdi-itsu
ventera andra zar erdi ichu bat / HE20,191
erdi-itxi
berez erdi itxiak dituen begiak / HE35,47
erdi-itxirik
begiak erdi itxirik, ohean etzanda / HE35,88
begiak erdi itxirik Gisele-ri begiratzen dio / HE35,40
zigarreta erien punttan, begiak erdi-hetsirik / HE59,17
begiak erdi hitxirik / HE52,9
begiak erdi hertsirik eta muturra bi besoen artean / HE52,9
erdi-izutu
ixilik jartzen nintzan, erdi ahalge, erdi izitua / HE59,27

erdi-jantzi(z)
erdi-jantziz, ille-arro, atera gelatik / HE18,52
erdi-jantzita
zein erdi jantzita, zein besoetan aurrak zeramazkila / EJ81,8
erdi-jokalari
erdi bertsolari ta erdi jokalari gera / HE55,10
erdi-kaskoin
Eskualdunean eskuara nahi zuen, ez erdi-kaskoin erdi-eskuara (...) mintzaira hartarik / HE59,12
erdi-lagundu
ecin bestez ondo irichiz, ta nagui nagui ciniala, erdi lagundu ceunstan maico erregubac eguiten / HE20,68
erdi-larrugorrian
ikusi nituanian neregandikan ez urrutira iru gizon erdi larrugorrian txalupa txiki batean / HE19,57
pobretxo bat arkitu zuten (...) arpegia zuri ta gañera erdi larru-gorrian / HE54,154
erdi-lo
erdi lo zaldiak eramaten zuela ... / HE52,11
erdi-logale
odol galtzeak egotxirik erdi logale batean erori zitzaion / HE58,57
erdi-lotan
kargatzen nuen, erdi lotan egon gabe / HE50,48
erdi lotan egonik edo gure kontraseña nunbait ere ongi ez enteniturik, bereala ametralla-dorarekin tiroka asi zitzaigun / EJ49,109
ez ari txorua izan, Anjel!, esan zion don Josek erdi lotan / HE19,71
erdi-makinalki
horri bat irakurtzen hasi zen erdi makinalki / HE39,34
erdi-miserian
Itziar'ko kalean bazegoan gizon bat, erdi mixerian bizi zana / HE29,25
erdi-murritu
betuliac erdi zuri, ta erdi murritubac / HE20,72
erdi-negarrean
dei egiten diote erdi-negarrean / HE18,95
erdi-negarrez
errezoak egiten ari zala, azaldu zitzayon bere illoba Kontxexi erdi negarrez / HE22,24
bañan, ortan ari zala, ia erdi negarrez ikusten nuan / EJ49,83
erdi-pakean
inork ikusi ez nindula-ta geldi naiz erdi-pakean / HE18,113
erdi-sendatu
oraindik erdi sendatua nintzala / HE23,96
erdi-sorgin
Usoa-ganako gorrotoz jantzi ziren, Alostorreko lehenen alaba erdi sorgintzat jotzeraino / EJ48,25
erdi-tatarraz
narrastuta eta erdi tatarraz, betiko etxeratu jakun / HE31,24
erdi-txantxetan
aurrena, erdi-txantxetan asi nintzan sukalde-kontu ta arazoetan / EJ64,80
erdi-zabal
aho erdi zabaletik ardoa, behazuna eta aparra zeriola / HE39,19
erdi-zahartu
bertso berri polit bat biar nuke jarri neska erdi zartuen konsolagarri / EJ79,36

erdi-zapuzturik
Jos<epak> (erdi-sapusturik). Nere amaren alabari... / HE15,8
erdi-zuri
betuliac erdi zuri, ta erdi murritubac / HE20,72
erdibitu
gabi-mallubac emoten deutsan joaldi edo colpiaz erdibituten da / HE20,127
erdipurdi
atzo oraindik zure abotsa entzun nezakean oroimenean, erdipurdi bazen ere / HE34,38

HITZ-ANDANA IHARTUAK

abade nagusi
bertako abadeen buru da bera, inguruetako abadenagusi, artxiprestea / HE31,77
abadetxe-zahar
Abatxe-zaarreko irugarren sendia / HE50,18
agintari nagusi
grezitar guztien agintari-nagusi egin zuten / HE24,124
ahaide nagusi
euskaldunen gudalari azkar bat, aide-nagusien buru / HE24,125
aingeru goardako
aiek, zuen aingeru goardakoak izango ituan / HE29,136
Aita eterno
Jesusec (...) ait-eternoari gurutzean eguin cion present... / HE08,200
bere ait-eternoaren izenean / HE13,12
Aita gurea
Aita gurea / HE08,158
Aita gurea zeruetan zaudena / HE39,65
bigarren Aita gurea, onela zetorren / HE57,143
Aita gurea, zeruetan zaudena ... / HE57,142
danok errezatzeko Aita-gure bana / HE55,25
aita nagusi
75 pezeta erabaki zuten nere aita-nagusiak / HE50,49
Aita Santu
Aita santu Erromakoaren baimena badaukate automobil edo astomutil oyek / HE22,40
Aita deunaren aolkari izan zan / HE24,15
Aita saindu / HE01,38
Aitasaindu / HE02,28
Aita sainduaren asmoen alde, Pater noster / HE39,9
denek darabilzkite Aita santuen esanak / EI94,80
arrazoi au txit izan zan aditua Aita-Santuaz / HE54,158
aita-le(he)n
asko aldiz egiten ziozkan gure Aita-lenari zeruak onelako mesede bereziak / HE54,154
gure Aita-len Franzisko / HE54,175
aita-ponteko
nere aita-pontekoa ere bera zan / HE29,21
aita-ponteko: Gurpide-Fermin / HE31,86
aitabitxi
neretzako aitabitxi bat aurkitu ahal izateak / HE33,3
aitaginarreba
aitaginarrebak txorixuak egiteko esteak atara eutsozan / HE21,39
aitaita
aitaita zarraren gauzak jakin-gurata / HE31,83
aitama-bitxi
Pillomena ta Migel, ezker-eskui, aita-ama bitxi zituztela / HE57,141
Aizkorri
Aizkorri'ko Urbia'n "Zorrotzarri" deritzaion arriaundi bat ba-da / HE24,44
gure Aizkorri zelai lau-utsetik bulartu ez-antzo / HE17,36
beltzez jantzita dago Aitzkorri / HE55,59
Aldazabal-goikoa; Aldazabal-azpikoa
Aldazabal izena dauka: batek Aldazabal-goikoa; besteak Aldazabal-azpikoa / HE29,17
Alderdi eder
Donostiko jardineruen kapataza izan zan, Gipuzkoako plazan ta Alderdi-eder'en ta, ibiltzen ziran lanean / HE23,53

alditxar
ilunak lausotu eta alditxar batek artu ninduen / HE38,157
aldixar delakoan, bere baitarazi nahi dute / HE59,20
Ama Birjina Abuztuko
Ama Birjiña Agoztuko egunean ... zezenak kapa puskatu omen zion / HE29,36
Ama Birjina Karmengo
Ama Birjiña Karmengoak gorde dezala nere biotzeko semea / HE19,50
ama-ponteko
ama-ponteko, amaren aldeko amama / HE31,86
amama
aitaren aldeko aitaita-amamak / HE31,85
ameskaitz
ameskaitzetan edo ikusiko zuen horrelako zerbait / HE27,384
amets gaitz zerbait egin zuen / HE58,55
amona mantagorri
amona manta gorri, zeruan ze berri / HE24,69
anderehandi + tu
zerk anderehantu duyen / HE01,90
apaiz nagusi
urte artaco Apaiz-Nagusi Caifas / HE08,88
Heli apaiz-nagusiaren bi seme / HE45,192
apaizetxe zahar
Bedayo'ko "Apez-etxe-zaarrean" jaioa naiz / HE50,16
Aranburu-berri
Asteasu'ko Aranburu-berrik atera zituala uste det / HE29,89
ardangorri
amaika zagi ardangorri, amar labealdi ogi / HE18,99
ardanzuri
amabi zagi ardanzuri, amaika zagi ardangorri / HE18,99
ardatz nagusi
ardatz-nausija / HE20,134
arkazte
arkazte / HE18,18
Inazio Mariren iru arkazte, sugar-zulo bañon toki beldurgarriagoan zebiltzen / HE50,61
armarri
arrilanduzko etxeaurre-arpegi dauko, armarria ta guzti / HE31,18
arnas-estu
nagusiari laguntzen an da, arnas-esturik / HE18,52
arnasestuka
Altzola-ko jaunak deitu zuen Beltran bere lehengusua eta honela mintzatu zitzaion arnas-
–estuka / EJ48,22
arrats gorri
goizgorri baino maiteago du arrasgorriren diztira / HE18,85
Arriaga-be(he)ko
Arriaga-bekoa baserriko alabea zan / HE31,93
Arrion(a)
Arrionako aldamenean Arantzazutik gorantza / HE25,58
Arritokietako Ama
Arritokieta'ko Ama Neskutza'ri / HE17,52
Arrua-be(he)ko
Arrua-beko porlan-pabrikara eramaten dute / HE29,15

artabero
baietz uste dot (eta bua artobero usaina) / HE21,97
artobero-uxai omen-naiz / HE17,54
artantzu
artantxu ta beorrak utzirik larrean / HE18,16
urtaro artan artantzu, bildots, eiten dute zilipurdi / HE18,71
artatxar
kristauek jate ezue artatxarra ta aza / HE18,32
Aste Santu
aste santuko molumentotik urtendakoa dirudi / HE21,59
astebete
astebeteko jiratik zetozen Santimamineko ehiztariak ziruditen / HE39,71
astebete zeramaten karretera bazterretan gau eta egun / HE39,29
astebete zeraman ohean / HE39,12
eta uraxe izaten zan aste beterako nere jakia / HE50,55
astebete(garren)
astebetegarrenean goardazibilek goitik beheraino arakatu zuten Larraun zahar / HE39,43
atzamar
alkar ederto orraztu eben atzamarrakaz / HE21,30
¿cetaco emon euscuzan Jangoicuac amar atzac edo atzamarrac? / HE20,54
mai aren ostean egon oi zan Patxi, edo diru kontatzen edo atzamarrak kontatuaz konturen bat zuzentzen / HE19,93
atzomotz
bakarra zan atxomotxa kontu-eder-kontari / HE18,49
Aurizperri
Ultzama Aurizperri / HE31,72
azken hats
kuiattoa han dago etzanik, azken-hatsa emanik / HE18,104
azken kutsu
azken-kutsuren bat ez al du ezkontzak? / HE34,28
azken ordu
aldaketak aldapan bera idatzi ta arratsaldeko azken-orduetan, or noa aizeak eramanda bezela / HE57,117
azken urte
emengo gaztelu batera etorri ohi-zan, bere azken-urteak emen emoten / HE31,70
barnekalde
kanpokaldea eta barnekaldea ezin bereiziak ditugu / HE56,9
barremurritz
algara lasaia egiteko besteren farremurritzaren bizkarretik / HE27,367
basamortu
basamortua / HE20,224
nola ziteken honelako basamortuan honen arrosa pare politik topatzea? / HE39,44
basamortuan bizi izan zen Paulo santua ere / HE44,23
basati on
irrazionalismo idealista hau, misiolarien "basationa"-ren irudian ere aurki daiteke / HE36, 34
Rousseauren "basati ona" gogoratuko liguke Rikardok / EI94,30
baserri
gizona bas-herrian bizi zenean / EI94,30
Bazko garizumako
Pazco Garaizumacoan comulgatzea / HE08,183

bederatziurren
asi eban egun artantxe bederatziurren sutsua / HE21,53
beharrizan
bearrizana ba egoan / HE21,30
behatz-txikar
saiets osoan barreiatzen zun beatz-txikarra bustirik / HE18,84
Beheko-kale
bi gizon ari ziren burruka gogorrean Beheko-kaleko sagordotegi baten aurrean / HE33,5
bekaitz
hondatuegi baitzegoen inoren bekaitzik sor erazteko / HE39,82
belaunaldi
belaunaldi berri bat aterako da plazara / EI94,30
belaunaldi berri honen sortzearekin / EI94,30
Bentatxuri
Bentaxuriko Joanes Baionarat joan zen / HE32,28
Berri On
norengana nator (...) Berri On hau zabaltzera? / HE27,392
besterri
bere lurrean eta aitaguiarrabaren aldetik etzuena, besterrian eman nai izan zion / HE45, 217
betizu
beorrak eta betizuak eukitzeko / HE29,65
bibelar
andik atera eta bibelar gainean meki zabaltzen dute / HE18,95
bide-zidor
berori ez da gauzako gabaz bide txior abetan ibilteko / HE19,43
bost orduan jeixten giñan gu bi-ziorrez / HE29,118
an beko erreka ondoko bide xior artan pasa bear dik / HE29,126
ararat juateko nola zeuden asko bide-xiur / HE54,151
mendietako bidetxihorretan barna / HE52,11
baina aitortzen dut xendera eta bidetxigorretan gehiago ibili naizela / EI94,42
Bideberri
lagundu baininduen Bideberriko Xeheletaraino / HE56,17
biloba
nere aitonaren seme, billoba ta heren-lobak / HE33,7
bostaitona
kontuak jorik, Pruden hura Bartelen bostaitona zela atera zuen / HE39,47
burdinberri
burdin-barria / HE20,135
burdinori
burdin-ori edo brontzezko zortzi aingeruak / HE31,71
burdinurtu
dana liburu, oial pintura eta burdin-urtuegaz eginiko tailluekaz beteta / HE31,56
burukomin
alan jaana ta jancijac dacaz burucomin, arazo, lor ta atsacabe asco / HE20,150
lengo burukomiña geitu baiño ez dautsozu egingo / HE21,97
emigrazio arazoak sortzen ditu burukomin eta bereizketarik handienak / EI94,15
burukorratz
iru lauco gueratuten dirianac, isten ditugu Fraiscarentzat burucorratzetaraco / HE20,75
Donostizahar
Donosti Zarreko txuloren batean / HE57,113

eguberri
urrena eguberri, urtaro alaia / HE18,120
odolkolpeak jo zuen, oinazturak bezala, Eguerriak baino lehen / HE27,368
Eguerri vezpera goicean enzuten deguna / HE08,72
ezalgera eguberri-aurrean? / HE15,9
1910'garrengo eguberriak iritxi ziralarik / HE50,81
eguzkialde hurbil
orain bertan eguzkialde hurbilean gertatutakoak / HE37,104
ehunurteko
XIV-garren ehunurtekoan / HE30,209
XVI'gn. mende edo ehun-urthekoa / HE26,261
eleberri
kondaira eta elezaharrak, eleberriz ere behin baino gehiagotan hornituak / HE33,19
eleberri bat egitekotan omen zebilen / HE27,297
"picaresco" izeneko eleberri motari dagokio osoro / HE28,69
eleder
elederrari gagozkiola, onela dino Zaitegi jaunak / HE28,56
oso begiratua ikusten aut ire ele-eder lanetan / HE57,112
elezahar
Donostiako *La Voz de Guipúzcoa*-n kontatu zituen Errenteriaren kondaira eta elezaharrak / HE33, XIX
elezarrak / HE31,7
elgorri
gaztetako elgorria eldu zitzaion / HE57,123
eliza nagusi
Andre-dena Mariaco eliça-nausi / HE05,107
sartu ziran Vaticano eliz-nagusienian / HE54,170
elorriza(ha)r
mendi-punta polit bat (...) Elorri-zarreko punta du izena / HE29,10
emagaldu
birjinak edukitzeko, emagalduak eduki behar / HE35,84
biotz oneko emagaldu beartsu baten laguntzeak kendu eutson gosea / HE31,63
emakume
auetan, ez gera emakumeak oso oker ibiltzen / HE34,68
erbeste
are ozenkiago herbestean dugulako / HE27,371
amar Tribu edo Familiac saca-banatu ciran Er-besteetan / HE08,50
erbestecoa naiz eta arrotza zuen artean / HE12,20
erbestetuak bizi diranean / HE13,9
erbestera yo-ezkero / HE17,51
erlamando
erlauntzetan egoten diren antzera, hainbat erlamando dago Bilbon ere / HE44,31
erpuru
erpuruetako atzaskal artean / HE21,68
errabero
etxetan esne ona edaten zuten, erra-bero goxo hartarik / HE32,35
erran-zahar
eta, erran-zaharrak dion bezala / HE56,19
errauts
baserrietara, itsasoetara, bortuetara, errautsak karrika / HE56,10
Errege Katolikoak
Errege Katolikoen denboretan gertatu zen izen trukatze hau / HE33,19

errege-ohi
erregi-oiaren alaba Isabel autu zuten buruzagitzat / HE28,76
errekabeltz
Erreka-beltz esaten zioten muga ari / HE29,78
errekaidor
Koxta izenekoa bada; Errekaidor ere bai / HE29,81
errekakoetxe
debe decirse errekalde, errenteria, errecacoechea / HE20,237
errotaza(ha)r
an dago torrezarreko errotazarra be / HE31,18
eskerron
pozik eta eskerronez artzen gaitu berak / HE31,18
gizonen eskerronen berri badakigu ... / HE52,15
eskubide
edozein pertsonak ba du eskubide / EI94,22
Espiritu Santu
erraiten du Spiritu Sainduak / HEAX,93
maiatzaren ogei ta amarrian zelebratzen zuan Espiritu Santuaren etorrera / HE54,159
Estatu Batuak
Estadu Batuetan bizi arren, jatorriz asiatarrak dira indio hauek / EI94,39
etsigaizto
Espronceda'ren etsigaizto itzala euskel-neurtitz bikañetan iraultzeko / HE17,41
etxe santu
egin zioten beren lurrian etxe-santu bat / HE54,167
etxearteko
euren etxearteko bat baino geiagok urten dutelako idazle / HE31,91
Etxegarai
Etxegarai jauna gure euskal-idazle makhurr horretzaz ohartu zan / HE26,259
etxekoandre
ez ducat guiltzic; echeco-andriac gorde daruaz / HE20,71
norbaitek bazaitu maite, datorren urtez garai ontako etxeko-andretu zaite / HE18,132
Torrezarrera goaz gaur, bertako etxekoandre zarrari ikustaldi bat egiten / HE31,18
ikasi oneko etxekoandra argia orain be andra Pantxi / HE31,18
etxekoandreak be urten eban ateaurrera / HE31,82
hori auzoko etxekanderearen botza / HE32,23
Sindika'ko etxekoandreak esan zizkidan / HE23,81
Gaztelondo'ko etxekanderea / HE28,53
esaten zion Piarres'ek etxekoandreari / HE28,53
eta icusiric Agarrec aurdun cegoala, mezpreciatu zuen bere echecoandrea / HE12,14
etseko andreak bazkari ugaria nahi luke / HE15,8
etxekoandrearen aitona / HE16,19
eldu giñan noizbait ere etxekoandre berriaren etxera / HE16,40
so'ginan nolako etxekanderea naizen? / HE58,51
etxekoandrea ez da batere ateratzen / HE52,10
etxekoarteko
etxekoartekoek eta lagunek pizka bat zuzendu eitean / HE44,31
etxekojaun
erretratu aundi bat be ekarri eustan etxekojaunak / HE31,85
gorputz sendoa eta goi-bei luze-xamarra etxekojauna / HE31,82
hor ikasi zuen noski "etxeko jauna" "le laboreur de la montagne" dela frantsesez / HE27, 362
ez det uste Agustin ori iñoiz ere Sarobeberriko etxekojaun izan zanik / HE53,19
etxeko-jaun hoberenez bertzeak xamardun / HE59,38

eulixehe
hirur-garren çauria cen ulitchehen, edo aliamalia chehe batçuena / HE10,123
euskaldunberri
euskaldun berri batek egin zuela gogoratzean / HE27,341
ez-ikusi
ez-ikusia egin diet / HE34,44
ezarritako ordena
Peru kristau eta "ezarritako ordena"-aren defendatzaileak / HE36,34
ezinbizi
bizibeharra eta ezinbizia aurrean ditugu / HE27,302
ezinegon
gaztetasunaren ezinegon larri atsegina / HE27,297
Ezteia-haundi, Ezteia-txiki
baserri aundi bat dago. Ezteia dauka izena. Bi bizitzakoa da: Ezteia-aundi ta Ezteia-txiki / HE29,17
fedebautismo
eskatu al dio juezak Sebastiana Baldes'en perebautismorik? / HE16,53
festaburu
Eliçac duen besta-bururik handienean / HE10,129
ain zuzen pestaburu dute Samigelez / HE18,15
fraideberri
besterik ez bada egun batean praidebarri bizitza egiten / HE31,35
frantses-txiki
bi izaten ziran gure denboran: Prantzes-txikia ta Zubeltzu / HE29,89
Fratsesilaga
Prantzillagan lo / HE23,48
gabon
arratsalde on, edo gabon onezkero / HE19,87
kaisio, gau-on / HE39,59
gauon, alajaina! / HE39,59
"gau on!" zioten orok, betan aphaltzean / HE51,55
gaizki-etorri
nahiz ongi etorria baino gaizki etorria zuzenago esana legokeen / HE27,304
galdu-bete
astotzar galdu-beteak bai, parke bustiaren bakardadeari biotzez betesten eta ederresten ez dakitenak / HE34,31
len au eguin baguez nago ni gaur nagoen bezala, ta bekatuz ekusten dezun bezain galdu--betea! / HE13,20
Galsoro-erdiko
Batista Urdapilleta, Galsoro-erdiko semea / HE16,138
galtza-motz(etan)
mutil ttipia atera da, galtza motzetan / HE52,14
gangrenatzar
cangrenatzar bat jajoco jaco, ondo ezpadogu sageetan / HE20,63
gaztanbera
gaztamberia / HE20,176
Gernikako Arbola
Gernikako Arbola, bere etsairik aundienaren kabizuloan, otso amorratuen abo-aboan sortu zen / HE28,79
gerra hotz
bero-bero ibili zen luzaroan gerra hotza / HE27,375

gizagaixo
arkoskorduna emon beste gizajoari / HE21,64
alako baten garbituko zaitue gizajoori / HE21,79
arrantzale gizagaxoek mahonezko atorra daramate soinean / HE27,309
Jose gizagajoari gerrikoan ontz urrezkoak billatu zizkioten / HE23,42
"Txorron" apaiz zar gizagaxo bat / HE23,19
zure senar gizajoan masalla ertzak / HE19,119
gizagaizoak galdatu du otoi utz zezaten / HE14,162
e-tzian Primo gizagaxoak asko uste ... / HE17,23
begira Horn gizagaxoa, bakar-bakarrik / HE17,23
saski-aldaketa(n) ari dan mutil gizaixoa / HE18,59
gizagaixo, errukarri ... eta nork jakin nolako ezizen minkulinez deituko zioten berriro / HE39, 87
Marty harakin gizarajoari aspaldi etorri zitzaion ezkontzeko garaia / HE27,325

gizagaldu
Verlaine berriz, adimentsu izanarren, gizagaldu bat / HE28,58

gizaguren
askok eukiko dabe gizaguren edo heroetzat / HE21,23
giza-gurenen gogai-aria naiz idazkera / HE17,10
leen ergel ta arlote ainbat, gaur gizaguren / HE17,27

gizalandu
eredutzat hartzen zituztela, gizalanduago zirelakotz edo / HE30,212

gizatxar
gisatxara, zeatz zalea, eraztua / HE24,9

gizatzar
galdu dogu guizatzar a / HE20,214

gizon-on
batu dira pielgelan atso biak, euroen gizon-onak (senarrak ez dira gero), jueza ta sekretarioa / HE21,90

goardi(a)zibil
aurretik zijoazten goardi-zibillak / HE23,33

gogoanbehar
izen-ondokoak ematen zidan, ordea, gogoanbeharra / HE27,297

goibel
bihotz-ukitu ixila, irrifarre goibela / HE27,318
etsipenez jantzi bere izate goibela / HE28,57
fedea ahuldu zitzaion, goibeldu, ikaratu / HE59,11
biloak harro, bere soan zekarren barruko musika goibela / HE56,7

Goiko kale
aita xextogintzan aritzen zen Goiko kale zaharrean / HE27,366

goizgorri
gois-gorri, laster euri / HE20,122
goizgorri baino maiteago du arrasgorriren diztira / HE18,85

gudalburu
Lertsundi gudalburuari eskeinitakoa / HE28,85

Gurdilla-txiki(ar)
Gurdilla-txikiarrak ta Zumizketarrak ere etortzen ziran / HE50,46

gurutze zuri
zuriek ere beren gisako gurutze-zuri taldeak muntatzen ari ziren / HE58,63

harkaitz
auzoko arkaitz-zulo batean sartzen / HE22,45
nolatan ez ditu bere begirada otoitsuak arkaitzak berak beratzen? / HE34,34

itsas-ertzeko arkaitz-mutur batera / HE27,311
Inaki galtz-ipurditik hartu eta arkaitz batetik behera bota / HE27,311
David arcaitz batean jarri zan / HE45,220
David-ec igues eguin etzezan arcaitzari alde guzietatic contuarleac ipintzea / HE45,220

harkaitzaundi
beko txikia da Txoritoki; gañekoa berriz Arkaitzaundi / HE23,71

harlandu
arrilanduzko etxeaurre-arpegia dauko / HE31,18
jauregi antzeko etxeaurrea dauka, arrilanduz egiña / HE31,92
zan arlanduzkoa eta ego aldera zedukan baratza eder bat / HE19,69
etxearen aurre pentagonalaren erditzat harlandu bat zegoen / HE39,46

haserre-esan(ak)
Profeten ongui-esanac, aser-esanac, eta atelecac / HE08,50

haurgaizto
iru egun ernari ... egin duk aurgaizto / HE18,42

herbehere
erberia / HE20,227

herenegun
erenegun aitari mintzatu nintzaion / HE18,97

herenloba
nere aitonaren seme, billoba ta heren-lobak herritarren begietan "Lukainka" garela esan dut / HE33,7

herribatu
usopillo baten antza emoten dau erri-batuak, urrindik begiratuta / HE31,82

herriko etxe
bera zan errikoetxe edo *kontzejua* / HE16,26
herriko-etxera sartu gabe azken begistaldian / HE58,86
karrikan behera hoinez herriko-etxera goaz / HE58,85
herriko-etxe aitzinean iragaiten direlarik / HE52,21

hestegorri
estegorrija / HE20,86

hestelodi
este lodijac / HE20,87

hestemehe
este-meiac / HE20,87

hil-antzo
erria il-antzo dago, izkuta da bizi / HE18,118

hilabete
illa betean egon zan buru austen / HE20,198
illa betian sartuta praile-eche baten / HE20,130
gogorragotzat euquico leuquee illa beteco vicitza ezcutucua / HE20,130
iru illabete badira kanpoan dagoenetik / HE34,68
orain sei illabete zan erronka jua / HE29,31
zazpi illabete danetan, elurra egin ziela / HE29,93
uztaila da; hitzak polliki erraiten duen bezala, uzten hilabethea / HE32,46
gogor ekin zien Orixek, duela zenbait hilabete / HE27,361
an eduki zituzten illabete pare bat / HE23,53
Lorkan ta, egon giñan iya illabete / HE23,92
hilabete / HE01,86
hilebethe / HE02,191
illabete bage, biak ezkondu ziraden / HE18,54
zortzi illabete negu ba da naiko luze / HE18,92

morroi bialdu ninduan illabete baterako / HE50,48
Donapaleun bizi izan naiz hilabete batez / EI94,28
zenbait ilabete geroxeago nere aita galdu nuen / HE56,7

hilotz
eror nainde han berian hilhotza / HE01,82
Jesus ill-otza utzi naiez / HE13,8
becoquiaren erdi-erdian emandaco golpearequin, illotzic lurrean ezarri zuen / HE45,210

hiriberri
Alfonsok (...) *Oiartzuko Hiriberri* sortzeko Abantaila eman zuen / HE33,17

hiriburu
beste uriburu batzuetan ibili zan / HE31,63
Euskal Herriko huribururik handiena aukeratu dot horretarako / HE44,9
gaur egunean tiraniaren herri-buruak ez dute izen bezala Budapest / EI94,76

hirutxulo(eta)
Irutxulueta eder zoragarri ontan jayo banintzan ere / HE24,116

hitz-lau
hitz-lauz ihardun zuenez gero / HE33,25
itz-lauz / HE17,3

hizneurtu
izneurtuz idaztea txaldankeri agiria dala / HE17,27

hizperri(keta)
han-hemenka urrunxko joanik ere hitz-berri-keta / HE59,19

hormaza(ha)r
komentu aundi baten ormazarrak ikusten dira / HE31,70

hormazuri
etxe ori, ormazuri ta loraz inguratua / HE31,82

hotsaundi
Villon'en otsaundirik ez izan arren / HE28,58

Ibaibaltz
Ibaibaltz esaten ba-deutzie be, erreka-txarku bat eta besterik ez da / HE31,26

Ibarrola
Ibarrola-n jendea ez zen baliman saindu / HE58,61

Ibidaberri
orain Ibidaberri esaten diote batzuek / HE29,19

Ibidaza(ha)r
beste etxe bat... Ibidazar izena. / HE29,19

idazti-lau
euskalki-gurditxoa idazti-lauko yardunetan / HE17,9

ilargi berri
ilhargi berri / HE02,191

ilargi bete
ilhargi bethea / HE02,191

ilbeltz
1475-ko ilbeltzean etorri zen Gipuzkoara / HE33,47
ilbeltzan Azpeitian sartu giñanean / HE23,84

ile-erantsi
kapelarekin batean erori zitzaion illerantsi edo peluka ere / HE16,102

ilunabar
leenago dator gaua, ta freskua oi dabil illunabarretan / HE34,48
illunabarrak, berriz, ez du sekulan izango atzo arte izan zuen lillura-mota / HE34,29
ilunabarrak, udazkenak ... zirrara ezti-mingotsa zabaltzen digute bihotzean / HE27,319
illunabarrean jarri zion zepo bat lekurik egokienean / HE22,45

allegatu ciran aingueru biac Sodomara illunabarrean / HE12,16
illunabartzera eguin zuenean, ... amaguiarrabari joan zitzaion / HE45,204
Arruara juan nintzan illunabarrian / HE53,52
iñulabarreko amarrak aldean / HE55,9

Iparreko Burdinbide
Errenteriko kontsejuak eskubidea eman zion Ifarreko Burdinbidearen Lagundiari / HE33, 27

irrimar-huts
irrimar-utsez (karikaturaz) dazauzkidan gizon ospetsuak / HE17,22

isilgorde
Mikelek erazten du burutik zapela, andik isilgorde bat artzeko bezela / HE18,106

itsas-zabal
ingles, frantsez eta holandes ontziek itsas-zabalean oldartu ta zama aberats hura arrapatzen zieten / HE33,95

itsasestu
Bosforo ta Behring itsas-estuak igaroak ditu / HE33,7

Itsaso Gazia
oyec guztioc elcartu ciran Basoco ibarrean, ceñ dan orain itsaso Gacia / HE12,12

iturburu
persecucione berri haren ithurburuac içan-balire guisa / HE10,120

Iturriaundi
"Iturriaundi"-askan aurpegiak garbi / HE18,18

Iturribeltz
Iturribeltzeko zangomotza / HE56,29

Iturrigorri
Arriona (...) Iturrigorri-aldera dago / HE25,58

Izar Gorri
urte berean zuen, Josip Ulma-k, Izar Gorri gazte tanda antolatu / HE58,62

izpar
betoz, betoz, errietako izparrak / HE21,31

izti-berritasun
izti-berritasunen zaletasuna / HE24,20

janberri
darraico echecua, basoco jatecua, icusteco guriaz, jan barri gosiaz / HE20,97

Jaun Zuria
bere odoetan inguru dela, Jaun Zuria'ren itzala / HE28,89

Jaungoiko
laungoikuak emanik / HE01,30
lengoikoa / HE01,32
langoikua / HE01,120
langoikoa / HE01,120
eta icusi zuen Jaungoicoac ona zala arguia / HE12,1
zere Jaungoikoa / HE13,14
gure laungoikoak, ... gizona bera, ... egin zuenean / HEAX,19

kale-txiki
laxter ziran danak korrika kale-txikira / HE23,24
angoxe kale txikiñ jaioa / HE16,59

kanabera
kanabera baten puntan marraza bat estekaturik / HE59,26

kanpokalde
kanpokaldea eta barnekaldea ezin bereiziak ditugu / HE56,9

kanposantu
neska ta mutil, danok batu giñan kanposantuan / HE31,16
ildakoak kanposantura eramaten / HE29,22
kanposantura berreun metro eskas zeuden / HE29,119
Ayako kanposantuan kañoyak ipiñi genitun / HE23,41
bizirik inoiz bisitatu ez zuen asko etorri zitzaion kanposaindura laguntzera / HE39,65
karta-bujero
está ... karta-bujero / HE16,27
katagorri
basakatuak ere bai, eta katagorriak ere bai / HE29,82
gustatuko al litzaizuke katagorriak bezala zuhaitzik zuhaitz saltatzea? / HE39,110
arbolaz arbola, hona jauzteke katagorria ... / HE52,20
katamotz
¿cer catamotza? / HE20,174
berdin da, katamotza bada ere / HE16,94
koloregorri
lodia ez baina lodikotetxoa bai on Poli ... kolore-gorria / HE31,75
labur-bil
ona, mintzaldi oietarik labur-bil bat / HE17,49
labur-ebaki
itz labur-ebakia du yaun orrek / HE17,22
labur-hizpide
erabil ezazu bigarren era hori nerekin, labur-itz-bidea, alegia / HE38,151
Larraun zahar
Miren Larraun zahar eta berriko hondamendia sinesteraino ikaratu baitzen / HE39,46
larrazken
larrazkeneko bazter horietarat / HE32,23
muruan gorritzen ari ziren basa-aihenen ostroen larratzkena ezagutarazten zuten / HE58, 52
haizearen bustia larrazkenean / HE56,8
lau kantoinetako
pilare, harroin, edo thonba laur kantoinetako gora ailtxatu batzuk / HEAX,25
laztasun-biloiz
alako ikaragarritasun antzeko bat emoten dau, sartzerako eleizan, a laztasun-billosa aurkitzean / HE31,71
lehen arto
ama, lengoan azkena, len-artoa igartzean / HE18,64
lehen edizio
lehen-edizinoaren ale bakhar bat bertzerik ezagutu ezta / HE26,261
lehen maila
gathe luze etengabekoaren lehenmaila / HE26,262
lehen ministro
astero lehen ministru aldatzea zen / HE58,63
lehen oin
aberrialdeko gogo-gudari-sailletan olerkaria beti da leen-oñean / HE17,35
lehen zitu
lehen-zituak, gure baithan, giputz-nafar aldeetan erne ziran / HE26,259
lehen-zituak eskaini zerauzkigulako / HE26,261
lehenbizisortu
Hus lembicisortua, eta Buz bere anaya / HE12,20
Ismaelen lembicisortua Nabaiot / HE12,24

lehengusu
ba zuen urtebete lengusuen Lutesi-n izaiteak / HE58,81
hara itzuli ziren anaie baten eta gero lengusuen bisita ukan nuen / HE58,81
lehenlege
sukaldea lengoa, len-legeko pertza / HE18,96
Lekunberri
obe litzake jungo balira Lekunberrira errementai / HE25,63
Lekunberri, zakur-erri / HE18,61
lobildu
gaueko lo-bildua biamonez ase / HE18,46
lokatz
nolako lokatzetan sartzen nuen neure burua / HE27,376
lozorro
lo zorro gogorrenian banago bere / HE20,130
lur-handi
latinaren jakitea lur-handiko ikastetxetan berpiztekotz / HE30,227
lurbero(ar)
"Tierra Caliente" hori, jakina, ez dago inon (...) "lurberoarren" errenkurarik ez du beraz inork aditu / HE27,362
lurzuri
bustinezko eta lurzurizko platerrak / HE31,85
luzeletrika
ez genduke luze-letrikaren bearrik / HE16,102
mahain biribil
Rikardo Arregi eta euskal kulturari buruz zuk ere holako "mahain biribil" batzuk egin ditzazun / EI94,36
mareagora
ondar buztian, larru hutsik marigorak eraman arte / HE35,95
maria gora danean, ibaya daukat ispillutzat / HE23,52
mediku nagusi
lau miriku-nausien aitzinean agertu zuen bere lana / HE59,11
mendi-txiki
oni, "Mendi-txiki" deritzen genion / HE50,67
mendizarratu
laster joaten zan mendizarratuko txaraka-arteetara / HE31,23
Mendizorrotz
Mendizorrotz'en izan zala atakerik gogorrena / HE29,24
Mendizorroztik Teresategira / HE23,44
meza nagusi
meza nagusira doa gauez jun ez dana / HE18,132
igandean, meza nagusi ondoan, joan omen zan plazara / HE29,48
ta meza nagusia amarretan / HE50,70
minsor
erabat zuzengarria ez omen da, alegia; minsorrez eramanbearra baizik / HE17,24
mitxinogorri
gure mitxinogorria be zartu egin zan / HE31,24
morroi nagusi
nere echeco morroinagusiaren semea da Damascoco au, Eliezer / HE12,13
Munoaundi
Munuaundi atzera joan da / HE23,62

Murgiza(ha)r
Murgizarreko borda-aldea du izena / HE29,10
mutilkondo
nolako osaba zedukala uste zuen bada mutilkondo horrek? / HE39,87
mutilzahar
mutil zahar rareziak izanen dira / HE35,29
ez zekiela mutil-zaharrak raroak direlako gelditzen diren mutil-zahar, hala mutil-zahar geldítu direlako bihurtzen diren raroak / HE35,29
bai, raroak izaten gera mutil-zaharrak / HE35,29
zezen-jabeak bi anai ziran, mutilzarrak / HE29,33
bakero mutilzar ori lasai tablero gaiñean / HE29,33
pelotariak oso maiteak zituzten Bildotxola anai mutilzar oiek / HE29,67
alan joan jakozan urteak, mutilzar geratu arte / HE31,36
i mutilzar gogortua ago / HE17,17
mutilzaar tinko bat / HE17,45
bihur bekizkit hesteak suge, mutil-zahar bat juezera gabe makur erazteko ez bagara / HE39,32
zu bezelako mutil zar alprojekin ez, beintzat / HE57,142
besteok ezkontarazi ta berak mutilzar gelditu / HE57,120
Nafarroa Behere
Nafarroa beherea aipatzen da noiz edo behin / HE27,384
Naparroa Behereko Eiheralarre'n erretore egona zela / HE28,67
Nafarroa Behereko parte hetan / HEAX,5
Nafarroa Garai
Nafarroa garaia sekula ere ez / HE27,384
negumin
negu-mineko hotzikara hezur-muinetan nabaitzen badu ere / HE27,318
neskame
neskamea atera zaio, aurpegian irri / HE18,51
obe dezu orren nescameaquin ibilli / HE45,204
neskazahar
egia esateko, neskazarren gaitza daukala uste det jaun orretxek / HE16,11
neskazaar ezin-etsiak / HE17,31
erretulika asten du neskazar gaisoak / HE18,22
errian neskazarrik ba zegok ugari / HE18,43
ez al-dek inguruan aldarera eramateko neskazar tajuzkorik / HE57,119
nonzerberri
atso bat, atso barrendari nonzebarri begiluze bat / HE44,17
nor-gehiago(ka)
ez nintzen zenbaitek hain gogoko duen norgehiagokan sartu / HE27,379
mai-gainean nor-geigo apaltzera arte ekin / HE18,16
odol-gaizto
nola pilotak (...) odol-gaixtoak sortzen dituen / HE59,11
odolgorri
zainik ez odol gorri xortik ez duten batzuek / HE14,156
odoloztu
odol-otzituzko algodoi-lainoak joan eta zerua ondo garbituta ikusi arteraino / HE31,64
oilagor
ollagorrac ez dau cer adierazoric / HE20,179
basaurde, eper, edo ollagorren eizara / HE20,105
arrapatzen nituan erbiak (...) ollagorrak ere bai / HE29,14

eper, oillagor naiz eper / HE18,48
eta oilagorrak? hirurogei ere bai, beharbada / HE44,22

oilar
oillarrak esnatu du erne zan belarri / HE18,92

oinarri
printzipio hauetan oinharriturik, etorkizuna ez da beldurgarria / EI94,52
aitatu dugun dialektika hori aztertu, oinharritu ta interpretatu egin behar da / EI94,47
kultura bakoitza oinharrian salbaturik daude / EI94,49
pentsaera bakoitzeko ta gizarte bakoitzeko oinharri / EI94,47

oinutsik
armak ontzitik legorrera ateratzen, oñutsik / HE23,131

ondo-esan
bere azquen-ondo-esanac Israel-tarrai eman nai izan zizten / HE45,201
oyec eta beste ondo-esan asco eguinda / HE45,201
onelaco ondo-esanaquin asco irabazi zuen / HE45,196
bere ondo-esanacquin atzeratu ezbalitu / HE45,221

ondo-etorri
eguingo deuscubez agur ta ondo etorri gozuac / HE20,205
zakurrak ohi bezala ez zuen, ez, ondo etorrika hartu / HE39,22
atzo emen idatzi genduan ondoetorria / HE21,76

ongi-esan
Profeten ongi-esanac, aser-esanak eta atelecac / HE08,50

ongi-etorri
etxe-alaiko guraso eta umeak jaiki ziran ayei ongi etorri ona ematera / HE19,32
arek be bere modura emon eutsan ongietorria / HE31,24
kristau misionestak ongi etorriak izan ziren / HE30,229
ongi etorria egin nahi nioke / HE27,304
ez dago zer esanik nolako ongi-etorria egingo zioten / HE22,46
bi etxe-jaun sorabildar irten zioten ongi-etorria ematera / HE24,133
erromesari zintzo egiñaz beren ongi etorria / HE25,99
ongui-etorria, eta agur andiak eguitera ... (joan) / HE13,8
onez-onean etorri nai ba-dezute, oskide otxanok, ongi-etorri / HE17,30
anhitz lekutan da bere aitaren amoreakgatik, ongiethorria, eta arraiki errezibitua / HEAX, 3
eztuketela harenganik, begitarterik eta ez ongi ethorririk / HEAX,39
herritarrek ez diote egiten "hunki jin" / HE43,10

opil
otpilla / HE20,236

orbel
aurre-egunetik gaztaina-pilla aitak orbelez estali / HE18,71

ordubete
orain ordubete inguru dela / HE34,27
jeneralean ordu bete izaten zuten / HE29,39
txabolatik ordu beteko bidea zegoan bera / HE29,92
ordu bete pasauen be an egon ei-zan / HE31,26
ordu bete t'erdian aritu da / HE17,24
baña, ordubete igaro baño len, guk ere zerbait ikasi genduan / HE50,47
sua piztu zanetik ordu bete / HE50,26

ortusantu
eroan dagiezala ortusantura / HE21,36

oskarbi
ozkarbi zegoen / HE34,42

Ostiral Santu
ostiral santu eguna zan / HE23,42
pago-bedeinkatu
oroigarria da Bergara'ko "Pagobedeinkatu" dioten pago bat / HE24,52
paradisu galdu
paradisu galduaren mina daukagu hezur muinetaraino sartua / HE27,303
Patarbeltz
Patarbeltxeko txabola zuan arek izena / HE29,94
pipermin
piper-miña galanki izaten dute / HE22,10
gure aparteko nortasun hori ... piperminez eta perejilez egina dela uste dut nik / HE44,11
puiomakur
pujo-macurra / HE20,134
saguzahar
lenbiziko ortzaldiko ortz eroriak Zeanuri'ko umiak saguxarrari eskeintzen dizkiote / HE24, 53
artzik ikusi al dezu ba zuk beiñere pipa erretzen? –Ez; xaguxarra bai / HE16,119
saguzahar batek hegada tentel batzuk egin zituen hiru buruen inguruan / HE39,54
sala nagusi
Sala Nagusiko ateak ordea zerraturik, giltzaturik zeuden / HE58,65
Saletxe-berri
Saletxe-berriko morroi gizagajoa, arto jaiki ziotena / HE22,35
Santiagoren ordenako zaldun
Leon Zurco Irizar-ko (XVII g. mendekoa). Santiago-ren Ordenako Zaldun / HE33,49
Santuaran-goiko
Santuaran-goiko baserritik asiko naiz / HE29,15
sardin za(ha)r
Lezeta, sardin-zarra erreta / HE18,61
sardin zarra erretzen ari zirala ikusi zuan / HE53,24
Sarobeberri
Sarobeberri deitzen zaion ezkero / HE53,18
senar
Graxiren senharraz / HE32,51
senhar / HE01,108
eta eman cion bere senarrari emaztetzat / HE12,14
asto bat senartako dezala berekin / HE18,23
zure senar gizajoan masalla ertzak / HE19,119
Solokoetxe
gau baten jasten dira karlista batzuk Solokoetxetik Erronda kaleko etxe osteetara / HE21, 71
suburu
suburuko gelan berba egin geinun biok / HE31,84
sudurtzar
sudur galant ikaragarriak, neurrigabeko sudurtzarrak / HE44,18
sukalde
kuzinako eta sukhaldeko eltze-plateren artean / HEAX,95
sukaldea eta gela elkar jotzen baitzeuden / HE39,9
tistiltzar
adaburuetako tistiltzar batek ernatzen zituen lokarrazitako begiak / HE34,63
Torreza(ha)r
erdiaroko gaztelutorrea dirudi Torrezarrek / HE31,18

txakur-haundi
zazpi hogerleko, zortzi pezeta gorri, zazpi zakurhaundi eta hamaika tipi / HE39,57
txakur-txiki
belarri bat lenago kendu legioe atzipez (engainuz) txakur-txiki bat baino / HE21,64
txapeltzar
guardasol baten antzeko txapeltzar bat jantzirik / HE44,12
txorimalo
bistan da zergatik, gure eredua ez bait da edozein txorimalo / EI94,17
udaberri
gero udabarria sartzen zanean / HE21,25
udaberriaren jaiotza-egunetan ibili naz / HE31,20
soldadu dabil orain, udaberritik / HE34,68
udaberriaren ederra! / HE34,22
udaberri faltsu batek hegoak zabaldu eta hiri osoa aldatu du / HE35,87
noizpait, joan den udaberrian edo / HE27,297
Txillardegi, berriz, udaberririk argienean abiatu da / HE27,301
egunsentiak eta udaberriak ez bezala / HE27,319
udabarriko txori begiko orreek / HE21,109
udaraberri zan / HE23,41
otalorea, bakanka, goiztxo karraxika, udaberriari deika / HE17,30
Eskual-herrian uda berria / HE51,48
1911'garrengo udaberrian egin genduen / HE50,90
alaitasun udarakoak joaten ziran uda berria etorri arte / HE50,50
1896'garrengo udaberria zala uste det / HE50,24
zenbat ate-joka, Jainkoak daki zenbat lan igazko udaberri guztian zehar / EI94,56
udagoien
Elantxobeko osabakana joan jakeen udagoien batean / HE31,17
udagoienaren agolinan be bai / HE31,20
udagoena izango zan / HE31,47
udalehen
udaldean, liburuko "udalehenean" / HE27,297
uda-lenez iru urte / HE18,32
udalenean ernal ba dira, azi dezate axuri / HE18,71
udamin
uda minean bereziki maite du itzala / HE52,10
udazken
gaztaña orbela ibiltzen dan gisa uda azkeneko aizearekin / HE19,56
udazkenean euri lanbro arraro bat bezala / HE35,26
udara-azkenean, gaztainak erretzen / HE29,21
udazkeneko orrien denboran alderanduten zan erritik / HE31,21
"udazkenera" heldu gara / HE27,299
ilunabarrak, udazkenak ... zirrara ezti-mingotsa zabaltzen digute bihotzean / HE27,319
uda-berria, uda, ud-azquena, ta negua / HE08,186
1905'garrengo udazkenean / HE50,52
uda azkenengo azkenean ta neguan joaten giñan bada / HE50,37
udazkena betetzera zijoalarik / HE50,26
umezurtz
umezurtz eta dohakabeen alde / HE52,20
ume zurtza baten pare dabila herratua / HE51,41
50 dukat urtean bein hiriko neskatil umezurtzen bati ematekoak / HE33,95
ta zer naiz ni munduan zu gabe? umezurtza! / HE34,53

ur-bildu
gure mendietan urbilduko osin batzuek badira / HE24,48
Urazurruti(a)
Urazurrutian bizi den Zorion Potolori / HE44,14
urdinabar
paraje urdinabar zalea da sarritan / HE31,46
koloretasun aberatsekoa da H. Mendizabalen egitamua, batez be urdinabar argietan / HE31,44
urgeldi
berari eskerrak bein be ez da urgeldiko ixinguria izaten / HE31,26
Uribarri
txikitan Uribarriko auzo-eskolara ibilli zan / HE25,12
urmehe
gabeko patrullak ta urmean (ur gutxi zanean) ibaiz beste aldetik / HE23,23
urregorri
etxe ontako nagusi jaunak urre-gorrizko bizarra / HE18,130
urregorri-kolorezko ule ederrakaz / HE31,27
Gavel jaunak urregorrizko erregela bat erakusten derauku / HE26,281
urregorri, urragorri / HE09,138
Urreitsu-goikoa
Urreitsu bi parte egiten da: Urreitsu ta Urreitsu-goikoa / HE29,10
urteberri
urte berri artio bai baitute mutur / HE18,128
urte berrietan pena platan zan / HE23,125
Urteberri egunetik aurrera / HE16,26
urtebete
urte bete barru urtengo dozu euscaldun / HE20,199
barneko oiua ezin isilduz nenbillen urtebetean / HE18,113
urtezahar
Urtezar egunez erretzen dutenak / HE24,65
usapal
usapal bi ta eper bat janaritzat / HE15,26
usapal bi ta eper bat / HE18,97
bi usapal elkarri urrumaka bezelaxe, gizonok / HE57,120
zatarza(ha)r
zatarzar-biltzaile bihurtzea izan zuen betiko ametsa / HE27,366
zer-esan
barrenak agintzen diona batetik eta zer esanak bestetik dituela, nora jo? / HE27,325
atsoak zer-esan asko zebilten batzar onen gaiñean / HE16,31
ez dago zer esanik nolako ongi-etorria egingo zioten / HE22,46
ots aundikoena eta zer-esan geyago eman dubena da / HE24,117
baina badu zer-esan etxeko neskari / HE18,40
zer-ikasi
badaukagu, nere ustez, zer ikasia ugari luzarorako / HE27,340
zer-jan
Rut-ec bien zer-jana eratzeco amaguiarraba zenbat necatzen zan icusiric / HE45,203
zer-kezkatu
arentzat ez dago zer-kezkatu / HE34,24
zeregin
enzungo nituque pocic ezpagueunca beste cereguinic / HE20,172
txerri-tximeltzea da urren zeregina / HE18,125
udaldean, Leturiak ez du zereginik / HE27,297

orain zeregina dot eta alik laburtxoen esaizu esan bear dozuna / HE21,85
zer egin oiek borreruanak dituk / HE19,101
Booz-ec otseguin zion, zer eguin bat bazuela / HE45,206
edo beste zer-eginetara emendik urrutira / HE50,13

zerikusi
ez dut horrekin esan nahi liburu honen sorreran zer ikusirik izan dudanik / HE27,297
badugu denok ... zer ikusirik hauzi horretan / HE27,321
mota ontako ipuyak zer-ikusi aundia dute bertsoekin / HE22,10
oraindik bizi da Onentzero'rekin zer ikusi aundia duan antziñako jentil oitura bat / HE24,65
orrek zer dauka zer-ikusi osasunarekin / HE16,82
bizarrak zer-ikusirik eztula gure eginbearraz / HE17,38
sustraiak elkarrekin zerikusi handia dutela ahaztu ez genezan / EI94,44
Jainkoak giza historiarekin zerikusia badu / EI94,47

Zeruko Argia
Zeruko Argia batez ere, baina ordukoa, egiazki zerutarra / HE27,369
milla esker Zeruko Argia'ri / HE55,10

Ziaran-za(ha)r
bat Ziaran-zar baserrikoa; bestea Soarte baserrikoa / HE29,43

zilar-zuri
urre-gorrizko bizarra eta zillar zurizko bizarra / HE18,130

zorigaitz, zorigaizto
herriaren zorigaitzak / HE33,15
zorigaistokoak obe ... edo gizajoak / HE34,31
bainan zorigaitzez etzun luze iraun / HE28,81
bigarren umealdi zorigaiztoko ori / HE25,33
zori gaiztoko seme ori dek biotza! / HE25,35
zorigaiztoko odolkolpeak jo zuen / HE27,368
badaiteke gizona adardun izatea, zorigaiztoak jo badu, baina inola ere ez adarmotz / HE27, 387
Etxahun'en zorigaitz-lagun benetako jo dezakegula / HE28,56
zori gaiztoan dacuscun bezala / HE08,3
zorionean edo zorigaiztoan / HE16,14
gauz oyec guziac eguiten begira zegoan, zorigaitzean / HE45,216
zorigaitzak jo dituen / HE51,62
zorigaitzez aspaldian / HE51,12
kanit ez harmarik ez bainezaken oraino zorigaitzez eskura / HE59,30

zorion
berez joko dogu zorion bidera / HE21,50
ordu guzietako zorion-iturri / HE34,53
zorion-bolada batek jautu nau / HE34,54
esaten zutenez, zorioneko, beno zoritxarreko gazte hori neska batez maitemindurik zegoen / HE35,52
urte on askoan bizi ditezela zori onean nere senide ta illoba maiteak / HE29,16
¡zorioneko min artzea ta elbarritzea! / HE22,76
zorihonian / HE01,84
Adan ta Eva, biac ipini cituan Jaincoac (...) zorionecoac bezala / HE08,6
jaquin nairic Jaunac zorionecoa eguin ote zuen bere bidea, ala ez / HE12,22
zorionean edo zorigaiztoan / HE16,14
zorionez edo zoritxarrez Bilbo txikiteroz beterik dago / HE44,36
David zorionez betea zegoan / HE45,212
baña zorion orrec berac zecarzquion eramanquizun aundiac / HE45,212
zorionecoac izan nai baziran / HE45,201

oh! nik nuen zoriona han bizi nintzenean! / HE51,32
zorionekua zu, Franzisko, egunen batian Jesukristoren zauriak zere gorputzian izango dituzuna / HE54,172
zaude bada dohatsu, guri eta gure beha, betiereko zorionean / HE59,21
halabeharrez eta zorionez! / EI94,22
gaur, zorionez, ez Euskaltzaindiaren lekua hartzeko / EI94,33

zoritxar

zoritxarreko gazte hori neska batez maitemindurik zegoen / HE35,52
zoritxarrez orain ere egia da Axularrek zion ... hura / HE35,4
euskaldunen artian ba dirala, zoritxarrez diruzaleegiak / HE21,101
ez giñake zori txarrekoak iñor emen lur gañean / HE25,21
zoritxarrean biziko gera bakoitza bere etxean / HE25,23
zoritxarrez, are aundiki euskeltzaleenok ere gure yardunak euskeraz aritzea gaitz degula / HE17,58
zer zoritxar gerta da? / HE18,95
zorionez edo zoritxarrez Bilbo txikiteroz beterik dago / HE44,36
zori-txarra / HE50,53
zoritxarra zoritxarraren gain! / EI94,23

Zozabarro erdiko, Z. gazte, Z. zahar

Zozabarro izeneko baserrian, iru anai omen ziran (...) bati Zozabarro gaztea esaten omen zioten; besteari Zozabarro zarra; besteari Zozabarro erdikoa / HE29,35

BIBLIOGRAFIA

AZKUE R.M., 1905-06: *Diccionario Vasco-español-francés*, Tours Mame (1969, Bilbao, La Gran Enciclopedia Vasca)

AZKUE R.M., 1923-25: *Morfología Vasca* II (1969, Bilbao, La Gran Enciclopedia Vasca)

BAUER L., 1983: *English Word-Formation*, Cambridge University Press

BLOOMFIELD L., 1933: *Language*, Holt, Rinehart and Winston

CARR Ch., 1939: *Nominal Compounds in Germanic*, Oxford University Press

DIMITRESCU F., 1969: «Notes sur les Suffixoïdes dans le Roumain Littéraire Actuel» *Revue Roumaine de Linguistique* 1, 3-6 orr.

EUSKALTZAINDIA, 1985: *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak-I*, Iruñea

EUSKALTZAINDIA, 1987: *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak-II*, Bilbo

EUSKALTZAINDIA, 1987: *Hitz-Elkarketa*/1, Bilbo

GIURESCU A., 1975: *Les mots composés dans les langues romanes*, The Hague-Paris, Mouton

GOENAGA P., 1984: *Euskal Sintaxia: Konplementazioa eta Nominalizazioa*, Doktorego Tesia, argitaragabea, Filologi, Geografi eta Historia Fakultatea, Euskal Herriko Unibertsitatea

GRANVILLE-HATCHER A., 1951: *Modern English Word-Formation and Neo-latin*, Baltimore

GRANVILLE-HATCHER A., 1952: «Modern Appositional Compounds of Inanimate Reference» *American Speech* 27, 3-15 orr.

GREVISSE M., 1975: *Le bon usage. Grammaire française avec des remarques sur la langue française d'aujourd'hui*. Gembloux (Belgique) Éditions J. Duculot S.A., Paris, Librairie A. Hatier

GUILBERT L., 1971: «De la formation des unités lexicales» *Introduction au Grand Larousse de la Langue Française*, T.I., Paris, Larousse, IX-LXXXI

GUILBERT L., 1975: *La créativité lexicale*, Paris, Larousse 'Université'

HENZEN W., 1947: *Deutsche Wortbildung*, Halle/Saale (1965, Tübingen)

JACOBI H., 1897: *Compositum und Nebensatz*, Bonn, Verlag von Friedrich Cohen

LAFITTE Pierre, 1944: *Grammaire Basque* (Donostia, 1979, Elkar)

LEVY J., 1978: *The Syntax and Semantics of Complex Nominals*, Academic Press, New York/San Francisco/London

LHANDE P., 1926: *Dictionnaire Basque-Français*, Paris, G. Beauchesne Editeur

LIFETREE-MAJUMDAR M., 1974: «Contribution à l'analyse des modes de composition nominale en français écrit contemporain» *Cahiers de Lexicologie* XXIV I, 63-84 orr.

MARCHAND Hans, 1960: *Categories and Types of Present-day English Word-Formation*, Wiesbaden

MARCHAND Hans, 1965: «On the Analysis of Substantive Compounds and Suffixal Derivatives not Containing a Verbal Element» *Indogermanische Forschungen* 70, 117-145 orr.

MARCHAND Hans, 1965: «The Analysis of Verbal Nexus Substantives» *Indogermanische Forschungen* 70, 57-71 orr.

MITXELENA Luis, 1961: *Fonética Histórica Vasca* (1985, San Sebastián, Publicaciones Seminario "Julio de Urquijo" de la Excma. Diputación foral de Guipuzcoa)

MITXELENA Luis, 1977: "Notas sobre compuestos verbales vascos" in *Palabras y Textos*, Euskal Herriko Unibertsitatea. Argitarapen Zerbitzua, 1987, 311-335 orr.

MITXELENA Luis, 1987: *Orotariko Euskal Hiztegia I*, Euskaltzaindia, Bilbao, Editorial Desclée de Brouwer S.A. & Ediciones Mensajero S.A.

PAUL H., 1920: *Deustche Grammatik*, Band V, Teil IV: Wortbildungslehre, Halle, Max Niemeyer

PEI M., 1966: *Glossary of Linguistic Terminology*, Anchor Books, Doubleday & Company, Inc. Garden City, New York

REBUSCHI Georges, 1984: *Structure de l'énoncé en basque*, Paris, Selaf

ROHRER Ch., 1967: *Die Wortzusammensetzung im modernen Französisch*, Tübingen

SAGARNA Andoni, 1988: «*Eguzki-lore* moduko A-B hitz elkartu arruntak» *Eztabaidarako txostena. Euskaltzaindiaren Lexiko Erizpideen Finkapenerako IX. Jardunaldiak.* Bidarrai

SARASOLA Ibon, 1977: "Sobre la bipartición inicial en el análisis en constituyentes" *Anuario del Seminario de Filología Vasca "Julio de Urquijo"* XI, 51-90 orr.

SARASOLA Ibon, 1985: *Hauta-lanerako Euskal Hiztegia* (Aurtiki-Ebaki), Donostia, "Gipuzkoako Aurrezki Kutxa"

SARASOLA Ibon, 1985: *Hauta-lanerako Euskal Hiztegia* (Ebaki-Gabizain), Donostia, "Gipuzkoako Aurrezki Kutxa"

SCALISE S., 1987: *Morfología Generativa*, Madrid, Alianza Editorial

SCHROEDER L., 1874: *Über die formelle Unterscheidung der Redetheile*, Leipzig

SECO M., 1972: *Gramática esencial del español. Introducción al estudio de la lengua*. Madrid, Aguilar

THIMONNIER R., 1974: *Codes ortographiques et grammaticales*, Verviers, Marabout

TOVAR A., 1959: «Geminados Semánticos en vascuence», *Ioanni Dominico Serra ex Munere Laeto Inferiae. Racolta di studi linguistici in onore di G.D. Serra*, Università degli studi di Napoli, Istituto di Glottologia, Libreria Liguori, 367-371 orr.

UZEI, 1982: *Hizkuntzalaritza Hiztegia*/2, Donostia, Elkar

VILLASANTE Luis, 1974: *Palabras Vascas Compuestas y Derivadas*, Oñate, Editorial Franciscana Aránzazu

VILLASANTE Luis, 1978: *Estudios de Sintaxis Vasca*, Oñate, Editorial Franciscana Aránzazu

ZALBIDE M., 1982: «Hitz-Eraketa: Lexiko-sorkuntzarako baliabideak» *Hizkuntzalaritza Hiztegia*/1, UZEI, Donostia, Elkar, 197-207 orr.

1. Hitz-elkarketa/1
2. Hitz-elkarketa/3

REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA / **EUSKALTZAINDIA**